

תשובות למבחני הרבנות הראשית

הלכות פסח ויום טוב

כתב:

דניאל קינד

Danielkind10@gmail.com

בית המדרש הקהילתי בבית כנסת "מוריה", בשכונת "כפר גנים" -
פ"ת, מיסודה של ישיבת "מרכז הרב" בי-ם, צום גדליה, תשע"ה

תוכן עניינים

6	מכתב ברכה
7	מכתב ברכה
8	מכתב ברכה
9	שנת תש"ע
9	פסח
9	ליל הסדר
13	יום טוב
13	הבערה
18	בורר
21	הוצאה
25	עירובי תבשילין
29	שנת תשע"א חשוון
29	פסח
29	שואלים ודורשים
32	ביעור חמץ
35	כלי חמץ
38	לישת המצה
43	הכשר כלים
47	עשיית מלאכה בערב פסח
49	ד' כוסות
51	יום טוב
51	הכשר כלים ביו"ט
61	כיבוי
61	הוצאה
62	עירוב תבשילין
68	שנת תשע"א ניסן
68	פסח
68	בדיקת חמץ
69	בעלי חיים
70	הכשר כלים
71	דין תערובת חמץ
73	מצה גזולה
73	ליל הסדר
75	יום טוב
75	הבערה וחימום מים
82	הוצאה

82	עירובי תבשילין
83	שנת תשע"ב תמוז
83	פסח
83	בדיקת חמץ
85	חמץ שעבר עליו הפסח
87	אכילת מצה
90	הכשר והגעלת כלים
96	ליל הסדר
100	יום טוב
100	מלאכת אוכל נפש
103	הלכות בורר
104	הבערה ביו"ט
106	עשיית מלאכה לנוכרי
107	דיני ספיקות ביו"ט
110	דיני עירוב תבשילין
113	שנת תשע"ג כסלו
113	פסח
113	בדיקת חמץ
117	ביעור חמץ
117	הכשר כלים
117	אפיית מצות
120	דיני ערב פסח
123	יום טוב
123	הכשר כלים ביו"ט
123	כיבוי ביו"ט
123	בישול מיו"ט ראשון לשני ודין חליבה
123	הכנת מאכלים ביו"ט
126	דיני מת ביו"ט
131	עירוב תבשילין וחצרות ביו"ט
133	שנת תשע"ג אדר
133	פסח
133	בדיקת חמץ
133	ביעור חמץ בתוך הפסח
137	תערובת חמץ
140	הכשרת והגעלת כלים
144	אפיית מצות
148	ד' כוסות
148	יום טוב
148	תיקון ביום טוב

153	הבערה וחימום מים ביו"ט
153	האכלת בני אדם ביום טוב
154	דין ביצים ביום טוב
156	עירוב תבשילין
157	שנת תשע"ג אב
157	פסח
157	בדיקת וביעור חמץ
159	הכשר כלים לפסח
162	הכנת המצות
166	דיני ערב פסח
170	הנאה מחמץ בפסח
175	יום טוב
175	איסור צידה ביו"ט
178	מוקצה
183	הדלקת אש ביו"ט
184	מדידה ביו"ט
188	הנאה ממלאכת נוכרי ביו"ט
189	עירוב תבשילין
192	שנת תשע"ד טבת
192	פסח
192	בדיקת חמץ
192	הנאה מחמץ
194	הכשר כלים
198	הפרשת חלה מהמצות
199	שתיית ארבע כוסות
200	יום טוב
200	תיקוני מאכל ובורר
201	מכשירי אוכל נפש
202	האכלת גויים ביו"ט
203	מוקצה
207	דיני מת ביו"ט
207	עירוב תבשילין
208	נספח:
208	האם אורח צריך לקנות את המצות מבעל הבית לצורך מצוות ליל הסדר
208	הצגת השאלה
208	מצה של מעשר שני ומצה גזולה
209	השפת אמת- מועיל כדין שאלה בקידושין
210	יד המלך- די בהיתר אכילה
212	אמרי בינה- די בזכות האכילה

212	 שו"ת בצל החכמה- אף המדקדקים לא נהגו להקנות
213	 ציץ אליעזר בשם הרב פראנק- אומדים את דעת בעל הבית שנותן במתנה
214	 הגרש"ז אורבך- ראוי למדקדקים לקנות המצות
214	 קניית המצות ע"פ הקבלה
214	 סיכום

מכתב ברכה

מכתב ברכה מהרב יוסף גליקסברג שליט"א, רב העיר גבעתיים וזקן מועצת הרבנות הראשית לישראל

CHIEF RABBINATE OF GIVATAYIM

Rabbi J. M. Glikberg
CHIEF RABBI of GIVATAYIM
MEMBER of the RABINATE
of ISRAEL

הרבנות הראשית וגבעתיים

יוסף מ. גליקסברג
הרב הראשי - גבעתיים
חבר מועצת הרבנות הראשית
לישראל

ה' כ"ז אלול תשנ"ג
DATE: 27.09.93

לכבוד מילך גאון!

הדפדוף היקר י' דניאל קינז' נאמיר
ישיבת מרכז בני דניאלים אינני נשכח
לפני אבא בשאלות ספרן במחשבות
לדמיון בשאלות אם מציגן המידות
סאלה ודיכא
כח' ה' שותקת דכ' דמ' גליו
עם שמינות כח' ח' ודיוח דכ'
ה' ש' וד' נ' א' ו' נ' נ' נ'
ה' ח' ו' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ה' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ה' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ה' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ה' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'

ואתמולקתני

הרב מ' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'

לשכת רח' סיינר 65, ת.ד. 263 גבעתיים 53102, סל: (372-3)5716414, TEL: 53102, OFFICE: 65 TAIBER ST., P.O.B. 263 GIVATAYIM 53102 ISRAEL. RES: 18A ZAHAL ST., GIVATAYIM, ISRAEL. FAX: (972-3)7312399, פקס: (572-3)7311876, טל: (572-3)7311876, מל: (572-3)7311876

מכתב ברכה

מכתב ברכה שניתן על חיבור בנושא "איסור והיתר" ממרן ראש הישיבה שליט"א, הרה"ג יעקב שפירא, חבר מועצת הרבנות הראשית:

ד' אלול תשע"ב

מכתב ברכה

חתם לבו של תלמידי הוי"ק העוסק באגרימיה תמידית ה' דניאל קינד שליט"א
 אכלה את הכקום מסלמים אשר אך תלכה לימודו בדרכי קטור וכו'
 כי ד' הסנה איו קטפה ברורה ונעימה ע"ה לזכרתי גירסא אלא החפצים
 אחרת ה' עיקרי הפלטה ואף חיבור זה כנ"ל תכונה הוא בקיבור
 וסודר השיטות, ואם כי לא נודעו לפסוק ה' פיהם אלא קדקף ה' ירה
 והצצה חל' ד' קידו שיעה להוסף עיני ונחם בחילונים נאים
 העצמים בטוב טעם והגם, מלאים זו ומפיקים נהג מתוך עזרה של תורה
 כמקשרו ה' הימים בשבט בין צמודי דגוסי דגון בבית מדגשן
 להגוף זה, דכאלה הם, בקקילת ובדון ובחשך סדוכה לידה לעמיה
 ואילו במחלוקת, ויאלה הקקפה ה' משאלה לבו זכורה מתוך שטח
 ואיך, והצצה נהגש בקשעה טובה בפכט ובכ"ל, ואהגף תענה ואהגדנה

בבית חורש לעזרה של תורה
 ע"י שרית
 יונתא ה'

ישיבת מרכז הרב

**YESHIVAT
MERCZAZ
HARAV**

מיסודו של מרן הרב
 אברהם יצחק דבון קוק זצ"ל
 Founded by Harav
 Avraham Y. Kook

הנהגה ופיקוח
 אברהם יצחק דבון קוק
 זצ"ל

מכתב ברכה

מכתב ברכה מראש בית המדרש להלכה של הרבנות הצבאית

(מן התקופה שהייתי חייל ב'בית המדרש להלכה' של הרבנות הצבאית)

ענף הלכה – מנהיגים צבא כהלכה

מ ד ו ר ה ל כ ה
הרבנות הצבאית הראשית
כ"ח שבט ה'תשע"ג
8 בפברואר 2013

ב"ה

הנדון: המלצה

שלום וברכה,

הנני ממליץ בחום רב על חבר בית המדרש להלכה של הרבנות הצבאית הראשית ר' **דניאל קינד** שיח' שהינו בחור אשר ליבו חפץ בתורה ועמל בה שעות רבות מתוך ידיעות רחבות ויראת ה' היא אוצרו ואך טבעי שייגש ללמוד ולהתעמק בהוראה ובהלכה למען יוכל להורות הלכה בשער בת רבים.

במהלך **כל היום** נמצא ר' דניאל בבית המדרש ומלבן סוגיות בהלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. כמו"כ עוסק הוא בכתיבת ספרות תורנית.

יה"ר שלא תארע תקלה תחת ידיו ,

בברכת הצלחה מעליא, ובברכת התורה,

רס"ן **שרגא נתן דהן**
ראש בית המדרש להלכה וראש המדור
הרבנות הצבאית הראשית

שנת תש"ע

פסח

ליל הסדר

1. באר נא את דברי השו"ע: "צריך לתת ארבע כוסות על הסדר ואם שתאן שלא כסדר - לא יצא", והיוצא מכך להלכה?

למסקנה:

- א. שלא כסדר:
- רש"י: (בכלי אחד) שנה ארבעת הכוסות - הכוונה שעירה ארבעת הכוסות לכוס אחת.
 - רשב"ם, רא"ש, ר"ן: (ברציפות) שלא על הסדר - הכוונה ששתה ארבעה כוסות מחולקים, אך שנה אותם מיד בזה אחר זה ברציפות.
 - האם מועיל לצאת ידי חובה ב-4 כוסות שהניחו בכד אחד, וכך שנה כל פעם מאותו הכד:
 - פמ"ג: לא מועיל
 - ביה"ל: מועיל
 - ביה"ל:
 - צד ראשון: כמג"א, ע"פ הרשב"ם - "שלא על הסדר", דהיינו שלא אמר הגדה בינתיים, ולא מועיל ששהה בין הכוסות (הסדר = ההגדה)
 - צד שני: "שלא על הסדר", הכוונה ששותה את הכוסות בבת אחת כמו רש"י ששותה בפעם אחת, או כשאר המפרשים ששותה בזה אחר זה, אך אם שהה בינתיים בין כוס לכוס - יצא, אף שלא אמר הגדה בינתיים (הסדר = השהייה)
- ועל כן יש להזהר ולומר ההגדה כראוי בינתיים בין הכוסות

מסכת פסחים קח, ב: שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין - יצא, ידי ארבעה כוסות - לא יצא

רש"י שם: בבת אחת - עירה ארבעתן לתוך כוס אחד

רשב"ם שם: בבת אחת. עירה ארבעתן בתוך כוס אחד כך פירש רבינו שלמה. **ולא נהירא** דאפי' שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא למעוטי פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד חשוב כוס אחד. ונ"ל דהכי פירושו בבת אחת שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופין.

רא"ש מסכת פסחים י, כא: שתאן בבת אחת, פירוש שלא על הסדר אלא מזג ארבע כוסות זה אחר זה ידי יין יצא ידי ד' כוסות לא יצא.

טור או"ח הלכות פסח סימן תעב: וצריך כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר שנפרש. שתאן זה אחר זה שלא כסדר - לא יצא.

בית יוסף ח (ב): שתאן זה אחר זה שלא כסדר - לא יצא. שם (פסחים קח:): שתאן בבת אחת יצא ידי חירות, ולא יצא ידי ארבע כוסות. וכתב הרא"ש (סי' כא) שתאן בבת אחת, פירוש שלא כסדר אלא **מזג ארבע כוסות ושתאן זה אחר זה** וכן פירש הר"ן (כג. ד"ה שתאן) והמרדכי (לז ע"ד).

שנינו **בשולחן ערוך** תעב, ח: צריך לשתות ד' כוסות על הסדר, ואם שתאן זה אחר זה שלא כסדר, לא יצא.

משנה ברורה:

- א. לשתות על הסדר, הכוונה היא שיש לומר את קטעי ההגדה בין כל כוס וכוס
- ב. אם שפך את כל 4 הרביעיות ושתה כולן מכוס אחת - לא יצא
- ג. אם שתה כוס אחת, צריך לחזור ולשתות עוד 3 כוסות בברכה

(כד) על הסדר - פירוש שיאמר ההגדה בינתים: (כה) זה אחר זה - וכ"ש אם שפכן כולן בכוס אחד ושתאן לא יצא ובפמ"ג מצדד שאפילו הפסיק בינתים ואמר הגדה נמי לא יצא **דארבע כוסות בעינן**: (כו) לא יצא - וצריך לחזור ולשתות עוד שלש כוסות על הסדר ונראה **דצריך לברך עתה על כל כוס וכוס** ולא הוי כמוסיף על הכוסות כיון דלא יצא בראשונה. [וכ"מ בפמ"ג] ופשוט דלא דוקא אם שתאן כולן שלא על הסדר דה"ה אם שתה כוס רביעית תיכף אחר שלישית גם כן לא יצא דהא כולו כסדר בעינן.

ביאור הלכה: הסבר: הפמ"ג כתב שלא מועיל לצאת ידי חובת 4 כוסות מכלי אחד, אך הבה"ל נשאר עליו בצריך עיון, כי משמע שהדבר מועיל

* על הסדר - עיין מ"ב מ"ש בשם הפמ"ג דאפילו שתה בד' פעמים רק מכוס אחד לא יצא ובאמת לא מסתברא כלל וכי די' כלים בעינן ד' פעמים בעינן! גם מסעיף שאח"ז משמע איפכא לכאורה שהרי כתב אם יש בקנקן הרבה רביעיות שותין ממנו כ"כ ב"א כפי שיעור הרביעיות אם לא דנדחוק לומר דגם שם אינן יוצאין רק לכוס אחד אבל לד' כוסות א"א לו לצאת בזה שבד' כלים בעינן ולכוס אחד מיהו יוצאים אף על גב ששתו ממנו הרבה ב"א עכ"פ כל אחד לא שתה רק כוס אחד אמנם כ"ז דוחק ופשוט דמילתא היא דחבורה כולה יוצאה מצות ד' כוסות כששותים כולם מכד אחד והוא בהיפך מדברי הפמ"ג וצ"ע.

הסבר:

הבה"ל הביא מחלוקת האם יוצא ידי חובת 4 כוסות כששתה אותן אמנם בנפרד, אך בלא אמירת הגדה על כל כוס (כלומר שדי בשהייה ובכך שלא שתה את כולן בבת אחת), או שמא כל עוד שהוא לא אמר את ההגדה על כל כוס בנפרד - לא יצא (מג"א), ומכאן הסיק שיש להזהיר את הנשים שיאמרו את סדר ההגדה על כל כוס. לפי זה יש מחלוקת בדברי השו"ע מהו "כסדר" אם הכוונה רק שישתה אותן 4 כוסות נפרדות, ודי בשהייה בינתיים, או ש"על הסדר" הכוונה על סדר ההגדה שיאמר כל קטע במקומו

* שלא כסדר לא יצא - עיין מג"א שכתב **דכסדר מיקרי כשאומר ההגדה בינתים** והוא מדברי הרשב"ם ומשמע לכאורה דכשלא אמר ההגדה בינתים אפילו שהה בין כוס לכוס מיקרי שלא כסדר ולא יצא **אכן מלשון הש"ס משמע דאיכא קפידא רק כשישתה אותן בב"א** והיינו או כפירוש רש"י בפעם אחת או עכ"פ כפירוש שארי מפרשים אפילו בזה אח"ז רצופין אבל אם שהה בינתים אף דודאי **עבר איסור מה שלא הסמיך אמירת ההגדה לכל כוס כמו שתקנו חכמים מ"מ בדיעבד לא הפסיד הכוסות** ומצאתי פלוגתא בזה בין הב"י להפ"ח עיין בב"י בסימן תפ"ד לענין ברכת המזון ודעתו שם בדביעבד יצא וכמש"כ ובפ"ח חולק שם עליו מהא דכאן דכשלא אמר על הסדר לא יצא ובאמת אין השגה מזה על הב"י וכמו שכתבנו ואח"כ מצאתי במאמר מרדכי שגם הוא כתב כדברינו לישב דברי הב"י וכעין זה כתב ג"כ בנהר שלום שם עיין שם.

ודע דלפי מה שפסק הש"ע דנשים חייבות ג"כ בד' כוסות כאנשים א"כ צריכות ליהזר שיאמרו סדר ההגדה על כל כוס וכוס או שעכ"פ ישמעו מבעליהן דאליה לדעת הפ"ח אפילו בדיעבד לא יצאו בשתיית הכוסות דהוה כמו ששתאו בבת אחת ואפי' לדעת הב"י שלא הפסידו בדיעבד מצות כוסות מ"מ **תקנת חכמים הוא לשתות על סדר הגדה דכל מצות הנהגות באותו לילה נוהגות גם בנשים** וכמבואר בסי"ד:

2. האם מצוות הסיבה בליל פסח היא לעיכובא?

למסקנה:

- א. **גמרא פסחים: מעכב**
- ב. **טור, שולחן ערוך: מעכב**
- ג. **רמ"א, ראב"ה וכן פסק הב"ח: אינו מעכב (ב"ח: עם זאת ראוי להדר לאכול שנית כזית מצה בהסבה, אך ביין - לא יחזור בשתי כוסות אחרונות, אלא רק בשתי הראשונות)**

שנינו במסכת פסחים קח, א:

ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. איתמר: מצה - צריך הסיבה, מרור - אין צריך הסיבה. יין, איתמר משמיה דרב נחמן: צריך הסיבה, ואיתמר משמיה דרב נחמן: אין צריך הסיבה. ולא פליגי, הא - בתרתי כסי קמאי, הא - בתרתי כסי בתראי. אמרי לה להאי גיסא, ואמרי לה להאי גיסא. אמרי לה להאי גיסא: תרי כסי קמאי - בעו הסיבה, דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות. תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה - מאי דהוה הוה. ואמרי לה להאי גיסא: אדרבה, תרי כסי בתראי בעו הסיבה - ההיא שעתא דקא הוה חירות, תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה - דאכתי עבדים היינו קאמר. השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי - אידי ואידי בעו הסיבה

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב : ויכין מקום מושבו שישב בהיסיבה דרך חירות וכו' **אבי העזרי** בזמן הזה שאין רגילות בארצינו להיסיב יושב כדרכו וא"צ להיסיב

ראבי"ה סימן תקכ"ה (עמוד ק"ג) אות ה' :

"ובזמן הזה, שאין רגילות בארצינו שיהיו בני חורין מסיבין- יושב כדרכו".

דרישה אות [ב] ואין צריך להסב. כתבו הגהות מיימון עליו שהוא יחיד בדבר הזה

בית יוסף שם : ד (א), ב, ו (א) וכתב **אבי העזרי** (סי' תקכה עמ' 154) בזמן הזה שאין רגילות בארצינו להסב יושב כדרכו וכו'. כ"כ **המרדכי** בפרק ערבי פסחים (לד:) בשם **ראב"ן** (קסד ע"ד) וגם **הגהות מיימון** (פ"ז אות ב) כתבו כן בשם **ראבי"ה** וכתבו עליו דיחיד הוא בדבר זה. כלומר שדעת כל הפוסקים דלעולם בעי הסיבה ואפילו בזמן הזה.

ב"ח אורח חיים סימן תעב אות ב- הלכה כראבי"ה מדינא :

ומה שכתב בשם **אבי העזרי** דבארצינו אין צריך להסב. כ"כ בשמו גם שאר מחברים ומשמע מדבריו דאף בהסיבה ה"ל דרך חשיבות וחירות אלא מפני שהסיבה היא לפעמים דרך חולים הילכך **ישיבה כדרכה היא דרך חירות לעולם** ולכך אין צריך להסב אבל אם רצה להסב שפיר דמי דבאינו חולה ודאי יורה על דרך חירות והכי נהוג לכתחלה לעשות הסיבה מאחר שרבים חולקים על **אבי העזרי** וסבירא להו דאף בארצינו בעי הסיבה על כל פנים ומכל מקום **להלכה אנו תופסין דברי אבי העזרי עיקר ואם אכל מצה בלא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול** וכמ"ש האגודה (פ"י אות צב) ושאר אחרונים **אלא שמכל מקום נראה דמצוה מן המובחר לחזור ולאכול בהסיבה אבל אין לו לחזור ולשתות בהסיבה** כיון דאיכא למימר דנראה כמוסיף על הכוסות. ובאבל תוך י"ב חודש הכרעתי בתשובתי (שו"ת החדשות סי' ה) שאין לו להסב מאחר דישיבה כדרכה ה"ל דרך חירות כמ"ש **ראבי"ה** ואנו תופסין דבריו עיקר ולשם הארכתיו בס"ד וכן המנהג.

שולחן ערוך תעב סעיף ז : כל מי שצריך הסיבה, אם אכל או שתה בלא הסיבה **לא יצא**, וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה. הגה: **ויש אומרים דבזמן הזה, דאין דרך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו שבדיעבד יצא בלא הסיבה** (אגודה פרק ע"פ). ונראה לי אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה, אין לחזור ולשתות בהסיבה דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות; אבל בשני כוסות ראשונות, יחזור וישתה בלא ברכה (מנהגים), וכן באכילת מצה. ולכתחלה יסב כל הסעודה. (מהרי"ב).

3. מהו סוף זמן אכילת כזית ראשון (של המצה) או כזית של האפיקומן

בליל פסח?

למסקנה :

(1) בעניין סוף זמן אכילת כזית אפיקומן :

א. מחלוקת תנאים :

1. רבי אלעזר בן עזריה : חצות בלילה

2. רבי עקיבא : כל הלילה

ב. טור : חצות בלילה

ג. רא"ש : ייתכן שהלכה כר' אלעזר בן עזריה, וכן נהג ר"ת לאכול קודם חצות, וכן כתב הר"ן

ד. רמב"ם והרב המגיד ובעל העיטור ואו"ז בשם הר"י מקורב"ל : כל הלילה

ה. שו"ע : עד חצות הלילה

(2) בעניין סוף זמן אכילת כזית ראשון של מצה :

משנה ברורה : עד חצות, ואם לא אכל עד אז, יש מסתפקים שלא מועיל כבר, ולכן אמנם יאכל לאחר חצות, אך בלא ברכה

מסכת פסחים דף קכ עמוד ב : אמר רבא : אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה - לא יצא ידי חובתו. - פשיטא, דכיון דאיתקש לפסח - כפסח דמי! - מהו דתימא : הא אפקיה קרא מהיקישא, קמשמע לן, דכי אהדריה קרא - למילתא קמייתא אהדריה.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעז : ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות

בית יוסף שם: ומה שכתב רבינו ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. בסוף פרק ערבי פסחים (קכ:) אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא וכתב **הרא"ש** (סי' לח) לכאורה משמע דהלכה כרבי אלעזר בן עזריה דסתם מתניתין (שם, זבחים נו: ועי' ברכות ט.) כוותיה ומיהו בפרק הקורא את המגילה (כ:) איכא סתמא כרבי עקיבא ומיהו **נכון להחמיר כרבי אלעזר** דאפשר דרבי עקיבא מודה להרחיק את האדם מן העבירה וכן היה נוהג רבינו תם למהר לאכול אפיקומן קודם חצות וגם הר"ן כתב בסוף פרק ב' דמגילה (ז. ד"ה זה הכלל) שצריך לזהר שלא לאכול מצת מצוה בלילי פסחים אחר חצות וכן בהלל שבילי פסחים החמירו בתוספות שלא לקרותו אחר חצות עכ"ל **והרמב"ם** פסק בפרק ו' (ה"א) שזמנה כל הלילה.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה א: מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר בערב תאכלו מצות, בכל מקום ובכל זמן, ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח אלא זו מצוה בפני עצמה ומצותה כל הלילה...

שולחן ערוך שם סעיף א:

לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, **ויהא זהיר לאכלו קודם חצות.** (ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות) (ר"ן פ' ע"פ וסוף פ"ב דמגילה).

משנה ברורה: (ו) ויהא זהיר וכו' - שכיון שהוא **זכר לפסח צריך לאכלו בזמן פסח והפסח אינו נאכל אלא עד חצות**

וכ"ש כזית הראשון שמברכין עליו על אכילת מצה שצריך לזהר מאד שלא לאחר עד חצות ובדיעבד אם איחר מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובתו וע"כ יאכלנו ולא יברך עליו על אכילת מצה וגם מרור אף שהוא מדברנן יזהר לאכלו קודם חצות ואם איחר יאכלנו בלא ברכה, ואם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל וגם יברך על המרור תיכף קודם חצות ואח"כ יאמר הגדה ואח"כ יסעוד סעודתו [אחרונים].

ביאור הלכה שם:

מצינו מחלוקת תנאים, ועל פי זה מחלוקת אמוראים:

א. ראב"ע - סוף זמן אכילת מצה בחצות

ב. ר"ע - זמן אכילת מצה הוא כל הלילה

על כן, אם לא אכל עד חצות, יאכל לאחר חצות בלי ברכה, מספק

* ויהא זהיר וכו' - עיין מ"ב מש"כ שצריך לזהר מאד וכו' כי בגמרא איתא דלדעת **ראב"ע** דפסח מן התורה אינו נאכל אלא **עד חצות** ה"ה מצה דאיתקש לפסח **ור"ע** פליג עליו וסבר דפסח זמן אכילתו הוא **כל הלילה וממילא ה"ה מצה זמנה מן התורה הוא כל הלילה ויש פלוגתא בין הראשונים אם הלכה כראב"ע** משום דיש הרבה סתמי משנה כוותיה או כר"ע משום דהלכה כר"ע מחבירו ודעת **הרמב"ם והרב המגיד ובעל העיטור ואו"ז בשם הר"י מקורבי"ל** לפסוק דזמן אכילת מצה **כל הלילה** וי"א דגם דעת הר"י כן מדהשמיט מימרא דרבא דאמר דאכילת מצה לאחר חצות לא יצא ידי חובתו לראב"ע אכן יש **הרבה מגדולי הראשונים** דס"ל **דלאחר חצות לא יצא ידי חובתו** והם הר"ח בפרק ע"פ והסמ"ג בשם הר"י בעל התוספות [וכן בזבחים נ"ז ע"ב כתבו שם התוס' כן וכן במגילה כ"א לבד בפסחים ק"כ ע"ב מסתפקים התוספות] והמרדכי בסוף פסחים ורבינו ירוחם בנתיב ה' ח"ד וכן מצדד האור זרוע ג"כ עי"ש דלא יצא מן התורה והרוקח והרא"ש והרשב"א והר"ן מסתפקים בזה וכתבו דע"כ יש לזהר שלא לאחר יותר מחצות ויש מהראשונים שכתבו דאפילו לר"ע הוא רק לענין דאורייתא אבל משום הרחקה מודה דאסור לכתחלה לאחר יותר מחצות וכ"כ הגר"א בביאורו **והנה משום זה החליטו הרבה אחרונים דאף דבדאי חייב לאכול מצה אף כשאחר לאחר חצות דשמא הלכה דמן התורה זמנו כל הלילה עכ"פ לא יברך על אכילת מצה דספק ברכות להקל.**

יום טוב

הבערה

4. האם מותר לעשות מדורה ביום טוב על מנת להתחמם כנגדה?

למסקנה:

- א. בית הלל, טור: מותר
- ב. רי"ף, ר"ן, תוספות: מותר רק לצורך רחיצת ידיו ורגליו (אך לא לצורך כל גופו)
- ג. שו"ע, ר"ן: מותר, מדין "מתוך"

מסכת ביצה דף כא עמוד ב: משנה. בית שמאי אומרים: לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתייה, ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה. גמרא. איבעיא להו: האי מדורה מאן קתני לה? דברי הכל היא, ושני להו לבית שמאי בין הנאת כל גופו להנאת אבר אחד, או דלמא בית הלל קתני לה, אבל בית שמאי לא שני להו? - תא שמע: בית שמאי אומרים: לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה, ובית הלל מתירין

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיא: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה

בית יוסף אורח חיים סימן תקיא: א (א), ב מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו. בפרק ב' דביצה (כא:): תנן **בית שמאי** אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן היו ראויים לשתייה ו**בית הלל** מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה. וכתב הר"ן (יא. ד"ה מתני' לא) דטעמא דשרו הני תרי מילי משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (ביצה יב:). וכתב הרי"ף ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו בית הלל, אבל כל גופו - לא. כדתנן בפרק כירה (שבת לח:): אמרו להם חכמים אם ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה. וכן כתבו **התוספות** (ביצה כא: ד"ה לא) דדוקא לרגליו אבל לכל גופו אסור, דדבר השווה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגים אבל ידיו ורגליו שווה לכל נפש [בדק הבית] וכתב **הרב המגיד** (פ"א הט"ז) דאפילו אינו רוחץ גופו בבת אחת אלא אבר אבר אסור כך מפורש בפרק כירה (שבת מ.) ומוסכם [עד כאן].

שולחן ערוך שם סעיף א: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה. הגה: וי"א דאסור להחם בית החורף ביי"ט, דלפעמים אין הקור גדול ואינו אלא למפונקים, והוי כמרחץ ומוגמר דאסור, (ב"י בשם תשובה אשכנזית), ונהגו להקל.

משנה ברורה: (א) מותר לעשות מדורה - דאף דכתיב בתורה אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם קי"ל דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותר אף שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהא שווה לכל נפש וצורך יום טוב וי"א דכל מידי דהנאת הגוף בכלל אך אשר יאכל לכל נפש הוא ורק שיהא שווה לכל נפש

(ב) י"א דאסור - ודוקא על ידי ישראל אבל ע"י עכו"ם שרי והמנהג להקל אף ע"י ישראל וכדלקמיה: (ג) להחם בית החורף וכו' - היינו שאין מבשל שם שום תבשיל רק להחם בלבד: (ד) דלפעמים אין הקור גדול - פ' בזמן שאין הקור גדול שאין דרך סתם בני אדם להקפיד על צינה זו, דאם נזדמן ביום טוב שהיה קור גדול כמו שמצוי לפעמים בפסח וסוכות מותר לכו"ע ואף אם לא היה קור כ"כ שצריך להבעיר מפני צינה ורק שהמאכלים השמנים [שבשלים בכירה] יקרשו מחמת קור מותר לו לכו"ע להבעיר תנור בית החורף להעמידם שם כדי שלא יקרשו דהוא צורך אוכל נפש ממש: (ה) אלא למפונקין - דכיון דאינו אלא למפונקין לא הוי שווה בכל נפש: (ו) כמרחץ ומוגמר - היינו דין דלהחם מים לצורך רחיצת כל גופו דס"ב דאסור מטעם זה ודין דמוגמר בס"ד לקמיה דאיסורו הוא גם כן מטעם זה: (ז) ונהגו להקל - כיון דעיקר מלאכת ההבערה בשביל קור הוא מלאכה המותרת דהוא שווה בכל נפש לא קפדינן אם הקור גדול או קטן:

ביאור הגר"א שם: ונהגו להקל. שהרי במתני' שאמרו מותר לעשות מדורה כו' לא חילקו בין קור גדול או לא וכן להחם חמין לרגליו אם צריך הרבה או לא וכן בכ"ד שמותר ביי"ט.

5. האם מותר להדליק נר נשמה לכבוד אבותיו ביום טוב?

למסקנה:

- א. שו"ע: נר של בטלה- אסור להדליקו
- ב. כתב סופר: לכאורה יש לאסור, כי דינו כנר של בטלה, אך ייתכן לומר שכיון שנהגו בזה כדין נר של מצוה, ולכבוד אבות, וזה צורך גדול- יש להתיר, כי: 1. מצוה 2. שמחת יו"ט, למעשה: יש להדליקו בבית הכנסת
- ג. ביאור הלכה:
 1. לכתחילה: ידליק בבית הכנסת
 2. אם לא ניתן: ידליק לפחות בחדר שאוכל בו
 3. בדחק: יש להתיר להדליקו בכל מקום

שולחן ערוך תקיד, ה: נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליקו; אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה ומותר להדליקו אפי' ביו"ט שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה

ר' אברהם שמואל בנימין וולף סופר, בעל שו"ת כתב סופר, אורח חיים, סימן סה:

...ואחרי דברים הדברים אלו נבוא לדון בנדון שלפנינו להדליק נר יא"צ ביום טוב לפי שנהגים שלא להשתמש בו ומניחים אותו מן הצד דלא להשתמש בהו כמו נר של מצוה, לכאורה אפי' בליל יום טוב אסור להדליק דנר זה לאו לכבוד יום טוב הוא ולא לצורך יום טוב והוא ממש נר אבטלה דנקטינן לאסור משום דאמר ר"י לא תשרי, ואפשר במעמידו בחדר שאוכלים בו הגם שאין נוהגים להשתמש בנר זה, מ"מ מוסיף עוד אור בחדר ונהנה ממילא, ועיי' יש"ש דמיתתי מג"א סי' תקי"ד ס"ק י"ב, וכששכח להדליק בלילה, או שכבה' ולחזור ולהדליקו ביום, נראה לפענ"ד להתיר ג"כ דנר יא"צ נ"ל מחשב מצוה מאחר שכבר נוהגים בו והוא לכבוד אבות ע"פ קרא נר אלקי נשמת אדם, ועיי' ד"מ או"ח סי' תר"י בשם הכל בו, שהמנהג שכל א' מדליק ביה"כ לכפר על אביו ועל אמו וכ"כ בהג"ה רמ"א עיין שם, ונראה שמנהג זה להדליק יא"צ נתייסד לתועלת נשמת האבות ויש בזה מצות כיבוד אב ואם, ואמת בתשובת מהרש"ל ססי' מ"ו דמיתתי מג"א סי' ר"ס ס"ק י' משמע דליכא מצוה רק משום דכבר נהגו הוא כצורך גדול, ולכן מתיר בבהכ"ס עיי' נכרי, מזה נראה קצת המצוה לית בי', ואינו מוכרח, ולפי' יש להתיר כמו נרות דבהכ"ס דכתבנו כיון דמצות נר בהכ"ס מצוה דיומא הוא לא דמי לנדרי ונדבות, ה"ה נר יא"צ אם נחשבהו למצוה מצוה דיומא הוא דזמנה ביום שמתו בו אבותיו דוקא ושרי, ועוד נראה מדחשיב ל' תשובת מהרש"ל לצורך גדול כיון דהרגילו בו כ"כ וקפדו טובא דמתיר המהרש"ל להדליק בבה"ש עיי', ועכשיו מקפידים בנר זה מאוד ממש יותר משארי מצות, אם לא יוכל להדליק נר זה ביום טוב כששכח להדליק מבעיו"ט או שכבה או ביום טוב אחר שבת או ביום טוב שני יהי' מצטער טובא על דבר זה, יש להתיר משום שמחת יום טוב, ויש בזה תרתי משום מצוה וגם שמחת יום טוב מתרי טעמא שכי' הרא"ש, כנלפענ"ד והא ר"י עצמו אמר לא תאסור דלא ברירא ליה לאיסורא לכן יש לסמוך על כל הנ"ל להתירא ומ"מ למעשה נ"ל יותר להדליקו בבהכ"ס ואפי' אין שם אדם דמצוה בוודאי איכא ככל נר של בהכ"ס וכן הוריתי אז לפי שעה הנלפענ"ד כתבתי בעזרת החונן דעת, הכ"ד אוה"נ דש"ת חותם באהבה. פ"ב ג' ט"ו מ"א תרכ"ב לפ"ק הק' אברהם שמואל בנימין ב"הג מהרמ"ס זצ"ל:

ביאור הלכה סימן תקיד סעיף ה ד"ה "נר של בטלה":

...ודע עוד דנר של יא"ר ציי"ט אם לא הדליקו בערב יום טוב ידליקו עכ"פ בחדר שאוכלין בו דמוסיף אורה בחדר ויותר טוב שידליקו בביהכ"נ ויצא מחשש נר של בטלה ובשעת הדחק אפשר דיש להתיר בכל גווני דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו כן מתבאר בת' כתב סופר.

6. פרט באלו אופנים התירו לכבות דליקה ביום טוב?

למסקנה:

- א. אם הוא מוכרח לכבות את הדליקה כדי שיהיה לו היכן לאכול (מדין אוכל נפש)
- ב. עט"ז: מותר לכבות דליקה כאשר הוא בין הגויים
- ג. פרי מגדים: מותר לכבות דליקה משום הפסד ממון, ביו"ט שני

ד. בה"ל ע"פ החיי אדם: ביו"ט שני יש להתיר לכבות דליקה לצורך תשמיש המיטה בשעת הצורך, ע"י שידביק הנרות לעשותן כאבוקה כדי שידלק מהר ויכבה, וכן יוכל להעמיד הנר במים וכשתגיע לשם השלהבת היא תכבה ממילא. כל זאת מותר מדין גרם כיבוי

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד: אסור לכבות הדליקה ביו"ט אפי' רואה את ביתו שנשרף

שולחן ערוך שם סעיף א: אסור לכבות דליקה ביו"ט, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. הגה: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי,

אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות, (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דביצה ורשב"א וטור), וכנ"ל עיקר; וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד, סעודתו, מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו, (ב"י בשם אורחות חיים).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלד סעיף כב: תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא (מרדכי פרק כ"כ).

ביאור הלכה שם: ...דהוא אינו אלא גרמא וכן מוכח שם גם בדף ק"כ ע"ב דמפיק דגרמא שרי מדכתיב לא תעשה בו מלאכה עשייה הוא דאסור **גרמא שרי** ודומיא דעשייה שרינן בגרמא

שו"ע תקיד סעיף ג: נר של שעה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם. הגה: ויש מתירין לחתוך נר של שעה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין; אבל ע"י סכין, אסור, (הגהות מיימוני פ"ז והגהות אשירי ומרדכי ותוספות פ"ק דביצה). ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט, כדי שיכבה; אבל אסור להעמידו שם, אם כבר הרוח מנשב (מהרי"ל).

המשנה ברורה במקום (ס"ק כה) התיר גרם כיבוי אף שלא במקום הפסד: "דאינו אלא גרם כיבוי בעלמא"

שער הציון סימן תקיד ס"ק לא: ...ועיין במאמר **מרדכי** שכתב, דאפשר דביום טוב לכולי עלמא שרי גרם כיבוי לכתחלה, וכמשמעות התוספות ביצה דף כ"ב...

אמנם המגן אברהם אסר גרם כיבוי ביום טוב, והתיר רק במקום הפסד כמו בשבת:

מגן אברהם סימן תקיד ס"ק י: ...ולכא למשרי משום גרם כבוי דהא לא שרי אלא למנוע שלא ישרף יותר אבל לגרום לכבות הדלוק כבר - אסור...

ביאור הלכה סימן תקיד סעיף ג – משמע מדבריו שיש להחמיר בגרם כיבוי שזה קירוב הכיבוי במעשיו: "ואף לדעת היש מתירין יש להחמיר".

כמו כן מצינו שיטה ברמ"א, שאם אין לו בית אחר, מותר לו לכבות את הדליקה שאחזה בבית מדין אוכל נפש:

כמו שהובא לעיל בשולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף א:

אסור לכבות דליקה ביו"ט, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. הגה: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות, (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דביצה ורשב"א וטור), וכנ"ל עיקר; וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד, סעודתו, מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו, (ב"י בשם אורחות חיים).

משנה ברורה ס"ק ז: מותר לכבות - ס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש ומותר הכיבוי כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל ועיין ט"ז סי' תק"ב דאם האש גדול ומקדיח להתבשיל וצריך להסיר משם קצת אף שע"ז בודאי יכבה האש מהן שרי.

בפרי מגדים התיר לכבות דליקה משום הפסד ממון ביו"ט שני:

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תקיד (ג) אסור. עיין ט"ז. ובא"ר ד' ביום טוב שני משום הפסד ממון, יע"ש. ובית יוסף תצ"ו.

בפירוש "פרי אבי" הסביר דבריו:

ע"ז התיר במקום חשש סכנה בין העכו"ם (כי יש חשש שאם הגויים יראו שהוא לא עושה כלום כשיש דליקה הם יגנבו כל רכושו, ואם הוא יתנגד אליהם הם עלולים להרוג אותו), ובאליה רבה אות ד' הביא להתיר ביום טוב ב' שהתיר אפילו משום הפסד ממון, והבי"ס תצ"ו שהביא דעת הר"ן להתיר בזה וכתב דלא משמע כן מהטור מדלא חילק בין ראשון לשני, וסיים וכן נראה שהוא דעת הפוסקים.

ביאור הלכה סימן תקיד סעיף א: * או כדי לשמש - עיין מ"ב דאפילו אין לו עצה כדי לפנות הנר למקום אחר ג"כ אסור כן מבואר בש"ס וברמב"ם ואף הרמ"א דכתב להקל גבי קדירה ובית אם אין לו מקום אחר ובה לא חלק ש"מ דמודי בזה לאסור בכל גווני אכן הט"ז האריך בזה ודעתו דבעצם ההלכה גם בזה מותר לכבות אם אין לו עצה אחרת ורק שאין מורין כן לאחרים ומיהו מדברי האחרונים [הא"ר ונחר שולם והגר"ז וח"א] מוכח דלא סמכו עליו להקל בזה ורק ביום טוב שני של גלויות דעת הפר"ח וא"ר להקל בזה משום דיש לסמוך על המתירין ביום טוב שני רשב"א ור"ן כדלקמיה ובקרבן נתנאל מצדד להחמיר אף ביום טוב שני וכן דעת הח"א אם לא כשיצרו מתגבר עליו או ליל טבילה אז יש לסמוך על המתירין ביום טוב שני לכבות ואם יכול להדביק הנרות לעשותן כאבוקה כדי שידלק מהר לא יכבה וכן יוכל להעמיד הנר במים וכשיגיע שם ממילא יכבה כ"ז יש להתיר ביום טוב שני לצורך תה"מ עיין שם עוד ועיין מה שכתבנו לקמיה:

7. גרם כיבוי ביום טוב, האם הותרה לגמרי או רק במקום פסידא?

תשובה לעיל

8. האם מותר להנמיך את הלהבה ביום טוב בכיריים של גז?

למסקנה:

- א. רמ"א: מותר לכבות האש מתחת לסיר כשאי אפשר לבשל הקדירה באופן אחר – משנ"ב: כיון שזה בכלל צורך אוכל נפש
- ב. אג"מ:
 1. כדי שהתבשיל לא יתקלקל - מותר (אף אם יכול להדליק אש אחרת יותר קטנה, כי זה רק כיבוי בפעם אחת, ואין כאן חילול רב)
 2. כדי שלא יתבזבז הגז - אסור
- ג. פסקי תשובות:
 1. אם התבשיל יהיה ראוי לאכילה, אף שלא יהיה כ"כ נאה מחמת הלהבה הגדולה - אסור להקטין הלהבה
 2. אם כוונתו בהקטנת הלהבה הוא רק כדי למנוע הפסד ממון - אסור להקטין הלהבה
 3. אם יש סיכון של דליקה או שאר סכנות אם יניח הגז דלוק - מותר לכבותו ע"י נכרי, וטוב שיאמר לנכרי לפני יו"ט, וביו"ט יכבנו הנכרי מעצמו

שו"ע תקיד, א: אסור לכבות דליקה ביו"ט, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. הגה: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה - מותר לכבות, (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דביצה ורשב"א וטור)

משנה ברורה: (ז) מותר לכבות - ס"ל דזהו צורך אוכל נפש ומותר הכיבוי כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל ועיין ט"ז סי' תק"ב דאם האש גדול ומקדיח להתבשיל וצריך להסיר משם קצת אף שע"ז בודאי יכבה האש מהן שרי.

ט"ז אורח חיים סימן תקב (ג) הואיל ואינו מתכוין לכיבוי - עמ"ש בסי' תקי"ד ס"ב דצ"ע מהך דהכא נראה דאפי' מתכוין לכיבוי פעמים מותר כגון שהאש הרבה ומזיק להתבשיל וצריך להסיר משם קצת וזה שמצינו בסי' תקי"ד שמותר לכבות לצורך אוכל נפש...

שו"ת אגרות משה אורח חיים א, קטו: ובדבר להקטין את האש ביום טוב, הנה כשצריך להקטין את האש כדי:

א. **שלא ישרף ולא יתקלקל התבשיל שבקדרה-** מותר, ואף אם יכול להניח אש זה הגדול ולהדליק אש אחר שיהיה קטן יכול להקטין אש זה ולא להדליק אש אחר כי כשהוא לצורך התבשיל אין חלוק בין הדלקה לכבוי כיון שגם כבוי מותר לצורך אוכל נפש כמו בבשרא אגומרי כמפורש בביצה דף כ"ג. ולהקטין שלא לצורך בשול אלא

ב. **משום הפסד הגעז-** הוא כמו כבוי הגעז לגמרי ואם כבוי לגמרי- אסור, אסור גם להקטין

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן קג: הקטנת אש הגעז ביום טוב בע"ה, י"א שבט תשל"ז. מע"כ נכדי היקר הרה"ג ר' מרדכי טענדלער שליט"א. הנה בזו שהוקשה לאחד על מה שכתבתי בתשובה או"ח ח"א סימ' קט"ו שלהקטין את אש הגעז ביום טוב דכשצריך להקטין את האש כדי שלא ישרף ולא יתקלקל התבשיל שבקדרה מותר ואף אם יכול להניח אש זה גדול ולהדליק אש אחר שיהיה קטן יכול להקטין אש זה ולא להדליק אש אחר כי כשהוא לצורך התבשיל אין חלוק בין הדלקה לכבוי כיון שגם כבוי מותר לצורך אוכל נפש כמו בבשרא אגומרי כמפורש בביצה (כ"ג ע"א), מהא דכתב המג"א בסימן תקי"ד סק"ב על הא דכתב הרמ"א וי"א דוקא אם אפשר להציל הקדרה בלא כיבוי, כגון שיכול לעשות אש במקום אחר, הרי מפורש שהדלקה עדיפא.

אבל הא א"א לומר כן אפילו אם גם כיבוי היה אסור מדאורייתא דהוא לר' יהודה דמחייב במלאכה שא"צ לגופה שהרמב"ם פוסק כוותיה בפ"א משבת ה"ז. נמי אין טעם להחמיר בכיבוי יותר מבמבעיר ומאחר דתרווייהו מותרין ביום טוב לצורך אוכל נפש אין מקום לחלק

...צריך לפרש בכוונת המג"א שלהקטין האש שבוער בעצים ברוב הפעמים צריך לכבות הרבה ואפילו כשסגי בכיבוי בקעת אחת ג"כ צריך לכבות בהרבה מקומות ממנו והבערה נעשה ברוב פעמים בפעם אחת וריבוי פעמים דעושה בכיבוי הוא חמירא מהבערה שנעשה בפעם אחת, ול"מ אם גם כיבוי הוא דאורייתא אלא אף להסוברים דהוא רק מדרבנן מ"מ הריבוי כיבויין שעובר הרבה פעמים על איסורי דרבנן חמור מפעם אחת איסור דאורייתא אף שלענין חולה מסתבר שכל איסורין דרבנן קילי מחד איסור דאורייתא הוא משום דבמקום חולי לא גזרו רבנן, אבל ביום טוב הא גזרו רבנן איזה דברים אף כשנוגע להמנע מעונג יום טוב, דלכן בדברים שהתירו לאוכל נפש ביום טוב הוא לענין איסור דאורייתא כשני איסורין חמור וקל, דודאי אין לומר כלל דאיסורין דרבנן נחשבו כהיתר ממש לענין דאורייתא, מאחר דמדאורייתא הא מחוייבין לקיים כל איסורין וחייבין דרבנן מלא תסור דלכן סובר דאיסורין הרבה פעמים דרבנן גרוע מאיסור אחד דאורייתא וכיון שהכיבוי הוא ברוב הפעמים הרבה כיבויין ובהבערה רק פעם אחת כתב דאם אפשר לו לעשות אש אחר אסור לו לכבות. **ולכן בהגעז שהבערה והכיבוי שוין גם להמג"א אף אם הוא כיבוי בהקטנת אש הגעז א"צ לעשות אש אחר אלא יקטין הגעז שהקדרה עומדת עליו, וגם הוא צריך דוקא להקטין הגעז משום דאף אם הוא כיבוי הוא רק דרבנן לרוב השיטות והבערה הוא דאורייתא.**

ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן תקיד - שלא לכבות ביום טוב: א. אסור לכבות ביום טוב, ואפילו מקצת כיבוי כגון להוריד ולהנמיך את הפתילה של מנורת הנפט או של הגז, אסור. אבל מותר להנמיך את האש של הגז שלא יקדיח את תבשילו, והתבשיל לא ישרף ולא יתקלקל. אבל להנמיך את האש לצורך הפסד הגז אסור. וכל שכן שאסור לכבות את הגז או הפרימוס לגמרי לאחר שכילה לבשל עליהם. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תפח. יבי"א חלק א' סימן לא].

בפסקי תשובות כתב שרוב פוסקי זמנינו אסרו להנמיך את להבת הגז, והביא שם רשימת פוסקים ארוכה, אך כתב שיש פוסקים שלמדו זכות על המקילים בדבר, והביא 3 נימוקים עיקריים מדוע יש להקל בהנמכת להבת הגז:

- א. דהקטנת הגז קיל מכיבוי גמור שבוה אסר המ"א והמ"ב
- ב. צירוף אלו הסוברים דכיבוי גז אינו רק מונע ולא מכבה ממש ודמי לנוטל חתיכות חלב הרחוקות מן הפתילה דגם בגז אין קשר למה שיבוא תחתיו לשל מה שבוער עכשיו
- ג. כיבוי גז דאינו עושה פחמין אינו אלא דרבנן דלא גרע מגחלת של מתכת

עוד כתב שם:

אמנם אין הלימוד זכות אמור אלא באופן שאם לא יקטין את הלהבה יקדח התבשיל ויחרך אפילו במקצת ולא יהיה ראוי כ"כ לאכילה אבל אם התבשיל יהיה ראוי לאכילה אף שלא יהיה כ"כ נאה אין היתר להקטין הלהבה וכל שכן אם כוונתו בהקטנת הלהבה הוא רק כדי למנוע הפסד ממון שאיסור גמור הוא

כיבוי הגז ע"י גרמא ואם יש סיכון של דליקה או שאר סכנות אם יניח הגז דלוק מותר לכבותו ע"י נכרי
וטוב שיאמר לנכרי לפני יו"ט וביו"ט יכבנו הנכרי מעצמו

בורר

9. האם מותר לנפות קמח ביום טוב?

למסקנה:

- א. לכתחילה-
 - א. 1. שו"ע- אין מנפים קמח ביו"ט
 - א. 2. רמ"א- מותר ע"י גוי אם הוא ינפה בשינוי (ייתכן שהפרי חדש יתיר ע"י שינוי גמור בגוי)
- ב. קמח מנופה שנפל לתוכו לכלוך-
 - ב. 1. כשהכלוך נפל ביום טוב-
 - ב. 1.1. ע"פ השו"ע- מותר לנפות אותו כדרכו
 - ב. 1.2. ע"פ ב"ח והא"ר- מותר לנפות אותו רק בשינוי
 - ב. 1.3. ע"פ החיי אדם- צריך שינוי גמור (אחורי הנפה או ע"י גוי)
- ג. קמח מנופה שרוצה לנפות אותו שנית כדי שיהיה נקי יותר-
 1. משנה ברורה: מותר לנפות רק בשינוי (אם דרכו לנפות על השולחן, ישנה שינוי אחר. כמו כן אם מדובר שהנפה השנייה הינה דקה יותר מהראשונה- אסור, כי זה כמו ניפוי ראשוני)
 2. ב"ח: כל ההיתר הני"ל הוא כאשר מנפה באותה כברה, אך אם מנפה בכברה אחרת- יש לאסור אף בשינוי

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקו:

- א. ואין מרקדין הקמח בתחלה ביו"ט אפילו על ידי שינוי,
- ב. אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית- מותר אף בלא שינוי.
- ג. לא נפל בו דבר, אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, צריך שינוי קצת, כגון ע"ג שולחן, אבל אי"צ שינוי גדול לרקד אחורי הנפה.

סיכום הבית יוסף שם אות ב:

1. ריקוד בשינוי ביו"ט:

הגירסה בגמרא	האם מותר לרקד בשינוי ביו"ט	מי סובר כשיטה זו
הר"ן	מותר	רשב"ם, תוס': יש להתיר ע"י גויה שתרקד בשינוי
רש"י	אסור	המ"מ ברמב"ם, הרשב"א

2. שינוי בניפוי הקמח:
 - א. רש"י: לנפות על אחורי השולחן
 - ב. תוס': לנפות על השולחן ממש, וגם זה נחשב שינוי, שהרי הדרך הרגילה היא לנפות לתוך עריבה
3. ר"ן ע"פ רש"י: אם מרקד שנית ביו"ט כדי שהפת תהיה נקיה יותר- אסור מדרבנן, כי מדאורייתא יש להתיר, שכן זה בכלל צורך אוכל נפש, ויש לאסור מדרבנן, בגלל שיכול היה לעשות כן כבר מערב יו"ט.
4. אם נפל צרור לקמח המנופה ביו"ט עצמו- מותר לנפות ביו"ט, כיון שלא היה אפשר לעשות כן מערב יו"ט
5. אחרים: תנא קמא אסר לנפות ביו"ט, אף שרוב האנשים מנפים קמחם לבו ביום ואין זה מלאכה שעושים לזמן מרובה, שמא יתחלף להם בכוונת הניפוי ויעשו לזמן מרובה.
6. הלכה כתנא קמא, שאין לרקד ביו"ט, אולם מותר לרקד ביו"ט בשינוי.
7. ייתכן שלדעת הר"ף, מותר מדינא לרקד ביו"ט אף בלא שינוי
8. לענין הלכה: כיון שהר"ף והרמב"ם והרא"ש הסכימו שמותר לנפות קמח רק בשינוי ביו"ט, כן הלכה. אמנם די בשינוי של ניפוי על גבי השולחן כמו התוס', ואין צורך בשינוי של אחורי הנפה.

ב"ח שם אות ב: ולענין הלכה יש להחמיר אף בנפל בו צרור בודאי, דצריך שינוי כהראב"ד וכן פסק בשלטי הגבורים (טז א אות ד) בשם רבינו ישעיה אחרון ז"ל (פסקי ריא"ז הל' ז אות ג) וכן בספק אם נפל בו צרור בעי שינוי כדעת רוב הגאונים וכל זה במרקד פעם שנייה באותה כברה אבל בכברה אחרת כדי שיהא הפת נאה אפילו על ידי שינוי אסור ודלא כמשמעות פירוש רש"י והרא"ש ורבינו שאף זה מותר ע"י שינוי ואסור לברור הצרור ביד דמיחזי כבורר

שולחן ערוך שם סעיף ב: אין מרקדין הקמח בתחלה, אפילו על ידי שינוי. אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית- מותר אף בלא שינוי. הגה: וי"א דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו, אבל יש מחמירין ואוסרין (המגיד פ"ג). ואם לא נפל בו דבר, אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, צריך שינוי קצת, כגון על גבי שלחן. הגה: וה"ה דמותר לעשות על ידי אינו יהודי אפילו תחלת הרקידה, אם ישנה קצת (ב"י).

משנה ברורה:

(ז) ונפל בו צרור וכו' - היינו ביום טוב, דאי מעיו"ט היה לו לרקד מאתמול, ואינו מותר כ"א ע"י שינוי [עו"ש] (ח) מותר - ...הכא שהקמח כבר מבע"י נברר מהסובין ואירע שנפל בס צרור או קיסם, מינכר לכל שהוא לצורך שעה לאפותה ביום טוב, ושרי. (ט) אף בלי שינוי - **ויש מחמירין דגם בזה בעי שינוי** [ב"ח] והביאו הא"ר ועיין בח"א שדעתו דצריך בזה שינוי גמור כגון לרקד באחורי הנפה או ע"י עכו"ם] וכן הדך מצות ביום טוב וצריך לרקד הקמח הנטחן מן הפרורין ירקד ע"י שינוי [דהיינו אחורי הנפה לדעת הח"א]

(יג) צריך שינוי קצת - אף שהוא באוכל נפש הרי אפשר היה לו לרקד מאתמול וגם דזה מיחליף ברקידה ראשונה... (יד) כגון ע"ג השולחן - דבחול הדרך לנפות ע"ג תיבה או עריבה ואם דרכו של אדם זה לנפות גם בחול על שולחן יעשה שינוי אחר וכ"ש אם ינפה על גב הנפה מצד השני דשרי. וכתבו האחרונים דכ"ז אם הנפה השניה אין נקביה קטנים מנפה ראשונה וכל מה שיצא בראשונה יצא בשניה אבל בהיתה הנפה השניה עם נקבים דקים בודאי אסור שהרי ישאר הקמח העב בנפה ויצא הדק וכהרקדה הראשונה דמי. וכתב במחצית השקל דלפ"ז אפילו בזמנינו שהקמחים נרקדים בבית הריחיים מ"מ אין להרקידם עוד הפעם בבית אפילו ע"י שינוי שהרי אנו רואין שהריקוד בבית הריחיים אינו מוציא כל הפסולת והנפה שבבית מוציא וכהרקדה ראשונה דמי: (טו) אם ישנה וכו' - לפי שיש מי שאומר שאפילו ישראל מותר לרקד ע"י שינוי אף שרוב הפוסקים חולקין עליו עכ"פ יש לסמוך על דבריו להקל בשינוי על ידי נכרי: (טז) קצת - והפ"ח מחמיר אפילו ע"י עכו"ם ואפשר דבשינוי גמור כגון אחורי נפה מודה דשרי ע"י עכו"ם [פמ"ג]

10. האם מותר לברור אורז ושאר קטניות ביום טוב, כאשר בורר

פסולת מתוך האוכל, לצורך הסעודה הבאה?

למסקנה:

- א. הט"ז ע"פ הרשב"א: יש לאסור בסתם, אך יש להתיר רק כשבורר לאכול מיד לאלתר
 - ב. ע"פ החמד משה: יש לאסור, כיון שע"פ דעת המחמירים ברמ"א, יש לאסור כשיכול היה לברור מערב יו"ט
 - ג. ביה"ל למעשה:
1. מדינא: מותר לברור פסולת מאוכל לסעודה הבאה, כיון שמצינו פוסקים שמתירים כן, על בסיס ההנחה שמלאכת ברירה כלל לא נאסרה ביו"ט ("הותרה")
 2. לכתחילה: אם יכול היה לברור מבעוד יום, טוב שיברור דווקא את האוכל מהפסולת, כי זה נחשב כשינוי, וכך המנהג למעשה. כמו כן כיון שבכל מקרה השו"ע מתיר לברור רק בקנון ותמחוי, ממילא זה ברירה בשינוי (כי הדרך לברור בנפה וכברה), וכל שכן שיש להתיר אם בורר ביד

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקי:

הבורר קטניות או שאר דבר:

- א. אם יש טורח בברירת האוכל יותר מפסולת כגון שהאוכל מרובה- בורר כדרכו לזרוק הפסולת
- ב. ואם טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל האוכל ומניח הפסולת ודוקא כשהאוכל מרובה על הפסולת מכמותו ומשכחת לה באוכל מרובה ואפ"ה יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק כדפרישית, אבל
- ג. אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב

טור	אוכל	פסולת	מה בורר?
האם יש טורח בברירה	יש (האוכל מרובה)	אין	הפסולת
	אין (האוכל מרובה)	יש (דק)	האוכל
	אין	יש (דק, מרובה)	אסור בכלל לטלטל, כי האוכל בטל ברוב הפסולת

שולחן ערוך שם סעיף ב:

הבורר קטניות ביי"ט בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי, (אם רוצה לאכלו בו ביום) (המגיד פ"ג), אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה. בד"א, כשהאוכל מרובה על הפסולת; אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל, בורר את האוכל ומניח את הפסולת. ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח ברירת האוכל מן הפסולת, אעפ"י שהאוכל מרובה בורר את האוכל ומניח את הפסולת. הגה: ולוזהו ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפיהם, לא מקרי הקליפה פסולת כיון דאורחיהו בהכי ועדיין מעורבין (טור).

משנה ברורה: יש להתיר לברור פסולת מאוכל לצורך המשך היו"ט, אף שלא בורר כדי לאכול לאלתר, כי זה בכלל אוכל נפש:

(ז) אם רוצה לאכלו בו ביום - לא אתי לאפוקי אם דעתו לאכול למחר, דבזה פשיטא דאסור לעשות שום הכנה מיי"ט לחבירו, אלא אשמועינן דאפילו אין דעתו לאכול לאלתר, כ"א לאחר זמן, דבשבת כה"ג חייב חטאת אפילו בורר אוכל מן הפסולת, וכ"ש בפסולת מן האוכל, **קמ"ל דשרי, דאין איסור בורר ביום טוב בזה מן התורה, כיון שהוא צורך אוכל נפש בו ביום**, וכאופה ומבשל דמי, רק בנפה וכברה אסרו חכמים משום דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר, דדרך ברירה בכלים הללו לעשות לימים הרבה, וכמו שכתבנו לעיל בס"א [מ"א ושי"א].

ביאור הלכה שם:

- מגן אברהם ושאר פוסקים בשם המגיד משנה: מותר לברור ביו"ט בשביל לאחר זמן
- הט"ז כרשב"א: מותר לברור ביו"ט רק לאלתר
- האחרונים תמהו על הט"ז, שכן חז"ל התירו לגמרי את מלאכת בורר ביו"ט, וממילא מותר אף לברור על מנת להניח לסעודה אחרת בו ביום
- אמנם ניתן לומר שהט"ז צודק, מצד שזה שמצינו ברמ"א בסימן תצ"ה (א) שכל דבר שהיה ניתן לעשות מבע"י, אין להתיר ביו"ט, וכיון שיכול היה לברור את הפסולת מהאוכל מערב יו"ט - אין להתיר עתה ביו"ט, וכן כתב החמד משה
- עם זאת, הביאור הלכה כתב שכיון שבכל מקרה השו"ע מתיר לברור רק בקטן ותמחוי, ממילא זה ברירה בשינוי (כי הדרך לברור בנפה וכברה), וכל שכן שיש להתיר אם בורר ביד

* אם רוצה לאכלו בו ביום - עיין מ"ב הטעם דכאופה ומבשל דמי כן הוא דעת מ"א ושי"א בשם המ"מ דבורר הוא מהמלאכות המותרות ביום טוב לגמרי דלא כדעת הרשב"א. והנה הט"ז מצדד להלכה כדעת הרשב"א דדוקא לאלתר שרי אבל לא להניח דכיון שבשבת חייב חטאת אסור ביום טוב

ותמהו עליו האחרונים [פמ"ג ובית מאיר ונהר שלום ושי"א] דלפי מאי דקי"ל לעיל בסימן שיי"ט דבשבת אם בורר פסולת מתוך אוכל אפי' לאלתר חייב א"כ ע"כ כיון שהתירו חכמים ביום טוב לברור פסולת מתוך אוכל הוא משום **דאין שייך כלל בורר ביום טוב** דהוא כאופה ומבשל וכדעת המ"מ [והרשב"א אפשר דאזיל לשיטתו דס"ל דגם בשבת אם בורר לאלתר אין חייב חטאת וכדמשמע בעבוה"ק] וא"כ אפילו להניח לבו ביום שרי

אכן מה דהעיר דצריך לאסור מטעם דהיה אפשר לעשות מבעוד יום לכאורה הדין עמו בזה דהא כן מבואר ברמ"א סי' תצ"ה ס"ג לדעת היש מחמירין דאפילו באוכל נפש עצמו כל שאפשר לעשותו מבע"י אסור כ"א ע"י שינוי ואם כן בענינו הא דמתירין פסולת מתוך אוכל דוקא כשלא היה יכול לברור מבע"י וכ"כ באמת החמד משה [אלא דכתב דלאלתר מותר בכל גווני כהט"ז וזה אינו מובן דבשבת פסולת מתוך אוכל אפי' לאלתר חייב] אכן מסתימת השו"ע והרמ"א משמע דיש להקל בענינו בכל גווני והטעם אפשר לעני"ד לומר דכיון דע"י שינוי כתב שם הרמ"א שמותר וכאן **דבלא"ה לא התירו אלא ע"י קנון ותמחוי י"ל דזה חשיב שינוי** כדרכו הוא דוקא ע"י נפה וכברה ואף דאין זה שינוי גמור דבשבת בפסולת מתוך אוכל חייב אף בזה מ"מ לענין יום טוב חשיב שינוי **וכ"ש אם בורר ביד** וכעין מה שכתב הר"ן ריש פרק א"צ גבי מלח עיי"ש

אח"כ מצאתי שכי"כ בס' נהר שלום ובס' שלחן עצי שטים וכן בעבוה"ק להרשב"א משמע גם כן דזה חשיב שלא כדרכו וכן מוכח ג"כ במאירי שכתב בענין זה דאפילו אפשר מבע"י שרי ודעתו מבואר בכמה מקומות

בספרו דס"ל כדעת היש מחמירין הנ"ל דאף באוכל נפש אסור מדרבנן כל שאפשר מבעוד יום וע"כ כמו שכתבנו דזה חשיב שינוי.

היוצא מדברינו דהנהוג להקל לברור קטניות פסולת מתוך אוכל אף שהיה אפשר מבעוד יום יש להם על מי לסמוך ואף בבורר להניח לסעודה אחרת [או בע"ש על שבת ועל ידי עירוב תבשילין] ומ"מ לפתחלה נכון בכגון זה שהיה אפשר לו מבעוד יום לברור האוכל מתוך הפסולת דזהו בודאי חשיב שינוי וכמדומה שכן נוהגין העולם

הוצאה

11. האם מותר לשלוח לחבירו ביום טוב דרך רשות הרבים את הדברים הבאים:

א. תבואה או בהמה, חיה או עוף?

למסקנה:

1. **תבואה** - אסור (מחוסרת טחינה), ויש מתירים רק כשחבירו זקוק לכך בו ביום במקום שיש עירוב. אך יש מחמירים בדבר אף כשהוא צריך לה בו ביום, כיון שסתם חיטים עומדות לטחינה וזה נראה כמעשה לצורך חול
2. **בהמה** - ע"פ השו"ע בסימן תצ"ה, שאוסר מוקצה ביו"ט, מדובר כאן שמותר לשלוח בהמה שלא עומדת לגידול ולדות, אך אם הבהמה עומדת לכך - אסור לשלוח אותה
3. **חיה** - מותר
4. **עוף** - ע"פ השו"ע בסימן תצ"ה, שאוסר מוקצה ביו"ט, מדובר כאן שמותר לשלוח עוף סתמי, אך אם מדובר בעוף שמיוחד לגידול ביצים - אסור לשלוח אותו

שולחן ערוך תקטז, א: מותר לשלוח לחבירו ביום טוב **בהמה**, **חיה** ו**עוף** אפילו חיים, ויינות, שמנים וסלתות וקטניות, **אבל לא תבואה**, לפי שמחוסרת טחינה שהיא מלאכה האסורה ביו"ט.

משנה ברורה: (א) לשלוח לחבירו ביום טוב וכו' - היינו לדורות ואפילו דרך ר"ה כדמסיים הרמ"א לבסוף כיון שיכול חבירו ליהנות מהן כגון ששולח לו מיני מאכל וכלים ובגדים שראוי להשתמש בהם וכדלקמיה ואפילו אם שולח לו בע"ח הרי יכול לשוחטם לצורך יום טוב ואפי' אם הוא יודע שחבירו לא ישחטם מ"מ כיון שאלו היה רוצה היה יכול לשוחטם ולאוכלם מותר לשלוח לו: (ב) בהמה חיה ועוף - לפי דעת המחבר לעיל בסימן תצ"ה דאוסר מוקצה ביום טוב מיירי הכא **בבהמה שאינה עומדת לגדל ולדות וכן בעוף סתמי** דאלו בבהמה העומדת לגדל ולדות וכן בעוף שעומד לגדל ביצים הוא מוקצה ואסור לשוחטן ביום טוב: (ד) אבל לא תבואה - בין חטים או שאר מיני תבואה ואף על גב דחטים ראויין לעשות מהן קליות או איזה מיני תבשיל מ"מ כיון **דסתמן עומדות לטחינה** וטחינה אסורה ביום טוב נראה בהולכתו שהוא לצורך חול ומחזי כמתעסק ביום טוב לצורך חול ואסור

ומטעם זה הסכימו כמה אחרונים דאסור לשלוח אפילו במקום שיש עירוב: (ה) לפי שמחוסרת טחינה - ואף על גב דשעורים חזיין לבהמה בלי טחינה מ"מ רובן עומדות לטחינה למאכל אדם. **אכן אם חבירו צריך היום ליתן תבואה לבהמתו מותר לשלוח לו במקום שיש עירוב** [כדי שלא יהא בו משום איסור הוצאה דהא בשביל בהמה אסור להוציא כדלעיל בסימן תקי"ב ס"ג בהג"ה] ויש מחמירין גם בזה.

ב. בגד שיש בו שעטנז?

מותר, אם הם קשים, שכן מצינו:

שו"ע הלכות שבת שח, מז: יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז, ויש מתירים.

משנה ברורה: (קס) לטלטל וכו' - מפני שאסור ללבוש ומוקצה הוא ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור [א"ר ושי"א] (קסא) ויש מתירין - שמ"מ מלבוש הוא ותורת כלי עליו **והעיקר כסברא הראשונה**

שו"ע תקטז, ג: משלחים כלים... אפילו יש בהם כלאים, אם הם קשים. הגה: ... אפילו דרך רשות הרבים מותר לשלחן (ב"י).

משנה ברורה: (י) אם הם קשים - בענין שמותר לישען עליו כמ"ש ביו"ד סימן ש"א¹ ע"ש.

ג. תכשיטים העשויים מזהב או מכסף?

האם מותר לשלוח ביום טוב	זהב	כסף
מאירי בשם הירושלמי	אסור	ספק אם מותר
שיטמ"ק בשם הריטב"א והא"ז, וכן פסק המשנה ברורה	מותר	מותר

שולחן ערוך תקיח סעיף א:

מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך, כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים. הגה: הצריכים לו קצת, או שמתירא שלא יגנובו או שאר פסידא (הגהות סמ"ק ורבינו ירוחם), אבל אבנים וכיוצא בהן, אסור...

משנה ברורה: (ב) הותרה שלא לצורך - אפילו להוציא אותו לרשות הרבים וכ"ש לכרמלית: (ה) הצריכין לו קצת - ליו"ט ואכלים קאי, ואפילו אין צריך להן רק לשם תכשיט להתקשט בהן".

אולם מצינו בשולחן ערוך תקטז, ג: משלחים כלים אף על פי שאינם תפורים, שהם ראויים לישען עליהם, ואפילו יש בהם כלאים, אם הם קשים; ומשלחין תפילין, כיון שראויים להניחם בחול. הגה: וכל כיוצא בזה, אפילו דרך רשות הרבים מותר לשלחן (ב"י).

וכתב שם המשנה ברורה סימן תקטז (טו) מותר לשלחן - המאירי הביא בשם ירושלמי דאין לשלוח תכשיטין של זהב ביום טוב ואפילו בשל כסף מגמגם שם אבל בשיטה מקובצת בשם הריטב"א ובאור זרוע הסכימו שמותר לשלוח תכשיטין כיון שראויין להתלבש בהן

תלמוד ירושלמי מסכת ביצה פרק א: בתכשיטין של זהב ואפילו תכשיטין של כסף אמרין בשם ר' ירמיה אסור ואמרין בשם רבי ירמיה מותר א"ר חזקיה אנא ידע ראשה וסופא טליין דקיקין הוין מתרביין בדרתיה דר' ירמיה אתא שאל לר' זעירה א"ל לא תאסור ולא תישרי

שיטה מקובצת מסכת ביצה דף טו עמוד א: וכתב הריטב"א ז"ל והלכך תכשיטין וטבעות המותרין ללבוש ביום טוב בבית משלחין אותן. ובירושלמי איכא פלוגתא בהא מלתא אם משלחין תכשיטין של כסף וזהב או לא. ואסיקנא אמר ר' זעירא לא תאסור ולא תשרי

פני משה מסכת שבת פרק ו הלכה א – כיון שלא כולם ראויים להשתמש בתכשיטי זהב, ממילא זה בגדר הוצאה שלא לצורך:

עד כדון תכשיטין של זהב. שאסור לשלחן ביו"ט שאין הכל ראויין להשתמש בהן ואם אפי' תכשיטין של כסף אסור:

הגאון הרב חיים קנייבסקי (שליט"א) בפירושו למסכת ביצה ירושלמי (א, יב. עמוד מ"ב):

תכשיטין אסור לשלחן דמתוך שאסור לצאת בהם ביו"ט גזירה אטו שבת דחיישי' להו דילמא שלפה להו ומחויא לחברתה ומטלטלת ד"א ברה"ר אסור נמי לשלחן לחברו

12. סידורי תפילה ומחזורים, האם מותר לקחתם לבית הכנסת? או

להחזירם לביתו בסיום התפילה? פרט

למסקנה:

- א. לקחתם לבית הכנסת: מותר, שמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך
- ב. אם הביא מחזור לבית הכנסת ועתה הוא רוצה להחזירו לביתו מחשש גניבה: מותר, שהתירו "סופן משום תחילתן"

¹ שולחן ערוך יורה דעה הלכות כלאי בגדים סימן שא: ...כרים וכסתות שהם קשים וליכא למיחש שמא תכרך נימא עליו, מותר לישן עליהם ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם... רמ"א שם: כל בגדים הקשים מותרים בהצעה מתחתיו, ואסור ללבשן. והלבדים הקשים, מותרים אפילו בלבישה, הואיל ואפילו רכים אינם אלא מדרבנן (טור). ויש מחמירין בלבישת הלבדים (ב"י בשם הרמב"ם).

- ג. **אם המחזור היה מונח כבר מערב יום טוב בבית הכנסת, ועתה לאחר התפילה הוא רוצה להביאו לביתו מחשש גניבה, ואין הוא צריך בביתו לעצם המחזור:** יש להחמיר ולא להביאו
- ד. **אם המחזור היה כבר מערב יום טוב בבית הכנסת, ועתה לאחר התפילה הוא רוצה להביאו לביתו משום שהוא רוצה לומר בו בביתו שירות ותשבחות:** מותר, אף אם אין חשש גניבה
- ה. **ספר "הלכות המועדים":** אם הוא עצר בבית חברו בדרך (והרי זה מקום המשתמר), עליו להשאיר את הספרים שם, אם אין לו טרחה יתירה בדבר

רבינו ירוחם - תולדות אדם וחווה נתיב ד חלק א דף כט טור א: ור"ת כתב כי אפילו לטייל מותר להוציא... וכן להוליך ספרים לב"ה ולהחזיר

שו"ע תקיח, א: מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך, כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים.

אליה רבה סימן תקיח ב: וס"ת וכו'. הוא הדין שאר ספרים [מרדכי שם]

ביאור הלכה: * וס"ת - וה"ה מחזורים ושאר ספרים ללמוד בהם ביום זה (א"ר בשם הפוסקים)

משנה ברורה ס"ק ו': ...המחזורים שהביאם ביום טוב לבהכ"נ ומתירא מגנבה, אף על פי שא"צ להם עוד ביום טוב, מותר להביאן לביתו לד"ה, דהתירו סופן משום תחלתן, דאלי"כ לא יביאם בתחלה לבהכ"נ, אך המחזורים שמונחים מכבר בבהכ"נ (שער הציון יג) דאם צריך להם לומר בביתו שירות ותשבחות, לכולי עלמא מותר להחזירם לביתו, בלי חשש גנבה) כשאין צריך להם עוד ביום טוב- נכון להחמיר שלא להחזירם לביתו ביום טוב, אפילו אם יש שם חשש גנבה

הרב שלמה גרוסמן בספר הלכות המועדים (הי) כתב שאם הוא מחזיר את המחזורים לביתו, טוב שילמד בהם קצת, כדי שהחזרתם תהיה לצורך היו"ט. כמו כן, אם באמצע דרכו הוא עצר לפוש אצל חברו, ובית חברו הוא בכלל מקום המשתמר, הוא חייב להניח שם את המחזורים שלו, כי במקום שכזה כבר לא התירו לטלטלם משום חשש גנבה, אך כתב שהעולם לא נזהרים בזה. עם זאת, הוא כתב בהערה, שאם יהיה לו טורח לבוא לבית חברו במוצאי היו"ט, כדי לקחת את המחזורים, יש להקל ולשאת אותם עמו עד ביתו. בסוף דבריו כתב שיש לדון בכל מקרה לגופו, ולראות אם ההוצאה מוכרחת היא.

13. האם מותר לשחק בכדור ברשות הרבים ביום טוב?

למסקנה:

- א. **שו"ע:** אסור, כיון שהכדור הינו מוקצה מחמת גופו
- ב. **הרמ"א:** מותר, מדין שמחת יום טוב
- ג. **המהרש"ל:** אסור למבוגרים, כי זה קלות ראש ואינו בכלל שמחת יו"ט
- ד. **משנה ברורה בהלכות יו"ט ע"פ הרש"ל:** נראה להחמיר בדבר למבוגרים
- ה. **משנה ברורה בהלכות שבת:** לדעת הרמ"א ע"פ התוס' יש להקל אף ברשות הרבים ביום טוב, אם מדובר במקום שאין חשש שווי גומות
- ו. **למעשה:** יש מקום להתיר במקום שאין חשש שווי גומות (על כן אין לשחק על גבי קרקע)

בית יוסף אורח חיים סימן תקיח, א:

וכתבו **התוספות** (ד"ה ה"ג) בשם **רבינו תם** דלאו דוקא קטן למולו דהוא הדין שלא למולו דשרי גם טיול דהא אשכחן נמי דמשחקין בכדור שקורין פלוט"א ביום טוב ברשות הרבים אף על גב דליכא אלא טיול.

וכתב **רבינו ירוחם** (נ"ד ח"א כט.) וז"ל **ור"ת** כתב כי אפילו לטייל מותר להוציא כגון כדור שמשחקין בו וכיוצא בו...

הרמ"א על השולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח, א: הגה: ומותר לשחק בכדור, אפילו ברשות הרבים, אף על גב שאינו אלא טיול בעלמא (תוס' ורבי ירוחם)

משנה ברורה ס"ק (ט): בכדור אפילו בר"ה - ר"ל אף על גב דעייז רגיל להעביר ד"א ממקום למקום אפ"ה מותר דהוא בכלל טיול ושמחת יום טוב ורש"ל כתב דדבר תימה הוא להתיר זה דאין בו צורך היום כלל אלא שחוק של ילדים והנח להם אבל לגדולים שנוהגין כן מנהג רע הוא דאין זה שמחה וטיול אלא שיחת

ילדים וקלות ראש ובלא"ה אין דין זה מוסכם לכו"ע דדעת המחבר לאסור כמבואר לעיל בסימן ש"ח סעיף מ"ה. ולענין שאר מיני שחוק דינן כמו בשבת ומבואר לעיל בסימן של"ח סעיף ה'.

בית יוסף אורח חיים סימן שח, מה :

כתב באגור (סי' תקכא) בשם שבלי הלקט (סי' קכא) שאסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדורים שאינם ראויים לצור על פי צלוחית דממאסי שמתנפי על ידי טיט ועפר וכן כדור של עץ אסור לטלטלו ולצחוק בו אבל **התוספות** בפרק קמא דביצה (יב. ד"ה ה"ג) אהא דתנן בית שמאי אומרים אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים ובית הלל מתירין כתבו פירוש דלאו דוקא קטן למולו דהוא הדין שלא למולו דשרי גם טיול דהא אשכחן דמשחקין בכדור שקורין פילוט"א ביום טוב ברשות הרבים אף על גב (אלמא) דליכא אלא טיול עד כאן **משמע שמותר לטלטל הכדור ביום טוב** והוא הדין בשבת דבדברים אלו יום טוב ושבת שוים הם. ומיהו בירושלמי בפרק בתרא דתעניות (ה"ה) מצאתי טור שמעון למה חרב יש אומרים מפני הזנות ויש אומרים שהיו משחקין בכדור.

שו"ע שם : אסור לשחוק בשבת ויו"ט בכדור. הגה: ויש מתירין, ונהגו להקל (תוס' פ"ק דביצה).

משנה ברורה : (קנה) ויש מתירין - אפשר שטעמם שכיון שעשוי לכך ומיוחד לזה בתמידות לא שייך בו שם מוקצה וכדלעיל בסכ"ב. ומ"מ לכו"ע אסור לשחוק בר"ה ואפילו בכרמלית בשבת דבקל הוא שיפול לחוץ מד' אמות ואתי לאתווי אבל **ביום טוב מותר אפילו בר"ה לשחוק בו לדעה זו**. וכ"ז **כששחוק שלא ע"ג קרקע אבל ע"ג קרקע לכו"ע אסור משום חשש אשווי גומות** וכדלקמן בסי' של"ח לענין שחיקת אגוזים ומ"מ אין למחות בנשים וקטנים דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלח סעיף ה : אין שוחקים באגוזים, ולא בתפוחים וכיוצא בהן, משום אשווי גומות. הגה: ...ולשחוק בכדור, ע"ל סי' ש"ח סעיף מ"ה.

14. סומא או זקן, האם מותרים לצאת במקל לרשות הרבים?

למסקנה :

- א. **כשהמקל נועד לסיוע אך ניתן ללכת בלעדיו** - אסור, משום זלזול ביו"ט
- ב. **כשהעיוור או הזקן לא מסוגל ללכת בלעדיו כלל** - מותר, כי זה כמו שמותר לטלטל נעליים. אמנם בשמירת שבת כהלכתה כתב שלמעשה יש לשאול שאלת חכם
- ג. **שאר אדם שסתם כך הולך בכוחות עצמו, וזקוק למקל רק במקום ספציפי זה שקשה ללכת בו** - ט"ז : מותר, כי דינו כחיגר, אך האליה רבה חלק והתיר רק במקום שיש עירוב

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכב : אין הסומא יוצא במקלו

בית יוסף שם א – ב : אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין בכסא, אחד אנשים ואחד הנשים. ברייתא בפרק אין צדין (כה:) ופירש רש"י אין הסומא יוצא במקלו דהוי דרך חול, ואיכא זילותא דיום טוב, וכתב הרא"ש (סי' ה) אין הסומא יוצא במקלו אף על גב דלפירוש ר"י בפרק במה אשה (סה:) ד"ה הקיטע) מי שנכווצו גידי שוקיו מותר לצאת במקל בשבת, שאני התם דאינו יכול להלך כלל בלא מקל **וכמנעלים ידיה דמו** אבל סומא במקל ידיה לתרוצי סוגיא ידיה עבד ואיכא זילותא דיום טוב. וגם הר"ן (יד. ד"ה גמ' ת"ר) כתב כן... כתב הרוקח (סי' רצט) דהוא הדין לחולה שעמד מחליו שמותר לילך במקל ונראה דהיינו **דוקא בשאינו יכול להלך כלל בלא מקל** דאם לא כן אסור דדמי לסומא דלתרוצי סוגיא עבד.

בית הבחירה למאירי מסכת ביצה דף כה עמוד ב : זקנים שסומכין במקלות מחמת זקנה - אסור לצאת בהם בשבת שאינן צריכין כל כך, ואינם אלא להיות ההלוך נקל אצלם, וכן הדין בחגר שיכול לילך על ידי הדחק בלא מקל, ויש חולקים בקצת דברים אלו.

שולחן ערוך שם סעיף א : אין הסומא יוצא במקלו, ולא הרועה בתרמילו, (וודין חיגר דינו ב"ט כמו בשבת וע"ל סימן ש"א סעיף ט"ו).

משנה ברורה (א) אין הסומא - וה"ה זקן (ב) יוצא במקלו - היינו לר"ה או לכרמלית מפני שהוא דרך חול וזלזול ליו"ט כיון שאפשר לו לילך בלא מקל זה ואינו נוטלו אלא לתקן ולישר פסיעותיו.

שו"ע שם סעיף ג : מי שנתכווצו (פי' שנצמתו ונעשה קצרים) גידי שוקיו - יכול לצאת במקל.

משנה ברורה : (ח) יכול לצאת במקל - אפילו לר"ה. דנחשב לו **כמנעל** כיון שאין יכול לילך בלתי

בשמירת שבת כהלכתה (פרק יט, סעיף ה, הערה יג) כתב: "...ושמעתי מהגרש"ז **אויערבך** זצ"ל דלגבי זקן וחולה שאינם יכולים ללכת בלי מקל דלא שייך הטעם של זילותא הר"ז מותר, וחשיב נמי כשוה לכל נפש וכמבואר במ"ב שם... **ולהלכה יש לשאול שאלת חכם**".

בהמשך דבריו הוא דן בעניין היתר הוצאת כלב נחיה בעבור עיוור, ונטה להקל ולומר שאין לכלב דין של מוקצה, אך כתב שיתכן שלשרשרת של הכלב יש דין של מוקצה מדין שביתת בהמתו, כי היא נועדה בעיקר לצורך הכלב, ולא לצורך האדם.

כן כתב בערוך השולחן, שאם הסומא לא יכול ללכת בלי המקל - מותר, כי דינו כחיגר:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תקכב סעיף א: אין הסומא יוצא במקלו כשיכול לילך בלא מקל במקום שאסור להוציא בשבת... הוי כעובדא דחול... וחיגר הוה ג"כ כן, אם יכול לילך בלא מקל - אסור לו לילך במקל ברה"ר או בכרמלית, ואם אינו יכול - מותר, וע' לעיל סי' ש"א לעניין שבת.

שו"ע הלכות שבת שא, יז: חיגר, שאינו יכול לילך בלא מקל, מותר לילך בו אפי' אינו קשור בו; אבל אם אפשר לו לילך זולתו, ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו, אסור. (וחולה שעמד מחליו דינו כחיגר).

משנה ברורה (סג) בלא מקל מותר - דכיון דאינו יכול לילך כלל בלא מקל הו"ל **כמנעל ידיה**: (סד) אבל אם אפשר וכו' - וכן זקן ההולך בביתו בלא מקל וכשיצא לחוץ נשען על מקלו מחמת תשות כחו ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו אף על פי שגופו מתנענע אסור דהוי המקל אצלו כמשוי כיון דבביתו הולך בלי מקל אבל **אם הזקין כ"כ דא"א לו לילך כלל בלי מקל מותר**: (סה) ואינו נוטלו וכו' - וכשאדם הולך במקום שיש חשש שיפול מחמת שירדו גשמים והמקום משופע או שהולך בחורף על המים הנגלדים [שקורין אייז] ומפחד שמא יפול מותר ג"כ לצאת במקל דדמי לחיגר [כ"כ הט"ז] ואליהו רבא כתב עליו דאין דבריו מוכרחים וגם בעוד אחרונים ראיתי שדעתם שאין להתיר בזה רק במקום שיש עירוב: (סו) אסור - ואפילו הוא מקל תפארת שנושאו לכבוד אסור דאף שהוא תכשיט לא הותר לישא תכשיט בידו וע"כ מה שנהגו החשובים לצאת במקל שבידם אסורים לצאת בהם בשבת חוץ לעירוב אבל תוך העירוב מותר אם נושאו לכבוד או שיש בו צורך קצת אבל בלא צורך כלל איכא זילותא דשבת: (סז) דינו כחיגר - היינו דתלוי ג"כ אם יכול לילך בלי מקל [ב"י בסימן תקכ"ב].

שם סעיף יח: סומא, אסור לו לצאת במקל.

משנה ברורה (סח) אסור לו לצאת - היינו חוץ לעירוב והטעם דעצם הליכתו אפשר לו לילך בלי מקל ואינו נוטלו אלא ליישר פסיעותיו.

עירובי תבשילין

15. במה מערבין לכתחילה ובדיעבד?

למסקנה:

א. **לכתחילה:** על פת ותבשיל

ב. **בדיעבד:** על תבשיל בלבד. אולם אם עירב על פת בלבד, נראה באחרונים שלא מועיל אפילו רק לצורך אפייה. אולם לדעת השיבולי הלקט (וכן נראה בעוד ראשונים ע"פ הגר"א), אם עירב רק על פת, הרי זה מועיל בדיעבד לצורך פת

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז: ועירוב זה פי' ר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל, פת-לאפות עליו, ותבשיל-לבשל עליו, ור"י פי' דסגי בתבשיל לבד, וה"ר שמשון הזקן כתב כר"ת, וכן בה"ג.

תבשיל	פת	
צריך	צריך	ר"ת, ה"ר שמשון הזקן, בה"ג
צריך	---	ר"י

בית יוסף שם אות ב: ...ובהדיא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע בירושלמי (פ"ב ה"א) וז"ל כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו:

א. **רבי אליעזר** אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל

ב. **ורבי יהושע** אומר אופן ומבשלין על המבושל

וקיימא לן (שבת קל: וש"ט) דרבי אליעזר שמותי הוא² ונהגו להחמיר כדברי ר"ת וכ"כ בה"ג (הל' יום טוב לו:) וכן כתב רבינו שמשון הזקן (ע"ז לו:) תוד"ה והשלכות) עכ"ל.

והר"ן (י. ד"ה אמר רבא) סתר דברי רבינו תם והעלה **דאין צריך פת** ושכן דעת הר"ף ז"ל וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפרק ו' (ה"ג)³. והמרדכי (סי' תרעב) כתב כדעת ר"ת דבעינן פת ותבשיל. והתוספות (יז: ד"ה אמר) כתבו שר"י חולק על ר"ת ומ"מ אומר ר"י לא מלאני לבי לעבור על דברי דודי וצריך פת ותבשיל וכן עמא דבר עכ"ל

והרב המגיד כתב בפרק ו' (שם) דע שבתבשיל אחד בלא פת סגי וכן נראה מן ההלכות וכן כתבו מקצת הגאונים (שע"ת סי' מג וסי' קכד) וזה דעת הרמב"ן (מלחמות ח:) והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ד סי' א, חי' יז: ד"ה אמר) ז"ל וכדברי רבינו אלא שנהגו להחמיר להצריך פת ותבשיל להוציא מידי כל ספק עכ"ל. וכתבו הגהות מימון (אות ג) שר"י ורבו של רש"י (ע"י סידור רש"י סי' תרי"ט, שו"ת סי' רצז) היו נוהגים לערב בפת ותבשיל וכן פשט המנהג. ומיהו היכא דאירע דלא עירבו אלא בתבשיל לבד סומכים על כל הנך רבוותא דשרו.

תבשיל	פת	
צריך	צריך	ר"ת, ה"ר שמשון הזקן, בה"ג, מרדכי, מגיד משנה (למעשה)
צריך	---	ר"ן בדעת הר"ף, הרמב"ם, ר"י

שו"ע שם סעיף ב: עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל, ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד - מותר.

משנה ברורה: (ה) בפת ותבשיל - דצריך לאפות ולבשל מיו"ט לשבת ולכן עושין העירוב מפת ותבשיל מעיו"ט שעל סמך זה אופן ומבשלין אח"כ. (ו) ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד - דמעיקר הדין אי"צ אלא מתבשיל לבד ומהני בין לפת בין לתבשיל שכן הוא דעת רוב הפוסקים אלא **שנהגו כדעת הפוסקים המחמירין להצריך פת ותבשיל** ולכן בדיעבד מותר ואם אי"צ לאפות ביום טוב ורק לבשל אף לכתחלה סגי בתבשיל לחוד לכו"ע (ז) מותר - לאפות ולבשל ביום טוב בשביל שבת ומ"מ אם נזכר קודם שחשכה צריך להוסיף להניח גם פת ויאמר בהדין עירובא אבל לא יברך שנית. ואם עשה מפת לבד לתבשיל בודאי לא מהני ואם מהני לפת לחוד יש דעות בין הפוסקים והאחרונים הסכימו דלא מהני אף לפת דעיקר העירוב נתקן מתבשיל.

שער הציון סימן תקכז ס"ק (יח) האליה רבה בשם רש"ל, וכן כתבו החמ"ד משה והגר"ז, וגם העולת תמיד העתיק דברי הגהות אשרי בשם אור זרוע הנ"ל, ונראה דהם קיימי אליבא דהלכתא דקיימא לן דתבשיל לחוד סגי מעיקר הדין אבל למאן דסבירא להו דצריך פת ותבשיל, מסתבר דפת לחוד מהני לפת, וכן משמע מהגר"א, דלדעתם תבשיל לחוד מהני לתבשיל והוא הדין איפכא פת לפת, אלא דלהלכה הלא קיימא לן דהעיקר הוא תבשיל לחוד, אכן **בשביל לקט, אף דסבירא לה נמי תבשיל לחוד, מכל מקום הקל בפת לפת:**

ספר שבולי הלקט סדר עצרת סימן רמו: ...ואם עירב בפת לא פטר אלא פת לבדה ולא תבשיל.

16. **דבר שנאכל כמות שהוא חי ובישלו, האם ניתן לסמוך עליו**

לעירוב תבשילין?

למסקנה: מצינו שכן, ע"פ הירושלמי, וכן פסק בשו"ע, ודווקא אם מלפתים בו את הפת

בית יוסף אורח חיים סימן תקכז: גרסינן תו בירושלמי בההוא פירקא (ה"א) **כל אוכל שהוא [נאכל כמות שהוא] חי אין בו משום בישולי גוים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין** וכתבו הר"ן בסוף תעניות (י. ד"ה מתני') והמרדכי בהלכות תשעה באב (שבתחלת מ"ק) (תענית סי' תרלד) וכ"כ הגהות מימוניות בשם סמ"ג (עשין מדרבנן ג רמט:) פרק ה' מהלכות תעניות (אות נ) **יוצאים בתפוחים מבושלים** משום עירובי תבשילין כדמוכח בירושלמי דנדרים.

² מסכת שבת דף קל עמוד ב: והיה הדבר קשה לחכמים: היאך מניחין דברי חכמים ועושין כרבי אליעזר. חדא - דרבי אליעזר שמותי הוא, ועוד - יחיד ורבים הלכה כרבים

³ רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה ג: עירובי תבשילין שיעורו אין פחות מכזית בין לאחד בין לאלפים, ואין עושין עירוב זה לא בפת ולא בריפות וכיוצא בהן אלא בתבשיל...

תלמוד ירושלמי מסכת נדרים פרק ו מ"ח: ר' יוסי בי רבי בון בשם רב חונה כל אוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא אין בו משוי' בישולי גוים ויוצאין בו משוי' עירובי תבשילין

שו"ע תקנז, ה: תבשיל זה שאמרו, אפילו צלי, אפילו שלוק, אפילו כבוש או מעושן, אפי' מין דגים קטנים שהדיחן במים חמים והדחתן הוא בישולין לאכילה, ה"ז סומך עליהם; **וכן סומך על תפוחים מבושלים** (וה"ה שאר פירות מבושלים), ועל דגים קטנים שבישולין.

משנה ברורה:

(יח) תפוחים מבושלים וה"ה וכו' - וכ"ז דוקא אם דרך אותו המקום ללפת בהן את הפת [מ"א וש"א]: (יט) שבישולין - או צלאן [גמרא] והיינו אפילו היו מלוחים בתחלה דראויין היו לאכלן חיים ואין צריכין בישול הוי"א דלא נחשב בישולין לכלום קמ"ל ורבותא זו היא גם כן לענין תפוחים מבושלין אף דראוי היה לאכלן חיים

מגן אברהם: פירות מבושלים - אבל חיין- לא, ומיהו במ"מ משמע אפי' מבושלים אסור, אם אין דרך ללפת בהן הפת, דבחיין לא אצטריכא ליה למימר, דפשיטא דתבשיל בעי' עס"ד⁴

ביאור הלכה שם: תפוחים מבושלים וה"ה שארי פירות - עיין לעיל בסימן קע"ז ס"א⁵ דמוכח שם דפירות אין דרך ללפת בהן הפת [דלחכי צריך ברכה לאוכל אותן בתוך הסעודה] אכן הכא מיירי בידוע שדרך אותו מקום ללפת בהן הפת כמו שכתב המ"א.

17. מי שלא עירב, האם מותר לו להדליק נר של שבת?

למסקנה:

א. שו"ע ב"א קמא ע"פ הרמב"ם: יש אומרים שמותר להדליק כמה נרות שירצה לכבוד השבת (שאין הדלקת הנר תלויה בנטח העירוב)

ב. שו"ע ב"א בתרא ע"פ הרא"ש, הר"ן ועוד: יש אומרים שמותר להדליק רק נר שבת אחד (כיון שהדלקת הנר תלויה בנטח העירוב ויש לומר "לאדלוקי שרגא", אף שאין זה לעיכובא)

ג. למעשה כתב המשנה ברורה שיש לכתחילה להקנות את הנרות שלו לאחרים והם ידליקו לו (מדובר שהם עשו עירוב), או שהוא ידליק בעצמו רק נר אחד בלבד, כיון שכל הראשונים חלקו על הרמב"ם

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקנז: מי שלא עירב- אסור להדליק נר של שבת... ואם אין אחרים שעברו שיוכל להקנות להם התיירו לו חכמים משום כדי חייו משום כבוד שבת לעשות דבר מועט ואפילו הוא בעצמו כגון לאפות ככר אחד ולבשל קדירה אחת **ולהדליק נר אחד** וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שיוכל לחפש בחדר שום חפץ בנר אפי' מבע"י ולהניחו דולק עד הלילה.

בית יוסף שם יט (א): מי שלא עירב אסור להדליק נר של שבת. כ"כ הרא"ש (סי' טז) והר"ן שם (יא). ד"ה ומדאמרין) גבי מתניתין (כא:) דשלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי ודקדקו כן מן הירושלמי (פ"ב ה"א) אבל מדברי הרמב"ם (פ"ו ה"ח⁶) שכתבתי אצל נוסח לשון העירוב נראה דהדלקת הנר אינו תלוי בעירוב

רא"ש מסכת ביצה ב, טז: אמר רב הונא לעולם שלא הניח עירובי תבשילין, וכדי חייו שרו ליה רבנן... שמואל אמר מדליק לו את הנר. מדקאמר ומדליקין לו את הנר, [ש"מ] **מי שלא עירב- אף להדליק אסור**. ומדליקין לו את הנר דקאמר, היינו נר אחד, כמו פת אחד וקיתון אחד, אף על פי שלא פירש כן.

תלמוד ירושלמי מסכת ביצה פרק ב הלכה א: תני ר' חיה ממלא לו חבית של מים ומדליק לו את הנר

⁴ שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקנז סעיף ד: צריך שיהא תבשיל זה דבר שהוא ראוי ללפת בו את הפת, לאפוקי דייסא.

⁵ שולחן ערוך אורח חיים הלכות ביצת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעז סעיף א: ...ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: תאנים וענבים וכל מיני פירות...

⁶ **רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה ח:** המניח עירובי תבשילין חייב לברך... ואומר בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל מיום טוב שלמחר לשבת, ואם זכה בו לאחרים אומר יותר לי ולפלוני ולפלוני או לאנשי העיר כולם לאפות ולבשל מיום טוב לשבת.

שו"ע תקנז סעיף יט: מי שלא עירב מותר להדליק נר של שבת, ויש אוסרים.

משנה ברורה: (נד) מותר להדליק - דלהדלקת הנר א"צ עירוב, ולדעה זו אין אומרים בנוסח: בהדין עירובא ולאדלוקי שרגא: (נה) ויש אוסרים - **הרב אחרונים הסכימו דעיקר כדעה זו** ולכך אנו אומרים בנוסח בהדין עירובא גם: "לאדלוקי שרגא", דגם זה נותר על ידי העירוב, אלא דאם הניח העירוב ולא אמר - אין אסור בדיעבד, דממילא נגרר גם זה, אבל **אם לא הניח כלל - אסור, ורק נר אחד מותר** להדליק בכל אופן, ויש מקילין כדעה ראשונה להדליק כל מה שרוצה (שעה"צ ס"ק פא)

👉 ולכתחלה נכון שיקנה לאחרים והם ידליקו לו, או יסתפק בנר אחד.

שער הציון סימן תקנז ס"ק פא: **דכל הראשונים מחמירין בזה**, התוספות בביצה (דף כ"ב) [סבירא להו דאם רק לא הזכיר דאסור להדליק], והרא"ש וריצב"א בשם רש"י בתשובה ובשם גאונים [כיון לבעל הלכות] הובא באור זרוע והר"ן והרב המגיד בשם רשב"א שראוי לומר, וכן הוא גם דעת המאירי וכל בו, אלא דהאמירה אינו מעכב בדיעבד לדידהו, [להמאירי הוא בכלל אפיה ובישול שהיא על ידי הבערה, והוא הדין הדלקה, וסברא זו כתב גם הרא"ה, ולכל בו הוא בכלל למעבד כל צרכנא], ואם כן לכתחלה על כל פנים טוב להחמיר אם לא הניח עירוב

אף שהתבאר לקמן (תקכח ס"ק ג) שאין עירוב תבשילין מתיר אלא רק את צרכי הסעודה, כתב הלבוש שגם הדלקת הנר היא בכלל צרכי הסעודה, כי אין אוכלים בלא נר.

לבוש אורח חיים סימן תקכח סעיף ב: דעירובי תבשילין לא מהני אלא לצורך סעודה, והדלקה בכלל צורך סעודה הוא שאין אוכלין בלא נר בליל שבת

בספר **שלמי תודה** כתב (לז א) בהלכות יו"ט, שהגמרא אומרת ביומא (עה ב) שכשרואים את המאכל נהיים שבעים יותר, ולכן הדלקת הנר היא בכלל צורך אוכל נפש.

הגר"נ קרליץ כתב שמותר להדליק את הנר אף במקום שאין אוכלים שם, אף שכתבנו שלכאורה זה מועיל רק מדין צרכי סעודה, כיון שחכמים התירו על ידי העירוב תבשילין לעשות את עצם המלאכות המוגדרות כנעשות לצורך הסעודה, ואפילו כשעושה אותן שלא לצורך הסעודה (חוט השני הלכות יו"ט כ"א, י)

הגרש"ז אוירבך כתב (שש"כ כח הע' קצט) לענין הדלקת נרות שבת ביו"ט שחל ביום שישי באופן שאור החשמל דולק והבית מלא באור, שיתכן שטוב להדליק את הנרות קודם שנדלק אור החשמל כדי שזה יהיה לצורך, ונשאר בצריך עיון, כיון שמכל מקום, לאחר זמן סמוך לחשכה הוא יוכל להנות מאור הנר באם החשמל לא ידלק, ממילא זה נחשב כצורך היום.

מצד שני הוא כתב שיש צד להתיר, שכיון שאם הוא יחכה עד כניסת שבת הוא לא יוכל להדליק את הנרות, ממילא הדבר נחשב כצורך מצווה שחייב לעשותה ביו"ט. עוד כתב שכיון שמנהג הדלקת הנר הוא מנהג קדוש, הדבר נחשב כצורך היו"ט (עירוב תבשילין הערוך א, יד, א, ד)

אולם **הגר"ש אלישיב** פסק (שש"כ כח שם, שבות יצחק דיני נר שבת ו ה) שגם בזמן שאור החשמל דולק, מותרת ההדלקה מצד "הואיל", כיון שהוא יכול להשתמש בנר לשם העברת אש.

שנת תשע"א חשוון

פסח

שואלים ודורשים

1. האם מה שנאמר "שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום", נאמר בכל המועדים?

למסקנה:

- א. בכל יום טוב יש לדרוש 30 יום לפני את הלכות החג השייכות לו.
- ב. הגר"א: לחג השבועות- די לדרוש מא' סיוון
- ג. יש אומרים: רק בפסח צריך לדרוש 30 יום קודם, כיון שהלכותיו מרובות, אך בשאר ימים טובים- די רק בכמה ימים של לימוד ההלכות
- ד. לכו"ע יש לדרוש בכל יום טוב ביום עצמו, בהלכות החג עצמו
- ה. פורים וחנוכה- אינו נוהג דין זה
- ו. פני יהושע: נוהג ביוהכ"פ וסוכות

מסכת פסחים דף ו עמוד א: כדנתיא: שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח- שלשים יום

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תכט: תניא: שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום

בית יוסף א:

סיכום דבריו:

- א. אין הכוונה שצריך ללמוד הלכות פסח 30 יום קודם החג, אלא הכוונה היא לעניין זכות קדימה בשאלות, שקודם הרב עונה תשובה לתלמיד ששואל בהלכות הפסח ורק אח"כ לתלמיד שני ששאל בנושאים אחרים
- ב. אף שאין צורך ללמוד 30 יום קודם, אך עכ"פ יש להודיע לציבור הרחב שעליהם להתכונן לחג בדברים הנצרכים לו כגון הכנת המצות והגעלת הכלים
- ג. אין צורך ללמוד הלכות סוכה זמן רב, בגלל שאין בהם טרחה מרובה. לפי זה מה ששנינו ששונים הלכות פסח והלכות חג, הכוונה לדרוש את הטעמים של המועד ולדרוש מה אסור ומותר באותו יו"ט. בעניין שואלין, הכוונה היא ששואלין בפסח 30 יום קודם, ובהלכות סוכה די ביום או יומיים קודם לכן.
- ד. באמת יש צורך לדרוש הלכות פסח 30 יום קודם לכן, כיון שמתחילה תקנו כן כדי שיבדקו את מומי הקורבן, וכיון שכבר תיקנו כן, תקנה לא לזה ממקומה אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים (שיבנה בב"א).

שולחן ערוך שם א: שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום.

משנה ברורה:

סיכום דבריו:

- א. בכל יום טוב יש לדרוש 30 יום קודם לכן
- ב. הגר"א: לשבועות- די לדרוש מא' סיוון
- ג. יש אומרים: רק בפסח צריך לדרוש 30 יום קודם, אך בשאר ימים טובים- די רק בכמה ימים
- ד. לכו"ע יש לדרוש בכל יום טוב ביום עצמו, בהלכות החג

(א) שואלין בהלכות פסח וכו' - שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על כל הלכות פסח שני וה"ה בשאר יום טוב נמי דורשין קודם לכן ל' יום בהלכותיהן ועיין בביאור הגר"א שדעתו דבעצרת סגי מיום א' בסיוון וי"א דהחיוב שלשים יום הוא רק בפסח משום דיש בהן הלכות רבות כגון טחינת חטים ואפיית המצות והגעלת כלים וביעור חמץ שאלו אם אין עושין אותן כהלכותיהן קודם פסח לית להו תקנה בפסח משא"כ בשאר יום טוב די באיזה ימים קודם ועכ"פ ביום טוב גופא לכו"ע צריך לשאול ולדרוש בכל יום טוב

בהלכותיה וכדאיתא בסוף מגילה [דף לב] משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג.

בביאור הלכה ד"ה "שואלין" הביא שבטור הגירסא היא "שואלין ודורשין", ואילו ברי"ף הגירסא היא רק "שואלין", ולכאורה אין נפק"מ בדבר. אולם הר"ן כתב ש"שואלין" מורה על כך שמקבלים עדיפות קודם לענות תשובה לתלמיד ששואל בהלכות הפסח על פני הלכות אחרות. אולם כמה ראשונים חלקו, כרש"י תוס' והרוקח, שמשמע מהם שיש חיוב לדרוש בהלכות הפסח 30 יום קודם החג. הגר"א פירש שמה שנאמר שמשא תיקן "הלכות חג בחג", אין הכוונה רק על יום החג עצמו, אלא על יום החג אך גם על כל הזמן שקודם לו. כעין זה כתב הב"ח, רק שכתב שמי שכבר למד 30 יום קודם החג, כבר נפטר מללמוד ביום החג עצמו.

אולם **החק יעקב** חידש ע"פ הירושלמי שכתב במסכת פסחים פרק א': "שואלין בהלכות פסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג. **בבית וועד** שואלין קודם לשלשים יום", שכל החיוב ללמוד 30 יום קודם החג זה רק בבית הוועד, דהיינו בבית המדרש, אך כל יחיד לעצמו שונה רק ביום החג עצמו. אומנם הא"ר דחה דבריו, כי הש"ס מזכיר מספר פעמים הלכה זו שיש לשנות את ההלכות שלושים יום קודם הפסח בסתמא.

למסקנה הבה"ל כתב שעכ"פ בבתי המדרשות יש חיוב לעסוק בהלכות החג, 30 יום לפניו.

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תכט סעיף ג: ובדורות הללו שאין החכם שונה לתלמידיו הלכות (לפי שהכל כתוב בספר) מצוה על כל אחד ואחד שילמוד הלכות הרגל קודם הרגל עד שיהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה **סעיף ד:** ועכשיו אין נוהגין לדרוש הלכות בחג עצמו (לפי שהכל כתוב בספר) אלא דורשין באגדה מענינו של יום

אמנם **בחג הפורים** כתבו התוס' (מגילה ד, א ד"ה מאי) שאין דין זה נוהג. וכן **בחנוכה**, כתב בקונטרס חסדי אבות (סי' יז נדפס בסוף ספר יבין דעת) שאין דין זה נוהג. ולענין **יום הכיפורים** וחג **הסוכות**, דייק הפני יהושע (מגילה ד א) מהתוס' לעיל, שנוהג בהם דין זה.

פני יהושע מסכת מגילה דף ד עמוד א:

בתוספות בד"ה מאי איריא פורים אפילו יום טוב נמי ונראה לי דהכי פירושו כו' עד סוף הדיבור. נראה מדבריהם דפשיטא להו דהא דשואלין ודורשין שלשים יום לאו דוקא בפסח אלא **אפילו שארי יום טוב נמי** ודלא כמ"ש הבי"י בהל' פסח (סי' תכ"ט) להיפך דלא בעינן שלשים יום אלא בפסח דוקא, משא"כ בעצרת וחג ביום או יומים סגי.

ובאמת יש לתמוה על הבי"י שנעלם ממנו דברי התוס' דהכא והעלה כן להלכה והרבה בראיות ולעני"ד כל ראיותיו אינם מוכרחות כמו שאבאר בקונטרס אחרון, ולכאורה אדרבה יש לתמוה על שיטת התוס' כאן דאי ס"ד דבכל יום טוב נמי בעינן שלשים יום א"כ מסתמא ר"ה ויוה"כ נמי בעינן שלשים יום, וזה אי אפשר דא"כ מטי"ו באלול ואילך צריך לדרוש בהלכות ר"ה ויוה"כ וסוכות וכה"ג ודאי לא אשכחן. ויש ליישב בדוחק.⁷

2. האם יוצאים ידי חובה בפלפול או בדרוש בענייני הפסח בלימוד ההכנות

לחג?

למסקנה: משנה ברורה: אין יוצאים ידי חובה

משנה ברורה סימן תכט (ב) שלשים יום - ומתחילין מיום הפורים עצמו. ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול [כשאין ע"פ חל בו דאז צריך להקדים בשבת הקודם] ובשבת שובה [והעיקר להורות לעם דרכי ה' ללמד המעשה אשר יעשו] דהיינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח וכן בשבת שובה לדרוש לפנייהם הלכות יוה"כ וחג הסוכות לבד מה שדרוש מענין התשובה **אבל אם יהיה הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא אין יוצאין בזה ידי חובתן** [ומ"מ מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח ל' יום קודם וכן בחג עצמו [אחרונים]].

⁷ הגר"ז הביא בספרו שבעבר היו הדרשנים מתחילים לדרוש מ"ד אלול: שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תכט: חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו... ומ"ד אלול ואילך ידרשו הלכות החג....

3. האם חיוב זה (בתשובה לעיל) קיים גם בליל הסדר? הבא ראייה לדברך

למסקנה: כן, שכן כתבו המכילתא, התוספתא, הטור, שו"ע, המהר"ל והמשנה ברורה ואחרוני זמננו, כאשר בשו"ת עשה לך רב כתב שלתלמידי חכמים עיקר העסק בליל הסדר הינו בהלכות הפסח, ואדרבה זה עיקר מצוות זכירת יציאת מצרים של ליל הסדר אשר נבדלת ממצוות זכירת יציאת מצרים של שאר כל השנה, ועניין זה נלמד מהבן החכם שנאמר בו מה העדות והחוקים.

שכן שנינו:

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יח: ד"א מה העדות והחוקים ר' אליעזר אומר מניין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים **שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות** לכך נאמר מה העדות וגו'

תוספתא מסכת פסחים פרק י הלכה יב: מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד **והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה** עד קרות הגבר הגביהו מלפניהן ונועדו והלכו להן לבית המדרש

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תפא: ופי' ה"ר יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק **בהלכות פסח** וביציאת מצרים כל הלילה וזהו ששנינו מעשה בר"א ורבי יהושע שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו'

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תפא סעיף ב: חייב אדם לעסוק **בהלכות הפסח** וביציאת מצרים, ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה.

כמו כן כתב **המהר"ל מפראג** בספרו גבורות השם (עמוד כ"ה סוף פרק שני) שיוצאים ידי חובת סיפור יציאת מצרים ע"י לימוד הלכות הפסח: "דגם הלכות הפסח הוא יציאת מצרים"

המשנה ברורה כתב דבריו לעניין ההכנות לחג, אך כתב שהדבר נכון אף לחג עצמו, משמע שאף בליל הסדר עצמו, אין להסתפק בפלפול אלא לעסוק בהלכות הפסח:

משנה ברורה סימן תכט (ב) שלשים יום - ומתחילין מיום הפורים עצמו. ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול [כשאין ע"פ חל בו דאז צריך להקדים בשבת הקודם] ובשבת שובה [והעיקר להורות לעם דרכי ה' ללמד המעשה אשר יעשון דהיינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח וכן בשבת שובה לדרוש לפנייהם הלכות יוה"כ וחג הסוכות לבד מה שדורש מענין התשובה **אבל אם יהיה הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא אין יוצאין בזה ידי חובתן**] ומ"מ מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח לי יום קודם וכן בחג עצמו [אחרונים].

הגר"נ קרליץ בחוט השני (יז, יז עמוד ר"א-ר"ב) כתב:

"דהנה רואים אנו בטבעם של בני אדם שיש כמיהה לשמוע סיפור וכפי תוכן הסיפור וחידוש הענינים המחשבות מרוכזות יותר לשמוע וכל כמה שהשומע מתרכז יותר אזי נחרט בתוכו יותר עמוק תוכן הסיפור ומשמעותו וזה עיקר מצות סיפור יציאת מצרים שכל שמספר ומבאר את המופתים והחידושים בכל מכה ומכה ובישועה זה מעורר את לב השומע להתפעל מגודלה ועוצמתה ובפרט שהקפידה התורה על הסיפור לקטנים כדחזינן בכל השינויים שעושים בסדר והזריזות בסדר כדי שלא ישנו התינוקות והיינו שהסיפור צריך להיות מובן ומקובל לאוזני והבנת לב הקטנים לעורר בם את החידוש שיש בכל עינוי שעינו המצרים את ישראל ואת החידוש בישועה מהם ולא רק לתינוקות אלא אף לגדולים ולחכמים החיוב לעורר מחדש את ההתפעלות ועיין מש"כ בחינוך ק"מ: חייב להוציא הדברים בפיו כדי שיתעורר לבו בדבר כי בדבור יתעורר הלב ע"ש. וכמו שידוע מגדולי בעלי המוסר...

ועכ"פ **להתפלפל ולומר דרושים וקושיות ותירוצים ודיקדוקים** על הגדה של פסח שאינו בעצם הסיפור **אין מקומו וזמנו** אלא לאחר שאכל מצה ושתה יין ואז אפשר להמשיך בזה ולא בזמן ההגדה שאז מסיחים דעת מעצם הסיפור". עכ"ל.

כמו כן נראה שהדבר מוכח שכתב הרמב"ם שכל אדם חייב לראות את עצמו, ומשמע שמדובר בדברי פשט ולא פלפול:

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ו: בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר ואותנו הוציא משם וגו', ועל דבר זה צוה הקדוש ברוך הוא בתורה וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית.

בספר **הליכות חיים** לאדמו"ר מצאנו קלויזנבורג נכתב (עמוד קנט) שבבית אביו של הרב יקותיאל, היה המנהג שכל ילד מגיל שמונה היה אומר פלפול לפני אמירת מה נשתנה בעניין החג, וזאת ע"פ מה שהמלמד לימד אותם לפני החג. וכתב שהוא היה שמח אם מנהג זה יחזור על עצמו שוב.

הרב חיים דוד ב"ר משה הלוי בשו"ת עשה לך רב חלק ו סימן לג:

והנה פסוק זה הוא משאלת החכם ומכאן שלחכם עונים הלכות פסח ממש. וזה האמור בהגדה: חכם מה הוא אומר... אף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. כלומר כיון שהבן חכם, עליך ללמוד אתו כל הלכות פסח עד הפרט האחרון שהוא סוף מסכת פסחים, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, והאסמכתא היא מהפסוק מה העדות והחוקים וגו'.

ולפי זה מן ההכרח לומר, שהספורים ביציאת מצרים, הם לנשים וקטנים ועמי הארץ, אבל תלמידי חכמים עיקר המצוה היא הלימוד בהלכות הפסח. אלא שגם כל אדם אפילו פשוטי עם אינם פטורים אף הם מעיקר החיוב ללמוד הלכות פסח בלילה הזה.

ועתה חלה עלינו חובת ביאור מניין למדו רבותינו חיוב מיוחד זה לליל ט"ו בניסן, ללמוד בו הלכות פסח, חיוב שאינו חל בשום חג אחר, פרט לחיוב הכללי ללמוד הלכות חג בחג, אך לא מיוחד לליל החג.

ונראה שלמדו רבותינו דבר זה מן המבואר במקרא, ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומוזה למד רבן גמליאל במשנה: כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הם פסח מצה ומרור, שחובה על כל אדם לאומרם בשעת קיום המצוה.

ויש מי שרצה לפרש לא יצא ידי חובת מצוות פסח מצה ומרור כהלכתן. וקשה שהלא די בכונה לצאת ידי חובת קיום המצוה בלבד, וזה פירוש מצוות צריכות כונה (מרן בשו"ע סימן ס'), ודיו בכך אף לכתחלה, ואמירה זאת למה היא נחוצה לשם קיום המצוה כהלכתה.

ולכן, הנכון הוא כדעת המפרשים, שידי חובת פסח מצה ומרור ודאי שיצא בעצם אכילתם ודיו בכך, ולא יצא ידי חובת מצות ספור זכירת יציאת מצרים כהלכתה. וכך הסכימו רוב מפרשי ההגדה, ונציין את הרמב"ם בלבד, שבפרק ז' מהלכות חמץ ומצה הביא את דיני ספור יציאת מצרים וציטט סדר ההגדה, ובהלכה ה' סיים וכתב: כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו,,, לא יצא ידי חובתו ודברים אלו כולם נקראים הגדה. וכך הבין גם המבי"ט (בקריית - ספר) שכן כתב, ואם לא אמר ופירש טעמי שלשה דברים אלו בפסח,,, לא יצא ידי חובת ספור יציאת מצרים". וזה ברור.

ועתה חובתנו להבין, מה טעם חייבה אותנו תורה לפרש טעמי מצוות אלו, ואמרתם זבח פסח וכו'. ומתוך זה נראה לעני"ד שהתורה חייבה אותנו בספור יציאת מצרים בלילה זה מתוך ההלכות המחוייבות בו, אלא שרבותינו חששו שריבוי הלכות להמוני עם יבטל את כל המצוה, והתקינו בתוך ההגדה שלשה אלה שתורה חייבה בלבד, אבל חכמים ותלמידיהם חייבים ללמוד הלכות פסח כמעשה דרבן גמליאל וזקנים בלוד שבתוספתא.

אמור מעתה, זה החיוב המיוחד שיש בליל חמשה עשר בניסן השונה מחיוב זכירת יציאת מצרים כל השנה כולה

ביעור חמץ

4. האם מותר להשליך חמץ למקום שהעורבים והעופות מצויים שם על

מנת שיאכלוהו?

למסקנה:

1. קודם זמן איסורו:

א. לחצר שלו או לחצר השותפים- אסור, ואף בדיעבד יבדוק ויבערנו משם

ב. למקום המופקר לרבים- מותר, ואז אף אם ישאר שם החמץ ולא יאכלו אותו העורבים- מותר, שכבר יצא מרשותו

2. לאחר זמן איסורו: אסור, וחייב לבערו מיד

בית יוסף אורח חיים סימן תמה ג: כתבו הגהות מיימוניות בפרק ג' (אות כ) רבי יהודה בן קלונימוס היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר ומביא ראיה מהירושלמי (שם) דאמר לא יאכיל חמץ ואפילו לכלבים אחרים מיהו קודם זמן איסורו יכול להשליכו כל מקום שהעורבים מצויים שם הואיל ועדין לא נאסר בהנאה ואם ימצא חמץ אחר זמן איסורו אין להניח שמה כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ היא שריפה עכ"ל.

שו"ע תמה, ג: קודם זמן איסורו - יכול להשליכו במקום שהעורבים מצויים שם

משנה ברורה: (טז) קודם זמן איסורו - **דלאחר זמן איסורו- לא מהני** שיפקירו, שהרי בלא"ה הוציא הכתוב מרשותו ואסרו בהנאה, אלא חייב להשביטו ולבערו וכדלעיל: (יז) במקום שהעורבים מצויים - ותלין שיאכלוהו ועיין לעיל בסימן תל"ג ס"ו שהעתקנו דדעת כמה אחרונים דדין זה אינו אלא ברחוב שהוא מקום הפקר ולא בחצר

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלג סעיף ו: רפת של בקר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו. וכן לול של תרנגולים אינו צריך בדיקה, מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו. וכן אמצעה של חצר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו. והני מילי מספק חמץ, אבל ודאי חמץ לא. הגה: אבל לקמן סימן תמ"ה סעיף ג' מבואר דמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים, כל שכן שאין צריך לבער משם אפילו חמץ ודאי, עד לאחר זמן איסורו.

משנה ברורה (כח) אבל לקמן וכו' - הנה האחרונים האריכו ליישב הסתירה **ולדינא** הסכימו כמה אחרונים:

א. **דלחצר שלו או של שותפין-**

■ **אסור** לזרוק חמץ על סמך שיאכלוהו עורבים ועופות

■ וגם בדיעבד אם זרק- צריך לבדוק ולבער, אבל

ב. **למקום מופקר לרבים כגון רחוב-**

■ **מותר** להשליך שם חמצו ולהפקירו קודם זמן איסורו,

■ ואם **לא אכלוהו העורבים** ונשאר עד אחר זמן איסורו- **לא איכפת לן**, כיון שכבר יצא

מרשותו דומיא דמוכר לעכו"ם קודם זמן איסורו

5. חמץ ששרפו, האם מותר להניח את הפחמים בתנור על מנת להסיק בהם את תבשילו, לכתחילה ובדיעבד?

למסקנה:

1. שרפו קודם שעה שישית- מותר

2. שרפו לאחר שעה שישית-

א. **שו"ע:** אסור

ב. **לדעת הש"ך** כאשר מסיק התנור בגחלים של חמץ- מוגדר כזה וזה גורם, ויש להתיר. כמו

כן לשיטתו, אם גרף כל הגחלים והאפר מתוך התנור- אין להחמיר בדיעבד לחמם בחום שנשאר

ג. **לדעת הבה"ל:**

1. יש להחמיר אף בהוסק בתוך התנור.

2. אם מדובר שהסיק בתנור עם עצים אחרים- יש להתיר בשעת הדחק או מקום הפסד (לסמוך על הש"ך)

ד. **משנה ברורה:** מותר להסיק בפחמים של החמץ בשעה חמישית מדינא

ה. **משנה ברורה:** אם גרף את התנור מהפחמים של החמץ, אסור להסיק אפילו בחום שנשאר בלבד

החזון איש חלק על המשנה ברורה וכתב שאם גרף את האפר האסור בהנאה- יש להתיר להנות מחום התנור

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תמה :

ליהנות באפרו אחר ששרפו, זה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן :

- א. **לרבי יהודה** שהוא בשריפה- מותר, דקיימא לן : "כל הנשרפין- אפרן מותר"
- ב. **ולרבנן** אסור, ד"כל הנקברין- אפרן אסור"

ואם בישל בו תבשיל או אפה בו פת :

- א. **לר"י** שאפרו מותר- אין התבשיל או הפת אסורין, אלא אם כן נאפה הפת ונתבשל התבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הגחלים לוחשות, אבל אם כבו מותרין
- ב. **ולרבנן** שאפרו אסור- אסורים בכל ענין **והרמב"ם ז"ל** כתב סתם : ואם אפה בו פת או בישל בו תבשיל- אסורין, והוא הולך לשיטתו שפוסק כחכמים

דין החמץ	הנאה מאפר החמץ לאחר ששרפו	בישל או אפה פת בגחלים של החמץ שנשרף
שריפה	מותר	בוערות כבו
קבורה	אסור	בוערות כבו
		אסור

בית יוסף שם אות ב: ומה שכתב ואם בישל בו תבשיל או אפה בו פת. בפרק כל שעה (כז). אסיקנא שאם אפה פת בעצים דאיסורי הנאה- הפת אסורה, ובבישלה על גבי גחלים פליגי :

- א. חד אמר שאם הן עוממות- מותר, ואם הן לוחשות- אסור,
- ב. וחד אמר : לוחשות נמי מותר,

וכתב **הרא"ש** (סוס"י ב) **ועבדינן לחומרא**, והא דשרי בעוממות לדברי הכל, דוקא בקליפי ערלה ובקשין של כלאי הכרם משום דדינן בשריפה וקיימא לן כל הנשרפין אפרן מותר (עי' תמורה לג: לד.), אבל **בחמץ בפסח קיימא לן כרבנן** דאמרי : מפרר וזורר לרוח, והווי בכלל הנקברין שאפרן אסור, וכל שכן הגחלים, ה"ר **יונה ז"ל** עד כאן לשונו.

שולחן ערוך שם סעיף ב:

...ואם שרפו **קודם שעה ששית**- הרי זה מותר ליהנות בפחמין שלו בתוך הפסח ;

אבל אם שרפו **משעה ששית ולמעלה**, הואיל והוא אסור בהנאה- הרי זה לא יסיק בו תנור וכיריים ולא יבשל ; ואם בישל או אפה, אותה הפת ואותו התבשיל אסורים בהנאה וכן הפחמין שלו אסורים בהנאה, הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנאה.

הנאה מהפחמים	אם נהנה בדיעבד
מותר	---
אסור	התבשיל והפחמים אסורים בהנאה

משנה ברורה :

(יא) ליהנות בפחמין שלו וכו' - שהרי החמץ לא נאסר אז בהנאה וה"ה **שמותר בשעה ה' לבשל בו** ושאר מיני הנאות אכן המנהג לעשות לו מדורה בפ"ע אפי' בשעה ה' כדי שלא יבואו להקל גם בשעה ששית ו**נוהגין לשרוף אותו בחצר** ולא בכירה [אחרונים] : (יב) אסורים וכו' - ואף על גב דזה וזה גורם הוא שהתנור הוא של היתר והעצים [דהיינו החמץ] של איסור וקי"ל בעלמא דזה וזה גורם מותר שאני הכא **דגורם העצים של איסור שבהן הפת נאפית ניכר יותר ונראה שבחן לעינים וכמו חד גורם הוא** ואפילו אם בשעה שנתן הפת לתוך התנור כבר נהפך החמץ לגחלים או אפילו לאפר חם ונאפה על ידן ג"כ אסור, שהרי בחמץ גם גחלים ואפרן אסור, וכיון שהפת נאפה מחומם, מינכר שבחם בפת כמו בעצים. ואפילו אם **גרף האפר והגחלים ואפה ובישל נגד חומו לבד- ג"כ אסורים** כמה אחרונים הפת והתבשיל, ועיין בבה"ל.

החזון איש (או"ח קי"ט, ג סוף עמוד שמאלי למטה) **חלק על המשנה ברורה וכתב שאם גרף את האפר האסור בהנאה - יש להתיר להנות מחום התנור, וכתב שאף המשנה ברורה בעצמו בשער הציון הביא שיש מתירים:**

"בגרף את התנור ואפה בחומו... דאנו מתירים את החום, דחשיב כאבוד מן העולם או כשלחבת הנפרש, ובמשנה ברורה סי' תמ"ה שער הציון אות כ"ב⁸ כתב להתיר ע"פ דברי רמב"ן".

ביאור הלכה סימן תמה סעיף ב:

- א. **לדעת הש"ך** כאשר מסיק התנור בגחלים של חמץ - זה וזה גורם, ויש להתיר. כמו כן לשיטתו, אם גרף כל הגחלים והאפר מתוך התנור - אין להחמיר בדיעבד
- ב. **רבינו מנוח על הרמב"ם:** בדיעבד יש להתיר אף כשאפה ממש על הגחלת
- ג. **לדעת הבה"ל:**
 1. יש להחמיר אף בהוסק עם הגחלים בתוך התנור
 2. אם מדובר שהסיק עם עצים אחרים - יש להתיר בדיעבד בשעת הדחק או במקום הפסד

* אסורים בהנאה - עיין במ"ב ודע דאף שסתמנו בפנים להחמיר אף בדיעבד בשאפה בתנור ע"ג גחלת ואפר מפני שכן סתמו כמה אחרונים להחמיר

דעת הש"ך ביו"ד סי' קמ"ב אינו כן, דס"ל שם דאע"ג דבאפה או בישל ע"ג גחלת לחוד בודאי אסור, מ"מ באפה תוך התנור שהוסק ע"ג גחלים - מותר, דזה וזה גורם הוא, ולא אמרינן דכחד גורם הוא אלא בשאפה נגד אש של גוף החמץ דחשיבי ולהכי לא משגחינן על התנור, משא"כ בגחלת, ואפשר וכ"ש בשגרף כל הגחלים ואפר מתוכו ואח"כ אפה בו בודאי אין להחמיר בדיעבד, וכן דעת מג"א בריש סק"ה (ואף שאח"כ חזר בו ואסר זה וזה גורם בחמץ כמה אחרונים דחו ראיתו וגם הגר"א חולק עליו) והמעין ברבינו מנוח בחידושו על הרמב"ם יראה דדעתו דאפילו ע"ג גחלת ממש - מותר בדיעבד

מ"מ למעשה קשה להקל בכל זה אחרי שכל האחרונים סתמו להחמיר וגם הגר"א בביאורו דאין חילוק בין שבישל ע"ג גחלת ואפר של חמץ ובין שבישל עליהם בתוך התנור שהוסק - בכל גווני אסור. אכן אם הסיק התנור בחמץ וגם בעצים ביחד, ואח"כ אפה שם פת, דהוי ממש זה וזה גורם אף דדעת הט"ז שם ביו"ד וכן המ"א בסוף דבריו להחמיר בזה וזה גורם, מ"מ דעת השו"ע והש"ך שם בע"ג להקל, וה"ה בענינו לגבי חמץ, וכן כמה אחרונים והגר"א סתמו להקל בזה וזה גורם, וכמו שכתבתי למעלה, וע"כ בשעת הדחק שאין לו במה לאכול או במקום הפסד - יש לסמוך להקל, וכ"פ הגר"ז.

כלי חמץ

6. האם מותר להשכיר לגוי כלי שיבשל בו חמץ? או להשכיר לו רכב להוביל בו חמץ? נמק

למסקנה:

- א. על דעת שיבשל חמץ בכלי - טור, שו"ע: אסור
- ב. כלי שמבשלים בו בכלי שני או שלישי - יסודי ישרון: מותר
- ג. השכרת רכב לגוי -
 1. שו"ע: מותר
 2. משנ"ב: אסור, כיון שמחמירים באיסורי הנאה לכתחילה. אך אם מדובר שהשכיר לו בסתם לתקופה - מותר, אף אם השוכר בפועל הוביל חמץ, כי לא השכיר לו על דעת כן
 3. פסקי תשובות: אסור

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנ: אסור להשכיר כלי לעכו"ם בפסח שיבשל בהם חמץ:

- א. מפני שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר שלא יבקע הכלי

⁸ שער הציון סימן תמה ס"ק (כב) חק יעקב וחמד משה והגר"ז, וכן כתב הש"ך ביורה דעה סימן קמ"ב, והוכיח זה מתוספות דף ע"ה, עיין שם, אכן לפי מה שכתב הרמב"ן במלחמות ובחידושי מהר"ם חלאוה ליישב ההיא דכיצד צולין, אין ראיה לדין זה, דאפשר דלמסקנת הש"ס שם קילא יותר מגחלים ואפר, דאין בזה ממש כלל ואפשר דדמי לשלחבת, ומצאתי להבית מאיר על יורה דעה בסימן קמ"ב סעיף ד' שהעיר גם כן בזה, וצריך עיון.

ב. ועוד כיון שהכלי עצמו אסור בהנאה אסור להשכירו לכתחילה

ולא דמי להא דתניא בתוספתא **משכיר אדם חמורו לעכו"ם להביא עליו חמץ** ממקום למקום דהתם החמור אינו אסור אבל הכלי עצמו אסור.

בית יוסף אורח חיים סימן תנ"ז, ה (ב): אסור להשכיר כלים לגוי בפסח שיבשל בהם חמץ וכו'. ולא שייך טעם זה דרוצה בקיומו של איסור על ידי דבר אחר במשכיר תנור לגוי לאפות בו חמץ משום דאף אם יפול התנור לא יפסד החמץ לגמרי.

כתב **האגור** (סי' תשד) דהא דמייתי רבינו **תוספתא** (פ"ב ה"ח) דשריא להשכיר בהמתו לגוי להוליך עליה חמץ שנמצא בתשובת הגאונים (הקצרות סי' רמג - ד) דאסור ודמו הדבר לין נסך גם הביא ראיה לאסור מהירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב). **והריב"ש** כתב בתשובה (סי' ת) על תוספתא זו אף על פי שחמץ של נכרי אסור בהנאה מותר בשכר מפני שאינו תופס דמיו ולא אסרו אלא ביין נסך ומשום קנסא משום דחמיר שתופס דמיו

ומה שהקשו בירושלמי פרק כל שעה (שם) מדתניא: לא ישכיר ישראל בהמתו לגוי להביא עליה חמץ, ובתוספתא תנינן: משכיר, אולי ברייתא אחרת היא, ולמאן דאמר התם חמצו של נכרי מותר בהנאה, קשיא ליה מההיא דתניא לא ישכיר, ולמאן דאמר אסור לא קשיא ליה מדתניא משכיר, דהתם אינו נהנה בגוף האיסור עצמו ואף לא בדמיו אלא שהדבר האסור גרם לו הנאה, ומשמע לפי הירושלמי דמסיק כמאן דאמר חמצו של נכרי אסור, דהא איתותב מאן דאמר מותר מההיא דלא ישכיר אדם ביתו לגוי ליתן לתוכו חמץ, וכל שכן לפום גמרא דילן דליכא פלוגתא בהא מילתא כלל, עד כאן.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנ"ז סעיף ז:

- אסור להשכיר כלי לאינו יהודי בפסח כדי שיבשל בו חמץ, אבל
- משכיר לו חמור להביא עליו חמץ.

משנה ברורה:

(כד) כדי שיבשל בו חמץ - משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ [שאם ישפך החמץ בשעה שהכלי עומד ע"ג האש יבקע הכלי] והרי הוא כנהנה מן החמץ (כה) אבל משכיר לו חמור - שהרי לא איכפת ליה אם יאבד החמץ.

והקשו האחרונים דליאסר בין בכלי בין בחמור משום משתכר באיסורי הנאה שאסור לכתחלה וכמ"ש בסעיפים הקודמים ומסקי דדין זה הוא להאי שיטה דאין אסור להשתכר באיסורי הנאה רק בע"ז וכדומה אבל לפי מה דנקטינן להחמיר לאסור להשתכר לכתחלה בכל מקום ה"ה דאסור גם גבי חמור להביא עליו חמץ. ודע דגם לשיטה זו דוקא שהשכיר בפירוש להביא עליו חמץ אבל אם השכיר סתם לזמן והביא עליו חמץ מותר שהרי אם לא הוליך עליו שום דבר ג"כ היה צריך לשלם לו שכרו וכמו שכתבנו לעיל גבי תנור:

משנ"ב		שו"ע	השכרת חמור לגוי
כשהשכירו לשם העברת חמץ	כשהשכירו בסתמא	מותר, אף שהגוי יעביר עליו חמץ	
אסור, כיון שאנו נוקטים שאסור להשתכר לכתחילה מאיסורי הנאה	מותר, כיון שאף אם הגוי לא יעביר עליו חמץ לבסוף, הוא גם יתחייב בתשלום		

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תנ"ז סעיף יב:

אסור להשכיר לנכרי כלי שמבשלין בו על גבי האור, כגון קדירה ויורה וכיוצא בהן, אפילו כמה ימים קודם הפסח אם ידוע לו שיבשל בו חמץ בפסח אף על פי שאין הנכרי מפרש לו שיבשל בו חמץ ואפילו להשאיל לו בחנם אסור לפי שאם יבשל בו חמץ בפסח יגיע להישראל הנאה מהחמץ שהרי אם הנכרי היה מערה מן הכלי את החמץ שמתבשל בתוכו על גבי האור והיה הכלי נשאר ריקן על גבי האור היה הכלי מתבקע מחמת האור ועכשיו שהחמץ מתבשל בתוכו על גבי האור אין הכלי מתבקע נמצא שמגיע לישראל קצת הנאה מהחמץ בפסח.

אבל אם אין ידוע לנו שהנכרי יבשל בו חמץ מותר להשכיר לו אפילו בתוך הפסח אף על פי שהכלי לא הוכשר לשם פסח והרי הוא בלוע מחמץ הרבה שאסור בהנאה מכל מקום גוף הכלי לא נאסר בהנאה ואין הנכרי שוכר ממנו ונותן לו דמים בעד החמץ הבלוע בכלי אלא בעד גוף הכלי המותר בהנאה.

לבוש אורח חיים סימן תנ סעיף ז:

גבי חמור, לעולם אין דרך ליתן לבעל החמור אלא מעות, הילכך כשמשכירו להביא עליו חמץ אין ההנאה באה לו מן החמץ או מדמיו אלא שהחמץ גורם לו ההנאה, ואין זה משתכר באיסורי הנאה אלא **גרום בעלמא** הוא ומותר. אי נמי י"ל דלא דמי תנור לחמור, שבתנור מיד שאופה בו הגוי חמץ בולע התנור ונאסר בהנאה, וא"כ שכרו משם ואילך מיד אסור, משא"כ בחמור שהוא עצמו אינו נאסר, ולפי זה היה מותר להשכיר ביתו לגוי אפילו בתוך הפסח לשים בו הגוי חמץ, שהרי גם הבית אינו נאסר, אבל האגור [סי' תשד] בשם הירושלמי [פסחים פ"ב ה"ב] אוסרו. ואפשר לחלק דשאני בית מחמור, דגבי בית החמירו יותר משום שנראה כשהוא חמץ בביתו ועובר משום בל יראה, שאין הכל יודעים שהוא מושכר לגוי, ועוד שכמה תנאים ס"ל דאין שכירות בית קניא, והו"ל החמץ כמופקד גבי ישראל ברשותו, מה שאין שייך לומר כן גבי חמור, דוק, נ"ל.

בפסקי תשובות (חלק ה עמוד פט) הביא מהספר יסודי ישרון (חלק ו עמוד רכג) וכתב הפסקי תשובות: "כלים ששימושם רק בכלי שני או שלישי דינם כהשכרת חמור וכדו' שאם אינו שוכרו לנכרי להשתמש בו בחמץ דווקא אלא בסתם מותר להשכירו לנכרי".

ועוד כתב שם **הפסקי תשובות (שם עמוד ז):** ולאור המתבאר יוצא לדינא שלהשכיר או להשאיל לנכרי כלים שונים, וכן **השכרת או השאלת רכב לצורך שימושם בהם הנכרי למוצרי חמץ - אסור בפסח**. ולפני פסח מותר להשכיר ולהשאיל אף למשך כל ימי הפסח, ויש מחמירים תוך שלושים יום קודם הפסח, ואם משכיר או משאיל בסתם לכל מיני שימושים - מותר גם בפסח גופא, אף שהנכרי ישתמש בהם גם לצורכי חמץ.

7. האם מותר להשתמש בכלי החמץ בפסח, על מנת לחמם בהם מים לרחיצה, או לכביסה?

למסקנה:

- א. הטור: אסור, כיון שהוא רוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר
- ב. המרדכי והתוס' בשם רבינו תם, וכן פסק הרמ"א ובדרכי משה: מותר, כיון שהוא לא נהנה מהאיסור הבלוע אלא רק מגוף הכלי
- ג. משנה ברורה:
1. כלי שמיוחד רק לרחיצה וכביסה - מותר
2. כלי לשימוש רחיצה וכביסה, וגם לדרך אכילה -
- 2.1. בצורה קבועה - אסור בשימוש
- 2.2. דרך עראי - יש להתיר

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תנ: כתב **המרדכי** בפרק כל שעה (סי' תקס) אנו מחממין חמין ביורות אסורות בפסח ורוחצין בהן וכל צרכי הנאה עושים בכלים ישנים בפסח מאחר שאינו נהנה מאיסור הבלוע עכ"ל.

וצ"ע דבטור משמע דאסור, מאחר (שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר) שאוסר להשכירו לכתחלה כל שכן ליהנות ממנו בעצמו, אמנם **המנהג בדברי המרדכי** וכן כתבו התוספות פרק אין מעמידין (לב. ד"ה והא הכא) בשם רבינו תם דשרי ודחו דעת האוסרים.

תוספות מסכת עבודה זרה דף לב עמוד א: ...יש פוסקים דצריך לזהר שלא לעשות שום תשימש בכלים הבלועים חמץ בפסח משום דהוי רוצה בקיומו ע"י ד"א אבל אינו נראה לר"ת מדקאמר התם ליתיה לאיסורא בעיניה וכו' משמע **היכא דליכא איסורא בעיניה - לא מיתסר בהנאה** ומכאן פסק ר"ת דקדירות הבלועות מבשר בחלב ע"י שנתבשל בהם שמותר להשים בתוכן דבר יבש כגון תבואה וכן קדירות האסורות משום חמץ בפסח מותר לתת לתוכן דבר יבש, אבל דבר לח - לא.

הרמ"א על השו"ע שם סעיף ז: הגה: ויש מתירין להחם חמין בכלי חמץ ולרוחץ בהן וכן שאר צרכי הנאה בכלי חמץ, וכן הוא המנהג (תוספות פרק אין מעמידין ומרדכי פרק כל שעה).

משנה ברורה: (כו) ויש מתירין להחם וכו' - ר"ל דלא נימא דזה ג"כ כעין רוצה בקיומו של חמץ המובלע בדופני הכלי בשביל הכלי [שבשעה שמשתמש בה הרי הוא רוצה שתהיה שלמה וממילא כמי שרוצה בחמץ הבלוע בתוכה שהרי א"א זה בלי זה] **דלא אמרינן כן בחמץ המובלע שאינו בעין:** (כז) ולרוחץ בהם - או לחוף בו הראש **שהרי אינו נהנה אלא מן הכלי** ולא מחמץ הבלוע בתוכה אף על פי שהוא נפלט מן הכלי לתוך החמין **וכתבו האחרונים דווקא בכלי המיוחד לרחיצה ולכביסה שאין דרך להשתמש בו לאכילה**

אבל בכלי שדרך לפעמים להשתמש בו לאכילה ושתייה צריך להצניע במקום צנוע ואין להשתמש בו אפילו לרחיצה וכביסה גזירה שמא ישתמש בו לאכילה ומ"מ דרך ארעי אין להחמיר גם בזה ויתבאר לקמן בסימן תנ"א :

לישת המצה

8. מצה שנילושה עם מעט מלח, או פלפלין, האם המצה מותרת באכילה?

למסקנה :

א. דין נתינת מלח במצה :

1. שו"ע : נהגו שלא לתת מלח
2. רמ"א : אף בדיעבד יש לאסור כשנתן מלח
3. פרי"ח : אם נתן מלח- כשר בדיעבד
4. משנה ברורה : כל האיסור הוא לתת מלח קודם האפייה, אך לאחריה- מותר
5. בה"ל : יש להקל במלח שלנו שהוא נוצר מהמים, אף אם נתנו אותו במצה ולא אפו אותה מיד, ואף אם נאמר שהחשש הוא לא מצד שהמלח הוא כמי פירות אלא מצד שהוא מחמם עיסה, יש בכל זאת להקל כשנתן רק מעט מלח והיה בשוגג
- ב. נתן בה תבלין- כשרה, אך לכתחילה אין לתת, ובדיעבד רק פלפלין אוסרים את העיסה (רא"ש ורוקח, וכן פסק רמ"א)
- ג. מרדכי וראב"ד : אין לתת בה מלח, מחשש שהוא מחמיץ העיסה (אמנם יש מתירים, אך המנהג באשכנז ועוד- שלא לתת)
- ד. לפר"ח ומג"א- יוצא ידי חובה רק אם יאכל מהמצה המתובלת כך שיהיה שיעור כזית מצה לא מתובלת בכדי אכילת פרס
- ה. לכתחילה יש לדאוג שיהיה רוב מן הדגן ביחס לתבלין
- ו. י"א שמצה מתובלת היא בכלל "מצה עשירה" והיא אינה כשרה לצאת בה בליל השימורים (ליל הסדר), ויש להחמיר
- ז. אפילו קורט אחד של פלפלין עושה את כל העיסה- חמץ והרי היא אסורה באכילה, אך מותרת בהנאה
- ח. ייתכן שזונגביל, נעגליך וכרכום אסורים כמו פלפלין, אך יש אומרים שהם מותרים, ורק פלפל- אסור

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנה : גרסינן במנחות: תבלה, פי' : לש מצה בקצח ושומשמיין ובכל מיני תבלין- כשירה, כיון שיש בה טעם מצה. וכתוב בספר הרוקח: ומ"מ אין ליתן בה פלפלין, לפי שהוא חד ומחמם העיסה.

בית יוסף שם אות ה : והרבה נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגין באשכנז ואין טעם ברור לאסרו. כלומר אף על פי שיש קצת טעם, מפני שמחמם את העיסה מכל מקום אינו ברור, וכן כתב הרא"ש בפרק כל שעה (סי' כג)

והר"ן כתב שם (יב. ד"ה ותיקא וד"ה ומדאמרי') כתב שם גבי הא דאסרינן (לט:) ותיקא במיא ומילחא, פירוש מאכל של קמח שמבשלין אותו, מדאמרינן דהא דתניא אסור במיא ומילחא, יש ללמוד שמותר לתת מלח לתוך לחם של פסח, דדוקא ותיקא הוא דאסור משום דאדמבשל ליה מחמע, אבל לחם- לא,

והרא"ש (שם) דחה ראיה זו משום דאיכא למימר דמלח ממחר החימוץ כשנלושה במים אבל אם נלושה במי פירות, המלח לבדו- אינו גורם החימוץ.

והמרדכי (סי' תקצד) כתב שיש לזהר שלא ליתן מלח והאוכל מצה מלוחה- כאילו אוכל חמץ, מפני שהמלח מוסיף חום בעיסה, והגהות מיימון כתב בפרק ה' (אות ש') שרשב"ט היה רוצה להתיר למלוח מצה בפסח חוץ מיום ראשון, וחביריו אוסרים, דמליח הרי הוא כרותח (פסחים עו. וש"נ), והוי כמו לש בפוריין.

והכל בו (סי' מח ט ע"ג) כתב בשם הראב"ד (תמים דעים סי' כז) שאין נותנין בעיסה מלח ותבלין דכרותחים דמו, ואם נתן עד שלא יהא נאכל מחמת מלחו נאסר באכילה, כמו מצה שנילושה ברותחין, ואם נתן בה מעט מלח, אם תאפה מיד מותרת באכילה, אבל לכתחילה לא יתן, ובמצה של מצוה לא יתן כלל, ואם נתן לא יצא, דבעינן לחם עוני וזו מצה עשירה היא.

וצריך עיון אי מיקריא מצה עשירה משום מלח. ועכשיו נהגו שלא לתת שום מלח לא בשל מצוה ולא באחרות ואין לשנות המנהג עכ"ל.

והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' תנה, רכד ומיוחסות סי' קנג) ששאלת מהו ליתן מלח בעיסה בפסח? באמת יש אוסרים ומביאים ראיות לדבריהם אלא שהן חלושות ויש מתירין ואני מן המתירין וראיה מפורשת נראה לי ממה שכתב ותיקא שרי וכו' וכן אנו נוהגין **אלא שמחמירין ואין נותנין במצה שמורה ע"כ. ועכשיו פשוט המנהג שלא ליתן מלח בעיסה כלל ונכון הדבר**

שם אות ו: גרסינן במנחות. פרק הקומץ רבה (כג:): וכתבה הרא"ש (סוסי" כג) והמרדכי בפרק כל שעה (סוסי" תקצד) וכן כתב הרמב"ם בפרק ה' (ה"כ) וכתב הראב"ד (פ"ו ה"ה) **דכשתבלה משנאפית מיירי** כלומר דאם לא כן הוה ליה מצה עשירה ואין יוצאין בה ידי חובת מצה... **ומכל מקום ילפינן דתבלין אינם מחמיצין.**

וכתוב **בספר הרוקח** (עי' סי' רעג) ומכל מקום אין ליתן בה פלפלין וכו'. גם הרא"ש הביא דבריו בפרק כל שעה (שם).

שולחן ערוך שם סעיף ה: נוהגין שלא ליתן מלח במצה, ונכון הדבר; (ואפילו בדיעבד יש לאסור) (מרדכי וד"ע).

פרי חדש שם: ואפילו בדיעבד יש לאסור. אין זה עיקר ופשיטא שבדיעבד יש להכשיר

פרי מגדים אשל אברהם שם (טז) יש. עיין מ"א. דמלח הוה מי פירות. וי"ל "תאפה" מיד, ומעט מלח יש לסמוך על הכל בו דאין מחמם כל כך, ועיין עטרת זקנים [ס"ק ב].

משנה ברורה (מ) נוהגין שלא וכו' - לפי שיי"א שהמלח מחמם את העיסה ועל ידי כך העיסה נוחה להחמיץ: (מא) במצה - היינו קודם אפייה אבל אחר אפייה ודאי שרי לקטוף פני המצה במי המלח ולהחזירם לתנור כמו שעושין בחוה"מ ומ"מ למצת מצוה בשתי הלילות יש לזהר: (מב) ואפילו בדיעבד וכו' - ועיין באחרונים שהסכימו דאם נתן בה מעט מלח ואפה אותה מיד (דהיינו לא כשאר מצות דקי"ל בהו שהעסק שעוסקין בם בידים אינו מניחם להחמיץ) אין נאסר בדיעבד ועיין בבה"ל שכתבנו דבמלח שלנו שהוא תולדות המים אפשר דאין לאסור בדיעבד אפי' לא אפה אותה מיד (מג) יש לאסור - והפ"ח חולק וסובר דאין להחמיר בדיעבד במעט מלח ונראה דאם היה שוגג בזה בודאי יש לסמוך להקל. וכ"ז לענין אכילה אבל לענין הנאה אפילו להרמ"א שרי בדיעבד:

ביאור הלכה שם:

* נוהגין וכו' ונכון הדבר - ...ודע דלפי מה שכתב הרמ"א לקמן בסימן תס"ב בד"מ דהטור לא מיירי כ"א במלח שחופרין מהקרקע אבל במלח שנעשה ממי הים כמו מים שלנו לכו"ע הוי כמים א"כ אין לאסור בדיעבד במלח שלנו בכל גווני (אם לא שנתן מלח מרובה) ואפילו לפי מה שמשיג המ"א עליו לקמן שם דהטור מיירי במלח שלנו ואפי"ה ס"ל דמי פירות הן הלא מ"מ לדינא מסיק שם הב"י בשם הר"ן והגהת מיימוני דלא כהטור וכן נפסק בהשו"ע שם דהוא בכלל מים וא"כ ע"כ לא יצויר דינו דהרמ"א לאסור אף בדיעבד רק במלח שחופרין מהקרקע אם לא נאפה מיד. ודע עוד דאף אם נפרש דהרמ"א בשו"ע שסתם להחמיר בדיעבד אינו מטעם דהוא מי פירות אלא דחשש לדעת המחמירין מטעם חימום העיסה מ"מ להלכה יש לעיין אחרי דהרבה פוסקים מקילין בזה כמו שכתב הגר"א וכן מוכח בחידושי ריטב"א על פסחים שדעתו דבדיעבד בודאי אין להחמיר במעט מלח שנתן לתוכה וכן דעת מהר"ם חלאווה בחידושי להקל במעט מלח. ובפרט אם היה שוגג בזה בודאי אין להחמיר...

שולחן ערוך שם סעיף ו: לש המצה בקצח ושומשמן ובמיני תבלין- כשרה כיון שיש בה טעם מצה; ומ"מ אין ליתן בה תבלין, לפי שהוא חד ומחמם העיסה. הגה: ופלפלין, אפילו בדיעבד אסור; וכן אם נפל בה סיד (מהרי"ב).

משנה ברורה:

סיכום דבריו:

- א. מהשו"ע משמע שדי בכך שיש כזית בכדי אכילת פרס במצה המתובלת שיש בה טעם מצה אף שזה בצירוף החלק המתובל, אך לפ"ח ומג"א- יוצא ידי חובה רק אם יאכל מהמצה המתובלת כך שיהיה במצה שיעור של כזית מצה לא מתובלת בשיעור של כדי אכילת פרס, כך שיהיה כזית נקי שאין בו חלק מתובל
- ב. לכתחילה יש לדאוג שיהיה במצה המתובלת רוב מן הדגן ביחס לתבלין

- ג. י"א שמצה מתובלת היא בכלל 'מצה עשירה' והיא אינה כשרה לצאת בה בליל השימורים (ליל הסדר), ויש להחמיר בדבר
- ד. אפילו קורט אחד של פלפלין או סיד - מחמץ את כל העיסה
- ה. ייתכן שזנגביל, נעגליך וכרכום אסורים כמו פלפלין, אך יש אומרים שהם מותרים ורק פלפל וסיד - אסור

(מד) בקצח - קימ"ל בל"א: (מה) כשרה כיון וכו' - מלשון זה משמע דאפילו אין בה רק כזית בכדי אכילת פרס ויש בה טעם מצה יוצא בה ועיין בפר"ח ובמ"א שדעתם דצריך לאכול כל אכילת פרס כדי שיהיה בזה כזית מצה חוץ מתבלין ועיין לעיל בסימן תנ"ג ס"ב במ"ב שם לענין תערובות דגן עם שאר מינים דלכתחלה בעינן שיהיה רוב מן הדגן וה"נ בענינו: (מו) שיש בה וכו' - משמע דיוצאין בה י"ח בלילה הראשונה משום דלא חשיבא מצה עשירה (שער הציון: דמצה עשירה היא כשלושה ביין ושמן ודבש) וממילא אסור לאכלה בע"פ ומיהו י"א דאינה כשרה אלא בשאר ימים דאין בה משום חימוץ משום התבלין אבל היא בכלל מצה עשירה ואין יוצאין בה י"ח בשני לילות הראשונים ויש להחמיר (מז) ומ"מ אין ליתן וכו' - ר"ל דלכתחלה אין נכון: (מח) ופלפלין וכו' - אפילו קורט אחד עושה כל העיסה חמץ וכן מעט סיד ודוקא כשנילוש בתוכו אבל אם נפל עליו יסלקנו ומותר: (מט) אסור - היינו באכילה ולא בהנאה. וזנגביל דינו כפלפלין ואפשר דה"ה נעגליך וכרכום וי"א דכל מיני תבלין חוץ מפלפלין וסיד - מותר בדיעבד אפילו באכילה: (נ) סיד - היינו סיד חי, אבל סיד שבכותל שכבר נתייבש ונתקשה כאבן נראה פשוט דאין אסור.

9. מהו שיעור העיסה שהותר ללוש בפעם אחת לצורך אפיית המצות? ועל מה סמכו בעלי המאפיות ללוש עיסה גדולה מהשיעור שהוזכר?

למסקנה:

- א. שיעור העיסה שמותר ללוש הוא עד עשרון (43.2 ביצים)
- ב. בעלי המאפיות סמכו על דבריו של ר' יצחק ב"ר יהודה ודעימיה שבתנורים שלנו שהם גדולים, עדיף ללוש כמה גדולה מאוד של קמח בבת אחת, כי ככל שאופים יותר, כך יתעסקו כל הזמן בעיסה ומיד כל העיסה תכנס לתנור והיא לא תגיע לידי חימוץ, וגם התנורים שלנו חמים מאוד ואין שוב חשש צינור וחימוץ

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנו: שיעור העיסה של פסח שלשין בפעם אחת היא מ"ג ביצים וחומש ביצה בינונים... וכתב ה"ר יצחק ב"ר יהודה שזו המדה היא דוקא לראשונים שתנוריהם היו קטנים ואיכא למיחש בכל עיסה לחממו אבל תנורים שלנו שהן גדולים עדיף טפי שילוש הרבה ביחד ויהו עסוקים בעיסה תמיד שלא תבא לידי חימוץ, ולא הודו לו חבירי

בית יוסף שם אות ב: וכתב ה"ר יצחק בר יהודה שזו המדה היא דוקא לראשונים וכו'. ז"ל המרדכי בפרק אלו עוברין (סי' תקצח) פירש ר' יצחק ב"ר יהודה דהני מילי בתנוריהם שהיו קטנים ואיכא למיחש לחימוץ שהיו צריכין לחמם לכל עיסה ועיסה אבל תנורים דידן עדיף טפי ללוש הרבה ביחד אבל ס"ה ושאר גאונים החמירו בדבר עכ"ל.

והגהות מיימון כתב בפרק ה' (אות י) מה שאין אנו נוהרים מזה ואנו לשין עיסות גדולות יחד אנו סומכים על דברי ראב"ה (סי' תצב עמ' 7 - 116) **והרוקח** (סי' רעד, מעשה רוקח סי' מא) **ושאר גדולי אשכנז שהתירו ללוש עיסה גדולה כפי מה שיש בני אדם העוזרים וטוב הוא ללוש כל כך שיהיו כולם וכל הכלים עסוקים בבצק וזה טוב יותר ממה שיהיו מקצתם פנויים ויתחמץ הבצק הדבוק בידיהם** [ובתוס' וכן ר' יצחק ב"ר יהודה בביתו היו רגילין ללוש שני עמרים או שלשה יחד ואמר שלא הקפיד התלמוד כי אם עליהם שתנוריהם היו קטנים ובקל מצטנו ואולי יצטרכו המצות לעמוד זמן ארוך אבל תנורים שלנו גדולים הם ואין לחוש לזה

אמנם ה"ר מאיר אינו סומך על זה ונוהר שלא ללוש בפעם אחת יותר משיעור חלה **ואליו תשמעון** עכ"ל.

כתב **האגור** (סוס"י תשסה) בדברי **הגאונים** (מעשה"ג סי' לט עמ' 24) מצאתי **רבי** התיר ללוש ולקטף בעמילת עץ לפי שממהר להשלים מלאכתו והני מילי בתנורים שלהם שפיהם למעלה והיו קטנים אבל בתנורים שלנו יותר טוב ללוש הרבה יחד **שבולי הלפט** (סי' ריב פז.) **ואני המחבר** ראיתי נוהגין **בעלי נפש מאשכנז** ללוש כדי שיעור חלה לבד אפילו בתנורים גדולים עכ"ל.

ה"ר יצחק ב"ר יהודה, הראב"ה, הרוקח, שאר גדולי אשכנז	המתידים ללוש יותר משיעור עשרון בתנור גדול
ס"ה, הגאונים, הגמ"י בשם ה"ר מאיר, האגור בשם בעלי נפש מאשכנז	האוסרים ללוש יותר משיעור עשרון בתנור גדול

שולחן ערוך שם סעיף א: אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה, שהיא מ"ג בצים וחומש ביצה בינונים והוא עשרון...

משנה ברורה: (א) אין לשין וכו' - לפי ששיעור חכמים שהעסק שאדם אחד מתעסק בידו בעיסה בלישה ועריכה אינו מצילה מחימוץ כשהיא גדולה ביותר מהשיעור המוזכר כאן לפי שאין הידים מספיקות להתעסק בה מכל צדדיה מתוך גדלה (ב) מ"ג ביצים - כמו שהן עם הקליפות

10. בדין מים שלנו- מהו זמן שאיבת המים? והאם לישה ב"מים שלנו" היא לעיכובא?

למסקנה:

א. דעת השו"ע:

1. פשט דבריו: מבעוד יום

2. ע"פ הביאור הלכה: בכל זמן שרוצה יכול לשאוב, והעיקר שימתין מללוש עד למחרת היום ששאב

ב. הרמ"א: לכתחילה צריך לשאוב בדיוק בזמן בין השמשות, ורק כיון שלא ניתן לצמצם, כתב הרמ"א 'סמוך', אך עכ"פ אין לשאוב הרבה זמן קודם הלילה, ובדיעבד יש להתיר כשאב בלילה, אם המים שהו זמן

- לישה במים שלנו: מעכבת, שכן פסק השו"ע, אולם יש אומרים שמועיל לבטל מים רגילים בתוכם וטוב להחמיר

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנה:

אין לשין אלא במים שלנו, לרש"י לאו דוקא שלנו לילה אחת, אלא שעבר עליהם י"ב שעות... כתב א"א הרא"ש ז"ל וכן עמא דבר לשואבין בין השמשות...

כתב רש"י בתשובה אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להן אלא מי בורות ומעיינות שהן רותחין ויראה מדבריו שבמי נהרות אין לחוש ומ"מ אין להקל...

בית יוסף שם אות א (א), ג (א):

דמשמע דלדעת רש"י לא הוי טעמא משום חימוץ נראה לי דלעולם לדברי הכל לא אסרו חכמים ללוש במים שלא לנו אלא משום חשש חימוץ שאין טעם אחר לאסור ללוש בהן מיהא היכא דעבר ולש אפשר לומר שאין חשש החימוץ כל כך גדול לחוש לו בדיעבד ודיינו שנחוש לו לכתחלה והילכך אם עבר ולש מותר היה מן הדין כדאמרינן בבבא קטנה של גוים אלא דקנסוהו רבנן לפי שעבר על דבריהם וזהו דעת הר"ן בכוונת רש"י. ואחר כך כתב (הר"ן יב: ד"ה ורב) אלא שאפשר לומר דההיא דבצקות וכו' אבל עיסה שנלושה במים שלא לנו לא אסורה משום קנס אלא משום חימוץ וכו' כלומר דאפשר לומר שחשש החימוץ הוא כל כך גדול דאפילו בדיעבד חיישינן ליה וכיון דעל כרחך לכולי עלמא לא אסרו ללוש במים שלא לנו אלא משום חשש חימוץ כשהתירו ללוש בהם מצה של מצוה דלא אפשר ולא חששו לחימוץ כל שכן שהתירו במצה שאינה של מצוה

■ **זמן השאיבה:**

שו"ע או"ח תנה, א: אין לשין אלא במים שלנו... ושואבין אותה מבעוד יום (סמוך לבין השמשות), (ד"ע והגהות מיימוני פ"ה), או בין השמשות. ואין לשין בהן עד שיעבור הלילה כולה.

משנה ברורה סימן תנה (ד) סמוך לבין השמשות - דלכתחלה ראוי ונכון לשאובין בין השמשות ממש כדי שיצטננו המים במחבר י"ב שעות ביום, שהמעיינות צוננין ביום, וי"ב שעות באויר בלילה, אלא מפני שא"א לכיון ממש בין השמשות רשאי לשאוב סמוך לבין השמשות, ואין להקל לכתחלה לשאוב הרבה מבעוד יום, וכ"ש שלא לאחר לשאוב אחר כניסת הלילה, ומ"מ בדיעבד שנשאבו הרבה מבעוד יום- אין להחמיר, ויכול ללוש בהם לכתחלה אחר לינת לילה ועיין בה"ל, וכן אם שאבין בלילה קודם חצות מותר ללוש בהם למחר לכתחלה, אך צריך להמתין י"ב שעות מעת ששאבין: (ה) או בין השמשות - כדי שיעבור על המים לילה שלמה שתלישה מן המחבר. ובין השמשות הוא לאחר שתשקע החמה עד צאת הכוכבים וביום המעונן יותר טוב להקדים מלאחר: (ו) הלילה כולה - ובשעת הדחק יש להקל ללוש בהם אחר עמוד השחר אף על פי שלא עמדו י"ב שעות.

ביאור הלכה סימן תנה סעיף א ד"ה * מבעוד יום -

ג. השו"ע: בכל שרוצה יכול לשאוב, העיקר שימתין מללוש עד למחרת

דע דמה שכתב בהג"ה סמוך לבין השמשות, לאו לדעת המחבר כתב כן, אלא דעת עצמו הוא, וכמו שמבואר בדרכי משה, אבל **להמחבר מותר לכתחלה לשאוב ביום בכל שעה שירצה**, ובלבד שימתין מללוש בהם עד למחר וכמו שמבואר דעתו בב"י וכן נקטו לעיקר הגר"א בביאורו והפר"ח והמאמר מרדכי ולהכי כתב המאמר מרדכי דהיכא דאיכא קצת דוחק ש"ד למימלא ביממא בעוד היום גדול כיון שלדעת מרן ז"ל ש"ד למעבד הכי לכתחלה

לישה במים שלנו לחצאין:

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תנה סעיף כח: מים שלא לנו אפילו הן פושרין ואפילו הן חמין אם נתערבו ברוב מים שלנו צוננין מותר ללוש בהן לכתחלה אם אינן פושרין עכשיו.

ואפילו לכתחלה נוהגין היתר לערב מים שלא לנו ברוב מים שלנו ואין זה כמבטל איסור לכתחלה לפי שמה שמותר ללוש בהם לאחר שנתערבו אינו מחמת שהמים שלא לנו נתבטלו ברוב אלא מחמת שנצטננו ברוב מים שלנו שהן צוננין ואף לכתחלה מותר לצנן ואף שיש חולקין על זה ואוסרין לערב בידים מכל מקום אין למחות ביד המקילין כסברא הראשונה (אבל לעצמו טוב להחמיר ולחוש לדברי המחמירין אם אפשר בקל למצוא עוד מים שלנו או שאפשר בקל ללוש ביום אחר קודם הפסח במים שלנו):

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנה סעיף ב: י"א שמים המכונסין בסיסטיירנ"ה, מותר ללוש בהם סמוך לשאיבתן; ואין להקל בדבר, אם לא בשעת הדחק.

משנה ברורה (כו) בסיסטיירנ"ה - הוא מין באר הבנוי תחתיו וסביבותיו וגם מלמעלה הוא מכוסה והרי הם כמכונסין בכלי ואינם מרתיחים מחמת חמה המהלכת תחת הקרקע שהרי הבנין מפסיק ביניהם לקרקע וגם מלמעלה אין החמה מכה אותם: (כז) ואין להקל וכו' - שהרי אנו רואין שהמים שבתוכו אינו צונן כלל ויש לומר כיון דהבנין מחובר לקרקע אף שהוא מרוצף מ"מ מתחמם מחום השמש שמהלך מתחת הקרקע וע"כ צריך לינה כמו בשאר מימות אם לא בשעת הדחק. וכ"ז בשאין המים נובעין מתחת הרצפה אבל אם נובעים לתוכו מתחת הרצפה או שיש סילון השופך מים לתוכה תמיד כמו הרע"ר קאסטיין ששופך תמיד לתוכו מן הצנורות אין להקל אף בשעת הדחק שהרי המים שבתוך הבנין מתחברין עם המים שבקרקע. **ומים שבפלומ"פ ודאי אין להקל אפילו בשעת הדחק שהרי אין מכוסה רק מלמעלה ולא מלמטה** פמ"ג: (כח) הדחק - ומ"מ אם יש לו מים שאובים שלנו בתוך ביתו טוב יותר שיקח אותם אף שיש לחוש שנשאבו מבעוד יום או אחר תחלת הלילה. מי גשמים שנקלטו מן האויר אין צריכים לינה שכבר נתקדשו באויר דרך ירידתם מיהו אם אינו לש תיכף בהם צריך שלא יעמידם במקום שתפוג צינתם וכדלעיל בס"א:

כתב בפסקי תשובות (סימן תנה עמוד קנב):

...אבל אם ילינו המים הבאים מן הצינורות בתוך כלים במשך הלילה היה לנו להתיר ללוש בהם ועפ"י יש מהמוני העם המקילים לקחת ללישת המצות מי ברז ומלינים אותם בכלים למשך הלילה אבל אינו נכון ואסור מדינא לקחת מי ברז ללישת המצות משני סיבות:

א. ברבים מהמקרים מי הברז מגיעים ממאגרים מגולים או מהדודים שעל גגות הבתים שהמים שם מתחממים בשמש ואין להם קשר וחיבור למעינות ומים שנתחממו בשמש עד שנעשו פושרים שוב אין ללוש בהם אף אחרי שנצטננו אם לא בשעהד"ח

ב. והוא העיקר כי בימינו מי הברז מעורב בחומרים כימיים שונים להשמדת חיידקים וכדו' ויש חשש גדול שהם גורמים להחמיץ כמו במים המעורב בהם פלפלן וסיד המבו' בשו"ע להלן סעי' ו' שאפילו משהו גורם להחמיץ.

הכשר כלים

11. כיצד מכשירים לפסח כלי הגשה ממתכת, ופעמים שמחממים את המאכל שבכלי הנ"ל על גבי האש?

למסקנה:

- א. שו"ע: בכלי הולכים אחר רוב תשמישו ולכן דין כלי הגשה ממתכת בעירו כי דרך השימוש היא בעירו.
 - ב. רמ"א: יש מחמירים להגעיל אותם על גבי האש, אף שהשתמשו בעירו, שמא הוא בלע ממש.
 - ג. משנה ברורה: עם זאת אם קורה שלפעמים מחממים על גבי האש עצמה - צריך ליבון באש, ומכל מקום די בליבון קל.
 - ד. מגן האלף: כל ההיתר הוא משום שרגילים להשתמש בכלי ככלי שני, ולכן אם ידוע שבפסח בוודאי ישתמשו בו ככלי ראשון - יש להגעיל.
- למעשה במקרה שלנו: יש להכשיר ע"י ליבון קל

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: אין חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכת, כולן דינם שווה להתירן בהגעלה.

דרכי משה הקצר שם (ז') ובמרדכי פרק כל שעה (דף רנו ע"ב) (סי' תקפ"א) וקערות גדולות או לוח שנושאים עליו מולייתות של בשר או של גבינה - צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן או בקערה גדולה שלא יוכל להכניס תוך היורה עושה כן כי לפעמים נשפך מן המולייתות רותחות על כן צריך כלי ראשון. וכן הוא בהגהות מיימוניות פרק ה' (דפו' קושטא הכ"ג קל א) ובאגור (סי' תשמ"ב) ויעביר האבן על כל הכלי עד שהמים יעברו כל הכלי. וכן הוא באיסור והיתר [הארוד] כלל נ"ח (דף ע) ובמהרי"ל (הל' הגעלה עמ' כ סי' ו) דעירו בלא אבן לא מהני.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה כג: כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון כגון קדרות ואלפסין, נותן אותן לתוך כלי גדול וממלא עליהן מים ומרתיחן בתוכו עד שיפלטו ואחר כך שוטף אותן בצונן ומשתמש בהן במצה.

שולחן ערוך שם סעיף ח: אחד כלי עץ ואחד כלי אבן ואחד כלי מתכת, דינם להכשירם בהגעלה. הגה: וכן כלי עצם צריכים הגעלה (מרדכי פרק כל שעה).

שם סעיף ו: כל כלי הולכין בו אחר רוב תשמישו; הלכך קערות אף על פי שלפעמים משתמשין בהם בכלי ראשון על האש, כיון שרוב תשמישן הוא בעירו שמערה עליהן מכלי ראשון, כך הוא הכשר. הגה: ויש מחמירין להגעיל הקערות בכלי ראשון (טור בשם אבי העזרי ומרדכי פ' כל שעה ותוספות סוף מסכת ע"א), וכן הוא המנהג. וכן בכל דבר שיש לחוש שמא נשתמש בו בכלי ראשון, כגון כפות וכדומה לזה (הגהות מיימוני פ"ה ואגור).

משנה ברורה: (מו) כך הוא הכשר - ומכל מקום אם ידוע שתוך מעת לעת השתמשו בו חמץ בכלי ראשון ממש אף על פי שעיקר תשמיש שלו תמיד הוא על ידי עירו או בכלי שני, צריכין הגעלה בכלי ראשון דוקא אליבא דכו"ע, ואם ע"י אור - צריך ליבון: (מו) וכן הוא המנהג - ומ"מ בדיעבד סמכין אדעה ראשונה: (מח) וכן בכל דבר וכו' בכלי ראשון - וה"ה אם יש לחוש שנשתמש בו לפעמים ע"י האור צריך ליבון דוקא, ובלבון קל כדלעיל ס"ד⁹ בהג"ה

כתב בפסקי תשובות על מה שפסק השו"ע שבשימוש בעירו די להכשיר בעירו:

וכן נוהגין למעשה בני ספרד, אבל האשכנזים פוסקים כהרמ"א, אם לא בדיעבד, ואף כלי שרוב שימושו בצונן ומיעוטו בחמין - סגי בהדחה, אבל כלי שרוב הפעמים משתמשים בו בהיתר גמור ומיעוטו באיסור ואפילו פעם אחת באיסור, שוב אף לשו"ע צריך הגעלה, כגון כלי שרוב הפעמים משתמשים בו שימוש שאינו חמץ, ופעם אחת השתמשו בו בחמץ, צריך הכשר לפסח,

⁹ שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף ד: כלים שמשתמשים בהם על ידי האור כגון שפודים ואסכלאות וכיוצא בהם, צריכים ליבון; והליבון הוא עד שיהיו ניצוצות ניתזין מהם. הגה: ויש מקילין אם נתלבן כל כך שקש נשרף עליו מבחוץ (מרדכי סי' פ"ז והגהות מיימוני פ"ז מהלכות מ"א). ונוהגין כסברא ראשונה בכל דבר שדינו בליבון, אבל דבר שדינו בהגעלה, רק שיש בו סדקים או שמחמירין ללבנו, סגי בליבון קל כזה. חצובה צריך ליבון (מהרי"ל).

וטעם הדבר שהולכים אחר רוב שימוש, כתב הרמ"ע מפאנו סי' צ"י¹⁰ מובא בכל הפוסקים, וכ"ה בב"י (סוסי"י זה ד"ה כלי שתיה בשם שו"ת הרשב"א), שכיון שכבר עבר מעל"ע מאותה בליעה של מיעוט שימוש, ובליעה שעבר ממנה מעל"ע- נותנת טעם לפגם, ואין איסורה אלא מדרבנן, ולא הטריחו חכמים לחשוש לבליעה, כיון שהוא מיעוט תשמישו.

ועפ"ז כתבו הפוסקים (מ"ב סקמ"ו) שאם בתוך מעל"ע השתמשו בו אפילו פעם אחת שימוש חמור יותר כגון בכלי ראשון, אף שתמיד שימוש בכלי שני, יש להכשירו בכלי ראשון, וכן כל כיוצא בזה, ואף אם אין הדבר ברור שהשתמשו בו בתוך המעל"ע בכלי ראשון, אלא הדבר ספק, מ"מ יש להכשירו בכלי ראשון או ימתין עד שיעברו כ"ד שעות.

וטעם נוסף לדין זה דאזלי' בתר רוב תשמישו כתב במגן האלף (סק"ו) דכיון דרוב שימוש בכלי שני, גם בפסח לא ישתמש בו רק בכלי שני, ולכן אזלינן בתר רוב תשמישו, ולפי"ז אם בפסח ודאי ישתמש בו בכ"ר- יש לאסור.

12. כיצד מכשירים לפסח מחבת או תבנית אפייה לעוגות, שהקפידו למשוזה בשמן את התבנית לפני כל אפייה?

למסקנה:

אם מדובר שהניחו בכל פעם כמות שמן מרובה, עד שהשמן רחש ונע מצד לצד:

א. שו"ע ע"פ הרא"ש: בהגעלה, שכיון שיש לחלוחית משקה, אף אם זה מעט ויבש בדפנות, עדיין אין זה מצריך ליבון.

ב. רמ"א:

ב.1. יש מחמירים לכתחילה- ליבון

ב.2. בדיעבד- די בהגעלה, אם אין גומות בכלי

- משנה ברורה: האגנות שאופין בו עוגות בעין אף שמושחין תחתיו בשמן או שמן או חמאה (כגון פורימש שאופין בו טארטין או בעקין קוכען) צריכין ליבון מדינא

ג. פסקי תשובות: אולם אם מדובר, שמרחו רק מעט שמן, כמו שנהוג בימינו למרוח מעט שמן או מרגרינה בתבניות האפייה- צריך ליבון חמור

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: כתב אבי העזרי... ומחבת שמטגנין בו כתב גם הוא:

א. שאביו רבינו יואל- הצריכו ליבון

ב. והוא- התירו בהגעלה, ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל, וכ"כ בתשובה

בית יוסף תנא, יא: ומחבת שמטגנין בה כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכה ליבון וכו'. ז"ל הרא"ש בפרק כל שעה (סי' ז) מחבת שמטגנין בה, כתב אבי העזרי (סי' תסד עמ' 87) הוגד לי בשם אבא מארי אחר פטירתו שהיה מצריך ליבון דמדמי לה לתנור שאופין בו דבעי היסק, ולא זכיתי לדון לפניו, דנראה לי דסגי בהגעלה, והכי נהוג עלמא:

א. חדא: דחזינא דלענין חלה יהיב תלמודא (לז). חד דינא לטיגון ולבישול

ב. ותו: דלא חילקו חכמים בין יורה ליורה אף על פי שיש יורה שמטגנין בה חלב

ג. ותו: דתניא בתוספתא (ע"ז פ"ט ה"ב) היורות ומחמי חמין וטיגון וקומקומוס מדיחין ברותחין, עד כאן דבריו.

ויש אומרים דפעמים שמטגנין בה ונתייבש השמן ונאפה מה שבתוכה בלא שמן והוה ליה כמאפה תנור ונבלע בתוכה על ידי האור בלא משקה ולכך צריכה ליבון כמו שפודין ואסכלאות.

¹⁰ שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן צו: וכבר נתחבטו חכמי הישיבות שגדלתי ביניהם, על מה שנסתפק להם אם כבולעו כד פולטו ימשך מזה שפעם אחת בלבד שנשתמשו בו בסכין ע"י האור אין לו הפלטה אלא ע"י האור ואיך יספיק להכשירו כפי רוב תשמישו, שהוא ברותחין ובכלי ראשון וכן לכל כיוצא בזה לפי הדעת המוסמכת - וקצתם חשבו שדוקא אם לא ידענו בברור ואין לנו אלא חששא בעלמא שנשתמש בו מיעוט ע"י האור הוא שתולין ברוב תשמישו, ואין הדבר כן אלא בפירוש אמרו שאפי' ודאי נשתמש מעוט בחמורה ורוב בקלה די לנו בהכשר הקל והוא דעת רש"י והרבה מן המפרשים האריך בו הר"ן בפ' כל שעה ובסוף פרק השוכר את הפועל - ומסתברא לן שאם הכלי הזה שרוב תשמישו בחמין הוא בן יומו מאותו המעוט שנשתמש בו ע"י האור צריך לבון לכ"ע וספקו לחומרא דאסור תורה הוא, ואם אינו בן יומו הואיל ונותן טעם לפגם הוא ואין אסורו אלא מדרבנן הם אמרו והם אמרו, וסתמו נמי תולין להקל שלא נשתמש בו אלא כפי רוב תשמישו, ועל כיוצא בזה שנינו בסוף ערובין ק"ד ע"ב כל מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך, ואין כאן מיחוש כלל וכך הם דברי הרשב"א בתשובה סי' שע"ב.

ולא נהירא לי דאם באנו לחוש לזה אם כן כל קדרות של מתכת פעמים מחסרין המרק ומקדיח והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדרה וצריך ליבון ולא מצינו מי שחשש לזה

אלא היינו טעמא אף על פי שנשרף ונדבק לדופן הקדרה לחלוחית משקה יש בתבשיל אלא שהוא יבש אצל דופני הקדרה ולא מיקרי תשמישו על ידי האור להצריכו ליבון עכ"ל הרא"ש. וגם המרדכי (סי' תקעז) כתב שם דמחבת בהגעלה סגי לה וכן כתבו הגהות בפרק ה' (הכ"ג אות א).

שולחן ערוך שם סעיף יא: מחבת שמטגנין (פי' שיוצקין בה שמן לאפותו) בה, מותרת בהגעלה... ויש מחמירין ללבן המחבת, אך בלבון כל דהו דהיינו שישורף עליו קש מבחוץ סגי (ד"ע). ונוהגין ללבנו לכתחלה, מיהו סגי ליה בהגעלה אם אין בו גומות (מהרי"ל).

משנה ברורה: (סג) שמטגנין בה וכו' - דדוקא בתנור שנאפה בו החמץ בלי משקה צריך ליבון, אבל לא המחבת, דלא חיישינן שמא נתייבש השמן והחמץ נאפה בלא משקה, אלא אפילו אם נשרף ונדבק לדופן המחבת, **עדיין יש לחלוחית משקה שם**, וכן הדין בקדירה של מתכת שמבשלין בה, אף שנדבק לפעמים לדופני הקדרה: (סד) שיוצקין בה שמן - וה"ה שומן, ויש שרצו לומר דשומן אינו בכלל משקה, וכגופא דבשרא הוא, ונחשב תשמישו ע"י אור, אבל מלשון הפוסקים לא משמע כן: (סה) מותרת בהגעלה - הטעם כנ"ל שהרי אופין בו עם משקה, מה לי שמן או מים, אבל **האגנות שאופין בו עוגות בעין, אף שמושחין תחתיו בשומן או שמן או חמאה (כגון פורימש שאופין בו טארטין או בעקין קוכען) - צריכין ליבון מדינא** וכן הסקאווראדעס שפעמים מחמין בהן סובין לחולה צריכין ליבון מדינא: (סו) ויש מחמירין ללבן המחבת - דלפעמים נתייבש השומן והעיסה נאפית בעין על המחבת: (סז) מיהו סגי ליה וכו' - ר"ל מדינא ובפר"ח מצדד דמדינא צריך ליבון עיין שם ועיין בבה"ל

פסקי תשובות:

ורבים מהפוסקים הכריעו שיש לחלק בין "התירא בלע" ל"איסורא בלע".

(היתרא)

דהיינו לענין להכשירה מחמץ שלפני פסח, עדיין היתר הוא- די בהגעלה, וכמו"כ מחבת פרווה שטיגנו בה בשר או חלב, אפשר להגעילה, כדי שתחזור להיות פרווה, ואף מחבת חלבית שלא השתמשו בה מעל"ע למוצר חלבי, ושוב טיגנו בה בשר, (וכן להפך) הרי זה בכלל התירא בלע, שאב"י נוט"פ, ודי בהגעלה

(איסורא)

אבל להכשירה מאיסורים שנבלעו בה או מחבת שטיגנו בה מוצר חלבי, ונפל לתוכו בשר, או שתוך מעל"ע טיגנו בה בשר, וכן להיפך צריך ללבנה ליבון קל ובדיעבד או שעת הדחק ניתן להקל להכשירה בהגעלה, וכמבואר במ"ב סקס"ה, שההיתר בהגעלה או בליבון קל הוא במטגנים בה בשמן באופן שהמאכל שמטוגן בו רוחש בשמן בשעת הטיגון

אבל בתבניות אפיה או אף במחבת, אם מרחו תחתיו קצת שמן או שומן ומרגרינה וכיו"ב כדי שלא ידבק המאפה, צריך ליבון חמור, ומחבת טפלון (טיגון ללא שמן) אי אפשר להכשירה אף באופן דהתירא בלע, כיון שמשתמשים בה ללא שמן- חייבת ליבון חמור, וכיון שמחבת זו מתקלקלת בליבון חמור, שוב אסור ללבנה.

13. כיצד מכשירים לפסח חביות של חרס שהיה בהם שיכר של שעורים?

למסקנה:

א. שו"ע: הגעלה, או עירוי במשך 3 ימים

ב. משנה ברורה:

1. יערה 3 ימים, כך שבכל פעם 3 הפעמים שיערה לתוכו, ישרה את המים בתוכו למשך 24

שעות, ואף אם הם 3 ימים מפוזרים- הרי זה מועיל

2. צריך לפתוח את פי החבית כ"כ גדול, כך שהוא יוכל להכניס בו את ידו, ולשפשו היטב

מבפנים בכל הצדדים

3. אם מדובר שכלי החרס שימש רק לצונן, מותר לאחר ההגעה להעירו להשתמש בו אף בחמין כשהוא בן יומו, אך יש מתירים להשתמש רק כשהוא אינו בן יומו
4. כל ההיתר כאן הוא משום שמדובר בהיתר של היתרא בלע לצורך פסח, אך לדעת הש"ך אם מדובר בדבר איסור אין היתר להכשיר ע"י עירווי ג' ימים
5. צריך לפתוח את שולי החבית. אם לא פתח אותם - אסור אף בדיעבד, ולא מועילה ההגעה, אבל אם פתח רק אחד משוליה וניקר היטב מבפנים - מועילה ההגעה בדיעבד

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא:

הכשר כלי חרס:

- א. רבינו יואל: הגעלה או עירווי במשך ג' ימים
- ב. רב האי גאון: ליבון

רגילין באשכנז ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס, והתיר רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה, דהא דאמרינן: "כלי חרס- אינו יוצא מידי דופיו לעולם", היינו דוקא כשבלע ע"י האור, אבל בצונן- סגי להו בהגעלה, ל"ש אם מזופף או אינו מזופף, ועירווי ג' ימים הוי כמו הגעלה ע"כ, ומיהו בפ"ב דע"ז מוכח דעירווי לא עדיף כהגעלה.

ומדברי רב האי יראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן, שכתב: עריבה של חרס שלשין בה כל השנה, ובשעת הגתות הדיחו אותה יפה ודרכו בה ענבים, או הניחוה תחת הצינור לקבל בה היין- אותו היין אסור לשתותו בפסח, שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון, הלכך אם ידוע אותו היין, אסור לשתותו בפסח, אבל בספיקא כי האי מילתא- לא חיישינן.

בית יוסף שם כא: לדעת רבינו יואל- עירווי עדיף מהגעלה, ודבריו של רב האי- תמוהים

רגילין באשכנז ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס והתיר רבינו יואל (ע"י ראב"י ח"א סי' קסט) ליתן בהם יין בפסח על ידי הגעלה. כן כתב המרדכי בפרק כל שעה (סי' תקסו) וזה לשונו רבינו יואל התיר קדרות של חרס שנותנין בהם שכר כל השנה ואפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה להשתמש בפסח מדקאמר בעבודה זרה (לג:): ובפסחים (ל:): דמאני דקוניא דמשוי תלמודא חילוק בין יין נסך לחמץ ומשני זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן ולא גרע יין מחמץ בפסח צונן אפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה כדאמרינן בירושלמי (סוף פרק ב) הני גרבי דכותחא ממלאן שלשה ימים מעת לעת ומערן כל היכא דמהני עירווי הוא הדין רתיחה כדאמרינן בפרק בתרא דעבודה זרה (עה). הרוצה לטהרם מיד מגעילן ברותחין ודיו עכ"ל:

ומה שהקשה עליו רבינו מדמוכח בפרק בתרא דעבודה זרה דעירווי לא עדיף כהגעלה ילא קשה מידי, דהא לא יליף רבינו יואל עירווי מהגעלה, אדרבה להגעלה יליף מעירווי ועירווי פשיטא ליה דמהני כמפורש בירושלמי:

ומה שהביא ראיה מדברי רבינו האי לומר דהגעלה לא מהני לכלי חרס אפילו נשתמש בהם בצונן, היינו מדבעריבה שלשין בה דהוי תשמישה בצונן כתב שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון. ומכל מקום דברי רבינו האי אינם מקושרים יפה:

- א. שמאחר שלא עשו שום תיקון לעריבה זו לא הוה שייך למימר שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון
- ב. ועוד שדבריו תמוהים שאסר יין שנתן בצונן בעריבה שלא נשתמשו בה חמץ אלא בצונן וכמו שכתבתי בסימן תמ"ז (קצ: ב"י ד"ה כתב רבינו):

שולחן ערוך סעיף כא: חביות של חרס שנתנו בהם שכר שעורים- מותרים בהגעלה או בעירווי ג' ימים. הגה: והגעלת החביות יעשה בדרך זה, ילבן אבנים וישימם בהם, ויערה עליהם רותחים מכלי ראשון ויגלגל החבית שיגיע הגעלה לכל מקום (הגהות מיימוני פ"ה).

משנה ברורה: (קטז) שנתנו בהם שכר שעורים - ר"ל אפילו היה בהם כמה ימים [ט"ז וש"א]: (קיז) מותרים בהגעלה - דהא דאמרינן: "כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם", היינו דוקא כשבלע ע"י האור, אבל בצונן סגי להו בהגעלה, ולפי טעם זה אפילו בחמין מותר להשתמש בו אחר הגעלה או עירווי, ואפילו הוא בן יומו מבליעת השכר, וי"א דאינו מותר אלא כשאינו בן יומו דתו הוי נותן טעם לפגם: (קיח) ג' ימים - דהיינו שימלאנו מים, אפי' צוננין, על כל גדותיו, וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין או יותר, ואח"כ יערה ממנו את המים, וימלאנו מים אחרים, וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין, ואח"כ יערה אותם ממנו, וימלאנו מים

אחרים, וישהו בתוכו עשרים וארבע שעות רצופין, ושלשה מעליהם הללו א"צ להיות רצופין, אלא **אפילו מפוזרין**, כמו שנתבאר ביו"ד סימן קל"ה, ואפילו במזופף מהני עירוי כדאיתא ביו"ד.

ודע דדעת הש"ך ביו"ד סימן קל"ה סקל"ג **דבשאר איסורים אין להקל ע"י עירוי ג' ימים** אם היה כבוש האיסור בכלי היתר מעליהם דק"ל כבוש כמבושל, ובמבושל לכו"ע לא מהני עירוי אפילו בשאר כלים שאינם כלי חרס, ע"ש: (ק"ט) החבית - **וצריך להסיר שולי החבית אם הוא של עץ**:

א. לגרר היטב מבפנים בכל הסדקים

ב. וגם שמצוי שמרים שמדובקים בשולי החבית

והגעלה ועירוי לא מהני אלא להפליט הבלוע שבפנים, אבל לא להחמץ שיש בעין

🔔 **ואם הוא של חרס** צריך לפתוח פי החבית כ"כ גדול שיכול להכניס בו ידו ולשפשפו היטב מבפנים בכל הצדדים.

אכן **האחרונים** הסכימו דיש להחמיר **שלא להשתמש כלל בחבית עץ** של שכר שמצוי בהן גומות, גם א"א לנקר בין הנסרים שלא ישאר שם משהו זוהמא בין נסר לנסר, והוא חמץ גמור, וישאר בעין

ועיין בא"ר בשם **הפרישה** דאם נשתמש בחבית של שכר ולא פחתו השולים וניקרו היטב- אסור אפילו בדיעבד, דלא מהני הגעלה למה שהוא בעין,

אכן אם פתח א' משוליה וניקר היטב בפנים- מהני הגעלה בדיעבד, וכן הסכים בח"א ע"ש שהאריך בסימן קכ"ה בזה...

עשיית מלאכה בערב פסח

14. מה הוא הטעם לאיסור עשיית מלאכה בערב הפסח? והנפק"מ

למסקנה:

דעות הראשונים:	טעם איסור עשיית מלאכה בערב פסח	נפק"מ: האם כיום מותרת עשיית מלאכה
הר"ן	יום שנהגו להקריב בו קורבן (אף שכיום כבר לא מקריבים)	אסור, מחצות ואילך (ואין לאסור קודם לכן)
הר"ה	יום שמקריב בו קורבן בפועל	מותר, כיון שאין כיום הקרבת קורבן פסח בפועל
הראב"ד והרמב"ן (משני"ב למעשה)	מפני התקנה הראשונית שהייתה בגלל היום שמקריב בו קורבן	אסור, כיון שכבר תיקנו- אין בטל האיסור

בית יוסף אורח חיים סימן תסח: וכתב הר"ן (טז: ד"ה מקום) ומאי דאמרינן דמחמירין טפי בערבי פסחים משאר ערבי ימים טובים, מפרש בירושלמי (ריש פ"ד) דהיינו טעמא משום דזמן פסח מחצות ואילך, **וביום שיחיד מביא קרבן- אסור בעשיית מלאכה**, ומה שאינו אסור במלאכה בערב פסח אלא מחצות ואילך (שלכאורה היה עלינו לאסור במלאכה כבר מהנץ החמה, שהרי זה יום שבו הוא היה אמור להקריב קורבן פסח), לפי שאינו רשאי להקריבו עד חצות (ודיו לבא מן הדין להיות כנידון ולהיאסר רק מחצות ולא קודם לכן)

וכתב **הר"ה** (שם ד"ה מקום) דהאידנא דליכא קרבן פסח, **לא שני לן** בין ערבי פסחים לשאר ערבי ימים טובים (וממילא אין לאסור כלל במלאכה בערב פסח אפילו לא לאחר חצות),

והשיבו עליו (**השגות הראב"ד ומלחמות** שם) דכיון שנאסר אף על פי שבטל הטעם **לא בטל האיסור** וכן דעת **הרא"ש** (סי' א) דכיון שבזמן הפסח היה אסור, השתא נמי אף על פי שאין הפסח קרב- אסור, והביא ראיה לדבר

שולחן ערוך שם סעיף א: העושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה, היו משמתין אותו. ואפילו לעשות בחנם אסור. ויש מי שאוסר אפילו על ידי אינו יהודי; ויש מי שמתיר, (וכן הוא המנהג).

משנה ברורה: (א) מחצות ולמעלה - הטעם מפני שהוא זמן שחיטת הפסח שכ"א מישראל חייב בו ויום שמביאין קרבן הוא כיו"ט ולכן אסור מד"ס במלאכה ואפילו בזה"ז דליכא קרבן, עדיין האיסור במקומו עומד.

15. האם כל ערב הפסח הוא בכלל איסור המלאכה? פרט

למסקנה: בסתם - אסור במלאכה רק מחצות היום,

וכשחל פסח במוצאי שבת, האם הוא מותר בעשיית מלאכה מחצות היום, ביום שישי:

- א. **ע"פ הירושלמי ומהרי"ל:** מותר, כיון שהטעם לאסור במלאכה הוא משום שחיטת הפסח, והרי ביום זה אין מקריבים אותו (טעם איסור המלאכה: הקורבן)
- ב. **ע"פ רש"י:** אסור, כיון שהטעם לאסור מחצות היום הוא כדי שלא יהא טרוד במלאכה, והרי הוא טרוד בביעור חמץ ותיקון המצה לקראת ליל הסדר, ואם נתיר לו מלאכה הוא לא יוכל להתפנות לעסקי החג (טעם איסור המלאכה: הטרדה)
- ג. **למעשה:** רוב הפוסקים תפסו את טעם הירושלמי, ולכן נראה שיש להתיר לעשות מלאכה ביום שישי כשחל פסח במוצאי שבת

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תסח: העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה לעולם, ובערב פסח מחצות ולמעלה - אסור ומשמתין ליה. וקודם חצות תלוי במנהג, במקום שנוהגין איסור - אסור, ובמקום שלא נהגו - מותר.

בית יוסף שם: וכתב **הר"ן** (טז: ד"ה מקום) ומאי דאמרינן דמחמירין טפי בערבי פסחים משאר ערבי ימים טובים מפרש בירושלמי (ריש פ"ד) דהיינו טעמא משום דזמן פסח מחצות ואילך וביום שיחיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכה ומה שאינו אסור במלאכה בערב פסח אלא **מחצות ואילך** לפי שאינו רשאי להקריבו עד חצות

שולחן ערוך שם סעיף א: העושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה, היו משמתין אותו. ואפילו לעשות בחנם אסור. ויש מי שאוסר אפילו על ידי אינו יהודי; ויש מי שמתיר, (וכן הוא המנהג).

משנה ברורה: (א) מחצות ולמעלה - הטעם מפני שהוא זמן שחיטת הפסח שכ"א מישראל חייב בו ויום שמביאין קרבן הוא כיו"ט ולכן אסור מד"ס במלאכה ואפילו בזה"ז דליכא קרבן עדיין האיסור במקומו עומד.

ביאור הלכה סעיף א ד"ה * מחצות ולמעלה -

כשחל פסח במוצאי שבת האם הוא מותר בעשיית מלאכה מחצות היום, ביום שישי:

- א. **ע"פ הירושלמי ומהרי"ל:** מותר, כיון שהטעם לאסור במלאכה הוא משום שחיטת הפסח, והרי בו ביום אין מקריבים אותו
- ב. **ע"פ רש"י:** אסור, כיון שהטעם לאסור מחצות היום הוא כדי שלא יהא טרוד במלאכה, והרי הוא טרוד בביעור חמץ ותיקון המצה

עיי' מ"ב והוא ע"פ הירושלמי שהביאוהו הפוסקים דהטעם משום שחיטת הפסח ולפי"ז אם חל פסח במ"ש מותר במלאכה מעיקר הדין עד המנחה, כיון דשחיטת הפסח הוא למחר בשבת, וכמו שכתב המהרי"ל **ורש"י** פירש עוד טעם כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו וכו' ותיקון מצה לצורך הלילה וכו' ולפי טעם זה אפי' כשחל פסח במ"ש, ג"כ יש ליזהר שלא לעשות מלאכה מחצות, שהרי טרוד בביעור חמץ ותיקון המצה לצורך מחר, אלא **דרוב הפוסקים תופסין טעם הירושלמי**, וא"כ אפשר דאין להחמיר.

ד' כוסות

16. מי שהיין מזיקו עד שנופל למשכב, האם הוא חייב לדחוק את עצמו

בשתיית ד' כוסות? נמק

למסקנה:

- א. **משנה ברורה:** אין חייב לדחוק עצמו כשיפול למשכב
- ב. **מרבית הפוסקים:** לא חייב, כיון שאין זה דרך חירות. על כן יקח יין צימוקים או חמר מדינה. האחרונים כתבו שיקח מיץ אשכוליות וכיוצא ב. צמח יהודה: אין גם טעם שיאנוס את עצמו וישתה, במקרה שברור לו שהוא יפול למשכב, כיון שאין זה דרך חירות כלל. המנח"י כתב שאף אם הוא ישתה יין, הרי זה מצוה הבאה בעבירה, והמהר"י אסאד כתב שזוהי רק עבירה.
- ג. **מהר"ם שיק ודברי מלכאל:** חייב לדחוק עצמו, אא"כ יש חשש סכנה בדבר

בית יוסף אורח חיים סימן תעב י: כתב הרשב"א (ח"א סי' רלח) שאלת: מי שאינו שותה יין כל השנה כולה מפני שמזיקו או שונאו, מהו שיעשה כל הסדר על הפת.

תשובה: מסתברא שכל שיש לו יין - **צריך לדחוק עצמו** ולעשות כרבי יהודה ב"ר אלעאי דלא הוה שתי חמרא ושתי ארבע כוסות ואומר חוגרני צידעי מפסחא ועד עצרתא וכרבי יונה דגרסינן בירושלמי (פ"י ה"א) רבי יונה שתי ארבע כסי בלילה דפיסחא וחזיק רישיה עד עצרתא והא דרבי יהודה ב"ר אלעאי איתא בנדרים פרק הנודר מן המבושל (מט:).

שו"ע סעיף י: מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו, **צריך לדחוק עצמו ולשתות**, לקיים מצות ארבע כוסות.

משנה ברורה: (לה) מפני שמזיקו - ר"ל שמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה, **ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה** (שער הציון סימן תעב ס"ק נב (נב) כן נראה לי פשוט, **דאין זה דרך חירות**) (לו) לקיים מצות וכו' - משא"כ בשבתות וימים טובים יכול לשמוע קידוש מאחר ויוצא בזה אבל הכא חל חיוב השתייה על כל אדם (לז) ארבע כוסות - ויכול למזוגו היטב אכן בעינין שיהא עדיין ראוי לקידוש [ענין לעיל סימן ער"ב ס"ק ט"ז במ"ב] וגם יכול ליקח יין צמוקים או חמר מדינה

על גבי מה שפסק המשנה ברורה, שאם הוא יגיע לידי נפילה למשכב בעקבות שתיית היין, הוא פטור מלשתות 4 כוסות יין, כתב בפסקי תשובות:

"והיינו אפילו כשיהיה בגדר חולה שאין בו סכנה אינו חייב לשתות הד' כוסות בין אם הוא מרגיש בכך בעצמו ובין אם רופא אומר שיזיק לו (בנין שלמה סי' מ"ז) ויש החולקים (מהר"ם שיק ודברי מלכאל) וסוברים שאם יפול למשכב ויהיה בגדר חולי שאין בו סכנה חייב לדחוק עצמו ולשתות ד' כוסות ורק אם יש בזה חשש של סכנה פטור משתיית ד' כוסות".

בסידור פסח כהלכתו (פ"ג הערה 9) הביא משם **הגרי"ש אלישיב** שמי שהיין מאוס בעיניו - אינו צריך לשתות יין

וזו לשונו של **הסידור פסח כהלכתו** (עמוד ע' הערה 9):

"ולכאורה צ"ב:

א. דאם היין מזיקו הרי אין זה דרך חירות ומבואר במ"ב ס"ק ל"ה ושעה"צ ס"ק נ"ב דאם יפול למשכב ע"י שתיית יין פטור משום שא"ז דרך חירות ומדוע כשמזיקו חייב הרי זה אינו דרך חירות?!

ויש שכתבו דחייב בשתיית יין גם כשאינו דרך חירות, דיש שני חלקים בחיוב ד' כוסות:

1. עצם שתיית היין

2. וגם שיהיה דרך חירות

אבל אין דרך חירות מעכב את חיוב השתייה ולא כמש"כ במ"ב שהבאנו והוכיחו כן ממה שאמרו בפסחים דף ק"ח ב' שתאן חי יצא אמר רבא: ידי יין- יצא, ידי חירות- לא יצא, וכתבו רש"י והרשב"ם: כלומר אין זו

מצוה שלימה, שאין חשיבות אלא ביין מזוג וכו', ובר"ן כתב שאי"ז מצוה מן המובחר ע"ש, ומשמע שדרך חירות לא הוי לעיכובא, ונראה דמה שאמרו שהשותה יין חי יצא ידי יין, ולא דרך חירות, היינו דרך חירות שהיא השלמת המצוה שצריך לשתות יין מזוג שיהיה בדרך חירות וזה אינו לעיכובא

אבל **כשנופל ע"י השתיה למשכב** או שהיין מזיקו ומצטער הרבה וקשה לו לשתות את היין שזה מפריע לקיום המצוה דרך חירות כזו אפשר שהוא לעיכובא דרך חירות כזו שאי"ז רק כהשלמה למצוה אלא שזה מפריע לקיום ומטרת המצוה הוא לעיכובא ואמנם אפשר דסובר המ"ב דהדרגה שהוא לעיכובא הוא רק כשיפול ע"י השתיה למשכב אבל כשמזיקו בכאב ראש וכדומה אי"ז הפקעת דרך חירות לגמרי

ב. מדוע שונה דין זה מסוכה, דנפסק בסימן תר"מ סעיף ד' דהמצטער פטור מן הסוכה וכן פטור המצטער מן ההסיבה בפרט כאן שמצטער מגוף המעשה ולא ע"י סיבות אחרות ועיין בשדי חמד כללים מערכת מ' כלל ר"ך שהביא משו"ת הרדב"ז סימן תרפ"ז דילפינן מסוכה לשאר המצוות דמצטער פטור ע"ש, ובברכ"י הביא מהראש יוסף שהקשה הרי מצטער פטור מן המצוות, עיין בכס"מ פרק ד' מהלכות תפילין הלכה י"ג שהביא מרבינו מנוח דמצטער מגוף המצוה יש לפוטרו יותר ממצטער מדבר צדדי¹¹

ווצ"ל דכיון דבשעת שתית היין אינו מזיקו ואדרבה היין מביאו לידי שמחה אלא דאח"כ גורם לו לכאב ראש חייבוהו חכמים לשתות ד' כוסות אבל **כשיפול ע"י למשכב אף שאינו נחלה מיד פטורו ככל חולה שאין בו סכנה**

ולכן שונה מסוכה ומהסיבה ששם הוא מצטער בשעת מעשה משיבת הסוכה או משיבה בהסיבה אבל ביין בשעת מעשה אפשר שהיין ערב לו ונהנה מזה רק אח"כ נגרם לו מזה כאב ראש לכן לא פטורו מחובת שתית ד' כוסות חירות היינו דרך חירות שהיא השלמת המצוה שצריך לשתות יין מזוג שיהיה בדרך חירות וזה אינו לעיכובא

אבל **כשנופל ע"י השתיה למשכב או שהיין מזיקו ומצטער הרבה וקשה לו לשתות את היין שזה מפריע לקיום המצוה דרך חירות כזו אפשר שהוא לעיכובא דרך חירות כזו שאי"ז רק כהשלמה למצוה אלא שזה מפריע לקיום ומטרת המצוה הוא לעיכובא**... ונראה דשונאו ומזיקו הם באותו דרגה, וכמו שמזיקו היינו שכואב לו הראש וכדומה שאפשר לא נפל למשכב, ה"ה שונאו הוא שאפשר לסבול ולא כשהוא מאוס אצלו, והסכים הגר"ש אלישיב (שליט"א) [וצ"ל] והגר"נ קרליץ שליט"א.

באופן כזה שאין הוא יכול לשתות כלל ארבע כוסות של יין, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק י"א עמוד קצ"א) שישתה מיץ אשכוליות, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמוד 11) שמיץ הדורים נחשב לחמר מדינה. הגר"נ קרליץ הוסיף שאפילו שקשה לומר על מיץ אשכוליות שהוא בכלל חמר מדינה, מ"מ, כדי שלא לבטל את מצוות ד' כוסות, ישתה מיץ זה למצוות ד' כוסות.

אם הוא מחמיר על עצמו ומכניס עצמו לסכנה, כדי לקיים את מצוות 4 הכוסות, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ד, קב, ב) ע"פ המהר"י אסאד שהיא מצוה הבאה בעבירה, ובשם המהר"ם שיק הביא שאין זה מצוה הבאה בעבירה כלל, אלא עבירה בלבד.

שו"ת צמח יהודה חלק ג סימן קל:

כששותה יין המזיקו, שפוגם ועושה בפועל ההיפך מדרך חרות אמנם לא יוצא גם ידי חובת ד' כוסות, שכל עיקרן לבטא חרות, והשתיה הזאת גורמת שכאילו הוא פוגם להדיא את דרך החרות שלו וכה"ג לא תקנו רבנן לבטא בד' כוסות צער

ועוד יש להוסיף, דאפילו את"ל השותה יין הוי דרך חרות מאחר שעכ"פ נהנה, ודמי למצטער שסובר הרשב"א וכ"פ השו"ע דהוי דרך חרות, כדאמרן, מ"מ מאחר שהוא חולה ולא ציוהו חז"ל לשתות כמבואר לעיל, הרי לא זקוק כלל לבטא דרך חרות, ומה לנו אם אמנם יש כאן דרך חרות, הא לא מצווה ועושה הוא, וכל הפטור מהמצוה ועושהו ומצטער בודאי נקרא הדיוט, כדאמרן בראש דברינו, ולכן אין שום חשיבות למאמץ החולה לשתות יין ולסבול מזה.

¹¹ כסף משנה הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה יג: כתב ה"ר מנוח אף על גב דבשאר מצוות אמרינן מצטער איבעי ליה ליתובי דעתיה הכא שאני משום היסח הדעת. וכתב עוד מדאמר' במדרש שהיה חושש בראשו לא היה מניח תפילין של ראש משמע דמצטער פטור מהתפילין עכ"ל. ואף על פי שיש להשיב על ראייה זו דשאני התם שהצער היה בא לו מצד הנחת התפילין אילו היה מניח מ"מ קצת סמך הוא

וכמובן שכל זה אמור כשלחולה אסור כל יין ואפילו מזוג, אבל בסתמא לחולים יש תחליפים, כגון שלחולה סכרת יש יין לא מתוק כמו "הוק" שלא מכיל סוכר, ולחולה הסובל מלחץ דם יש תחליף ליין אלכוהלי חריף ע"י מיץ ענבים. והמקום ברוך הוא יזכנו לעובדו בבריאות גופא ונהורא מעליא לאוי"ט אמן.

ילקוט יוסף מועדים הלכות סדר ליל פסח - קדש יח. אפילו מי שהיין מזיקו, או ששונא את היין, חייב לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות, (ובברכה כרגיל), אך די אפילו לכתחלה לאדם כזה לצאת ידי חובה ביין מבושל או יין צימוקים ומיץ ענבים. **ואם על ידי שתיית ארבע כוסות, בכל אופן שיהיה, יבא לידי חולי פנימי, או יפול למשכב-פטור, ויקדש על הפת, כדן מי שאין לו יין, (בסימן תפג). יט.** צריך לשתות את היין דרך הנאתו, ואין לערב בו דבר מר לרפואה, וכיוצא בזה. (כת"ס צו). ויש אומרים שאם שותה ד' כוסות כשהיין מזיקו, אף על פי כן מברך על היין כרגיל. וכן עיקר להלכה ולמעשה. [שו"ת חזו"ע ח"א סי' ה'].

17. אם שתאן זה אחר זה "שלא כסדר לא יצא" באר מהו שלא כסדר?

תשובה לעיל

18. האם חובת הסבה בשתיית ארבע כוסות הוא לעיכובא?

תשובה לעיל

יום טוב

הכשר כלים ביו"ט

19. האם מותר ללבן או להגעיל כלים ביום טוב? פרט

למסקנה:

א. ליבון:

1. בסתם- אסור ללבן ביו"ט, כי זה נראה כתיקון כלי. אולם יש מקילים ברמ"א שאם הוא לא היה יכול

ללבן מערב יו"ט, מותר לו ללבן ביו"ט עצמו

2. מותר ללבן כלי ברזל חלבי כדי שיוכלו לאפות בו בשרי, כיון שאין צריך אלא ליבון קל, וזה נראה

כמחמם לצורך אכילה

ב. הגעלה:

אסורה, משום תיקון כלי. אולם אם הוא לא יכול היה להגעיל מערב יו"ט, וכגון שנטרף לו הכלי

ביו"ט עצמו, רבים מהאחרונים כתבו שמותר להגעיל, אך אין להורות כן לאחרים, ואם היו לו

מים רותחים לצורך אוכל נפש, מותר אף להורות לאחרים להגעיל בהן

בית יוסף אורח חיים סימן תקט ה:

כתוב במדכזי פרק ב' (סי' תרפא) דביצה ר"י התיר בתשובה ללבן ביום טוב כלי שקורין טרפ"א בלעז שאפו בו ביום תחתיה פלאדו"ן ואחר הליבון יאפה תחתיה פשטידא של בשר:

א. ומשום תיקון כלי- אין כאן, שהרי נראה כמחממה לבשל תחתיה

ב. ומשום מכשירין- נמי ליכא, שהרי הבערה זו צריכה לבישול ע"כ

וכן כתבו הגהות מימון בפרק א' (אות ה) בשם סה"ק (סמ"ק סי' קצד עמ' קסג אות ג) צריך לזהר שלא ימתין עד שיצטנן אחר הליבון אלא מיד שיעבירו מן האש יתנו אותה על המאכל שצריך לאפות. ודוקא כשמלבנה מחלב לבשר או איפכא דאז לא בעי ליבון גמור שתשרף קליפתה אלא סגי ליה בליבון קצת כמו שרגילין העולם לתת עליה קש לנסות ובהכי סגי דלא גרע מהגעלה דמועלת אף בתשמישו על ידי האור היכא דהיתרא בלע

אבל טרפ"א של גוים הבלועה מאיסור שצריכה ליבון גמור שתשיר קליפתה ליבון זה ודאי אסור לעשותו דניכר בטוב דלהכשירה הוא עושה ומיתסר מידי דהוי אהגעלת כלים דאסור לעשות ביום טוב ע"כ וכ"כ המדכזי בסוף מסכת עבודה זרה (סי' תתסא).

מרדכי מסכת עבודה זרה פרק השוכר את הפועל רמז תתסא: ביי"ט טרפ"א דחולבת כדי לאפות תחתיה פשטידי"א או איפכא ולא מיתסר משום מכשירי אוכל נפש ביי"ט שהרי כאן שרי (*ליבון) [*בליבון] קצת כדפרישית א"כ אותו ליבון ממש אוכל נפש הוא שע"י ליבון זה תאפה הפשטידי"א יותר ויזהרו לתנו על המולייתא שקורין פשטידי"א מיד אחר ליבונה כדי שיועיל חמימות ליבונה לאפיית הפשטידי"א שאם ימתין עד שיצטנן מליבונה נמצא שהליבון הוא שלא לצורך אוכל נפש אבל טרפ"א של עובד כוכבים צריכות ליבון דנשירת קליפה אותו ליבון אסור לעשות ביום טוב דכ"כ ליבון גדול א"צ לאפיית הפשטידי"א ואין צורך אוכל נפש וכן להגעיל שום כלי ביום טוב אסור כיון שבישול ההגעלה (שהרי) שלא לצורך אוכל נפש הוא מיסוד ה"ר פרץ ז"ל.

שולחן ערוך שם: מותר ללבן ביי"ט כלי ברזל שאפו בו פלאדו"ן של גבינה, ואחר הליבון יאפו בו פשטידי"ה של בשר; והוא שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד, אבל אם הוא בלוע מנבילה וכיוצא בה, אסור ללבנו אפילו לאפות בו דבר היתר. הגה: וה"ה **דאסור להגעיל כלי ביי"ט**, (מרדכי סוף עבודה זרה וא"י והגהות מיימוני פ"א). ומותר ללבן שפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלות בו ביום טוב (מהרי"א מפראג).

משנה ברורה: (כד) פשטידי"א של בשר - דכיון דהתירא בלע- אין צריך ליבון גמור שתשרף קליפתה, אלא סגי בליבון קצת עד שקש נשרף עליו מבחוץ, לפיכך מותר דבליבון כזה **אין נראה כמתקן כלי** אלא כמחממה לאפות בה, משא"כ בבלוע מנבילה שצריך ליבון גמור עד שיהא ניצוצות נתזין הימנה ונראה כמתקן כלי ואף אם לא היה אפשר לו ללבן מעיו"ט כגון שנטרפה ביום טוב גופא ג"כ אסור מטעם זה ויש מאחרונים שמקילים כשאי אפשר לו ללבן מעיו"ט מיהו עכ"פ לכו"ע אין להורות כן לאחרים וכדלעיל בס"א בהג"ה:

(כה) מיד - ואז אפי' היה אפשר לו ללבן הכלי מעיו"ט ג"כ שרי דהרי צריך לו עכשיו חמום הכלי בשביל אפיית המאכל אבל אם ימתין מלאפות עד שיצטנן ויחממה מחדש, נמצא דהליבון הראשון היה רק כדי להכשיר הכלי, ונראה כמתקן, ואף אם לא היה אפשר לו ללבן מעיו"ט ג"כ אסור, ולדעת היש מקילין דלעיל גם בזה שרי מצד הדין, אך אין להורות כן לאחרים וכנ"ל. (כו) **דאסור להגעיל כלי ביום טוב** - אפילו אם רוצה להשתמש בהכלי אח"כ לצורך יום טוב, דבישול מי ההגעלה הלא לא הוי לצורך אוכל נפש כ"א להכשיר הכלי להשתמש בו אח"כ, וזה היה אפשר לעשותו בעיו"ט, ואם לא היה אפשר להכשיר הכלי מעיו"ט כגון שנטרפה היום וכה"ג, **רבים מהאחרונים מקילים מצד הדין, אך אין להורות כן לאחרים וכנ"ל, אכן אם היה לו מים רותחין שהרתחון לצורך אוכל נפש מותר להורות לאחרים להגעיל בה"ן.**

הגרש"ז אורבך כתב שטעם הדבר שאין להגעיל כלים שנטרפו מערב יום טוב (שש"כ פ"ב הערה פ"ו עמוד קס"א), שכיון שמבואר בשער הציון (ס"ק לא) שהטעם שאין שייך כאן איסור משום מתקן, הוא מחמת שיכול לומר שמכניס את הכלים למים כדי להדיחם, אין להקל באופן שהיה יכול להגעילם קודם יום טוב, מפני שאין רגילים להדיח כלים בצורה של הגעלה, וניכר הדבר שהוא מגעיל אותם לצורך היום טוב, כמו שמצינו לעניין טבילת אישה שלא בזמנה, שאין זה נראה כ"כ כמיקר. אמנם בעניין להרתח מים כדי להגעיל בהם, כאשר בדעתו לשתות מעט מהם, פסק הגרש"ז שמותר ומורין כן.

20. טבילת אדם וכלים ביום טוב?

למסקנה:

- א. **אדם**- ע"פ השו"ע **מותר** לטבול כי הוא נראה כמצנן עצמו ואין זה נראה כתיקון, וכתב הביאור הלכה שנהגו שלא לטבול לקריו, ומי שטובל- יש לו על מי לסמוך, וכמו כן, לעניין תוספת קדושה- מותר לטבול מדינא, אך ע"פ המהרי"ל משמע שאף בזה יש להחמיר
- ב. **כלים**- מהשו"ע משמע שנוטה לדעת המתירים להטביל כלי ביו"ט, אף שכתב עצה לירא שמיים. מהרמ"א משמע שנוטה לדעת האוסרים, וכן כתב בשאגת אריה. עבר וטבל כלי ביו"ט- מותר להשתמש (כיון שיש מתירים לכתחילה). אם יש ספק על כלי האם צריך להטבילו- מותר להטביל לכתחילה כשאין לו דרך אחרת קלה לתקן הכלי. טעם השו"ע להקל, הוא משום שמדאורייתא מותר להשתמש בכלי לא טבול, שכן עיקר הטבילה היא רק על עצם זה שהכלי יצא מרשות הגוי לרשות הישראל, ואף חכמים שאסרו את השימוש, אך עכ"פ אין המאכל שבכלי נאסר באכילה.

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיא: אדם מותר לטבול ביי"ט מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם

בית יוסף אורח חיים סימן תקיא ג:

ומ"ש אדם מותר לטבול ביום טוב מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם. בפרק ב' דביצה (יז:) תנן חל להיות אחר השבת בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת ובית הלל

אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת ובגמרא (שם) דכולי עלמא מיהת כלים בשבת לא מאי טעמא אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים תינח שבת יום טוב מאי איכא למימר גזירה יום טוב אטו שבת.

- א. **רב יוסף** אמר גזירה משום סחיטה וגזרו בכלים דלאו בני סחיטה אטו כלים שהן בני סחיטה.
- ב. **רב ביבי** אמר גזירה שמא ישהה.
- ג. **רבא** אמר מפני שנראה כמתקן כלי

וכתב הרא"ש (סי' יב) וז"ל הביא הרי"ף טעמא דרב יוסף דאמר משום סחיטה וטעמא דרב ביבי דאמר גזירה שמא ישהה ושביק טעמא דרבה דאמר גזירה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים וטעמא דרבא משום דנראה כמתקן

ותמיהני למה האריך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלים האידנא ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים ביום טוב **הילכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה** לגבי דרב יוסף (גיטין עד:) וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה (ר"ה כט:) וכן רבא בתראה הוא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ביום טוב עכ"ל

שולחן ערוך תקיא סעיף ג: אדם מותר לטבול ב"ט מטומאתו. **משנה ברורה:** (כ) אדם מותר לטבול וכו' - ר"ל אף על גב דכלי אסור להטבילו ולטהרו מטומאתו ביום טוב מפני שנראה כמתקן הכלי ע"ז, אדם שאני מפני שהוא **נראה כמצנן עצמו במים** [גמרא] ועיין לעיל סימן שכ"ו ס"ח במ"ב ובה"ל שם ביארנו כל פרטי דין זה.

שם סימן שכו סעיף ח: אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת. **משנה ברורה:** (כד) אדם וכו' - ר"ל אף על גב דכלי אסור להטבילו ולטהרו מטומאתו בשבת וי"ט מפני שנראה כמתקן הכלי, ע"ז אדם שאני, מפני שהוא **נראה כמצנן עצמו במים** ואפילו אם העת קר וגם המים סרוחים שאין דרך לרחוץ בהם מ"מ לפעמים כשאדם בא מן הדרך ומלוכלך בטיט וצואה הדרך לרחוץ אף באלו, וע"כ **מותר אפי' היה יכול לטבול קודם השבת. ונוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמנן בשבת** וכתבו הפוסקים דיפה נהגו משום דכיון דסוף סוף המנהג בזמננו לאסור בשבת לרחוץ כל הגוף אפילו בצונן וכנ"ל א"כ ניכר דהוא משום טבילה ומחזי **כמתקן** וכתבו האחרונים דמ"מ נראה **דמותר לטבול לקריו** כיון דנתבטל התקנה ומותר בתורה ובתפלה אפילו קודם טבילה וכנ"ל בסי' פ"ח א"כ לא מחזי כמתקן ע"י הטבילה ועיין במש"כ בביאור הלכה **דיש מחמירין** וסוברין דאין לחלק בין טבילת קרי לשאר טומאות ומי שנוהג להקל אין למחות בידו כי רוב האחרונים סותמין להקל בזה ועכ"פ **בנטמא בשבת וי"ט גופא נראה בודאי דאין להחמיר** וכן נתפשט המנהג להתיר אך יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה דהוא איסור גמור.

ביאור הלכה סימן שכו סעיף ח:

סיכום דבריו של הביאור הלכה:

- א. ייתכן שכיום שאין דין טומאה וטהרה, טבילת גבר לקריו אינה נראית כתיקון כלל
- ב. ייתכן שיש לחלק:
 1. **בכלים** - כיון שגזרו עליהם מתחילה, שוב לא התבטלה הגזירה כי צריך מניין אחר להתיר את מה שאסרו מתחילה
 2. **טבילת אדם** - כיון שמעולם לא גזרו כלל על טבילת אדם, שוב אין חשש בטבילת אדם כיום
- ג. **המג"א** כתב שהכוהנים נהגו שלא להיזקק למשותיהם ביום טוב כדי שלא יצטרכו לטבול, כי המנהג כיום שאין לטבול ביו"ט
- ד. **בתירוץ שני** כתב שיתכן שלדעת המג"א, אף שהתירו לאדם לטבול כשזקוק לכך מערב יו"ט, אך לא התירו לאדם לטמא את עצמו בידיים ביו"ט גופא על סמך זה שיטבול את עצמו ביו"ט
- ה. למעשה הביאור הלכה פסק:
 1. אין למחות ביד המיקל לטבול ביו"ט ושבת, ובפרט מי שנטמא ביום עצמו
 2. יזהר שלא יגיע לידי סחיטה
 3. אם הוא טהור ורוצה לטבול ביו"ט כדי להוסיף עליו קדושה:
 - 3.1. **מדינא** - מותר
 - 3.2. **ע"פ המהרי"ל** - גם בזה יש להימנע, כיון שיש חשש סחיטה

* אדם מותר וכו' - עיין במ"א שהביא בשם מהרי"ל ותה"ד להחמיר בזה ובסוף דבריו סיים ומ"מ נראה דמותר לטבול לקריו כיון דמדרבנן הוא ור"ל דאמרין בביצה י"ח נטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביום

טוב והטעם משום כיון דחויב הטבילה הוא רק מדרבנן לא מחזי כמתקן ולרוחא דמילתא כתב כן דכהיום בטלוה לטבילותא לגמרי וכנ"ל בסימן פ"ח וכ"כ בעולת תמיד [ואפשר דכונת המ"א אפילו לדעת המחמירים שסוברים דלא בטלוה לתפלה] וקשה דלא דמי כלל דהתם שנטמאו בולד הטומאה מן התורה אינו טמא כלל משא"כ בזה דטמא מן התורה וע"י הטבילה נטהר זה גופא מחזי כמתקן.

ותדע דמשמע בביצה י"ז ע"ב במשנה מדנשנית בסתמא דאיירי בכל הטומאות כגון טומאת שרץ וזבין וכה"ג דלדידהו לא אסרו כלל לקרות בתורה וכנ"ל בסימן פ"ח ואפ"ה משמע שם בביצה י"ח בגמרא דאי לאו משום דנראה כמיקר היה אדם אסור להטביל עצמו בשבת משום דנראה כמתקן וע"כ משום דנטהר מטומאה וזה גופא הוא התיקון וא"כ בטומאת קרי דהוא אב הטומאה נמי [הג"ה] **ואפשר לומר** דס"ל דזהו דוקא בדורות הראשונים שהיה נוהג אצלם טומאה וטהרה ע"כ חשיב תיקון ע"י הטבילה לכל הטמאים שיהיו יכולין להשתמש טהרות ע"י הטבילה משא"כ **כהיום שטומאה וטהרה אינו נוהג ותיקון מצד לימוד התורה אינו דאפילו בלי טבילה ג"כ מותר וכנ"ל ולבד באשה נדה שע"י הטבילה מותרת לבעלה ע"כ מחזי כמתקן בזמנינו דלא נראה כמיקר.**

ואין להקשות דא"כ כלים טמאים גמורים מן התורה ג"כ יהא מותר לטבול כהיום והשו"ע פסק לעיל בסימן רס"א ס"א דאין מטבילין את הכלים ואכלים טמאים קאי כדמשמע בפירוש רש"י וכ"כ הרע"ב בפ"י המשנה [וגם **דבכלים** חדשים דעת המחבר נוטה יותר לדעת המתירין אפילו בשבת גופא וכ"ש בין השמשות וכדמשמע בסימן שכ"ג ס"ז] דשם שאני דהוא דבר שמנין וצריך מנין אחר להתירו וע"כ **אף דנתבטל הטעם-לא נתבטלה הגזירה שגזרו על טבילת כלים**, משא"כ על **טבילת אדם-לא גזרו אז כלל**, משום דנראה כמיקר ונהי דהיום שאנו מונעין עצמנו מרחיצה לא נראה כמיקר וניכר שהוא לשם טבילה, מ"מ הלא לא נראה ג"כ כמתקן ע"י הטבילה כהיום שאינו נוהג טומאה וטהרה ע"כ הג"ה].

שוב מצאתי בביאור הגר"א שכתב וז"ל אדם וכו' עיין במ"א והעיקר כמ"ש ב"י בשם כל בו ותה"ד שאוסרים וכ"כ המ"א בסימן קכ"ח ס"ק ע' עיי"ש עכ"ל ונ"ל דכונתו הוא למה שכתבנו והוא דחולק על המ"א שכתב דמותר לטבול לקריו וזהו שכתב עיין במ"א ר"ל דכתב דלטבילת קרי מותר לכו"ע וסיים ע"ז הגר"א והעיקר כמ"ש ב"י וכו' ור"ל דלפי הטעם שכתב התה"ד דבזמנינו כיון דנהגו להחמיר ברחיצה מחזי כמתקן ע"י הטבילה שוב אין לחלק בין טומאת קרי לשאר טומאות כיון דסוף סוף נטהר ע"י הטבילה מחזי כמתקן וזהו שסיים הגר"א ע"ז וכ"כ המ"א בסימן קכ"ח ס"ק ע' עיי"ש ר"ל דכתב שם בהדיא דלכך לא נהגו הכהנים ביום טוב לזקוק לנשותיהן כדי שיהיו יכולין למחר לישא כפיהם בטהרה משום **דלא נהגו לטבול ביום טוב** ע"ש הרי דאפילו לטבילת קרי אין לטבול

ומ"מ קשה לי דברי המ"א דשם דהלא איירי שם בנטמא ביום טוב גופא ובהו אפילו בטבילת כלים מותר ולא גזרו בזה משום דמחזי כמתקן וכדאיתא ביצה י"ח ולא יהיה חמור טומאת קרי מטבילת כלים דמותר ואפשר לומר דשם משום דהיה נוהג אצלם טומאה וטהרה והיו זהירין בטהרה לכך התירו להטבילן ולהשתמש בהן בטהרה משא"כ כהיום וכעין סברא זה נמצא בתוספות י"ח ע"ב ד"ה כל אבל מדברי הגר"א ביו"ד סימן קצ"ז בביאורו משמע שאין מחלק בזה

א"נ דסובר המ"א דשם שאני שכבר נטמא והתירו להטבילו משא"כ **לכתחלה להיות טמא ולסמוך על שלאחר כך יהיה מותר לטבול-לא** וכעין זה כתב בתוד"ה ושין וכו' ע"ש ויש לחלק.

היוצא מדברינו לענין טבילת קרי המ"א סותר א"ע דשם כותב שהמנהג להחמיר בזה ופה הוא מיקל ודעת הגר"א כמו שכתב המ"א לעיל בסימן קכ"ח **ושארי אחרונים רובם ככולם מקילין בזה** הלא המה העו"ש והא"ר והתוספת שבת והשלחן ע"ש וש"א והיינו אפילו היה יכול לטבול מע"ש ויו"ט **ע"כ בודאי אין לנו למחות ביד הנוהג להקל וכ"ש אם נטמא בשבת ויו"ט גופא**

ויותר נ"ל דאפילו הגר"א דהביא ראיה מדברי המ"א דלעיל בסימן קכ"ח לא הביא רק לראיה דאין חילוק בין טבילת קרי לשאר טבילה אבל לעצם הדין אם נטמא בשבת ויו"ט גופייהו אפשר דגם הוא מודה דאין להחמיר בזה כלל וכמו דמשמע בביאורי הגר"א ביו"ד סימן קצ"ז ע"ש **וכן נתפשט המנהג להתיר אך בכ"ז יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה.**

ודע עוד דאם הוא טהור גמור ורוצה לטבול בשבת בשחרית משום תוספת קדושה אין בזה משום חשש **מתקן מצד הדין** וראיה ממה שאמרו שם בגמרא י"ט ע"א מטבילין מגב לגב ועיי"ש ברש"י וכ"כ בספר תוספת שבת בסימן ר"ס משם הכתבים **אך לפי מה שכתב מהרי"ל** דיפה נוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמן משום חשש סחיטה נראה דגם **טבילה כזו יש למנוע ודי לנו במה שאנו מקילין לטבול בשבת היכא דהוא צריך לטבילה**

מגן אברהם סימן קכ"ט ע: ונ"ל דמטעם זה נהגו הכהנים שלא לזקוק לנשותיהם בליל י"ט כדי שלא יחזרו ויטמאו ביי"ט בקרי ואף על פי שאפשר לטבול שחרית מ"מ יהיו טבולי יום ועוד **דלא נהגו לטבול ביי"ט** כמ"ש סי' שכ"ו ס"ז

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רס"א סעיף א: ואין מטבילין את הכלים

משנה ברורה: (ה) ואין מטבילין וכו' - המחבר העתיק לשון המשנה [שבת ל"ד] אף שאין נוהג עתה דהמשנה איירי לענין להטביל כלים מטומאתן משום דנ"מ מזה לדידן לענין טבילת כלים חדשים הנקחין מן הא"י לדעת האוסרים להטביל בשבת כדלקמן בסימן שכ"ג ס"ז דאסור נמי לדידהו להטבילין בין השמשות והטעם משום **דנראה כמתקן את הכלי דע"י הטבילה מותר להשתמש בה אך אם הוא צריך לשבת ואין לו אחר יכול לטבול בין השמשות ולברך כדין**

ביאור הלכה סימן רס"א סעיף א ד"ה * את הכלים - עיין במ"ב ועוד אפשר לומר דאיירי לענין כלים טמאים בלחוד ואתא לאשמעין בזה דכהיום ג"כ חל גזירת חכמים דאסור להטביל כלים טמאים לטהרן אף דהיום אין נראה כמתקן שאין טומאה וטהרה נוהג עתה ומה תיקון יש בהטבילה ואפ"ה **אסור משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו** עיין ביצה ה' ע"א ומיושב בזה קושית הע"ת ע"ש

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכ"ג סעיף ז: מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה. הגה: ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה (המגיד פרק ד' מהלכות יום טוב והגהות מיימוני פרק כ"ג מהלכות שבת).

משנה ברורה:

סיכום:

- א. **מהשו"ע** משמע שנוטה לדעת המתירים להטביל כלי ביו"ט, אף שכתב עצה לירא שמיים
- ב. **מהרמ"א** משמע שנוטה לדעת האוסרים, וכן כתב בשאגת אריה
- ג. **עבר וטבל כלי ביו"ט -** מותר להשתמש (כיון שיש מתירים לכתחילה)
- ד. **אם יש ספק על כלי האם צריך להטבילו -** מותר להטביל לכתחילה, כשאין לו דרך קלה אחרת

(ל) מותר וכו' - אפילו היה לו הכלי קודם שבת ויו"ט **ולדעת האוסרים** אפילו הגיע לו הכלי בשבת שנתן לו הא"י במתנה אפ"ה אסור מפני שנראה **כמתקן הכלי** ע"י הטבילה דמתחלה היה אסור להשתמש בה ולכך אסור מדרבנן (לא) כלי חדש - הנקח מן הא"י. והמחבר סתם ולא הזכיר באיזה כלי מיירי ומשמע דאפילו כלי מתכת דהרבה פוסקים ס"ל דטבילתה הוא מן התורה וגם המחבר סתם כן ביו"ד סימן ק"כ סעיף י"ד ג"כ מותר להטביל ועיין בבה"ל (לב) ויש אוסרים - היינו אפילו בכלי זכוכית ואפילו הוא לצורך שבת [ע"ת וא"ר] (לג) וי"ש וכו' - משמע דמצד הדין מסכים לדעה הראשונה ועיין בד"מ שכתב דמדינא יש לפסוק **כדעת היש אוסרים** וכן פסק בתשובת **שאגת אריה** סימן נ"ו¹² ומ"מ **אם עבר וטבל אפשר דמותר** להשתמש בו כיון דיש מתירין אפילו לכתחלה. **ואם יש לו ספק על הכלי אם היא צריכה טבילה נ"ל דיש לסמוך על דעה הראשונה ולהטבילה לכתחלה** כשא"א לו לעשות בנקל העצות המבוארות בשו"ע (לד) במתנה וכו' - ואף על גב דאסור ליתן מתנה בשבת כמ"ש בסי' ש"ו¹³ הכא שרי משום צורך שבת: (לה) ויחזור וישאלנו - ומ"מ לאחר השבת צריך להטבילו כיון דלבסוף יהיה נשקע הכלי תחת ידו הוא כשלו כ"כ הט"ז והביא ראיה לזה ומ"מ יטבילנו בלי ברכה או יטביל כלי אחר עמו ויברך על שניהם: (לו) ימלאנו מים - ואינו מברך דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה ופשוט דזה דוקא אם אין לו כלי אחר לצורך שבת דאלי"ה אסור מפני שמפסיד הברכה בידים

ביאור הלכה סימן שכ"ג סעיף ז:

* מותר להטביל וכו' ויש אוסרים וכו' - טעם אלו הב' דעות הוא דבמסכת ביצה דף י"ח אמרינן דלכו"ע אסור להטביל כלי טמא אפילו ביום טוב ונתן:

א. **רבה** הטעם גזירה **שמא יעבירונו** ד"א ברה"ר וגזירה יום טוב אטו שבת

¹² שו"ת שאגת אריה (ישננות) סימן נו: גבי טבילת כלים חדשים אף על גב דאיפשר בלא טבילה ע"י שיתן במתנה לנכרי אפ"ה כל כמה שלא נתן לנכרי כיון דאסור להשתמש בהן בלא טבילה מיחזי כמתקן כיון דב' תקנות הללו של טבילה ונתנה לנכרי תרי מילי נינהו אפי' ר"י מודה דטבילת כ"ח אסור משום מתקן

¹³ משנה ברורה סימן שו ס"ק לג: וגם אסור ליתן מתנה לחבירו דדמי למקח וממכר שהרי יוצא מרשותו אלא דבמתנה מותר כשהוא לצורך שבת ויו"ט כמ"ש סימן שכ"ג ס"ז

- ב. **ורב יוסף** אמר הטעם **שמה יסחוט** וגזרינן כלים דלאו בני סחיטה אטו כלים דבני סחיטה
 ג. **ורב ביבי** נתן טעם **שמה ישהה הכלי** מלטבלו עד זמן יום טוב ושבת שהוא פנוי לו ממלאכה ויבוא לידי תקלה שישכח וישתמש בו תרומה קודם הטבילה
 ד. **ורבא** נתן טעם דנראה **כמתקן כלי**

והרי"ף הביא רק **טעם רב יוסף וטעם רב ביבי** וממילא לפי אלו השני טעמים מותר להטביל כלי חדש, דלשמה יסחוט ליכא למיגזר דהא לא משכחת כלי חדש דצריך טבילה ויהיה שייך בו סחיטה דיהיה שייך למיגזר אטו כלים דבני סחיטה, וגם שמה ישהה ליכא למימר דדוקא בכלי טמא אם ישהנו וישתמש בו תרומה ויאכלנו עביד איסורא שאכל תרומה טמאה

משא"כ בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר ואף על גב דעביד איסורא במה שמשתמש בו בלי טבילה אפ"ה משום זה לא גזרינן שמה ישהה כיון דעכ"פ אינו אוכל איסור וגם אין איסור זה כ"א מדרבנן אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מה"ת ולכן להרי"ף מותר להטביל כלי חדש

אבל הרא"ש פסק **כטעמא דרבה ורבא** וזה הטעם שייך גם בכלי חדש הנקח מן הא"י שצריך טבילה ואפילו כלי זכוכית דטבילתה לכו"ע הוא רק מדרבנן ג"כ אסור להיש אוסרים הזה כ"כ האחרונים ואף על גב דקיי"ל דכלי שנטמא בטומאה דרבנן- שרי לטבלו בשבת ויו"ט, שאני התם דהוא לא מיקרי מתקן כ"כ, כיון דגם בטומאתו היה ראוי להשתמש בו דברים טמאים, אבל **כלים חדשים דלא היה ראוי להשתמש בו קודם טבילה כלל שפיר הוי מתקן**.

והנה מדעת המחבר משמע דמסכים לדינא לדעה קמיינת ועיין בפמ"ג דנשאר בקושיא על המחבר למה הוא סותם להקל אף בכלי מתכת והלא ביו"ד סימן ק"כ סי"ד סותם דהוא דאורייתא¹⁴ ולפי דעת הר"מ בפכ"ג דשבת דאוסר טבילת כלים שנטמאו בטומאה דאורייתא משום מתקן גם בזה יהיה אסור משום מתקן ולענ"ד אפשר דס"ל דבזה לא שייך מתקן כיון דאף אם ישתמש בהכלי בלי טבילה ג"כ אין המאכל נאסר **בדיעבד לכו"ע** ודמי זה למה דאיתא שם דמטבילין מגב לגב ופירש שם הרמב"ם בפ"י המשנה דכלי שטבלו לשם חולין דקיי"ל דאסור להשתמש בה תרומה עד שיטבילנו לשם תרומה אפ"ה מותר להטביל טבילה זו **ביום טוב כיון דבעצם הכלי זו טהורה ואינה להסיר הטומאה כ"א בשביל תוספת טהרה ע"כ לא מיקרי זו בשם מתקן וה"נ הטבילה בכלים חדשים איננה להסיר הטומאה כי לא נטמאה ורק בשביל שיצאה מרשות א"י ובאה לקדושת ישראל הצריכה התורה טבילה** וכדאיתא בירושלמי דע"ג ומן התורה אין שום איסור להשתמש בה ואפילו רבנן שאסרו להשתמש בה עד שיטבילוה עכ"פ אין המאכל נאסר לכו"ע ע"כ לא מיקרי זה בשם מתקן כנלענ"ד להטעמים סברת השו"ע מפני חומר הקושיא ובה ממילא מיושב הקושיא שהקשה היש"ש על הב"י וכמו שמובא בשמו בט"ז ואף דדברי הב"י עדיין מוקשים קצת מ"מ דברי השו"ע עכ"פ אינה נדחים מהלכה ואפשר דבשעה שכתב את דבריו שבב"י היה סובר לדינא דטבילת כל הכלים הוא מדרבנן

21. האם מותר להזמין לסעודת יום טוב או להרבות בקדירה, עבור: גוי,

מומר לחלל שבת, קראי, בעל חי או עבדו ושפחתו? נמק

למסקנה:

א. גוי- אסור להזמין, שמה ירבה בשבילו. אולם אם שולח לו ממה שהכין כבר לעצמו- מותר. אסור להכין בעבורו במיוחד ולשלוח לו. אם הגוי בא אל הישראל מאליו בלא הזמנה- מותר, כיון שהוא ייתן לו ממה שהכין לעצמו, וע"פ הט"ז מדובר שהוא נותן לו בלי הזמנה והפצרה אלא שיאכל ממה שיש לו כבר. כן כתב בביאור הלכה, שיש להקל לתת לגוי ממה שהישראל כבר הכין לעצמו, אם תהיה מניעת שמחת יו"ט אם הוא לא יתן לו.

ב. קראים-

1. ר' בצלאל אשכנזי ע"פ הרדב"ז: אסור

2. אולם יש מתירים כמגן אברהם ורמב"ם (וכן מצדד במהרש"ד) כיון שהם מחזיקים מעשה אבותיהם

ג. מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא- דינו כגוי

ד. בעל חי- "לכם" ולא לכלבים:

(1) אסור לעשות שום מלאכה בעבור בהמה חיה ועוף

(2) מותר להוציא מרשות לרשות ע"י גוי בעבור בהמה חיה ועוף

¹⁴ שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ סעיף יד: אין מאמינים קטן על טבילת כלים. ט"ז שם: (ס"ק טז) אין מאמינים קטן כו'. - לפי שטבילת כלים דאורייתא

(3) ישנה מחלוקת האם מותר לבשל בעבורם בקדירה אחרת:

1. **הגר"א ברמ"א:** אם היה לו דבר אחר במה לפייסן- מותר לבשל בעבורם אף קדירה אחרת, אם המאכל הזה ראוי לו
 2. **מג"א כמהרש"ל:** להרבות בקדירה אחרת- אסור בכל עניין
- ה. עבדו ושפחתו- מותר להאכילו, וע"פ הרמ"א אף מותר להרבות בקדירה בעבורם, כשמבשל בשביל עצמו. כיון שבעבדו, אין חשש שיבשל בעבורו קדירה מיוחדת (אך בגוי- חוששים לכך)

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיב:

- (1) **גוי חשוב שבא אליו מעצמו, האם מותר לתת לו לאכול ממה שבישלו:**
 1. **רמב"ם:** מותר, שהרי לא מכינים לו אוכל מיוחד
 2. **טור:**
 - א. **בסתם-** אסור, כיון שיש חשש שמא יכינו לו עתה אוכל חדש, מחמת שהוא אדם חשוב
 - ב. **כשאומר לו במפורש שהוא לא יכין לו מאכל מיוחד-** מותר, שאז כבר אין חשש בדבר
- (2) **האם מותר לבשל ביום טוב לצורך בהמה:**
 1. **אבי עזרי והר"ז הלוי:** מותר
 2. **הרא"ש:** אסור

אין מבשלין לצורך א"י ביי"ט, הלכך אפילו להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו, ודוקא להזמינו, דכיון שרוצה לכבדו, חיישינן שמא ירבה בשבילו, אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו- מותר להאכילם עמו, ולא חיישינן שמא ירבה בשבילם.

כתב הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו- אוכל עמו, שכבר הכינוהו

ואינו נראה דאע"פ שכבר הכינוהו אכתי איכא למיחש שמא ירבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי לכך

אלא צריך שיאמר לו: אם יספיק לך במה שהכנו לעצמינו בוא ואכול... וכשם שאסור לבשל לצורך א"י כך אסור לבשל לצורך בהמה ודוקא בישול ואפייה אבל לטלטל מזונות וליתן לפנייהם מותר אפי' בשבת **ואבי העזרי והר"ז הלוי** כתבו שמותר לבשל לצורך בהמה **ולא נהירא לא"א ז"ל**

בית יוסף א: אין מבשלין לצורך גוי ביום טוב. פשוט בפרק ב' דביצה (כא): וטעמא משום דכתיב (שמות יב טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ודרשינן לכם ולא לגוים. ומי"ש הילכך אפילו להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו. גם זה שם אמר רבי יהושע בן לוי: מזמנין את הגוי בשבת, ואין מזמנין את הגוי ביום טוב, גזירה שמא ירבה בשבילו

ג. ומי"ש וכשם שאסור לבשל לצורך גוי כך אסור לבשל לצורך כלבים. גם זה שם אך אשר יאכל לכל נפש שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע: תלמוד לומר לכם; **לכם ולא לגוים, לכם ולא לכלבים, דברי רבי יוסי הגלילי.** רבי עקיבא אומר אפילו נפש בהמה במשמע. אם כן מה תלמוד לומר לכם? לכם ולא לגוים. ומה ראית לרבות את הכלבים ולהוציא את הגוים? מרבה אני את הכלבים שמזונותן עליך, ומוציא אני את הגוים שאין מזונותן עליך.

וכתבו הרי"ף והרא"ש (סי' טו) והלכתא כרבי יוסי הגלילי דסתם לן תנא כוותיה דתנן (חלה פ"א מ"ח) עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה ונאפית ביום טוב וכן פסק הרמב"ם בפרק א' (הי"ד) וכן פסק סמ"ג (לאוין עה כד ע"ד) וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן (מלחמות י: ד"ה אמר) והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' א) וכן עיקר. וכך הסכים הר"ן ז"ל (שם ד"ה הילכך)

שולחן ערוך שם סעיף א:

אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו; ודוקא להזמינו, הגה: לביתו, אבל לשלוח לו לביתו ע"י כותי- שרי, (הגהות מיימוני פ"א בשם א"י); אבל עבדו ושפחתו, וכן שליח שנשתלח לו, וכן כותי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו. הגה: ומותר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, (מרדכי פ"ב דביצה), אבל לשאר כותים- בכל ענין אסור, (א"ח ותוספות). וישראל האופה בתנור של כותי וצריך לתת לו פת אחד, לא ייחד לכותי אחד קודם אפייה, דאז אופה של כותי, אלא יאפה סתם ויתן לו אח"כ אחד (כל בו).

משנה ברורה: (א) אין מבשלין וכו' - וה"ה כל מלאכות שמותר לעשות בשביל ישראל, בשביל נכרי- אסור: (ב) לצורך כותים - דכתיב: "אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ודרשו חז"ל: **לכם ולא לכותים**,

לכם ולא לכלבים. ולצורך קראי"ם בתשובת ר' בצלאל סי' ס"ג אוסר¹⁵ ויש מתירין¹⁶ דטועים הם ומנהג אבותיהם בידיהם. ומומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם: (ג) להזמין - ואינו מועיל מה שכבר הכינו כל צרכי סעודה דיש לחוש שמא יבשל עוד בקדרה אחרת בשבילו אחרי שמזמינו ורוצה לכבדו: (ד) שמא ירבה בשבילו - פי' שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל אם לא בשביל העכו"ם ומשו"ה יש היתר לקמיה בעבדו דאין לחוש שמא יבשל בקדרה אחרת בשבילו: (ה) ודוקא להזמין לביתו וכו' - ר"ל דכיון שרוצה לכבדו ואוכל על שלחנו חיישין שיבוא לבשל בקדרה אחרת בשבילו, אבל לא בשולח לו לביתו: (ו) אבל לשלוח לו לביתו וכו' - עיין במאמר מרדכי ועוד כמה אחרונים שהסכימו דדוקא אם שולח לו ממה שהכין לעצמו אבל אם הרבה בשבילו אפילו באותה קדרה שבשל ג"כ לעצמו אסור דכיון שמרבה בשבילו חיישין שיבוא לבשל עבורו בקדרה אחרת ומזה תראה דמה שנוהגין רבים לשלוח ביום טוב דורון לנכרי שרוצה לכבדו ומוסיפין בשבילו שלא כדין הם עושין ולא מבעיא שאסור לאפות בשבילו חלה אחת כמו שנוהגין או לעשות בשבילו חרעמז"ל ובלניצע"ס דכל אחד ואחד צריך טרחא לעצמו וגם אין אחד משביח מחמת הריבוי אלא אפילו מה שמרבין לבשל בשבילו דגים כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו אסור וכנ"ל ויש מאחרונים שמקילין כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו ובמקום איבה או הפסד ממון אפשר שיש לסמוך ע"ז: (ז) ע"י עכו"ם - אבל לא ע"י ישראל ומיירי שיש איסור טלטול לבית העכו"ם אפילו אם הוא רק כרמלית אבל אם העכו"ם דר תוך הרחוב שהוא מותר לטלטל שם גם על ידי שליח ישראל מותר: (ח) שרי - היכא דאיכא משום דרכי שלום ואפילו דרך ר"ה וכדלעיל סי' שכ"ה ס"ב עי"ש במ"ב: (ט) עבדו ושפחתו וכן שליח וכו' וכן עכו"ם וכו' - דדוקא כשמזמן העכו"ם אצלו דחפץ ביקרו חיישין שמא ירבה בשבילו לבשל בקדרה לבדה משא"כ בעבדו ושפחתו וכן כל אלו שבאו מאליו לא חיישין לזה: (י) שבא מאליו וכו' - אף אם הוא אדם חשוב כיון שלא הזמין לבוא ודוקא שבא אחר שכבר הכין סעודתו ויש חולקין דאכתי אם הוא אדם חשוב וראוי לכבוד חוששין שמא ירבה בשבילו אלא צריך שיאמר לו הישראל קודם שמאכילו אם יספיק לך במה שהכינו לעצמנו בא ואכול והט"ז מכריע להלכה דאם בא מאליו והישראל נותן לו לאכול בלי הזמנה והפצרה שיאכל אצלו מותר דבזה אין חשש שמא ירבה אבל אם מפציר בו שיאכל אצלו אף על פי שבא מאליו מ"מ כיון שחביב לו שיאכל אצלו חיישין שמא יבשל לו קדרה אחרת עוד דמה לי שמזמינו דרך שליחות לביתו או שמזמינו אחר שבא אליו: (יא) ומותר להרבות - הנה המחבר כלל דין עבדו ושפחתו הכנענים ועכו"ם שבא מאליו בחדא מחתא ובא הרמ"א לפרש שיש חילוק ביניהם:

א. דבעבדו ושפחתו אפילו אם מרבה בקדירתו לכתחלה בשבילם - שרי, כיון דחד טרחא הוא, ולא חיישין בדידהו שמא יבשל קדירה אחרת בשבילם, [אך צריך לזהר שלא יאמר בפירוש שמבשל בשבילם], אבל

ב. בעכו"ם הבא מאליו שהוא מכובד אצלו, דוקא כשנותנו ממה שהכין עבור עצמו, אבל להרבות בשבילו - אפילו בקדירה אחת אסור, דחיישין שמא יבשל עבורו לבד עוד בקדירה אחרת:

(יב) באותה קדרה - ודוקא בב"א, דחד טרחא הוא, אבל להוסיף אח"כ בשר בשבילם - אסור, אלא א"כ יש לו מאכלים אחרים שיוכל לפייסם בם, ונמצא שכל הבשר היה ראוי בשביל ישראל ואז מותר ליתן להם לאכול מזה.

ביאור הלכה סימן תקיב סעיף א:

סיכום: לצורך גוי - אינו נחשב כלל כצורך היום, ועוד גרע בכך שהתורה מיעטה אותו במפורש מהיתר מלאכה ביום טוב. אולם בדעת הרמב"ם יש לדון שיש להתיר בדין הוצאה.

¹⁵ **רדב"ז הלכות ממרים פרק ג הלכה ג:** ...נראה שכתב רבינו זה ללמד זכות על הקראין אבל הנמצאים בזמנינו זה אם היה אפשר בידינו להורידן היה מצוה להורידן שהרי בכל יום אנו מחזירין אותם למוטב ומושכין אותם להאמין תורה שבע"פ והם מחרפין ומגדפין את בעלי הקבלה ואין לדון את אלו בכלל אנוסים אלא כופרים בתורה שבע"פ

¹⁶ **רמב"ם הלכות ממרים פרק ג הלכה ג:** במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבעל פה תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונוולו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אח"כ [שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם] כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה.

שו"ת מהרש"ך חלק ג סימן טו: ואסיים דברי ואומר שעם היות שהקראים שבזמננו יהיו כאנוסים וכתינוק שנשבה לבין הגוים על הדרך שכתב הרמב"ם ז"ל, מ"מ כבר כתבתי כי דעתי נוטה שהם פסולי עדות כמו שכתבתי והארכתי, דלא דמו כלל ועיקר לאותם האנוסים שכתב החכם השלם במחילה מכבודו, ולא יספיק טענת היותם אנוסים וכתינוק שנשבה לבין הגוים שכתב הרמב"ם, רק שלא למחר להורגם עד שיראה שיש לדקדק על הפוסלם לבא בקהל לחשש ממזרות, שכיון שקידושיהם אינם קידושין חשש ממזרות מנן

מגן אברהם סימן תקיב ס"ק א לצורך עכו"ם - וה"ה לצורך קראים (ר' בצלאל סי' ס"ג) ורש"ך ח"ג סי' ט"ו כי דיש מתירין (כ"ה):

* אין מבשלין לצורך עו"ג וכו' - עיין מ"ב מש"כ משום דכתיב: יעשה לכם וכו'. והנה בסימן תקי"ח כתבנו דאף לענין אפיה ובישול ג"כ אמרינן "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך", אכן בעינן שיהיה צורך היום קצת, ולצורך עו"ג לא מקרי כלל צורך היום וכדמוכח מתוס' כתובות דף ז' ¹⁷ ויש בזה איסור תורה, ואף לשיטת הסוברים שם בב"י דמה"ת מותר אף שלא לצורך כלל, עכ"פ מדרבנן אסור, כמו שמוכח במסקנת ב"י שם, ועוד נוכל לומר דלצורך עו"ג כיון שגילתה התורה "לכם- ולא לעו"ג" גרע טפי ולכו"ע יש בזה איסור דאורייתא וכן מוכח מהרמב"ם בהלכה י"ג שס"ל דיש בזה איסור תורה ולכאורה מוכח שם בהלכה ט"ו דס"ל דלאו גמור ג"כ יש בזה דאמרינן אהדריה לאיסורא קמא מדכתב שם דאינו לוקה מטעם הואיל ומשמע היכי דליכא טעם זה כגון שבישל סמוך לחשיכה או טריפה לוקה ג"כ אכן מסוגיא דביצה דף י"ב לענין שוחט עולת נדבה דאמר שם דאינו לוקה מטעם מתוך אף דשם ג"כ נדרש לכם ולא לגבוה ועי"כ כמש"כ התוס' שם דמטעם מתוך ממעט מלקות ומחמת המיעוט דלכם יש בזה איסור עשה עכ"פ וה"נ בעניננו לדעת הרמב"ם דהותר שלא לצורך כלל אין בזה כ"א איסור עשה [ועיין בלח"מ הלכה ט"ו שהוכיח ג"כ דלהרמב"ם יש בזה איסור דאורייתא וסוף דבריו שם לכאורה נסתר מדברי התוס' הנ"ל] ומה שהוצרך הרמב"ם במבשל לצורך עכו"ם לטעם "הואיל" אף דבלא"ה אינו כ"א איסור עשה י"ל דמשום אינך נקט כן שכלל שם המבשל לצורך חול עי"ש והעתיק הרמב"ם בזה לשון הגמרא אליבא דרבה (פסחים דף מו) ולכאורה ה"ה בהוצאה לצורך עכו"ם ג"כ הרמב"ם מודה לשארי פוסקים דיש בזה עכ"פ איסור עשה מקרא ד"לכם" וגרע מהוצאה שלא לצורך כלל וכמו לענין בישול ואפיה וכו"ל וכן מצאתי אח"כ בשמ"ק שכתב דאף לדעת רש"י [וכן לדעת הרמב"ם העומד בשיטתו] דס"ל לענין הוצאה דאמרינן מתוך והותרה לגמרי אף שלא לצורך כלל מ"מ לצורך עו"ג גלתה לן התורה מקרא דלכם דגרע טפי ואסור מן התורה עי"ש

אכן מלשון הה"מ משמע דשאני הוצאה מאפיה ובישול ולהרמב"ם דס"ל דהוצאה שלא לצורך כלל נמי מותר ה"ה דמותר לצורך בהמה וה"ה דלפ"ז מותר נמי ג"כ לצורך עו"ג אף שאינו לצורך היום כלל דמחד קרא דלכם נדרוש לתרווייהו והעתיקו הגר"א וכתב דמשום זה השמיט המחבר דין זה דהרמ"א אבל קשה הלא לקמן בסימן תקי"ח ס"ב סתם המחבר לאיסור הוצאה לצורך עו"ג ואפשר דלענין בהמה דנמצאו ראשונים שפסקו כר"ע דמותר מלאכה לצורך בהמה לכן לא רצה המחבר להחמיר לענין הוצאה וסמך בזה על דעת הה"מ שמיקל בזה לדעת הרמב"ם אבל הרמ"א שסתם בסימן תקי"ח אף לענין הוצאה דוקא כשצריך לו קצת וכשיטת המחמירין שם סתם בעניננו ג"כ להחמיר.

* אסור להזמינו וכו' -

סיכום: היתר הזמנת גוי:

- א. משום איבה- אין להקל
- ב. משום ביטול שמחת יו"ט- יש להקל

ממה שהביא בשמ"ק בשם הרשב"א משמע דס"ל דאפילו יהיה לו עי"ז איבה אסור וכ"כ הפמ"ג במשב"ז אם לא שהענין נוגע לבטול שמחת יום טוב יש להקל להזמינו לאכול ממה שהכין לעצמו

* ומותר להרבות בשביל עבדו וכו' -

סיכום: עבד- ריבוי בקדירה שלו בעבור העבד, הרי זה טירחא אחת ולכן זה מותר, גוי- אסור להרבות בעבורו בקדירה שמכין בשביל עצמו, שמא יכין לו קדירה אחרת. בהמה- א"ר: יש להקל להרבות בעבורה בקדירה אחת, אף כשאין לו במה לפייסה בדבר אחר

עיין מ"ב שהטעם משום דחד טירחא הוא וכדלעיל בסימן תקי"ג ולשאר עכו"ם- אסור, משום שמא ירבה בקדירה אחרת, כן ביארו הרבה אחרונים, וכדמוכח מד"מ שדעתו דהמרדכי פליג על ראב"ה, וס"ל דבקדירה אחת אפילו א"א לפייסניהו בד"א מותר, אכן בספר בית מאיר וכן בא"ר מצדדים דהמרדכי לא פליג אראב"ה אלא מפרש דבריו דאפילו אפשר לפייסניהו בד"א אינו מותר כ"א באותה קדירה (ע"ש באורך בבית מאיר) ובעבודת הקודש להרשב"א משמע ג"כ כשיטה זו עי"ש אכן מבואר מדבריהם דבעבדים ושפחות מסתמא אפשר לפייסניהו בד"א וא"כ לדינא אין נ"מ כ"כ אמנם לענין בהמה דעת הא"ר בסוף הסימן דיש להקל בקדירה אחת כשמבשל בשביל עצמו להרבות גם בשבילה אף כשאין לו במה לפייסה בד"א דבלא"ה יש כמה ראשונים דסברי דהלכה כר"ע ולא אימעט מלכם אלא עובד גלולים ע"ש.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיב סעיף ג: אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים, אבל מותר לטלטל מזונות וליתן לפניהם. הגה: אבל אסור להוציא בשבילן מרשות לרשות, (הג"מ והמגיד פ"א). וכן אסור לגבול

¹⁷ תוספות מסכת כתובות דף ז עמוד א: הוצאה לצורך נכרי- נראה דאסור

המורסן לעופות, (מרדכי), כ"א ע"י שינוי, (כל בו). ומותר להרבות בשביל הכלבים באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, אפי' אם אין לו דבר אחר שיוכל ליתן לכלבים אם היה רוצה, (ב"י בשם הר"ן והירושלמי).

משנה ברורה :

סיכום :

- 1) אסור לעשות שום מלאכה בעבור בהמה חיה ועוף
 - 2) מותר להוציא מרשות לרשות ע"י גוי בעבור בהמה חיה ועוף
 - 3) ישנה מחלוקת האם מותר לבשל בעבורם בקדירה אחרת:
1. הגר"א ברמ"א: אם היה לו דבר אחר במה לפייסן - מותר לבשל בעבורם אף קדירה אחרת, אם המאכל הזה ראוי לו
 2. מג"א כמהרש"ל: להרבות בקדירה אחרת - אסור בכל עניין

(טז) לצורך כלבים - אפילו כלבים דמיונותיהם עליו, ומכ"ש כלבים של הפקר, ולא דוקא כלבים, אלא ה"ה שאר בהמה חיה ועוף - אסור לעשות שום מלאכה עבורם, דקרא ד"לכם" ממעט עובד גלולים ובהמה: (יז) לטלטל מזונות וכו' - עיין לעיל בהלכות שבת סימן שכ"ד שנתבאר שם כל הדינים השייכים לענין הכנת מאכל לבהמה וה"ה כאן: (יח) אבל אסור להוציא וכו' - דלא הותר הוצאה ביום טוב כ"א לצורך האדם אבל לא לצורך בהמה: (יט) מרשות לרשות - היינו אפילו להוציא מרה"י לכרמלית. וע"י עכו"ם נראה דשרי: (כ) כ"א ע"י שינוי - שבכה"ג אף בשבת מותר כמבואר לעיל בסי' שכ"ד. ואופן השינוי מבואר שם בס"ג ע"י ש: (כא) בשביל הכלבים - וה"ה שאר בהמה וחיה, אפילו לא היו מזונותיהן עליו: (כב) אפילו אם יש לו ד"א וכו' - ט"ס וצ"ל אפילו אין לו ד"א וכו'. ועיין בביאור הגר"א שמפרש דברי הרמ"א דר"ל דאם היה לו ד"א במה לפייסן אפילו קדירה אחרת שרי להרבות בשבילן אם המאכל הזה ראוי לעצמו דאז חשבינן כאלו מבשל לצורך עצמו וכן מפרש המ"א בסק"ג את דעת הרמ"א וכן מבואר בד"מ אמנם במ"א סק"ג מוכח דלדינא דעתו כדעת המהרש"ל דבקדירה אחרת בשבילן - אסור בכל ענין דבזה מוכח דהבישול שלא לצרכו הוא והעתיקו כמה אחרונים את דבריו ועיין בא"ר

בעניין קראים בזמן הזה:

שער הציון (או"ח שפה, שעה"צ ס"ק ב') כתב בשם הש"ך שבוודאי יש להחמיר ולהחשיב אותם כגויים. לעומת זאת החזון איש (או"ח פז יד) כתב שדברי הפוסקים הללו נאמרו על זמן הגמרא, שהקראים היו מזידיים, אך בזמן הפוסקים סבר הב"י שהרי הם כאנוסים, וכתב שבאמת צריך לדון על כל אדם ואדם בפני עצמו, לדעת אם הוא מזיד או אונס (ועיין עוד לעיל בהערה).

תקנה לחילוני לבוא לסעודת החג:

הגרי"ש אלישיב פסק (אשרי האיש ג, ג, ח) שמועיל להקנות את המאכלים לחילוני מערב יום טוב, ע"י אחר, כדי שייחשב שהוא אוכל משלו ולא משל בעל הבית, ובתנאי שיודיע כן לאורח. כן כתב בשו"ת הרב ישראל מאיר לאו.

אולם הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"ט ד, ג) כתב שאין זה מועיל, שהרי עדיין יש חשש שירבה בשבילו. עם זאת, לענין הזמנת גוי שעומד להתגייר, כתב שמועיל להזמינו באופן זה שיקנה לו המאכלים מערב היום טוב. הגר"נ קרליץ פסק שאם מדובר בחילוני כזה שמתעסקים עמו להחזירו למוטב כדי לקרבו על ידי כך לתורה ומצוות - מותר להזמין אותו ביו"ט. הגרש"ז אוירבך (שולחן שלמה שולי גליון הע"ו) פסק שאין להקל בזה אלא לבחורים חילוניים, אך לא בהזמנת משפחה חילונית שלימה.

כיבוי

22. באילו אופנים התירו לכבות דליקה ביו"ט?

תשובה לעיל

23. גרם כיבוי ביום טוב, האם הותרה לגמרי או רק במקום פסידא?

תשובה לעיל

24. האם מותר להנמיך את הלהבה בכיריים של גז?

תשובה לעיל

הוצאה

25. כתוב את שיטות הראשונים בדין "מתוך שהותרה הוצאה לצורך

הותרה נמי שלא לצורך", והאם מותר להוציא עבור נכרי או בהמה ביום

טוב?

למסקנה:

סיכום הביאור הלכה ד"ה "מתוך שהותרה הוצאה":

- א. תוס' ורא"ש: הוצאה שלא לצורך כלל- אסורה מן התורה (התירו רק כשיש צורך קצת)
- ב. רש"י, רי"ף ועוד: אף הוצאה שאינה לצורך כלל- מותרת, ורק הוצאת אבנים- אסורה רק מדרבנן. אסרו רק אבנים וכדו' שבלאו הכי הינם מוקצים מצד עצמם
- ג. ב"י: משאר הפוסקים משמע שלכו"ע מדרבנן אסורה בכל מצב הוצאה שאינה לצורך כלל
- ד. השו"ע: כשיטת רש"י שמותר להוציא אף מה שאינו לצורך כלל, ולפי זה מה שכתב הרמ"א שמותר להוציא רק מה שהוא "לצורך", זו היא דעת עצמו, אף שלא כתב זאת בלשון "יש אומרים"
- ה. ייתכן שאף לשו"ע, הוצאה לצורך גוי- גרועה יותר מהוצאה שלא לצורך כלל
- ו. נראה יותר לומר בדעת השו"ע שאף לדעתו יש לאסור מדרבנן בכלים שאין צורך כלל להוציא אותם. לפי זה פשוט יותר מדוע הרמ"א כתב שדווקא בדבר שיש בו צורך- יש להתיר הוצאה, בסתם, ולא כתב זאת בדעת "יש אומרים", ובכך יוצא לנו שהרמ"א מפרש את דברי השו"ע, ולא חולק על דבריו
- ז. לדעת רוב הפוסקים כמעט כולם, הוצאת אבנים וכדו' בדבר שאין בו צורך כלל- אסורה מדאורייתא
- ח. למעשה מי שפוסק כרש"י, המתירים אפילו הוצאה שאינה לצורך כלל, אלו הם רק רבנו ישעיה וריא"ז
- ט. למעשה נראה שיש להחמיר ולנקוט כדעת המחמירים ולאסור להוציא שלא לצורך כלל

בעניין הוצאה לבהמה וגוי: אסור להוציא עבור בהמה ע"י ישראל, אך יש להתיר להוציא ע"י גוי. אסור להוציא עבור גוי, מדין "לכם" ולא לגויים. עם זאת מותר להוציא לגוי ע"י גוי אחר, במקום צורך, כגון מפני דרכי שלום

מתוך שהותרה הוצאה לצורך:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח סעיף א:

מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך, כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים. הגה: הצריכים לו קצת, או שמתירא שלא יגנובו או שאר פסידא (הגהות סמ"ק ורבינו ירוחם), אבל אבנים וכיוצא בהן, אסור.

ביאור הלכה שם סעיף א:

סיכום הביאור הלכה ד"ה "מתוך שהותרה הוצאה":

- א. תוס' ורא"ש: הוצאה שלא לצורך כלל- אסורה מן התורה (התירו רק כשיש צורך קצת)
- ב. רש"י, רי"ף ועוד: אף הוצאה שאינה לצורך כלל- מותרת, ורק הוצאת אבנים- אסורה רק מדרבנן. אסרו רק אבנים וכדו' שבלאו הכי הינם מוקצים מצד עצמם

- ג. ב"י: משאר הפוסקים משמע שלכו"ע מדרבנן אסורה בכל מצב הוצאה שאינה לצורך כלל
- ד. השו"ע: כשיטת רש"י שמותר להוציא אף מה שאינו לצורך כלל, ולפי זה מה שכתב הרמ"א שמותר להוציא רק מה שהוא "לצורך", זו היא דעת עצמו, אף שלא כתב זאת בלשון "יש אומרים"
- ה. ייתכן שאף לשו"ע, הוצאה לצורך גוי- גרועה יותר מהוצאה שלא לצורך כלל
- ו. נראה יותר לומר בדעת השו"ע שאף לדעתו יש לאסור מדרבנן בכלים שאין צורך כלל להוציא אותם. לפי זה פשוט יותר מדוע הרמ"א כתב שדווקא בדבר שיש בו צורך יש להתיר הוצאה, בסתם, ולא כתב זאת בדעת "יש אומרים", ובכך הרמ"א מפרש את דברי השו"ע ולא חולק על דבריו
- ז. לדעת רוב הפוסקים כמעט כולם, הוצאת אבנים וכדו' בדבר שאין בו צורך כלל- אסורה מדאורייתא
- ח. למעשה מי שפוסק כרש"י, המתירים אפילו הוצאה שאינה לצורך כלל, אלו הם רק רבנו ישעיה וריא"ז
- ט. למעשה נראה שיש להחמיר ולנקוט כדעת המחמירים ולאסור להוציא שלא לצורך כלל

הוצאה עבור גוי:

- א. אסור להוציא עבור גוי, מדין "לכס" ולא לגויים
- ב. אבל מותר להוציא לגוי ע"י גוי אחר, כגון מפני דרכי שלום

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח סעיף ב: אסור לישראל להוציא שום דבר ביום טוב לצורך אינו יהודי. הגה: אבל מותר לשלוח לו ע"י אינו יהודי, כגון שצריך להחזיר משכון לאינו יהודי אלם, וכדומה לזה (מרדכי ספ"ק דביצה ובי"י בשם תוס' פ"ק דכתובות).

משנה ברורה: (יב) שום דבר וכו' - ר"ל אפילו של אוכל נפש, דלא עדיפא מבישול דאסור גם כן לצורך עכו"ם כדאיתא לעיל בסימן תקי"ב: (יג) לשלוח לו וכו' - אף דאמירה לעכו"ם שבות במקום צורך כהאי גוונא סמכינן אפוסקים דר"ה שלנו כרמלית הוא והוי שבות דשבות במקום צורך ושרי וכמבואר בסימן שכ"ה ס"ב: (יד) לנכרי אלם - ואפילו לית ביה חשש סכנה: (טו) וכדומה לזה - כגון מפני דרכי שלום וכנ"ל שם

הוצאה עבור בהמה ביום טוב: אסור להוציא עבור בהמה ע"י ישראל, אך מותר ע"י גוי

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיב סעיף ג: אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים, אבל מותר לטלטל מזונות וליתן לפניהם. הגה: אבל אסור להוציא בשבילן מרשות לרשות, (הג"מ והמגיד פ"א).

משנה ברורה: מותר להוציא עבור חיה, ע"י גוי

(יח) אבל אסור להוציא וכו' - דלא הותר הוצאה ביום טוב כ"א לצורך האדם אבל לא לצורך בהמה (יט) מרשות לרשות - היינו אפילו להוציא מרה"י לכה"מ. וע"י עכו"ם נראה דשרי

26. האם מותר לשחק בכדור ברשות הרבים ביום טוב?

תשובה לעיל

27. סומא או זקן, האם מותרים לצאת במקל לרשות הרבים?

תשובה לעיל

עירוב תבשילין

28. באילו תנאים ניתן לסמוך על עירובו של רב העיר?

למסקנה:

- א. אם שכח רק פעם אחת להניח- מועיל לסמוך על עירובו של רב העיר, אך אם שכח כבר בשני רגלים- אינו יכול יותר לסמוך, כי דינו כפושע בכך שפשע לשכוח יותר מפעם אחת
- ב. סומך רק מי שאינו יכול לערב בעצמו, אך אם הוא יכול לערב בעצמו- אינו יכול לסמוך. אמנם יש פוסקים שחולקים וסוברים שכל אדם יכול לסמוך לכתחילה על עירוב גדול העיר בכל מקרה, ויש לסמוך על כך בדיעבד משום מניעת שמחת יו"ט
- ג. ניתן לסמוך לאו דווקא על העירוב של רב העיר, אלא כל אדם שהניח עירובו לצורך הרבים וזיכה את עירובו ע"י אחר, ניתן לסמוך על עירובו, ונקטו רב העיר מפני שהוא מפורסם לרבים שהוא בוודאי הניח עירוב תבשילין כהלכה

ד. בה"ל: ניתן לסמוך על עירוב גדול העיר, אף אם גדול העיר הניח עירוב אחד לעצמו, ועירוב שני נפרד רק לצורך בני העיר (אך ע"פ "תוספות ירושלים" יש ספק אם יכול לערב שוב על אותו תבשיל, ואם יברך שנית על העירוב השני המיוחד רק לבני העיר).

ה. גר"ס קופשטיין: ניתן לסמוך דווקא אם גדול העיר הניח את העירוב לפני זמן הכנסת השבת, אך ע"פ הגר"נ קרליץ אין קפידא בדבר.

שו"ע תקכז, ז: מצוה על כל אדם לערב, ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד (והוא הדין עם הארץ שאינו יודע לערב) (א"י); אבל מי שאפשר לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר, נקרא פושע, ואינו יוצא בו.

משנה ברורה: (כא) ומצוה על כל גדול וכו' - וכן מצונו בש"ס שכמה גדולי האמוראים היו מדקדקים בזה: (כב) מי ששכח - וכ"ז בפעם ראשון אבל אם ברגל השני שכח עוד פעם הוא כפושע שניכר שאינו חרד לדבר מצוה ודינו מבואר בסוף הסעיף: (כג) או שהניח וכו' - ולא אמרינן שבזה שעירב גילה בדעתו שאינו רוצה לצאת בעירובו של גדול העיר: (כד) שאינו יודע לערב - וה"ה אם חשב שיכולין לצאת בעירובו של גדול אפילו לכתחלה: (כה) נקרא פושע וכו' - מפני שתקנת חכמים היה שכל אחד ואחד יעשה ע"ת בעצמו וכדי שיהיה זכור שאם מיו"ט לשבת אסור לבשל מכש"כ מיו"ט לחול. ומיהו לאו דוקא הוא בעצמו דה"ה אם ממנה שליח נמי, דשלוחו של אדם כמותו, ולא בא אלא לאפוקי עירוב של גדול שמכין מתבשילו ואינו נמלך בהם בשעת עשייתו, אלא מודיע להם ביום טוב שעשה עירוב, ויכולין לסמוך עליו (כו) ואינו יוצא בו - שאין החכמים מקנים עירובם למי שהוא יכול לעשות בעצמו ומתעצל.

ודע **דהרבה פוסקים חולקים** על זה ולדידהו יכול כל אדם לסמוך לכתחלה על עירובו של גדול העיר ואף הגדולים מכוונים בעירובם להקנות לכל אדם בכל אופן ואיזהו שאינו יוצא בעירובם זה שכל פעם עושה בעצמו ואינו רוצה לסמוך על עירובו של הגדול ואח"כ קרה ששכח כמה פעמים ולא עשה בזה אין הגדול מוציאו שהרי לא היה דרכו לסמוך על הגדול ואפשר בדיעבד יש לסמוך אפוסקים אלו ולהקל משום שמחת יום טוב:

שער הציון שם (ס"ק לא): כן כתבו האחרונים, ודלא כט"ז שחשב שהוא מצוה דרבנן, ותימה, דמנא ליה הא, ודע דלאו דוקא גדול, אלא כל אדם יכול להקנות ערובו ומי שיאנס יכול לסמוך על זה, כן כתבו האחרונים.

ביאור הלכה שם: * ומצוה על כל גדול - פשוט הוא דבין כשכולל עצמו בעירוב זה ואומר לי ולבני עירי ומזכה בתבשילו להם חלק בין כשכבר עירב יכול לערב עליהם גם בפ"ע, אלא דמספקא לי אם יכול לברך כיון דאינו ידוע לו אם יצטרפו לזה לפי דעת המחבר שכל אחד צריך לערב לעצמו, ועוד יש לעיין אם כשכבר עירב לעצמו ורוצה לערב בעד בני העיר אם צריך תבשיל אחר או שיכול לזכות להם בתבשיל שכבר עירב כיון שעירוב אחד סגי למאה, ובתוס' ירושלים מסתפק בזה עיי"ש:

זמן הנחת עירובו של גדול העיר:

הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"ט פכ"א ס"ק ו עמוד קנ"ג) כתב שאין צריך להניחו דווקא בסוף היום, ומה שאין עירובו מעכב את בני העיר מלערב, הוא משום שעירובו מועיל בשביל מי שיתברר בסוף היום שנאנס ולא הניח עירוב בעצמו. כמו כן פסק שם שעירובו של גדול העיר, מועיל אף כשבני העיר הניחו עירוב והתברר שלא הונח כדיון, כגון שלא היה בעירוב שיעור כזית, ואין לומר שכיון שהניחו בפני עצמם, הם גילו בדעתם שאין הם סומכים על עירובו של גדול העיר.

הגר"ס קופשטיין (הרב מראדיון) העיר לעניין עירובי חצרות לכל העיר, שיש להקדים את הנחת העירוב קודם שהנשים קיבלו על עצמן את היום טוב, ואמר לו החפץ חיים שזו הערה חזקה.

הסומך על עירובו של גדול העיר ונאכל לו העירוב, אך גדול העיר סמך על עירובו של אחר, כתב **הכף החיים בשם כנסת הגדולה** שאין מועיל לשאר בני העיר לסמוך על מה שסמך גדול העיר, כי שאר בני העיר לא חשבו לסמוך על עירוב זה.

כף החיים (ס"ק מ"ז) כתב שמה שנקטו "גדול העיר", זה בגלל שמדובר באדם מפורסם, ואדם שלא הניח עירוב יוכל לברר אצל אותו גדול אם הוא הניח עבור שאר בני העיר וכך יוכל לסמוך עליו. ממילא, אם ידוע לו על אדם אחר שזיכה בעבור הרבים, מועיל לצאת ידי חובה בעירוב של אותו יהודי.

29. פרט סדר עירוב תבשילין שעושה "רב העיר" לבני עירו?

למסקנה :

- א. רב העיר מניח עירוב ואומר בנוסח: "הריני מניח עירוב לי ולכל מי שלא עשה עירוב בבני העיר ובתחום העיר", וצריך שיהיה בדעתו לזכות את העירוב לכל
- ב. ישנה מחלוקת אחרונים האם די שרב העיר יאמר בנוסח, שהעירוב הוא "לנו ולכל הדירים בעיר הזאת", ויש חולקים ואומרים שכל שלא זיכה את העירוב ע"י אחר - אין זה מועיל
- ג. אין לרב העיר לזכות לכתחילה את עירוב התבשילין ע"י אשתו שהוא מעלה לה מזונות, והיא אוכלת עמו
- ד. עליו להגביה את העירוב בשיעור של לפחות טפח מהקרקע
- ה. רב העיר צריך לזכות את העירוב לבני העיר ע"י הקנאתו לאחר ואח"כ לקחת את העירוב מיד הזוכה ולומר את נוסח העירוב, לו ולכל בני העיר, וישנה מחלוקת אם אמירת נוסח זה מעכבת. יש אומרים שיוסיף בנוסח שיהיה מותר "להוציא", "ולשחוט". אם הוא לא ידע לומר את הנוסח בעברית, יאמר בשפה שהוא מבין והרי זה לעיכובא

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז: ואינו מזכה להם לא ע"י בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים אלא על ידי בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים וקטן שאינו סמוך על שולחן אביו חשיב כגדול וגדול הסומך על שולחן אביו חשיב כקטן ואשתו פסק רב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאינו מזכה על ידה וכ"כ בעל העיטור כיצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות בשביל מי שמערב על ידו ואומר לו זכה בעירוב זה בשביל פלוני ונוטלו הזוכה מידו וחוזר ונוטלו מיד הזוכה ומברך על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מ"ט לשבת ולכל בני העיר הזאת או למי שירצה לפרט

בית יוסף שם ח: ומ"ש וכשמערב על אחרים צריך שיכוין בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו. בפרק ב' דביצה (שם) פשיטא דעת מניח בעינן. ומ"ש ואינו צריך לפרט אלא שמניח בכלל על כל בני העיר ודיו. שם (טז): שמואל מערב אכולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבי אכולה טבריא: **יב (א)** כיצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות וכו'. **דבר פשוט הוא דברוצה לערב על אחרים מיירי ומפני כך צריך לזכות** דאילו באינו רוצה לערב על אחרים אינו צריך לזכות כלל אלא לוקח העירוב בידו ומברך ואומר בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי וכו': **יא** כתב הר"ן בפרק ב' דביצה (ח: ד"ה ומאן¹⁸) **צריך הזוכה להגביה מן הקרקע טפח** דכיון דברשותו מזכה הוא לא מצי זכי בלא הגבהה דהכי תני לה בתוספתא (עירובין פ"ו ה"א) גבי עירובי חצירות ורבינו לא הזכירו כאן לפי שסמך על מה שכתב בסימן שס"ו (קלו). לגבי עירובי חצירות דמשם נלמוד לעירובי תבשילין: **יב (ב)** ואומר בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא וכו'...

שולחן ערוך שם סעיף ח: כשמערב על אחרים אינו צריך לפרט, אלא מניח בכלל על כל בני העיר, וכל מי שהוא בתחום העיר, יוצא בו. הגה: אבל מי שהוא חוץ לתחום אינו יוצא בו, אפילו הניח עירוב תחומין ויכול לבא לכאן, אא"כ התנה עליו המניח בהדיא (המגיד פ"ו).

משנה ברורה: (כז) אינו צריך לפרט - בשעה שמזכה ע"י אחר, וה"ה באמירת הנוסח יאמר: "לי ולכל מי שלא עשה עירוב"

ע"פ זה רב העיר מניח עירוב ואומר בנוסח: הריני מניח עירוב לי ולכל מי שלא עשה עירוב בבני העיר ובתחום העיר, וצריך שיהיה בדעתו לזכות את העירוב לכל

סעיף ט: דעת מניח בעינן שיכוין להוציא לאחר, אבל דעת מי שהניחו בשבילו לא בעינן בשעת הנחה, רק שיודיעוהו ב"ט קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת. הגה: ואם דרך הגדול להניח עליהם, סומכין עליו מסתמא (ר"ן פ"ב).

משנה ברורה (לב) סומכין עליו מסתמא - אותן ששכחו או נאנסו, דבודאי עירבו בעד כולם, ואף על גב שלא הוכרז, **ויש מהאחרונים** שרצו לומר לדידן שבנוסח ברכת ע"ת הוא: "לנו ולכל הדירים בעיר הזאת", כל מי ששכח יכול לסמוך, דודאי עירבו בעדו, **וחלקו עליהם** שאין הנוסח מועיל כלום כ"ז שלא זיכו להם על ידי אחר בתבשיל, וכדלקמן בס"י¹⁹ ואין רוב ב"א יודעים זאת, ואינם מקנים כלל, וע"כ א"א לסמוך ע"ז על סתם ב"א, אא"כ יודעים בבירור שהקנו להם.

¹⁸ הר"ן על הרי"ף מסכת ביצה דף ח עמוד ב: ומאן דמערב אחבריה וכו' הא אמר שמואל צריך לזכות. ואומר לזוכה קבל תבשיל זה וזכה בו לשם בני העיר וצריך הזוכה להגביה מן הקרקע טפח דכיון דברשות מזכה הוא לא מצי זכי בלא הגבהה דהכי תני לה בתוספתא גבי עירובי חצירות אם משלהן אין צריך לזכות ואם שלו השליח מגביהה מן הקרקע ואומר זכיתי להם

¹⁹ שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז סעיף י: המערב לאחרים צריך לזכות להם ע"י אחר

ע"פ זה ישנה מחלוקת האם די שרב העיר יאמר בנוסח שהעירוב הוא "לנו ולכל הדדים בעיר הזאת", ויש חולקים ואומרים שכל שלא זיכה ע"י אחר - אין זה מועיל

סעיף י : המערב לאחרים צריך לזכות להם ע"י אחר. וכל מי שמזכים על ידו בעירובי שבת, מזכין על ידו בעירובי תבשילין ; וכל מי שאין מזכין על ידו באותו עירוב, אין מזכין על ידו בזה (וע"ל סימן שס"ו).

משנה ברורה : (לג) צריך לזכות להם - כדי שיהיה להם חלק בתבשילין ושיוכלו לסמוך ע"ז לבשל (לד) מזכין על ידו בע"ת - ובהני דאיכא פלוגתא שם כגון באשתו שמעלה לה מזונות או בבנו גדול שסמוך ע"ש שמסקינן שם דבדיעבד סומכין לקולא ה"ה הכא וכתבו האחרונים דכ"ז באשתו שאוכלת עמו אבל אם מעלה לה מזונות והיא מבשלת בפ"ע א"כ אינה נטפלת בתר קדירת הבעל וצריכה עירוב באפי נפשה ומיגו דזכיא לנפשה יכול לזכות ע"י גם לאחרים :

ע"פ זה אין לרב העיר לזכות לכתחילה את עירוב התבשילין באשתו שהוא מעלה לה מזונות, והיא אוכלת עמו

סעיף יא : צריך הזוכה להגביה העירוב מן הקרקע, טפח.

ע"פ זה על רב העיר צריך להגביה את העירוב בשיעור של לפחות טפח

סעיף יב : חוזר ונוטל מיד הזוכה, ומברך על מצות עירוב ואומר : בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מ"יט לשבת, לנא ולפלוגי ולפלוגי או לכל בני העיר הזאת. הגה : ומי שאינו יודע בלשון הקודש, יוכל לאמרו בלשון לע"ז שמבין (מהר"ל).

משנה ברורה : (לו) ואומר בדין יהא שרא לן וכו' - ומוכח דעת הרמ"א לקמן בסעיף כ' דאמירה זו מעכב ויש חולקין בזה ואומרים שאין זה אלא לכתחלה הא אם שכח ל"ל בה כיון שהכין תבשיל להתיר לו הבישול ויתבאר לקמן בסעיף כ' : (לז) לאדלוקי שרגא - ויש שכתבו גם לאפוקי [והיינו הוצאה] מיהו בדיעבד אם לא הזכיר להני תרתי לכו"ע אין להחמיר דנכללים בלמעבד כל צרכנא : (לח) למעבד כל צרכנא - ושוב מותרין כל המלאכות וכתבו האחרונים דגם שחיטה נכללת בזה ומ"מ לכתחלה טוב לפרט בבהדין גם שחיטה : (לט) ומי שא"י בלה"ק וכו' - שהרי צריך לומר שסומך ע"ז ואם אינו מבין מה שאומר א"כ לא סמך עליהם בפיו :

ע"פ זה רב העיר צריך לזכות את העירוב לבני העיר ע"י הקנאתו לאחר ואח"כ לקחת את העירוב מיד הזוכה ולומר את נוסח העירוב, לו ולכל בני העיר, וישנה מחלוקת אם אמירת נוסח זה מעכבת. יש אומרים שיוסיף בנוסח שיהיה מותר "להוציא", "ולשחוט". אם הוא לא יודע לומר את הנוסח בעברית, יאמר בשפה שהוא מבין והרי זה לעיכובא

30. עירוב תבשילין שעשה ביום טוב אחד ונותר בעינו, האם יכול לסמוך עליו ליום טוב אחר? כגון עירוב תבשילין שעשה בפסח, האם יכול לסמוך עליו בשבועות או מסוכות לשמיני עצרת?

למסקנה :

מצינו 3 שיטות בדין עירוב :

- א. מועיל להניח עתה ביו"ט הזה ולהתנות שיועיל לכל יו"ט אחר - ב"י כתב שכן נראה בטור, מועיל לשיטת רב אשי, שכן הלכה.
- ב. מועיל רק כשהניח ממש בערב היו"ט (ולכן אף אם הניח יומיים קודם - אינו מועיל) - כשיטת רבא, שאם מניח לאחר זמן, אין לך שכחה גדולה מזו. הכלבו כתב שיש לעיין אם הדבר מועיל, וה"ר נתנאל החמיר בדבר, כיון שאין זה מכובד לערב על עירוב תבשילין שכבר התקלקל עד שהגיע היו"ט
- ג. לא מועיל להניחו עבור יו"ט אחר, אך עבור אותו יו"ט - הרי זה מועיל (כגון מיו"ט ראשון ליו"ט אחרון) - מרדכי ע"פ הירושלמי והגהות מיימון

■ **לפי זה :**

- א. **הב"י** פסק שלכתחילה יש להניח את העירובי תבשילין בערב היו"ט, ובדיעבד יש להקל בדבר
- ב. **לשו"ע :**
 1. לכתחילה - לא יסמוך מיו"ט אחד לחבירו
 2. בדיעבד - יכול לסמוך
- ג. **לדעת המחמירים :** לא יסמוך, אלא יניח עירוב חדש בערב היו"ט הבא, אך אם אין לו אחר והניח את הראשון לשם עירוב גם לבא אחריו - סומך עליו

ד. **בה"ל**: יש דיון אם צריך להניח כזית מיוחד בנפרד לכל יו"ט שמניח את העירוב גם בעדו, ונראה שחכך להחמיר שיש להקפיד שיהיה כזית נפרד, וצ"ע. אולם, אם מדובר שנותר אותו הכזית, ועתה בערב היו"ט הוא שוב אומר עליו את נוסח הע"ת- הרי זה כעירוב חדש ומועיל

בית יוסף אורח חיים סימן תקכז יד: ומ"ש ויכול להניח העירוב על דעת להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו ליום טוב אחר. בריש פרק ב' דביצה (טו:) בעי מאי טעמא תקנו עירובי תבשילין אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט. רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת קל וחומר מיו"ט לחול. וכתב **הרא"ש** (סי' א) יראה דנפקא מינה בין אלו שני הטעמים:

דלרבא צריך לערב דוקא בערב יום טוב כדי שיברור מנה יפה לשבת

ולרב אשי יכול לערב אפילו קודם ערב יום טוב, ויו"ט של סוכות שחל להיות בה' בשבת יכול לערב ערב יום טוב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה וכ"כ המרדכי (סי' תרעב) בשם הירושלמי דעירובי תבשילין של יום טוב ראשון מועיל גם לאחרון ובלבד שיאמר בפירוש עד מוצאי יום טוב האחרון וכן כתבו הגהות מימון (פ"ו אות ב) וכתבו עוד אבל להניח ביום טוב אחד שיועיל בכל ימים טובים שבאותה שנה- לא ולא דמי לעירובי חצירות שמניח בפעם אחת לכל שבתות השנה משום דהכא הוי טעמא כדמפרש רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב ואי מקדים לערב כולי האי אין לך שחכה גדולה מזו עכ"ל:

הרא"ש:	הטעם שתיקנו עירובי תבשילין	האם צריך להניח את העירוב דוקא בערב היום טוב
רבא	כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט	כן
רב אשי	כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת קל וחומר מיו"ט לחול	לא

ויש להסתפק בדברי הרא"ש אם הוא סובר כדברי ההגהות ולפיכך כתב דביו"ט של סוכות יכול לערב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה ולא כתב לערב ביום טוב אחד שיועיל בכל יום טוב שבאותה שנה או אם סובר דנקטינן כרב אשי ומפני כך כתב דביו"ט של סוכות יכול לערב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה דאילו לטעמא דרבא אינו יכול לערב מיו"ט ראשון ליו"ט אחרון דכיון דמרחק כמה יומי אין לך שחכה גדולה מזו וכיון **דהלכה כרב אשי** לית לן למיחש דשמא יברור כלל וא"כ אפילו מיו"ט אחד לכל ימים טובים שבשנה יכול לערב ומה שלא כתב הרא"ש כן היינו מפני שאין דרך תבשיל להתקיים כ"כ ומיהו אי מערב במעושהו שהוא עשוי להתקיים זמן הרבה אין הכי נמי שיוכל לערב מיו"ט אחד לכל ימים טובים שבשנה לדעת הרא"ש וזה נראה יותר. **וכן נראה מדברי רבינו** שסתם וכתב שיכול להניח העירוב על דעת להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו ליו"ט אחר.

והכל בו (סי' נט כב ע"ג) כתב יש לעיין אם יניח עירובי תבשילין קודם יום טוב שני ימים או יותר אם יועיל לו ועל זה כתב **ה"ר נתנאל** לחומרא דאין לשנות מנהג ערב יום טוב בלא ראייה ברורה ואין לנו אלא לשון משנתנו עושה אדם עירובי תבשילין מערב יום טוב וסומך עליו לשבת וגם הבריות והתלמוד כך הוא ועוד כיון דאין אופין [אלא] על האפוי ואין מבשילין אלא על המבושל **אין כבוד יום טוב בתבשיל שכבר עברה צורתו** ואין בתבשיל שייך זכרהו מאחר שבא להשכיחו וכן טעמי דכולהו אמוראי לא שייכי אלא ערב יום טוב ועוד האריך בטעמו של דבר. **ולענין הלכה לכתחלה נקטינן להחמיר ובדיעבד להקל כיון דמידי דרבנן הוא**:

שולחן ערוך שם סעיף יד: אם הניח העירוב על דעת לסמוך עליו כל זמן שיהיה קיים, אפילו ליו"ט אחר:

א. **לכתחלה**- לא יסמוך עליו ליו"ט אחר, אבל

ב. **בדיעבד**- יכול לסמוך עליו.

פרי מגדים משבצות זהב: (יג) אם. עיין ט"ז. וכבר כתבנו לעיל מזה דלכתחלה צריך להניח ערב יום טוב העירוב דוקא.

משנה ברורה: (מג) שיהיה קיים - כגון מעושהו שמתקיים ימים הרבה: (מד) לכתחלה לא יסמוך וכו' - די ש דעות בזה בין הפוסקים:

א. **י"א** דלטעם העירוב המובא בס"א יכול לערב בעיו"ט ולהתנות שיהיה לעירוב אף ליו"ט אחר אם

יתקיים דאף דנמצא שהניח העירוב זמן רב קודם יום טוב ההוא לא איכפת לן כיון דעכ"פ כבר

התחיל להכין לשבת ההוא מזמן קודם בימות החול

ב. וי"א דמצותו להניחו דוקא בערב אותו יום טוב שבא להתיר לבשל בו ואפילו אם הניח ב' או ג' ימים מקודם - לא מהני

ג. והכריע המחבר דלכתחלה צריך להחמיר כדעה זו, ובדיעבד סומכין על המקילין באיסור דרבנן. (מה) יכול לסמוך - היינו כשהניח העירוב על יום טוב אחר ולא נזכר לערב שנית בעיו"ט, סומך על עירוב זה לאפות ולבשל, אבל אם נזכר קודם יום טוב - צריך לערב שנית, ולומר: "בהדין עירובא", אבל לא יברך שנית.

ביאור הלכה שם: * לסמוך עליו כ"ז שהוא קיים - ר"ל **שכלל בתנאי** של בהדין עירובא שבתות אחרות שיגיעו סמוך ליו"ט.

* לכתחלה לא יסמוך וכו' - עיין מ"ב מש"כ דיש דעות בין הפוסקים וכו'. דע דיש עוד **דעה שלישית** בין הפוסקים [והוא דעת מרדכי והגה"מ בשם הירושלמי] דליו"ט אחר אין יכולין לערב אבל **לאותו יום טוב** כגון שחל סוכות ביום ה' שיכול לומר עיו"ט שיהיה גם על שמיני עצרת [ועיין בביאור הגר"א דהעתיק דין זה ג"כ בשם ובשם הירושלמי ורק דמסיק דמ"מ מחמיר הכלבו מלשון המשנה ועושה תבשיל מעיו"ט משמע דוקא מעיו"ט] אכן המחמירים דהיינו הכלבו בשם רבינו נתנאל מחמיר אף בזה עיין בב"י וע"כ יש להחמיר לכתחלה כפסק השו"ע. וגם משמע מב"י **דלדעת המחמירין טוב לכתחלה לעשות התבשיל בעיו"ט גופא** ולא מקודם אף שיניחו עיו"ט לשם עירוב דכן דייק מלשון המשנה ועושה תבשיל מעיו"ט וכו' **אכן אם אין לו - בודאי כשר אף לכתחלה**, אם רק הניחו לשם עירוב, וכ"כ למעלה בס"י בבה"ל עיי"ש.

* אבל בדיעבד יכול לסמוך עליו - הנה הפוסקים לא ביארו אם די בכזית אחד או צריך כזית לכל יום טוב **ולכאורה מסבירא נראה דלא מהני אף דיעבד א"כ יש בו שיעור כזית לכל יום טוב שיערב עליו**, דל"ד לעירובי חצרות דכ"ז שהוא קיים הרי כולם משותפין בו, אבל כאן שתקנו שיכין תבשיל מעיו"ט כדי שיאפה ויבשל על סמך זה וכנ"ל בס"א, וא"כ כאן שרוצה לערב עתה גם על יום טוב אחר צריך כזית יתירה בשביל אותו יום טוב, דהלא נחשב כאלו הכין ליו"ט ההוא ג"כ מהיום ואיפה הכנתו אם לא יניח כזית יתירה בשביל יום טוב ההוא?

אכן מלשון המחבר: "על דעת לסמוך עליו", משמע **דעל כזית גופא סומך**, וכן נראה קצת מלשון הרא"ש שכתב: עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה. וביותר נראה מירושלמי שכתב: מערב אדם פת כביצה ותבשיל כזית וסומך עליו עד מוצאי יום טוב האחרון, והעתיקו המרדכי להלכה, וכן הגה"מ. הרי משמע להדיא דעל כזית אחד סומך אף על יום טוב האחרון, אם לא שנחלק דכל היו"ט עד יום טוב אחרון חשיב ליה כאחד וא"צ להכנה יתירה, משא"כ מיו"ט לחבירו צריך על כל יום טוב כזית בפ"ע [ובאמת כן הוא דעת הגה"מ בעיקר הדין דדוקא עד יום טוב האחרון מהני עירובו ולא ליום טוב אחר כמבואר בב"י]

☞ **היוצא לן מדברינו דביעבד יכול לסמוך על הירושלמי אף בזה דדי בכזית אחד אלא דמ"מ יש לדון דאולי רק לאותו יום טוב** וכיון דמקור דין זה הוא מירושלמי הבו דלא להוסיף עלה וכדעת הגה"מ המובא בב"י, **אבל ליו"ט אחרון דלדעת הכלבו א"א לערב כלל מקודם, דצריך לבשל ולהניח בכל עיו"ט גופא, וע"כ אף אם נקיל בדיעבד בעירוב שעירב עכשיו ליו"ט אחר אפשר דצריך דוקא שיהיה עכ"פ כזית יתירה בשבילו וצ"ע.**

☞ **אכן כ"ז אם מניח ואומר עכשיו בהדין עירובא בשעה שמוניח לכל הי"ט הבאים לפניו אבל אם נשאר קיים הכזית וחוזר ואומר בהדין עירובא באותו עיו"ט פשוט דמהני אף בכזית אחד דהשתא הוא עירוב חדש**

בית המדרש להלכה של הרבנות הצבאית פסק למעשה בעניין דומה:

"חייל המסופק אם הניחו עירוב תבשילין, יכול לסמוך על כך שהרב הצבאי הניח עירוב תבשילין בשביל כולם.

על רב היחידה לדאוג לעירוב תבשילין ביחידה, או למנות נאמן כשרות שיניח עירוב תבשילין על פי ההלכה. במידה והרב לא יהיה בערב יום טוב ביחידה, וחושש שאותו נאמן כשרות ישכח להניח את העירוב, יכול להניח עירוב **בלי ברכה** לפני שיעזוב את היחידה אף כמה ימים לפני החג, ויתנה שאם נאמן הכשרות יזכור עירובו של הרב, הרי העירוב הוא כלום, ואם ישכח, עירובו של הרב הוא העירוב".

שנת תשע"א ניסן

פסח

בדיקת חמץ

1. כיצד ינהג גבאי בית הכנסת לגבי החיובים הבאים:

א. בדיקת חמץ

ישנה חובה לבדוק בבית הכנסת בליל י"ד, ולא יסמוך על מה שניקה את הבית כנסת ביום שלפניו, ואם לא בדק בלילה, יכול לכתחילה לבדוק אותם ביום, אם הוא יפתח את החלונות שיכנס אור ממש

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלג סעיף י: בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה מפני שהתינוקות מכניסים בהם חמץ.

משנה ברורה: (מג) צריכים בדיקה - בליל י"ד לאור הנר והשמשנים אינם נזהרים לבדוק בלילה אלא מכבדין היטב ביום ולא יפה הם עושים וצריך להזהירם ע"כ שיקיימו מצות חכמים כתיקונה (ע"פ הגר"ז ועוד) ... ואם עבר ולא בדק הבתי כנסיות ובתי מדרשות בליל י"ד, יכול לבודקם לכתחלה ביום י"ד לאור היום, וא"צ לבדוק לאור הנר לפי שדרך להרבות בהם חלונות ויש בהם אורה גדולה ודינם כדן אכסדרה שנתבאר בס"א [אחרונים] אכן לפי מה שכתבנו לעיל בסק"ז דאם יש זכוכית בחלונות שוב אפילו נגד החלון ממש אין דינו כאכסדרה א"כ ה"נ בעינן שכשבודקם ביום לאור החמה יפתח החלונות

ב. ברכה על הבדיקה

משנה ברורה שם: ויכולים לברך על בדיקה זו (שער הציון סימן תלג ס"ק (נב) הגר"ז).

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תלג סעיף לו: בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה... (ויכולין לברך על בדיקה זו)

ג. ביטול החמץ הנמצא בתחום בית הכנסת

משנה ברורה שם: אין צריך לבטל אחר הבדיקה לפי שאינם יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם

שו"ע הרב שם: ... אבל א"צ לבטל אחר הבדיקה לפי שאין יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם שאין אדם מפקיר דבר שאינו שלו

2. האם אדם חייב לבער את החמץ בחצר הפתוחה לכיפת השמיים?

תשובה לעיל

3. האם אדם חייב לבער את החמץ בבית שיש בו תרנגולים?

תשובה לעיל

4. מה הדין אם מצא חמץ בחצר הפתוחה לכיפת השמיים או בבית שיש בו תרנגולים, לאחר הפסח, האם מותר לאוכלו?

תשובה לעיל

בעלי חיים

5. האם מותר להאכיל לכלב של הפקר, מחמץ שלו, או מחמץ דהפקר בפסח ואחר הפסח?

למסקנה: אסור להאכיל כלב של הפקר מחמץ שלו, כי זה בכלל הנאה, וכמו כן, אסור אף מחמץ דהפקר, ואף אם מצא חמץ שעבר עליו הפסח - אסור להאכיל אותו לכלב.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תמח: עוד בירושלמי: להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר שאינו נהנה בו כלום דגרסינן בפי' כל שעה לא יאכיל חמץ לכלבים. במה אנו קיימין? אם לכלבו- היא הנייה, אלא כאן אנו קיימין אפילו לכלב של אחרים. זאת אומרת: **אסור להאכיל לבהמת הפקר.**

בית יוסף שם ו - ז: ועל מ"ש ואוסר עוד בירושלמי (פ"ב ה"א) להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר וכו'. מצאתי כתוב: להאכיל בהמת חבירו חמץ שאינו שלו, אלא מוצאו בתוך הפסח- נראה דאסור, כדדריש בירושלמי: לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים של הפקר. ובאגודה (פ"ב סי' כג) נמי אסר ליתן בהמתו לגוי להאכילה בימי הפסח, וכן אסרתי ברגנשבור"ק, משום דידוע שמאכילין אותה פסולת שער, אך סתמא כשאינו ידוע, היתירו רבותינו, מההיא דפרק בתרא דעבודה זרה (סג.)²⁰ דאומר אדם לפועליו וכו'.

שולחן ערוך סעיף ו: אסור להאכיל חמצו בפסח אפילו לבהמת אחרים או של הפקר.

משנה ברורה: (כו) בפסח - מיירי שמצא חמץ בביתו בתוך הפסח וה"ה בע"פ משעה ששית ומעלה, וקמ"ל דכשם שאסור להאכיל לבהמתו דמקרי הנאה, כן אסור להאכיל לבהמת הפקר, וכתבו **האחרונים** דה"ה דאסור בזה בחמץ שעבר עליו הפסח: (כו) אפילו לבהמת אחרים - של עכו"ם [הגר"א]: (כח) של הפקר - דיש לו הנאה במה שממלא רצונו להשביע לבהמה ועיין בב"י **דאפילו במוצא חמץ שאינו שלו** ג"כ אסור להשליך לפני כלב.

6. בהמת נכרי האוכלת חמץ, האם מותר לשותות מחלבה בפסח?

למסקנה:

א. **פמ"ג:**

1. בתוך מעת לעת שאכלה החמץ - ייתכן שמותר מדין זוז"ג, אך מצד שני יש לאסור כי הישראל נהנה מאיסורי הנאה, ונשאר בצ"ע

2. לאחר מעת לעת משאכלה - יש להתיר

ב. **ישועות יעקב:** יש להתיר אף בתוך מעת לעת, אם אכלה גם דברים מותרים

ג. **שו"ת מהרש"ג:** יש מקומות שנהגו להחמיר ולא לשותות חלב שכזה. אמנם מעיקר הדין יש להתיר חלב שכזה, כיון שמכך שהראשונים לא דיברו כלל על עניין זה, משמע שאין חשש חומרה, וכמו כן כיון שזה רק גרמא בעלמא, יש להתיר ולומר שגוף החלב אינו חמץ, ואין שום עניין לומר שחלב שהגיע מכוח פרה שאכלה חמץ, שיהיה אסור

ד. **הגרי"ש אלישיב:** מעיקר הדין אין לחוש אם אכלה בתוך מעלי"ע קודם הפסח

ה. **פסקי תשובות:** נהגו להחמיר בדבר, כיון: 1. חשש שיעשה בו "טבע רע" 2. משום חומרת חמץ

בית יוסף אורח חיים סימן תמח: ובאגודה (פ"ב סי' כג) נמי אסר ליתן בהמתו לגוי להאכילה בימי הפסח וכן אסרתי ברגנשבור"ק משום דידוע שמאכילין אותה פסולת שער אך סתמא כשאינו ידוע היתירו רבותינו מההיא דפרק בתרא דעבודה זרה (סג.) דאומר אדם לפועליו וכו'

שולחן ערוך שם סעיף ז: אסור ליתן בהמתו לאינו יהודי להאכילה בימי הפסח, אם הוא ידוע שמאכיל אותה פסולת שעורים שהוא חמץ.

פרי מגדים אשל אברהם שם: נשאלתי פרה של עכו"ם ונותן חמץ בפסח והחלב לוקח הישראל וחייב באחריות הפרה, עיין סימן ת"מ בט"ז [ס"ק] ד' בחמץ גלי קרא דבר הגורם כממון דמי, מה שאין כן בפרה

²⁰ תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סג עמוד א: אומר אדם לחמריו ולפועליו: לכו ואכלו בדינר זה, צאו ושתו בדינר זה, ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשר ולא משום יין נסך

ולשתות החלב תוך מעת לעת אם אכלה ג"כ תבן הוה זה וזה גורם, ומכל מקום י"ל דישראל נהנה מאיסורי הנאה, וצ"ע. עיין ט"ז [סימן] תמ"ט

משנה ברורה ס"ק ל"ג: ולענין חלב של בהמה שאוכלת חמץ אפילו היא של נכרי נחלקו אחרונים בזה ודעת הפמ"ג להתיר החלב שחלבו אחר מעלי"ע שאכלה חמץ ויש מקילין (ישועות יעקב) אפילו בו ביום אם אוכלת שחרית וערבית מדברים המותרים

הגרי"ש אלישיב פסק (אשרי האיש ג, נו, יד) לענין שתיית חלב מפרה שאכלה חמץ בתוך מעת לעת קודם הפסח, שמעיקר הדין אין בזה איסור, ולא חוששים שהחלב נעשה מהחמץ אלא בפרה שאכלה כל ימיה איסור, ואין זה אלא חומרא לחשוש שהחלב נעשה מהחמץ (אלא שיש להימנע מלהאכילם חמץ בתוך מעת לעת קודם פסח, שמא יבואו להאכילם חמץ בפסח).

כתב בפסקי תשובות בסימן זה (עמוד פ"ו):

אמנם למעשה נתקבל המנהג להחמיר ולא לאכול בשר ולשתות חלב מבהמה ועופות שאכלו חמץ בפסח עכ"פ תוך מעלי"ע משום שאפילו לשיטת המתירים ראוי לבעל נפש לפרוש מזה.

א. דגורם לו טבע רע

כ"כ בשו"ת ערוגת הבושם סי' קל"ח דכן יש לנהוג דמוליד טבע רע כמב' ביו"ד סי' פ"א סעי' ז' ואין לחלק בין איסור התלוי בזמן לאיסור עצמו וראיה מיומא פ"ב מההוא עובדא דעוברא שהריחה וע"ע שו"ת מהר"מ שיק סי' רי"ב דחלב מבהמת ישראל שהאכילה חמץ לכו"ע אסור לשתות ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' פ"ה שבכמה קהלות ישראל נהגו איסור שתיית חלב מבהמות של נכרים בפסח אם כי יש מתירים שדי בזה שבשעת החליבה ממש לא יאכלו חמץ ובזמננו כאן בא"י יש מושבים שנוהגים אף קודם פסח לא להאכיל הבהמות מאכלי חמץ מעלי"ע לפני חליבת החלב המשווק לפסח ואינו אלא זהירות יתירה כי כל האמור כאן שיש אוסרים היינו בפסח עצמו

[מהרש"ג ח"ב סי' פ"ה:]

"והנני אומר דהסברא אומרת לי שהחלב מותר משום דאם איתא דהחלב אסור, לא הוי שתקי הפוסקים הראשונים להודיע אותנו חדוש דין הזה שבבהמה של עכו"ם שהאכילה איה"נ (איסור הנאה), שיש חשש על החלב, ומדשתקו ולא ביארו לנו דין זה, משמע דס"ל דאין בכך כלום.

והטעם נ"ל דאין אנו צריכים להתיר מטעם זה וזה גורם, אלא אפילו בלא זה- נמי מותר, ומשום דהחלב- אינו חמץ. ואע"ג דבאה בגרם חמץ, מ"מ גרמא כי האי מותרת. ולדעתי, כמעט הדבר דומה לעכו"ם שאוכל חמץ בפסח ובכוח האכילה ההוא עושה מלאכה, דהיינו ששאב מים או חטב עצים. היעלה על הדעת לאסור אותה מלאכה משום דנימא דפעולה זו שהעכו"ם עשה בא בגרם איה"נ? אלא ודאי גורם כי האי- אינו אסור אפילו באיה"נ, ומה לי עכו"ם אוכל איה"נ ומה לי בהמה אוכלת איה"נ".

ב. ועוד משום חומרת חמץ בפסח שומעין אנו למחמירים (דעפ"י האר"י ז"ל יש להחמיר בכל החומרות בפסח)

הכשר כלים

1. כיצד מכשירים לפסח כלי הגשה ממתכת שמחממים את המאכל

שבכלי הנ"ל על גבי האש?

תשובה לעיל

2. כיצד מכשירים לפסח מחבת או תבנית אפייה לעוגות והייתה הקפדה

לשמוח בשמן את התבנית לפני כל אפייה?

תשובה לעיל

3. כיצד מכשירים לפסח חביות של חרס שהיה בהם שיכר שעורים?

תשובה לעיל

דין תערובת חמץ

4. חמץ שנתערב במשהו, מה דין התערובת בפסח באכילה ובהנאה? והאם יש צורך להכשיר את הכלים לאחר הפסח?

למסקנה:

א. דין התערובת:

1. באכילה - אסור באכילה, ובדחק יש לסמוך על השאילתות שבטל ב60

2. בהנאה -

2.1. יש אומרים: די להשליך את דמי החמץ, ואח"כ מותר למכור או לתת השאר לגוי (בשער הציון כתב שלדעת החק יעקב: יש לסמוך בהפסד מרובה מאוד, אך מהאחרונים לא משמע כן)

2.2. הרמ"א: שורף הכל, ולא מועיל פדיון

2.3. אחרונים (מטה יהודה, בית מאיר, הגר"ז, הפרי חדש): במקום הפסד גדול מאוד, א"צ לשרוף הכל, אלא ימכור כולו לנכרי חוץ מדמי איסור (שלא ייהנה מהאיסור)

ב. הכשרת הכלים:

הרמ"א: הכלי מותר לאחר הפסח, ואינו צריך הגעלה, כיון שהם אינם בני יומם. אמנם צריך לראות שאין שם חמץ בעין.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תמז:

חמץ בפסח - הסכימו רוב המפרשים שאוסר תערובתו, בין במינו בין שלא במינו - במשהו, חוץ מבשאלות שפוסק בנותן טעם. ואין נוהגין כן. וכתב הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה ורב אלפס כתב שאוסר אף בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל

חמץ בפסח	בכמה אוסר
רוב המפרשים וכן דעת הטור	במשהו
השאילתות	בשישים

חמץ בפסח	באכילה	בהנאה
הראב"ד	אוסר במשהו	אוסר ב60
רב אלפס והרא"ש	אוסר במשהו	

סיכום הבית יוסף שם א:

רי"ף, רא"ש ורמב"ם: כוונת רבא שחמץ אסור בפסח במשהו.

הטעם שהחמירו באיסור חמץ במשהו:

א. הרמב"ם: דבר שיש לו מתירין

ב. הרא"ש: אנשים לא בדלים מחמץ כל השנה, ולכן החמירו בו

הר"ן: גם רבינו תם ובעל המאור סוברים כשאילתות שחמץ אוסר ב60, ומכל מקום אין הלכה כמותם כנגד שאר המפרשים שאמרו שחמץ במשהו. כמו כן, רבינו תם סבר כן רק להלכה ולא למעשה. הרשב"א כתב שהלכה רווחת בישראל שחמץ אוסר במשהו.

הראב"ד: חמץ אוסר במשהו רק באכילה. אולם הרמב"ן כתב שאין זה ברור בעיניו.

הטור כתב שלדעת הרי"ף, והרא"ש חמץ אוסר במשהו אף באכילה. לכך הסכים הרשב"ם. כמו כן כתבו שאם נאסר, מועיל לפדות, להשליך את דמי החמץ, לעניין הנאה, אך אין זה מועיל באכילה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמוז סעיף א: חמץ בפסח אוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו- במשהו, אפילו בהנאה. הגה: וצריך לשרוף הכל, ולא סגי בפדיון דמי החמץ ולמכור השאר (מרדכי פ"ק דפסחים ופסקי מהר"א סי' קס"ד ותשובת מהר"י ברי"ף). מיהו כלים שנתבשל בהם, מותרים לאחר הפסח, ואין צריכין שבירה או הגעלה. (ד"ע ותוספות פרק כל שעה).

ודין תערובתו כדין שאר התערובות, אלא שמה שאוסר בשאר תערובות פחות מס', אוסר בחמץ במשהו; אבל אם בשאר תערובות לא היה צריך ששים אלא קליפה או נטילת מקום, אף בחמץ כן. שחם בחם בלא רוטב די בקליפה כשאר איסורים. וכן אם נגע ככר חמץ בככר מצה ושניהם חמין ואין שם דבר המפגע, לא אסור אלא מקום מגעו בלבד לפי שאינו מבליע יותר. הגה: ובדין ריחא מלתא לענין תבשיל שיש בו חמץ עם שאר תבשילין, יש מקילין במקום דהיה מותר בשאר איסורים (מרדכי פרק כל שעה); ויש מחמירין דמשהו מיהו איכא (הגהות סמ"ק ותוס' דע"א). ודוקא במקום ששייך בו ריחא, אלא דבשאר איסורים לאו מלתא היא כמו שיתבאר ב"ד סימן ק"ח בס"ד.

משנה ברורה:

- (א) חמץ בפסח וכו' -
1. **מדאורייתא** הוי חמץ כשאר איסורים שנתערבו שאינן אוסרין תערובתן אלא כדי ליתן טעם בתערובות דהיינו עד ששים, אלא
 2. **שחכמים** החמירו בו
 - 2.1. כיון דאית ביה כרת ולא בדילי מניה כולי שתא
 - 2.2. וי"א משום דהוי דבר שיש לו מתירין לאחר הפסח וכדלקמן בס"א:
- (ב) במשהו - והיכא דאיכא עוד הרבה צדדים להקל סמכינן אשאלתות דס"ל דחמץ בפסח שוה לשאר איסורין דבששים [אחרונים]: (ג) ולא סגי וכו' -
1. **לאפוקי מדעת הפוסקים** שסוברים דסגי שישליך דמי החמץ המעורב בו לים (והוא כעין פדיון) ואח"כ מותר למכור או ליתן לעכו"ם הכל קמ"ל דלא קיי"ל כן למעשה.
 2. ודע **דהאחרונים** כתבו דבמקום הפסד גדול מאוד א"צ לשרוף הכל אלא **ימכור כולו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו** דכיון שאינו לוקח דמים בעד האיסור המעורב בו א"כ אין נהנה ממנו והוא כדעת המחבר בסימן תס"ז סעיף יו"ד ועיי"ש בס"ט במ"ב לענין אם נתערב מעט מאותה קדירה שנאסר במשהו לתוך קדירה אחרת

(ד) כלים שנתבשל בהם - אפילו בשלו בהם בפסח עצמו חמץ של ישראל הרבה, ונבלעו בהם, אפ"ה מותרים אחר הפסח, שאז כבר אינם בני יומן ולא שייך למגור הכא אטו בני יומן דאז הכל מותר ורק כשמשהו אותם צריך לשפשף היטב החמץ בעין שלא יהיה ניכר בהם ומשום הבלוע אינו עובר בב"י במה שמשהו אותם כמש"כ בס"י תנ"א.

5. חמץ שעבר עליו הפסח ונתערב בהיתר מין במינו, ומין בשאינו מינו- מה דין התערובת?

למסקנה:

- א. נתערב בשוגג בששים-
1. תערובת לח בלח או יבש בלח-
 - 1.1. שו"ע: 60
 - 1.2. פוסקים אחרים:
 - 1.2.1. בסתם: בטל ברוב, כיון שלא קנסו לאחר הפסח
 - 1.2.2. על כן בהפסד מרובה או בדחק: יש להקל
 2. תערובת יבש ביבש- בטל אחד בשניים
 3. נתערב במזיד- אסור למי שעירב, ולאחרים- מותר (אמנם יש אחרונים שמקילים לכתחילה לערב, כדי לבטלו ברוב כשדי חמד ופחד יצחק)
 - ג. ואם נתערב בפחות משישים- די להשליך הנאת האיסור לים המלח ומותר אף באכילה
 - ד. עיסה שנתחמצה בשמרי שכר שעבר עליו הפסח- אף אם יש 60 בעיסה כנגד שמרי החמץ-
1. בסתם: אסור אף בהנאה, כי השמרים זה דבר המעמיד ואינו בטל
 2. בהפסד מרובה: יש להקל להתירו בהנאה ע"י שישליך הנאת האיסור לים המלח וכן יכול למוכרו לעכו"ם ולא יקבל ממנו רק כשיעור עיסה בלא השמרים.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמז סעיף יא:

...בין שעבר הפסח על החמץ ונתערב לאחר הפסח - בטל בס'. (ובפחות מששים סגי ליה בהשלכת הנאת האיסור לים המלח) (הגהות מיימוני פ"א).

משנה ברורה: (קד) ונתערב לאחר הפסח - ר"ל בשוגג, אבל אם עירב במזיד הרי ביטל איסור בידים ודינו כמבואר ביו"ד סימן צ"ט ס"ו²¹ ע"ש: (קה) בטל בששים - כ"ז בשנתערב לח בלח או יבש בלח דשיעור בעלמא בנותן טעם

אבל אם נתערב יבש ביבש בכל הני גווני שצייר המחבר אפילו חד בתרי בטל מותר לאחר הפסח באכילה. ודע דאופן בתרא שצייר המחבר שנתערב לאחר הפסח ומצריך גם בו ששים זהו ע"פ דעת הטור אבל **כמה פוסקים** חולקין ע"ז וס"ל דכשנתערב **לאחר הפסח** בין במינו בין שלא במינו **ברובא סגי** דלא קנסו לאסור בנתערב לאחר הפסח כשההיתר רבה עליו וכתבו **האחרונים** דבמקום הפסד מרובה או שעת הדחק יש לסמוך **להקל**: (קו) סגי ליה וכו' - **ומותר** ע"ז **אף באכילה** ודוקא באופן ג' שצייר המחבר דהיינו שנתערב לאחר הפסח אבל אם נתערב קודם הפסח וכ"ש תוך הפסח דעבר על התערבות בבל יראה אינו מותר לאחר הפסח ע"י פדיון אלא בהנאה ולא באכילה דטעם חמץ קטעים.

עיסה שנתחמצה בשמרי שכר שעבר עליו הפסח אף על פי שיש בה ששים נגד השמרים אסורה אפילו בהנאה דשמרים הוי דבר המעמיד ולא בטיל אפילו באלף והוי כאלו כולה איסור ומ"מ במקום הפסד מרובה יש להתירו בהנאה ע"י שישליך הנאת האיסור לים המלח וכן יכול למוכרו לעכו"ם ולא יקבל ממנו רק כשיעור עיסה בלא השמרים.

בפסקי תשובות הביא שיש כאלו (שדי חמד ופחד יצחק) שמקילים לערב לכתחילה חמץ שעבר עליו הפסח בהיתר, כדי לבטלו ברוב.

מצה גזולה

6. גזל מצה או מרור ואכלם בליל הפסח, האם יצא ידי חובתו? נמק

ליל הסדר

7. האם מצוות הסיבה היא לעיכובא?

תשובה לעיל

8. איטר יד ימינו כיצד יסב?

למסקנה: ישנה מחלוקת אם עדיף שיסב על יד ימין כיון שהוא אוכל בשמאל או שיסב על יד שמאל כדי שלא יקדים הקנה שהוא בצד ימין לוושט בצד שמאל, **ולמעשה יסב על יד שמאל**, כי חמורה הסכנה מן האיסור, ובדיעבד אם היסב על צד ימין - יצא ידי חובה

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב:

וכשהוא **מיסב** לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו, אלא **על שמאלו**

1. ופי' **רשב"ם** מפני שצריך לאכול בימינו, ולפי' איטר יד ימינו יטה על ימינו
2. **ורש"י** פי' הטעם שלא יקדים קנה לוושט, ולפי' אין חילוק בין איטר לאחר

²¹ שולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן צט סעיף ו: איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו. **כרתי סימן צט ס"ק טו:** במזיד אסור. היינו למבטל עצמו, אבל לאחריתא שרי (ש"ך פרי חדש ס"ק י"ח)

סתם אדם כשהוא מיסב, מטה על שמאלו רש"ם	הטעם	המדד ליד שמסב עליה	באיזו יד איטר יעשה הסבה
רש"ם	כיון שצריך לאכול ביד ימין, ממילא היד שעומה הוא אוכל- היא העיקר, ויטה על היד השנייה	היד שלא אוכל עימה	ביד ימין
רש"י	כדי שלא יקדים קנה לוושט, ואין בזה הבדל בין סתם אדם לאיטר	דאגה שלא יקדים קנה לוושט (כי הקנה הוא בצד ימין)	ביד שמאל

תרומת הדשן סימן קלו: שאלה: איטר יד ימינו, מאיזה צד מיסב בלילי פסחים? **תשובה:** יראה דמיסב בשמאל כל אדם, דאשירי כתב דיש חלוק לפי הפירושים:

- א. דלהך גאונים דמפרשי הטעם דהסבה בימין- אינה הסבה, משום דצריך לאכול בימינו, ולפי"ז איטר מיסב בשמאל ידיה, דהיינו ימין דעלמא. אבל
- ב. ר"י ט"ע ורש"ם דמפרשין דהא דקאמר תלמודא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה, קאי נמי אהסבת ימין, ולפי"ז איטר אינו חלוק משאר בני אדם - כל זה כתב אשירי ולא הכריע.

ונראה דשבקינן טעמא דצריך לאכול בימין, מקמי טעמא דשמא יקדים, משום דאית ביה סכנה וחמירא סכנתא מאיסורא, כדאיתא פ"ק דחולין²². ואף על גב דלאידך גאונים ליתא הכא למיחש לסכנה, והאי טעמא דשמא יקדים לא קאי אהסבת ימין, מ"מ בפלוגתא דרבוותא אמרינן ספק נפשות להקל, כדאיתא בהדיא באשירי פ' בתרא דיומא. ושולט בשתי ידיו נראה דפשיטא הוא לכ"ע דמיסב בשמאל, דטעמא דשמא יקדים איתא, ואידך טעמא ליתא, הנראה לע"ד כתבתי.

שולחן ערוך שם סעיף ג: כשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו, אלא על שמאלו. (נאמן חילוק בין אטר לאחר) (טור בשם רש"י ות"י סימן קל"ו).

משנה ברורה ס"ק (יא) ואין חילוק וכו' - ר"ל דגם איטר צריך להסב על שמאל כל אדם ואף על גב דהוא אוכל תמיד בשמאלו, וא"כ לטעם א' היה צריך להסב על ימינו, מ"מ אין לחלק מפני טעם ב' שמא יקדים קנה לוושט, והאי טעמא עדיפא לן, משום דהוי סכנתא, וחמירא סכנתא מאיסורא, ויאכל אותו הפעם בימין כל אדם. ובדיעבד אם היסב על צד ימין- יצא, דימין שלו הרי הוא כשמאל כל אדם.

9. מי שהיין מזיקו עד שנופל למשכב, האם חייב לדחוק את עצמו

בשתיית ד' כוסות? נמק

תשובה לעיל

10. בלע מצה או מרור כאחד, האם יצא ידי חובה?

למסקנה:

- א. מצה- יצא בדיעבד, אף שלכתחילה צריך ללעוס ולהרגיש טעם המצה
- ב. מרור- לא יצא אף בדיעבד, כי טעימת המרירות הינה חלק חשוב במצווה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעה סעיף ג:

א. בלע מצה- יצא; אבל אם

ב. בלע מרור- לא יצא, דטעם מרור בעינן וליכא.

משנה ברורה: (כט) בלע מצה יצא – בדיעבד, דגם זה מיקרי אכילה, אף על פי שלא לעסה ולא הרגיש טעם מצה, ואף על גב דלעיל בסימן תס"א ס"ד²³ פסקינן דאין יוצאין במבושל ומשום דנתבטל טעם מצה אלמא צריך טעם מצה יש לומר דהתם גרע משום דהפת בעצמה אבדה טעם מצה אבל הכא יש בה טעם אלא שהוא לא הרגיש הטעם בפיו ומ"מ כ"ז בדיעבד, אבל לכתחילה יש ללעוס אותה עד שירגיש הטעם בפיו: (ל) דטעם מרור בעינן - שירגיש המרירות בפיו זכר ל"וימררו את חייהם"

²² מסכת חולין י, א: ש"מ: חמירא סכנתא מאיסורא, ש"מ

²³ שו"ע תסא, ד: יוצא אדם במצה שרויה והוא שלא נימוחה; אבל אם בשלה, אינו יוצא בה.

כתב בפסקי תשובות על סעיף זה :

אין ללמוד מכאן שצריך להיות במצא הנאת מיעו, שהרי להלכה העיקר הוא הנאת הגרון, ולפיכך מי שאכל מצה, וכן הדין במרור או ד' כוסות והקיאם מיד - יצא ידי חובתו, שהרי היה לו הנאת הגרון, וישנם שכתבו שאם מצב בריאותו מאפשר זאת, **יאכל שוב** לכהפ"ח כזית מצה, כדי לצאת אלו הסוברים שהנאת מיעו הוא העיקרית, ועוד כדי שיוכל לברך ברכת המזון, ומכיון שהנאת הגרון היא העיקר, לכן הניזון דרך זונדה (צינורית שמגיעה עד המעיין) שדרכה מכניסים האוכל כשהוא מרוסק ונוזלי - אין יוצא ידי חובתו באכילת מצה ומרור וד' כוסות, ולכן לא יברך עליהם, וטוב שישמע הברכה מאחר.

יום טוב

הבערה וחיתום מים

1. האם איסור הבערה ביו"ט הוא מן התורה? ומה הם טעמי האיסור? עבר והבעיר האם מותר לו ליהנות מהאש?

למסקנה:

א. איסור הבערה:

1. רע"ב ותוס': דרבנן

2. ט"ז ע"פ הרמב"ם: דאורייתא

ב. טעם האיסור:

1. רע"ב: אסור רק מדרבנן, כי זה דומה לבריאת מלאכה, אך מדאורייתא הרי זה מותר מדין "הואיל"

2. ט"ז: אסור מדאורייתא, כיון שזה בכלל מכשירי אוכל נפש, והרי זה אסור מדאורייתא, כדין מלאכת הבערה בשבת

ג. עבר והבעיר:

1. משנה ברורה ע"פ הרבה אחרונים כמגיד משנה: מותר בדיעבד

2. ט"ז: אסור אף בדיעבד

מסכת ביצה לג, א: אין מוציאין את האור לא מן העצים, ולא מן האבנים, ולא מן העפר, ולא מן הרעפים, ולא מן המים.

התוס' במסכת כתובות (ז, א) כתבו שאיסור הבערה ביו"ט הינו רק **מדרבנן**: "דאסור לשורפו מדרבנן".

כן כתב בבית יוסף אורח חיים סימן תקיא א (א), ב מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו. בפרק ב' דביצה (כא:): תנן בית שמאי: אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו, אלא אם כן היו ראויים לשתייה. ובית הלל מתירין, ועושה מדורה ומתחמם כנגדה. וכתב הר"ן (יא. ד"ה מתני' לא) דטעמא דשרו הני תרי מילי, משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך (ביצה יב:).

שולחן ערוך שם סעיף א: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה.

משנה ברורה (א) מותר לעשות מדורה - דאף דכתיב בתורה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", קי"ל דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש, הותר אף שלא לצורך אוכל נפש, ובלבד שיהא שוה לכל נפש וצורך יום טוב וי"א דכל מידי דהנאת הגוף, בכלל "אך אשר יאכל לכל נפש הוא", ורק שיהא שוה לכל נפש.

שולחן ערוך סימן תקב סעיף א: אין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים

משנה ברורה שם: (א) אין מוציאין וכו' - מפני שבכל אלו הוא מוליד אש ביום טוב והואיל ואפשר להמציא אש מעיו"ט שיהיה מוכן לו ביום טוב לא הותר להוליד ביום טוב, דלא עדיף משארי מכשירין שאפשר לעשותן מבע"י, דאסור. ס"ק ד: **ובדיעבד** אם עבר והוציא - מותר להשתמש בהם.

ביאור הלכה סימן תקב סעיף א ד"ה * אין מוציאין - עיין במ"ב לענין דיעבד, דמותר להשתמש בהן, כן משמע מהרה"מ, וכ"כ הרדב"ז בשם הרשב"א, וכן הסכימו האחרונים: הב"ח ומ"א וא"ר וש"א, **דלא כט"ז שמחמיר בזה**, וכ"ש שאין לאסור התבשיל שנתבשל בזה האש. ולענין **עיקר האיסור אם הוא דאורייתא או דרבנן**:

- א. דעת הט"ז שהוא **דאורייתא**
- ב. ומדברי הרע"ב²⁴ משמע שהוא **דרבנן** שכתב דדמי למלאכה, ועיין תשובת כתב סופר סימן ס"ח²⁵ שמאריך בזה.

ט"ז סימן תקב ס"ק א: ...דמידי דאורייתא אסור אפי' דיעבד, ואין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש, ולא מכשירי האסורים, והוא ממש כמו שבת. גם מדברי רמב"ם נ"ל לאיסור, שכי' שלא הותר כלל להמציא אש, משמע דהוה כשבת, כיון שלא הותר, ומשמע מן התורה קאמר,

ואי מלי' אין מוציאין ותרצה ללמוד היתר אם הוא דיעבד כמ"ש מורי חמי ז"ל אין מזה הוכחה, דהרי אמרי' אין אופין מיי"ט לשבת ואפ"ה מבעיא לן בפ"ב דביצה שם עבר ואפה מאי ע"כ נלע"ד דלא מבעי' לכתחלי אסור לבשל באותו אש אלא אפי' **אם עבר ובישל דהתבשיל אסור כל שהישראל הוציא אש באיסור** ודינו כמבשל בשבת

מגיד משנה הלכות יום טוב ד, א: ונראה שאם הוציא (אש) **שמותו להשתמש בו** ולא אסרוהו אלא מפני שלא היה לו להוליד כיון שאפשר לו מבערב

2. האם מותר לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצה, או לצורך הדחת כלים? למסקנה:

חימום מים, עבור:

א. רחיצה-

1. שו"ע: מותר, רק עבור רחיצת ידיו אך לא עבור כל גופו
2. משנה ברורה: הכוונה היא לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו

ועוד פסק המשנ"ב:

- (1) מותר לחמם ביו"ט, מים שאינם ראויים לשתייה, אלא רק לרחיצה
- (2) מותר לחמם מים בעבור רחיצת פניו ידיו ורגליו (פני"ח), שזה דבר השווה לכל נפש
- (3) אין לרחוץ עצמו בבית מרחץ, גזירה שמא ירחץ כל גופו
- (4) עבור קטן, מותר לרחוץ אותו במים שחיממו שלא כדין, או שחוממו לצורך שתיה או פיו"ר, אם רגילים לרחוץ אותו בכל יום
- (5) במקום חולי קצת, יש להתיר לחמם מים ע"י גוי עבור התינוק
- (6) מותר מתחילה להרבות מים בקדירה, לפני שמניחה על האש, כדי שישארו מים לצורך רחיצת הקטן
- (7) לצורך אישה שחל ליל טבילתה בחג, יש להתיר לחמם המים ע"י גוי בליל יום טוב שני, ואם רוצה לחמם ביום טוב ראשון בעבור ליל יום טוב שני, יש להתיר רק אם הישראל ישתה קצת מהמים החמים או ידח בהם כליו.

ועוד פסק בביאור הלכה:

- i. **ד"ה להחם:** מותר לרחוץ ידיו ורגליו, אף אם חימם את המים מתחילה במחשבה לרחוץ כל גופו, שאף שעשה איסור, אך לא קנסו אותו בדיעבד להשתמש לצורך דבר המותר
- ii. **ד"ה ידיו:** יש לעיין אם מותר לחמם מים עבור רחיצת רגליו- כיום, שאין רגילות לרחוץ הרגליים בנפרד, ולמעשה נראה שאין להחמיר בדבר
- iii. **ד"ה אבל:** רק רחיצת פיו"ר הינה דבר השווה לכל נפש, אך רחיצת שאר הגוף הינו רק למעונגים. יש שהתירו את הדבר כמו החמד משה, כל שלא רוחץ כל גופו, ולמעשה כיון שהרשב"א פסק שמותר, כל עוד שזה מקצת גופו, יש להקל בדבר לחמם מים עבור מיעוט גופו, וכן משמע מהנוב"י

²⁴ ר' עובדיה מברטנורא מסכת ביצה פרק ד משנה ז: משום דמוליד ודמי למלאכה, שבורא האש הזה ביום טוב
²⁵ שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן סח: היוצא לנו מבאורי' דברי תוס' דס"ל דמעביר ד"א ברה"ר ביום טוב מותר מדאוריית' וכבר הראתי לדעת כי כן שיטת הריטב"א שבש"מ ביצה וראה זה מצאתי בספר עבודת הקודש לרשב"א

ב. הדחת כלים-

1. **רמ"א:** מותר להרבות בחימום המים שמחמם לרחיצת פיו"ר, כדי שיהיה לו גם לצורך הדחת הכלים
2. **האחרונים:** מותר להוציא מים מדוד שמש, ויש מתירים אף מדוד חשמלי לצורך הדחת הכלים

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיא: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה, ולחמם מים לרחוץ רגליו, אבל לא כל גופו.

בית יוסף שם א (א), ב: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו. בפרק ב' דביצה (כא:) תנן בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן היו ראויים לשתיה ובית הלל מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה. וכתב הר"ן (יא. ד"ה מתני' לא) דטעמא דשרו הני תרי מיילי משום ד"מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך" (ביצה יב:). וכתב הר"ף ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו בית הלל, אבל כל גופו - לא, כדתנן בפרק כירה (שבת לח:): אמרו להם חכמים: אם ביום טוב, כחמין שהוחמו ביום טוב: אסורין ברחיצה, ומותרין בשתיה. וכן כתבו **התוספות** (ביצה כא: ד"ה לא) דדוקא לרגליו, אבל לכל גופו - אסור, דדבר השווה לכל נפש בעינן, וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגים, אבל ידיו ורגליו שווה לכל נפש [בדק הבית]. וכתב **הרב המגיד** (פ"א הט"ז) דאפילו אינו רוחץ גופו בבת אחת, אלא אבר אבר - אסור, כך מפורש בפרק כירה (שבת מ.), ומוסכם [עד כאן].

שולחן ערוך שם סעיף ב: מותר להחם ב"ט מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו, אפילו אינו רוחצו בבת אחת. הגה: אבל מותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל ב"ט (מרדכי פ"ב), אבל אסור לחמם לצרכו אפילו על ידי אינו יהודי, (מהר"א מפראג), אבל כשצריך להם לבשל **או להדית**, אז מותר להרבות בשבילו (כל בו). ודין חמי טבריה כמו בשבת, כדאיתא סימן שכ"ו (ב"י). אבל במים שהוחמו מעי"ט, מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד; מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ - אסור. הגה: ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין, (טור והרא"ש).

משנה ברורה:

סיכום דבריו:

- 1) מותר לחמם ב"ט מים שאינם ראויים לשתיה, אלא רק לרחיצה
- 2) מותר לחמם מים בעבור רחיצת פניו ידיו ורגליו, שזה דבר שווה לכל נפש
- 3) אין לרחוץ עצמו בבית מרחץ, שמא ירחץ כל גופו
- 4) עבור קטן, מותר לרחוץ אותו במים שחיממו שלא כדין, או שחוממו לצורך שתיה או פיו"ר, אם רגילים לרחוץ אותו בכל יום
- 5) במקום חולי קצת, יש להתיר לחמם מים ע"י גוי עבור התינוק
- 6) מותר מתחילה להרבות מים בקדירה, לפני שמניחה על האש, כדי שישארו מים לרחיצת הקטן
- 7) לצורך אישה שחל ליל טבילתה בחג, יש להתיר לחמם המים ע"י גוי בליל יום טוב שני, ואם רוצה לחמם ביום טוב ראשון בעבור ליל יום טוב שני, יש להתיר רק אם הישראל ישתה קצת מהמים החמים או ידח בהם כליו

(ח) מים - אף שאינן ראויין לשתיה רק לרחיצה: (ט) ידיו - וה"ה פניו ורגליו, דרחיצת פניו ידיו ורגליו הוא דבר השווה לכל נפש, ומ"מ לא ירחצם במרחץ, שמא יבוא לרחוץ שם כל גופו [ב"י]: (י) אבל לא כל גופו - פי' לחם מים כדי רחיצת כל גופו, דרחיצת כל גופו הוא דבר שאין שווה לכל נפש, רק למעונגין הרגילין בזה: (יא) אפילו אינו רוחצו בבת אחת - אלא אבר אבר, דבמים שהוחמו ביום טוב - אסור לרחוץ בכל גוונ: (יב) אבל מותר וכו' ע"י ישראל ביום טוב - פי' כגון שעבר וחממו או שהוחם לצורך שתיה או פניו ידיו ורגליו דשרי, ולגדול אסור אף בכה"ג לרחוץ ביום טוב, [אף להמתירין רחיצה בחמין שהוחמו מעי"ט] כיון שעכ"פ הוחמו ביום טוב, אבל לקטן מותר דהיינו רביתיה ולא גזרו בו. ודוקא בקטן שרגילין לרחצו בכל יום אז אמרינן היינו רביתיה, אבל כל שרגילין שלא לרחצו ב' או ג' ימים, אז לאו היינו רביתיה, ואסור: (יג) אפילו ע"י עכו"ם - דלכמה פוסקים הוא איסור דאורייתא, דרחיצת כל הגוף אינו שווה לכל נפש, וע"י עכו"ם הוא שבות, ואפילו לדעת הסוברים דהוא איסור דרבנן, עכ"פ הוי שבות דשבות. מיהו במקום חולי קצת, יש להתיר: (יד) מותר להרבות בשבילו - כדי שישאר גם לקטן לרחיצה, ובלבד שלא יוסיף מים בקדרה לאחר שהעמיד אותה על האש, רק שיקח מתחלה כלי גדול... (יט) וכן נוהגין - ולענין אשה שחל טבילתה ביום טוב, הסכימו כמה אחרונים שצריך לזהר שלא יהיה במקוה רק פושרין, דאל"כ אסור לטבול בה, וכ"ז אם הוחמו המים מעי"ט, אבל ביום טוב - אסור לחם ע"י ישראל, וע"י עכו"ם יש להקל, וכ"ז לחם בליל יום טוב ב', אבל לחם ביום טוב א' לצורך ליל ב' - אין להקל כלל, אם לא שהישראל יקח מהמים לשתות מהם קאפע או להדיח כליו, דבזה מותר מדינא, כדין ממלא חבית מים, המבואר בסוף סי' תק"ג, ורק שצריך לזהר בכל זה שלא להוסיף אח"כ מים להיורה, אלא בתחלה ימלא כל היורה מים כפי השיעור הצריך לו.

סיכום "דיבורי המתחיל" של הביאור הלכה בסימן תקי"א סעיף ב:

- i. **ד"ה להחם:** מותר לרחוץ ידיו ורגליו, אף אם חימם את המים מתחילה כדי לרחוץ כל גופו, שאף שעשה איסור, אך לא קנסו אותו בדיעבד.
- ii. **ד"ה ידיו:** יש לעיין אם מותר לחמם מים עבור רחיצת רגליו כיום, ולמעשה נראה שאין להחמיר.
- iii. **ד"ה אבל:** רק רחיצת פיו"ר הינה שווה לכל נפש, אך שאר הגוף הינו רק למעונגים. יש שהתירו כמו ה"חמד משה" כל שלא רוחץ כל גופו, ולמעשה כיון שהרשב"א פסק שמותר, כל עוד שזה מקצת גופו, יש להקל בדבר לחמם מים עבור מיעוט גופו, וכן משמע מהנוב"י.

בעניין הדחת כלים:

כתב בפסקי תשובות על סעיף זה:

"לרחוץ ידיו וכו' או להדיח" היינו להדיח כלים וכדו' שנתלכלכו ביו"ט כשצריך להשתמש בהם שוב באותו יום או אם מאוסים עליו ומדיחם כדי שיהיה הבית נאה לכבוד יו"ט

אבל כלים שמלוכלכים כבר מלפני יו"ט- אין לחמם מים ביו"ט במיוחד בשביל הדחתם, שהרי היה באפשרותו להדיחם בעיו"ט, אא"כ היה אנוס או שלא ידע בעיו"ט שנשאר לו כלים מלוכלכים.

ומותר להשתמש ביו"ט במים חמים הזורמים ממתקני חימום חשמליים כבויילר וכו"ב, ומותר להוציא מהם מים בין בשעה שגוף החימום פועל, ובין בשעה שאינו פועל, בין באלו שעובדים במחזוריות קבועה שנדלקים ונכבים כל זמן מסוים, ובין באלו שעובדים ע"י תרמוסטט, ואף בשעה שמוציא מים, נכנסים למיכל מים קרים, וגוף החימום מתחיל לפעול- לית לן בה, כי הרי זה גרמא, דהבערה לצורך אוכל נפש

ויש הכותבים להחמיר ולא להשתמש ביו"ט במים חמים ממתקני חימום חשמליים (אבל מדוד שמש לכו"ע יש להתיר) כי קורה שמיד עם כניסת המים הקרים נדלק גוף החימום, ואף אם נאמר שאינו נדלק אלא לאחר זמן, מ"מ פס"ר הוא שיידלק, ואין לכתחילה להסתמך על ההיתר דגרם הבערה כשהוא פס"ר **ויש שכתבו** שהמחמיר- יחמיר לעצמו, ואין למחות ביד המקילים, כי יש כמה צדדים להקל, וע"י נכרי ודאי יש להתיר לכו"ע.

וכל הדברים הנ"ל אמורים גם במיחם מים חשמלי להרתחת מים לשתייה, שלמתירים הנ"ל מותר גם בזה למלאות ביו"ט מים קרים לתוך המיחם, ולמחמירים יש להחמיר גם בזה, ובשעה שגוף החימום פועל- לכו"ע מותר למלאות מים קרים (אבל יש לזהר כי יש מיחמים שברגע שממלאים בהם מים קרים נדלקת או נכבית נורה המציינת שאין המים רתוחים, ויש בזה משום הבערה או כיבוי²⁶)

פסק השמירת שבת כהלכתה (פרק ב' סעיף ז) **שמותר להוציא מים חמים אף כשנכנסים קרים, שכיון שאי אפשר בלי זה הרי זה בכלל צורך אוכל נפש:** "מותר להשתמש בחג בכל המיתקנים לחימום מים לצורך דברים שמותר להחם מים ביו"ט, בין בשעה שהם מופעלים ובין בשעה שאינם מופעלים והם מצוידים בווסת חום (תרמוסטט) ובלבד שלא ידליק בידיים את גוף החימום ואולם מיתקן לחימום מים הפועל באופן כזה שהאש נדלקת בשעת פתיחת ברז המים ונכבית עם סגירתו אסור להפעילו אף בחג שהרי אחרי שהאש נדלקה מן האש הקיימת שוב תכבה ע"י סגירת ברז המים".

3. האם מותר לבשל מיו"ט ראשון של ראש השנה ליום השני ובמה זה

תלוי? ובאיזה אופן התירו לבשל מיו"ט אחד לחבירו בלא פקפוק?

למסקנה:

- א. אסור לבשל מיו"ט ראשון של ראש השנה ליו"ט השני
- ב. דין זה תלוי, בשאלה האם שני ימי ראש השנה הינם קדושה אחת, בבחינת "יומא אריכתא", שאז יש לנו להתיר לבשל מיו"ט אחד לחבירו בראש השנה, או שנאמר שמדובר ביו"ט וביום שני של חול, ולא ברור מיהו הקודש ומיהו החול. כיון שיש לנו ספק בדבר, אנו מחמירים מספק שמא אין זה יום אחד ארוך, וכיון שאין יו"ט מכין לחבירו, אסור לבשל מיו"ט ראשון של ראש השנה ליו"ט השני.
- בה"ל: ע"פ הגר"א לדעת הרמב"ם שסובר ששני ימי ר"ה הן קדושה אחת, ייתכן שמותר לבשל מיו"ט אחד לחבירו, וזה רק אם ניתן ליהנות מהמלאכה כבר ביו"ט הראשון מבעוד יום

²⁶ שלא לצורך אוכל נפש

ג. התירו לבשל מיו"ט אחד לחבירו, ע"י ריבוי בקדירה, אם הוא מכוון שע"י ריבוי התבשיל- כל התבשיל ישתבח

שו"ע תקג, א: אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת או יום טוב ואפילו בשני ימים של ר"ה; אבל ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. הגה: וכל שכן שיכול לשחוט אעפ"י שאינו צריך אלא לכזית (סמ"ק), וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחת מעט. (ב"י ורבינו ירוחם ותשובת הרשב"א). ודוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר: אוכל ממנה כזית, דהוי הערמה; מיהו אם עברה ובשלה, (או שחט) מותר לאכול.

משנה ברורה: (ד) ואפילו בב"י של ר"ה - **דלהחמיר** אמרינן "קדושה אחת הן", ולא להקל.

ביאור הלכה שם * ואפילו בב"י של ר"ה - עיין מ"ב ועיין מ"א שכתב דדינא דשו"ע אתיא אף אליבא דרמב"ם וסייעתו [המובא לעיל בסימן תט"ז] דס"ל דשני ימים של ר"ה - קדושה אחת הן אפי' לקולא ע"ש טעמו, ודעת הגר"א בביאורו דלהרמב"ם וסייעתו ישתנה זה הדין ע"ש ולכאורה הלא יום ראשון של ר"ה ודאי קודש מן התורה ואיך יהיה מותר לבשל בו לצורך יום טוב שני? ואפשר דס"ל לדעה זו דאף מיו"ט לחול נמי, כיון דלית ביה איסור דאורייתא מטעם "הואיל", ולהכי בר"ה דקדושה אחת היא לשניהם - מותר מיו"ט לחבירו, דהם אמרו והם אמרו²⁷, ולפ"ז אף לדעה זו לא יהיה מותר רק אם יהיה ראוי להנות ממנו עוד באותו יום (דע"ז שייך "הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה" וכו') ולאפוקי אם לא יגמר עד שקיעת החמה, דיש בזה ספק דאורייתא גם לדעה זו - אסור

ביאור הלכה סימן תקג סעיף א: * אבל ממלאה וכו' - והיינו אף אם כונתה במילואה כדי שישתייר הנותן ליו"ט שני או חול, והטעם משום דחד טרחא הוא, אבל להוסיף וליתן בה בשר כשהיא כבר שפוחה אצל האש - אסור, ומה שהסכימו האחרונים דמותר גם להוסיף אח"כ, אף דטרחא בפ"ע הוא זה, אינו מותר רק כשמכונתו כדי שע"ז ישתבח התבשיל שמבשלת לצורך יום טוב, אבל לצורך חול - אסור, כ"ז מתבאר ממ"א בסימן תקי"ז סק"יג וכ"כ הא"ר שם.

4. בהמה שאינה עומדת לאכילה, האם, ובאיזה אופן ניתן לחלבה ביו"ט?

למסקנה:

1. בבהמה של ישראל:

משנה ברורה ע"פ החיי אדם: במקום מניעת שמחת יו"ט שיש לו לאכול רק מאכלי חלב, יש להקל:

א. חליבה לתוך אוכל (על סמך הרמב"ן שהקל בכל מקרה, כיון שכאן המוקצה מחמת איסור לא בא כתוצאה ממעשה בידים, אלא הוא בא מעצמו, וכיון שכך, ברגע שהוא מסתלק (כאשר הוא נכנס לקדירה עם אוכל) - החלב מותר בשתייה. כמו כן הכלבו הביא שהר"ז הקל, כל עוד שלא עושים גבינה מן החלב, כי אסרו חליבה רק כאשר היא לסחורה)

ב. אולם עדיף לכתחילה - לחלוב ע"י גוי

2. חיי אדם: בבהמה של גוי - מותר לכתחילה לחלוב לתוך אוכל

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקה: קדירה שיש בה אוכלין מותר לחלוב בהמה לתוכה, לרי"ף

בית יוסף שם אות א: ובפרק קמא דביצה (א. ד"ה ואיכא) כתב דהא דאמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדירה בעז העומדת לאכילה דוקא עסקין דה"ל אוכלא דאפרת הא אם אינה עומדת לאכילה - לא וכדאמרין התם בגמרא (ב. אי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמא דבית שמאי מוקצה הוא ואף על פי שבפרק חביתא כתב (ס. ד"ה ואחרים²⁸) בשם הרמב"ן (חי' שם ד"ה הא דאמר²⁹) שאין מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו כגון זה דלא דחייה בידים ולא עבר עליו אפילו בשוגג מכיון שנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ומש"ה שרי האי חלב שנחלב לתוך הקדירה שאע"פ שהעז היתה מוקצה מאי חלב הא חלב שרי האי חלב שנחלב לתוך הקדירה שאע"פ שהעז היתה מוקצה מכל מקום האי חלב

²⁷ אנציקלופדיה תלמודית כרך ט: הם אמרו והם אמרו. חכמים שתיקנו איזה דין, יש שהם בעצמם ביטלו במקרים ידועים את הדין, בטעם שאין בו כדי לבטל דין מדיני התורה.

²⁸ הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף ס עמוד ב: ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דאפשר דאפילו למאן דאית ליה מוקצה ונולד שרי שאין מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו כגון זה דלא דחייה בידים כגון נר אסור אלא בעוד האיסור עליו אי נמי אפילו בשנסתלק האיסור בשעבר עליו כגון שוחט בשבת שאסור משום מוקצה הא כל שלא עבר על השבת ואפילו בשוגג מכיון שנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ומש"ה שרינן האי חלב שנחלב לתוך הקדירה שאע"פ שהעז היתה מוקצה מ"מ האי חלב שנחלב נסתלק ממנו תורת מוקצה ולא נעשה איסור בדבר ובכה"ג ליכא למיחש ביה משוי מוקצה והיינו טעמא בריש ביצה גבי ביצה שנולדה בשבת דעלמא תשתרי ולא אסרינן לה משום מוקצה

²⁹ חידושי הרמב"ן מסכת שבת [דף קמ"ד עמוד ב]: וא"ת וכיון שהעז מוקצית מחמת איסור יאסור נמי חלבה, י"ל אין הכי נמי ומדברי שמואל למד רב חסדא דלית ליה מוקצה ונולד, א"י אין מוקצה שקפץ מעצמו אוסר אלא למלאכתו, כגון שוחט בשבת שאסורה ליומא נמי משום מוקצה, הא כל שלא עבר על השבת אפילו בשוגג, ממילא הותרה כדאמרין (ביצה ב' ב') בביצה שנולדה בשבת שבת דעלמא תשתרי ולא אסרינן לה משום מוקצה...

שנחלב נסתלקה ממנו תורת מוקצה ולא נעשה איסור בדבר ובכהאי גוונא ליכא למיחש ביה משום מוקצה ע"כ כבר כתב בפרק קמא דביצה שאותו דרך שכתב שם דבעז העומדת לאכילה עסקין הוא עיקר וכן כתבו סמ"ג (לאוין סה יב ע"ד) וסמ"ק (סי' רפב עמ' רפב) בהלכות שבת דבעז העומדת לאכילה עסקין.

...והכל בו (סי' נח כ ע"ד) כתב יש שהחמירו בדבר זה אם העז עומדת לחלבה שמאחר שהעז מוקצה חלבה ג"כ מוקצה וי"א דאפילו עומדת לחלבה אין חלבה מוקצה אם אינו עומד לגבן ולייבש הגבינות לסחורה דומיא דתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולגדל אפרוחים וכן דעת הר"ה ז"ל (ביצה א. 30) ע"כ.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקה סעיף א: בהמה שהיא עומדת לאכילה ורוצה לחלוב אותה לאכול החלב, אם לקדירה שאין בה אוכלין, אסור. ואם יש בה אוכלין, מותר, וכגון שבא החלב לתקנו, או שיש בה פרורין והחלב נבלע בהם; אבל החולב כל צאנו לא הותר מפני פרוסה שנותן בכלי. הגה: ואינו יהודי החולב בהמה ביום טוב, וישראל רואהו, יש להקל (רשב"א בתשובה) אך נהגו בו איסור, ואין לשנות. מיהו ביום טוב של גליות מותר ביום טוב שני (הגהות אשרי ריש ביצה); ואם מותר לומר לאינו יהודי לחלוב בהמתו בשבת, ע"ל סימן ש"ה סעיף כ'. וע"ל סימן תק"י סעיף ה' אם מותר להעמיד חלב ולעשות גבינה ביום טוב.

משנה ברורה סימן תקה:

אקדים לזה הסימן הקדמה קצרה. והיא. **אסור לחלוב בהמה שעומדת לחליבה** או לגדל ולדות ביום טוב אפילו דעתו לאכול מיד משום **מפרק דהוא תולדה דדש דכיון שאינה עומדת לאכילה יש עליה שם פסולת ודומה לדש שמפריד התבואה מקשין שלה**, ובוה אין חילוק בין אם חולב אותה לתוך כלי שיש בה אוכלין או לתוך כלי ריק

אבל אם היא עומדת לאכילה דהיינו לשחטה, אין עליה שם פסולת ואין דומה לדש, דכולה אוכל היא, וע"כ אם חולב לתוך קדרה שיש בה אוכלין- שרי, דמשקה הבא לאוכל- כאוכל דמי, והוי כמפריד אוכל מאוכל, אבל אם חולב לתוך כלי ריק, גם בזה אסור החלב משום נולד, דמעיקרא אוכל והשתא משקה, ודעת הגר"א דגם בזה עיקר האיסור משום "מפרק", כיון דנעשה משקה, זו היא דעת השו"ע. **ויש מן הראשונים** שסוברין דאפילו בהמה העומדת לחלבה מותר לחלוב אותה לתוך הקדרה שיש בה אוכלין ויתבאר לקמיה

פרה	חולב לכלי ריק	חולב לכלי מלא
עומדת לאכילה	אסור, נולד	מותר, כי משקה הבא לאוכל- כאוכל
אינה עומדת לאכילה (עומדת לחליבה)	אסור, מפרק	ש"ע חלק מהראשונים אסור, מפרק

שער הציון על אותם הראשונים שיש מקילים אף בבהמה שעומדת לחליבה- מתירים בגלל שהרי זה בכלל מאכל ואינה בכלל דיש: (ג) ב"ח לדעת הטור, ועיין בבית מאיר שכתב שכן הוא גם כן דעת המלחמות בפרק חבית בשם הר"ף והגאונים. ועיין שם דאף דדישה אסורה ביום טוב- בזו התירו, כיון דאוכל הוא, כל לתקוני אוכל- שרי, דאי אפשר לעשותו מערב יום טוב, דהיה מתקלקל ומחמיץ, וגם לדעת הר"ה מותר החלב, ואין עליה שם מוקצה ונולד.

ודעת השולחן ערוך שמחמיר בעומדת לחליבה הוא דעת הרבה ראשונים, הר"ן והגהות אשר"י וסמ"ג וסמ"ק והגהות מימוני בשם ספר התרומה וספר יראים והראב"ד בביצה בהשגותיו על המאור, וגם דעת הרשב"א בעבודת הקודש, [דלא כמו שכתב בתשובה] והמאירי בריש ביצה, עיין שם. ודע, דברוב דברי ראשונים שהחמירו בעומדת לחליבה לא הזכירו טעם מפרק, ורק משום מוקצה ונולד.

(ג) מותר - דבזה לא הוי על החלב שם נולד, דיש עליה שם אוכל, כיון דבאה לאוכל, ומעיקרא ג"כ אוכל, כיון דהבהמה עומדת לאכילה.

וּדַע **דִּיש מִן הָרָאשׁוֹנִים** (שעה"צ אות ה'³¹) שמקילין אפילו בבהמה העומדת לחליבה או לגדל ולדות, ונראה דבמקום מניעת שמחת יום טוב שאין לו מה יאכל כ"א מאכלי חלב- יש לסמוך ע"ז להקל [ח"א], ויותר טוב אם אפשר לו לעשות החליבה לאוכלין ע"י עכו"ם.

³⁰ **המאור הקטן מסכת ביצה דף א עמוד א:** אמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ואנו מפרשין אותה אפילו בשבת ואף על פי שהרי"ף ז"ל פירשה ביום טוב אנו רגילים לפרשה אפילו בשבת ואף על פי שהעז מוקצית היא בעצמה בשבת אין חלבה מוקצה דדעתיה עליה מאתמול

³¹ שער הציון סימן תקה ס"ק (ה) וכנ"ל באות ג'. וּדַע **דְּדַעַת הַט"ז לַסְמוּךְ עַל הַר"ה שְׁמַתִּיר הַחֵלֶב אֶף בְּבִהְמָה הָעוֹמֶדֶת לַחֲלִיבָה, דַּעַל הַחֵלֶב אֵין עָלֶיהָ שֵׁם מוֹקֶצֶה**, אם לא שדרכו לקבץ החלב לעשות מהן גבינות, אך המאמר מרדכי

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל פא סעיף ד :

...אם עומדת לחלוב, ואם כן אסור לשחטה ביום טוב, שהרי היא מוקצה כמו שנבאר לקמן [לקמן כלל ק"א] אי"ה בדיני המוקצה, ואם כן הבהמה נחשבת לפסולת, ולכן אסור לחלוב אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא כמפרק דגן משבולין. ונראה לי דאם יש בזה מניעת שמחת יום טוב, שאין לו מה שיאכל כי אם מאכלי חלב, כיון דיש מתירין מוקצה ביום טוב, יש לסמוך עליהם ולהתיר לחלוב לתוך האוכלין כדרך שנתבאר בסי' ג' (ועוד, שהרי הרמב"ן מתיר לעולם, וכתבו הב"י וד"מ דנקטינן להקל, אלא שלא נהגו כן, ובמקום הדחק יש לסמוך על הרמב"ן).

חיי אדם שם סעיף ה: היתה הבהמה של נכרי, אפילו עומדת לחלוב, מותר לחלוב לתוך האוכלין, דנכרי אינו מקצה מדעתו כלום ואין מוקצה שייך בבהמת נכרי.

ביאור הלכה סימן תקה סעיף א * שהיא עומדת לאכילה –

סיכום :

- א. יש פוסקים: חליבה ביו"ט אף לכלי ריק, כשהיא לצורך היום- מותרת מדאורייתא שזה בכלל אוכל נפש.
 - ב. רמב"ן: חולב ביו"ט- אסור רק מדרבנן, כיון שהתורה התירה, כי לא ניתן לחלוב בערב החג מחמת שהחלב יתקלקל ויחמיץ.
 - ג. גונח ביו"ט:
 1. מסכת יבמות: מותר לינק חלב. בה"ל: משמע שלחלוב כדרכו- אסור (לאו).
 2. רמב"ן: החולקים כגאונים וסוברים שאין זה איסור (לאו) לחלוב ביו"ט, יאמרו שהאיסור הוא על כלל מלאכות יו"ט האסורות (ולא על מלאכת החליבה).
 3. רש"י ורשב"א (עבודת הקודש): חולב כדרכו- אסור מדאורייתא, משום מפרק.
- למעשה כיון שעיקר איסור חליבה לכמה פוסקים הוא רק מדרבנן, יש להקל בבהמה חולבת כשחולב לאוכלים, במניעת שמחת יו"ט, ואם אפשר יעשה זאת ע"י גוי

עיי' מ"ב מש"כ דבמקום מניעת שמחת יום טוב יש לסמוך להקל אף מבהמה העומדת לחליבה ועיי' בשעה"צ מש"כ בזה, ועוד דלדעת הרמב"ם בחולב לאוכלין אף בשבת הוא רק מדרבנן, משום דאין דרך פריקה בכך, ומלבד כל זה,

עצם דין איסור חליבה ביום טוב אף שלא לתוך אוכלין אם הוא לצורך אותו היום לכמה פוסקים אין בו איסור דאורייתא משום דאוכל נפש הוא

ולא מיבעי להרמב"ם דדישה עצמה ביום טוב ג"כ אינו מן התורה ואפילו לשיטת הרמב"ן והרשב"א דס"ל שהוא מן התורה מ"מ בחולב ליו"ט ס"ל להרמב"ן בחידושו דהוא מדרבנן דהוא מדברים שמלאכתו ליומו דהתירה התורה באוכל נפש דאם יחליב מעיו"ט יתקלקל וכמו אפיה ובישול ודבריו מבוארין בסוגיא דשבת דף צ"ה דמבואר שם דלר"א בהזיד ביום טוב לוקה ומפרש הרמב"ן דלא קאי אחולב ומחבץ ומגבן אלא אמכבד ומרבץ ורודה חלות דבש לחודא וכן הביא הריב"ש בשמו וכן בשם תוספי הרא"ש בשם ר"ח דס"ל ג"כ דהוא מדרבנן (ורק להריב"ש בעצמו נראה דלא ברירא ליה דבר זה עיי"ש) וכן מבואר בתשובה לרב האי גאון וכן בתוספות בשבת שם בד"ה הרודה בסופו ותימא לר"י וכו' מבואר דס"ל גם כן דכולהו מדרבנן הוא

אלא דעדיין צריך ביאור דסוגיא מפורשת היא ביבמות קי"ד דמותר לגונח לינק חלב ביום טוב משום דיו"ט דאיסור לאו- לא גזרו רבנן. הרי מבואר דלחלוב כדרכו- איסור לאו הוא. אכן מצאתי ברמב"ן במלחמות בפרק חבית שהעיר מזה לדברי הגאונים וכתב דהם יפרשו דאיסור לאו היינו על כלל מלאכות יום טוב האסורות ולא על מלאכה זו עצמה, אבל רש"י פירש שם כפשטיה ומשמע דס"ל דחולב כדרכו הוא דאורייתא משום מפרק וכן בעבודת הקודש להרשב"א (והביאו הגר"א בסימן תצ"ה) מבואר דהוא דאורייתא (ודלא כמו שכתב בחידושו) ומ"מ כיון דעיקר האיסור לכמה פוסקים הוא דרבנן אין בידינו למחות ביד המקילין בחולב לאוכלין אף מבהמה חולבת במקום מניעת שמחת יום טוב, ומ"מ אם אפשר זה ע"י עכו"ם, בודאי טוב יותר

כתב דכל הראשונים חולקין עליו, וכן הדרך החיים כתב דאין לסמוך על ה"ט"ז בזה, וכן דעת המגן אברהם גם כן בזה דלא כט"ז, כמו שכתב הפרי מגדים, מכל מקום במקום מניעת שמחת יום טוב נראה להקל [וכמו שכתב החיי אדם], דיש לצרף לזה דעת הרמב"ן במלחמות בשם הגאונים דמשמע דמיקל בכל גווני, וכמו שכתב הבית מאיר, ואף להאוסרין אין בו איסור דאורייתא, כמו שכתבנו בביאור הלכה, מכל מקום אם אפשר על ידי עכו"ם טוב יותר

הוצאה

5. סידורי תפילה ומחזורים, האם מותר לקחתם לבית הכנסת? או להחזירם לביתו, בסיום התפילה? פרט

תשובה לעיל

6. האם מותר לשחק בכדור ברשות הרבים ביו"ט?

תשובה לעיל

7. סומא או זקן האם מותרים לצאת במקל לרה"ר?

תשובה לעיל

עירובי תבשילין

8. במה מערבין לכתחילה ובדיעבד?

תשובה לעיל

9. דבר שנאכל כמות שהוא חי ובישלו, האם ניתן לסמוך עליו לערוב תבשילין?

תשובה לעיל

10. מי שלא עירב, האם מותר לו להדליק נר של שבת?

תשובה לעיל

שנת תשע"ב תמוז

פסח

בדיקת חמץ

1. האם יש חיוב להניח פתיתי חמץ ברשותו לפני שבדוק את החמץ, ומדוע?

למסקנה:

- א. מהר"י ברי"ן - חייב, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה אם הוא לא ימצא חמץ
- ב. רמ"א ע"פ הכלבו - יניח, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אם הוא לא ימצא חמץ, אך אם לא הניח - אינו מעכב, (משנ"ב) כי הברכה היא על עצם הבדיקה
- ג. מהרי"ל - אין חיוב, כי אף אם לא ימצא כלום, אין זה לבטלה, כי הברכה קיימת על מצות הביעור, ויבער הכלי שבדק עמו
- ד. ט"ז - אין להניח, שמא יאבד. אולם הברכה היא על מה שיבער למחרת ממה ששייר, והביעור מתחיל בבדיקה
- ה. עמק הלכה: יש כיום חיוב מדינא להניח פתיתי חמץ לפני הבדיקה, כיון שנהגו לנקות את הבית היטב קודם הפסח, ואם לא יניח פתיתי חמץ, יש חשש שברכתו תהא לבטלה, אם לא ימצא שום דבר

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן תלב (ב):

- ומהר"ר ישראל ברין כתב דצריך להניח פתיתין וכן נוהגין,
- ומהרי"ל כתב דאם לא נמצא כלום שורפים הכלי שלקח לבער בו כדי שיזכור מצות ביעור:

שולחן ערוך שם סעיף ב: הגה: ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבדוק, כדי שלא יהא ברכתו לבטלה, (מהר"י ברי"ן). ומיהו אם לא נתן - לא עכב, דדעת כל אדם עם הברכה לבער אם נמצא. (כל בו).

משנה ברורה (יב) ונוהגים להניח - היינו חמץ קשה שלא יתפרר וגם במקום משומר מפני התינוקות והעכברים (יג) ומיהו וכו' - **חולק ע"ז** דאין כאן חשש ברכה לבטלה דכן הוא המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ואם לא ימצא אין בכך כלום

והט"ז כתב עוד דהברכה קאי על מה שיבער למחר בודאי מה ששייר מאכילתו אלא שמהיום מתחיל ע"י הבדיקה וכנ"ל בסימן תל"א וכן הסכימו אחרונים לדינא (שער הציון ס"ק (יא) הגר"א והעתיקו גם כן החיי אדם, וכן הביא החק יעקב בשם הראב"ד. **ולדעת הט"ז יותר טוב לכתחלה שלא להניח**, שמא יאבד) ועיין **בח"י** שכתב (שער הציון ס"ק (יב) ובפתחי תשובה הביא בשם **עמק הלכה**, דכהיום שהמנהג לכבד ולנקות הבית מכל חשש חמץ קודם ליל י"ד, יש למנהג זה יסוד מדינא, עיין שם) דמ"מ אין כדאי לבטל מנהג של ישראל ועיניי שנתן טעמים להמנהג וגם האר"י ז"ל כתב מנהג זה ושיניח יו"ד פתיתים אכן יש לזהר הרבה שלא יאבד אחד מן הפתיתין ועיין בש"ת

אולם באו"ח החדש סי' תל"ג כתב בשם **שו"ת מור ואהלות**, על בסיס מה שכתב בעמק הלכה שבימינו שבדקים ומנקים כראוי קודם ליל י"ד, ועל כן יש להניח את הפתיתים מדינא, שהחיוב להניח את הפתיתים הוא דווקא קודם כניסת זמן חיוב הבדיקה בליל י"ד, ואם לא הניח קודם לכן, שוב לא מועיל להניח בליל י"ד, כי נמצא שבכניסת ליל י"ד, כבר כל הבית היה בחזקת בדוק, ולא מועיל שהוא יניח פתיתי חמץ עתה בדיים, כדי לחייב עצמו בברכה.

2. מה הדין כשהניח עשרה פתיתים ומצא תשעה, ומה הדין כשהניח עשרה ומצא אחד עשרה פתיתים? פרט הדין לפני שביטל ולאחר שביטל חמצו

למסקנה:

ייתכן שכוונת הבוחן לשאול על סימן תלט, ג אבל אני חושב שיש טעות בעצם השאלה אם הכוונה לכך, שכן שם המשנה ברורה מפרט ש9 ציבורי החמץ מגיעים ע"י אדם אחר, ונראה שאדם אחר לא עשוי להניח סתם כך פתיתי חמץ בביתו של אדם, שכן זה לא יעלה על הדעת שאדם זר יכנס לביתו של אדם ויניח שם בערב פסח פתיתי חמץ משלו, וכל דיונו של השו"ע שם הוא במניח ציבורי חמץ של ממש

א. לפני שביטל:

1. כשהניח עשרה ומצא תשעה - צריך מעיקר הדין לבדוק, כיון שיש חשש היכן החלק העשירי, אך יכול לסמוך על כך שיבטל

2. כשהניח תשעה ומצא עשרה - אינו צריך כלום, שהרי מצא כל מה שידע, ויבטל השאר

ב. לאחר שביטל:

1. כשהניח עשרה ומצא תשעה - די בכך

2. כשהניח תשעה ומצא עשרה - די בכך

העיקרון הוא ע"פ מה שכתב השערי תשובה בשם שו"ת זרע אמת, שאם בדק ולא מצא חלק מהפתיתים - די בביטול

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלד סעיף א: אחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשירר להצניע כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת, כגון אם יטלנו עכבר בפניו או אם יחסר לחמו כגון **שיניח עשר ככרות וימצא תשע**, אבל בסתם שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו - לא. ואם כפה עליו כלי ולא מצאו, אינו צריך לבדוק, שודאי אדם נטלו. לכך יכפה עליו כלי או יתלנו באויר או יניחנו בתיבה, מקום שאין עכבר יכול לבא.

משנה ברורה: (א) אחר הבדיקה - וה"ה בשעת הבדיקה יצניע החמץ שרוצה לאכול, דיש לחוש דלאחר שהשלים לבדוק זוית אחת וילך לבדוק זוית אחרת, יטול עכבר לפניו ויגררנו לזוית שכבר בדק (ב) שמשירר - לאכילתו וה"ה החמץ שמוצא בבדיקתו ומניחו כדי לבער למחר, והעולם אין מצניעים אלא החמץ שמוצאין בשעת בדיקה, אבל שאר החמץ אין נזהרין בהן, ומוליכין אנה ואנה ולא שפיר עבדי (ג) כדי שלא יצטרך בדיקה וכו' - ומ"מ א"צ לברך שנית על בדיקה זו. **ואם בדק ולא מצאו - צריך לבטל פעם אחרת**, דזה החמץ שגרר העכבר אחר הבדיקה לא היה בכלל הביטול שהרי שייר אותו למאכלו או כדי לבערו למחר ומיהו **אנו נוהגין בלא"ה לבטל שנית בשעת השריפה** (ד) אינו צריך לבדוק - ודוקא בהניח במקום גבוה שאין יד התינוקות ממשמשין שם (ה) יכפה עליו כלי - וליתן החמץ בכלי ולכסותו - אסור, מפני שדרכן של שרצים לגלות, אבל כשכופה עליו כלי רחב אין יכולין לגלות [מ"א וש"א].

שולחן ערוך סימן תלט סעיף ג:

1. הניח ט' ככרות חמץ ומצא י', צריך לבדוק אחר כל הט'. וכן אם

2. הניח י' ומצא ט', צריך לבדוק אחר כל הי' שאנו אומרים מה שהניח נטל ואלו אחרים הם.

ויש אומרים דה"מ בקשורים יחד, אבל אם אינם קשורים יחד אין צריך לבדוק אלא אחר האחד.

משנה ברורה: (יב) צריך לבדוק וכו' - דאמרין הני אחריני **שאיש אחר הביאם כאן** כיון שאין מכירן והנך ט' שהניח - חולדות גררום, וצריך לבדוק אחריהם, ואפילו ביטל מקודם: (יג) מה שהניח ניטל וכו' - גם זה אפילו ביטל מקודם: (יד) וי"א - אסיפא קאי: (טו) בקשורים יחד - דודאי מי שלקחם לקחם כולם ושמא קטנים או עכבר וחולדה לקחום וצריך לבדוק אחריהם והני אחריני נינהו: (טז) א"צ לבדוק וכו' - וכ"פ האחרונים: (יז) אלא אחר האחד - דאמרין שרק אחד ניטל והאחרים נשאר **במקומן ונראה דאין להקל בזה אלא כשביטל או שיש שהות עדיין לבטל**. ובהניח ט' ומצא י' אין נ"מ בין שהניח הט' מקושר ומצא עתה י' מקושרין או שהניחן נפרדין ומצא אחד נוסף עליהן, בכל גווני צריך לבדוק עתה אחר כל הט' שהניח

סימן תל"ב שערי תשובה [ז] ונוהגים - עבה"ט ועיין מח"ב בשם שו"ת זרע אמת שהמניח פתיתין נכון לדקדק שיהיו קטנים פחות מכזית ובסי' ל"ט כתב בשמו שהיה מלקט פתיתים וקודם שבדק כל החדרים וגם לא ביטל הרגיש שחסר אחד מהפתיתים שקיבץ - **א"צ לחזור ולבדוק כל החדרים, ויבטל**, ע"ש.

חמץ שעבר עליו הפסח

3. חמץ שעבר עליו הפסח בשוגג או באונס, האם נאסר באכילה ובהנאה,

במקרים הבאים:

אם מדובר בחמץ של גוי או של הפקר- הרי זה מותר באכילה ובהנאה, שכן שנינו :

שולחן ערוך תמח, א: חמץ של אינו יהודי שעבר עליו הפסח- מותר אפילו באכילה. **משנה ברורה:** (ב) של אי"י - וה"ה של הפקר, דכיון שלא נעשה איסור בשהייתו, לא הטילו חכמים איסור על אכילתו.

א. כשביטל וגם בדק חמצו

למסקנה:

- א. **יש אחרונים:** אסור בהנאה, אף שגם בדק, כי לא חילקו בדבר ואסרו כל חמץ שעבר עליו הפסח, ואסרו מחשש שמא יניח כל חמצו לאחר הפסח כדי לא להפסיד ממונו, ויטען שהוא הפקירו כדין
- ב. **יש אחרונים:** כיון שביטל וגם בדק- יש להקל ואין לאסור בהנאה, כיון שעשה הכל כדין
- ג. **ביאור הלכה:** יש לסמוך על המקילים, להחזיר בהנאה, במקום הפסד מרובה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמח סעיף ה: חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח- אסור, אף על פי שביטל.

משנה ברורה: מבואר במשנה ברורה שיש אחרונים שאומרים, שאף אם ביטל ובדק חמצו- אסור בהנאה, כי לא חילקו בדבר, אמנם בהמשך המשנה ברורה כתב שיש אחרונים שמקילים כשביטל ובדק

(כה) אסור אף על פי שביטלו - או הפקירו, **ואיסורו הוא אפילו בהנאה.** ואף על גב דכשביטלו אינו עובר בבל יראה, מ"מ חששו חכמים שאם נתירו כשביטלו, יש לחוש שיניח כל אדם חמצו אלאחר הפסח, ויאמר שהפקירו קודם הפסח, כדי שנתיר לו.

ודע **דכמה אחרונים** כתבו **דאפילו בדק** ג"כ כמנהגנו, ונמצא חמץ לאחר הפסח, ג"כ **אסור בהנאה**, דלא חילקו בדבר

ויש מן האחרונים שמקילים בבדק וביטל ונמצא אח"כ, דמאי הוי ליה למעבד? הרי עשה הכל כדין! ודעתם דעכ"פ בהנאה אין לאסור, ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך עליהן, ועיין בבה"ל ס"ג בד"ה אפילו מ"ש בזה

ב. כשביטל חמצו אך לא בדק

למסקנה: ע"פ הבה"ל כשביטל חמצו אך לא בדק:

- א. **אם לא בדק מחמת אונס-** יש לסמוך על המקילים (תורת השלמים וא"ר) במקום הפסד מרובה
- ב. **אם לא בדק בזדון-** יש לאסור

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמח סעיף ג: חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח- אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס.

ביאור הלכה שם ד"ה * אפילו הניחו שוגג או אנוס –

עיין במ"ב. המחבר סתם ולא פירש אי מיירי שמחמת שוגג או אנוס לא ביער וגם לא ביטל ומש"ה אסר, אבל אם ביטל, אף שלא בדק מחמת אונס- מותר, כיון שעכ"פ קיים עיקר הדין מדאורייתא³², או אפילו בביטל והניחו מלבער מחמת אונס נמי אסור

ונחלקו בזה האחרונים עיין לקמן סעיף ה' לענין ביטל דלדעת המחמירים שם בבדק וביטל ומצא אחר הפסח כ"ש הכא שלא בדק כלל אף שהיה אנוס על זה

אך לדעת המתירים שם בבדק וביטל י"ל דה"ה הכא אף שלא בדק מ"מ כיון שהיה אנוס בזה לא גרע מבדק וביטל ומצא אחר הפסח וכן מבואר בת' תורת השלמים³³ ובא"ר³⁴ ועיין בת' רעק"א סי' כ"ג ולדינא

³² של תשבייתו שאור מבתיכם. רש"י מסכת פסחים דף מט עמוד א: דמדאורייתא סגי ליה בביטול בעלמא

כבר כתבנו בסעיף ה' לסמוך אמקילין בהנאה במקום הפסד מרובה וה"ה הכא ועיין בספר שדה חמד שהאריך מאד בפרטי דינים אלו.

ג. כשבדק אך לא ביטל חמצו

למסקנה: לא עשה כלום, ועובר בבל יראה ובל ימצא

בבית יוסף אורח חיים סימן תלב אות א כתב: מי שבדק ולא ביער או ביטל- לא עשה כלום

כן כתב בשיעורי ר' דוד (הרב יהושע דוד ב"ר שלום פוברסקי פסחים דף ב עמוד א) שאם בדק ולא ביטל- אסור: (מח) ...וכנראה דבדק ולא ביטל- ודאי דאסור לאחר הפסח, וכמו ביטל ולא בדק דכתב השו"ע דאסור, ורק בתרומתו נחלקו, וכנראה דהנידון הוא מחמת דלא מכר נמי לנכרי, ע"ש היטב.

כמו כן כתב בשיבולי הלקט (סדר פסח סימן רו):

הא למדת שהביטול- עיקר המצוה, אלא שהצריכוהו חכמים לבדוק, גזירה שמא ימצא ברשותו לאחר הביטול גלוסקא יפיפה, ודעתו עלי, וניחא ליה שתהא ברשותו כדי שיזכה בה לאחר הפסח, ונמצא עובר עלי' בבל יראה ובל ימצא, ועל כן חייבו חכמים לבדוק ולחפש אחריו. אם כן כיון שאין הבדיקה לבד עיקר המצוה אלא הרי הוא עדיין תלוי' בביטול שאם בדק ולא ביטל את הסמוי מן העין הרי הוא עובר בבל ימצא על הסמוי אלא אם כן חבוי שלשה טפחים א"כ אין לברך שהחיינו על הבדיקה והבטול אינו טעון ברכה כלל שהרי שנינו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יום טוב ועיקר הברכה שאנו מברכין על ביעור חמץ אינה אלא על הבדיקה

מאמר חמץ לרשב"ץ אות ה': ואם בדק ולא בטל. לא נפטר מלאו דלא יראה ולא ימצא

ד. כשהפקיר חמצו

עוד כתב שם המשנה ברורה (תמח, ה): שכשהפקיר חמצו:

1. אם החמץ היה בידו והפקירו:
 - א. רוב האחרונים: אוסרים לזכות וליהנות ממנו, כיון שיכול היה לבערו ומשלא עשה כן- קנסו אותו
 - ב. בהפסד מרובה: יש לסמוך ולהתיר למכור לגוי או להחליף עמו בדבר אחר
2. אם החמץ לא היה בידו והפקירו: יוכל לסמוך על המקילים ולחזור ולזכות לאחר הפסח וליהנות, כי לא הייתה לו תקנה אחרת אלא להפקיר, ואין כאן קנס

מי שהיה בספינה או בדרך ויש אתו חמץ, ואין אתו נכרי שיוכל למכור לו, ועמד והפקירו בפני עדים, אם יוכל אחר הפסח לזכות בו וליהנות ממנו, נחלקו האחרונים בדבר ורובם מצדדים לאיסור ומ"מ בהפסד מרובה יש לסמוך ולהתיר שימכרנו לעכו"ם או שיחליפנו עמו בדבר אחר

ואם היה בדרך ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו ולא היה לו למי למכור בע"פ כתיקון ועמד והפקיר בפני עדים החמץ שבתוך ביתו נראה דיוכל לסמוך בזה אדעת המקילין ולחזור ולזכות בו אחר הפסח וליהנות ממנו שכיון שלא היה החמץ בידו, וא"כ לא היה יכול למכור ולא לבער כתיקון חז"ל הרי מחויב היה להפקיר מצד הדין כדי שלא יעבור בב"י וא"כ אין לנו לקונסו לאסור חמצו כשחוזר וזוכה בו

³³ בסוף ספר תורת החטאת לרמ"א בחלק השו"ת שבסוף הספר בתשובה ו', עמוד 8

³⁴ אליה רבה סימן תמח: ובספר חק יעקב [סק"כ] (להתיר בהנאה כל שלא היה יודע ממנו כל ימי פסח ויש עדים שביטל או הפקיר קודם, או שיש אונס גמור בענין המכירה וסבור היה שמכר, רק אחר פסח נודע לו שלא מכר אם אמר שביטל אף דליכא עדים מותר בהנאה ע"כ

אכילת מצה

4. האם יוצא ידי חובה במצה גזולה [פרט הדין כשגזולה הוא, ובין שקיבלה מהגזולן] במצה שאולה, במצה שהוציאו אותה מרשות היחיד לרשות הרבים, והאם אורח יוצא ידי חובה במצה של בעל הבית. פרט הדין בכל הנ"ל, האם מברך על אכילת מצה

למסקנה:

- א. במצה גזולה - כשגזולה הוא:
1. כמות שהיא:
 - 1.1. יש אומרים במגיד משנה: יוצא בה בדיעבד ידי חובה
 - 1.2. למעשה ע"פ הרא"ש, המגיד משנה ע"פ הירושלמי, שו"ע: אינו יוצא ידי חובה ואינו יכול לברך (אפילו לא בליל יו"ט שני)
 2. אם הגזולן נתנה לאחר ואותו אחר נתנה שוב לגזולן: הגזולן יוצא ידי חובה
 3. אם אכלה וברך עליה, לדעת הריטב"א - יוצא ידי חובה בדיעבד, אך הביאור הלכה פסק שלא יצא ידי חובה וכדעת השו"ע
 - ממילא ע"פ הריטב"א יש כאן מחלוקת בבלי - ירושלמי, בשאלה האם יוצא ידי חובה בדיעבד במצה גזולה:
 - 3.1. ירושלמי - לא יוצא, כי זו מצוה הבאה בעבירה
 - 3.2. בבלי - יוצא ידי חובה, כיון שמשעה שלעסה הוא כבר קנה אותה, וכשהיא כבר בגרון, ונהנה ממנה, אין זה שייד לדין של מצוה הבאה בעבירה
 - ב. האם מברך על מצה גזולה:
 - (1) בית מאיר: מברך, כיון שכל מה שהגמי אמרה זה רק שזכר לו עון על מצווה הבאה בעבירה, אך אין הכוונה שאין לו לברך, שעכ"פ הוא עושה מצווה של אכילת מצה
 - (2) ט"ז, גר"א כשו"ע ורמ"א, היעב"ץ והגר"ז: אינו מברך
 - (3) ביאור הלכה: למעשה אין לו לברך על מצה גזולה
 - ג. במצה גזולה - שקיבלה מהגזולן:
 1. מג"א ומחצה"ש: יוצא ידי חובה ויכול לברך
 2. הגר"א: אינו יוצא ידי חובה
 - אולם המשנה ברורה כתב בהלכות תפילין, שאם הגזולן מכרה לאחר, ואותו אחר נתנה לאחר - האדם השלישי יוצא ידי חובה
 - ד. במצה שאולה: יוצא ידי חובה ומברך עליה, שהרי שאל אותה על מנת לאוכלה ולא כדי להחזירה (וכדעת הרא"ש)
 - ה. במצה שהוציאו אותה מרשות היחיד לרה"ר:
 1. משנה ברורה: יוצא ידי חובה ומברך, כיון שהאדם הוא זה שעבר עבירה, ולא המצה גופא (גברא ולא חפצא)
 2. ביאור הלכה בהלכות שבת בשם החיי אדם:
 - 2.1. בשוגג: מותר בו ביום אף למי שהוציא אותה מרשות לרשות
 - 2.2. במזיד: אסור לכולם עד מוצ"ש מיד
 - ו. אורח במצה של בעה"ב: יוצא ידי חובה ומברך עליה, אמנם יש מחמירים שבעל הבית יקנה לו אותה, אך רבים מאחרוני זמנינו לא חששו להקנות, כי טענו ע"פ המהר"י קורקוס שדי בהיתר אכילה כדי שזה יחשב כ"עריסותיכם"

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנד: מצה גזולה - אין יוצאין בה

בית יוסף שם ד, א (ב): מצה גזולה אין יוצאין בה. כן דקדק הרא"ש (סוסי"י יח) מהגמרא פרק כל שעה (לח). וכן כתב הרמב"ם (פ"ו ה"ז) דאין אדם יוצא במצה גזולה ובירושלמי (חלה פ"א ה"ה) גרסינן מצה גזולה אסור לברך עליה א"ר אושעיא על שם שנאמר (תהלים י ג) ובוצע ברך נאץ ה' הדא דתימא בתחלה אבל בסוף דמים הוא דחייב ליה אלמא משמע דאין בו איסור אלא משום בוצע ברך אבל בדיעבד נפיק בה ותו מסיק בירושלמי רבי [יונה] אומר אין עבירה מצוה רבי יוסי אומר אין מצוה עבירה וכו' ואפשר דהני אמוראי פליגי ואית להו כיון דלא עשאה כמצותה אינה מצוה ולא יצא ידי חובתו וגם הרב המגיד כתב שיש אומרים דמצה גזולה יוצאין בה בדיעבד והוא כתב שאין נראה כן מסוף דברי הירושלמי וכתב עוד הרב המגיד דהיינו דוקא בשגזל מצה אבל גזל חטים או קמח ועשאו פת ודאי יוצא שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא חייב לו עכ"ל:

כתבו הגהות מיימוניות בפרק ו' (אות ו) בשם **הרוקח** (סי' רפא) שטוב ללמוד לומר: "כל מי שיגיע לידו מצה שלי, הרי היא לו במתנה", כדאמרין בפרק לולב וערבה (מב: 35) מלמדן אותן לומר: "כל מי שיגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה".

שולחן ערוך שם סעיף ד: אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה. במה דברים אמורים, כשגזל מצה; אבל אם גזל חטים או קמח ועשאו מצה- יוצא בה, שקנאה בשינוי, ודמים לבד הוא חייב לו. (ולענין ברכה ע"ל ריש סימן תרמ"ט).

משנה ברורה: (יד) אין אדם יוצא י"ח - היינו אפילו בדיעבד צריך לחזור ולאכול, ומסתימת הלשון **משמע דצריך לחזור ולברך**, ועיין בבה"ל. ועיין בתשובת **שאגת אריה** סי' צ"ד שכתב **דאף בליל יום טוב שני אינו יוצא במצה גזולה:** (טו) במצה גזולה - הטעם דילפינן מחלה בגז"ש, דלחם לחם: מה התם אין אדם מפריש חלה אלא מעיסה שלו דכתיב עריסותיכם, אף כאן כן. ודוקא גזולה, אבל **אם שאל מצה- יוצא בה**, דהא שאלה ע"מ לאכלה ולא להחזירה בעין, א"כ הרי היא שלו ממש.

חשש חילוף:

כתבו הפוסקים דיש לזהר כשאופין הרבה בתנור אחד, והרבה פעמים מתחלפין המצות, נכון שיאמרו: "כל מי שיגיע מצתו לידו- יהיה לו במתנה", דאל"ה יש בזה חשש מצה גזולה. וכתבו עוד דטוב לומר כן גם בשעת טחינה, דלפעמים מתחלף הקמח.

כשהמוכר לחוץ על המעות ומשכן לרשותו- אינו יוצא:

ויש עוד פרט אחד מה שמצוי להכשל בו, כגון אם קנה מצה ומשכן לרשותו, אם המוכר גלה דעתו בעת מכירתו שדחוק למעות ואינו יכול למכור בהקפה, וע"כ עייל ונפיק אחריו אזוזי, ומדחהו בלך ושוב ואינו נותן לו- מדינא לא קנה כמבואר בח"מ סי' ק"ץ סי"ז³⁶, וממילא אינו יוצא בהם אח"כ ידי חובת מצה מן התורה:

במצה שנאפתה מקמח גזול- יוצא ידי חובה אך אינו מברך:

(טז) יוצא בה - ומ"מ לכתחלה לא יקח אותו לצאת בה, דהא לא יוכל לברך עליה, וכדלקמיה וכדלעיל בסי' י"א סעיף ו' בהג"ה.

אם גזל מצה ונתנה לאחר- אותו אחר יוצא בה ומותר לו לברך עליה:

(יז) שקנאה בשינוי - ר"ל בשינוי מעשה, וה"ה היכי שגזל המצה ונתנה לאחר, אותו אחר יוצא בה, דהוי שינוי רשות [ודוקא היכי דהוי ג"כ יאוש בעלים, דשינוי רשות גרידא- לא קני] ואותו אחר- מותר לברך עליה, שהרי לא באיסור באה המצוה לידו, שהרי כבר נתייאש הנגזל ממנה, קודם שבא לידו.

אם גזל מצה ונתנה לאחר ואותו אחר שוב הקנה אותו לגזלן- גם הגזלן יוצא בה:

ואם האחר חזר ונתנו לגזלן- גם הגזלן יוצא בו, דהוי:

1. יאוש

2. ושינוי רשות.

ולענין מרור אם יוצא בגזול בדיעבד עיין בבה"ל.

בסימן תרמ"ט מבואר שבכל מקרה אינו מברך על חפץ מצווה גזולה:

(יח) ולענין ברכה עיין וכו' - ר"ל דשם מבואר **דלענין ברכה- בכל גווני אין לברך** אפילו במקום דקנה, דהו"ל בוצע ברך נאץ ה', ובין הברכה דאכילת מצה ובין ברכת המוציא גופא, ולענין בהמ"ז עיין לעיל בסימן קצ"ו סי"א במ"ב³⁷.

³⁵ במשנה

³⁶ **שולחן ערוך חו"מ קצ, יז:** דין מטלטלין כדון הקרקעות לדבר זה, שאפילו משכן והכניסן לרשותו והמוכר עייל ונפיק אזוזי לא קנה, אלא שבזה יש חילוק במטלטלים אם הוא דבר שאינו ראוי ליחלק, כגון שמכר לו בעל חי ונתן לו קצת מהדמים ועייל ונפיק אזוזי, המקח בטל לגמרי, לפי שאינו ראוי ליחלק והמוכר אינו רוצה להיות שותף עמו
³⁷ **משנה ברורה או"ח קצו א:** אם גנב או גזל חטים וטחנן ואפאן:

ביאור הלכה:

- א. **ריטב"א**: גזל מצה ואכלה - יצא בה ידי חובת אכילה (א). הלעיסה - שינוי מעשה ב. הבליעה - קיום המצווה)
ב. **ביאור הלכה**: הלכה כשו"ע שאם גזל מצה - לא יצא, אך אם אכל מצה גזולה וברך עליה, חוזר ואוכל מצה שאינה גזולה בלא ברכה, לחוש לדעת הריטב"א שכבר יצא ידי חובת המצווה והברכה.

* אין אדם יוצא י"ח במצה וכו' - עיין במ"ב ועיין בחידושי רע"א ובש"א שהביאו שיטת הריטב"א³⁸ **דדעתו דאף בגזל מצה יש שינוי מעשה, דכיון דלעסיה - קנייה בשינוי מעשה, והמצוה מתקיימת אח"כ בבליעת המצה, דהא בלע מצה - יצא, וא"כ דומה לגזל חטים או קמח ועשאו מצה - דיצא, ואף דלדינא בודאי נקטינן כשיטת השו"ע שהוא דעת רוב הפוסקים דס"ל דלא יצא, וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת משלו (ואפשר דס"ל דזה מקרי שהקנין בא ע"י המצוה גופא, דק"ל בסי' תרמ"ט דלא מהני, דאף שאם בלע בלא לעיסה יצא, הא עכ"פ לכתחלה צריך לעיסה כדי שיהיה טעם מצה בפיו) מ"מ לענין שיהיה צריך לחזור ולברך כשאוכלה, אפשר דיש לחוש לדעת הריטב"א שכבר יצא בדיעבד, וע"כ לא יברך. אח"כ מצאתי שכן הסכים במגן אלף.**

* ולענין ברכה וכו' - כתבו הפוסקים דדוקא בגזולה אין יוצאין, לפי שהמצה גופא באה בעבירה, מה שאין כן בהוציא מצה מרה"י לר"ה, כשחל פסח בשבת - יוצא בה ידי חובתו, וגם יברך עליו, לפי שהוא - עבר עבירה, ולא המצה גופא בעבירה, ועיין לעיל סימן שי"ח ס"א במ"ב ובבה"ל³⁹.

* ע"ל ר"ס תרמ"ט -

האם מברך על מצה גזולה:

- (1) **בית מאיר**: מברך, כיון שכל מה שהגמ' אמרה זה רק שנזכר לו עוון, אך אין הכוונה שאין לו לברך, שעכ"פ הוא עושה מצווה
(2) **ט"ז, גר"א כשו"ע ורמ"א, היעב"ץ והגר"ז**: אינו מברך
(3) **ביאור הלכה**: למעשה אין לו לברך על מצה גזולה

עיין מ"ב. עיין בח"י שהביא דעת מג"א לחלוק בזה, שצריך לברך כיון שקנה כבר, ובח"י השיג עליו, והסכים לדעת המחבר. ובמקור חיים ומגן אלף הכריעו כמג"א עיין שם. וכן **בית מאיר** מגמגם בזה, וכתב שכמה פוסקים ס"ל דהאי אין זה מברך אלא מנאץ, לא אתי לאפקי שאין צריך לברך עליו, אלא **לומר שהוא מזכיר עון בברכתו ועכ"פ צריך לברך**, עיין שם

ועיין לעיל סימן י"א⁴⁰ שכתבנו **דדעת הט"ז והגר"א כשו"ע ורמ"א** וכן מצאתי להרב יעב"ץ בסימן קצ"ו שהכריע כן להלכה וכן דעת הגר"ז בסימן זה וכן יש להורות **דספק ברכות להקל**

יש להעיר שלעיל פסק המשנה ברורה (לענין מי שלקח מהלוקח מהגזלן), שמי שגזל תפילין ומכרן לאחר, והלה שב ומכרן, שלכל הדעות יכול הלוקח השני לברך עליהן:

משנה ברורה סימן כה ס"ק (נד) גזולים - דה"ל מצוה הבאה בעבירה, ואפילו אחר יאוש, ואפילו בדיעבד לא קיים מצות תפילין. אך אם מכר התפילין לאחר יאוש לאחר, דעת המ"א בתרמ"ט והמחמ"ש לעיל

- א. **י"א** שאע"פ שקנאן בשינוי והרי הם שלו אלא שחייב לשלם לו דמים עבורם מ"מ **אסור לברך** ע"ז בין ברכה ראשונה ובין בהמ"ז דלענין ברכה דאית בה הזכרת השם חמיר טפי ותמיד הוא בכלל נאץ
ב. **וי"א** דהואיל וקנה **יכול לברך**
ג. ודעת המ"א דלענין בהמ"ז אם אכל כדי שביעה יש להורות בזה שיברך בהמ"ז דהוא דאורייתא, **ויש להחמיר ולברך**

³⁸ **חידושי הריטב"א סוכה לה, א**: אלא מצה מי כתיב מצתכם ואסיקנא דאתיא לחם לחם כו'. ובירושלמי פסלו בפסח (מוהאי טעמא) מצה גזולה (ו)משום דהוא לא מצוה הבאה בעבירה דקנייה ביאוש ושינוי רשות של מצוה כדלעיל, ואף על פי שאינה באה לרצות אית בה משום מצוה הבאה בעבירה, ובגמרא דילן לא אדכרו הא התם כלל משום דלא משכחת לה, דסבירי לה כדאמרין בפרק אלו נערות (כתובות ל' ב') דמכי לעסיה בפומיה קנייה דלאו בר אהדורי הוא ואין לנגזל אלא דמים, ותו ליכא בשעת הנאת גרונו ומעיו דעביד מצוה לא משום לכם ולא משום מצוה הבאה בעבירה כדפרישנא לעיל גבי לולב וסוכה

³⁹ **ביאור הלכה סימן שיח סעיף א *** אחת משאר מלאכות - כתב בח"א כלל ט' דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"ב אבל **המוציא מרשות לרשות** שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר **אפילו לו ואפילו בו ביום** ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מו"ש מיד ומ"מ יש להחמיר בכל איסורי תורה כמו מבשל עכ"ל.

⁴⁰ **משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן יא סעיף ו בענין גזל צמר ועשה חוטים לציצית:** ואם נתיאשו ואח"כ מכרן קנה השני את הציצית ואף לענין ברכה משמע מהמ"א בסימן תרמ"ט סק"ב דיכול לברך בזה ואין בו משום מצוה הבאה בעבירה כיון שהוא לא גזל וכן פסק המחצית השקל אכן הפמ"ג שם בשם הלבוש מחמיר בזה וגם הט"ז בסימן כ"ה והגר"א שם מחמירין בזה

בסימן י"א דיוכל השני לברך, דלדידיה הוי יאוש ושינוי רשות. אכן הט"ז והגר"א בסימן זה כתבו בהדיא דבכל גווני אסור לברך, אף דלענין לצאת בהם משמע מדברי הגר"א דיוצא בהם, אך לענין הברכה- אסור, מ"מ משום בוצע ברך, דעל ידי לקיחתו יצא הגזילה מרשות הבעלים. אך מי שלקח מהשני הזה, נראה **דיוכל לברך**, כן מצאתי בדמשק אליעזר לעיל בסימן י"א ע"ש

מקורות בעניין יציאת אורח במצה של בעל הבית:

משנה ברורה סימן תנד ס"ק (טו) במצה גזולה - הטעם דילפינן מחלה בגז"ש דלחם לחם מה התם אין אדם מפריש חלה אלא מעיסה שלו דכתיב עריסותיכם, אף כאן כן.

כתב בפסקי תשובות בסימן זה:

דנו הפוסקים לענין אורח הסמוך על שלחן בעה"ב, ובנים הבאים לחוג אצל הוריהם, ואוכלים ממצות בעה"ב מבלי שבעה"ב יקנה להם המצות, ולכאורה חסר ב"לכס". ואכן יש שכתבו שאכן יש להקפיד שבעה"ב יקנה ויתן לאורחיו ובניו הגדולים את המצות במתנה גמורה, שיוכלו אף למוכרו ולהקדישו, כי מתנה שאינו יכול למכור ולהקדיש- אין שמה מתנה, כדאי' בנדרים מ"ח.

אמנם רבים מהפוסקים כתבו לישב מנהג העולם שאין מקפידים על כך, כיון שלא כתוב בפירוש "לכס" במצה, אלא ילפינן גז"ש מחלה. לכן יש לומר, כיון שאוכל בלי שום מחאה ובדעת בעה"ב הוא, אף אם לא נתכוונו להקנות ולקנות ממש, ואף אם נאמר שצריך מעשה קנין, הרי בזה שמכניסו לפיו ולועסו ובלעו, הרי הוא כקנין, ושפיר יוצא ידי חובת מצה.

ומכל מקום טוב ויפה הוא שאורחים ובנים נשואים יתנו איזה סכום, לכה"פ שוה פרוטה עבור המצות שיאכלו בליל הסדר כדי לזכות בהם בקנין מעות, שהוא קנין מן התורה.

כמו כן כתב במהדורת "דרשו" בסימן זה:

"המתארח בליל הסדר, ובא לצאת ידי חובה במצה שנותן לו בעל הבית, כתב בשו"ת אמרי בינה (פסח סוף כ"ג) שלכאורה צריך היה לכוין במפורש לקנות. כעין זה כתב בשפת אמת (סוכה לה, א⁴¹), ומ"מ סיימו שניהם שיש כמה צדדים ליישב מדוע אין נוהגים כן.

והורו הגר"ש אלישיב והגר"ש אורבך שראוי להדר ולהקנות במפורש את המצה לכל אחד מהאורחים, אמנם אם לא עשו כן, דעת הגר"ש אלישיב שמעיקר הדין יוצאים בה ידי חובה, והגר"ש אורבך כדעת המהר"י קורקוס⁴² והכסף משנה, שדי בכך שיש לו היתר אכילה, בכדי שתיחשב כשלו.

הגר"נ קרליץ הביא שהחזון איש לא הקנה את המצות למסובין עמו. וכן דעת הגר"י קנייבסקי, כיון שמשעת לעיסת המצות הריהן שלו לגמרי, משמע שלא חששו לזה.

הכשר והגעלות כלים

5. ידות וכיסויי הכלים שלא הכשירום, והשתמשו בהם בפסח, מה דין

המאכל?

למסקנה:

1. ידות הכלים שנתחבו במאכל: התבשיל נאסר

2. כיסויי כלי שהונח על אוכל:

א. כשזכר מיד והסיר הקדירה והכיסוי היה יבש עדיין- הכל מותר

ב. כשזכר לאחר שכיסוי הקדירה קיבל קצת לחות מזיעה בחום שיד סולדת בה- הכל אסור

⁴¹ שפת אמת מסכת סוכה דף לה עמוד א: שם בגמ' אתיא לחם לחם, ומשמע דמסקנת הגמ' כן הוא ולפ"ז צריכין לזוהר במצה של מצוה שיהי' המצה שלו [שיהי' לו בו דין ממון] דוקא ולאורח על שלחן הבעה"ב צריך ליתן לו הבעה"ב המצה במתנה ולא סגי מה שהרשהו לאכול דצריך להיות שלו ממש [שיוכל למכרו ולהקדישו דמתנה שא"י להקדישה לא שמה מתנה כדאי' בנדרים (מ"ח) ע"ש] והעולם אין נוהגין בזה [אכן אפשר דהעולם סומכין ע"י הרא"ש שהתיר לקדש בטבעת שאולה דאדעתא דהכא יהיב ל' שיוכל לצאת בו].

⁴² ר"י קורקוס הלכות ביכורים פרק ו הלכה ד: לענין עיסה נקטינן דכיון שיש בה היתר אכילה עריסותיכם קרינן ביה כי היכי דגבי לולב קרינן ביה לכס

ידות הכלים :

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: וכל הכלים - צריך להגעיל ידותיהם כמותם

בית יוסף שם יב: ומה שכתב וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם. כן כתב המרדכי בפרק כל שעה (סי' תקעז) עץ פרור מגעילו ברותחין, אפילו הבית יד, וכן המחבת

שולחן ערוך שם סעיף יב:

כל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותן. הגה: מיהו אם לא הגעילו הידות - אין לאסור בדיעבד; ואפילו לכתחלה יכול להגעילן על ידי עירוי שמערה עליהן (איסור והיתר הארוך כלל ע"א).

משנה ברורה:

(סח) כל הכלים וכו' - משום שכשנשתמש חמץ בגוף הכלי בחמין, אמרינן דהוליד הבליעה בכולו. אכן משום טעם זה לבד לא היה שייך דין זה אלא בכלי מתכות, משום ד"חם מקצתו חם כולו", והמחבר הלא קאמר "כל הכלים", משמע דאף כלי חרס וכלי עץ, וכ"כ במרדכי בהדיא, דעץ פרור צריך להגעיל הבית יד שלו, וע"כ דחיישין עוד שמא קבל היד איזה פעם חמץ ע"י כלי ראשון כשהדיחו אותו בתוכו לנקות מזהמא ובמחבת ע"י ניצוצות שניתזו עליו מגוף הכלי: (סט) אין לאסור - אפילו בכלי מתכות, משום דאמרינן דכשם שנבלע החמץ בהיד ע"י גוף הכלי, כן עתה נפלט ממנו ע"י הגעלה של גוף הכלי, ולאידך חששות שכתבנו לא מחזקינן בדיעבד, ועל כן אין נ"מ בין אם נשתמש עתה בפסח בגוף הכלי או שנשתמש בהידות כגון שתחבן בפסח לתוך התבשיל, בכל גווניו אין לאסור התבשיל באכילה, כיון שהגעיל את גוף הכלי, [אבל אם לא הגעיל את גוף הכלי - **נאסר התבשיל ע"י תחיבת הידות בלבד**]. וכל זה בסתמא, אבל **בידוע שנשתמשו הידות בחמץ בחמין - לא סגי בהכשר מקצתו אפילו בדיעבד, וע"כ החמיר הט"ז ועוד ש"א בקתא של סכין שלא הגעילו ונגע הקתא בפסח בחמין לאסור אף בדיעבד**, משום דרוב הפעמים מגיע תשמיש החמץ גם בבית יד של סכין, כגון ע"י לחם חם וכדומה: (ע) בדיעבד - פי' אם נשתמש בהם כבר, אבל לכתחלה אסור להשתמש בהן קודם שיגעיל הידות, אפילו הוא בתוך הפסח שא"א להגעילו, כדלקמן בסימן תקי"ט ס"ה בהגה"ה⁴³: (עא) להגעילו ע"י עירוי - דהרי נוגעין בו כל השנה בידיים מלוכלכות וגם לפלוט בזה את הבלוע שבלעו הידות ע"י ניתוז הניצוצות עליהן וכנ"ל. ואם ידע שנשתמש בידות בחמין בחמץ בכלי ראשון לא מהני עירוי אפילו בדיעבד וצריך הגעלה ג"כ בכלי ראשון דווקא.

כיסוי הכלים:

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: כסוי של ברזל שמכסין בו הקדרה - צריך הגעלה, כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדרה, ואם נתנוהו בפסח על הקדרה בלא הגעלה - כל התבשיל אסור, שזיעת הכיסוי מתערב בתבשיל.

שולחן ערוך שם סעיף יד: כסוי של ברזל שמכסים בו הקדירה - צריך הגעלה, כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדירה;

ואם נתנוהו בפסח על הקדירה בלא הגעלה - **כל התבשיל אסור**, שזיעת הכסוי מתערב בתבשיל.

משנה ברורה: (פ) שמכסים בו הקדרה - לאפוקי אותו כיסוי שאופין עליו בצק צריך ליבון [ב"י]: (פא) כיון שמזיע וכו' - ר"ל וא"כ נבלע בו החמץ ע"י חום כלי ראשון וע"כ צריך הגעלה ג"כ בכלי ראשון ולא מהני עירוי: (פב) ואם נתנוהו בפסח וכו' - אפילו אם הכיסוי הודח היטב שאין בו חשש משום חמץ בעין, אפ"ה אסור משום זיעת חמץ הבלועה בתוכו, שיוירד ומתערב בהתבשיל ע"י ההבל העולה מהתבשיל להכיסוי כשהוא רותח, ובפסח איסורו במשהו, ואם נתנוהו בע"פ אחר שש שעות אז אם יש ס' בתבשיל נגד כל הכיסוי - מותר, וכן אם הכיסוי אינו בן יומו מעת שכיסו בו קדרת חמץ - מותר בשעת הדחק לכו"ע, דנותן טעם לפגם בע"פ - מותר, משא"כ בפסח, אפילו אם הוא אינו בן יומו - **אסור לדעת הרמ"א לעיל**, בסימן תמ"ז ס"י בהג"ה⁴⁴: (פג) **כל התבשיל - והקדרה**: (פד) שזיעת הכיסוי וכו' -

⁴³ **משנה ברורה סימן תקט ס"ק כו:** ...ואם לא היה אפשר להכשיר הכלי מעיו"ט כגון שנטרפה היום וכה"ג רבים מהאחרונים מקילים מצד הדין אך אין להורות כן לאחרים וכנ"ל אכן אם היה לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אוכל נפש מותר להורות לאחרים להגעיל בהן

⁴⁴ **שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמז סעיף י:** נותן טעם לפגם - מותר גם בפסח. הגה: ויש מחמירין, וכן נוהגין באלו המדינות. ובמקום שיש מנהג להחמיר, אפילו משהו ונותן טעם לפגם אסור (ת"ה סימן קכ"ח).

א. ואם נזכר מיד והסירו מן הקדרה וראה שהוא יבש עדיין, שלא התחיל להזיע מחום התבשיל שבקדרה הרי:

א.1. התבשיל- מותר באכילה

א.2. וגם הקדרה- מותרת, אף ששניהם רותחים ונגע אחד בחבירו, שאין איסור יוצא מכלי לכלי בלא רוטב, כדאיתא ביו"ד סי' ק"ה אבל

ב. אם שהה הכיסוי מעט על הקדרה בענין שיש לחוש שמא כבר התחיל צד הפנימי של הכיסוי להזיע עד שהיה יד סולדת בזיעה זו- הרי התבשיל והקדרה אסורין

6. כיצד מכשירים את הכלים הבאים לפסח:

א. חביות שכר העשויות מחרס

תשובה לעיל

ב. חצובה שמעמידים עליה הקדירה

למסקנה:

א. הרמ"א ע"פ המהרי"ל: ליבון

ב. פרי מגדים:

1. כשנשפך עליה עיסה- ליבון

2. כשנשפך עליה משקה חמץ- הגעלה

ג. משנה ברורה:

1. לכתחילה: ליבון (חומרא דחמץ)

2. בדיעבד: כשר בלי הכשרה (כיון שזה כדין שתי קדירות יבשות הנוגעות זו בזו)

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תנא (ד) כתב מהר"י ווייל (סי' קצג) דצריך ללבן החצובה שקורין דרייפויס

שו"ת מהר"י ווייל סימן קצג: ללבן החצובה שקורין דרייפויס

הרמ"א שם, סעיף ד: הגה: ...חצובה צריך ליבון (מהרי"ל).

מגן אברהם סימן תנא ס"ק יב: חצובה - היינו כלי שיש בו ג' רגלים שמעמידין הקדרה עליה וצריך ליבון שלפעמים נשפך עיסה עליה

פרי מגדים (יב) חצובה. עיין מ"א. שקורין דרייפויס פו"ס. שלפעמים נשפך "עיסה" עליה, משמע הא נשפך משקה חמץ שכר וכדומה, אף שבחוץ הוא ואש שולט שם, כל שבלע משקה יש כח במי הגעלה לפלוט, עיין סימן תנ"ב במ"א [אות] יו"ד. ובט"ז [אות] י"ו הארכתי די"ל דוקא בלע איסור ע"י אמצעי פועלין מי הגעלה, לא בלע משקה איסור. אכן העליתי שם, דהעיקר כל דבלע משקה אף גוף האיסור- מהני הגעלה. והוא הדין באותן המנסים יין שרף ושורפין על קערה וכדומה, די"ל דמהני הגעלה. ועיין שו"ת הר הכרמל [סימן ה], ונראה דיעבד י"ל להתיר. והוי יודע אם העמידו קדירה בפסח על חצובה שבלע עיסה בת יומה- יש להתיר דיעבד, דומיא דב' קדירות נוגעין ביורה דעה [סימן] צ"ב סעיף (ז') [ח] [בהגה] ובט"ז אות כ"ט. ולומר משהו פליט, הא מנלן, וצ"ע:

משנה ברורה סימן תנא ס"ק לד: חצובה צריך ליבון - הוא כלי שיש לה ג' רגלים ומעמידין עליה קדרה או מחבת בתנור על האור כל השנה, ואם רוצה להשתמש בה בפסח- צריך ללבנה באור, לפי שלפעמים נשפך עליה עיסה ונבלע בה טעם חמץ ע"י האור. וזהו רק לכתחלה משום חומרא דחמץ, דבאמת שתי קדרות הנוגעות זו בזו, אין יוצאת הבליעה מזו לזו כמבואר ביו"ד סימן צ"ב ס"ח⁴⁵, וגם יש לתלות שאף אם נשפך

⁴⁵ הרמ"א על השולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צב סעיף ח: ...מידי דהוי אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה

כבר נשרף והלך לו, כיון שבכל שעה היא על האש, וע"כ בודאי די לזה בליבון קל, ובדיעבד אף אם נשתמש עליו בלי ליבון כלל- ג"כ אין לאסור

פסקי תשובות:

החצובה :

- א. **יש אומרים** שדינה כדין החצובה המפורש כאן במ"ב, כי אף אם נשפך עליה מאכלי חמץ חמים- מיד נשרף ונכלה, כי היא כל הזמן על האש- על כן די בליבון קל (שו"ת אגרות משה או"ח א, קכד: ולימות הפסח צריך ללבן את המקומות שמעמידין הקדרות ג"כ מצד חומרא שהחמירו בחצובה לימות הפסח או לכסות בפח של מתכות, אבל לכל השנה אין צריך)
- ב. **יש כותבים** שאינו דומה לנידון של המ"ב שכל החצובה היתה תחת שליטת האש, שהרי כל כולה היתה בתוך תנור, אבל החצובות שבכירי גז שלנו שמסגרתם גדולה ואין כולה על האש ממש, לא שייך הטעם שאף אם נשפך- נשרף והלך לו, על כן חייבים ללבנו ליבון חמור, ולכן עדיף לקחת חצובה מיוחדת לפסח

(המקור: קונטרס מבית לוי הנהגות מהגר"ש ואזנאר שליט"א ח"א עמ' כ"ט ועיי"ש שלפ"ז גם לענין שאר ימות השנה יש לחשוש שלא לבשל קדירות בשר וקדירות חלב על אותה חצובה, וראוי ליחד חצובה מיוחדת לבשרי ומיוחדת לחלב, ועי"ע שו"ת כת"ס חיו"ד סי' נ"ד שמאריך בשאלה זו, ומלמד זכות על המקילים להניח קדירות בשר במקום שבישלו בו קודם לכן חלב, ומ"מ מסיים כל הירא דבר ה' מדקדק ונזהר שיהיה לו חצובה מיוחדת לקדירה חולבת)

ג. כלי זכוכית שהשתמש בהם בחמין

למסקנה:

- א. שו"ע: בשטיפה
- ב. רמ"א: אין דרך להכשיר
- ג. משנה ברורה:
1. בדיעבד אם מדובר שרוב תשמישו בצונן- מועיל אף בלא הכשר
2. אם רוב תשמישו בחמין או שמששים בו חמץ מעלי"ע- בהגעלה או בעירוי ג' ימים, ובהפסד מרובה יש להקל אף בהני"ל כשמדובר שהכלי אינו בן יומו, שמועיל אף בלא הכשר
- ד. חיי אדם: במקום הצורך כשאין לו כלי זכוכית- יכשיר ע"י שטיפה הגונה ועירוי ג' ימים, אך סתם כך יש להחמיר בדבר שלא מועיל הכשר, שלא לפרוץ גדרן של ראשונים

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: וכל כלי השתייה שרי בשטיפה, לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית

בית יוסף שם אות כו: ולענין כלי זכוכית כתוב בהגהות מיימון פרק ה' (דפו' קושטא הכ"ה) אומר **רבינו יחיאל** דהני כוסות של זכוכית שנשתמשו בהם כל השנה- **אסור להשתמש בהם בפסח על ידי עירוי ולא על ידי שכשוך**, משום דהוי ככלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, ואף על גב דאין משתמשין בהם כי אם על ידי צונן, מכל מקום יש לאסור, משום דלפעמים שורין פתיתין של פת בתוכו ביין, והוי כבוש, והרי הוא כמבושל, **וכן כתב המרדכי** בפרק כל שעה (שם) בשם רבינו יחיאל גם כן, ונתן טעם משום דהוי ככלי חרס, הואיל ותחלת ברייתו מן החול, והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא וכו', ואף על גב דתשמישן בצונן, מכל מקום שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין, והוי כבוש דהוי כמבושל

וראבי"ה (סי' תסד עמ' 91) כתב **דכלי זכוכית שיע ולא בלע** כדאמרינן גבי לב (פסחים עד:) וראה מאבות דרבי נתן (פמ"א ה"ו) שלשה דברים נאמרו בכלי חרס ושלשה בכלי זכוכית כלי חרס בולע ומפליט ומשמר מה שבתוכו מה שאין כן בכלי זכוכית עכ"ל.

...וכתב **סמ"ג** שנהגו שלא להשתמש בכלי זכוכית ישן בפסח, וכן כתב **המרדכי** (שם), ואף על גב דראבי"ה מתיר משום דכלי זכוכית שיע הוא ולא בלע כדאמרינן גבי לב, נראה דלא סמכינן עליה (דהתם) [דהתוספות] פרק כיצד צולין (עד: ד"ה שאני) מפרשי בשם רבינו תם, דההוא שינויא שאני לב דשיע דיחויא בעלמא הוא ואינו נשאר במסקנא כן, **וכן המנהג באלו הארצות ולא כראבי"ה**... ואם תמצא לומר איכא למיחש שאירע כך או שמא הרתיחו בכלי אחר ועירו מאותו כלי הרוחת לתוך כלי כסף וקיימא לן עירוי ככלי ראשון מכל מקום אין להחמיר, דבסמ"ג (לאוין קמא נב:) כתוב דאף על גב דאמרינן (פסחים עד.) בכלי מתכת חם מקצתו- חם כולו, לא אמרינן דהוליד בליעותא בכולו עכ"ל, אבל **הר"ן** כתב בפרק כל שעה (ט.) סוף דבור

ראשון) **כדברי ראבי"ה** דנראה לו להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום דשיעי וקשים ובליעתם מעוטה מכל הכלים וכדאיתא באבות דרבי נתן. וכן אנו נוהגים וכן נראה מדברי **הרא"ש** בפרק כל שעה (סי' ח) גבי מאני דקוניא, וכן נראה **לרבינו ירוחם** (נ"ה ח"ב מ.) עיקר, וכן כתב **הרשב"א** בתשובה (ח"א סי' רלג) **דכלי זכוכית אפילו נשתמש בהם בחמין- אין צריכים שום הכשר, והכל נקטינן**

שולחן ערוך שם סעיף כו:

כלי זכוכית אפילו מכניסן לקיום **ואפילו משתמש בהם בחמין- אין צריכים שום הכשר** שאינם בולעים, ובשטיפה בעלמא סגי להו. הגה: **ויש מחמירין ואומרים דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו**; וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו (סמ"ק ואגור).

משנה ברורה: (קנא) מכניסן לקיום - היינו שהכניס חמץ לתוכן שיתקיים שם: (קנב) ואפילו משתמש בהם בחמים - היינו שבקביעות משתמש בהם בחמין: (קג) שאינם בולעים - לפי שחלקים וקשים הם: (קנד) ויש מחמירין - הטעם דס"ל דכלי זכוכית הואיל ותחלת ברייתו מן החול הרי הוא ככלי חרס, שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, ואפילו ע"י הגעלה, ואף על גב דתשמישו בצונן, מ"מ לפעמים משתמשין בהן בחמין וכמ"ש בסכ"ה בהג"ה, דחוששין אף לתשמיש שאינו קבוע: (קנה) וכן המנהג -

ובדיעבד:

- א. אם היה רוב תשמיש חמץ שלו בצונן, ועתה נשתמש בו מצה בחמין בלא שום הכשר - מותר.
- ב. ואם היה רוב תשמישו בחמין או אפילו בצונן, אלא שרוב הפעמים דרך להשהות משקה חמץ בתוכו מעלי"ע - אז אף בדיעבד אסור החמין שנשתמשו בו, אא"כ הכשירו מתחלה ע"י הגעלה או ע"י מילוי ועירוי.
- ג. ובהפסד מרובה - יש לצדד להקל, אף בזה אם היה אחר מעלי"ע שהוא נותן טעם לפגם.

(קנו) ובמדינות אלו - ומ"מ במקום שאין בנמצא כלי זכוכית ואין לו כוסות ושאר כלים כתב **הח"א** דיכול לסמוך להקל לנקותן יפה יפה ולהכשירו ע"י **עירוי ג' ימים**, וזהו דוקא בכלי שפיהן שלהן רחב מלמעלה, אבל בוטעלקעס"ש שפיהן שלהן צר מלמעלה והשמרים נדבק בתחתיתן ואין יכול להכניס ידיו לתוכן לנקותן יפה, וכן כל כלי שא"א להכניס ידו לתוכו - אין להם תקנה להכשירן. ואפילו בכוסות במקום שנמצא לקנות חדשים - אין לשנות המנהג שנהגו שלא להשתמש בהן.

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קכה סעיף כב:

כלי זכוכית אפילו "בוטעלקעס" [בקבוקים] ששוהין בו השכר כמה ימים או חדשים:

- א. **יש אומרים** דזכוכית אינו בולע כלל, אפילו אם נשתמש בהם בחמין, ולכן לעולם אין צריכין רק **שטיפה** והדחה.
- ב. **ויש מחמירין** דאדרבה **אפילו הגעלה לא מהני** לזכוכית, וכן המנהג במדינות אלו. אבל **בדיעבד, אין להחמיר**. ולכן אם היה תשמישן בצונן, אפילו בלא הגעלה כשר.
- ג. ואם תשמישן בחמין או שיש לחוש שעמד בהם חמץ מעת לעת - מהני הגעלה בדיעבד.
- ד. ובמקום שאין בנמצא כלי זכוכית ואין לו כוסות ושאר כלים רק הכלים המחומצים, נראה לי "דבוטעלקעס" - אין להם תקנה, שידוע שהשמרים נדבק בהם. וכן כל כלי שאי אפשר לו להכניס ידו לתוכו לנקות אותו היטב.
- ה. אבל כוסות אם יכול לנקותן יפה יפה, יכול להכשירן על ידי **עירוי ג' ימים**, דהיינו שיתן אותם לכלי אחר וישהה שם במים יותר מכ"ד שעות, ואז ישפוך אותו המים וישפוך לתוכו מים אחרים וישהה גם כן יותר מכ"ד שעות, ויחזור לשפוך המים ויתן מים אחרים וישהה בתוכו כ"ד שעות, עד שישהה בתוך ג' מימות מוחלפות ג' מעת לעת, דאפילו אם תמצא לומר ששהה בתוכו חמץ מעת לעת ובלע חמץ, מכל מקום הא לא ישהה עכשיו מעת לעת. ואף על גב דבכלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין אסור להשתמש בו אפילו בצונן כמש"כ בס"י י"ג, מכל מקום הא יש אומרים דכלי זכוכית אינו בולע כלל אפילו על ידי חמין. **ובמקום דוחק, יש לסמוך על זה. אבל במקום שנמצא לקנות חדשים, אסור לפרוץ גדרן של ראשונים**, כיון שהמנהג כן הוא שלא להשתמש בהן.

7. מדוע הצריכו לשטוף את הכלי במים קרים לאחר הגעלתו, והאם הוא

לעיכובא?

למסקנה:

- א. רש"י: כדי שלא יחזור הכלי ויבלע את החמץ שפלט ונותר עליו
- ב. רב האי: כן נוהגין
- ג. טור: נהגו לשטוף, אך לא משום טעמו של רש"י
- ד. הרא"ש: כמו שמצינו שבקדשים יש שטיפה יתירה במים צוננים
- ה. תוס': על סמך זה, נהגו לעשות שטיפה אחת יתירה בהגעלה
- ו. ר"י: אין זה לעיכובא, כי למעשה הכלי אינו חוזר ובולע, אך נהגו לשטוף מיד
- ז. משנה ברורה: כטעמו של רש"י, ואין זה לעיכובא, כי בכל מקרה מגעילים רק כלים:
1. קודם זמן האיסור או
2. אינו בן יומו או
3. יש במים ששים נגדו

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנב:

כתוב בתשובה על שם רש"י שמיד לאחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם, צריך לשטוף מיד במים קרים, שלא יחזרו ויבלעו ממים הרותחין שעליהם, וכ"כ רב האי, וכן נוהגין. ולא משום שלא יחזרו ויבלעו המים שעליהם, שאין לחוש לזה כדפרישית, אלא שנהגו כן.

בית יוסף שם אות ז: כתוב בתשובות על שם רש"י (תשובות רש"י סי' רנט⁴⁶) שמיד לאחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם, צריך לשטוף מיד במים קרים וכו'.

בסוף עבודה זרה (פ"ה סי' לו) כתב הרא"ש נהגו העולם לשפוך מים צוננים על הכלי, ותימה: מה תועלת יש בזה? אי משום להדיח מי הפליטה מן הכלי שלא יחזור ויבלע בו- בזה אין תקנה:

- א. כי מיד כשהוציאוהו מן המים הרותחים עם עלייתו הוא בולע, כי אי אפשר לצמצם כל כך למהר ולשפוך עליו
- ב. ועוד כי אפילו בתוך המים הוא חוזר ובולע את פליטתו, ולהכי בעינן שיהיו המים ששים, ואז אין לחוש אם חוזר ובולע

וסמך למנהג מצינו בפרק דם חטאת (זבחים צו:) דקאמר התם גבי מריקה ושטיפה דקדשים לא נצרכה [אלא] לשטיפה יתירתא ולשון יתירתא משמע שטיפה אחת יתירתא בקדשים דבתרומה לא בעי אלא שטיפה אחת ובקדשים אחת יתירה ושטיפה דהתם צונן הוא עכ"ל וכל זה מדברי התוספות (ע"ז עו. ד"ה מכאן)⁴⁷.

וכתבו עוד התוספות (שם) ועל זה נהגו בשטיפת צונן בכל הגעלות מיהו בקונטרס פירש שם (זבחים שם ד"ה ומשני שטיפה יתירתא) שטיפה היא שטיפת צונן ובתרומה ליתא כלל ולפיכך צריך טעם למנהג.

והרמב"ם כתב בפרק ה' (הכ"ג) שאחר שהגעיל הכלים- שוטף אותם, וכתב **הרב המגיד**: זהו לפי דעת קצת מפרשים ממה שאמרו בפרק דם חטאת (צו.) מריקה בחמין ושטיפה בצונן, ויש שאמרו שאינו מטעם זה אלא **להעביר החמץ שעליהם**, ומכל מקום כך הוא דעת הגאונים (שערי תשובה סי' רפ) והאחרונים שצריכין שטיפה כדברי רבינו עכ"ל, ורבינו כתב בטור יורה דעה סימן קכ"א (קצב:) לאחר הגעלה ישטפנו בצונן כדרך ששוטפין הכוס, וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד במים קרים בעוד החמין עליו, כדי שלא יחזור ויבלע, ור"י (זבחים צו: תוד"ה לא) כתב שאפילו לא שטפו מיד- לא נאסר, כי אינו חוזר ובולע ומכל מקום נוהגים לשטפו מיד וכן ראוי לעשות עכ"ל.

⁴⁶ שו"ת רש"י סימן רנט: כתוב בתשו' בשם רש"י: שלאחר הגעלת כלים מיד בעודם המים רותחין עליהם, צריך להדיחן במים קרים. פן יחזרו ויבלעו האסורין שעליהן והם רותחין.

⁴⁷ תוספות מסכת עבודה זרה עו, א: ...ויש מפרש הא דקאמר שטיפה יתירתא היינו שתי שטיפות בצונן ובתרומה ליתא דסגי בשטיפה אחת ולשון יתירתא משמע כן ועל זה נהגו בשטיפת צונן בכל הגעלות מיהו בקונטרס פירש שם שטיפה היא שטיפת צונן ובתרומה ליתא כלל ולפיכך צריך טעם למנהג.

שולחן ערוך שם סעיף ז: נוהגין לשטוף הכלי במים קרים אחר הגעלה מיד.

משנה ברורה שם: (לד) מיד - כדי שלא יחזור ויבלע ממים רותחין שעליהם שיש בהן פליטת החמץ, ומ"מ בדיעבד אף אם לא שטף כלל - אין לחוש, דהא אין מגעילין אלא קודם זמן איסור, או שהוא אינו בן יומו, או שיש במים ששים נגדו, וכנ"ל.

פסקי תשובות:

וחובת השטיפה במים צוננים, הוא בין אם מכשיר כלי בתוך מים רותחים, או בעירוי מים רותחים עליו, או בכלי שני, או ע"י מילוי ועירוי שלשה ימים מים צוננים, וכשמלבנים כלי בליבון חמור - א"צ לשוטפו אח"כ במים צוננים, שהאש שורף האיסור ולא פולט, ואחר ליבון קל, יש אומרים שיש לשטוף במים צוננים. וכמו שאין להשתמש במי ההגעלה, כמו כן אין להשתמש במים שמדיחים בהם הכלים לאחר ההגעלה.

ליל הסדר

8. אכל בלא הסיבה: פרט הדין לכתחילה ובדיעבד:

א. באכילת המצה

למסקנה:

א. לכתחילה: יאכל בהסיבה

ב. בדיעבד: חוזר ואוכל שנית בהסיבה, אך בלא ברכה

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב: וכל מי שצריך הסיבה, אם אכל ושתה בלא הסיבה - לא יצא

שולחן ערוך שם סעיף ז:

כל מי שצריך הסיבה, אם אכל או שתה **בלא הסיבה** - לא יצא, וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה. הגה: ויש אומרים דבזמן הזה, דאין דרך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו שבדיעבד - יצא בלא הסיבה (אגודה פרק ע"פ). ונראה לי אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה - אין לחזור ולשתות בהסיבה, דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות; אבל בשני כוסות ראשונות - יחזור וישתה **בלא ברכה** (מנהגים), וכן באכילת מצה.

משנה ברורה (ס"ק כב) וכן באכילת מצה - היינו שיחזור ויאכל הכזית מצה, ובלא ברכה.

ב. באפיקומן

למסקנה:

א. לכתחילה: יאכל בהסיבה

ב. בדיעבד: אינו חוזר ואוכל שנית בהסיבה, כיון שאסור לאכול 2 כזיתי אפיקומן

משנה ברורה (תע"ב, ס"ק כב) וכן באכילת מצה - ...באפיקומן אם שכח לאכול בהסיבה **לא יחזור** ויאכלנו דהא אסור לאכול שני פעמים אפיקומן

ג. בשתיית ארבע כוסות

למסקנה:

א. שו"ע: אם שתה אותן בלא הסבה, אף בדיעבד חוזר ושותה את 4 הכוסות בהסיבה

ב. רמ"א:

1. לכתחילה: יסב בכל 4 הכוסות

2. בדיעבד: חוזר ושותה בהסיבה רק בשתי הכוסות הראשונות, כיון שאין בעיה להוסיף בכוסות הראשונות, ואין זה נראה כמוסיף על כוסות החיוב, אך אינו חוזר בשתי הכוסות האחרונות

ג. בעניין ברכה על הכוסות שחוזר ושותה לצורך תיקון ההסבה בשתי הכוסות הראשונות:

1. הרמ"א: אינו מברך, כיון שיש לו רשות לשתות כמה כוסות שירצה בתחילה

2. מג"א:

א. למנהג שלנו שאין אנו שותים כלל בין הכוסות- יש לו לברך, כדין נמלך

ב. למעשה יש לחזור ולשתות רק את הכוס השנייה (שאף בכוסות הראשונות נראה כנמלך בזמן שלנו שאין אנו שותים בין הכוסות), וזאת בלא ברכה. טוב לכוון בכוס הראשונה שאם ירצה, יוכל לשתות כוסות נוספות בין הכוסות הראשונות, ואז יוכל לשתות בלא ברכה נוספת

דרכי משה הקצור שם אות (ד) אבל המרדכי (דף רס"א ע"ג) (לז ע"ד) כתב דאם שתה בלא הסיבה- אין צריך לחזור, דאם כן הוה כמוסיף על הכוסות, ומסתפק שם בדבר. ובאגודה כתב בפרק ערבי פסחים (סי' צב) דעתה בזמן הזה- לא יחזור וישתה, כי כדאי הוא ראבי"ה, שכתב שבזמן הזה אין להסב, לסמוך עליו בכהאי גוונא עכ"ל. ובמנהגים שלנו (לר' אייזיק טירנא עמ' נד) אם חוזר ושותה- אין צריך לחזור ולברך, וכן משמע לקמן מדברי הטור סימן ת"פ, דכתב דאם שתה כוס רביעי בלא הסיבה- צריך לחזור ולברך, משום שהסיח דעתו משתייה, משמע הא לאו הכי- אינו צריך לברך. **ולכן נראה:**

א. **דבין הכוסות הראשונות כיון שיכול לשתות ביניהם כמו שירצה- יכול לחזור ולשתות בהסיבה**

ב. **אבל בין כוס שלישי לרביעי- לא יחזור, ויסמוך על דעת ראבי"ה, ומיהו באכילה- יחמיר על עצמו ויחזור**

שולחן ערוך שם סעיף ז: כל מי שצריך הסיבה, אם אכל או שתה בלא הסיבה- לא יצא, וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה. הגה: ויש אומרים דבזמן הזה, דאין דרך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו שדיעבד יצא בלא הסיבה (אגודה פרק ע"פ). ונראה לי אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה, אין לחזור ולשתות בהסיבה דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות; אבל בשני כוסות ראשונות, יחזור וישתה בלא ברכה (מנהגים)

משנה ברורה (כ) ונ"ל אם לא שתה וכו' - ר"ל דבין כוסות הראשונות דמותר לשתות כמה דבעי, כדמוכח לקמן סימן ת"פ, [דבהו לא אמרינן שנראה כמוסיף על הכוסות]- צריך לחזור ולשתות אם לא עשה הסיבה, דלו יהא אלא שתיית רשות- נמי שרי,

משא"כ אם שכח להסב בכוסות אחרונות- אין לחזור ולשתות, שהרי שתיית רשות- אסור שם, מפני שנראה כמוסיף על הכוסות, וא"כ כיון דלהראבי"ה אין צריך להסב, ממילא הוא שתיית רשות, דאסור בין כוסות אחרונות: (כא) בלי ברכה - כתב מג"א דכל זה לעיקר הדין, דרשות בידו לשתות כמה כוסות, אבל למנהגנו שאין שותין שום כוס, אפילו בין כוסות ראשונות, וכדמבואר בסימן תע"ג ס"ג⁴⁸, הוי ליה כנמלך, ואם שתה צריך לברך.

והוסיף עוד, דלפי זה אפילו בין ראשון לשני אין כדאי שיחזור וישתה, דכיון שמברך עליו, נראה כמוסיף עוד כוס על הכוסות, [וכדמבואר בטור סימן תע"ג בשם אבי העזרי⁴⁹] ולכן לא יחזור וישתה, ויסמוך על דעת אבי העזרי כמו בכוסות אחרונות, ומיהו אם שכח ולא היסב בכוס שני, יחזור וישתה בהסיבה בלי ברכה, דלא הוי כנמלך, שהרי גם בתוך הסעודה אם רוצה לשתות- אין צריך לברך, וסומך על ברכת כוס שני. ונכון שקודם שמברך על כוס ראשון, יהיה בדעתו לחזור ולשתות בין הכוסות הראשונות, ואז אפילו יטעה וישתה כוס ראשון בלי הסיבה, יוכל לשתות כוס אחר בהסיבה ובלי ברכה, ולא יהא נראה כמוסיף.

בכף החיים (שם ס"ק מ"ו) כתב עוד סניף להקל, בעניין שתה ד' כוסות בלא הסיבה, שכן מה שחייבים לשתות ארבע כוסות בהסיבה, הוא רק מחמת הספק, כדאיתא בגמרא (פסחים קח). שנחלקו האם צריך הסיבה בשתי כוסות ראשונות או אחרונות, ומספק צריך לשתות את כולם בהסיבה, ולכן בדיעבד יש לומר דיצא.

⁴⁸ **שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעג סעיף ג:** אם ירצה לשתות כמה כוסות, הרשות בידו; ומכל מקום ראוי לזהר שלא לשתות בין ראשון לשני, אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר וקריאת ההגדה.

⁴⁹ **טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעג:** ואם ירצה לשתות אפילו כמה כוסות- הרשות בידו, וכתב **אבי העזרי** רק שיכוין לבו, שלא יצטרך לברך פעם שנית, שלא יהא כמוסיף על הכוסות

9. פרט מהם מספר הכזיתות שיש לאכול בליל פסח האם אכילתן הן לעיכובא והאם יש חיוב לבלוע כל כזית וכזית בבת אחת?

למסקנה:

- א. מצינו 4 כזיתי מצה שצריך לאכול לכתחילה בליל הסדר (+1):
1. כזית מהמצה העליונה (מכיוון שיש ספק על מה עולה ברכת "על אכילת מצה")- די שיאכל כזית מהעליונה או מהחצויה מדינא, ואין זה לעיכובא שיאכל שתי כזיתות
 2. כזית מהמצה החצויה (פרוסה)
 3. כזית עם המרור, זכר למקדש כהלל- כן הוכיח השאגת אריה שחייב כזית, אף שזו כריכה ודלא כרא"ש שדי לו בפחות מכזית
 4. כזית לאפיקומן- זכר לקרבן פסח
 5. (כזית שני לאפיקומן- זכר למצה הנאכלת עם קרבן הפסח- אמנם רק כזית אחד מעכב באפיקומן, שכן חייב רק בכזית אחד מדינא)

ב. בעניין חיוב הבליעה:

בשתי הכזיתות הראשונות- מכניס את שתייהן לפיו, ודי לבלוע כזית אחד בבת אחת, ובדיעבד מועיל לבלוע הכזית מעט מעט, כל שאוכלו בכדי אכילת פרס. משם החזו"א מובא שדי בכזית אחד כללי משתי המצות, ולכן יש להקל למי שקשה.

כזית ראשון ושני- שלמה ופרוסה, ואוכל מכל אחד כזית, מספק על מה מברכים "על אכילת מצה":

שו"ע או"ח תעה, א:

יטול ידיו ויברך על נטילת ידיים, ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה, משתייהן ביחד...

משנה ברורה: (ט) כזית מכל אחד - מן הפרוסה בודאי צריך כזית, דהא מברכין "על אכילת מצה", ואין אכילה פחותה מכזית, אבל פרוסת המוציא, הלא קי"ל דהמוציא מברכין אפילו על פחות מכזית, וכנ"ל בסימן ר"י, אלא משום דיש פוסקין שסוברין דברכת המוציא קאי על הפרוסה, וברכת "על אכילת מצה" קאי על השלמה, לכך צריך מכל אחת כזית.

מדינא	פרוסה		שלימה		למעשה
	הברכה	שיעור	הברכה	שיעור	
לדעת היש פוסקים	על אכילת מצה	כזית (שיעור אכילה)	המוציא	אף פחות מכזית	אוכל כזית מן הפרוסה וכזית מן השלימה
	הברכה	שיעור	הברכה	שיעור	
	המוציא	אף פחות מכזית	על אכילת מצה	כזית (שיעור אכילה)	

ביאור הלכה סימן תעה סעיף א:

- הביאור הלכה תמה מדוע יש צורך בשתי הכזיתות, והרי לא מצינו כן בשום פוסק, ובודאי מדינא די בכזית אחד לשניהם, ויכוון בשתי הברכות על שניהם בבת אחת

* כזית מכל אחד - עיין מ"ב בטעם דבר זה והוא מדברי המפרשים. אכן בעיקר הדבר, תמוה מאד, דלפי כל זה נפק לן דבר חדש דבליילה ראשונה צריך לאכול ב' כזית ולא מצינו זה בשום מקום, וכל הני פוסקים דסברי דצריך ג' מצות לסדר, לא הזכירו זה, זולת הרא"ש והמרדכי, ובש"ס לא נזכר אלא כזית השמש שאכל כזית, ואף שאפשר לדחוק דעיקר שיעורא הוא בכזית ובדיעבד יוצאין בו, מ"מ כל כי האי מילתא הוי ליה לתלמוד לפרושי, ובאמת אף להני דמצריכים ג' מצות הוא רק משום לחם משנה, וגם הא דהצריכו לכיין בברכה ראשונה על מצה אחת, ובברכה ב' על מצה שניה, הוא משום שאז יהיו המצות חבילות חבילות, אבל גם לדידהו שתי המצות הם דבר אחד, וכמו בשבת לחם משנה, ומעיקר הדין יכול לאכול איזה שירצה, רק משום דעל כל אחד מהמצות כוון בברכה, טוב שיטעום מכל אחד, אבל בודאי די בכזית אחד בצירוף משתייהם, וכ"ש לפי פשרת הפוסקים, וכפי פסק המחבר שאוחז בשתייהם, ומכוין בב' הברכות על

שתיהם ביחד, מכש"כ דאין צריך רק כזית אחד משתייהם, גם ר' ירוחם שהעתיק ג"כ באחרונה דעת רבו הרא"ש, לא הזכיר רק שאוכל משתייהם, אבל ב' כזית לא הזכיר וצ"ע

המשך משנה ברורה ס"ק ט: והסכימו האחרונים דצריך רק להכניס לפיהו את שני הזיתים בבת אחת ולרסקם, אבל אין מחויב לבולעם בבת אחת, אלא די שיבלע כזית לערך בבת אחת, ואח"כ יבלע השאר, ובדיעבד אפילו בלע הכזית מעט מעט - יצא, כל שלא שהה מתחלת אכילתו עד סופה יותר מכדי אכילת פרס.

(יא) ואח"כ של אכילת מצה - ובדיעבד אם אכל כזית אחד, בין מהשלמה ובין מהפרוסה - יצא

העיר עליו הפסקי תשובות שם:

אין כוונת המ"ב להכניס לפיו שני כזיתים בבת אחת, שזה דבר שאי אפשר לעשותו, אלא יכניס לפיו לאט לאט, ולא יבלע, אלא ילעוס ויטחון אותו בפיו עד שיכנסו כל ה' כזיתים לפיו, ואח"כ יבלע בבת אחת כזית אחד, ושוב עוד כזית,

ויש שכתבו שגם כאופן הנ"ל קשה מאד לעשות, אלא יש לאכול שני הכזיתים כדרך אכילה, רק יקפיד לאכול במהירות, שיהיה תוך שיעור של כדי אכילת פרס,

ומנהג העולם שכורכין יחד מהשלימה והפרוסה שני כזיתים, ואוכלין או בב"א או בכדאכ"פ וכנ"ל, ולכאוי הלא בשו"ע מבואר שיש קודם לאכול הכזית מהשלימה ואח"כ הכזית מהפרוסה, **ויש שתירצו** שכוונת השו"ע הוא באופן שאוכל כל כזית בנפרד, בכדי שיעור של אכילת פרס, ואז שני הכזיתים הם כשני אכילות, ויש להקדים את השלימה, שעליה כוונת ברכת המוציא כמבוי' במ"ב.

אבל למנהגנו שמשתדלים לאכול את שני הכזיתים תוך שיעור של כדי אכילת פרס, נחשב הדבר לאכילה אחת, ואין נפק"מ מה מקדים למה, ולכן כורכין שניהם יחד, ואוכלין מזה ומזה יחד, ובשם החזו"א מובא **שמדינא די באכילת כזית אחד**, חלקה מהשלימה וחלקה מהפרוסה, ולכן יש עכ"פ להקל לנשים ולקטנים לתת להם רק כזית אחד לאכילה, ואין צריכות לאכול בדווקא שני כזיתים

כזית של	האם צריך לאכול כזית מדינא	הטעם	יש פוסקים	למעשה
השלמה	לא	מברכים עליו: המוציא, וניתן אף בפחות מכזית	מברכים עליו: על אכילת מצה	צריך כזית, שמא הלכה כיש פוסקים שמברך "על אכילת מצה", וצריך כזית לשם אכילת המצווה
הפרוסה	כן	מברכים עליו: על אכילת מצה, ואין אכילה בפחות מכזית	מברכים עליו: המוציא	צריך כזית, שמא הוא נחשב מצות המצוה שעליה נסובה ברכת "על אכילת מצה"

■ מצה שלישית:

המשך שו"ע או"ח תעה, א:

ואחר כך נוטל מצה שלישית, ובוצע ממנה, וכורכה עם המרור, וטובלה בחרוסת. ואומר: "זכר למקדש כהלל".

משנה ברורה: (טז) וכורכה עם המרור – וצריך: כזית - מצה, וכזית - מרור.

לשאגת אריה: החיוב לאכול כזית מרור בכריכת עם מצה אף בזמן הזה הינו חיוב מדרבנן של אכילת כזית לפחות:

שערי תשובה [ס"ק א*] וכורכה עם המרור - עיין בשאגת אריה סי' קי⁵⁰, דמדברי הרא"ש משמע הא דמרור בעי כזית, היינו משום דמברך: "על אכילת מרור", וא"כ י"ל דכריכה א"צ כזית, והשיג ע"ז, והביא ראיות דחייב לאכול כזית בזמן דאיכא פסח מדאורייתא, ובזה"ז מדרבנן, בלא טעמא דברכה, וכן בכריכה שעושין זכר למקדש כהלל, אף על גב דאינו מברך עליו, אפ"ה אינו פחות' מכזית, ע"ש.

⁵⁰ שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן ק: וק"ל דא"כ הא דק"ל מצה צריכה כזית ע"כ מהאי קרא נפקא לן דכתיב בערב תאכלו מצות דנאמר אכילה אצל מצה

■ כזית רביעי וחמישי:

שו"ע תעז, א: לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. (ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות) (ר"ן פי' ע"פ וסוף פ"ב דמגילה).

משנה ברורה (א) כזית - ולכתחלה טוב שיקח שני זיתים: אחד - זכר לפסח, ואחד - זכר למצה הנאכלת עמו

שו"ע הרב או"ח תעז, ג: ועכשיו שאין לנו פסח, צריך כל אחד לאכול כזית [מצה] זכר לפסח, מלבד המצה שאכל לשם אכילת מצה, וצריך לאכול כזית זה לאחר גמר כל הסעודה, כמו הפסח, ולא יאכל אחריו שום מאכל כמו אחר הפסח, וכזית זה נקרא אפיקומן. ולכתחילה טוב לאכול שני זיתים:

1. אחד - זכר לפסח,

2. ואחד - זכר למצה הנאכלת עם הפסח,

ואם קשה עליו לאכול שני כזיתים, על כל פנים לא יפחות מכזית.

יום טוב

מלאכת אוכל נפש

10. מלאכת אוכל נפש שאין מפיג טעמו כלל, ואפשר לעשותה מעיו"ט,

האם ובאיזה אופן מותר לעשותו ביו"ט? והאם הוא לכתחילה?

למסקנה:

א. ישנה מחלוקת לגבי מלאכת אוכל נפש שאין טעמו מפיג כלל ויכול היה לעשותו מעיו"ט, אם מותר לעשותו ביו"ט בשינוי:

1. מהרי"ל, אור זרוע: אסור

2. הטור, סמ"ג, ר"ן: מותר

- הרמ"א פסק ע"פ הר"ן: מותר

ב. אוכל נפש שמפיג טעם במקצת:

1. משנה ברורה: מותר לעשות ביו"ט (ע"פ האחרונים)

2. מהרי"ל: אסור

ג. אם לא הכין מערב יו"ט, מחמת אונס כלשהו - מותר ביו"ט בלי שינוי

ד. האם מותר לכתחילה לחכות ליו"ט, כדי לעשות בשינוי מלאכת אוכל נפש שאין בו הפגת טעם:

1. מגן אברהם: מותר

2. בגדי ישע: פקפק בדבר

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצה: ותנן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שמותר ביו"ט, חוץ מהוצאה והבערה, שמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש, הותרו נמי שלא לצורך, ובלבד שיהא בהן צורך קצת כאשר יתבאר בעז"ה, וכן מכשירי אוכל נפש, כיון שצריך לתיקון האוכלין - מותר לעשותן ביו"ט, וכגון שא"א לעשותן מאתמול, אבל אם היה אפשר לו לעשותן מאתמול - אסור לעשותן ביו"ט.

בית יוסף שם אות ב: כתב סמ"ג (לאוין ע"ה כד ע"ד) מדתנן (ביצה יד.) והמלח - במדוך של עץ, למדנו שכל מלאכת אוכל נפש מותר ע"י שינוי, אפילו בדבר שאינו מפיג טעמו, ואפשר לעשות מערב יום טוב.

דרכי משה הקצר אות (ב) ובמהרי"ל (הל' יום טוב עמ' קסט אות ו - ז) אוסר לעשות אוכל נפש שאפשר לעשותו מערב יום טוב, ולכן אוסר לעשות חלב שקדים ביום טוב, ודעת הטור משמע כדעת הסמ"ג, וכן דעת הר"ן (ו: ד"ה ואיכא), אבל באור זרוע (הל' פסח ס"י רמח) כתב כדברי מהרי"ל שכל שאפשר לעשות מערב יום טוב - אסור לעשות ביום טוב.

■ **מצינו מחלוקת:** האם מותר לעשות מלאכה בשינוי ביום טוב, בדבר שניתן היה לעשותו כבר מערב יום טוב:

א. סמ"ג, טור, ר"ן: מותר

הר"ן על הרי"ף מסכת ביצה ו, ב: צריך שינוי בדבר שנראה שעושה אותו לזמן רב:

ואיכא למידק אשמעתין דעל כרחין דיכת תבלין ומלח- מלאכת אוכל נפש היא, ולא מכשירין, דלא אשכחן מכשירין שאיפשר לעשותן מעיו"ט דלשתרו בשינוי, ומלח- הא אפשר, אלא על כרחין מלאכת אוכל נפש עצמו היא, ואי הכי קשיא לן שינוי [זה למח], דהא באוכל נפש עצמו לא חלקו בין אפשר ללא אפשר, וכמו שנכתוב לפנינו בס"ד,

י"ל שמתוך שאלה עשוי לדון תבלין ומלח לימים הרבה, ואיכא למיחש דמיתחזי כעבד לצורך חול, אסורו עליו בלא שינוי, אלא שהתירו בתבלין לפי שלא פשע כשלא דך מאתמול, אי משום שמפיגין טעמו, ואי משום דלא ידע מאי קדרה בעי בשולי, ואין כל הקדרות צריכות תבלין, אבל כל היכא שהיה לו לדון ולא דך- החמירו להצריכו שינוי, שמא יחשוב הרואה דלצורך חול קא עביד, ודמיה לבקוע עצים דאמרין לקמן [דף לא א] דבעי שינוי מפני שדרך בני אדם לבקוע לימים הרבה ומיתחזי כמאן דעביד לצורך חול.

שו"ע תצה, א: כל מלאכה האסורה בשבת- אסורה ביום טוב, חוץ ממלאכת אוכל נפש, וחוץ מהוצאה והבערה וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותה מאתמול. הגה: ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו כל שאינו מפיג טעם כלל, אם עשאו מערב יום טוב (א"י ומהרי"ל); מיהו אם לא עשאו מערב יום טוב ויש בו צורך י"ט- מותר לעשותו ע"י שינוי (סמ"ק ור"ן).

משנה ברורה:

(ח) כל שאינו מפיג - דלישה ואפיה ושחיטה ובישול אם עשאו בעיו"ט יש בהם חסרון טעם, שאין לחם שנילוש ונאפה היום, כלחם שנילוש ונאפה מאתמול, ולא תבשיל שנתבשל היום, כתבשיל שנתבשל מאתמול, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול, ולהכי לא גזרו בהם, אבל דבר שאין בו קלקול טעם והפסד אם נעשה מאתמול, ל"ל לעשותו ביום טוב, וכתבו האחרונים דנקטינן למעשה כסברא זו. וכתבו עוד, דלפי דעה זו אסור ללוש ביום טוב וורמזולין (שקורין לאקשיין), שאפשר הנילושים מבע"י טובים ביותר. וכן אסור לבשל פירות יבשים ביום טוב, שהוא ידוע שהמבושלים מעיו"ט טובים הם יותר לאכילה אח"כ ביום טוב. מיהו, אם לא היה לו שהות מקודם לבשל, וכש"כ כשלא היה לו הפירות מקודם, בודאי מותר לבשלם ביום טוב, וכן לענין לישה הנ"ל.

(ט) טעם כלל - משמע דאם מפיג טעם אפילו במקצת- שרי לכו"ע, ובמהרי"ל כתוב שאסור לדון שקדים ביום טוב להוציא מהן חלב, מדהיה אפשר ליה לדון מאתמול, אף על פי שמפיג טעם קצת וכתבו האחרונים דמשו"ה החמיר בזה דדמי קצת לסחיטת פירות, דאסור. ומ"מ ע"י שינוי- נראה דיש להתייר. (י) מותר לעשותו ע"י שינוי - ואם לא עשאו מעיו"ט מפני איזה אונס- מותר אפילו בלי שינוי. וכתב המ"א דאפילו לכתחלה מותר להמתין לעשותו ע"י שינוי ובספר בגדי ישע מפקפק ע"ז (שער הציון סימן תצה ס"ק יב) דהלא לדעת התוספות במגילה ז' ע"ב מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום- מן התורה אסור לעשותה ביום טוב, וכן דעת רש"י ריש פרק אין צדין, ואף דמבואר בש"ס להדיא גבי מלח דמהני שינוי, ואף דפשע דהא ידע מקודם שיהיה צריך למלוח, מכל מקום יש לומר דזה דוקא דיעבד, אבל לא לכתחלה להניח על יום טוב) אכן אם אין לו שהות קודם יום טוב, בודאי יש לסמוך ע"ז.

בגדי ישע (דף לב, הרב ישעיהו ווינר) הלכות יו"ט- תצ"ה, ג:

"סי"ק ג' ע"י שינוי ומותר לכתחילה וכו'. וצ"ע הלא לפמ"ש התוס' במגילה דף ז' ע"ב וכפי מה שפי' הרא"ם בפר' בא ומהרש"א בגמ' הנ"ל מוכרח דס"ל להתוס' שהוא איסור דאורייתא אם אינו מפיג טעמו כלל, דדווקא אם מפיג טעם כל שהו, אע"פ שאינו נרגש לרוב בני אדם, ואפ"ה מותר, דזה הוא החילוק בין אוכל נפש למכשירי אוכל נפש, ומש"ה מתיר הקרא אוכל נפש, אע"ג דאפשר לעשות מעיו"ט אבל אם אינו מפיג טעם כלל- אסור מדאורייתא, ולמה כ' המג"א אליבא דהיש מחמירין, ובפרט בכ"מ פסקין כתוס' כמ"ש בעצמו לעיל סי' תמ"ז... אלא ודאי בכ"ע אסור כדברינו".

ביאור הלכה סימן תצה סעיף א: * וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר וכו' - והטעם משום דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ודרשו בגמרא ד"לכם", אתי לרבות לכל צרכיכם, דהיינו המכשירים להאוכל, ומותר אפילו בלי שינוי, כמו אוכל נפש עצמו. והנה מהמחבר משמע דאורייתא שרי לעשות ביום טוב אפילו היה אפשר לעשותו מבע"י שלא היה מפיג טעם כלל ואפ"י בלי שינוי והיינו אם הוא דבר שאין דרך לעשותו לימים רבים ודעת היש מחמירין דאפילו בזה צריך שינוי כיון שאינו מפיג טעם כלל, אם היה עושה מעיו"ט, אבל בדבר שדרך לעשותו לימים רבים, אפילו לדעת המחבר צריך שינוי, וכ"ז כשלא היה מפיג טעם כלל אם היה עושה מעיו"ט, אבל אם היה מפיג טעם מותר אף בזה, שלא ע"י שינוי [כ"ז]

מביאור הגר"א] והנה לפ"ז אנו מוכרחין לומר דמה שאוסר המחבר בסימן תק"י סעיף ח'⁵¹ לעשות שאור ביום טוב כ"א ע"י שינוי, הוא משום שדרך לעשותן לימים הרבה.

11. אילו מלאכות אוכל נפש אסור לעשות ביו"ט? והאם איסור מהתורה?

למסקנה:

א. אסור לעשות מלאכות אוכל נפש ביו"ט של: קצירה, טחינה, בצירה, סחיטה וצידה

ב. גדר האיסור:

1. יש אומרים - מדרבנן, כמו הבבלי, שחכמים גזרו לאסור שלא לעשות ביו"ט מלאכות שנעשות לימים רבים, ושיש בהם משום עובדין דחול
2. יש אומרים - מדאורייתא, כמו שכתב הר"ן בדעת הירושלמי

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצה:

וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אף על פי שהן אוכל נפש - אסרום חכמים, ופר"י הטעם, לפי שאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד, ולדרוך כל ענביו ולטחון הרבה ביחד, וחשו חכמים שאם היו מתירין ביו"ט, היה קוצר כל שדהו, ובוצר כל כרמו, ודורך כל ענביו, וימנע משמחת י"ט, וכן צידה אסור, שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה, ובירושלמי מסמיק להו כולוהו אקראי

בית יוסף שם אות ב:

ומ"ש וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה, אף על פי שהן אוכל נפש אסרום חכמים, ופירש ר"י הטעם, לפי שאדם רגיל לקצור שדהו וכו' עד ובירושלמי מסמיק להו אקראי. הכל דברי הרא"ש בריש פרק אין צדין (סי' א) שבא לאפוקי ממאי דמשמע מדברי רש"י (כג': ד"ה אין צדין) דצידה אסורה מדאורייתא.

ומ"ש וכן צידה אסור, שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה. כלומר צידה, אף על גב דלא שייך בה טעמא דיהבין בקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה, אסורה מטעם אחר, שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה, ודמי לעובדין דחול

ומ"ש ובירושלמי (ביצה פ"א ה"י) מסמיק להו אקראי. היינו לומר דאע"ג דבירושלמי מיייתי מקראי שלא יקצור ולא יברור ולא ירקד ולא יטחון ביום טוב, אסמכתא בעלמא נינהו, ואין אסורין אלא מדרבנן. ודעת הר"ן גם כן בריש פרק אין צדין (יב': ד"ה אין) דהנך מלאכות אינן אסורות אלא מדבריהם לפום גמרא דידן, ונתן טעם לדבר שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה, כקצירה וטחינה וכיוצא בהם ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותים וענבים אסור, לפי שהלכו אחר רובה של לקיטת שאינה ליומה

ואף על פי שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלכו אחר רובה של טחינה, היינו טעמא לפי שאין אותה שחיקה שהוא ליומה נעשית באותו ענין שהיא נעשית לימים הרבה, שזו במדוך וזו בריחיים, ואף פלפלין בריחיים שלהם אינה כדרך טחינת חיטים לימים הרבה

ואף צידת דגים נמי אסור, לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום, לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית, אלא עיקרה מיום לחבירו היא, ולפיכך אסרוה מדבריהם, וכן מטין דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות יום טוב (ה"ה) שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביום טוב אינה אלא מדבריהם, ועדיין אין כל זה מחוור, לפי שהסוגיא הירושלמית מוכחת שהן מן התורה ואף ברייתא שבפרק המצניע (שבת צה.) כפשטא הכי מוכחא עכ"ל הר"ן.

שו"ע או"ח תצה, ב: קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש - אסרום חכמים.

משנה ברורה: (יא) קצירה וכו' - וה"ה דישא והרקדה וכו"ג: (יב) וסחיטה - ר"ל לסחוט הפירות להוציא מהן שמן ויין לאכילה ביום טוב (שער הציון טו) דאילו סתם קצירה וסחיטה בודאי לכולי עלמא אסור מן

⁵¹ שו"ע תקו, ח: אסור לעשות שאור ביו"ט, אלא ע"י שינוי, מפני שהיה אפשר לעשותו מבעוד יום. משנה ברורה: שכל כך יפה הפת שנעשה שאור שלו מבע"י כמו כשנעשה ביומו ודע דסברא זו הוא לכאורה כפי דעה ב' בסימן תצ"ה בהג"ה דגם באוכל נפש גופיה מחמירין באינו מפיג טעם כלל אם עושהו מעיו"ט

התורה, וכדמוכח בחגיגה דף י"ז ע"א עיין שם, [חמד משה]: (יג) אסרום חכמים - דמן התורה כל מלאכה שהוא באוכל נפש- מותר, אלא חכמים אסרו דברים שהם עבודה רבה, כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד, ולדרוך כל ענביו כאחד, ולטחון הרבה בפ"א, וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יום טוב ולכן **אסרו חכמים ואפילו ע"י שינוי אסור** והניחו בהיתרן רק דברים שמסתמא הן רק לצורך אכילת יום טוב

והרבה פוסקים (שער הציון יח) ט"ז ואליה רבה בשם רש"ל, וכן הוא דעת כמה ראשונים וכדעת הירושלמי וכן כתב הגר"א בשם הרשב"א ובחמד משה חיזק סברא זו, גם מש"ס דילן חגיגה דף י"ז ע"ב דקפריך שם הגמרא קצירה ביום טוב מי שרי, [והיינו, למאן דאית "מתוך" גם בשארי דברים חוץ מהוצאה והבערה] אלא שבאמת דשם בסוגיא מבואר דגם בחול המועד הוא מהתורה באיסור מלאכה, וכבר עמדו על זה הראשונים וחילקו בדבר, ואם כן אפשר לומר כן גם לענין יום טוב עצמו, וצריך עיון) **חולקין וסוברין דמלאכת עבודה ה"ל אסור מן התורה אפילו באוכל נפש**, ולא התירה התורה באוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה, כגון מלישה ואפיה ואילך וכה"ג, מלאכות שהם לצורך אכילה ביום טוב, ופרטי דינים אלו יתבארו בסימנים הבאים כאו"א במקומו.

הלכות בורר

12. האם מותר לברור קמח ביו"ט, והאם מותר להסיר ביד זבוב או

פסולת שנפלו לקמח ביו"ט?

ברירת קמח- תשובה לעיל

הסרה בידו- זבוב או פסולת שנפלו ביו"ט:

למסקנה:

א. הסרת צרור שנפל בקמח שריקדו מאתמול באמצעות ידו:

1. רמ"א: מותר, וכדעת השו"ע שמותר גם לרקד

2. יש מחמירים ברמ"א: אסור, כי זה כבורר. אולם יש להתייר למעשה

ב. הסרת זבוב בידו:

1. ע"פ המקילים ברמ"א: מותר

2. משנה ברורה ע"פ הט"ז: ע"פ היש מחמירים, יש לאסור להוציא את הזבוב לבדו, אלא יש להוציא

אותו עם משקה שעימו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקו סעיף ב:

אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית- מותר אף בלא שינוי. הגה: וי"א דמותר לטול הצרור או הקיסם בידו, אבל יש מחמירין ואוסרין (המגיד פ"ג).

משנה ברורה:

(ז) ונפל בו צרור וכו' - היינו ביום טוב, דאי מעיו"ט היה לו לרקד מאתמול, ואינו מותר כ"א ע"י שינוי [עו"ש]: (ח) מותר - שהרי אין כונתו לרקד כדי ליפות הקמח אלא כדי לברור עי"ז הצרורות והקיסמין שישארו בכברה אחר נפילת הקמח דרך הנקבים וזה **לא אסרו חכמים** שהרי נפל ביום טוב גופא וכנ"ל ואינו דומה להא דמבואר לקמן בסי' תק"י ס"ב דאסור לברור קטניות מתוך פסולת שלהן בנפה וכברה [וזה בודאי אסור אפילו בלקחן מתוך החנוני המכירו ביום טוב גופא ולא היה יכול לבררן מעיו"ט] דהתם דרך המלאכה לעשותה לזמן מרובה משא"כ הכא שהקמח כבר מבע"י נברר מהסובין ואירע שנפל בס צרור או קיסם **מינכר לכל שהוא לצורך שעה לאפותה ביום טוב ושרי**: (ט) אף בלי שינוי - **ויש מחמירין דגם בזה בעי שינוי** [ב"ח והביאו הא"ר ועיין בח"א שדעתו דצריך בזה **שינוי גמור** כגון לרקד באחורי הנפה או ע"י עכו"ם] וכן הדין מצות ביום טוב וצריך לרקד הקמח הנטחן מן הפרורין ירקד ע"י שינוי [דהיינו אחורי הנפה לדעת הח"א]: (י) וי"א דמותר וכו' - ר"ל אף זה מותר וה"ה **דמותר ע"י ריקוד** וכדעת המחבר: (יא) אבל יש מחמירין - דכיון דגם בחול דרך ליטול צרור ביד, הו"ל כבורר. ולדעה זו ה"ה דאין ליטול ביד הפירורין הגדולים מתוך הקמח הנטחן, כשדך מצות ביום טוב [ח"א]: (יב) ואוסרים - היינו לענין ליטול צרור ביד **אבל על ידי הרקדה גם הם מודים לדעת המחבר דשרי** ועיין מה שכתבנו בסק"ט דעת הב"ח. **ונכון לנהוג כדעה זו** [פר"ח] וה"ה **אם נפלו זבובים לתוך הכוס- לא יסיר אותם לחוד, אלא צריך שיקח מן המשקה ג"כ עמהם** [ט"ז] וה"ה השותה שכר ובתחתיתו יש שמרים יניח מעט שכר על השמרים [פמ"ג].

ט"ז שם ס"ק ג': שנופלים זבובים לתוך הכוס בשבת- אסור להסיר הזבובים לחוד, משם להראב"ד דהוי ליה כבורר, אלא צריך שיקח מן המשקה ג"כ עמהם, וזהו דעת המחמירין שזכר רמ"א בס"ב, ומו"ח ז"ל כי פי' אחר בדברי הרא"ש והראב"ד

13. האם מותר לסנן אטריות ביו"ט במסננת המיועדת לכך?

למסקנה: מותר, כיון שלא ניתן היה לסנן מערב יו"ט, שהרי הוא בישל אותן ביו"ט עצמו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקי סעיף ג: אין מסננים החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת של עץ; אבל בשל מתכות, מותר.

משנה ברורה: (יב) במסננת שלו - כתב המ"א דאם לא היה אפשר לסנן מעיו"ט, מותר לסנן אפי' במסננת, ועיין בבה"ל מה שהערנו בזה.

שולחן ערוך שם סעיף ד: אין תולין המשמרת ביו"ט לסנן בה שמרים, אבל אם היתה תלויה ועומדת- מותר ליתן בה שמרים לסנן

משנה ברורה: (יז) לסנן - ומיירי באופן שאם היה עושהו מאתמול, לא היה טוב כ"כ, דאל"ה אסור משום בורר, וכמו גבי חרדל לעיל בס"ג, וכתב הפמ"ג דעיי' שינוי- מותר בכל גווני.

פסק בפסקי תשובות ע"פ שו"ת חשב האפוד (ג, לה):

מכאן (מהמשנה ברורה ס"ק יב) נלמד להתייר לסנן אטריות לאחר בישולם במסננת המיוחדת לכך, כיון שאי אפשר מעיו"ט, שהרי בישל את האטריות ביו"ט, וכמו כן מותר לסנן במסננת דייסות שיש בהם גושים, וחלב רתוח שנוצר על גביו כמין קרום וכל כיוצא בזה, שכל דברים אלו הפסולת ראוי לאכילה עכ"פ עיי' הדחק, לכן אין זה בורר ממש, לכן מותר גם בכלי המיוחד לזה.

וזו לשונו של חשב האפוד:

"והנה לאקשען (אטריות) שמבשלים אותם ביום טוב דומה לחרדל שאין זה בורר ממש, כי המים של הבישול ראויים לשתיה, וגם אי אפשר לסנן אותם ערב יום טוב אם מבשלים אותם ביום טוב, ולבשל אותם ביו"ט- בוודאי מותר. ועיין במגן אברהם סי' תצ"ה בשם מהרי"ל שיש ללוש הלאקשען מערב יו"ט, דהישנים יותר טובים, ומשמע ודאי דלבשל אותם- מותר לכתחילה ביו"ט, וא"כ ודאי מותר גם לסנן אותם אח"כ, כי אי אפשר בלאו הכי".

הבערה ביו"ט

14. האם מותר בימות החורף לפתוח את ברזי הצינורות של הסקה

מרכזית (שפועלת מערב יו"ט) במטרה לחמם את הבית, למרות שעל

ידי כך יתחממו המים הקרים שבצינורות?

למסקנה: מותר, משום שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך, ויש אומרים שהנאת הגוף בכלל אוכל נפש, ואם מדובר שעיי' ההסקה המרכזית מחמם את המאכלים, הוי אוכל נפש ממש

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיא: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה

בית יוסף שם א (ב) בעיני איסור גמור שמחממין יורות בית החורף ביום טוב של פסח, אף כי לפעמים אין קור גדול כל כך, דמדמינן ליה למוגמר ולמרחץ דהוי איסור דאורייתא, **דאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים**, כך מצאתי בתשובה אשכנזית כמדומה לי שהיא של מהר"י מולין ז"ל (שו"ת מהרי"ל מהדו' י - ס ס"י קסו).

שו"ת מהרי"ל סימן קסו:

...אבל המחממין כשאין הקור כל כך גדול וגם אין להם ילדים שמצטערי הרבה, בעיני הוא **איסור גדול**, ולית היכולת בידי לאסור, ומונע אני מלהגיד לרבים, דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. וכן נראה בעיני **איסור גמור שמחממין יהודי' בית החורף ביו"ט של פסח**, אף כי לפעמים אין קור גדול כל כך, דמדמינא ליה למוגמר ולמרחץ דהוי **איסור דאורייתא, דאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים**. ומי' הקיל מאוד בחמום בית

החורף בשבת, כי הח"ר זוויןבל ז"ל בקש לחממו בערב שבת הואיל והיו מחממין רק פעם אחת מעת לעת, ולא אבה שמוע, כי אמר תענוג הוא בשבת בבוקר כשהוא חם.

שולחן ערוך שם סעיף א: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה. הגה: וי"א דאסור להחם בית החורף ביו"ט, דלפעמים אין הקור גדול ואינו אלא למפונקים, והוי כמרחץ ומוגמר דאסור, (ב"י בשם תשובה אשכנזית), ונהגו להקל.

משנה ברורה (א) מותר לעשות מדורה - דאף דכתיב בתורה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", קי"ל דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש, הותר אף שלא לצורך אוכל נפש, ובלבד שיהא שוה לכל נפש, וצורך יום טוב, וי"א דכל מידי דהנאת הגוף בכלל "אך אשר יאכל לכל נפש" הוא, ורק שיהא שוה לכל נפש: (ב) י"א דאסור - ודוקא על ידי ישראל, אבל ע"י עכו"ם לכו"ע שרי, והמנהג להקל אף ע"י ישראל, וכדלקמיה: (ג) להחם בית החורף וכו' - היינו שאין מבשל שם שום תבשיל, רק להחם בלבד: (ד) דלפעמים אין הקור גדול - פ' בזמן שאין הקור גדול, שאין דרך סתם בני אדם להקפיד על צינה זו, **דאם נזדמן ביום טוב שהיה קור גדול כמו שמצוי לפעמים בפסח וסוכות - מותר לכו"ע**, ואף אם לא היה קור כ"כ שצריך להבעיר מפני צינה, **ורק שהמאכלים השמנים [שבשלים בכירה] יקראו מחמת קור - מותר לו לכו"ע** להבעיר תנור בית החורף להעמידם שם כדי שלא יקרשו, **דהוא צורך אוכל נפש ממש**: (ה) אלא למפונקין - דכיון דאינו אלא למפונקין, **לא הוי שוה בכל נפש**: (ו) כמרחץ ומוגמר - היינו דין דלהחם מים לצורך רחיצת כל גופו דס"ב, דאסור מטעם זה, ודין דמוגמר בס"ד לקמיה, דאיסורו הוא גם כן מטעם זה: (ז) ונהגו להקל - כיון דעיקר מלאכת ההבערה בשביל קור הוא מלאכה המותרת, דהוא שוה בכל נפש, לא קפדינן אם הקור גדול או קטן.

פסקי תשובות שם:

ומכאן נלמד לענין הסקה מרכזית הפועלת בשילוב עם חשמל וגז או נפט או רק עם חשמל, שאם הדליקה מערב יו"ט (או שנדלקה ביו"ט ע"י שעון שבת):

- א. **מותר לפתוח את ברזי הצינורות המובילים מים חמים להסקות שבבית**, בין בשעה שגוף החימום פועל ובין בשעה שאין גוף החימום פועל, (ומשום שמקדים את זמן בעירת הגוף חימום שעובר ע"י מעגל חשמלי - ליכא איסור, משום שהוא גרם הבערה שהותרה ביו"ט, אמנם יש שכתבו שטוב להימנע מגרם הבערה, אך במקום צינה נראה דיש להקל לכו"ע, דהכל חולים אצל צינה)
- ב. **וכן מותר לסגור ברזים הללו**, ולמנוע כניסת מים ג"כ, בין בשעה שגוף החימום פועל, בין בזמן שאינו פועל, (דאף דע"כ נכבית האש מוקדם יותר והוי גרם כיבוי, דאסור אם לא במקום פסידא, מ"מ כיון דאינו מיכון לכך, והוי כח שני וגרמא, כה"ג לכתחילה (בשם הגרשז"א)).

אולם את כפתור הטרמוסטט המגביר ומנמיך את מידת החום הרצויה:

- א. אין להנמיך ביו"ט, אלא בזמן שפעולת גוף החימום מופסקת, (דאם יעשה כן בשעה שפעולת החימום עובדת, קרוב לוודאי שהאש תיכבה מיד, ואף אם לא תיכבה מיד, אית ביה משום גרם כיבוי)
- ב. ולהגביר את מידת החום, יעשה בעת שגוף החימום פועל (דאם יעשה כן בשעה שפעולת החימום מופסקת, קרוב לוודאי שמיד תידלק האש, ופעולת הטרמוסטט נעשית ע"י חשמל, שאסורה ביו"ט משום מוליד אש).

15. האם מותר לחמם מים ביו"ט כדי לשטוף כלים לצורך יו"ט?

תשובה לעיל

עשיית מלאכה לנוכרי

16. בישול והוצאה לצורך נוכרי ובהמה ביום טוב, האם אילו איסורים מהתורה או מדרבנן?

למסקנה:

א. עבור גוי:

1. בישול: אסור מדאורייתא, "לכם ולא לגויים" (אך אינו לוקה על כך)
2. הוצאה: בה"ל: ייתכן שע"פ הרמב"ם יש להתיר, אך השו"ע לא רצה להקל וסתם לאיסור

ב. עבור בהמה:

1. בישול: מחלוקת:

- 1.1. יש מתירים (אבי העזרי והר"ז הלוי)
- 1.2. ויש אוסרים מדאורייתא (הרא"ש) "לכם ולא לכלבים"
2. הוצאה: ע"פ הרמב"ם - מותר

רש"י שמות פרשת בא יב, טז: לכל נפש - אפילו לבהמה. יכול אף לנכרים? תלמוד לומר לכם.

רמב"ן שם לכל נפש - אפילו נפש בהמה. יכול אף לכותים, תלמוד לומר לכם. לשון רש"י. וגם זה איננו כהלכה. אבל לכם ולא לכותים, לכם ולא לבהמה (עיי' ביצה כא א).

בית יוסף אורח חיים סימן תקיב, א: אין מבשלין לצורך גוי ביום טוב. פשוט בפרק ב' דביצה (כא): וטעמא משום דכתיב (שמות יב טז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ודרשינן: לכם - ולא לגויים.

שולחן ערוך שם: אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב

משנה ברורה: (ב) לצורך כותים - דכתיב: "אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ודרשו חז"ל: "לכם - ולא לכותים, לכם - ולא לכלבים"

ביאור הלכה סימן תקיב סעיף א:

* אין מבשלין לצורך עו"ג וכו' - עיין מ"ב מש"כ משום דכתיב יעשה לכם וכו'. והנה בסימן תקי"ח כתבנו דאף לענין אפיה ובישול ג"כ אמרינן: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך", אכן בעינן שיהיה צורך היום קצת, ולצורך עו"ג - לא מקרי כלל "צורך היום", וכדמוכח מתוס' כתובות דף ז' 52 ויש בזה איסור תורה ואף לשיטת הסוברים שם בב"י דמה"ת מותר אף שלא לצורך כלל, עכ"פ מדרבנן אסור, כמו שמוכח במסקנת ב"י שם, ועוד נוכל לומר דלצורך עו"ג, כיון שגילתה התורה "לכם ולא לעו"ג" גרע טפי, ולכו"ע יש בזה איסור דאורייתא, וכן מוכח מהרמב"ם בהלכה י"ג שס"ל דיש בזה איסור תורה, ולכאורה מוכח שם בהלכה ט"ו דס"ל דלאו גמור ג"כ יש בזה, דאמרינן אהדריה לאיסורא קמא, מדכתב שם דאינו לוקה מטעם "הואיל", ומשמע היכי דליכא טעם זה כגון שבישל סמוך לחשיכה או טריפה - לוקה ג"כ, אכן מסוגיא דביצה דף י"ב לענין שוחט עולת נדבה דאמר שם דאינו לוקה מטעם מתוך אף דשם ג"כ נדרש לכם ולא לגבוה וע"כ כמש"כ התוס' שם דמטעם מתוך ממעט מלקות ומחמת המיעוט דלכם יש בזה איסור עשה עכ"פ

וה"נ בעניננו לדעת הרמב"ם דהותר שלא לצורך כלל אין בזה כ"א איסור עשה [ועיין בלח"מ הלכה ט"ו שהוכיח ג"כ דלהרמב"ם יש בזה איסור דאורייתא וסוף דבריו שם לכאורה נסתר מדברי התוס' הנ"ל] ומה שהוצרך הרמב"ם במבשל לצורך עכו"ם לטעם "הואיל", אף דבלא"ה אינו כ"א איסור עשה, י"ל דמשום אינך נקט כן, שכלל שם המבשל לצורך חול עי"ש, והעתיק הרמב"ם בזה לשון הגמרא אליבא דרבה (פסחים דף מו) ולכאורה ה"ה בהוצאה לצורך עכו"ם ג"כ הרמב"ם מודה לשאר פוסקים דיש בזה עכ"פ איסור עשה מקרא דלכם, וגרע מהוצאה שלא לצורך כלל, וכמו לענין בישול ואפיה וכו"ל וכן מצאתי אח"כ בשמ"ק שכתב דאף לדעת רש"י [וכן לדעת הרמב"ם העומד בשיטתו] דס"ל לענין הוצאה דאמרינן מתוך, והותרה לגמרי אף שלא לצורך כלל, מ"מ לצורך עו"ג גלתה לן התורה מקרא דלכם דגרע טפי, ואסור מן התורה עי"ש.

⁵² תוספות מסכת כתובות דף ז עמוד א: ...אף על גב דלא חשיב אוכל נפש משום איסור דרכיב עליה מכל מקום צורך היום הוא כיון דאכיל ליה ונראה לר"י דהוצאת תינוק לטייל הוי צורך היום ומיהו הוצאה לצורך נכרי נראה דאסור

אכן מלשון הה"מ משמע דשאני הוצאה מאפיה ובישול, ולהרמב"ם דס"ל דהוצאה שלא לצורך כלל נמי מותר, ה"ה **דמותר לצורך בהמה**, וה"ה דלפי"ז מותר נמי ג"כ לצורך עו"ג, אף שאינו לצורך היום כלל, דמחזק קרא דלכם נדרוש לתרווייהו, והעתיקו הגר"א, וכתב דמשום זה השמיט המחבר דין זה דהרמ"א, אבל קשה, הלא לקמן בסימן תקי"ח ס"ב סתם המחבר לאיסור הוצאה לצורך עו"ג, ואפשר **דלענין בהמה דנמצאו ראשונים שפסקו כר"ע דמותר מלאכה לצורך בהמה, לכן לא רצה המחבר להחמיר לענין הוצאה, וסמך בזה על דעת הה"מ שמיקל בזה לדעת הרמב"ם, אבל הרמ"א שסתם בסימן תקי"ח אף לענין הוצאה דוקא כשצריך לו קצת, וכשיטת המחמירין שם סתם בענינו ג"כ להחמיר**

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח סעיף ב: אסור לישראל להוציא שום דבר ביום טוב לצורך אינו יהודי

משנה ברורה: (יב) שום דבר וכו' - ר"ל אפילו של אוכל נפש, דלא עדיפא מבישול דאסור גם כן לצורך עכו"ם, כדאיתא לעיל בסימן תקי"ב

שער הציון שם ס"ק כב: אלא דלפי מה שהבאנו לעיל סימן תקי"ב בביאור הלכה בשם איזה פוסקים, מלאכה בעבור נכרי גרע טפי, ואפשר דבזה לכולי עלמא אסור ואפילו מדאורייתא, ולענין צורך בהמתו, עיין שם בביאור הלכה

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיב: וכשם שאסור לבשל לצורך א"י, כך אסור לבשל לצורך בהמה, ודוקא בישול ואפייה, אבל לטלטל מזונות וליתן לפניהם - מותר אפי' בשבת, ואבי העזרי והר"ז הלוי כתבו שמותר לבשל לצורך בהמה, ולא נהירא לא"א ז"ל.

שולחן ערוך שם סעיף ג: אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים

משנה ברורה ס"ק (טז) לצורך כלבים - אפילו כלבים דמזונותיהם עליו, ומכ"ש כלבים של הפקר, ולא דוקא כלבים, אלא ה"ה שאר בהמה חיה ועוף - אסור לעשות שום מלאכה עבורם, דקרא דלכם ממעט עובד גלולים ובהמה.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תקיב סעיף א:

כתיב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", והך "לכם" מיותר, ודרשינן לכם ולא לא"י, שלא הותרה מלאכת יום טוב בשביל הא"י, ולכן אסור לבשל או לאפות בשביל א"י, ומ"מ אינו לוקה, משום דאמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים הוי חזי ליה כמ"ש הרמב"ם בפ"א דין ט"ו....

17. באילו מקרים מותר לעשות מלאכת איסור לצורך נוכרי ובהמה ביו"ט?

התשובות לעיל

דיני ספיקות ביו"ט

18. באר הדין במקרים הבאים, ביו"ט ראשון וביו"ט שני:

א. ספק צידה

למסקנה:

- א. סתם ספק צידה: להחמיר, משום שזה דבר שיש לו מתירין
- ב. אם ודאי ניצוד היום, והספק הוא רק אם הגוי צד עבור ישראל: יש להקל לצורך מצווה שלא להמתין בכדי שיעשו
- ג. שתי ספיקות בבת אחת:
 1. אם ניצוד היום +
 2. אם ניצוד עבור ישראל: אסור, אך בערב מותר מיד
- ד. ספק צידה ביו"ט שני:
 1. ט"ז ובאר הגולה: אסור
 2. מאמר מרדכי: מפקפק אם יש לאסור

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצז סעיף ג:

אפילו ספק צידה- אסור...

משנה ברורה: (ז) ספק צידה - ואף על גב דלכמה פוסקים עיקר צידה ביום טוב אינה מן התורה, וכמו שסתם ג"כ המחבר בסימן תצ"ה ס"ב⁵³ מ"מ החמירו כאן אפילו בספיקא משום שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לו לאוכלם אחר יום טוב, ובדבר שיש לו מתירין- החמירו חכמים, אפילו בספק דרבנן.

שו"ע תקטו, ג: אפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום- אסורים

משנה ברורה:

(כז) אפילו אם הוא ספק - זה נמי קאי בעכו"ם שליקט לעצמו, דאין בו אלא איסור מוקצה, מ"מ גם בספק אסור, **דספק מוכן- אסור**, כמבואר בסימן תצ"ז ס"ג⁵⁴, ולהכי לא הזכיר כאן המחבר לענין "כדי שיעשו" דכשלקטן לעצמו א"צ כדי שיעשו כנ"ל בסעיף הקודם,

אכן **אם ודאי לקטן או צדן היום, ורק ספק אם לקטן וצדן בשביל ישראל, אם צריך להמתין בכדי שיעשו תלוי במחלוקת המבואר בסימן שכ"ה ס"ז ומתבאר בדברי האחרונים שם דיש להקל לצורך מצוה.**

עוד מבואר שם, דאם היו שני הספיקות יחד:

א. **אם נלקטו היום**

ב. **ואם נלקטו בשביל ישראל ביומן- אסורים**, דאפילו ודאי לא בשביל ישראל לקטן- אסור, משום ספק מוכן כנ"ל, אלא **דבערב מותרין מיד משום ס"ס**, ואפילו היה יום טוב בערב, כגון שני יום טוב של גליות, אכן בנכרי שהביא דורון לישראל [או הביא למכור בעיר שרובה ישראל] אסור בכדי שיעשו כמבואר בס"א דחשבין להו כודאי נלקטו היום ובשביל ישראל.

(כח) אסורים - עיין בט"ז **ובאר הגולה דאפילו ביום טוב שני יש לאסור ובמאמר מרדכי מפקפק ע"ז והפ"ח** בסימן תצ"ז מכריע דלענין ליקוט יש לאסור משום דיש פוסקין שסוברין דכל שיש מאותן המינין במחבר דרכן של בני אדם ללקוט אותן ביומן שמביאין אבל לענין צידה מותר ביום טוב שני דלא שייך טעם הנ"ל והו"ל ספיקא דרבנן.

ביאור הלכה סימן תקטו סעיף ג:

* אפילו אם ספק - עיין מ"ב מש"כ דבעכו"ם שהביא דורון אין זה בכלל ספק... אבל לדעת הגאונים דאסרי בספק חוץ לתחום וכה"ג שארי ספיקות אין הכרח לומר דדורון ודאי הוא ורק ספק ואפ"ה אסור... מ"מ יש נ"מ לדינא בדורון גופא כיון דלמלחמות וסייעתיה חשיב רק כספק אם היה לזה עוד ספק כגון ספק אם יש במינו במחבר א"כ הוי ס"ס ומותר לערב גם להחמירין בספק אחד וכן משמע ביש"ש וכן פסק הגר"ז.

ב. ספק מוקצה

למסקנה: ספק מוקצה- לחומרא

משנה ברורה סימן תצז (ח) אסורים -... והסכימו הפוסקים... כל ספק מוקצה... דמחמירין בהו כשל תורה

ג. ספק נולד

למסקנה: ספק נולד- אסור

שו"ע תצז, ג: אפילו ספק צידה- אסור; כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוציא בהם- אסורים...

משנה ברורה סימן תצז (ח) אסורים -... והסכימו הפוסקים... **כ"ש ספק נולד** דמחמירין בהו כשל תורה...

⁵³ שו"ע או"ח תצה, ב: קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים.
⁵⁴ שו"ע או"ח תצז, ג: אפילו ספק צידה אסור; כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוציא בהם, אסורים אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום

ד. ספק מוכן

למסקנה:

- א. **בסתם: לחומרא**
- ב. **ביו"ט שני של גלויות:**
1. **שו"ע: מותר (מדין ספק ספיקא)**
2. **משנה ברורה: יש מחמירים, כיון שאנו בקיאים כיום בקביעת הירחים וממילא שוב אין ספק ספיקא אלא זה כוודאי יו"ט מדרבנן, ועל כן למעשה יש להחמיר, אך אם יש הפסד גדול - יש להקל**
- ג. **ביו"ט שני של ראש השנה - משנ"ב: אסור**

שו"ע תצו, ד: ספק מוכן - מותר ביום טוב שני, משום דהוי ספק ספיקא.

משנה ברורה: (י) ביום טוב שני - **וביום טוב שני של ראש השנה - אסור**, דב' ימים כיומא אריכתא הוא, וכן ביום טוב שני הסמוך לשבת: (יא) דהוי ס"ס -

(1) שמא אין היום יום טוב

(2) ושמא ניצוד מאתמול וכבר הוכן

ולא מחמירין משום יש לו מתירין למחר, כיון דהוא ס"ס גמורה להיתרא, אין כאן איסור כלל, **ויש חולקין** בזה, וסבירא להו דלדידן יום טוב שני, לא מטעם ספק הוא, שהרי בקיאים אנו בקביעת דירחי, ויודעין אנו שהוא חול, אלא שאנו מקיימין מנהג אבותינו, והוי **כיו"ט ודאי מדרבנן**, ואין כאן אלא **ספק אחד ואסור** וכמו בסעיף ג' **ויש להחמיר** כסברא זו אם לא במקום הפסד גדול

שו"ע תקטו, ג: אפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום - **אסורים**

משנה ברורה: (כז) אפילו אם הוא ספק - זה נמי קאי בעכו"ם שליקט לעצמו, דאין בו אלא איסור מוקצה, מ"מ גם בספק אסור **דספק מוכן אסור** כמבואר בסימן תצ"ז ס"ג...

משנה ברורה סימן תצח, כג: בספק מוכן - בודאי לחומרא אזלינן, וכדלעיל סימן תצ"ז סעיף ג' וד'

ה. ספק אם בא מחוץ לתחום

למסקנה:

1. **שו"ע: יש להקל בספק בא מחוץ לתחום**
2. **משנה ברורה: כיון שיש סתירה בדעת השו"ע, שפעמים רבות הוא מחמיר בתחומין, המג"א למעשה מקל בספק רק כשמדובר (א) כשהגוי שרוי בעיר (ב) ובהמות מצויות לו תוך התחום, דבזה לא מחזיקין איסורא או ביום טוב שני**

שו"ע תצח, ג: בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום... אינו יהודי שהביא בהמה במקולין (פ"י מקום ששם שוחטים הבהמות), אם ידוע שלנות חוץ לתחום - אסורות. ואם ספק - מותרות, אפילו באו לצורך ישראל, **שהמוקצה הולכים בספיקו להקל**.

משנה ברורה: (כג) שהמוקצה הולכים וכו' - **ר"ל באיסור של חוץ לתחום וקרי ליה נמי "מוקצה"**... והמחבר בכאן החזיק בשיטת הפוסקים דתחומין קילא ולא מחמירין בספיקה, וכבר תמהו האחרונים דבכמה מקומות פסק כדעת הפוסקים להחמיר גם בספק תחומין [עיין בסימן שכ"ה ס"ט ובסימן תקט"ו] ובסעיף ד' יתבאר.

משנה ברורה תצח משנה ברורה ס"ק כ"ז: ...ודעת המ"א שלא להקל רק:

1. **בשהעכו"ם שרוי בעיר**
2. **ובהמות מצויות לו תוך התחום - דבזה לא מחזיקין איסורא או ביום טוב שני**

ו. ספק אם נלקט מהמחומר ביו"ט

למסקנה:

- א. ביו"ט ראשון: ספק נלקט ביו"ט עצמו - אסור
- ב. בה"ל: לרמב"ן, במקרה שגוי הביא דורון ולא ידוע אם הוא נלקט היום, וכמו כן יש ספק אם במינו במחומר - יש להקל ומותר לאכול אותו לערב ביו"ט השני
- ג. ביו"ט שני:
 1. ט"ז ובאר הגולה: אסור
 2. מאמר מרדכי: מפפק אם יש לאסור
 3. פרי חדש: למעשה יש לאסור, כי הדרך ללקט לבו ביום

שו"ע תקטו, ג: אפילו אם הוא ספק אם נלקט או ניצודו היום - אסורים

משנה ברורה (כח) אסורים - עיין בט"ז ובאר הגולה דאפילו ביום טוב שני יש לאסור ובמאמר מרדכי מפפק ע"ז והפ"ח בסימן תצ"ז מכריע דלענין ליקוט יש לאסור, משום דיש פוסקין שסוברין דכל שיש מאותן המינים במחומר, דרכן של בני אדם ללקוט אותן ביומן שמביאין...

ביאור הלכה סימן תקטו סעיף ג:

* אפילו אם ספק - עיין מ"ב מש"כ דבעכו"ם שהביא דורון - אין זה בכלל ספק... אבל לדעת הגאונים דאסרי בספק חוץ לתחום וכה"ג שארי ספיקות, אין הכרח לומר דדורון ודאי הוא, ורק ספק, ואפ"ה אסור... מ"מ יש נ"מ לדינא בדורון גופא, כיון דלמלחמות וסייעתיה חשיב רק כספק, אם היה לזה עוד ספק, כגון ספק אם יש במינו במחומר, א"כ הוי ס"ס, ומותר לערב גם להמחמירין בספק אחד, וכן משמע ביש"ש, וכן פסק הגר"ז.

דיני עירוב תבשילין

19. עשיית מלאכת אוכל נפש ביו"ט לצורך שבת, האם איסור מהתורה או מדרבנן, ומה הנפק"מ בזה?

למסקנה:

- א. עשיית מלאכת אוכל נפש ביו"ט לשבת: אסורה רק מדרבנן, כיון שמדאורייתא הדבר מותר, מדין "הואיל" שמא יבואו אליו אורחים עוד ביו"ט עצמו, והוא ייתן להם ממה שהכין
- ע"י העירוב תבשילין: מותר אף לכתחילה (כיון שזה מצב של שעת הדחק - התירו ע"י העירוב תבשילין) מכל מקום יזהר לבשל לשבת מבעוד יום, ולא סמוך לשקיעה, כי יש כאן "לתא דמלאכה דאורייתא"
- ב. נפק"מ: להקל בסמוך לשקיעה, כגון ביו"ט שני שחל ביום שישי, ואף ביו"ט ראשון, שיש להקל וליהנות ממה שמכין באותו זמן לשבת. שכן אם הדבר היה אסור מדאורייתא, מדין הכנה, היינו מחמירים בסמוך לחשיכה מדין ספק דאורייתא לחומרא. בה"ל: בפרט יש להקל בדבר ביו"ט שני

שו"ע סימן תקכז, א: יום טוב שחל להיות בערב שבת, לא יבשל בתחילה לצורך שבת בקדירה בפני עצמה, אבל מבשל הוא כמה קדרות ליו"ט ואם הותר - הותר לשבת; וע"י עירוב, מבשל בתחילה לשבת...

משנה ברורה: (ג) וע"י עירוב מבשל בתחלה - כתבו הפוסקים דהיתר העירוב הוא אף למ"ד דמלאכות שבת אין נעשין ביום טוב מדאורייתא, מ"מ מהני העירוב, דמ"מ אין כאן אלא איסור מד"ס, דמדאורייתא אמרינן הואיל ואלו מקלעי אורחים וחזי ליה ליו"ט גופא א"כ אין עושה איסור בזה ורק מדרבנן אסרו, ובשביל שבת שהוא שעת הדחק התירו ע"י עירוב שנחשב בזה כאלו כבר התחיל להכין מעיו"ט לשבת ורק שגומר ביום טוב וכדלקמיה בהג"ה.

וכתבו האחרונים דביו"ט שחל להיות בע"ש יזהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד יום גדול, דסמוך לחשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביום טוב גופא הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא, [וכן יש לזהר בהמאכלים שמטמין לשבת, שיטמין בזמן שאפשר שיתבשלו שליש בישול מבעו"י], וכתבו דמטעם זה נהגו להקדים תפלת ערבית בליל שבת כשחל סמוך ליו"ט, כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביום טוב עד סמוך לחשיכה.

ועיין בה"ל, דבשעת הדחק יש להקל ביום טוב שני שחל בע"ש, אם נתאחר בישולו לשבת עד סמוך לשבת, ואף ביום טוב ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחק, ולכתחלה בודאי צריך לזהר בזה, ובפרט ביום טוב ראשון שהוא דאורייתא:

ביאור הלכה סימן תקכז סעיף א:

* ועיי' עירוב וכו' - עיין משנה ברורה משי"כ **דהאיסור רק מד"ס, משום סברא ד"הואיל** ואלו מקלעי אורחים", **ולכן מהני העירוב**, כן כתב המ"א בשם הר"ן והוא כדעת רבה בגמרא פסחים דף מ"ז וכן הוא במלחמות בביצה [ובמ"א כתב בשם המאור ובח"מ העיר עליו דבאמת המאור כתב כן רק לדעת הר"י אבל המלחמות סובר כן] וכן הוא דעת התוס' בעירובין מ"ח בתירוץ קמא דמטעם זה מותר לאפות ולבשל ולא חיישין להכנה דאסור מדאורייתא **ובמקום דלא שייך סברא דהואיל כגון סמוך לחשיכה כתבו התוס' בפסחים דף מ"ו דאסור מדאורייתא**⁵⁵...וע"כ נראה דאף דלכתחלה בודאי צריך לזהר כדעת כל הני רבוותא הנ"ל ושהוא בענין דאורייתא וכמ"ש האחרונים מ"מ בשעת הדחק י"ל דכדאי הם רבותינו הראשונים האלה לסמוך עליהם בענין סמוך לחשיכה וגם כי הרא"ש והטור לא העתיקו דברי התוס' לענין סמוך לחשיכה [עיין פרישה]. וגם דהש"ס סתם דין זה דבעירוב מותר ולא חילקו כלל בזה וכ"ש ביום טוב שני שהוא דרבנן בודאי יש לסמוך להקל לעת הצורך.

מחצית השקל אורח חיים סימן תקכז ס"ק יג: ...כיון דקיי"ל מדאורייתא צורכי שבת אין נעשי' ביי"ט. וא"כ משום ע"ת אין להתיר איסור דאורייתא. אלא דקיי"ל כרבה דא"ל הואיל. ואעפ"כ איסור דרבנן...

20. יו"ט ראשון בחו"ל שחל ביום חמישי, האם בשעת הדחק יועיל עירובו בכדי להתיר לו לבשל מיום חמישי לשבת?

למסקנה:

א. לכתחילה:

1. משנה ברורה ע"פ רוב הפוסקים: לא מועיל, כי תיקנו את העירוב, לבשל דווקא מיום הסמוך לשבת.

2. שערי תשובה ע"פ הרדב"ז: מועיל, כשיש צורך בדבר.

ב. בדיעבד: אם עבר ובשל-ט"ז: יש להתיר.

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז: ואף על פי שהניח עירוב כתב א"א ז"ל, שאינו יכול לבשל מיום טוב הראשון לשבת, וכ"כ בעל העיטור

בית יוסף שם, יג: ואף על פי שהניח עירוב כתב **אדוני אבי ז"ל** שאינו יכול לבשל מיום טוב ראשון לשבת. כ"כ בתשובה (כלל כג סי' ח⁵⁶) ונתן טעם משום דודאי יום ראשון עיקר ויו"ט שני אינו אלא משום גזירת שמדא וכיון שאפשר לו לשחוט בשני שהוא כחול למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קודש וכן כתב **רבינו ירוחם** (נ"ד ח"ג לג.) בשם המפרשים וכן כתב הר"ן בפרק ב' (ט ריש ע"ב) **בשם רבינו אפרים** דאינו מבשל מיו"ט ראשון לשבת ונתן טעם משום דשבת קרובה- התירו עיי' עירוב, שבת רחוקה- לא התירו, וכ"כ **הרב המגיד** (פ"ו ה"ב) **בשם העיטור** (ח"ב ה"ל יום טוב מחלוקת יד קמז ע"ג) וגם הרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' תרפ"ה)⁵⁷ דאינו מבשל מיו"ט ראשון לשבת על ידי עירוב, מהטעם שכתב הירושלמי, ואף על פי שכתב שמתוך גירסת הירושלמי הוא מסופק בדבר, **נקטינן ככל הנד רבוותא דפשיטא להו דאסור.**

שולחן ערוך שם: אף על פי שהניח עירוב, אינו יכול לבשל מיו"ט ראשון לשבת.

מגן אברהם שם ס"ק יג אינו יכול לבשל –

1. דיי"ט שני- הוי ודאי חול מדאורייתא, ולכן כשיכול לעשות בשני, אסור לעשות בראשון

⁵⁵ **תוספות מסכת פסחים דף מו עמוד ב:** רבה אמר אינו לוקה - וא"ת דאמר בהמצניע (שבת צה.) המכבד והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב סופג את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין כאן אלא שבות ואמאי לוקה לרי' אליעזר לימא הואיל ומיקלעי ליה אורחים ואפי' רבנן לא פטרי אלא משום דלא חשיבי דבש בכורתו מחובר ויש לומר כגון שהדבש הדבש ואינה ראויה לאכול ואפי' אי מיקלעי ליה אורחים לא חזי להו אי נמי **ברודה סמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו**

⁵⁶ **שו"ת הרא"ש כלל כג סימן ח:** שני ימים טובים שחלו להיות חמישי וששי, אין לשחוט ביום הראשון לצורך השבת אף על פי שעירב, דודאי יום ראשון עיקר ויו"ט שני אינו אלא משום גזרת שמדא. וכיון שאפשר לו לשחוט בשני, שהוא כחול, למה ישחוט בראשון, שהוא ודאי קדש?

⁵⁷ **שו"ת הרשב"א חלק א סימן תרפה:** שאלת שני ימים טובים של גלויות שחלו מלפני השבת. אם מותר להכין לשבת ביום ה', על ידי עירוב שהניח בערב י"ט? **תשובה** בזה נסתפקתי זה ימים. אבל נ"ל שהוא **אסור** לפי שיום שני שהוא חל בע"ש, חול הוא. **והיאך יתקן מיו"ט לשבת שיום החול מפסיק?** אבל מתוך גירסת הירושלמי נסתפקתי בזה ימים וצריך להתיישב בדבר.

2. ועוד, דשבות קרוב' - התירו, שבות רחוק' - לא התירו, כדאי ספטי' דשבת

וני' דאם יודע שיהי' לו ביום שני אונס שלא יוכל לאפות כגון ביום אידם דשרי לאפות או לבשל ביום א' ובלבד שהי' דעתו לכך בשעת עירוב וזה לטעם ראשון, אבל לטעם שני אסור דהא ודאי אם י"ט ביום ה', וביום ו' הוא חול, ויש אונס שאינו יכול לאפות ביום ו', דאסור לאפות ביום ה' לשבת ע"י עירוב, ה"נ כה"ג, וצ"ע

מגן אברהם:	טעם ראשון	טעם שני
מדוע אין לבשל מיו"ט ראשון לשבת?	כי היו"ט השני הוא בוודאי יום חול, ולכן אין לעשות מלאכה ביו"ט הראשון, כשהוא יכול לעשותה ביום חול (ביו"ט השני)	התירו רק שבות קרובה, ומיו"ט ראשון לשבת זה שבות רחוקה
אם יודע בשעת הנחת העירוב שיהיה לו אונס ויהיה חייב לבשל מיו"ט הראשון לשבת, האם זה מותר?	מותר, כיון שכל מה שאמרו שיעשה את המלאכה ביו"ט השני, שהוא חול, זה רק בגלל שהוא יכול, אך במקרה שהוא לא יכול וכגון שהוא אנוס - יש להתיר לבשל ביו"ט הראשון	אסור, כיון שלא התירו שבות, במקרה שהוא יכול לבשל ביו"ט השני שהוא יום חול, וצריך עיון

משנה ברורה (מ) יכול וכו' - כלומר צריך לומר: (מא) מיו"ט ראשון - פי' כשחל יום טוב ראשון ביום ה' דהא יכול לבשל ביום וי"ו שהוא יום טוב שני ואפילו אם יודע שיהיה לו אונס ביום טוב שני שלא יוכל לבשל בו ועירב מתחלה על מנת כן שיבשל ביום ראשון - לא מהני דלא תקנו עירוב אלא מיום הסמוך לשבת ולא מיום שלפניו, ובפרט בזמנינו שיום טוב שני כחול מדאורייתא, שאלו היה יום חול בינתיים בודאי לא מהני עירוב לבשל מיו"ט לשבת (מב) לשבת - ובדיעבד אם עבר ובישל או שגג ובישל, דעת הט"ז להתיר כדלקמן סעיף כ"ג, וכ"ש אם לא בישל מאכלים אחרים לשבת.

שער הציון שם ס"ק נח: המגן אברהם מסתפק לחד טעמא שבבית יוסף, [עיי' במחצית השקל שמהפך במגן אברהם הגרסא, דלטעם הרא"ש פשיטא דאסור, והגר"ז מקיים הגרסא וסבירא להו דאדרבה, דלטעם הרא"ש מספיקא דשרי, וברדב"ז גם כן מוכח כן, שכתב להוכיח מהרא"ש דבמקום דאי אפשר בשני שרין], אבל העולת תמיד הסכים לאסור מטעם זה שלא תקנו עירוב רק ליום הסמוך, וכן כתב האליה רבה משמו דהריב"ש, וכן משמע מהגר"א, וכן כתבו הגר"ז וחיי אדם, ואף דהרדב"ז ז"ק מלשון הרא"ש להתיר במקום הדחק כמו שכתב בשערי תשובה, אבל רבים הם שתפסו הטעם דשבות רחוקה לא התירו, וכמו שכתבנו בבית יוסף, וכן הוא בהגר"ז בקנטרס אחרון.
שערי תשובה [יב] ראשון - עבה"ט וכתב **הרדב"ז** סימן תקצ"ד הביאו בר"י: מיני עופות ומיני בשר שאם יבשלו ביום שחיתתן אינם יפים לאכול כמו הנשחטים מאתמול - מותר לשוחטם ביום ראשון ע"ש, ונרא' שר"ל כשצריך להם ביום ראשון, או שיאכל ממנו קצת.

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תקצד:

שאלת אם מותר לשחוט ולבשל מיום טוב ראשון לצורך השבת, אפילו ע"י עירוב. **תשובה** על דבר זה נשאל **הרא"ש**, וכתב ז"ל: אין לשחוט ביום הראשון לצורך השבת, אעפ"י שערב, דודאי יום ראשון עיקר, ויום טוב שני אינו אלא משום גזרת שמדא, וכיון דאפשר לו לשחוט ביום ב' שהוא חול, למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קדש, עכ"ל.

ותמהתי שכתב שיי"ט ב' הוא גזרת שמדא, והלא אינו אלא מנהגא כדאמרין שלחו מתם דאע"ג דידיעין בקביעא דירחא הזהירו במנהג אבותיכם. ולענין הדין אומר אני שאם השחיטה של יום ראשון היא טובה משחיתת יום ב' לפי שיש מיני עופות ומיני בשר שאם יבשלו אותם ביום שחיתתן אינו יפה לאכילה כמו הנשחטין מאתמול, שהוא מותר לשחוט מיום ראשון, **שהרי מן הדין מותר לשחוט מיו"ט ראשון לשבת** אלא כיון דאפשר למחר, למה יבשל היום, ואם הבשר או העוף היא יותר טוב אם נשחט מאתמול, למה לא ישחוט מאתמול, והא קי"ל מכשירי אוכל נפש אינם נעשים ביום טוב, ואפ"ה אם מפיגים טעמם עושין אותם ביום טוב, הכא נמי לא שנא, **וגם הרב ז"ל לא אמרה אלא כיון שאפשר למחר, מהיות טוב אל תקרי רע**, ומה שכתב שיום טוב ב' הוי משום גזרת שמדא, לא ידעתי מהו.

שנת תשע"ג כסלו

פסח

בדיקת חמץ

1. השוכר חדר במלון על מנת לשהות שם בפסח, האם חל חיוב על האורח לבדוק את חדרו ובברכה?

למסקנה:

א. אם הוא שכר את החדר ביום י"ג- יבדוק האורח

ב. אם הוא שכר ב"ד- פטור מבדיקה,

- אולם אם בעל המלון אומר לו שהוא כלל לא בדק-

1. צמח יהודה: נראה שצריך לבדוק, אבל בלי ברכה, שכיון שדרך המלוות לנקות היטב, חזקה שלא ימצא חמץ, ולכן אין לברך על בדיקה שכזו. אולם אף כשהוא אומר שבדק אבל אין הוא נאמן (כמצוי בימינו שבעלי המלון אינם שומרי תורה ומצוות), יש לו לבדוק בלא ברכה

2. פסקי תשובות ע"פ סידור פסח כהלכתו (יב,ח): בודק בברכה

הרב יהודה זרחיה [מרדכי ליב חיים] ב"ר שפטיה הלוי סגל פסק בשו"ת צמח יהודה (ג, קיח):

בדיקת חמץ בבית מלון:

כ"ד אד"ב תשל"ח. לכב' הרב הגאון מוהר"ר מנשה קליין שליט"א. וארשום לו מדיני בדיקה שעוסקים בזה בהני לי יום קודם לחג.

א) נשאלתי ע"י הרה"ג המופלג ר' חיים עוזר כץ שליט"א (רב ור"מ בכולל בפ"ת ורב בת"א) בדבר הלוקחים מקום בבית מלון, אם יש לזה דין של שכירות ליומא ותליא בדיני משכיר בפסחים (ד, א) עד שלא מסר מפתח וכו' ובשו"ע (או"ח סי' תל"ז), או דשמא גרעה דירתו כיון דביד בעל המלון להחליף לו החדר אימתי שירצה לחדר אחר, וגם אין לו זכות בגוף החדר רק להיות כאורח ובתנאי שלא יפריעו אחרים למנוחתו, אבל לא שנותנים לו איזה שכירות בדבר.

ופשטתי לו מהמבואר ביומא (יא, א) אף לא מטות בירושלים משום דלא נתחלקה לשבטים, ופי' בתוס' ישנים שמקום המטות אינה שלהם וכן תיבות יע"ש. ובודאי מי שמשכיר מיטה לישן, הוי כמו בבית מלון, ואם זה רק בגדר דמי האירוח אמאי לא יטלו ממון, הא לא נותן מהמקום מידי, אע"כ דמי שיש לו רשות לישון, יש לו זכות שכירות על מקום המטה, ולכן חייב אותו המקום בבדיקת חמץ. ודוק. ומה שיכול בעל המלון להחליף חדרו זה - תנאי שכר ופשוט.

ב) והנה הדין שאם השוכר פטור צריך לחקרו אם בדק המשכיר, ולא סומכים על החזקה כמבואר בגמ' הנ"ל ובשו"ע הנ"ל (סעי' ב'), ולא סמכין אחזקה, כיון דאיכא לבירורי, כמש"כ הר"ן וכן במג"א (סק"ד) וט"ז (סק"ג), אבל בימינו שאין רובם נאמנים על הבדיקה, אפילו יאמר שבדק- אינו נאמן, וחייב השוכר לבדוק, ובלי ברכה כמו בן מספיקא. שמא כבר [בדק].

ג) ונשאלתי מה הדין כשאומר לו: "לא בדקתי" במלון, כיון שמנקים היטב החדר בכל יום, אם אפ"ה יבדוק ויברך, דהרי דיני הבדיקה כראוי לא נעשו בחורין ובסדקים. [והשבת] דיש לו לבדוק, כמש"כ בעלמא הרב בשו"ע שלו (סי' תל"ג סעי' ח"י) ובכפ החיים (שם ס"ק ל"ח) שיש לחוש שנתגלגל החמץ לשם, אבל בברכה- בודאי לא יכולים לברך, דמקום שמכניסים חמץ, כבר נבדקו ונוקו, ובחורין ובסדקים אף דהיינו בגדר דיני הבדיקה ולהמגי"א (סק"ה) אף בדיעבד מעכב, ולהגרז"פ לא לברך, הני [מילין] כשחל חובת הבדיקה דרבנן, אזי יש בפרטים לדקדק כהלכתם, אבל כשעיקר החיוב מדרבנן חסירה, דהו"ל לגביו כמו [מקום] שאינם רגילים להביא שם חמץ דפטור, ועי' בב"ח (סי' תל"ג) ובכפ החיים (ס"ק כ"ד) דהיכא שלא מהני מה שמכבדים הבית, דחיישינן שנשארו פרוורים תחת המטות והספסלים, [ואין] ספק מוציא מידי ודאי ע"ש.

אבל במלון מהודר מאד שמקפידים מאד בו אנקיותא, ולא משאירים תחת המטות מאומה, ע"כ דהוי ספק רחוק, דהרי בודאי ניקו, ומוציא מידי ודאי חמץ, וספק אם נשאר, לכן אין החיוב הגמור לבדוק מד"ס ש[רמז] חכמים בעלמא על בעל המקום, אלא דאפ"ה צריך לבדוק שמא יבא לידי תקלה ח"ו שהפרור מאיזה חור וסדק ימשך למאכלו וכו' ובכה"ג לא מברכים, ודוק.

ולכאורה תליא במחלוקת המחבר ורמ"א בודאי חמץ, אם נתלה בתרנגולים (בסעיף ו'), ויש לדחות דנ"ד עדיף ובפרט שניקו לפני זמן איסורו ע"ש במג"א. ולכאורה תליא בפלוגתא דהב"ח והמג"א (ס"ק י') דאם הי' ודאי חמץ אם מוציא מידי ספק שאכלוהו התרנגולים שם יע"ש, דה"נ היה ודאי חמץ שם וספק ע"י הכיבוד הטוב לא עדיף מתרנגולים המנקרים, ולהב"ח יש חיוב גמור עליו.

ויש לחלק אולי, דכיבוד במלון מקפידים טפי מתרנגולים המנקרים. עכ"פ נראה דגם להמג"א ברור שיש חיוב בני"ד לבדוק מהחששות שהזכרנו, ושאינו מהתרנגולים דהא בחורין וסדקין לא ניקו, ושמא יתגלגל משם. ודוגמא דיש דין בדיקה מטעם זה, דבדק בארובה להט"ז (סק"ג) בדיעבד מהני ולהמג"א (סק"ה) לא מהני, והגר"ז שו"ע פסק לא יברך, ולע"ד אפילו להמג"א לא מברכים, כי זהו חיוב מהחששות ולא דין בדיקה אחרי שבדק עיקרו ונשאר רק בחורין וסדקין ועיין, וקצת.

שו"ע תלז, א: המשכיר בית לחבירו לצורך י"ד, וממנו ואילך, וקנהו בא' מהדרכים ששכירות קרקע נקנה בו :

- א. אם עד שלא מסר לו המפתח חל י"ד - על המשכיר לבדוק ;
- ב. ואם משמסר לו המפתח חל י"ד - על השוכר לבדוק.

משנה ברורה :

(א) לצורך י"ד - ר"ל שהשכיר לו ביי"ג לצורך י"ד: (ב) וקנהו - היינו בכסף או בשטר או בחזקה או בקני"ס... (ג) אם עד וכו' חל י"ד - ר"ל שבתחלת ליל י"ד שהוא אז זמן חיוב הבדיקה היה הבית סגור והמפתח ביד המשכיר - חל עליו חובת הבדיקה, כיון שהחמץ שלו, והבית עדיין מעוכב אצלו, ואפילו אם השוכר נכנס לדור בה בתוך הלילה. ודוקא במשכיר שגוף הבית עדיין שלו, לכן אם גם המפתח בידו, עליו מוטל לבדוק, משא"כ במכר והחזיק הלוקח, כיון שאין למוכר שום זכיה בקרקע, אף שהמפתח בידו, אינו אלא כמופקד אצל אחר, והחיוב מוטל על הלוקח.

שם סעיף ב: השוכר בית מחבירו ביי"ד ואינו יודע אם הוא בדוק :

1. אם הוא בעיר - שואלו אם בדקו
2. ואם אינו בעיר - חזקתו בדוק ומבטלו בלבו ודיו.

משנה ברורה :

(ז) השוכר בית מחבירו ביי"ד - ר"ל ביום י"ד, או בתוך ליל י"ד לאחר שכבר עבר זמן שהיה יכול המשכיר לבדוק ביתו באותו זמן: (ח) אם הוא בעיר - וה"ה אם אשתו וב"ב בעיר, יכול למשאל להו, דהרי הם נאמנים אפילו נגד החזקה כמ"ש ס"ד: (ט) שואלו אם בדקו - דאע"פ שדרך הכשרים לבדוק בתחלת ליל י"ד כתיקון חכמים, וכל אחד מישראל בחזקת כשר הוא, ומן הסתם בדק כבר, אע"כ צריך לשאלו, לפי שכל השנה היה הבית בחזקת שיש בו חמץ, ובחזקה זו שמן הסתם בדקו אתה בא להוציאו מחזקת חמץ, **אין אנו סומכין על החזקה לכתחלה במקום שאפשר לברר :** (י) ומבטלו בלבו - דאע"פ שהחמץ אינו שלו, מסתמא הפקירו המשכיר כשיצא ממנו, וזכה בו השוכר, וכמ"ש למעלה :

פסקי תשובות (תלז, א):

ומכאן נלמד שהשוכר חדר בבית מלון או בכל אכסניה אחרת, שהשהות שם היא בתשלום על מנת לשהות שם בפסח, והגיע לשם לפני ליל ארבעה עשר, ומקבל את מפתח החדר, חל חיוב על האורח לבדוק את החדר בליל י"ד ובברכה כדן שוכר בית מחבירו המבואר כאן בשו"ע, וחיוב לבטל חמצו ולשורפו למחרת

(דלא כשו"ת קנין תורה (ח"א סי' ק"מ וח"ה סי' ל"ג) שפסק שאין חיוב על אורחי המלון לבדוק כיון שיש לבעל המלון תפיסת יד בחדרים, ואם ירצה יכול להעבירו לחדר אחר וכו' עי"ש. כמו כן יש להעיר שהרי התשלום למלון כולל אש"ל, ועל כן גם האוכל קנוי לו, ובפרט אם מכניסו לחדרו, ויראה להניח י' פתיתים בחדרו לפני שבדק, ואותן הפתיתים ישרוף למחרת)

ואם אין האורח בודק חדרו בליל י"ד, כגון שאינו נמצא שם, או שאינו שומר *(עדיין)* תורה ומצוות יש חיוב על בעל המלון לבדוק,

ואורח הנמצא במלון בליל י"ד ובדעתו לעזוב את המלון למחרת במשך היום, אעפ"כ חייב האורח לבדוק חדרו, אבל לא יברך, דשמא לא חייבו חז"ל בבדיקת חמץ רק אם תהיה הדירה שכורה לו גם בפסח

ואדם הבא לבית מלון ביום י"ד או בתוך ימי הפסח, יברר אם בדקו את חדרו בליל י"ד כדין, ואם לא בדקו יבדוק הוא את החדר בברכה (סידור פסח כהלכתו יב, ח)

חולה המאושפז בבית חולים, יבדוק בליל בדיקת חמץ את ארונו וחפציו שליד מיטתו, ובלי ברכה, ובבתי חולים פרטיים שהחולה מקבל לצורך אשפוזו חדר פרטי, דינו כבית מלון, ובדק שם בברכה.

2. ישראל שהיה דר בבית השייך לנכרי, והלה פינה את הדירה על מנת

שלא לשוב אליה, באילו תנאים חל עליו חיוב בדיקה בטרם פינה?

למסקנה:

א. **אם יוצא תוך שלושים, ונכנס לבית אחר שבו יקיים מצוות בדיקה** - אין הוא צריך לבדוק את החמץ בבית הגוי שהוא עוזב, ועצם זה שהוא עוזב את הדירה, יש בו זמנית משום הפקר החמץ ואינו עובר עליו יותר

ב. **אם יוצא תוך שלושים, ולא יכנס לבית אחר לפני פסח:**

1. **שו"ע:** יש מי שאומר: חייב לבדוק, כיון שכבר חלה עליו חובת הביעור

2. **רמ"א:** אינו חייב לבדוק, כיון שזה בית של גוי

3. **משנה ברורה למעשה ע"פ האחרונים:** אם הבית יהיה שייך מעתה לגוי - אינו צריך לבדוק

ג. **משנה ברורה:** אם יוצא מבית הגוי, וישראל אחר נכנס תחתיו - אינו צריך לבדוק, כיון שחובת הבדיקה מוטלת על הישראל השני שנכנס זה עתה

שו"ע תלו, ג: ישראל היוצא מבית א"י תוך שלשים יום ונכנס בבית אחר בעיר זו, או הולך לעיר אחרת - אינו צריך לבער בית הא"י שהרי יקיים מצות ביעור באותו בית אחר.

אבל אם הוא מפרש או יוצא בשיירא ולא יכנס בפסח בבית, יש מי שאומר: שחל עליו חובת הביעור כיון שהוא תוך ל' יום, וצריך לבער בית הא"י שהוא יוצא ממנו כדי לקיים מצות ביעור, (אף על פי שהא"י יכנס לבית בפסח; וי"א שאינו צריך כשנכנס בו הא"י) (טור).

משנה ברורה:

(כו) א"צ לבער בית העכו"ם וכו' - ואפילו אם לא יכנס לתוכה העכו"ם קודם פסח והטעם כדלקמיה [א"ר]: (כו) שהרי יקיים מצות ביעור וכו' - אין זה עיקר הטעם, דכי מי שיש לו כמה בתים אינו מחוייב לבדוק רק בית אחד? אלא משום דכיון שיוצא מבית העכו"ם שלא ע"מ לחזור, מסתמא מפקיר הוא לחמצו הנשאר שם, והרי הוא כמשליך אותו ברחוב, ותו אין החמץ שלו ואינו עובר עליו בבל יראה

אלא דמ"מ אם לא היה נכנס לבית אחר קודם פסח כגון שהוא מפרש לים או יוצא בשיירא דעת היש מי שאומר דכיון שהוא תוך שלשים מצוה עליו לקיים מצות בדיקה קודם שיצא מהבית בעוד שהחמץ שלו כיון שלא יקיים מצוה זו במקום אחר משא"כ כאן שיכנס לבית אחר ויקיים שם מצות ביעור אין שום טעם לחייבו: (כח) באותו בית אחר - או הוא או בעה"ב שדר אצלו דהוי כשלוחו לבער חמצו ושלוחו של אדם כמותו [אחרונים]:

(כט) וצריך לבער בית העכו"ם וכו' - ...כשיוצא מבית עכו"ם וישראל אחר נכנס תחתיו לדור שם - א"צ לבדוק, ועל ישראל השני חל החיוב: (ל) אף על פי שהנכרי יכנס לבית בפסח - ויביא שם חמצו בלא"ה, אפ"ה צריך הישראל לבדוק חמץ שלו, וכ"ש כשלא יכנס בו הנכרי: (לא) וי"א שאינו צריך וכו' - דהא הביעור אינו חובת הגוף אלא למי שיש לו חמץ צריך לבדוק ולבער וכאן שאין לו חמץ דהרי הוא מפקירו וכנ"ל אין עליו שום חיוב: (לב) כשנכנס בו הנכרי - עיין בח"י דלאו דווקא, דאפ"י אם אין נכנס בו - גם כן אינו מחייב, כיון שהישראל הפקיר חמצו לשם וכנ"ל.

ולדינא יש דעות בין האחרונים:

אי כדעת המחבר או כה"א שהובא ברמ"א, ונראה דאם נכנס בו הנכרי - יש להקל.

3. הם חל חיוב בדיקה בחדר שבדעתו למכור לגוי עם החמץ שבתוכו?

למסקנה:

- א. **מקור חיים וחיי אדם:** כן, משום שעתה באור ל"ד, החדר עדיין ברשותו של הישראל, וכבר חלה עליו חובת הבדיקה
- ב. **בנין עולם, חת"ס, אשל אברהם:** לא, שכן בעצם זה שהוא מוכר לגוי הרי הוא מקיים מצות 'תשביתו' (בנין עולם). כמו כן הוא מקיים מצות בדיקה בשאר החדרים שהוא לא מוכר לגוי ודי בכך (חת"ס). אך יש להקפיד לומר לגוי שיקנה את כל החמץ שבחדר
- ג. **משנה ברורה:** עדיף אם אפשר למכור לגוי את החדר כבר מ"ג, וכך בוודאי ייפטר מחובת בדיקה
- ד. **פסקי תשובות:** גדולי הדור (כחזון איש והגר"י קנייבסקי) נהגו לומר שאין חיוב בדיקה במציאות שכזו, ויש בתי דין בימינו שמחמירים לעשות שטרי מכירה ליום י"ג

שו"ע תלו, ג: ישראל היוצא מבית א"י תוך שלשים יום ונכנס בבית אחר בעיר זו, או הולך לעיר אחרת, אינו צריך לבער בית הא"י שהרי יקיים מצות ביעור באותו בית אחר. אבל אם הוא מפרש או יוצא בשיירה ולא יכנס בפסח בבית, יש מי שאומר שחל עליו חובת הביעור כיון שהוא תוך ל' יום, וצריך לבער בית הא"י שהוא יוצא ממנו כדי לקיים מצות ביעור, (אף על פי שהוא יכנס לבית בפסח; וי"א שאינו צריך כשנכנס בו הא"י) (טור).

משנה ברורה סימן תלו ס"ק לב: ...ולענין אם מחויב לבדוק בליל י"ד החדרים שבדעתו למכור למחר לנכרי עם החמץ שלהם יש דעות בין האחרונים:

- א. **שדעת המקור חיים והחיי אדם שצריך לבדוק** מאחר שלעת עתה החדרים לא נמכרו, והם ברשות ישראל, ואפילו אם נמכרו, עדיין לא החזיק בהם הנכרי, וגם המפתח הוא ברשות בעה"ב עדיין, אמנם
 - ב. **בתשובת בנין עולם סימן כ' חולק,** ודעתו דא"צ בדיקה, דבזה עצמו שמוכר למחר לעכו"ם - מקיים תשביתו וביעור, ולא גרע מחמץ שמוצא אחר הבדיקה שמשיר למאכלו למחר, ואינו מחויב לבער הכל, ואף בזה, בעת שמקיים בדיקה בביתו הוא משייר לאלו החדרים למוכרו למחר לעכו"ם, **וכן בתשובת חתם סופר** סימן קל"א דעתו להקל כשמקיים מצות בדיקה בשאר חדרים, וכן בספר **אשל אברהם** כתב דמסתברא להקל, וכן פשוט המנהג עיי"ש. אך שצריך ליזהר שיבאר בעת המכירה שמוכר לו החדר וכל החמץ הנמצא בו, (כדי לכלול בזה גם החמץ הנמצא בחורין ובסדקין) ולא יאמר לו בסתמא שמוכר לו החדר והי"ש והשכר הנמצא בו [פתחי תשובה].
- ומ"מ אף דאין למחות ביד המקילין המוכר ביום י"ג שפיר עדיף טפי.

פסקי תשובות:

וכבר נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל כהמקילים, שאין בודקין את המקומות שעתידיים לימכר למחרת לנכרי, (והביא שהחזון איש והגר"י קנייבסקי היו מוכרים ארונות וכדו' לגוי עם התכולה שלהם, ולא בדקו אותם)

וגדולי וצדיקי עולם לא החמירו למכור את החמץ לנכרי ביום י"ג **ויש שכתבו** (דברי נחמיה) שמ"מ טוב יעשה אם ילך לרב לכתוב את כתב ההרשאה לפני ליל י"ד שהוא זמן בדיקת חמץ, שע"י שרושם המקומות וסוגי החמץ שמוכר לנכרי, גילה דעתו בכתב שעומד לימכר ושפיר יוכל לסמוך שלא לבדוק כלל בליל בדיקת חמץ, אף שבפועל נמכרים לנכרי רק למחרת **ולאחרונה** נתפשט בכמה בתי דינים שעושים מכירה מיוחדת לנכרי ביום י"ג לאלו שרוצים לצאת ידי כל הדיעות,

ויש שפקפקו שכיון שכותבים בשטר מכירה שמוכר כל חמץ, וחשש חמץ בכל מקום שהוא, ולכמה מהראשונים נפטר מבדיקת חמץ ואולי ברכתו לבטלה, **ויש שנהגו** לכתוב בשטר מכירה דיום י"ג שמוכר לנכרי את כל המקומות שלא יבדוק בליל י"ד (כן מובא באורחות רבנו מכירת חמץ אות ה' שבערוב ימיו שהיו הבתי דינים מקיימים מכירות לנכרי ביום י"ג נהג כן ופירט כמה מקומות שמוכר ביום י"ג, וכשנהגו באופן זה צריך למכור שוב חמצו לנכרי גם במכירה הכוללת של יום י"ד, ושם לפרט את כל החמץ הידוע לו ושאינו ידוע לו כנהוג,

ודע שאלו הנהגים שמוכרים כל דירתם לנכרי חוץ מחדר אחד ע"מ שלא יצטרכו לטרוח לבדוק חמץ ונשארים בבית ומשתמשים בחדרים כרגיל בטענה שכתוב בשטר מכירה שהגוי נותן רשות השתמשות - לא כדן עושים, והערמה הניכרת הוא, ואפשר שכל מכירת החמץ מתבטלת, ואין לעשות כן אלא אם כן סוגר את החדרים שמכר במסגר לכל ימי הפסח או כשעוזב את ביתו והולך למקו"א לכל ימי החג... עיין שו"ת

קנין תורה ח"א סי' ק"י ומועדים וזמנים ח"ז סי' קס"ב מש"כ בזה, ורק דרך ארעי ובאקראי התירו ההשתמשות במקומות שנמכרו לנכרי).

ביעור חמץ

4. האם מותר להשליך חמץ למקום שהעורבים והעופות מצויים שם על

מנת שיאכלוהו?

תשובה לעיל

5. חמץ ששרפו, האם מותר להניח את הפחמים בתנור על מנת להסיק

בהם את תבשילו? (לכתחילה ובדיעבד)

תשובה לעיל

הכשר כלים

6. כיצד מכשירים לפסח כלי הגשה ממתכת ופעמים שמחממים את

המאכל שבכלי הנ"ל על גבי האש?

תשובה לעיל

7. כיצד מכשירים לפסח מחבת או תבנית אפייה לעוגות והייתה הקפדה

למשוח בשמן את התבנית לפני כל אפייה?

תשובה לעיל

8. כיצד מכשירים לפסח חביות של חרס שהיה בהם שיכר שעורים?

תשובה לעיל

אפיית מצות

9. האם במצת מצוה חובת השימור מהתורה או מדרבנן?

למסקנה:

א. הסוברים שחובת השימור מדרבנן: חק יעקב (בה"ל: חובת השימור דווקא משעת הקצירה, לשיטת רבא,

היא רק מדרבנן)

ב. הסוברים שחובת השימור מדאורייתא: פר"ח, רשב"א, לבוש, כן הסכימו רוב הראשונים, בית מאיר (ע"פ

הבנה מחודשת בב"ח- סובר שמדאורייתא)

משנה ברורה: יש לחלק:

ב.1. משעת קצירה- מדרבנן

ב.2. משעת לישה- מדאורייתא

ביאור הלכה סימן תס ד"ה אין לשון:

...והנה מה דצריכין שימור לשם מצה דוקא בלישה ואפיה [וליש פוסקים גם בטחינה], אם הוא דאורייתא או דרבנן, יש מחלוקת בזה בין הפוסקים, בב"ח משמע לכאורה דהוא רק מדרבנן וכ"כ בחק יעקב דהוא רק אסמכתא אקרא ד"ושמרתם את המצות" והפר"ח הסכים דהוא מדאורייתא.

והנה הח"י הביא ראיה לזה מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה ח'⁵⁸ והפמ"ג כתב דמדברי הרמב"ם אין ראיה, שכתב כן רק לדגן שלא נתבקע, דמן התורה אין איסור, דאין זה חמץ, וחז"ל אסרו דבעי שימור גמור ובתשובת הרשב"א סימן כ"ו וסימן תקצ"ו ג"כ משמע דהוא מדאורייתא וכן בלבוש סימן תנ"ד עיין שם.

ובאמת הדין עם הפמ"ג שכן מוכח בפ"ו הלכה ט' שכתב שם חלות תודה וכו' אין יוצאין בהן י"ח משום שנאמר ושמרתם את המצות ולא הזכיר שם כלל שהוא מד"ס וכן מוכח עוד ביותר בפירוש המשנה שלו בפ"ב דפסחים לענין חלות תודה שכתב שם דלפיכך אינו יוצא בה בפסח אף על פי שהיא מצה גמורה לפי שאמר הש"י ושמרתם את המצות ובא בקבלה מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח עכ"ל

הרי **מוכח בהדיא דהוא דרשה גמורה**, דבעינן שימור לשם מצה, אלא דמה דמצריך רבא שימור יתירה משעת קצירה ואילך לשם מצה הוא רק מדרבנן ולכתחילה, **וכן הסכימו הרבה מהראשונים** עיין בחידושי ריטב"א על פסחים ובסמ"ג לאוין ע"ט, אבל עכ"פ מלישה ואילך עד אחר אפיה- בודאי לעיכובא הוא מן התורה ואפילו בדיעבד, ואח"כ מצאתי בבית מאיר שגם הוא השיג על הב"י וח"י ע"ש שהסכים לדבר ברור שהוא מן התורה וכתב שכבר הרגיש בזה גם הפר"ח על הב"ח.

שוב אמרתי שגם מדברי הב"ח אין ראיה שהוא סובר שמדרבנן הוא, דלא כתב זה רק על אודות אותו זקן שדעתו היה שלא לאכול בלילה ראשונה, אף אם יעשה העכו"ם בפניו, זה סובר הב"ח שהוא מדרבנן, ואין כדאי לבטל בשביל זה המ"ע דאורייתא לגמרי. אח"כ מצאתי **בחק יוסף** שגם הוא השיג על החק יעקב בכל הראיות שכתבנו, וכתב **שהעיקר כדעת הפר"ח, דשימור לשמה הוא מדאורייתא**, וגם דעת הרמב"ם ע"כ כן הוא כמ"ש, וכן הב"ח סובר כן רק לענין שלא יועיל עומד ע"ג, בזה סובר הב"ח דאין לבטל המ"ע משום זה, וכמו שכתבנו מקודם ע"ש.

10. מצה שנתכפלה בתנור, מה דינה, ומה דין המצות שנגעו בה בעת האפייה?

למסקנה:

■ דין המצה שנתכפלה:

א. תה"ד:

1. בתוך הפסח: כל המצות אסורות (ב"י: כוונתו היא שרק אותה המצה אסורה)
2. בערב הפסח: אם יש בה 60 כנגד מקום הדבק, מוציא את מקום הדבק, והשאר מותר
- ב. ב"י ע"פ הרא"ש: אף בתוך הפסח- המצה עצמה מותרת, לאחר שיסיר הכפל כדי נטילת מקום, כדין חיטה שנפלה למצה אפוייה
- ג. משנה ברורה:
1. יש אחרונים: בתוך הפסח: כל המצה אסורה (אך לדעת הגר"א- יש להקל)
2. אם המצה שנתכפלה לא הייתה דבוקה ממש לתנור- אין לאסור
- ד. ביאור הלכה: כיון שדין זה לאסור את המצה שנתכפלה כולה זה רק חומרא, ממילא אם יש ספק, יש להקל במה שמחוץ למקום הכפל
- ה. מצה כפולה שנאפתה קודם הפסח, ונמצאה בפסח:

1. רמ"א: אסור רק מקום הדיבוק
2. מגן אברהם (הביאו הבה"ל): יש מחמירים לשרוף כולה

- ו. בה"ל: מצות רבות שדבוקות זה לזה בנשיכה, למעשה אין להקל בדבר, אך אם יהיה עוד צד להקל- יש לצרף ולהקל

■ דין המצות שנגעו במצה שנתכפלה בשעת האפייה:

1. רמ"א ע"פ תה"ד: מותרות. משנה ברורה: אולם ההיתר שנגע באיסור, יש ליטול בכדי נטילה
2. משנה ברורה: אם נגעה במצה המוכפלת- מצה שהיא משוחה בשומן אף אם ההיתר הוא השמן, הרי היא אסורה כולה, וכן אם המצה שנתכפלה היא השמנה, היא אסורת את המצה שנגעה בה

⁵⁸ רמב"ם הלכות חמץ ומצה ה, ח: תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים, אם נתבקעו הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ, ואם לא נתבקעו, מוציאין אותן ושוּרְפִין אותן ואוכלין שאר התבשיל, שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים משום שנאמר (שמות י"ב) ושמרתם את המצות, כלומר הזהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ.

בית יוסף אורח חיים סימן תסא אות ה':

כתוב בתרומת הדשן (ח"א סי' קכז) מצה שנתכפלה בתנור באפייתה אם הוא :

- א. **בתוך הפסח** - אסרין לכל המצות כולם, אפילו אם אינן דבוקות אלא כל שהוא, דחמץ בפסח במשהו (עי' סי' תמז קפט:), וכן נהג אחד מהגדולים, ונראה דטעמו היה משום דחיישין שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בין הדביקות בכח לאפות מיד, ואדהכי נתחמצה בתנור, אך
- ב. **בערב פסח** - אם הדביקות כ"כ מועט שיש במצה כולה ששים כנגד מקום הדבק, פורסין מקום הדבק, ושאר המצה מותר, דחמץ בערב פסח בששים (עי' שם), עכ"ל.

ומה שכתב אם הוא **בתוך הפסח** אסרין לכל המצות כולם, נראה דהיינו לומר דאסר **לאותה מצה כולה לבד**, דאילו לשאר מצות - אין טעם בדבר, דאפילו מצה שנאפית עם חמץ ממש, נתבאר בסמוך (לעיל ד"ה מצה) דשרי היכא דלא נגע, כל שכן הכא שאין חימוץ זה ברור, ולא ראינו מי שחשש לו אלא הוא, דאפשר **דאפילו המצה עצמה מותרת אחר שיסיר הכפל**, וכן נראה לדעת הרא"ש (שם) בחיטה שנמצאת במצה אפוייה, וכמו שיתבאר בסימן תס"ז⁵⁹ (רט:).

מצה שנתכפלה בתנור באפייתה	תרומת הדשן	בית יוסף
בערב הפסח	אם יש 60 במצה כנגד מקום הדבק, יש לפרוס את מקום הדבק ולהסירו, ושאר המצה - מותרת	
בתוך הפסח	פשט דבריו: כל המצות אסורות, אף שאינן דבוקות	נראה שכוונת תה"ד היא שרק אותה המצה שנתכפלה - אסורה, כיון ששאר המצות לא נגעו בה, וייתכן שאף אותה מצה מותרת לאחר שיסירו את מקום הכפל, כדין חיטה שנמצאת במצה אפוייה

שו"ע תסא, ה: אם אפו חמץ עם מצה, לא נאסרה אלא נגעה בחמץ, ונוטל ממקום שנגעה - כדי נטילת מקום, והשאר מותר. הגה: מצה שנתכפלה בתנור, ודבוקה עד שאין שולט שם האש - אוסרים אותה תוך הפסח, אבל שאר מצות שבתנור - מותרים; וקודם פסח - אין לאסור רק מקום דבוקה (תה"ד סי' קכ"ז ופסקיו סימן קמ"ה).

משנה ברורה:

(כא) אם אפו וכו' - אפילו תוך הפסח: (כב) חמץ עם מצה - בתנור אחד, אפילו בתנור קטן וסתום דמחמירין לעיל בסימן תמ"ז סוף ס"א בכאן - שרי, **דריח פת היתר בפת איסור - אין נחשב לכלום**, והסכימו האחרונים להתיר בזה אפילו היו נילושים בשמן או שומן, ומ"מ אותו מקום שעמד החמץ בתנור צריך היסק כדי להכשירו, אבל שארי מקומות בתנור - א"צ הכשר, דאין מוליך ומתפשט בליעתו בכולו בכחוש בלי רוטב: (כג) נגעה בחמץ - היינו בתנור כשהם חמין: (כד) כדי נטילת מקום - היינו כעובי רוחב אצבע אגודל בינוני **ויש מאחרונים שמחמירין בנעשה תוך הפסח לאסור כולו** ולפי מש"כ הגר"א בסק"ז יש להקל גם בזה: (כה) ודבוקה - אבל באינה דבוקה ממש - אין לאסור. ומ"מ אם לא קרמו פניה דלמטה במקום הכפל, ואפילו יש לו ספק בזה - אסור: (כו) עד שאין שולט שם האש - ר"ל דכיון שנדבק ואין האש יכול לשלוט שם בכח לאפות מיד, חיישין שאדהכי והכי נתחמצה: (כז) אוסרין אותה - כולה, דכיון שהחמץ מחובר במצה בחתיכה אחת, חוששין שמא נתפשט טעם החמץ בכל המצה, ואף על פי שיש במצה ששים נגדו - אין מתבטל בתוכה, שחמץ בפסח במשהו: (כח) תוך הפסח - ר"ל אם האפיה היה תוך הפסח, דאז דינו במשהו [הגר"א]: (כט) אבל שאר מצות שבתנור וכו' - אפילו אם נוגעים ונושכים בזו, דאין איסור כחוש יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ורק **צריך ליזהר שיניח מעט מן ההיתר עם האיסור במקום הנגיעה, כדי נטילה**: (ל) מותרים - אפילו אם נגעו בה במקום הכפל:

ואם היתה **אחת מהן** משוחה **שומן**, אפילו ההיתר שמן, אם נגע במקום הכפל - **כולו אסור**, דאזיל ההיתר ומפטם לאיסור, והוי כאלו הוא ג"כ שמן, ומתפשט האיסור בכולו, אבל שלא במקום הכפל, סגי לה בכדי נטילה

⁵⁹ **שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תסז סעיף יא:** אם נמצאת חטה בקועה בעיסה או במצה אפוייה, יסיר ממנה כדי נטילת מקום, והשאר מותר. ויש מי שאוסר כל העיסה או אותה מצה; וראוי לחוש לדבריו אם לא במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק. הגה: וכן נוהגין תוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החטה ומתירין את האחרות, בין שנמצא בה אפוייה או חיה, ואמרינן כאן נמצאת כאן היתה; ואם נמצאת בעיסה, אוסר כל העיסה; ודוקא תוך הפסח, אבל קודם הפסח אין אוסרין רק כדי נטילה, והכי נהוג.

ואם היתה המצה הכפולה שמן אוסרת לחברתה הנוגע בה בכולה: (לא) וקודם פסח - היינו אפילו בנמצא תוך הפסח, כיון שנאפית קודם פסח: (לב) רק מקום דבוקה - וסביבו כדי נטילה, והשאר - מותר, אף דלית בהו ששים נגד מקום הכפל. אם נמצא בביתו מצה כפולה ונפוחה לאחר הפסח - אין להחמיר. וטוב להוציא מצה כפולה או נפוחה במרדה אחרת, אם יש באפשרו.

ביאור הלכה סימן תסא סעיף ה: * אוסרין אותה תוך הפסח - עיין מ"ב שהטעמנו מעט את טעם הדבר, ומ"מ אינו אלא חומרא בעלמא וכמו שכתב הט"ז דהא ירך שצלאו בגידו א"צ מדינא אלא כדי נטילה ואין הירך כולה נאסרת, ועיין בביאור הגר"א שכתב דלפי מאי דמבואר לעיל סימן תמ"ז סוף ס"א גם בתוך הפסח אין לאסור אלא מקום דיבוקו⁶⁰, וכן הסכים הפר"ח לדינא ואפשר דמצד המנהג גם הם מודו דיש להחמיר אמנם אם יש לו ספק בעצם הכפל בודאי אין להחמיר חוץ לאותו מקום

* אין לאסור רק מקום הדבוק - עיין במ"ב דהיינו אפילו נמצא תוך הפסח ועיין במ"א שיש מחמירין אז לשרוף אף על פי שאינו חמץ ברור אלא חשש בעלמא

* זו על זו בתנור וכו' - כתב בספר חמד משה וז"ל: בדין זה, וכן בדין כפולה, היה נראה דכל שבדבוקים יחד בנשיכה - אין איסור בזה, והרי זה כמצה עבה הרבה, ואין בזה רק אם שוכבות זה ע"ז, או דבוקה וכשמפרידים זה מזה יתפרדו בלי נשיכה, אבל אם הם בנשיכה יחדו ידבוקו, זה יבוא ע"פ רוב כשהגיבול רך וידבק בלי פירוד כאלו נילושות כאחד ומ"מ לא מלאני לבי להחליט היתר בזה הואיל ולא פירשו הפוסקים ואולי מתחלה היו מדובקים בפירוד ואח"כ ע"י חמימות הרב פלטו לחותן ונדבקו יחד ומ"מ אם יהיה עוד איזה צד להקל יש להקל ולהתיר בענין כזה כן נ"ל עכ"ל

דיני ערב פסח

3. מהם טעמי איסור עשיית מלאכה בערב פסח והנפק"מ?

תשובה לעיל

4. האם רשאי אדם לומר לגוי לעשות מלאכה בעבורו בערב פסח אחר

חצות היום?

למסקנה:

א. המרדכי: אסור, כמו שאסור בחול המועד

ב. הרוקח: מותר, אף בבית הישראל

ג. שו"ע:

1. יש מי שאוסר

2. יש מי שמתיר - רמ"א: וכן המנהג

ד. משנ"ב ע"פ האחרונים: להסתפר ע"י גוי לאחר חצות היום - יש להקל

בית יוסף אורח חיים סימן תסח א (ב) כתב המרדכי (סי' תרז) משמע דאסור לעשות מלאכה אפילו ע"י גוי כמו מלאכה דחול המועד (ע"י מו"ק יב.) ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור ע"י גוים בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד ואפילו בחנם אין לישראל לספר לחבירו מחצות ואילך ואין לחלק בין בחנם בין בשכר כיון שהם מלאכות עכ"ל.

א (ג) והרוקח כתב בסימן ש"י דע"י גוים - מותר לעשות מלאכה אפילו בביתו, דלא שייך אמירה לגוי שבות כי אם גבי שבת ויו"ט וחול המועד (ע"י מו"ק שם).

שולחן ערוך שם סעיף א: העושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה, היו משמתין אותו. ואפילו לעשות בחנם אסור. ויש מי שאוסר אפילו על ידי אינו יהודי; ויש מי שמתיר, (וכן הוא המנהג).

משנה ברורה: (ד) אפילו ע"י א"י - כמו בחול המועד: (ה) ויש מי שמתיר - אפילו הוא עושה בביתו של ישראל, דס"ל דלא החמירו בזה באמירה לעכו"ם כמו בחול המועד ויו"ט. ולענין להסתפר ע"י עכו"ם אחר

⁶⁰ שו"ע תמז, א: אם נגע ככר חמץ בככר מצה ושניהם חמין ואין שם דבר המפגע, לא אסור אלא מקום מגעו בלבד לפי שאינו מבליע יותר

חצות, הסכימו הרבה אחרונים - להקל, אף שמטה ראשו לצד המספר, ומסייע קצת, אבל ע"י ישראל- אסור אפילו בחנם, משום דהיא מלאכה גמורה...

5. ערב פסח שחל בשבת האם ומתי יתענו הבכורות?

למסקנה:

- א. תה"ד, רוקח, אגור, מהר"י מולין, וכן פסק בשו"ע ב"א קמא, וכן פסק הרמ"א למעשה: מתענים ביום חמישי
- ב. אביו של המהר"י מולין, וכן פסק בשו"ע ב"א בתרא: אין מתענים כלל באותה שנה
- ג. פסקי תשובות: אף מי שמחמיר בדרי"כ שלא להיפטר מתענית הבכורות ע"י סעודת מצוה, הוא יכול לסמוך על כך בשנה זו, ולסיים מסכת ביום חמישי, ובכנה"ג כתב שיכול לפדות את הצום בצדקה אם הוא לא מוצא סעודת מצוה להצטרף אליה

בית יוסף אורח חיים סימן תע ב: וכתוב בתרומת הדשן (ח"א סי' קכו) שאם חל ערב פסח בשבת מתענין הבכורות ביום חמישי שלפני השבת וכן כתב הרוקח (סי' ער) וכ"כ האגור (סי' תשעא) בשם מהר"י מולין (הלי' ע"פ עמ"נ סוס"י ד, שו"ת סי' ק"י וקנח אות א) וכתב: אכן אבי מורי לא הנהיג כן, אלא שלא להתענות כל עיקר, הואיל ונדחה- ידחה, מאחר שאינו אלא מנהג.

תרומת הדשן סימן קכו:

שאלה: ערב פסח שחל להיות בשבת מתענין הבכורות או לאו, ואם מתענין באיזה יום מתענין?

תשובה: יראה דמתענין ביום חמישי שלפני השבת, וכן ראיתי בימי חורפי בספר רוקח. וכן שמעתי דחד מרבוותא רצה להוכיח דלא מתענין כלל, מהא דמייתי מרדכי פ' מקום שנהגו דפליגי אמוראי בירושלמי איתא דרבי לא אכל בערב פסח. חד סבר משום דבוכרא הוא, וחד סבר דהוה מתענה משום דאיסטניס הוה. והשתא אי סבירא לן דלמ"ד משום בוכרא מתענין, צריכין להתענות אף כשחל בשבת לפני השבת, א"כ אמאי פליגי אמוראי משום מאי התענה רבי, תפשוט להו מהיכא דחל בשבת אם התענה ביום שלפניו, דודאי בשבת אין מתענין, א"כ ודאי משום בוכרא התענה בכל שנה. דאי משום איסטניס מה היה מועיל לו התענית שלפני ע"פ, שלא יהא איסטניס מלאכול מצה בליל פסח באכילת תאוה, ואם לא התענה רבי לפני השבת, תיפשוט איפכא דע"כ לאו משום בוכרא התענה בכל שנה. אע"כ גם למ"ד משום בוכרא סבירא דאין מתענין כלל, כשחל ע"פ בשבת ותו ליכא למיפשט מידי. ונראה לדחות, דאיכא למימר דלא ידעי אמוראי היאך עביד בשבת, ואין זה דוחק דכה"ג אשכחן פ' אלו דברים /פסחים סו ע"א/ בבני בתירה שהיו נשיאים ונתעלמה מהן כשחל ע"פ בשבת, אם קרבן פסח דוחה שבת או לאו, והיאך שכחו מה עשו בשנים הראשונים? אע"כ בשנים מרובות לא חל להם ע"פ בשבת, ונשתכח מהן הדבר אף על פי שהיתה מילתא דצבור כו', כ"ש שנוכל לומר מילתא דיחידאי דנשתכח גם בימיו לא חל כ"כ בשנים מרובות.

מהר"י מולין - שו"ת מהר"ל סימן קי:

[שאלה] וגם תענית בכורות בערב פסח כשחל פסח ביום א', אמאי דוחין ליום ה' ולא יצומו ביום ו'?

[תשובה] וכשחל פסח באחד בשבת כתב הרוקח להתענות הבכורות ביום ה', ואיני יודע מה תמיה דמר דשאל הטעם. אי משום דאין זמן הנס, הא כל ערבי פסחים נמי דהנס היה בחצי לילה ט"ו והם מתענין י"ד, אלא כיון דאי אפשר בזמנו, מקדימין ליה לזכר בעלמא...

שולחן ערוך שם: אם חל ערב פסח בשבת:

- א. יש אומרים שמתענים הבכורות ביום ה'
 - ב. ויש אומרים שאינם מתענים כלל.
- הגה: אבל יש לנהוג כסברא הראשונה.

משנה ברורה:

(ה) ע"פ בשבת - ואם חל בע"ש, יתענו באותו יום: (ו) ביום ה' - ולא ביום ו"י, כיון שאינו זמנו, טוב יותר לדחות על יום ה'... (ז) שאינם מתענים כלל - דבתענית זה שאינו אלא מנהגא, כיון דנדחה- ידחה

פסקי תשובות:

אמנם אף אלו שבכל שנה מקפידים להתענות, בשנה כזו שיי"א שאין צריכים כלל להתענות, יכולים לפטור עצמם בסעודת מצוה ע"י השתתפות בסיום מסכתא וכדו', (שו"ת האלף לך שלמה סי' שפ"ו⁶¹), וזה דלא כישועות יעקב סי' זה שכותב סברא הפוכה, דבשנה כזו לא יועיל סעודת מצוה לפטור תענית בכורים, דהרי אפשר לעשות הסעודת מצוה בלילה שאחרי התענית כמ"ש המג"א סי' תקנ"ט סק"י⁶², ושאיני בער"פ דשנה רגילה שבליילה הוא ליל הסדר, וגם ביום ה' ליכא הסברא דלא יוכל בלילה לערוך הסדר כהלכתו)

והמנהג הפשוט שכל החייבים בתענית בכורים פוטרים עצמם בסעודת סיום מסכתא או שאר סעודות מצוה ביום ה' (שו"ת אג"מ ח"ד סי' ס"ט⁶³), חק לישראל דיני ער"פ שחל בשבת להגרי"י ועל"ז צ"ל בשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, שכן המנהג בירושת"ו תשובות והנהגות ח"ב סי' רי"א⁶⁴)

ושב אין חיוב תענית עליהם ביום ו' (אף כי בשו"ע סי' תרפ"ו סעי' ב' דבחל פורים ביום א' מתענים ביום ה' ואם יש סעודת מצוה מתענים ביום ו' ובשע"ת שם שכמו"כ אם שחל להתענות ביום ה' מתענה ביום ו' מ"מ לענין תענית בכורים שאינו אלא מנהג וי"א שבשנה כזו אין מתענים כלל, לכן די ביום ה')

והמדקדקין נוהגין לסיים מסכתא גם ביום ו' (תשובות והנהגות שם, שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' ס"ה⁶⁵), אורחות רבנו ח"ב עמ' נ"ז, שכן היה נוהג הגרי"י קניבסקי זצ"ל, ובמקראי קודש שם כותב שיעשה הסיום ביום ה', ויאכל גם ביום ו' משיירי הסיום של אתמול, ובחק לישראל אות כ"ט מביא סמך לזה מהירושלמי מו"ק פ"ב סוף ה"ג דר' יוחנן היה אוכל משיירי סעודת מצוה למחרת⁶⁶).

ומ"מ אב הפוטר עצמו בסעודת מצוה בשביל בנו הקטן הבכור, יפטר עצמו ביום חמישי, ודי בכך (הערת הגרי"י קניבסקי זצ"ל לסי' תשובות והנהגות שם, וע"ע כה"ח סקכ"ג בשם שו"ת דברי מנחם סי' ח' שאבי בכור קטן המקיל כסברא אחרונה דהשו"ע, שאין חיוב תענית בכורים בשנה כזו- לא הפסיד, וע"ע שערי הלכה ומנהג לאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל ח"ב סי' קצ"ו דקטן שהגדיל בשב"ק ער"פ, הקטן מחויב להתענות ביום ה', או לעשות סיום, ואין חיוב על אביו להתענות או לסיים במקומו, עיי"ש מה שדן אי דיחוי התענית ליום ה' מדין תשלומין הוא ליום ו', או שקבעוהו חז"ל ליום ה', ונפק"מ נמי אם שחל מאיזה סיבה שהוא להתענות ביום ה' אי חייב ביום ו', ובוזה כבר כתבנו לעיל הע' בשם כמ"פ דפטר, וה"ה אם יש לו סעודת מצוה ביום ו', כגון בעל ברית, אם יתחייב להתענות או לסיים ביום ה').

יש שכתבו שבשנה כזו אם אינו מוצא סעודת מצוה ביום ה', יכול לפדות התענית ע"י נתינת צדקה (הכנה"ג בספרו פסח מעובין אות א'⁶⁷).

⁶¹ שו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן שפו: ע"ד סיום מסכתא, יכול להקל להבכורים, וא"צ להתענות ביום ו', ועל סיום איזה נביא החילוק כך אם למד לפי תומו וסיים בע"פ יכול להיות אפי' על סיום נביא אחד אפי' הוא קטן בקאפיטלין, אבל אם למד כדי להיות לו סיום, אז על מסי' גדולה כיון דהוי מעלה הלימוד, לו יהא דהוי שלא לשמה נמי נחשב סיום, אבל אם לומד איזה נביא כדי לעשות סיום אין זה סעודת מצוה.

⁶² מגן אברהם סימן תקנט ס"ק יא: ועכשיו נתפשט המנהג שרוב הסעודות עושין בליל' א"כ ביום התענית ג"כ אין להקל

⁶³ שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סט: ...למעשה אין להחמיר בזה כיון שעצם החיוב הוא רק ממנהגא ואיכא י"א שאינם מתענים כלל כשחל ע"פ בשבת לכן יש להקל בעשיית סיום יום אחד אבל דוקא ביום החמישי יום שהבכורים מתענים ל"א הראשון שנוהגין כן

⁶⁴ תשובות והנהגות כרך ב סימן ריא: א) כשחל ערב פסח בשבת, הבכור מתענה ביום חמישי. ומי שכל שנה אינו מתענה בערב פסח, רק פוטר עצמו בסעודת מצוה כגון בסיום מסכתא, המנהג פשוט שמתתף בסיום רק ביום חמישי ופטר, אבל יש מדקדקין להשתתף גם ביום ששי בסעודת מצוה אם אפשר, ואם יש שנים שסיימו, אחד מסיים בחמישי ואחד בששי ובשניהם עושין סעודת מצוה, ואז המשתתפין יצאו לשתי הדיעות. ובמתענה בשביל בנו, שיש מקילין לגמרי כשחל ע"פ בשבת, אין מקום להחמיר כ"כ להתענות בשניהם

⁶⁵ שו"ת משנה הלכות חלק ז סימן סה: ומיהו היכא דיש מנהג קבוע לפענ"ד דאין לשנות אלא דאם רוצה יכול לסיים ביום ה' וגם ביום ו' דבוזה ודאי יקיים ככל השיטות ולכן אפשר שהרב המסיים יעשה ב' סיומים סיום אחד ליום ה' ואחד ליום ו', ואתי אליבא דכ"ע כנלפענ"ד

⁶⁶ תלמוד ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ג: א"ר יוחנן לויין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החדש. רבי יוחנן בצפרא הוה נחת לכנישתא והוה מלקט פירורין ואכל ואמר יהא חולקין עם אילין דאכלין הכא רומשות פני משה: הוה נחות לכנישתא. שהיו נוהגין לעשות סעודת קידוש החדש בבה"כ ומלקט פירורין מהנשאר מהסעודה של אמש ואכל אותן וכל זה כדי לחבב ולייקר להתאספים בחבורת סעודת מצוה זו ואמר יהא חלקי עם אלו שאכלו כאן בלילה זו

⁶⁷ ואני לא מצאתיו שם

יום טוב

הכשר כלים ביו"ט

6. האם מותר ללבן או להגעיל כלים ביו"ט? פרט

תשובה לעיל

7. טבילת אדם וכלים ביו"ט- האם מותרת?

תשובה לעיל

כיבוי ביו"ט

8. כיבוי- פרט באילו מקרים התירו לכבות דליקה ביו"ט?

תשובה לעיל

9. גרם כיבוי ביו"ט- האם הותרה לגמרי או רק במקום פסידא?

תשובה לעיל

10. האם מותר להנמיך ביו"ט את הלהבה בכיריים של גז?

תשובה לעיל

בישול מיו"ט ראשון לשני ודין חליבה

11. האם מותר לבשל מיו"ט ראשון של ר"ה ליום השני ובמה זה תלוי?

ובאיזה אופן התירו לבשל ביו"ט אחד לחבירו בלא פקפוק?

תשובה לעיל

12. בהמה שאינה עומדת לאכילה, האם ובאיזה אופן ניתן לחולבה

ביו"ט?

תשובה לעיל

הכנת מאכלים ביו"ט

13. באילו תנאים מותר להכין אוכל נפש ביו"ט?

פסקי תשובות:

"וואף שמלאכת אוכל נפש הותרה ביו"ט, מ"מ נתנו חכמים סייגים להיתר זה:

- א. טעם- אם לא יפוג טעם האוכל כלל כשעושהו מעיו"ט, ויש לו שהות לעשותו מעיו"ט- לא הותר לעשותו ביו"ט
- ב. שוה לכל נפש- לא התירו אוכל נפש אלא בדבר השווה לכל נפש, למעט דבר שאינו ראוי אלא למפונקים או לחולים
- ג. ימים רבים- לא התירו מלאכות אוכל נפש שרגילים לעשותם לימים רבים (כקצירה טחינה בצירה סחיטה וצידה).

- ד. **גוי או בהמה** - לא התירו מלאכת או"י לצורך נכרי או בהמה
ה. **מתוך** - בענין הכלל מתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך הותרה שלא לצורך (תק"יח)
ו. **מכשירין** - בענין מכשירי אוכל נפש (סי' תק"ט)

ודע כי מלאכת אוכל נפש באופן שהותר לעשותו ביו"ט - הותרה לגמרי, ומותר לעשותה באיזה אופן שירצה, וא"צ לחפש דרך לעשות המלאכה בהיתר או בפחות מלאכות איסור. לעומת זה יש אומרים שכל שאפשר להימנע מלעשות מלאכה בשעת עשיית האוכל נפש, ואין בזה משום טירחא יתירה - יש לדקדק לעשות כן, כגון בורר, אם אפשר לברור סמוך לאכילה - יש לעשות כן, ולהימנע מלברור זמן מופלג קודם הסעודה, וכן כל כיוצא בזה.

ע"פ תורף דבריו של הפסקי תשובות, נרחיב בעיון בסייגים :

סייג ראשון: אם לא יפוג טעם האוכל כלל כשעושאו מעיו"ט ויש לו שהות לעשותו מעיו"ט לא הותר לעשותו ביו"ט

שו"ע תצה, א: כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב, חוץ ממלאכת אוכל נפש, וחוץ מהוצאה והבערה וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותה מאתמול. הגה: **ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו כל שאינו מפגי טעם כלל, אם עשאו מערב יום טוב (א"ז ומהרי"ל);** מיהו, אם לא עשאו מערב יום טוב, ויש בו צורך י"ט - מותר לעשותו ע"י שינוי (סמ"ק ור"ן).

משנה ברורה:

(ז) ויש מחמירין וכו' - מדרבנן, כדי שלא יעבור עליו כל היום במלאכות, וימנע משמחת יום טוב: (ח) כל שאינו מפגי - דלישה ואפיה ושחיטה ובישול, אם עשאו בעיו"ט, יש בהם חסרון טעם, שאין לחם שנילוש ונאפה היום, כלחם שנילוש ונאפה מאתמול, ולא תבשיל שנתבשל היום, כתבשיל שנתבשל מאתמול, ולא בשר שנשחט היום, כבשר שנשחט מאתמול, ולהכי לא גזרו בהם, אבל **דבר שאין בו קלקול טעם והפסד אם נעשה מאתמול, ל"ל לעשותו ביום טוב? וכתבו האחרונים דנקטינן למעשה כסברא זו.** וכתבו עוד, דלפי דעה זו אסור ללוש ביום טוב וורמזלי"ן (שקורין לאקשי"ן) שאפשר הנילושים מבע"י טובים ביותר וכן אסור לבשל פירות יבשים ביום טוב שהוא ידוע שהמבושלים מעיו"ט טובים הם יותר לאכילה אח"כ ביום טוב, מיהו אם לא היה לו שהות מקודם לבשל, וכש"כ כשלא היה לו הפירות מקודם, בודאי מותר לבשלם ביום טוב, וכן לענין לישה הנ"ל.

ביאור הלכה סימן תצה סעיף א:

* וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר וכו' - והטעם משום דכתיב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ודרשו בגמרא ד"לכם", אתי לרבות לכל צרכיכם, דהיינו המכשירים להאכל, ומותר אפילו בלי שינוי, כמו אוכל נפש עצמו. **והנה מהמחבר משמע דא"י שרי לעשות ביום טוב אפילו היה אפשר לעשותו מבע"י שלא היה מפגי טעם כלל ואפי' בלי שינוי, והיינו אם הוא דבר שאין דרך לעשותו לימים רבים,** ודעת היש מחמירין, דאפילו בזה צריך שינוי כיון שאינו מפגי טעם כלל, אם היה עושה מעיו"ט, אבל בדבר שדרך לעשותו לימים רבים, אפילו לדעת המחבר צריך שינוי וכ"ז כשלא היה מפגי טעם כלל אם היה עושה מעיו"ט אבל אם היה מפגי טעם מותר אף בזה שלא ע"י שינוי [כ"ז מביאור הגר"א] והנה לפ"ז אנו מוכרחין לומר דמה שאוסר המחבר בסימן תק"ו סעיף ח לעשות שאור ביום טוב כ"א ע"י שינוי, הוא משום שדרך לעשותו לימים הרבה.

סייג שני: לא התירו אוכל נפש אלא בדבר השוה לכל נפש למעט דבר שאינו ראוי אלא למפונקים או לחולים (מדורה ורחיצה)

שו"ע תקיא, א: מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה. הגה: וי"א דאסור להחם בית החורף ב"ט, דלפעמים אין הקור גדול ואינו אלא **למפונקים**, והוי כמרחץ ומוגמר דאסור, (ב"י בשם תשובה אשכנזית), ונהגו להקל.

משנה ברורה: (ה) אלא למפונקין - דכיון דאינו אלא למפונקין, לא הוי שוה בכל נפש.

סעיף ב: מותר להחם ב"ט מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו, אפילו אינו רוחצו בבת אחת

משנה ברורה (ו) אבל לא כל גופו - פי' להחם מים כדי רחיצת כל גופו, דרחיצת כל גופו הוא דבר שאין שוה לכל נפש, **רק למעונגין** הרגילין בזה

סייג שלישי: לא התירו מלאכות אוכל נפש שרגילים לעשותם לימים רבים (כקצירה טחינה בצירה סחיטה וצידה)

שולחן ערוך תצה סעיף ב: קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכות אוכל נפש, אסרום חכמים.

משנה ברורה (יג) אסרום חכמים - דמן התורה כל מלאכה שהוא באוכל נפש- מותר, אלא **חכמים אסרו דברים שהם עבודה רבה**, כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו כאחד ולטחון הרבה בפ"א, וא"כ **יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יום טוב** ולכן אסרו חכמים ואפילו ע"י שינוי אסור והניחו בהיתרן רק דברים שמסתמא הן רק לצורך אכילת יום טוב והרבה פוסקים חולקין וסוברין דמלאכת עבודה הנ"ל אסור מן התורה אפילו באוכל נפש ולא התירה התורה באוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה כגון מלישה ואפיה ואילך וכה"ג מלאכות שהם לצורך אכילה ביום טוב...

סייג רביעי: לא התירו מלאכת אוכל נפש לצורך נכרי או בהמה

שולחן ערוך תקיב סעיף א: אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו

משנה ברורה (ב) לצורך כותים - דכתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ודרשו חז"ל לכם ולא לכותים לכם ולא לכלבים

סעיף ג: אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים

משנה ברורה (טז) לצורך כלבים - אפילו כלבים דמזונותיהם עליו, ומכ"ש כלבים של הפקר, ולא דוקא כלבים, אלא ה"ה שאר בהמה חיה ועוף אסור לעשות שום מלאכה עבורם, דקרא דלכם ממעט עובד גלולים ובהמה

סייג חמישי: בענין הכלל מתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך הותרה שלא לצורך

שו"ע תקיח, ג: הגה: ולצורך אוכל נפש מותר לטלטל הכל, אפי' מוקצה (רמב"ם פ"א ומרדכי ר"פ בכל מערבין).

משנה ברורה ס"ק כד אפילו מוקצה - כתב הח"א (כלל קא סעיף ה) אם היה מונח מפתח של אוכלין בתיבה המיוחדת למעות ומונח בו מעות מותר להוציא התיבה כדי ליקח ממנו המפתח ומותר ג"כ להחזירו אם חושש לגנבה (דהתירו סופן משום תחלתן)

סייג שישי: בענין מכשירי אוכל נפש

משנה ברורה סימן תקט: הלכה כר' יהודה, שמותר לעשות ביו"ט מכשירי אוכל נפש, שלא היה ניתן לעשותם מבעוד יום

הנה קודם שנתחיל לבאר זה הסימן אקדים הקדמה קצרה. והוא. דבמכשירי אוכל נפש פליגי בגמרא ר' יהודה ורבנן:

- א. **דרבנן** סברי מדכתיב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", הוא- ולא מכשירין
ב. **ור"י** סבר דזה קאי רק על מכשירין שאפשר לעשותן מבעוד יום, אבל אם א"א- שרי, כמו אוכל נפש עצמו

ופסקו רוב הפוסקים כר' יהודה, ואעפ"כ לעשות כלי לצורך אוכל נפש, גם ר"י מודה דאסור, ולא פליגי כ"א בתקוני הכלי שהוא לצורך אוכל נפש, דלר"י שרי אם א"א לעשותו מבעוד יום כגון שנתקלקל ביום טוב או שלא היה לו שהות לתקנו מבעוד יום וכ"ש אם לא ידע כלל מבע"י שנתקלקל, אבל אם היה לו שהות לתקנו מבעוד יום אף ששכח אח"כ- לכו"ע אסור מן התורה, דע"ז קאי המיעוט "הוא", ולא מכשיריו. ודע עוד דאפי' אותן הפוסקים דס"ל כר"י, היינו לעשות כן לעצמו, משום דמעיקר הלכה הוא מותר, אבל יש דברים שאין מורין כן לאחרים, שלא יבואו להקל יותר.

14. האם מותר ליהודי\לגוי בשליחות יהודי, להכין גבינה וחמאה

ביו"ט?

למסקנה:

- א. טוש"ע: אסור להכין גבינה ביום טוב
- ב. ריב"ש: אסור להכין גבינה ביו"ט אפילו ע"י גוי, כי אמירה לגוי-שבות
- ג. הט"ז ומור וקציעה: יש להתיר ע"י גוי, אם הוא לצורך שמחת יו"ט, כיון שזה שבות דשבות לצורך מצוה
- ד. משנה ברורה: למעשה יש להקל להכין ע"י גוי רק לצורך גדול
- ה. ספר מו"ק: יש להתיר עשיית חמאה ע"י גוי, כשיש חשש קלקול

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקי: אין עושין גבינה ביו"ט

בית יוסף שם: כתב הריב"ש בתשובה (סי' קכא) מה שמוציאין החמאה מהחלב- אסור, משום בורר, דהרי הוא כמחבץ, שגם זה מעמיד שומן החלב ונעשה חמאה על ידי טורח גדול, וראוי ליאסר, ואפילו על ידי גוים, דאמירה לגוי שבות (שבת קנ. וש"נ), ואפילו בדבר שאין בו אלא איסורא דרבנן, עכ"ל.

שו"ע שם, ה: אין עושין גבינה ביו"ט, (ואין מעמידין חלב ביו"ט); (הגהות מיימון פ"ג ור"ן ספ"ד דביצה וב"י בשם הרוקח) וה"ה דאין עושין חמאה מן החלב, ביו"ט (ריב"ש סימן קכ"א).

משנה ברורה:

(כג) וה"ה דאין עושין חמאה וכו' - הטעם גם כן משום בורר וכנ"ל ואפילו ע"י עכו"ם יש להחמיר ויש מקילין בזה אם הוא לצורך שמחת יום טוב (שער הציון ס"ק (כג) הט"ז ומור וקציעה. וטעמם, שהוא שבות דשבות לצורך מצוה) ואין להקל אלא לצורך גדול... ובספר מו"ק כתב דגם בעשיית חמאה הנ"ל- ג"כ מותר ע"י עכו"ם, אם הוא חושש שיתקלקל הסמטענע, אם לא יעשנה חמאה.

דיני מת ביו"ט

15. מת ביו"ט ראשון וניתן לשומרו בקירור שלא יסריח, האם יקברוהו

ע"י עממין או שמא יניחוהו ליו"ט שני?

למסקנה:

- א. **לדעת היש"ש:** אם אפשר לשמור על המת בקירור- יש להחמיר ולהשהות את המת ליו"ט שני. אולם הביה"ל דחאו וכתב שאין לחוש לדבריו, ויש לקבור אותו ביו"ט ראשון ע"י גוים
- ב. **ע"פ רש"י ובה"ג** יש להניח מת שכזה שניתן לשמור בקירור, ליו"ט שני, כיון שאין חשש סירחון, אולם הרא"ש חלק ודחה שיטה זו, ולמעשה **השו"ע** פסק שאף כשאין חשש סירחון- יש לקבור ביו"ט ראשון ע"י גוים

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכו: מת המוטל לקברו, אם הוא ביו"ט ראשון, יתעסקו בו עו"ג, אפי' מת בו ביום, ואפי' אם יכולים להשהותו עד למחר שלא יסריח, ורש"י פירש דלא שרי אלא היכא דאשתהי כגון שמת בשבת שלפני יו"ט, וכ"כ בה"ג דלא שרינן ליה אלא אי הוי מסריח אי משהינן ליה עד למחר, ואי"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה.

כשנפטר מת ביו"ט ראשון- מתי יקברו?	כשיו"ט ראשון הוא לאחר שבת, ונפטר בשבת, אך ניתן לשמור על המת בקירור כך שלא יסריח	כשיו"ט ראשון הוא לאחר שבת, ונפטר בשבת	כשיו"ט ראשון הוא באמצע השבוע והמת לא ישהה ע"י גוים ביום טוב
רש"י ובה"ג	ע"י גוים ביום טוב השני, כיון שאין חשש סירחון	ע"י יהודים ביו"ט ראשון, כי יש חשש סירחון	השני, כיון שאין חשש סירחון
הרא"ש			ע"י יהודים ביו"ט הראשון

סיכום דברי הבית יוסף תקכו, א :

א. ע"פ הר"ן : אף מר זוטרא מודה שמותר לקבור מת שנפטר ביו"ט ראשון ע"י גויים, אף אם הוא לא השתתף והסריח

ב. ע"פ הרא"ש : מותר לקבור מת ביו"ט ראשון ע"י גויים, אף אם הוא לא הסריח, משום :

1. כבוד הבריות דוחה אמירה לגוי שהיא שבות דרבנן

2. המדחה מיטתו- הרי זה משובח⁶⁸

3. אם לא יקברו ביו"ט ראשון, תהיה תוספת צער לאוננים ומניעת שמחת יו"ט

מת המוטל לקברו, אם הוא ביום טוב ראשון- יתעסקו בו עממין וכו'. בפרק קמא דביצה (ו.) אמר רבא : מת ביום טוב ראשון- יתעסקו בו עממין, ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, מה שאין כן בביצה.

אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי, אבל לא אשתהי- משהינן ליה

ורב אשי אמר אף על גב דלא אשתהי- לא משהינן ליה מאי טעמא? יום טוב שני לגבי מת, כחול שוויה רבנן, ואפילו למיגד ליה גלימא, ולמיגד ליה אסא.

וכתב הר"ן (ג. ד"ה אמר) איכא מאן דאמר דמר זוטרא אכולה מילתא דרבא קאי, דלא אמרינן ביום טוב ראשון ע"י עממין, ולא ביום טוב שני ע"י ישראל, אלא בדאשתהי, אבל לא אשתהי- לא. ופירוש אשתהי, בין שנשתתף כבר, בין שעתיד לשהות, כגון שיש שבת אחריו.

ורב אשי נמי דאמר אף על גב דלא אשתהי לא משהינן ליה, לא פליג אלא במת ביום טוב שני, משום דכחול שוויה רבנן, אבל מת ביום טוב ראשון דהוי מדאורייתא, מודה רב אשי למר זוטרא דדוקא בדאשתהי, אבל לא אשתהי לא.

ולא נהירא דאם כן לא הוה ליה למימר סתמא אף על גב דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה, אלא ודאי משמע דמר זוטרא לא קאי אלא אמת ביום טוב שני משום דשרי לאיעסוקי ביה ישראל, אבל מת ביום טוב ראשון דלא שרי אלא בעממין, אפילו למר זוטרא שרי אף על גב דלא אשתהי ע"כ.

והרא"ש כתב שם (סי' ה) דבשבת (קלט.) גבי עובדא הוה בבי כנישתא דמעון וכו' ואמר רבא מת ביום טוב ראשון וכו' פירש רש"י (שם : ד"ה מת ביום טוב) בדאשתהי, וכן כתב בה"ג (הל' אבל דף מד ע"ד) מאן דשכיב ביום טוב ראשון וחזו ליה דלא מינטר עד למחר, טרחינן ומייטנין גוים וקברי ליה, ואי ליכא עממין- אסור לישראל למיקבריה ביום טוב ראשון, אף על גב דסריח, וביום טוב שני היכא דליכא גוים לעסוקי ביה יתעסק בו ישראל, משמע דלא קברינן ביום טוב ראשון ע"י עממין, אי מינטר עד למחר.

ולפי דבריהם צריך לומר דמר זוטרא דאמר לא אמרן אלא דאשתהי, קאי אכל מאי דאמר רבא איום טוב ראשון, ואיום טוב שני, וכן כתוב באור זרוע (ח"ב הל' יום טוב סי' שלא) ופוסק כמר זוטרא, ורב אשי דפליג אמר זוטרא, לא קאי אכל מאי דאמר מר זוטרא אלא דוקא איום שני, ולישנא דתלמודא לא משמע הכי, וגם לא מסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לגוי שהוא שבות דרבנן, ואף על גב דלא סריח, כבוד המת הוא שלא להלינו, והמדחה מטתו הרי זה משובח, ועוד איכא תוספת צער לאוננים ביום טוב עכ"ל

וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפרק א (ה' כ"ג⁶⁹) וכתב הרב המגיד שכך הוא המחזור ושכך העלה הרמב"ן ז"ל (חי' שבת קלט : ד"ה ואמר). וכתב הר"ן בפרק תולין (שבת נז. ד"ה מת) שכך הוא מנהגן של ישראל להתעסק בעממין ביום טוב ראשון, אף על גב דלא אשתהי.

שו"ע תקכו, א : מת המוטל לקברו, אם הוא ביום טוב ראשון (לא יתעסקו בו ישראל ואפילו יסריח ואי אפשר בעממין, אבל) יתעסקו בו עממין אפילו מת בו ביום (וע"ל סימן ד"ש), ואפילו אם יכולין להשהותו עד למחר שלא יסריח...

ביאור הלכה שם : לדעת היש"ש : אם אפשר לשמור על המת בקירור- יש להחמיר ולהשהות את המת ליו"ט שני. אולם הביה"ל דחאו וכתב שאין לחוש לדבריו, ויש לקבור ביו"ט ראשון ע"י גויים

⁶⁸ מועד קטן כב, א : על כל המתים כולן, מדחה מטתו - הרי זה משובח

⁶⁹ רמב"ם הלכות יום טוב פרק א הלכה כג : כיצד המת ביום טוב ראשון יתעסקו בקבורתו הגוים וביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, ועושין לו כל צרכיו כגון עשיית המטה ותפירת התכריכין וקציצת הבשמים וכל כיוצא בזה, שיום טוב שני לגבי המת כחול הוא חשוב ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה.

* ואפילו יכולין להשהותו עד למחר - **הרב יש"ש כתב דבמקום שאין מנהג- יש להחמיר ולחוש לרבוותא** דלא שרי ביום טוב א' אפילו ע"י עממין, אא"כ באישה או שיהא צריך לשהות, או מחמת חוס ונפוח, והוא מדברי או"ז, וכתב עוד דלפי סברא זו בתינוק מת אפילו באישה, נמי אין לקוברו ביום א' ע"י עממין, דבשר ילד אין מתקלקל כ"כ מהר, גם אפשר להניחו במרתף קר גם אין שייך גביה כ"כ שהוא מתבזה בין החיים כמו במת גדול עיין שם והעתיקו במג"א וכן בא"ר העתיק ראשית דבריו ופשוט הוא **דלדידן דמקילינן במת גדול אפילו בלא אישה א"כ ה"ה במת קטן קוברין אותו ביום א' ע"י עממין ואפילו בלא אישה וכן מבואר שם בלשונו להדיא עיין ביש"ש שם ולדינא בודאי אין לחוש לעיקר דברי היש"ש בזה...**

שולחן ערוך שם סעיף ב: מת ביום טוב ראשון- אסור להלינו עד יום טוב שני, כדי שיתעסקו בו ישראל.

משנה ברורה: (טו) אסור להלינו - דמוטב שיקברוהו עכו"ם ביום א', והוא שבות שאין בו מעשה, משיקברוהו ישראלים, ויעברו אשבות בידים.

16. תלמיד חכם שמת ביו"ט ראשון האם מותר להשהותו ליו"ט שני על מנת לקוברו ע"י ישראל, לכתחילה ובדיעבד?

למסקנה:

- א. היעב"ץ: מותר להשהותו ליו"ט שני, כיון שזהו כבודו להיקבר ע"י יהודים
- ב. השו"ע ומשנה ברורה: אסור להשהותו, ויקברו אותו ביו"ט ראשון ע"י גויים
- ג. ר' מנחם עזריה: אם השו"ע, בדיעבד, יקבר ע"י גויים ביו"ט שני, ואם אין שם גויים- יהיו אותו לאחר החג, ולא יקברו אותו ביו"ט שני ע"י יהודים
- ד. ביה"ל דחה את דבריו של ר' מנחם עזריה, ועל כן:
 1. אם יש גויים- יקברו את המת על ידם ביו"ט השני
 2. אם אין גויים- יקברו את המת ע"י יהודים ביו"ט השני, כיון שאין לקנוס את המת ולהשהות אותו עד לאחר החג

☞ הלכה למעשה ע"פ הביאור הלכה:

1. לכתחילה- קוברים ביו"ט ראשון ע"י גויים
2. בדיעבד-
 - 2.1. יקברו ביו"ט שני ע"י גויים
 - 2.2. אם אין גויים- יקברו ביו"ט השני ע"י יהודים

בית יוסף תקנו ב: וכתוב עוד שם (סי' כז) ושמענו על הראב"ד (ע"י תמים דעים סי' קכ סוס"ע ב) שצוה להלין מת ביום טוב ראשון עד יום טוב שני, כדי שיתעסקו בו ישראל, וחלקו עליו חביריו דלאו שפיר עבד, דאין לנו להשהות מת ליום טוב שני, דמוטב לקברו באמת, דאסור להלינו, עכ"ל.

שולחן ערוך שם: מת ביום טוב ראשון, אסור להלינו עד יום טוב שני כדי שיתעסקו בו ישראל.

משנה ברורה (טו) אסור להלינו - דמוטב שיקברוהו עכו"ם ביום א', והוא שבות שאין בו מעשה, משיקברוהו ישראלים, ויעברו אשבות בידים: (טז) כדי שיתעסקו בו ישראל - או כדי שילוו אותו אשתו ובניו חוץ לתחום, ומשמע **דאפילו בת"ח שכבודו ביותר להקבר ע"י ישראלים ג"כ לא משהינן ליה**. ויש מן האחרונים שכתבו, דאם השו"ע ליום ב', לא יקבר על ידי ישראל, אלא ע"י עכו"ם, ועיין בבה"ל שפקקנו בזה.

ביאור הלכה תקנו, ב: אסור להלינו עד יום טוב שני - עיין מ"ב מ"ש בשם האחרונים דאם השו"ע ליום ב' לא יקבר על ידי ישראל, אלא ע"י עכו"ם, ועיין בבה"ל שפקקנו בזה. ⁷⁰ והביאו גם בא"ר ומסיים ע"ז בא"ר ואם אין עממין צ"ע אם יש לקברו ע"י ישראל.

⁷⁰ שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן טז: ואיתא התם ביי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בבי"ט של ר"ה. פירש אין הפרש בזה בין מת ביי"ט עצמו או מערב י"ט ולא היה שהות לקברו, אבל אם אפשר ביי"ט א' והמתינו עד מחר אל יתעסקו בו אלא עממין

ולענ"ד נראה פשוט בזה, דבודאי אין משהין אותו עד אחר יום טוב, וקוברין אותו ע"י ישראל, דכי מה פשע המת שהשהו אותו. אלא דגם עיקר דינו דמנחם עזריה ג"כ אינו נראה, דהא לכמה רבוותא קיי"ל כמר זוטרא ביום טוב א' שאף רב אשי מודה ליה, וא"כ לדידהו מן הדין צריך להשהות אותו עד יום טוב ב', ונהי דאין לא נקטינן כהנך פוסקים ואדרבה יותר טוב לקברו ביומו, מ"מ לא מצינו דאם השהה אותו דליקנסיה למת שלא לקברו ע"י ישראל, במקום דלכמה פוסקים היה צריך לעשות כן לכתחלה, ותו דגם עיקר דינו דמחבר אינו מוסכם והראב"ד הלא עשה הלכה למעשה להשהות לת"ח ליו"ט שני כדי שיקבר על ידי ישראל אלא שהאו"ח כתב שחלקו עליו עיי"ש בב"י אמנם במאירי הביא גם כן להא דראב"ד ולחני דחלקו עליו והוא הסכים להראב"ד וכן פסק בשיטה מקובצת [אלא דבשמ"ק מבואר דדוקא באדם כשר ונכבד שיש לו בזיון לקוברו ע"י נכרים והמאירי אף שהביא להא דראב"ד דמייירי בת"ח אמנם מסיום דבריו וז"ל ומדקאמר כחול שוויה רבנן לא אשתיר ביה ולא מידי לשום ענין של מת עכ"ל משמע דבכל מקום מותר להשהות] ואם כן אף שאין להקל לכתחלה אפילו בת"ח נגד סתימת המחבר אבל לקנסו מנ"ל? מה גם דהקנס הוא למת ולא שייך למקנסיה דלא פשע מידי, ועיין בשער הציון מה שהבאנו בשם העולת שבת והגר"א דנראה מדבריהם דפירשו דמשום איסור הלנת המת נגעו בה ולדידהו בודאי דל"ש כלל לקנסו ולבזותו עוד יותר שלא לקברו כלל או לקברו דוקא ע"י נכרי

וכן מצאתי להרב יעב"ץ כסברתם, וחילק גם בעיקר דינו דמחבר, וז"ל: נראה דמייירי במת דאסור להלינו, לאפוקי מת שמלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין, דודאי שרי דאפילו בחול מצוה להלינו, וה"ה באב ואם, כיון דהמזדחה - הרי זה מגונה, א"כ מסתמא זהו כבודו אפילו בחול, כ"ש ביום טוב דאיכא סברא בלא"ה דאי לא אישתהי שצריך להשהותו, לקבור אותו בב' על ידי ישראל ולא בראשון ע"י עכו"ם ואף שיש סברא כנגד זה דכבוד יום טוב הוא למחר להוציאו מ"מ מאן לימא לן לידחי הא מקמי הא? כ"ש אם האבלים רוצים בכך שיש כבוד החיים והמתים נראה דבכה"ג סברת ראב"ד עדיפא עכ"ל.

היוצא מכל הדברים האלה, דאף שקשה לחלוק על המחבר כסברת עו"ש גם לא לחלק בו כסברת המור וקציעה שכפי הנראה לא עמדו רק אטעמא דאיסור הלנת המת ולא עמדו אטעמא שהבאנו באיסור שהייה מ"מ בעבר והשהה נראה דאין לקנסו כלל שאף לטעמא דידן, אם הוא פשע, מת מה פשע? ולמאירי ושמ"ק [אף שהם נחתו לטעמא דשבות שיש בו מעשה] למסקנא דיום טוב שני כחול וכו' מותר לכתחלה במקום שכבודו יותר בישראלים א"כ עכ"פ בדיעבד יש לסמוך ולקברו ע"י ישראל ובפרט אם הוא ת"ח דזילא מילתא לקוברו ע"י עממין, כן נראה לענ"ד וכ"ז הוא לפי סברת המחבר, דלרמ"א בלא"ה קוברין ע"י עממין אף ביום טוב שני.

פסקי תשובות שם:

ובביה"ל ד"ה אסור בשם הראב"ד והמאירי ושיטמ"ק שבאדם כשר ונכבד שיש לו בזיון לקוברו ע"י נכרים מתירים להלינו ליו"ט ב' ולקוברו ע"י יהודים, ומסיק הביה"ל שאף שאין להקל לכתחילה אפילו בת"ח נגד סתימת המחבר, מ"מ אם עברו והלינו אותו ליו"ט ב', אין לקנסו לקבור דווקא ע"י נכרים ומותר ע"י יהודים.

ובכמה קהילות בזמננו נוהגים לכתחילה להשהות את הנפטרים ביו"ט ראשון ליו"ט שני, ולעשות את עניני הקבורה ע"י יהודים, הגם שאפשר בשופי לעשות כל עניני הקבורה ביו"ט ראשון ע"י נכרים ואף בנפטרים אלו שאינם בגדר תלמידי חכמים (שו"ת באר משה ח"ב סי' מ"ה אות ו' וז' שכן נוהגים בארה"ב שבמאירי וכן בראב"ד מבואר שגם בכל אדם מותר להשהות ליו"ט שני אלא דמעשה שהיה, היה בת"ח).

17. מי שמת ביו"ט שני האם המלווים, האבלים, או הקברנים יכולים

לצאת חוץ לתחום או לרכב ע"ג בהמה על מנת ללוותו?

למסקנה:

- א. יציאה חוץ לתחום - מותרת, אף מחוץ לג' פרסאות, שכן חז"ל עשו את יו"ט שני בעבור המת - כיום חול.
- ב. לרכב על גבי בהמה -
 - ב.1. למלווים ולאבלים - לא התירו, אף אם לא יהיה ליווי למת
 - ב.2. לקברנים - התירו, שאי אפשר למת להיקבר בלעדיהם, ואף זאת אך ורק מחוץ לעיר כדי שהגויים לא יראו שאנו מחללים את קדושת היו"ט

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכו:

כתב בה"ג מותר ללוות המת:

- א. **בי"ט הראשון** - בתוך התחום
- ב. **ובי"ט שני** - אפילו חוץ לתחום

והרמב"ן היה מסופק אם מותר לחזור למקומו, או אם נאמר שאין לו אלא אלפים ממקומו. ואם אותם אלפים נבלעים בתוך תחומו - יחזור למקומו.

בית יוסף שם אות ו:

כתב בה"ג (מב ע"ד) מותר ללוות המת ביום טוב הראשון וכו' והרמב"ן היה מסופק אם מותר לחזור למקומו וכו'. זה לשון **הרמב"ן** בספר תורת האדם (שם עמ' קיד) בהלכות: מותר ללוות את המת ביום טוב ראשון - בתוך התחום, וביום טוב שני - אפילו חוץ לתחום, וכ"כ הרי"ף גיאת ז"ל (שערי שמחה ח"ב עמ' נו סי' תנח) אלא **שאני חוכך בחזרה** לאחר קבורת המת, שיש לומר שאין להם אלא אלפים, ואין לנו בכל היוצאין חוץ לתחום אפילו ברשות בית דין לדבר מצוה, אלא שיש להם אלפים אמה להתיר להם חזרה בהבלעת תחומין, אבל **לחזור יותר מד' אלפים - לא, אבל כיון דיום טוב של דבריהם, מצינו בשל דבריהם שהתירו חזרה**, משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא כדאיתמר ביום הכיפורים (יומא עז:): וצריך תלמוד עכ"ל.

והרב המגיד כתב בפרק א' (הכ"ג) כתבו **מקצת הגאונים** (שע"ת סי' עב) מותר ללוות המת ביום טוב ראשון בתוך התחום ומינה ביום טוב שני אפילו חוץ לתחום, ולענין אם מותר להם **לחזור למקומם, כל שיש שם פחות מד' אלפים** שהוא הבלעת תחומין הנזכרת בפרק כ"ז (שבת ה"ז) ליוצא ברשות, ונראה להקל עכ"ל:

ו**כתב הריב"ש** בתשובה (סי' תפז) שהטעם **שמותר ללוות המת** אף על פי שאינו דבר הכרחי לקבורתו משום שהוא **כבוד המת** עושין בשבת כמו בחול דומיא דלמיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא.

ורבינו ירוחם כתב בנתיב כ"ח חלק א' קוברי המת ביום טוב שני, והולילו אותו חוץ לתחום, יש מחמירים שאינם יכולים לחזור בו ביום למקומן, אבל **הרמב"ן כתב בתשובה שחוזרים למקומם בו ביום**, כדאמרין שאתה מכשילן לעתיד לבוא, וכל שכן דכחול שויוה רבנן לגבי מת.

שולחן ערוך שם סעיף ו: מותר ללוות המת בי"ט ראשון - תוך התחום, ובי"ט שני אפילו - חוץ לתחום, וחוזרין למקומם בו ביום.

משנה ברורה: (לג) **תוך התחום** - ר"ל עד **אלפים אמה** ולא יותר, אף על גב דעד ג' פרסאות לכו"ע אינו אלא מדרבנן, לא התירו משום לוויה גרידא: (לד) **חוץ לתחום** - אפילו **חוץ לתחום ג' פרסאות** ואף על גב שאין בהם צורך למת, אלא מלוין אותן מפני הכבוד בלבד, אפ"ה שרי, דכחול שויוה רבנן [אחרונים].

בית יוסף תקכו ז:

כתב **הרמב"ן** בספר תורת האדם (שם) ראיתי **בתוספות** (שבת קלט. ד"ה יום) שמעשה היה בצרפת ביום טוב שני והלכו אחרי המת רוכבים על סוסים עד מקום קבורה, וכמדומה מדבריהם שלא מיחו בידם חכמים שבאותו הדור, וחס ושלום, **שלא התירו רבותינו כן אלא במקום דלא אפשר**, כעין ששנינו (ר"ה כב.) לגבי עדות החודש, מי שראה את החודש ואינו יכול לילך, מוליכין אותו על החמור, ואפילו במטה. השתא בעדות החודש שהיא צורך כל ישראל ודבר שמחללין עליו את השבת חששו לשבות זו ולא התירוה אלא במקום דלא אפשר, כל שכן דבר קל שאינו דוחה שבת אפילו בעממין, הילכך לא מיבעיא **הבאים משום כבוד - שאסור, אלא אפילו לאבלים שחייבין לקברו - אסור, ומיהו קוברים שצריכים לקברו, במקום שאי אפשר מתירין להם** אפילו לרכוב על גבי בהמה, דיום טוב שני לגבי צרכיו בכל דלא אפשר, כחול שויוה רבנן עכ"ל.

שו"ע סעיף ז:

1. המלוים את המת - אסורים לרכוב על בהמה, אפ"י בי"ט שני, ואפילו האבלים;
2. אבל הקוברים שצריכים לקברו, אם אי אפשר - מתירים להם בי"ט שני לרכוב ע"ג בהמה.

משנה ברורה (לז) אסורים לרכוב וכו' - וה"ה לילך בספינה, ואפילו בתוך התחום נמי אסור, ואף על גב דמתירין ללות חוץ לתחום, **שאני רכיבה**:

1. **דאיכא חשש חתיכת זמורה שהיא מלאכה דאורייתא**, ולא ניתר בשביל לוויה שאינה מעיקרי צרכי הקבורה
2. ועוד דברכיבה איכא **זילותא דיו"ט**, טפי מהליכה ברגליו.

(לח) ואפילו האבלים - ומשמע **דאפילו א"א במקום הזה לילך ברגליו, וישאר בלי לוויה, ג"כ אסור**: (לט) מתירין להם - **ומיהו לא ירכבו בעיר מפני האומות**, שלא יאמרו עליהן שמחללין יום טוב: (מו) לרכוב על גביו בהמה - וה"ה **דמותרין הקוברין לילך בספינה**.

ביאור הלכה סימן תקכו סעיף ז:

מתי התירו רכיבה?

- א. ט"ז - **טורח קצת**
- ב. המ"א, א"ר, נהר שלום והגר"ז - **טורח גדול**

* אם א"א וכו' - עיין **בט"ז דר"ל** שיש להם **טורח קצת** לילך ברגל ושרי ואזיל לשיטתיה שכתב בתחלה שעיקר דין המחבר מגומגם אצלו עיין שם אבל לפי מה שפירש **המ"א וא"ר** דמשום זילותא דיו"ט הוא, אין להתיר ברכיבה אלא א"כ יש **טורח גדול** לילך ברגליו וכן כתב בספר **נהר שלום והגר"ז**

עירוב תבשילין \ חצרות ביו"ט

18. האם צריך להניח עירובי חצרות ביו"ט על מנת להתיר לטלטל מבית לחצר?

למסקנה:

- א. **לדבר שיש בו צורך** - אינו צריך להניח
- ב. **לדבר שאין בו צורך כלל (אך יש עליו תורת כלי)** - ע"פ הרמ"א: צריך, ועל כן יכלול בערב פסח את הימים טובים בכלל העירוב

בית יוסף תקיח, א:

הוצאה שאין בה צורך כלל, האם היא צריכה עירובי חצרות:

- א. הרי"ף: אין צורך
- ב. הרשב"א: צריך

כתב הרי"ן בפרק קמא דביצה (ו. ד"ה וקיימא) שנראה מלשון הרי"ף שהוא סובר דביום טוב לא בעינן עירובי חצירות כלל, אבל **הרשב"א** (חי' יב. ד"ה ומ"מ) כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל - אסור להוציאן מחצר לחצר בלא עירוב, דכי היכי דמרשות היחיד לרשות הרבים אית בהו איסורא דאורייתא, הכי נמי מחצר לחצר איכא איסורא דרבנן, הילכך צריך עירוב. והא דאמרין באידך פירקא (טז:): מערבין עירובי חצירות וכו' דמשמע מההיא דאין צריך לערב בחצירות ביום טוב כלל, ההיא בכלים שיש בהם צורך ליום קצת, וכדכתיבנא שמותר להוציאם, וקרוב היה לחלוק ולומר שכיון שרוב ההוצאות אין צריכות עירוב, אף במיעוטן לא הזקיקו לערב ושריין בלא עירוב, ודברי הרי"ף מטין כן כמו שכתבתי, אלא שיש בגמרא הוכחה לסברת הרשב"א ז"ל ע"כ.

ובפרק ב' דביצה (ט. ד"ה ת"ר) כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל, אפשר דכי היכי דכי מפיך לחו מרשות היחיד לרשות הרבים עבר אדאורייתא, הכי נמי לאפוקיהו מחצר לחצר בלא עירוב - אסור מדרבנן, או אפשר שכיון שרוב הוצאות ביום טוב אינן צריכות עירוב, אף מפני מיעוטן - לא הצריכוהו, וכבר כתבתי זה בפרק קמא ומיהו **ליכא ספיקא שאם עירב - מהני ליה עירוב להוציא מחצר לחצר אף דבר שאין בו צורך**

היום כלל, ובלבד שיהא תורת כלי עליו, וכמו שהוא דינו בטלטול עכ"ל, וכ"נ מדברי המרדכי (סי' תרנט בהג"ה⁷¹) שאם עירב – מהני.

שולחן ערוך תקנח, א: יום טוב- א"צ עירובי חצירות.

משנה ברורה שם ס"ק (א) יום טוב א"צ עירובי חצירות וכו' - דכל אלו ניתקן משום גדר הוצאה, ובי"ט קי"ל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, הותרה נמי שלא לצורך, וכדלעיל בסימן תקי"ח, ומשמע מסתימת לשונו, דלא תקנו כלל עירובי חצירות ליו"ט, וכן סתם לעיל בסימן תט"ז סי"ה⁷². אכן מדברי רמ"א לעיל בסי' תקי"ח סי"א בהג"ה מוכח דסבירא ליה **דדברים שאין בהם צורך כלל- אסור להוציא מבית לחצר בלא עירובי חצרות**, וע"כ כתבו האחרונים דכשמערב עירובי חצירות בע"פ בשביל שבתות השנה **יכלול גם יום טוב** [כדי שיהיה יכול להוציא ע"י אף דברים שאין צורך היום כלל] ויאמר: לכל שבתות ויו"ט של שנה זו, ומי שמניח בכל ע"ש ואיקלע יום טוב סמוך לו, יאמר: לשבת זה ויו"ט הבע"ל [אחרונים].

הרמ"א על השו"ע תקיח, א: הגה: ואם הניח עירוב, מותר לטלטל ולהוציא כל שיש לו תורת כלי, אף על פי שאינו לצורך היום כלל (ר"ן פ"ב דביצה).

19. מי שלא הניח עירוב תבשילין, האם אחרים יכולים לבשל בעבורו? והאם הוא יכול להדליק נר של יו"ט?

למסקנה:

- א. אחרים אסורים לבשל לו כמות שהוא, שכן מי שלא עירב- מוטל עליו איסור לבשל (דין ב'גברא')
- ב. יש תקנה, ע"י שהוא יקנה לאחרים את קמחו ותבשילו, ואז הם יבשלו לעצמם ויתנו לו במתנה את המאכלים
- ג. אם אין לו למי להקנות, התירו לו חכמים לבשל קדירה אחת ולאפות כיכר אחת ולהדליק נר אחד

טור סימן תקכז: מי שלא עירב- אסור להדליק נר של שבת, וכשם שאסור לבשל לעצמו, כך אסור לבשל לאחרים אפילו בביתם, שאין העולם יודעין שהוא לאחרים, וגם אחרים אסורין לבשל לו, ואין לו תקנה אלא שיקנה קמחו ותבשילו לאחרים, והם אופין ומבשלים ונותנין לו, דשלהם הם מבשלין ונותנין לו אח"כ, ואפי' בביתו יכולין לבשל, דאחר שנתנה להם במתנה- קנו... ואם אין אחרים שעירבו שיוכל להקנות להם, התירו לו חכמים משום כדי חייו משום כבוד שבת, לעשות דבר מועט, ואפילו הוא בעצמו, כגון לאפות ככר אחד ולבשל קדירה אחת, וללהדליק נר אחד

שו"ע תקכז, כ:

מי שלא עירב... גם אחרים אסורים לבשל לו; ואין לו תקנה אלא שיתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו במתנה והם אופין ומבשלים ונותנים לו, ואפילו בביתו יכולים לבשל; ואם אין שם אחרים שעירבו י"א שמותר לאפות בצמצום פת אחד ולבשל קדירה אחת וללהדליק נר אחד.

משנה ברורה: (נז) לאחרים ואפילו בביתם - קמ"ל דלא אמרינן כיון שהם עירבו ויכולים לבשל לעצמן יכולין לעשות שליח עבורן, דכיון שהוא לא עירב- איסורא רמי עליה לבשל: (נח) וגם אחרים וכו' - ר"ל אפילו בביתם: (נט) לבשל לו - היינו מקמחו, דאף שהם עירבו, לא הותר להם ליקח קמח שלו, דגם קמחו נאסר, כל זמן שהוא שלו: (ס) לאחרים שעירבו במתנה - היינו במשיכה לרשותם או בהגבהה בכל מקום, דאלו בקנין סודר- אסור [אחרונים]: (סא) ואם אין שם אחרים וכו' - והאחרונים הסכימו דאפילו יש שם אחרים, אלא שאינו רוצה להקנות להם מאיזה טעם, גם כן מותר לו לאפות פת אחת וכו', אכן באמת נכון מאד שיקנה קמחו לאחרים כדי שיוכלו לאפות עבורו ללחם משנה: (סב) בצמצום פת אחד - היינו אפילו פת גדול שיהיה די לו לכל השבת, והתירו לו בכל זה כדי חייו, משום כבוד שבת. ופשוט דאם יש לו פת אחד שנשאר לו מיו"ט, אסור לו לאפות משום לחם משנה.

⁷¹ **מרדכי מסכת ביצה פרק ביצה רמז תרנט:** הגה"ה דקיימא לן דיום טוב צריך עירובי תחומין ולא עירובי חצירות. מיהו הא מספקא לר"י דשמא הא דקאמר אין עירוב והוצאה לייט היינו דברים שהם צורך י"ט אבל לדברים שאינם לצורך י"ט ה"נ בעו עירוב להוציא מבית לבית עד כאן הגה"ה.

⁷² שו"ע או"ח הלכות עירובי תחומין תטז, ה: יום טוב נוהג בו עירובי תחומין אבל לא עירובי חצירות. **משנה ברורה** (ס"ק לא) אבל לא עירוב חצרות - משום דאין איסור הוצאה ביום טוב. ועיין בסימן תקי"ח באחרונים דמ"מ כשמערב ע"ח לשבת יכלול גם יום טוב משום דברים שא"צ היום כלל דאסור גם ביום טוב בלא עירוב.

שנת תשע"ג אדר

פסח

בדיקת חמץ

1. האם יש חיוב להניח פתיתי חמץ ברשותו לפני שבדק את החמץ,

ומדוע?

תשובה לעיל

2. מה הדין כשהניח עשרה פתיתים ומצא תשעה, ומה הדין כשהניח

עשרה ומצא אחד עשרה פתיתים. פרט הדין לפני שביטל ולאחר

שביטל חמצו

תשובה לעיל

ביעור חמץ בתוך הפסח

3. מצא חמץ ביו"ט או בחוה"מ האם יבערו ביו"ט והאם יברך על

הביעור?

למסקנה :

א. מצא חמץ בחול המועד : יבער אותו

ב. מצא חמץ ביום טוב ראשון :

■ השו"ע: כופה עליו כלי (כיון שלא ניתן לשרפו, שכן זו הבערה שלא לצורך, וגם לא יכול לטלטלו, כי הרי הוא מוקצה)

■ משנה ברורה (ע"פ האחרונים):

1. חמץ שביטלו קודם לפסח- עובר על בל יראה רק מדרבנן, וצריך ביעור כדי שלא יבוא לאוכלו, ולכן די בכפיית כלי

2. חמץ שלא ביטל קודם הפסח- עובר על בל יראה מדאורייתא, וממילא איסור הטלטול (שהינו דרבנן) נדחה מפניו, ולכן מותר לטלטלו. כמו כן יש אומרים (ר"י וספר המצוות) שאפילו מותר לשרפו, שכיון שזה בכלל צורך יום טוב- מותר. אך למעשה, נהגו כדעה הראשונה ולכן מותר רק לכפות עליו כלי

3. תבשיל שנאסר משום שנמצאה בו חיטה- כופה עליו כלי וישהה אותו עד לחול המועד

4. כתבו האחרונים שניתן בכל מקרה לטלטל את החמץ ע"י גוי, אולם למעשה המשנ"ב פסק שבכל מקרה יש לכוף כלי

ג. ברכה על הביעור : משנה ברורה : אינו חוזר ומברך, כיון שכבר בירך בבדיקה באור לל"ד, וכיון שיש מחלוקת אם יחזור ויברך, יש לומר שספק ברכות להקל

ד. יו"ט שני-

1. אם כבר ביטל חמצו- יום טוב שני כראשון, ולכן די בכפיית כלי

אם לא ביטל חמצו או נתחמץ תוך הפסח- מטלטל בעצמו כדי להשליך לים או לבית הכיסא

טור סימן תמו: המוצא חמץ בביתו, אם הוא :

א. **בחול המועד - יוציאנו מיד,** ואם הוא

ב. **י"ט -**

1. **כפיית כלי - יש אומרים שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאו,** אבל ב"ט אינו יכול לטלטלו

כדי להוציאו, ולא מיבעיא אם ביטלו שאין כאן איסור דאורייתא בשהייתו, פשיטא שאינו יכול לטלטלו, אלא אפילו לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא, אפ"ה לא יוציאנו, כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה לר' יהודה, וכן הדין בחמץ שנשאר בביתו ב"ד שחל להיות בשבת אחר ה' שעות.

2. **שריפה - ואחי הר"י ז"ל** כתב שיכול לשורפו ב"ט, כיון שיש קצת מצוה בשריפתו, אמרינן :

"מתוך שהותרה הבערה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך", הלכך אם לא ביטלו - **יוציאו וישרפנו** כדי שלא יעבור עליו במזיד, שעד עתה לא עבר עליו אלא בשוגג, **וכ"כ בספר המצות**

בית יוסף שם, א: המוצא חמץ בביתו, אם הוא בחול המועד - יוציאנו מיד, ואם הוא יום טוב - יש אומרים שיכפה עליו כלי וכו'. בפרק קמא (ו.) אמר רב יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו ביום טוב כופה עליו את הכלי ופירש רש"י כופה עליו את הכלי. דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי, ומיהו בבל יראה לא עבר, דהא בטליה בליביה מאתמול, אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי.

וכתב הר"ן (ב: ד"ה המוצא) **ולמוצאי יום טוב - שורפו**, וביום טוב לא מצי למישרפיה, אף על גב דקיימא לן (ביצה יב:) "מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך", הני מילי היכא דאיכא צורך היום קצת, אבל הכא ליכא, דהא נפק ידי חובתו בביטול.

ואף על פי שדין זה פשוט בגמרא, כתב רבינו יש אומרים שיכפה עליו כלי, מפני מה שכתב בסוף דאפילו לא ביטלו לא יוציאנו, שזה אינו מפורש בדברי רב יהודה, דהא סתמא קאמר המוצא חמץ ביום טוב כופה עליו כלי, ויש אומרים מפרשים דאפילו בלא ביטול מיייר.

ואחיו ה"ר יחיאל מפרש דדוקא בביטול מיייר, אבל אם לא ביטלו ישרפנו, וכן כתבו הגהות מיימוניות (ח"מ פ"ג אות ט"ז) וכן נראה מדברי רש"י והר"ן אבל הרב המגיד כתב בפרק ג' (ה"ח) שדעת הרמב"ם⁷⁴ לפי הנראה לפרשה אפילו בלא ביטול וכדעת יש אומרים.

ב כתב בארחות חיים (הל' ח"מ אות כח) והאי יום טוב, דוקא ראשון, אבל שני שהוא מדרבנן, מותר לטלטלו ולזרקו או לשרפו, עד כאן לשונו.

שולחן ערוך שם סעיף א:

המוצא חמץ בביתו, אם הוא :

א. **בחול המועד - יוציאנו ויבערנו מיד.** ואם הוא

ב. **יום טוב - יכפה עליו כלי עד הלילה ואז יבערנו,** (לפי שלא יוכל לטלטלו ביום טוב (ריב"ש) גם לשרפו במקומו אסור) (ר"ן).

משנה ברורה: (א) יוציאנו וכו' - ר"ל יוציאנו מרשותו מיד, שלא יבוא לידי מכשול אכילה קודם הביעור: (ב) ויבערנו מיד - ואם צריך לברך על ביעור חמץ היכא שכבר בדק וביטל כדינו קודם פסח עיין בסוף סימן תל"ה במ"ב :

(ג) יכפה עליו כלי - דדלמא אתי למיכליה: (ד) לפי וכו' - ר"ל דאם היה מותר לטלטל היה צריך להוציאו לחוץ או לשורפו ולא היו מתירין להשהות בבית ע"י כפיית כלי: (ה) שלא יוכל וכו' - דמוקצה הוא דהא

⁷³ **הגהות מיימוניות הלכות חמץ ומצה פרק ג [ט]** ואם תאמר יבערנו במקומו דהא א"ל לר"י מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו' בפרק קמא דכתובות י"ל הכא מייירי שבטלו ולא עבר עליו משום בל יראה ובל ימצא אף אם לא יבערנו ואנן בעינן שתהא הבערה לצורך קצת בשם ריב"א וחולק על העמוד, ע"כ.

⁷⁴ **רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ג הלכה ח:** ואם מצא ביום טוב כופה עליו כלי עד לערב ומבערו **מגיד משנה שם:** ואם מצא ביום טוב. שם (דף ו.) אמר רב המוצא חמץ ביום טוב כופה עליו את הכלי אמר רבא אם של הקדש הוא אינו צריך מ"ט מיבדל בדיל מיניה ודעת רבינו לפי הנראה לפרשה אפילו בלא בטול ואעפ"כ אינו יכול לשרפו ביום טוב ולא לפרו לזרותו לרוח. ויש מפרשים דדוקא בשכבר בטלו קודם איסורו ואינו עובר עליו הא אם לא בטלו יכול הוא לשרפו או לזרותו לרוח ביום טוב.

אסור באכילה ובהנאה: (ו) לשורפו במקומו - אפילו אינו מזיז החמץ כלל מפני שהוא הבערה שלא לצורך היום.

והנה **מסתימת השו"ע** משמע דאפילו בחמץ שלא ביטלו, כגון שנתחמץ ביום טוב, דא"א לבטלו ועובר על כל יראה, אפ"ה אין תקנה רק בכפיית כלי, אבל **הרבה פוסקים** סוברים דדוקא בחמץ שביטלו קודם יום טוב דאינו עובר בב"י רק מדרבנן צריך ביעור, כדי שלא יבוא לאכול, סגי בכפיית כלי, אבל **בחמץ שלא ביטל** אתי לאו דכל יראה ודחי עכ"פ טלטול דרבנן וע"כ **מותר לטלטל** ולהשליכו לנהר או לבית הכסא או לפרוץ ולזרוק לרוח.

ואפילו לשרוף מותר לכמה פוסקים, דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, בכגון זה שהוא צורך היום קצת. וכתבו **האחרונים שנהגו העולם כדעה הראשונה, וכסתימת השו"ע, ובכל גווני כופין עליו כלי, מ"מ היכי דנהוג לסברא האחרונה - נהוג**, ואין להם לבטל מנהגם, וכ"ז דוקא בחמץ גמור ומשום לתא דכל יראה וכל ימצא, אבל בתבשיל שנאסר משום שמצא בו חטה וכדומה אפילו לסברא אחרונה אסור לבערו ביום טוב, אלא יכפה עליו כלי וישנהו עד חוה"מ, והסכימו הרבה אחרונים דאפילו נמצא החטה בתבשיל בשביעי של פסח, דאם ישנהו עד שנכנס יום האחרון, יהיה מותר להשהותו, וכדמבואר בסימן תס"ז ס"י, ונמצא כמשהה החמץ ע"מ לקיימו, אפ"ה אין לו לבערו בפסח, ואפילו ע"י עכו"ם אלא כופה עליו כלי, ואחר יום טוב שורף החטה ואוכל התבשיל: (ז) אסור - **וכתבו האחרונים דאם יש נכרי לפניו, יכול להטילו לים או לבית הכסא על ידו**, ואפילו בחמץ שכבר ביטלו, דאינו צריך ביעור רק מדרבנן, משום דטלטול ע"י נכרי הוא שבות דשבות, ומותר במקום מצוה, וכדמבואר לעיל בסימן שכ"ה ס"ב⁷⁵, ובסימן תמ"ד ס"ד⁷⁶ בכגון זה, עיין שם, ומ"מ אין העולם נוהגין כן, ובכל גווני כופין עליו כלי.

סעיף ב: ויש מי שאומר דיום טוב שני דינו כחול המועד לענין זה.

משנה ברורה: (ח) לענין זה - ר"ל דאם מצא חמץ ביום טוב שני, אינו כופה עליו את הכלי, אלא **יוציאנו ויבערנו מיד**, וה"ה אם מצא ביום טוב ראשון שצריך לכפות עליו כלי, יעמוד כן עד הלילה, וכשיגיע יום טוב שני - יבערנו, ועיין בשכנה"ג והובא בא"ר **שכמה פוסקים חולקים** ע"ז, דיו"ט שני שוינהו רבנן כיו"ט ראשון לכל דבר.

ולהלכה הסכימו האחרונים:

- א. **דאם כבר ביטל חמצו - יום טוב שני כראשון**, רק
ב. **אם לא ביטל חמצו או נתחמץ תוך הפסח**, דאינו בכלל ביטול, והיה בזה שיעור כזית דלכו"ע עובר בזה על כל יראה וכל ימצא - יש לסמוך בזה על סברת היש מי שאומר **ולטלטל בעצמו החמץ להשליכו לים או לבית הכסא**, מאחר שלדעת רוב ראשונים מותר בזה גם ביום טוב הראשון.

בעניין השאלה האם יברך על הביעור:

משנה ברורה סימן תלה ס"ק ה': ...ומצא חמץ בפסח, יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך, כיון שכבר בדק וביטל כדינו, וקיים תקנת חכמים, אפשר דברכה ראשונה שבירך אז קאי על כל מה שימצא אף בתוך הפסח, **וספק ברכות להקל**

⁷⁵ **שו"ע או"ח הלכות שבת שכה, ב:** היכא דאיכא משום דרכי שלום, או בא"י אלם, מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י א"י. וה"ה לצורך מצוה, כגון להוציא חמץ מביתו בפסח (מרדכי).

משנה ברורה (יא) וה"ה לצורך מצוה - ואף דאסור ליתן לא"י אם יודע שיוציא החפצים מביתו לר"ה בשבת אף שלא בשליחות ישראל וכ"ש כשהוא בשליחותו מ"מ התירו בכל אלו משום דלדידן להרבה פוסקים אין לנו ר"ה דאורייתא ואינו אלא שבות דשבות והתירו במקום מצוה או מפני דרכי שלום וכה"ג ומ"מ צריך לזהר בכל אלו שלא למסור ליד א"י דיעשה הישראל עקירה דהא אפשר לבקש להא"י שיקחנה בעצמו ואפילו אם הא"י מבקש שיתנו לתוך כליו יש לזהר שיעמידנו בבית ואחר שישפוך הישראל לתוכו יקחנו: (יב) חמץ מביתו - כגון ע"פ שחל בשבת [מרדכי].

⁷⁶ **שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח תמד, ד:** אחר שאכל בשבת זה סעודת שחרית, ינער המפה שאכלו בה ויקנה הקערות באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי החמץ, ואם נשאר פת יכול ליתנו לא"י על מנת שלא לצאת בו לר"ה, דרך הערמה, ודבר מועט.

4. מצא עוגה בביתו פסח, ואין ביכולתו לזהות אם היא חמץ, האם מותר לאוכלה?

למסקנה:

א. משנה ברורה: כל הדיון בשאלה זו, זה בזמן עבר שהיו אופים לחם של חמץ ומצה באותה צורה, אך בימינו שעושים דק יותר את המצות, מוכח מהו חמץ ומהו מצה ואין כלל מקום לספק
ב. שו"ע: ע"פ הביאור הלכה: כל ההלכות הללו שייכות לאכילה רק לאחר הפסח, ואז:

1. בסתם - מותר לאכול, כי הולכים ע"פ הרוב, וסתם לחם בפסח הינו מצה כשרה
 2. כשהוא מעופש הרבה - בוודאי זה חמץ, ואסור באכילה (כי תולים שזה לחם מלפני הפסח)
 3. אם נתעפש הרבה והדרך לאפות בכל יום - מותר באכילה, כי תולים שנאפה בפסח ונתעפש מאז
- ג. אם מצאה בחור -

1. גלי: מותרת, ואין חוששים שלא מצאה בשעת הבדיקה
2. סתם: אסורה, וחייב לבער מיד

ד. ביאור הלכה:

1. לאכול בתוך הפסח - ע"פ ר"ח: אסור, מפני שיש חשש כרת בדבר
 2. לאחר הפסח - כל הדיון של השו"ע בסעיף זה הוא רק על לאחר הפסח, שהאיסור הוא רק מדרבנן
- ה. ביאור הלכה: אם הלחם שנמצא לאחר הפסח מעופש רק מעט - תולים להקל שזו מצה (כיון שזה בוודאי מחג הפסח)

שו"ע תמו, ד: מצא פת בפסח בביתו, ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה:

- א. מותר אפילו באכילה, דאזלין בתר בתרא;
- ב. ואם הוא מעופש הרבה, שאי אפשר לו להתעפש כל כך משנכנס הפסח, אז ודאי הוא חמץ.
- ג. ואם עברו מימי הפסח, שנוכל לתלות שנתעפש משנכנס הפסח עד עתה, אם אנו נוהגים לאפות בפסח פת חס בכל יום, תולין להקל אפילו הוא מעופש הרבה, שאנו תולים לומר: "בכל יום אפה פת חס, ונתנו עליו, ולפיכך הרבה להתעפש".

משנה ברורה: (יב) ואינו יודע וכו' - דין זה הוא לפי מנהג זמננו שהיו אופין מצות עבה קצת ולא היו חלוקין בתארום מככרות של חמץ: (יג) בתר בתרא - והרי משתמשין כעת רק במצה בכל הבית ועוד שהרי בדק את הבית כדין קודם פסח ולא נשאר מחמץ כלום ובודאי היא ממצה שמשתמשין באחרונה.

וכתבו האחרונים דאפילו מצא הפת בגומא או בחור - אין חוששין שמא לא ראה אותה בשעת הבדיקה, שמן הסתם בדק כדינו בחורין ובסדקין, כמו שנתבאר לעיל בסימן תל"ג, ודוקא כשהגומא מגולה, אבל אם מצא פת בגומא שאינה נראית לכל, כגון שמצא בחריץ ובשולי התיבה ומכוסה בקרשי שולי התיבה ואינו נראה לכל, יש לחוש שמא פת זו היא חמץ, וחייב לבערה מיד. ועיין בבה"ל מה שכתבנו בשם הר"ח בעיקר דינו דסעיף זה.

ביאור הלכה תמו, ד: * מותר אפילו באכילה דאזלין בתר בתרא - הר"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דין זה לגמרי, ועיין באחרונים שנדחקו בזה, והנה בפיר"ח שבידינו אשר יצא כעת לאור בעזה"י כתב להדיא בהאי סוגיא שכל עיקר דין זה הוא רק לאחר הפסח ע"ש ומובן טעמו דעל תוך הפסח שהוא בכרת - לא הוי מקילין כולי האי לאכול דבר שהוא חשש חמץ גמור, רק בלאחר הפסח שהוא מדרבנן. ואפילו למ"ד שהוא מדאורייתא, עכ"פ אין בו כרת לכו"ע, ואפשר דמשום טעם זה השמיטו הראשונים דלא היה ברירא להו ד"ז. ולמעשה בודאי אין להקל בתוך הפסח כנגד הר"ח שכל דבריו הם דברי קבלה

* ואם הוא מעופש הרבה - משמע שאם הוא מעופש מעט - תלין להקל שנתעפש ביום ויומים מימי הפסח [ומש"כ ואם עברו מימי הפסח, ר"ל שעברו ימים הרבה מימי הפסח] ועיין היטב בגמרא.

תערובת חמץ

5. באר הדין במקרים הבאים, מתי חמץ (לכתחילה ובדיעבד):

א. אוסר במשהו

תשובה לעיל

ב. בטל בשישים

למסקנה:

א. הובא לעיל לגבי היתר אכילה כשנתערב חמץ, שלכתחילה אוסר במשהו, ובדיעבד בדחק יש לסמוך על שיטת בעל השאלות: איסורי פסח 60

ב. חמץ שנתערב בערב פסח - בטל בשישים ומותר באכילה

ג. אם בטל 60 קודם הפסח אינו חוזר וניער, אך יש חולקים

לעיל הובאה שיטתו של בעל השאלות, שסובר שאף בתוך הפסח - חמץ בטל בשישים.

שו"ע תמז, ג: חיטה שנמצאת בע"פ בתרנגולת מבושלת - מותר, (ל) [בטלה בסי'.

משנה ברורה: (יח) שנמצאת בע"פ - אפילו אחר שש: (יט) **מותר - לאכלה אפילו בפסח** והיינו אם נצטננה קודם פסח וכדלקמיה: (כ) דבטלה בסי' - כצ"ל. וכן מצאתי הגירסא בשו"ע הנדפס עם נחלת צבי ובשו"ע הראשון שהדפיס המחבר בעצמו [ובדפוסים האחרונים נשתבש הגירסא] כתבו הפוסקים דה"ה בחטה שנמצאת בע"פ במצה שנאפה היום בטילה בסי' אפי' אם לא הסירה אך שנתקרה קודם הפסח מותר לאכול המצה ויסיר החטה משם אף בפסח.

שו"ע תמז, ד: אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בסי', אינו חוזר ונער בפסח לאסור במשהו, ויש חולקים. הגה: ונוהגין כסברא הראשונה בכל תערובות שהוא לח בלח. (ת"ה סי' קי"ד) ומיהו בדבר יבש שנתערב או שיש לחוש לתערובת, כגון פת שנפל ליין אף על פי שנטלו משם, אסור בפסח דחיישינן שמא נשאר בו פירורין ונותנין טעם בפסח. (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א).

שו"ע שם, יא:

בין חמץ שנתערב קודם פסח ועבר עליו הפסח, בין שנתערב בפסח ועבר עליו כל הפסח, בין שעבר הפסח על החמץ ונתערב לאחר הפסח - בטל בסי'. (ובפחות מששים סגי ליה בהשלכת הנאת האיסור לים המלח) (הגהות מיימוני פ"א).

ג. בטל רוב

שו"ע תמב, ז: בצק שבסדקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד חייב לבער; ואם לאו, אם היה עשוי לחזק בו שברי העריבה או לסתום בו נקב, **בטל במיעוטו**; ואם לאו, חייב לבער.

משנה ברורה: (לב) בטל במיעוטו - היינו אף על גב דאיכא פלגי זיתי טובא בשטח כל העריבה, כיון דאינן במקום אחד, **בטל כל אחד במיעוטו לגבי הכלי**.

שו"ע תסו, ב: הנותן שעורים לבהמתו ומצא בהם ריר - צריך לבערם. הגה: אבל **מסתם אין לחוש, הואיל וכבר בטל** (ד"ע). ויש מחמירין לבער כל הנותן מן הבהמה, אף על פי שאין רואה עליו ריר (מרדכי ריש פרק אלו עוברין בשם הרוקח).

משנה ברורה: (ד) הואיל וכבר ביטל - וא"כ יצא מחשש דאורייתא...

ד. חמץ שהתערב בתוך חג הפסח

הרי הוא אוסר:

א. **לכתחילה:** במשהו

שו"ע תמז, א: חמץ בפסח אוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו- במשהו, אפילו בהנאה.

משנה ברורה: (ב) במשהו - והיכא דאיכא עוד הרבה צדדים להקל, סמכינן אשאלות, דס"ל דחמץ בפסח שוה לשאר איסורין, דבששים [אחרונים]

ה. חמץ שהתערב ביום י"ד אחר חצות עד הלילה

למסקנה:

א. הדין: דינו כשאר איסורים, ולכן צריך לבערו קודם הפסח

ב. תערובת:

1. לח בלח- בטל ב60

2. יבש ביבש- בטל ברוב (אחד בשתיים), אך צריך לאכול אותו קודם הפסח

3. בה"ל: אף אם התערב במינו- בטל בשישים כדין שאר איסורים

שו"ע תמז, ב: חמץ שנתערב משש שעות (ולמעלה) עד הלילה, אינו אוסר במשהו, אלא דינו כשאר איסורין.

משנה ברורה: (יד) שנתערב וכו' - ואם עירבו במזיד... אסור, וחייב לבערו מז"ס קודם הפסח... (טז) כשאר איסורין - ועיי' אם נתערב לח בלח- מתבטל בשישים, ואם נתערב יבש ביבש- מתבטל אחד בתרי, אך צריך לאכול קודם הפסח, דבפסח חוזר וניעור כמבואר בהג"ה לקמן בס"ד.

ביאור הלכה שם: * חמץ שנתערב וכו' כשאר איסורין - מדסתם המחבר, משמע דאפילו במינו נמי דינו הכי דסגי בשישים, ולא מקרי חמץ "דבר שיש לו מתירין" מטעם דלשנה הבאה חוזר ונאסר...

ו. נטל"פ של חמץ שהתערב ביום י"ד אחר חצות עד הלילה, ומה דין

נטל"פ שהתערב בתוך חג הפסח

למסקנה:

א. נטל"פ של חמץ שהתערב ביום י"ד אחר חצות עד הלילה- מותר, אף אם נתערב בפחות משישים

ב. נטל"פ של חמץ שהתערב בתוך חג הפסח:

1. שו"ע: נטל"פ- מותר בפסח

2. רמ"א: יש מחמירים לאסור

3. משנה ברורה ע"פ הפוסקים: אם נפסד לגמרי- אין בו איסור כלל, והרי הוא כעפר

4. משנה ברורה: במקום שאין מנהג- מי שמקל לא הפסיד. כמו כן, יש להקל למכור לגוי נטל"פ שהתערב בפסח.

שו"ע תמז, ב: חמץ שנתערב משש שעות (ולמעלה) עד הלילה- אינו אוסר במשהו, אלא דינו כשאר איסורין (ונוטן טעם לפגם נמי שרי) (ד"ע אליבא דכ"ע).

משנה ברורה (יז) אליבא דכו"ע - היינו אפילו לדעת המחמירין לקמן בס"י בהג"ה⁷⁷, מ"מ בערב פסח בודאי אין להחמיר ואפילו בפחות משישים.

שו"ע תמז, י: נותן טעם לפגם- מותר גם בפסח. הגה: ויש מחמירין, וכן נוהגין באלו המדינות. ובמקום שיש מנהג להחמיר, אפילו משהו ונותן טעם לפגם אסור (ת"ה סימן קכ"ח).

משנה ברורה: (צו) נותן טעם לפגם מותר וכו' - הטעם, דנהי דהחמירו חכמים לאסור חמץ בפסח במשהו, היינו משום דאע"ג דמשהו הוא, מ"מ יש "שם איסור" עליו, אבל כשהטעם פגום- פקע איסורו לגמרי, ואינו יכול לאסור התערובות אפילו באכילה, ואפילו אין בתערובות ס' נגדו. ודינו בפסח ככל הפרטים המבוארים ביו"ד סימן ק"ג לענין שאר איסורים ע"ש. והנה כ"ז הוא לענין התערובות, אבל לענין החמץ עצמו מבואר

⁷⁷ **שו"ע תמז, י**: נותן טעם לפגם, מותר גם בפסח. הגה: ויש מחמירין, וכן נוהגין באלו המדינות. ובמקום שיש מנהג להחמיר, אפילו משהו ונותן טעם לפגם אסור (ת"ה סימן קצ"ח/קכ"ח).

לעיל בסימן תמ"ב ס"ט⁷⁸ ע"ש במ"ב (צז) ויש מחמירין - וטעמם הוא, דהא אין לך ביטול טעם יותר ממהו באלף, ואפ"ה אסרו חכמים בפסח, וה"ה נמי נותן טעם לפגם בפסח - אסור באכילה ובהנאה. וכתבו הפוסקים, דמ"מ אם נפסד לגמרי עד שיהא כעפרא בעלמא - אין בו איסור כלל, ואפשר דאף שנפסד לאחר זמן איסורו דאסור בהנאה כמבואר לעיל סימן תמ"ה, מ"מ אינו יכול לאסור התערובות, דזה לא נקרא הנאה, דמפסיד המאכל (צח) וכן נוהגין וכו' - ובמקום שאין המנהג ידוע, יש להורות דהמיקל - לא הפסיד והמחמיר - תבא עליו ברכה: (צט) אפילו משהו ונותן טעם לפגם וכו' - ומיהו לענין ריח המתבאר לעיל בס"א דיש מחמירין אם מצטרף לזה ג"כ נטל"פ ממהו - יש להקל: (ק) אסור - ומ"מ לענין הנאה למכור לעכו"ם יש להקל בזה שהוא גם משהו. ועיין בפמ"ג אות י"א שמצדד בדיום טוב האחרון יש להקל אם מתרמי שתיהן יחדו אפילו באכילה

ז. חמץ שהתערב קודם הפסח ועבר עליו הפסח

למסקנה:

- א. אם התערב קודם הפסח בשישים - מותר לאחר הפסח
- ב. אם התערב קודם הפסח בפחות משישים, ועבר עליו הפסח - אסור
- ג. אסור לערב חמץ לכתחילה קודם הפסח בשישים, כדי לאכול אותו בפסח
- ד. מותר לערב חמץ לכתחילה קודם הפסח בשישים, כדי להשהות אותו לאחר הפסח
- ה. שיעור הביטול 60 הוא בלח, אך ביבש הוא חד בתרי (ברוב)
- ו. בתערובת בפחות משישים - די בהשלכת האיסור לים המלח
- ז. ע"פ המג"א בשם הב"ח אף: 1. נתערב בפחות מ60 2. לא היה בו כזית - מ"מ אסור לאכול לאחר הפסח, אמנם הביאור הלכה חלק וסבר שאינו עובר כשפחות מכזית וצ"ע למעשה

שולחן ערוך תמז, יא:

בין חמץ שנתערב קודם פסח ועבר עליו הפסח... בטל בס' (ובפחות משישים סגי ליה בהשלכת הנאת האיסור לים המלח) (הגהות מיימוני פ"א).

משנה ברורה: (קא) בין חמץ וכו' - הכלל בזה:

- א. **חמץ האסור מדאורייתא** - דחמץ שעבר עליו בבל יראה מן התורה ושהה אותו, אף אחר הפסח - אסור באכילה ובהנאה, ואפילו אם לא שהה אותו בעין רק על ידי תערובות, כגון שנתערב בפסח או אפילו קודם פסח בשיעור מועט שאין מתבטל ועדיין יש חיוב לבערו מן התורה **אסור אותו התערובות לאחר הפסח** באכילה ובהנאה
- ב. **חמץ האסור מדרבנן** - אבל אם נתערב בשיעור שהוא מתבטל מדאורייתא, אף דמדרבנן אסור להשהותו, אם עבר ושהה - **מותר בדיעבד אף באכילה**. עוד מבואר בסעיף זה, דאפילו אם שהה חמץ בעין ועבר עליו הפסח, דאסור באכילה ובהנאה, זהו דוקא כמו שהוא בעין...

(קב) שנתערב קודם פסח וכו' בטל בס' - פ"י:

- א. **אם נתערב קודם פסח בשישים - מותר לאחר הפסח** [היינו אף לדעת היש חולקים לעיל בס"ד⁷⁹ דס"ל דבפסח אסור משום דחוזר וניעור, מ"מ אם נתעכב עד לאחר הפסח - מותר לכו"ע אף באכילה]
- ב. **ואם נתערב בפחות משישים ועבר עליו הפסח - אסור**, וקאזיל המחבר לשיטתו, שסתם לעיל בריש סימן תמ"ב דעובר על תערובות חמץ כזית בבל יראה, אף שאין בו כזית בכדי אכילת פרס, כל שאין בו ששים לבטלו וזהו דוקא במין בשאינו מינו, אבל במין במינו דמן התורה ברובא בטל, אפילו אם נתערב חד בתרי ועבר עליו הפסח - מותר באכילה [מ"א] ודעת הא"ר בסוף הסי' דבאכילה אסור, אבל בהנאה - לכו"ע שרי. כתבו האחרונים:

ג. **דאסור לערב חמץ לכתחלה קודם הפסח בשישים, כדי לאכול בפסח, אבל**

ד. **מותר לערב בשישים, כדי לשהותו עד אחר פסח**

(קה) בטל בשישים - כ"ז בשנתערב לח בלח או יבש בלח, דשיעור בעלמא בנותן טעם, אבל אם נתערב יבש ביבש, בכל הני גווני שצייר המחבר, אפילו חד בתרי - בטל, מותר לאחר הפסח באכילה (קו) סגי ליה וכו' -

⁷⁸ שו"ע תמב, ט: חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת הכלב, או ששרפו באש (קודם זמנו) (ר"ן) ונחרך עד שאינו ראוי לכלב, או שייחדו לשיבה וטח אותו בטיט, מותר לקיימו בפסח.

⁷⁹ שו"ע תמז, ד: אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בס', אינו חוזר ונעור בפסח לאסור במשהו, ויש חולקים

ומותר עייז אף באכילה ודוקא באופן ג' שצייר המחבר דהיינו שנתערב לאחר הפסח, אבל אם נתערב קודם הפסח, וכ"ש תוך הפסח, דעבר על התערובות בבל יראה, אינו מותר לאחר הפסח עייז פדיון אלא בהנאה ולא באכילה, דטעם חמץ קטעים.

עיסה שנתחמצה בשמרי שבר שעבר עליו הפסח, אף על פי שיש בה ששים נגד השמרים - אסורה אפילו בהנאה, דשמרים הוי דבר המעמיד ולא בטיל אפילו באלף, והוי כאלו כולה איסור, ומ"מ **במקום הפסד מרובה** יש להתירו בהנאה עייז שישליך הנאת האיסור לים המלח, וכן יכול למוכרו לעכו"ם, ולא יקבל ממנו רק כשיעור עיסה בלא השמרים.

ביאור הלכה סימן תמז סעיף יא: ע"פ המג"א בשם הב"ח אף: 1. נתערב בפחות מ60. 2. לא היה בו כזית - מ"מ אסור לאכול לאחר הפסח, אמנם הביאור הלכה חלק וסבר שאינו עובר כשפחות מכזית וצ"ע למעשה

* בין חמץ וכו' - עיין מ"ב שכתבתי אם נתערב בפחות מסי' וכו' לשיטתו עייז תערובות חמץ כזית כן איתא לעיל בריש סימן תמ"ב במ"א עייז דאם אין בו בס"ה כזית - לכו"ע אינו עובר בב"י, וכן הביא הגר"א בסימן זה, **ולא העתקתי מה שהביא המ"א בשם הב"ח** דאם נתערב בפחות מסי', אף דלא היה בו כזית דלא עבר בב"י, מ"מ לענין אכילה - אסור אחר הפסח, דטעם חמץ קטעים, ואסור בלא פדיון, משום **דהבית מאיר** מפקפק עייז, כיון דלא עבר בב"י על תערובות זה, למה לא יהא מותר באכילה, (ואין שייך אחר הפסח "טעם חמץ קטעים"), וכן בביאור הגר"א ג"כ מוכח בסקל"ט דהמחבר דמצריך ס', מיירי דאיכא עכ"פ כזית ובסקמ"א מוכח דעל תערובות שלא עבר בב"י מותר באכילה ובהנאה, והיינו אפילו בלא פדיון, דהמחבר לא מיירי מזה, אמנם **במקו"ח** דעתו בזה כהמ"א, דאף פחות מכזית אסור בלא פדיון, וטעמו משום דהרבה פוסקים סוברים דבל יראה עובר גם על פחות מכזית, ואפשר דגם הגר"א סובר דעובר בבל יראה אף אפחות מכזית, אבל זהו דוקא כשהוא בעין ולא עייז תערובות, וצ"ע למעשה.

הכשרת והגעלת כלים

6. מחבת שמטגנים בו חמץ, האם וכיצד ניתן להכשירו לפסח?

למסקנה:

א. שיטות הראשונים:

1. רבינו יואל, רשב"א: ליבון

2. אבי עזרי ורא"ש: הגעלה

ב. ב"י, שו"ע: בהגעלה

ג. **ביאור הלכה**: כיון שרבו הפוסקים שמקילים בהגעלה, בוודאי יש לסמוך עליהם עכ"פ עניין דיעבד

טור סימן תנא: כתב **אבי העזרי**... ומחבת שמטגנין בו, כתב גם הוא: שאביו **רבינו יואל** הצריכו ליבון, והוא התירו בהגעלה, ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכ"כ בתשובה.

בית יוסף תנא, יא: ומחבת שמטגנין בה כתב גם הוא שאביו **רבינו יואל** הצריכה ליבון וכו'. ז"ל הרא"ש בפרק כל שעה (סי' ז) מחבת שמטגנין בה כתב **אבי העזרי** (סי' תסד עמ' 87) הוגד לי בשם **אבא מארי** אחר פטירתו שהיה מצריך **ליבון** דמדמי לה לתנור שאופין בו, דבעי היסק, ולא זכיתי לדון לפניו, **דנראה לי דסגי בהגעלה, והכי נהוג עלמא**:

א. חדא: דחזינא דלענין חלה יהיב תלמודא (לז). חד דינא לטיגון ולבישול

ב. ותו: דלא חילקו חכמים בין יורה ליורה אף על פי שיש יורה שמטגנין בה חלב ותו דתניא בתוספתא (עייז פ"ט ה"ב) היורות ומחמי חמין וטיגון וקומקומוס מדיחן ברותחין עד כאן דבריו.

ויש אומרים דפעמים שמטגנין בה ונתייבש השמן ונאפה מה שבתוכה בלא שמן והוה ליה כמאפה תנור ונבלע בתוכה על ידי האור בלא משקה ולכך צריכה ליבון כמו שפודין ואסכלאות.

ולא נהירא לי, דאם באנו לחוש לזה, אם כן כל קדרות של מתכת פעמים מחסרין המרק ומקדיח והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדרה וצריך ליבון, ולא מצינו מי שחשש לזה, אלא היינו טעמא, אף על פי שנשרף ונדבק לדופן הקדרה, **לחלוחית משקה יש בתבשיל**, אלא שהוא יבש אצל דופני הקדרה, ולא מיקרי

תשמישו על ידי האור להצריכו ליבון, עכ"ל הרא"ש. וגם המרדכי (סי' תקעז⁸⁰) כתב שם דמחבת- בהגעלה סגי לה, וכן כתבו הגהות בפרק ה' (הכ"ג אות א).

וכן כתב בתשובה: מחבת בפסח- עושין לה הגעלה. בכלל י"ד (סי' א) ואף על פי שהרשב"א כתב בתורת הבית (ב"ד ש"ד לה.) דמחבת צריכה ליבון **נהגו העולם להכשירה בהגעלה** כדברי אבי העזרי והרא"ש דמסתבר טעמייהו.

שו"ע שם סעיף יא: מחבת שמטגנין (פי' שיוצקין בה שמן לאפותו) בה, **מותרת בהגעלה**

משנה ברורה: (סג) שמטגנין בה וכו' - דדוקא בתנור שנאפה בו החמץ בלי משקה צריך ליבון, אבל לא המחבת, **דלא חיישינן שמא נתייבש השמן** והחמץ נאפה בלא משקה, אלא אפילו אם נשרף ונדבק לדופן המחבת, עדיין יש לחלוחית משקה שם, וכן הדין בקדירה של מתכת שמבשלין בה, אף שנדבק לפעמים לדופני הקדירה: (סד) שיוצקין בה שמן - וה"ה שומן, ויש שרצו לומר דשומן אינו בכלל משקה, וכגופא דבשרא הוא, ונחשב תשמישו ע"י אור, אבל מלשון הפוסקים- לא משמע כן: (סה) מותרת בהגעלה - הטעם כנ"ל שהרי אופין בו עם משקה, מה לי שמן או מים, אבל האגנות שאופין בו עוגות בעין, אף שמושחין תחתיו בשומן או שמן או חמאה (כגון פורימש שאופין בו טארטין או בעקין קוכען) צריכין ליבון מדינא, וכן הסקאווראדעס שפעמים מחמין בהן סובין לחולה, צריכין ליבון מדינא: (סו) ויש מחמירין ללבן המחבת - דלפעמים נתייבש השומן והעיסה נאפית בעין על המחבת.

ביאור הלכה: * מותרת בהגעלה וכו' - עיין בח"א כלל קכ"ה דין ה' שכתב דעה ראשונה זו בשם יש אומרים ורוב הפוסקים ס"ל דצריך ליבון, **ולא נהירא כלל**, דהא הרמ"א בעצמו כתב דסגי ליה בהגעלה, ורק לכתחלה נוהגין ללבנו, ואפילו אם נימא דלא היה זה בגירסתו (כי יש ספרים שגורסין זה בס"י גבי מדוכה) עכ"פ יש להוכיח כן ממה שכתב דסגי בליבון קל וידוע שזהו רק בדבר שמחמירין ללבנו, אבל לא בדבר שצריך ליבון מדינא, וכן מוכח בד"מ דמדינא סגי בזה בהגעלה, ונראה שהציון שמובא ברמ"א אטעיתיה, שכתוב טור בשם ר' יואל ותשובת הרשב"א וטור בשם רש"י ור"ת, א"כ הרי הרבה חולקין על דעה ראשונה, ובאמת ט"ס הוא, כי לא נזכר כאן בטור זה, ולא בטויו"ד סימן קכ"א כלל ענין זה בשם רש"י ור"ת רק שרבינו יואל לבד הצריך ליבון ובנו אבי העזרי וכן הרא"ש חולק עליהו ובב"י הביא שגם הרשב"א סובר דבעי ליבון ומ"מ מסיים דלדינא נראה כהרא"ש ואבי העזרי גם הביא **דדעת המרדכי והגה"מ להקל וגם מצאתי בשבולי הלקט בשם הגאונים דדינה בהגעלה**. [והנה בב"י משמע דלמד מתורת הבית גם לענינו לענין פסח ובספר רבינו ירוחם מצאתי שכתב בשם הרשב"א לענין מחבת דרק בשאר איסורים יש להחמיר להצריכו ליבון, אבל לא לענין חמץ, והוא ממש כדברי המחבר ביו"ד סימן קכ"א ס"ד, וכוון לחילוק הרשב"א מדעתו הרחבה],

עכ"פ יש לנו כמה פוסקים דס"ל דדינו בהגעלה [האבי העזרי והרא"ש ושבולי הלקט בשם תשובת הגאונים והגה"מ והמרדכי והאוסרים הוא רבינו יואל והרשב"א לפי מה שהבין בב"י וכו"ל] ומצאתי שגם מהר"ם חלאווה סובר כהרשב"א עכ"פ רוב הפוסקים ס"ל להקל ובדיעבד בודאי סגי בהגעלה.

פסקי תשובות:

ורבים מהפוסקים הכריעו שיש לחלק בין התירא בלע לאיסורא בלע, דהיינו לענין **להכשירה מחמץ שלפני פסח**- עדיין היתר הוא, די בהגעלה, וכמו"כ **מחבת פרווה** שטיגנו בה בשר או חלב, אפשר **להגעילה** כדי שתחזור להיות פרווה ואף מחבת חלבית שלא השתמשו בה מעל"ע למוצר חלבי ושוב טיגנו בה בשר וכן להפך בכלל התירא בלע שאב"י נוטל"פ ודי בהגעלה.

אבל **להכשירה מאיסורים שנבלעו בה** או מחבת שטיגנו בה מוצר חלבי ונפל לתוכו בשר או שתוך מעל"ע טיגנו בה בשר וכן להיפך- צריך ללבנה **ליבון קל** ובדיעבד או שעת הדחק ניתן להקל להכשירה בהגעלה וכמבואר במ"ב סקס"ה שההיתר בהגעלה או בליבון קל הוא במטגנים בה בשמן באופן שהמאכל שמטוגן בו רוחש בשמן בשעת הטיגון.

אבל **בתבניות אפיה או אף במחבת אם מרחו תחתיו קצת שמן** או שומן ומרגרינה וכיו"ב כדי שלא ידבק המאפה- צריך **ליבון חמור**, ומחבת **טפלו** (טיגון ללא שמן)- אין אפשר להכשירה אף באופן דהתירא בלע, כיון שמשתמשים בה ללא שמן- חייבת **ליבון חמור**, וכיון שמחבת זו מתקלקלת בליבון חמור, שוב אסור ללבנה.

⁸⁰ מרדכי מסכת פסחים פרק כל שעה רמז תקעז: וכן המחבת כתב ראב"ה מחבת אף על גב דמטגנין בה חלבים [*ואופין עליו בצק. מ"מ] סגי בהגעלה

7. האם ניתן להגעיל כלים לפסח בחמי טבריה?

למסקנה:

- א. ארחות חיים, שו"ע: סתם כלים- אסור להגעיל בחמי טבריה
ב. ארחות חיים, ב"י, רמ"א: אם מדובר בכלים שבלעו מחמי טבריה- מועילה הגעלה בחמי טבריה או בחמי האור
- רעק"א: החידוש הוא בכך שהגעלה בחמי האור- מועילה לכלים אלו

בית יוסף אורח חיים סימן תנב אות ה:

וכתוב עוד בארחות חיים (שם) חמי טבריה דינן כרותחין לענין בליעה, אבל אין מגעילין בתוכן אפילו דברים שדינן בכלי שני, לפי שאינן תולדות האור, וכבר ארז"ל: כבולעו כך פולטו, מה בולעו על ידי תולדות האור- אף פולטו כן, ואם נאסרו על ידי חמי טבריה, אפשר להכשירן על ידן או על ידי חמי האור.

שולחן ערוך שם:

אין מגעילין בחמי טבריה, אפילו כלים שדינן ככלי שני, מפני שאינה תולדות האור, וכבולעו- כך פולטו, מה בולעו ע"י תולדות האור, אף פולטו ע"י תולדות האור. הגה: מיהו אם נשתמש בו רק במי טבריה, מגעילו בהן (ב"י בשם א"ח).

משנה ברורה (כד) מגעילו בהן - או בחמי האור.

רבי עקיבא איגר שם: [הגה] במי טבריה מגעילו בהן. זהו לא חידוש. אלא דבא"ח כ': ואם נאסרו בחמי טבריה, ונראים דברים שאפשר להכשירן ע"י חמי אור בכלי ראשון, שהגעלה ע"י אור- כשירה לכל עכ"ל. מבואר דהחידוש דיכול להגעיל אפילו ע"י חמי אור, ולא אמרתי דלבעי חמי הגעלה דוקא בחמי טבריה, אף דכבולעו כ"פ. ובב"י איתא מגעילו בהן או בחמי האור.

פסקי הרב מרדכי אליהו זצ"ל⁸¹: "מכשיר קיטורית"- הגעלה בחמי טבריה אינה מועילה, כיון שזה לא נקרא "חמי האור". כיום ישנו מכשיר חשמלי הנקרא "קיטורית" - ולא ניתן להגעיל כלים בעזרתו כיון שהוא מפיק רק אדים. ההגעלה צריכה להיות במים שהם בדרגת רתיחה, ויהיו בועות כתוצאה מרתיחתם".

הרב משה פרזיס⁸²: דיני הגעלה: יד. מי ההגעלה הרתחים הכשרים להגעיל בהם היינו דוקא שנתחממו על ידי האש, אבל אם נתחממו על ידי השמש או על ידי מעינות טבעיים כגון חמי טבריה וכיוצא בזה, אינם כשרים להגעלה אפילו אם הם רותחים ומעלים בועות, ואפילו כלים שדינן ככלי שני אין להגעיל בתוכם מפני שאינה תולדות האור, והלכה רווחת בידינו: כבולעו כך פולטו, מה בולעו על ידי תולדות האור, אף פולטו על ידי תולדות האור.

8. האם ניתן להגעיל בשאר משקים מלבד מים, במים שהתלכלכו

מפליטת הכלים שהוגעלו בהם, והאם לדעתך מותר למהול את מי

ההגעלה באקונומיקה?

למסקנה:

- א. הגעלה בשאר משקים:
1. הרשב"א, הר"ש: מותר
2. הרמב"ן: אסור (אין להגעיל אלא במים)
3. ארחות חיים, הרמ"א:
3.1. לכתחילה: אסור
3.2. בדיעבד: מותר
ב. א"ח: מים מעורבים באפר- כשאר משקים

⁸¹ <http://www.yeshiva.org.il/midrash/1758>

⁸² http://www.ateret4u.com/online/f_01897.html?dyn

ג. **ר"ן, רמ"א:** אין להגעיל במים שהתלכלכו מפליטת הכלים שהוגעלו בהם. **משנה ברורה:** אף בדיעבד נראה שאינו מועיל, כי אין בהן כוח להפליט הבלוע

ד. **ע"פ הנ"ל** נראה שיש להתיר למהול מי הגעלה באקונומיקה, כיון שזה לא פוגם ביכולת פליטת הכלים, ואין צורת המים כציר, ואין זה בכלל שאר משקים, אלא המים עדיין נראים בצורתם הראשונה שאין ממשות במי האקונומיקה, והפוסקים כתבו שמי האקונומיקה מועילים לפגום את הטעם הבלוע בכלי. עם זאת, יש לחוש ולא להכניס כמות מרובה של אקונומיקה.

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תנב (ח) כתב הר"ן בפרק כל הבשר (חולין מד א) דאם הגעיל במים הרבה כלים עד שמרוב פליטה נשתנה צורת המים ונעשו כציר- אסור להגעיל שוב באותן מים, עכ"ל.

בית יוסף שם אות ה:

כתב הרשב"א בתשובה שהרמב"ן היה אומר שאין מגעילין אלא במים ולא בשאר משקין, והוא ז"ל חולק עליו, וסברת הרמב"ן כתב הר"ן בסוף פרק כל הבשר (חולין מד). וכתוב בארחות חיים (הל' חוי"מ סי' צב) שכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד- מותר, והמים המעורבים באפר שקורים לשי"א, נראה שדין כשאר משקין, וכתב עוד שדעת הר"ש בפרק דם חטאת (זבחים צו: ד"ה הא) כדעת הרשב"א.

הרמ"א על השולחן ערוך שם, ה:

ואין מגעילין בשום משקה, רק במים; מיהו בדיעבד מהני הגעלה בכל משקה (ב"י בשם א"ח). אם הגעיל הרבה כלים ביורה עד שמרוב פליטת הכלים נעשו המים כציר, אין להגעיל עוד באותן המים (ר"ן פרק כל הבשר).

משנה ברורה: (כה) בשום משקה - דאין טבען להפליט את הבלוע: (כו) מיהו בדיעבד - משום דיש חולקין, (שער הציון (כט) הוא דעת הרשב"א, ופירשו האחרונים [אלה רבה והגר"א ונהר שלום] כן בכונת הרמ"א דסמך על דעת הרשב"א להקל בדיעבד, אבל לדעה קמיתא אף בדיעבד אסור, ודלא כדמשמע מלשון דרכי משה הארוך דכולי עלמא מודים בזה) דגם משקין מפליטין כמו מים וסמכין עליהו לענין דיעבד, וכתבו הפוסקים דה"ה מים המעורבים באפר שקורין לוי"ג, או מה שנוהגין הצורפין שמרתיחין הכלי ע"י שמרי יין, או וויי"ן שטיי"ן מעורב במים- אין להגעיל בהן לכתחלה רק במים לבד, ובדיעבד מהני ההגעלה בהן, ועיין בפמ"ג שדעתו דאם הוא קודם פסח יראה להגעילו פעם שני במים לבד, אכן אם הגיע פסח מותר להשתמש לכתחלה בהגעלה זו: (כז) אין להגעיל עוד - דשוב אין כח בהן להפליט הבלוע, ואפשר דאפילו בדיעבד לא מהני הגעלה זו: (כח) באותן מים - ואפילו הגעיל בהן כלים שאין בני יומן, הדין כן.

מצינו מספר פוסקים שכתבו שמותר להגעיל במים שיש בהם אקונומיקה: רועה בשושנים (עמוד קצא), אהל יעקב לרב סקוצילס (עמ' צא), פסקי תשובות (עמ' קכג).

אולם הרב שלמה גרוסמן כתב (סידור פסח כהלכתו, א, פרק ז' סעיף כ, עמוד קז): "אין להכניס במי ההגעלה אף חומרים שהם נזילים כמים כמו אקונומיקה וכדומה". ובהערה כתב בשם הגר"ש אלישיב שאם מדובר שהוא לא מכניס הרבה מחומרים אלו, מותר להגעיל עמהם.

כדבריו של הרב גרוסמן, כתב גם הרב יצחק רוזנטל בקונטרס הכשרת כלים עמוד ט"ו, וכך כתב בהערה 8:

"ובארחות חיים סי' תנ"ב סק"ה בשם ס' נזירות שמשון דמש"כ האחרונים שאין לערב דברים הפוגמים במי הגעלה הוא חומרא בלי טעם דאדרבה עדיפא טפי משום שנפגם הטעם שבכלי חזו"א או"ח סי' קכ"ב סק"ו ויו"ד סי' כ"ג סק"א דחומרים חזקים שודאי פוגמים גם הש"ך והט"ז יודו שאפשר בהם לפגום את בליעות הכלים ולא צריך להמתין כ"ד שעות ובס' סדור פסח כהלכתו פ"ע הערה בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שחומרי ניקוי הנ"ל שאינו מעבה את המים אף לשיטת המשנ"ב ואחרונים אפשר שמותר לכתחילה וכל מה שנקטו הפוסקים שאין להגעיל בהן לכתחילה זה היה בזמניהם שהיה מעבה את המים ועשאו כציר"

וכך כתב החזון איש (או"ח קכב, עמוד קצו):

"והנה יש דברים בזמננו מיני חמציים שמנקים בהם את הקדירות והמים שהם מתערבים בהם ודאי נפסלין לשתיית בני אדם, והקדירות מתרחצים על ידיהן, והדין נותן דאפשר להגעיל בן יומו במים אלו שהחמציים מתערבין בהן ונפסלין משתיה, ואם כן יש לומר דגם אפר פוגמין וכדעת ב"י".

9. באילו מינים ניתן לאפות מצות- לכתחילה ובדיעבד. ומה דינו של חולה "צליאק"⁸³, שאינו יכול לאכול "גלוטן" שמופק מחיטה?

למסקנה:

- א. הכי מהודר- לכתחילה להכין את המצה מ: חיטים (הידור מצווה)
 - ב. שאר מינים כשרים: חטים, שעורים, כוסמין, שבולת שועל, שיפון
 - ג. בדיעבד: אורז עם שאר 5 המינים הכשרים, כשיש טעם דגן
 - ד. חולה צליאק:
1. חשוקי חמד: יאכל כזית חיטים לשם מצווה, שאין בזה סכנה, ושומר מצווה לא ידע דבר רע
 2. תשובות והנהגות: יאכל מצות משיבולת שועל, וזה רק בדיעבד, כיון שהרי זה בכלל מין שעורים ויש חשש גדול בצורת ההכנה שלא יגיע לידי חימוץ

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנג: אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה: בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ושיפון, אבל לא באורז ושאר מינים וגם אין באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן, וחומרא יתירא היא זו, ולא נהגו כן, ואם עירב אורז עם אחד מאלו המינים ועשה מהן עיסה, אם יש בה טעם דגן- יוצאין בה, וחייבת בחלה, אף על פי שרובה אורז.

שולחן ערוך שם סעיף א: אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה, בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון, (והמנהג ליקח לכתחלה חטים), (מהרי"ל), אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל. הגה: ויש אוסרים (טור והנהגות מיימוני פ"ה ומרדכי פ' כל שעה). והמנהג באשכנז להחמיר...

משנה ברורה: (א) שיוצאים בהם וכו' - בליל ראשון של פסח: (ב) והמנהג וכו' - משום שהוא חביב לאדם ביותר, ואיכא משום הידור מצוה, ואם אין לו חטים, יקח למצות מאחד מהד' מינים החשוב לו ביותר, כדי שיאכל לתיאבון: (ג) אבל לא באורז - וה"ה דוחן, ויליף לה בש"ס מקרא דאין יוצאין ידי חובת מצה בלילה הראשונה שהוא חובה, אלא בדבר הבא לידי חימוץ, ואלו אין מחמיצין, וכדמסיים לקמיה.

חשוקי חמד פסחים דף קא עמוד א:

חולה במחלת הצליאק בפסח ובשבתות:

שאלה. אדם הסובל מאי עיכול עמילנים ואסור לו לאכול לחם שיש בו גלוטן, כיצד ינהג בפסח כדי לקיים מצות אכילת מצה?

תשובה. ...**ישתדל לאכול כזית אחד של מצה של חיטים, אם אין לו של שאר מיני דגן** (שיפון ושבולת שועל), מאחר ואין בזה ח"ו סכנה כי אם חשש של שלשולים ופריחה, וע"ז יאמר: "הא לחמא דאסוותא היא" ושומר מצוה לא ידע דבר רע. ויאכל תבשילו בלא המוציא, ורק לאחר סעודתו יברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל אותו כזית, כמבואר במשנ"ב (סימן תפב סק"ו) לענין מי שיכול לאכול רק כזית אחד של מצה.

תשובות והנהגות כרך ה סימן קל:

מצות משיבולת שועל:

קבלתי מכתבו אודות חולים שאסור להם לאכול פת חטים, מפני שסובלים מאכילת "גלוטן", ואם אוכלים ממנו סובלים אח"כ כמה שבועות, ומביא המצאה שאפשר לעשות מצה מקמח שבולת שועל (אוטס בלשון אנגלית), ובה כמעט שאין גלוטן, ורוצים לאפות מצות כאלו לחולים לצורך פסח גם כדי לצאת בו לילה ראשונה, ושואל שנמצאים היום מצות כאלו בהכשר, היאך להתנהג בזה.

⁸³ ע"פ האתר "ויקיפדיה", על חולה צליאק להימנע מאכילת: חיטה, שעורה, שיפון, ולגבי שבולת שועל- יש בעיה שהיא עצמה נטולת גלוטן, אך משווקים אותה לצרכן כשהיא מעורבת בדגנים שיש בהם גלוטן.

והאמת שהרי שבולת שועל הוא מין שעורים וממהרים להחמיץ (ולכן אסור מדינא ללתות אותם, עיין מ"ב סי' תנ"ג ס"ק כ"ד⁸⁴), ואין לנו קבלה היאך אופן מצות משעורים באופן שימנע חימוץ, וגם שבולת שועל הוא בטעם מר מאד וא"א לאוכלו אא"כ מחממין אותו באש, וכשמתחמם מזיע מאד מאד, והזיעה שלהם הוי כמי פירות, ואין ללוש אח"כ העיסה במים, שממהר להחמיץ (כמבוי בשו"ע סי' תס"ב סעיף ב'⁸⁵), ועוד שיש לחשוש שמצד המי פירות עצמם ממהר להחמיץ, דאף שאמרו מי פירות אינן מחמיצין, אבל כאן שמתחמם בחום גדול ומוציא זיעה יותר מטבעו, בזה לא קבלנו שמי פירות אינו מחמיץ, כי מפני חוזקו וריבוי יוש לומו שמתחמיץ במים שלו מהר מאד יותר ממים לבד.

ומיהו בשיעור שצריך לחיוב מצה, דהיינו כזית מצה וכדומה, כיון שאי אפשר לו בענין אחר, יכול לאכול מצות משבולת שועל, (וגם דיש לסמוך דאם לש במים אחר שנתנגבו המי פירות אין מחמיץ, כמבואר בבה"ל סי' תס"ב (ד"ה אין) שבשעת הדחק יש לסמוך להקל ללוש במים אחר שנתנגבו המי פירות), רק יזהר מאד:

- א. לאפות במלאכת יד דווקא,
- ב. ועיסות קטנות דווקא,
- ג. ויאפה מיד (וכמפורש בשו"ע שאם לש מי פירות ומים - יאפה מיד),

אבל לימי הפסח ראוי לאפות במי פירות לבד בלי מים כלל שאינו מחמיץ, (ומעיקר הדין מותר ללוש כרגיל ואפי' במכונה, מיהו במ"ב (סי' תס"ב ס"ק י"ט⁸⁶) מחמיר שאפי' כשלש במי פירות לבד, יש לאפות מיד, שיש להחמיר כשי' רש"י דמי פירות לבד מחמיצין, ובפרט כאן יש לחשוש שמחמיצין, משום דכשמוציא זיעה יותר מטבעו בזה לא קבלנו מחז"ל שאינו מחמיץ וכמשנ"ל לעיל), ואף שאנו מחמירים שלא ללוש במי פירות, חומרא בעלמא היא לבריא, ולא לחולה, **ויש לכתוב על הקופסא של מצות אלו שהם רק לחולים שאינם יכולים לאכול מצות רגילות.**

ומיהו נתפרסם מרבנים רבים שהתירו לחולים לאכול מצות משבולת שועל שנילוש במים ולא חילקו כמ"ש, ואני אומר שזהו דבר חדש שנתחדש רק בימינו, וכפי השיעור שחייב למצוה גם אני מצטרף להתיר, אבל **לענין לעשות בשופי ככל מצות - לע"ד אין להתיר**, אלא כשנילוש במי פירות בלי מים וכמ"ש. **והאמת שכמדומני לפנים בישראל לא חששו שיזיק בכזית בלבד⁸⁷, ואולי החזיקו שהזיק הוא רחוק ושומר מצוה לא ידע דבר רע⁸⁸.**

ומה שבזמן האחרון מפקפקים המדענים אם חז"ל נתכוונו לשבולת שועל שלנו, המעיין יראה שאין בדבריהם יסוד, וכל כוונתם לפקפק במקובל בישראל מדור דור.

בפסקי תשובות:

הביא משמו של הלבושי מרדכי (תנינא סי' קמ"ח⁸⁹) שהתיר לעשות מצה משאר המינים, כשלא היה מצוי קמח חטים. וכן כתבו בשו"ת חשב האפוד ושרגא המאיר.

⁸⁴ משנה ברורה סימן תנ"ג ס"ק כו: ...דבזמן הש"ס לא אסרו רק ללתות השעורים מפני שהן רכים [וה"ה שבולת שועל ושיפון ג"כ בכלל שעורים לענין זה] וממהרים להחמיץ ויש לחוש שמא יבואו לידי חימוץ בשעת הליתיה...

⁸⁵ שו"ע תסב, ב: מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך אין ללוש בהם; ואם לש בהם, יאפה מיד.

⁸⁶ משנה ברורה סימן תסב ס"ק יט: מיהו יאפס מיד וכנ"ל ודוקא במי פירות לחודייהו

⁸⁷ וכדלעיל בדבריו של הרב יצחק זילברשטיין שליט"א ב"חשוקי חמד"

⁸⁸ תורה תמימה קהלת פרק ח פסוק ה: שומר מצוה וגו' - שומר מצוה לא ידע דבר רע - זו אסתר, שהיתה עסוקה [ביום גזירתו של המן] במצות בעור חמץ

⁸⁹ שו"ת לבושי מרדכי אורח חיים מהדורה תנינא סימן קמח: ...ועל כן לענ"ד בשנה זו דהחטים מיעוט המצוי, וגם משום חק המלכות כידוע גם המהרש"ם יודה דמותר לכתחילה, ואין דנין אפשר משאי אפשר.

10. לדעות שאסור לאכול קטניות בפסח, מהו הטעם בזה, מה הדין תבשיל שנפלו לתוכו קטניות, והאם מותר ליהנות מהשימוש מקטניות בפסח?

למסקנה:

א. טעם איסור אכילת קטניות:

1. אי יכולת לברור את הקטניות מהתבואה (ויש חשש שבעת אפייה או בישול- יגיע לידי חימוץ)
2. הדיוטות לא יבדילו בין קמח קטניות לקמח מיני דגן
3. אסרו אף קטניות שלמות, משום לא פלוג
4. יש חשש שנמצא גרעיני דגן בתוך הקטניות
5. יש מיני חיטים שבשנה שאינה כתיקונה משתנה צורתן, ונראית כמיני זרעונים וע"כ אסרו כל מיני זרעונים (בה"ל)

ב. תבשיל שנפלו לתוכו קטניות:

1. רמ"א: אין לאסור בדיעבד. לכן גם לא צריך להיזהר מלתת נר למאור שדולק ליד השולחן, מחשש שמא יפול מהשמן לתבשיל, אולם בשמן זית שהוא חריף, יש ליזהר.

2. משנה ברורה:

- 2.1. עכ"פ, אם מצאו גרעיני קטניות בתבשיל, בוודאי יש לזרוק אותם
- 2.2. מדובר שיש רוב מההיתר בתבשיל, כנגד הקטניות, ולכן יש להתיר

- ג. הנאה מקטניות בפסח: רמ"א: מותר. משנ"ב: כיון שגזרו על קטניות, ישנו איסור אכילה בלבד, ולא איסור הנאה.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנג: ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל, לפי שמיני חטין מתערבין בהן, וחומרא יתירא היא זו, ולא נהגו כן.

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תנג (ב) ואנו בני האשכנזים נהגו להחמיר, וכתב בתרומת הדשן (ח"א) סימן קי"ג, ואפילו הכי מותר להשהות מיני קטניות דמידגן בביתו, אף על פי שנפל עליהם מים, דבהא לא גזרינן משום שאר מיני דגן, וכן מותר להדליק באותן שמנים הנעשים ממיני קטניות, ואם נמצא גרגיר של קטניות בקדרה או בתבשיל- לא מחמירין כלל לאסור התבשיל, דאיסור משהו אינו אלא בחמשת מיני דגן עכ"ל.

תרומת הדשן סימן קיג:

שאלה: תבואה של מיני קטנית שאינה מחמשת המינים שנפל עליה מים, וקרוב לודאי הוא שנתחמצה, שרי להשהות בפסח או לאו?

תשובה: יראה דשרי. וכן השיב לי אחד מהגדולים בתשובה אחת וכתב טעם לדבריו, משום דרבינו יחיאל וחביריו מתירין אפי' באכילה, אינהו אכלי ואנן לא משהינן... ולא חיישינן למראית העין פן יטעו מדגן זה לדגן ה' מינים. או איכא למיחש דילמא איערב בהנהו קטנית מה' המינים, דכל הני חששות לא חיישינן אלא לאסור באכילה אבל לא לשהות. ונראה ג"כ דמותר ליהנות באותו תבואה בפסח, כגון ע"י הדלקה משמן זרע ושומשמין וזרע קנבוס. אף על פי שרגילים שלותתים אותם זרעונים במים קודם שעושים מהם שמנים, וא"כ קרוב לודאי שנתחמצו. אפי"ה שרי דאיסור הנאה נמי אינה אלא בלאו, כמו ההשאה...

שולחן ערוך שם סעיף א: אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה, בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון, (והמנהג ליקח לכתחלה חטים), (מהרי"ל), אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל. הגה: ויש אוסרים (טור והגהות מיימוני פ"ה ומדכ"י פ' כל שעה). **והמנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות.** מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל. וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם, ואינן אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל. וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית (ת"ה ס"י קי"ג). וזרע אקליז"א (מהרי"ל) ואנטיס אליינד"ר אינן מיני קטניות, ומותר לאכלן בפסח, כן נ"ל.

משנה ברורה: (ו) ויש אוסרים - לא מעיקר הדין הוא, אלא חומרא שהחמירו עליהם וכדמסיים לקמיה וטעם חומרא זו:

- (1) **אין יכולת לברר קטניות מהחמץ** משום שלפעמים תבואה מעורב במיני קטניות, וא"א לברר יפה, ואתי לידי חמוץ כשיאפס או יבשלם
- (2) **הדייטות לא יבדילו בין קמח קטניות לקמח מיני דגן**, ועוד, שכמה פעמים טוחנים האורז ושאר מיני קטניות לקמח, וכמה פעמים אופין ג"כ מהם לחם, ואיכא הדיוטים ועמי הארץ טובא, שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן, ובין פת לפת של מיני דגן, ואתי לאקולי גם בפת וקמח של מיני דגן, לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל
- (3) **אסרו אף קטניות שלמות משום לא פלוג**, ואפילו לבשל אורז וקטניות שלמות- ג"כ אסרו, משום לא פלוג
- (4) **יש חשש שנמצא גרעיני דגן בקטניות**, ועוד, דדילמא נמצא בהם גרעינין של מיני דגן וכנ"ל, ועיין עוד בבה"ל.

... (ח) אם נפלו וכו' - דבהא לא נהגו להחמיר, ומ"מ אותן גרגרין שמוצאין- צריך לזורקן, אם לא שאינו ניכר: (ט) תוך התבשיל - ומירי שיש עכ"פ רוב בהיתר, דאל"כ לא מיקרי תערובות כלל, והוי כאוכל תבשיל מקטניות עצמה.

(י) וכן מותר להדליק - ר"ל אפילו לתתו אותם מקודם במים, דבכה"ג בה' מיני דגן מתחמצים, מ"מ שרי, **דלא נהגו איסורא אלא באכילה, ולא בהנאה**: (יא) ואין אוסרין אם וכו' - ר"ל שאין צריך לדקדק לתלות הנר של שמן במקום רחוק מן השלחן, משום חששא שמא ינטף על מאכל, דאפילו ניטף- אין לאסור, דבכגון זה לא נהגו להחמיר, כן מבואר בד"מ, ומסיים עוד שם, דאפילו כתשו אותן השומשמן שעושין מהן השמן במכתשת שכותשין שם חמץ- נמי לית לן בה, והטעם דאפילו נתערב בו משהו- נמי בטל בששים קודם הפסח, ואין לומר שמקבל טעם מהמכתשת של חמץ, דהא צונן אין מפליט ומבליע.

מיהו כ"ז בשמן שומשמן וכדומה שאינם חריף, אבל בשמן זית, אם כתש הזיתים בכלי שלתתו בו וכדומה, בודאי נקלט בו טעם מכוסמת חמץ, דהא זית הוא חריף, כמבואר לעיל בסימן תמ"ז ס"ח ובדבר חריף אמרינן אגב דוחקא דכתישת המכתשת נותנת טעם בזיתים וליכא ס' בזיתים נגד הטעם וכדלעיל בסימן תמ"ז ס"ח עי"ש⁹⁰ וע"כ בשמן זית לכו"ע צריך לזהר שלא לתלות הנר בקרוב לשולחן שלא יטיף על מיני מאכל: (יב) וכן מותר להשהות וכו' - ר"ל **אפילו נפלו עליהן מים** דבשאר תבואה כה"ג אסור להשהות, בהא לא גזרינן, דלא קבלו עליהו רק לאסור אכילתן. וה"ה דמותר ליהנות מהן: (יג) ומותר לאכלן בפסח - ומ"מ צריכין בדיקה שלא יתערב בהן אחד מה' מינים, וע"כ י"א דטוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום האחרון, כי א"א לבררם יפה, ועיין בט"ז וח"י בזה.

ביאור הלכה סימן תנג סעיף א:

* ויש אוסרים - עיין במ"ב הטעם. ונעתיק בזה לשון **רבינו מנוח** בביאורו להרמב"ם אחר שהביא איזה טעמים קלושים למנהג זה מסיים וז"ל:

אח"ז מצאתי כתוב, שיש **מין אחד הנקרא ויצא"ש** והם מגרגרים של חטים שמשתנים בארץ בתבניתם וטבעם כמו הזונין ובשנה שאינה של ברכה יוצאת התבואה מדרך היושר, וחוזרת זונין מלשון תזנה הארץ ובשנה גשומה חוזרת התבואה ויצא"ש וקורין אותה ויצא"ש פארמנטל"ש וע"כ אסרו כל קטניות עכ"ל שם. ופירוש דבריו, שיש מיני חטים שבשנה שאינה כתיקונה משתנות, ונראות כמיני זרעונים, וע"כ אסרו כל מיני זרעונים.

בפסקי תשובות הביא משמו של שועה"ר ובשו"ת דובב מישרים, שאף שיש להתיר בדיעבד תבשיל שנפלו לתוכו קטניות, אך אסור לכתחילה לערב בתבשיל על מנת שיתבטל.

⁹⁰ משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמוז סעיף ח (פט) בסכין חדשה - אבל אם הסכין שחתכו בו הזיתים [וה"ה צנון ובצל] הוא ישן אפילו הוא נקי ואינו בן יומו מבליעת חמץ [ואפילו הוא קודם פסח] אסור כיון שהוא דבר חריף....

ד' כוסות

11. מי שהיין מזיקו עד שנופל למשכב, האם חייב לדחוק את

עצמו בשתיית ד' כוסות? נמק

תשובה לעיל

12. כתב מרן השולחן ערוך: "אם שתאן זה אחר זה שלא כסדר-

לא יצא"- באר מהו שלא כסדר?

תשובה לעיל

13. האם חובת הסבה בשתיית ארבע כוסות היא לעיכובא?

תשובה לעיל

יום טוב

תיקון ביום טוב

14. האם מותר לבדוק סכין ביום טוב כדי לשחוט?

למסקנה:

א. טעמי האיסור בראשונים להראות את הסכין לחכם:

1. רש"י: עובדין דחול ואוושא מילתא

- הגהות אשר"י בשם אור זרוע: משמע מרש"י שדווקא לטבח שמוכר באטליז- אסור להראות סכיניו לחכם, אבל לשאר כל אדם- מותר

2. רי"ף בשם בה"ג: שמא ילך מחוץ לתחום

3. הר"ן בשם הר"ה: כיון שאסור לשחוט לשחוט מבלי שהוא יראה קודם לכן את הסכין לחכם, ממילא עיי' שהוא מראה לחכם זה כעין תיקון כלי, וכעין ראיית מוס בבכור לחכם והרי זה אסור ביו"ט

4. רמב"ם: שמא ימצא שהסכין פגומה ויבוא לתקנה ביו"ט

ב. הב"י נקט כטעמו של הרמב"ם, והרשב"א כטעמו של רש"י

ג. שו"ע:

1. סתם אדם: אסור, שמא יראה לחכם ותמצא הסכין פגומה וישחזנה ביום טוב

2. החכם בעצמו: מותר לבדוק לעצמו, ולתת את הסכין לאחרים

ד. רמ"א: בשעת הדחק, אם לא בדק הסכין מערב יו"ט, מותר לבדוק אותה ביו"ט

בה"ל: טעם הדבר הוא משום שהשו"ע אסר לבדוק כיון שהוא פסק כרמב"ם, ועל כן אף בזמן הזה שאין דרך להראות לחכם את הסכין, יש לאסור, מחשש שמא יבוא להשחזו אם לא ימצא את הסכין שלו מתוקנת. אולם ע"פ שאר טעמי הראשונים, יש להתיר בזמן הזה, שאין דרך להראות לחכם, ולכן הרמ"א סמך בדחק על שאר הפוסקים, להתיר כיום לבדוק הסכין ביו"ט.

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצח: אין מראין סכין לחכם ביו"ט לראותו אם הוא ראוי לשחוט, אלא יראנו לעצמו, וישאילו לאחרים.

בית יוסף שם אות א: אין מראין סכין לחכם ביום טוב וכו'. בפרק אין צדין (כח:) איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם ביום טוב?

א. רב מארי ברי דרב ביסנא- שרי

ב. ורבנן- אסרי

ג. ורב יוסף אמר: תלמיד חכם- רואה לעצמו, ומשאילה לאחרים.

- **עובדין דחול- ופירש רש"י** מהו להראות. הטבח סכין לחכם ביום טוב לבדוק שהטילו חכמים (חולין יז:) על הטבחים להראות סכין לחכם קודם שישחוט שום בהמה. ומהו לעשות כן ביום טוב, מי **מיחזי כעובדא דחול דאוושא מילתא** שדעתו למכור באיטליז: לעצמו. בביתו סכין שלו, דלא אוושא מילתא, עכ"ל.
- **מקח וממכר- וכתב בהגהות אשיר"י** (סי' יב) בשם **אור זרוע** (ח"ב הל' יום טוב סי' שנו) **מפירוש רש"י** משמע דוקא טבח העשוי למכור בשר באיטליז **אסור להראות סכיניו ביום טוב** דאוושא מילתא שנראה כרוצה למכור בשר באיטליז ודבר זה אסור, אבל לשאר כל אדם- מותר להראות סכיניו לחכם עכ"ל
- **חוץ לתחום- והרי"ף** (טו:) כתב בשם **בה"ג** (הל' יום טוב לו סוע"ד) דטעמא דאסור להראות סכין לחכם, היינו משום דחיישינן דילמא אזיל חוץ לתחום,
- **כתיקון כלי- והר"ן** (שם ד"ה מהו) כתב בשם **הר"ה** (בעל המאור יד.) דמשום הכי אין מראין סכין לחכם משום דהוה ליה **כעין ראיית מומין של בכור**, ולעצמו מיהא שרי, דאינו אלא לברר הספק, אבל לאחרים אינו אלא שמפני כבודו של חכם אמרו שלא יהא ראוי הסכין לשחוט בו עד שיתן רשות ונמצאת נתינת רשותו- **תיקון גמור בעשיית כלי**.
- **חשש לתיקון כלי- והרמב"ם** כתב בפרק ד' (יום טוב ה"ט) שהטעם שאסרו להראות סכין לחכם **שמא תהיה פגומה**, ויאמר לו: אסור לשחוט בה משום פגמתה, וילך ויחדדנה במשחזות, וחכם שראה סכין לעצמו, הרי זה משאילה לעם הארץ.

וכתב **הרב המגיד** שיש מי שהקשה על טעם זה, שנראה ממנו שלא נאסר אלא לעם הארץ, ובגמרא נזכר סתם. ואין זו קושיא, שכיון שהזכירו שתלמיד חכם רואה לעצמו ומשאילה, ממילא שלא אסרו אלא להראות לעם הארץ, **וטעמו של הרמב"ם נראה עיקר**, לפי שהטעם הוא מפני איסור ההשחזה, הותר לחכם לראותה ולהשאילה, **והרשב"א** (עבה"ק בית מועד ש"ב סי' ג) הסכים **לטעם רש"י** עכ"ל.

ערוך השולחן או"ח תצח, ב:

ויש נ"מ לדינא בין הטעמים:

דלרש"י נראה דווקא טבח שדרכו לעשות כן בחול והוה אוושא מילתא אבל אינש דעלמא לית לן בה [עב"ח] וכן לטעמו של **הרי"ף** אינו אלא בטבח המורגל לילך אצל חכם חיישינן שמא ילך גם חוץ לתחום ולא אינש דעלמא וכן יראה לי **דלרש"י והרי"ף** אין איסור בזמן הזה שאין מראין סכינים לחכם כמבואר ביו"ד שם מפני דהאידנא חכמים מחלו על כבודם וא"כ אין כאן אוושא מילתא ולא חשש שילך חוץ לתחום כיון שאינו רגיל בכך אבל **להרמב"ם והמאור** גם לכל אדם אסור וגם האידנא אסור דשמא ישחיתו במשחזות ונראה כתקון וכן יש קולא להרמב"ם כשהטבח הוא ת"ח ואין בו חשש שמא ישחיתו וכן להרי"ף מותר דת"ח לא ילך חוץ לתחום ולרש"י והמאור אסור כמובן.

האם יש לאסור לבדוק את הסכין ביו"ט- רש"י	טבח	סתם אדם	בזמן הזה
אסור, כי דרכו להשחז'ו	מותר, כי אין דרכו להשחז'ו	מותר, כי אין אוושא מילתא	
ר"ף	אסור, בטבח שרגיל בכך לצאת חוץ לתחום, כדי להראות לחכם	מותר, כי אין דרכו לצאת חוץ לתחום להראות לחכם	מותר, כי אין חשש שיצאו חוץ לתחום מחמת שאין הדרך לצאת, ובת"ח יש להתיר בכל מקרה כי אין דרכו לצאת חוץ לתחום
הרמב"ם	סתם טבח	אסור, כי יש חשש שמא ימצא אותה פגומה ויבוא לתקנה	אסור, כי יש חשש שמא ימצא אותה פגומה אף בזמן הזה (בטבח ת"ח- יש להתיר)
	טבח ת"ח	מותר, כי אין חשש	
בעל המאור	אסור, כי היתרו של החכם הוא כנתינת רשות וזה תיקון כלי	אסור, כי זה כעין תיקון כלי	

שולחן ערוך שם סעיף א:

אין מראין סכין לחכם ביו"ט לראות אם הוא ראוי לשחוט בו, **שמא תהיה פגומה** ויאמר לו: אסור לשחוט בה מפני פגמתה, **וילך ויחדדנה במשחזות**. וחכם שראה סכין לעצמו, יכול להשאילו לאחרים. הגה: ועכשיו בזמן הזה שכל שוחט רואה סכין בעצמו, כל הרוצה לשחוט ביו"ט יבדוק סכיניו מעיי"ט ולא ביום טוב, שמא ישחיתו (ד"ע ומהרי"ל והגהות שחיטה); מיהו אם לא בדקו מעיי"ט, והוא **שעת הדחק, יכול לבדקו ביו"ט** (שחיטת ישינים).

משנה ברורה : (א) אין מראין וכו' - אפילו אם כבר בדק הטבח לעצמו בעיו"ט ונמצאת יפה : (ב) לראות וכו' - כמו שהיה המנהג בזמן חכמי הש"ס להראות הסכין אחר בדיקתו לחכם מפני כבודו : (ג) שמא תהיה פגומה וכו' - **ובדיעבד אם הראה לו ונמצאת יפה - מותר** לשחוט בה : (ד) שראה סכין לעצמו - היינו בביתו ביום טוב כדי לשחוט בה, ועיין בפר"ח שמצדד דאפילו **לכתחלה יכול החכם לראות סכיניו של עצמו כדי להשאילה לאחרים**, והטעם שהתירו לחכם, דלגביה ליכא למימר שמא ישחיתנה, דיודע שאסור להשחית ומטעם זה **מותר החכם גם כן כשאינו רוצה לסמוך על בדיקתו להראות סכיניו לחכם אחר** : (ה) רואה סכין לעצמו - שסומכין על קבלה שיש לו : (ו) יבדוק סכיניו מעיו"ט - ולא יחזיר הסכין לנדן שלו, דאם החוד או צדדי הסכין נוגעין בקשיות הנדן לא מקרי תו סכין בדוק כמ"ש בתב"ש סימן י"ח סק"ד. וכתבו האחרונים דנכון שיהא לכל טבח ב' או ג' סכינים בדוקים מעיו"ט : (ז) ולא ביום טוב - היינו הבדיקה ראשונה, אבל **הבדיקה שצ"ל אחר השחיטה - מותר**, דלא שייך גביה שמא ישחיתנה אם ימצאנה פגומה, דלא יועיל ההשחזה להכשיר השחיטה ששחט מקודם : (ח) יכול לבדקו ביום טוב - וכגון שאין בעיר סכין אחר שנבדק מעיו"ט.

ביאור הלכה סימן תצח סעיף א :

* שמא תהיה פגומה וכו' - זהו טעמו של הרמב"ם על דין זה, ויש עוד ג' טעמים, עיין ב"י וב"ח, ונקט טעם זה שהסכימו עמו הסמ"ג והרמב"ן, ונ"מ מזה **דלטעמו גם בזה"ז שאין דרך להראות הסכין לחכם, אלא כ"א בודק לעצמו - ג"כ אסור**, משא"כ לאידך טעמים וכמו שכתב הגר"א בביאורו, **ולפיכך בשעת הדחק מקיל הרמ"א לבדוק ביום טוב**, דאז אנו סומכין על יתר הפוסקים.

* וילך ויחדדנה וכו' - ואם נפגם הסכין ביום טוב, אם מותר לומר לעכו"ם שישחיתנה - צ"ע [פמ"ג ע"ש שכתב דבמקום דחק וצורך גדול, אפשר דשרין].

* ועכשיו בזה"ז וכו' - המ"א נשאר בצ"ע אם השוחט הוא בעצמו ת"ח ויודע לזהר שלא ישחיתנו אם מחמירין בו ג"כ, ומהרמ"א דסתם משמע דיש להחמיר, וכן בא"ר מצדד להחמיר, דדבר המסור לעצמו - טועה האדם וסובר שהוא חכם, וכתב הפמ"ג, דמ"מ אם הוא רב וגדול הדור, בודק לעצמו ושוחט, או משאילה לאחרים, כמו שפסק המחבר. מי שלא שחט מעולם אסור לשחוט ביום טוב. ח"י רע"א בשם תשובת שב"י

פרי חדש שם : בדיקת הסכין לאחר שחיטה לכולי עלמא שריא, וכמו שכתב בספר באר שבע, בפסק שלאחר המפתחות [סימן פב מהדורת זכרון אהרן] ופשוט הוא.

15. האם מותר ליישר רשת שהתעקמה לצורך צלייה ביום טוב?

למסקנה :

- א. טור, רמ"א (לרמ"א - אין מורין כן לרבים) :
1. התעקמה הרבה עד שלא ניתן לצלות עליה - מותר לתקנה, כי זה בכלל מכשירי אוכל נפש שלא ניתן לעשות אותם מערב יו"ט.
2. התעקמה רק מעט וניתן עדיין להשתמש בה - אסור לתקנה
- ב. שו"ע : בכל מקרה שהרשת התעקמה - אסור לתקנה, משום שהלכה כרמב"ם שאסור לעשות מכשירין ביו"ט, אף שלא היה ניתן לעשותם מערב יו"ט.
- ג. משנה ברורה :
 1. אם היא נשברה כבר מערב יו"ט - אסור, כיון שיכול היה לתקנה מבעו"י
 2. אם השפוד נשבר ביו"ט ראשון, ישנה מחלוקת האם מותר לתקנו ביו"ט שני :
 - 2.1. מג"א בשם מהרי"ל : אסור, כי יו"ט ראשון, כחול לגבי יו"ט שני
 - 2.2. בגדי ישע : מותר, אם צריך לו ביו"ט שני
 3. לדינא יש להחמיר שלא לתקן שיפוד ביו"ט, וכל שכן שיש לאסור אם הוא יכול להשאיל אחר
- ד. בה"ל :
 1. (כן כתב במשנה ברורה) לדינא אין להקל אפילו לעצמו, לתקן שפוד שנהרס לגמרי, כדי לחוש לדעת המאור והר"ן שיש כאן תיקון כלי גמור, ואף ר' יהודה (שמתייר לעשות מכשירי או"ט) יודה כאן שיש לאסור
 2. הגר"א חילק בדעת הרמב"ם בסוג המכשירי אוכל נפש :

- **סכין שנפגמה - אין להורות שמותר לתקנה ביו"ט**, שמא יבוא להשחיתה במשחזות

- **שאר מכשירי או"נ** - יש להורות שמותר לעשותם ביו"ט, כיון שלא ניתן היה לעשותם מעיו"ט

ה. פמ"ג ע"פ היתר הרמ"א לתקן, יש לחלק בדין תיקון הסכין :

1. **לחדד מעט** - מותר

2. **תיקון גמור** - אסור

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקט: מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מעיו"ט - דוחין יום טוב, כגון: גריפת תנור ושפוד שנשבר חודו ביו"ט, בענין שאין ראוי לצלות בו - מותר לתקנו, אבל אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו - אסור לתקנו, אפי' אם יכול לתקנו בידו בלא כלי.

בית יוסף אורח חיים סימן תקט:

אבל אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו אסור לתקנו ואפילו אם יכול לתקנו בידו בלא כלי. שם אמר רב יהודה אמר שמואל: שפוד שנרצף - אסור לתקנו ביום טוב. ואף על גב דמפשיט ליה בידיה. ופירש רש"י: נרצף. נמנע - שדרסו עליו, ונעקם, אבל לא נשבר: אסור לתקנו ביום טוב. שהרי יכול להשתמש בו כמו שהוא, וטרחא דלא צריך הוא: ואף על גב דמפשיט בידיה. ואינו צריך להכות עליו בפטיש. וגם **הרא"ש** (סי' יג) כתב: אסור לתקנו ביום טוב, ואף על גב דפשיט ליה בידיה, כי יכול לצלות בלא תיקון ע"כ.

ולפי דבריהם היינו דאיכא בין נרצם לנרצף:

א. **דנרצם** היינו שנשבר ראשו, ומשום הכי שרי, דלא חזי לאשתמושי ביה

ב. **ונרצף** היינו שנעקם מעט, שיכול להשתמש בו בלא תיקון, ולפיכך אסור לתקנו

וכי תימא והיכי שרי רבי יהודה בנרצם? והא אמרינן בפרק המביא (לד.) דאין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו!!

תירץ רש"י (ד"ה ואין מתקנין):

א. דההיא דלא כרבי יהודה (שכן רבי יהודה מתיר)

ב. אי נמי בנרצם מערב יום טוב ודברי הכל (ואף רבי יהודה מודה שיש לאסור לתקן)

ג. או שמא תיקון דהתם היינו תיקון גמור עד שנעשה כלי מחמתו (ורבי יהודה התיר לתקן רק כלי קיים) כך כתב הר"ן (טו: ד"ה אמר), וכתב שיותר נכון בעיניו מה שפירש הר"ז (שם ע"א) דנרצף היינו שנכפף לגמרי (דלא כפירוש רש"י שרק התעקם מעט), ומשום הכי אסור לתקנו אף על גב דמפשיט בידיה, משום דשוויי מנא הוא, ולא דמי לנרצם דלעיל, דהתם היינו שנתעקם מעט, והוא היפך מלשון צורם באזנו (בכורות לד.), ומשום הכי שרי דלאו שוויי מנא הוא.

ורבינו ירוחם כתב בחלק א' (נ"ד ל ע"ד) שפוד:

א. **שנרצם** כלומר שנפגם פיו, ואין יכול לצלות בו - מותר לתקנו ביום טוב, ודוקא כשנרצם ביום טוב, והלכה ואין מורין כן לרבים, שמא יבוא לתקן כשנרצם פיו מערב יום טוב. אבל אם

ב. **נרצף**, כלומר שנתעקם ויכול לצלות בו על ידי הדחק - אסור לתקנו ביום טוב, ואפילו נרצף ביום טוב, ואפילו יכול לפשטו בידו, ע"כ.

ומ"ש דהוי "הלכה ואין מורין כן", נראה דהיינו מפני שהוא מדמה אותו להשחזת סכין, דאמרינן בה שהיא "הלכה ואין מורין כן", כמו שיתבאר בסמוך.

הרמב"ם כתב בפרק ד' (ה"ח): שפוד שנרצף, אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו - אין מתקנין אותו. ולא הזכיר דין שפוד שנרצם.

ונראה מדבריו שהוא מפרש דנרצף היינו שנתעקם מעט, והוא יכול לתקנו בידו, ונרצם שנעקם הרבה, ולפיכך כתב דאפילו נעקם קצת, אסור לתקנו, וכל שכן אם נתקלקל הרבה דאסור, **שהוא סובר שאין הלכה כרבי יהודה** דשרי מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב.

שו"ע שם סעיף א: שפוד (שנרצף), אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו - אין מתקנין אותו. הגה: ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כך, ונשבר ביום טוב - מותר לתקנו (טור); ואין מורים כן לרבים,

(רבי' ירוחם ח"ג), שלא יבואו לתקן גם כן בנשבר מערב יום טוב. והוא הדין לכל מכשירין שאי אפשר לעשותו מערב יום טוב.

משנה ברורה (א) שפוד שנרצף - היינו שנעקם ביום טוב, והמחבר סתם דבריו, ולא חילק בין נעקם מעט או הרבה עד שאין יכול לצלות כלל בלי תיקון, משום דאזיל לטעמיה שביאר בב"י דבכל גווני אסור, משום שהוא תקון מנא, ודעת הרמ"א הוא שיטה אחרת כמו שביארנו בבה"ל ע"ש: (ב) אף על פי שהוא יכול וכו' - ר"ל ואין צריך להכות עליו בפטיש: (ג) שיוכל לצלות בו - היינו ע"פ הדחק, ומ"מ חשיב התקון טרחא יתירא: (ד) אבל אם אינו יכול וכו' - היינו כגון שנעקם השפוד הרבה, ומה שכתב "ונשבר", ר"ל: או שנשבר ראש השפוד, ומחמת זה אינו יכול לצלות בו: (ה) ביום טוב - אבל אם נעקם או נשבר בעיו"ט **שהיה באפשר לתקנו מבעוד יום - אסור מדינא** לתקנו, דהרי הם מכשירי אוכל נפש שאפשר לתקנם מבע"י, דאסור לכו"ע.

(נשבר ביו"ט ראשון, אם מותר לתקן ביו"ט שני):

א. **כתב המ"א בשם מהרי"ל** דאם נשבר ביום טוב ראשון - אסור לתקנו ביום טוב שני, דלגבי יום טוב שני הוי יום טוב ראשון כערב יום טוב, דהרי אנו עושין יום שני מחמת ספק, שמא יום ראשון הוא חול,

ב. **ובספר בגדי ישע** כתב דאם לא היה צריך להשפוד ביום טוב ראשון, מותר לדעת הרמ"א לתקן ביום טוב שני כשצריך לו, וכן בחידושי רע"א מפקפק על דברי מהרי"ל ע"ש.

(ו) מותר וכו' - עיין בביאור הלכה שכתבנו בשם האחרונים **דיש להחמיר בזה כדעת המאור והר"ן דס"ל דזהו בכלל תיקון כלי גמור דאסור אף למאן דמתיר במכשירי אוכל נפש**. ואם יכול להשיג לשאול מאחרים - **לכו"ע אסור** [מ"א]: (ז) לתקנו - עיין בפמ"ג שכתב דהיינו **לחדדו מעט** שיהיה יכול לתחוב עליו הבשר, אבל **לתקנו תיקון גמור - לכו"ע אסור**, ודמיה להא דפסק השו"ע לקמיה בס"ב דלחדד הסכין במשחזת של אבן - אסור מצד הדין, משום שהוא תקון כלי גמור, ואסור אפילו לדעת המתירין מכשירי אוכל נפש. ודע עוד דדברי הרמ"א הוא דוקא לענין שפוד שהוא מכשירי אוכל נפש, אבל שאר כלי שנתקלקל כגון מחט שנתעקמה אפילו מעט, אין לפושטה לכו"ע [אחרונים]: (ח) ואין מורין כן לרבים - וה"ה לתלמידיו.

ביאור הלכה סימן תקט סעיף א:

סיכום דבריו:

- א. מכשירי אוכל נפש שלא היה ניתן לעשותם מערב יו"ט, האם מותר לעשותם ביו"ט:
 1. חכמים: אסור
 2. רבי יהודה: מותר
 - ב. השו"ע - כרמב"ם, כדעת חכמים
הרמ"א - כרא"ש ורשב"א וטור - כר' יהודה
 - ג. אם הרמ"א חולק על השו"ע, תמוה מדוע הרמ"א לא הביא דבריו בלשון של "ויש אומרים". ויש לתרץ שהרמ"א עשה דבריו כפירוש הדברים, כדי להקל בדין זה
 - ד. לדינא אין להקל אפילו לעצמו לתקן שפוד שנהרס לגמרי, לחוש לדעת המאור והר"ן שיש כאן תיקון כלי גמור, ואף ר' יהודה מודה שיש לאסור
 - ה. שיטת הרמב"ם במכשירי אוכל נפש שלא יכול היה לעשותם מערב יו"ט:
 1. ב"י: כחכמים
 2. יש"ש, וכן סובר הגר"א: כרבי יהודה
- ע"פ הגר"א, הרמב"ם סובר שיש לאסור לתקן שפוד דווקא אם נתעקם הרבה, שהרי הוא עושה כלי ממש

* אותו - דע דשפוד שצולין בו בשר שהוא מכשירי אוכל נפש, שנתקלקל ביום טוב, [דאי מערב יום טוב, היה לו לתקנו מבע"י, ולכו"ע אסור] פליגי ביה ר' יהודה וחכמים אי מותר לתקנו, וה"ה בכל מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותו מבע"י, אי מותר לעשות ביום טוב, וכמו שכתבתי במ"ב.

והנה **המחבר** העתיק בזה הסעיף לשון הרמב"ם [וכן בסעיף שאחריו] ודעתו כפי מה שביארו בב"י דהרמב"ם ס"ל **כרבנן** ולפ"ז אפילו נכפף הרבה ביום טוב או שנשבר ואינו יכול לצלות כלל בלי תיקון - אפ"ה אסור לתקנו.

אבל **דעת ההג"ה** שהיא דעת הרא"ש והרשב"א והטור וסייעתו לפסוק **כר' יהודה**, וע"כ כתב דוקא כשיכול לצלות בו בלי תיקון - אסור לתקנו, משום דטרחא יתירא הוא, אבל בנשבר ביום טוב שא"א להשתמש בו כך, וה"ה בנכפף הרבה - מותר לתקנו ביום טוב.

וא"כ **יפלא** לכאורה למה לא כתב הרב בלשון "ויש אומרים"?

ואפשר משום שהמחבר סתם דבריו בשו"ע ולא ביאר בהדיא דעתו, דבכל גווני אסור, ודעת הרב היה בעצם הדין להקל כדעת הרא"ש וסייעתו, לכן עשה דבריו בדרך פירוש. אח"כ מצאתי כל עיקרי דברי בספר עו"ש. **ולדינא הסכימו כמה אחרונים [עיין בא"ר ובחידושי רע"א וש"א] דאין להקל לעשות מעשה אפילו לעצמו** במה שכתב הרמ"א, דיש לחוש לשיטת המאור והר"ן שהחמירו בנשבר השפוד או שנכפף הרבה עד שא"א לצלות בלי תיקון, דס"ל דזהו תקון גמור אם יתקנו וכעושה כלי מחדש ביום טוב לצורך אוכל נפש דמיא, דזהו אסור לכו"ע אפילו לר' יהודה.

(הרמב"ם סובר :

- א. ב"י: כחכמים, ולכן אסור לתקן כלל שפוד שהתעקם
ב. הגר"א: כר' יהודה, ומדובר שיש לאסור שיפוד שנשבר או התעקם הרבה)

ועיין בביאור הגר"א שדעתו דלא כב"י אלא כדעת הישי"ש דגם הרמב"ם ס"ל כר' יהודה דמכשירי או"נ שא"א לעשות מבע"י מותר לעשות ביום טוב, דכן כתב בהדיא בפ"א הלכה חי"ת וע"כ לדידה מה שאמרו שפוד שנרצף אסור לתקנו היינו כשנשבר או שנעקם הרבה ומשום דשויא מנא הוא וכמו שהעתיק הגר"א בסק"ה לדעת הר"ז"ה וכ"כ הא"ר.

הגר"א חילק בדעת הרמב"ם בסוג המכשירי אוכל נפש :

- א. סכין שנפגמה - אין להורות שמותר לתקנה ביו"ט, שמא יבוא להשחיזה במשחזת
ב. שאר מכשירי או"נ - יש להורות שמותר, כיון שלא ניתן היה לעשותם מערב יו"ט

* וה"ה לכל מכשירין שא"א וכו' - עיין בביאור הגר"א שלדעת הרמב"ם דוקא בסכין שנפגמה הוא דאין מורין כן, שלא יבוא לחדד במשחזת שלה, אבל בשארי מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מבעוד יום, הלכה ומורין כן, ולכן לא הזכיר המחבר בסימן תצ"ה ס"א דאין מורין כן, והוא ע"פ דעת הרמ"א.

הבערה וחיתום מים ביו"ט

16. האם איסור הבערה ביו"ט הוא מן התורה, מה הם טעמי

האיסור? עבר והעביר האם מותר לו ליהנות מהאש?

תשובה לעיל

17. האם מותר לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצה, או לצורך הדחת

כלים?

תשובה לעיל

האכלת בני אדם ביום טוב

18. האם מותר לבשל או להזמין נכרי, נוכרי שהוא עובד שלו, או

יהודי שאינו שומר תורה ומצוות ביום טוב?

תשובה לעיל

דין ביצים ביום טוב

19. מה דינה של ביצה שנמצאה בתרנגולת שנשחטה ביו"ט?

למסקנה:

- שחט תרנגולת ביו"ט ונמצאה בה ביצה:

- א. הרא"ש, הר"ן בדעת הר"ף: מותרת, אף אם זה יו"ט שלאחר שבת, כי גמר ההכנה הוא בהטלת הביצה, וזו כלל לא הוטלה.
- ב. רבינו אפרים:

 1. יו"ט סתם - מותרת.
 2. יו"ט שלאחר שבת - אסורה, מספק שמא הייתה נולדת היום והיא נגמרה בשבת.
 - ג. שו"ע: מותרת, אף ביו"ט שלאחר השבת.

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיג: השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות - מותרות, ואפילו ביו"ט שלאחר השבת.

בית יוסף שם אות ז: השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות. ברייתא בריש ביצה (ב:) וכתב הרא"ש (סי' א) משמע דבכל יום טוב איירי, אף ביום טוב שאחר השבת.

ואם תאמר: כיון דאשכח גמורות, דילמא אם לא נשחטה, היתה יולדת היום, ותאסר מספק!

ויש לומר דלא מיקרי הכנה אם לא שנגמרה הביצה היום על ידי הכנה שמאמול, ובמעו אמה לא נגמרה עד שתצא לאויר העולם, ודלא כרבינו אפרים דמוקי הך ברייתא ביום טוב דעלמא אבל ביום טוב שלאחר השבת אסורה מספק, דילמא הוי מתיילדא היום ע"כ.

והר"ן (א: ד"ה ומדפרכינן) הסכים לדעת הרא"ש וכתב שכן נראה מדברי הר"ף וכתב הרב המגיד בפרק א' (ה"כ) שכן הכריחו המפרשים ז"ל.

שולחן ערוך שם סעיף ז: השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות - מותרות; ואפילו ביום טוב של אחר השבת.

משנה ברורה: (לג) ביצים גמורות - היינו אפילו בקליפתן: (לד) מותרות - דכל זמן שלא נולדה, חשבינן זה כגופה: (לה) שלאחר השבת - ולא אמרינן שמא אם לא היה שוחטה, היו נולדין היום, ונמצא שכבר נגמרו מאתמול בשבת, והוי הכנה משבת ליו"ט, דאף אם נגמרה בשבת - אינה חשיבא הכנה, אא"כ נולדה ע"י גמר זה, אבל כ"ז שלא נולדה - אין גמר זה נקרא הכנה, שטעמה משובח יותר כשנולדה.

20. ביצה שנולדה ביום טוב, שנתערבה במזיד\בשווג בתבשיל,

האם מותר ליהנות מהתבשיל?

למסקנה:

א. דין התבשיל שהתבשל בו ביצה שנולדה ביו"ט - האם מותר ליהנות ממנו:

1. אבי עזרי וזרי"ם מרוטנבורק: אסור, כיון שטעם הביצה מעורב בו.
2. ר"ת: מותר, כיון שהטעם בטל בשישים, ולא התכוון לבטל בו את טעם הביצה.
- ב. ב"י:

 1. ייתכן שאף לר"ת יש לחלק:

 - 1.1. כשהביצה שנולדה ניתנה לטעם ולמראה - אינה בטלה (יש לה חשיבות עצמית) והתבשיל אסור.
 - 1.2. כשהביצה ניתנה רק בשביל עצם ריבוי התבשיל - בטלה (אין לה חשיבות עצמית) והתבשיל מותר.

 2. כלבו: ביצה שנתערבה בתבשיל - אם יש ביטול, הכל מותר חוץ מהביצה.
 - ג. שו"ע: ביצה שנתערבה ביו"ט בשוגג, האם טעמה בטל בתבשיל:

 1. כשהביצה ניתנה בתבשיל לריבוי - אם יש 60 כנגדה, הכל מותר חוץ מהביצה.
 2. כשהביצה ניתנה לטעם או מראה - הכל אסור.

ד. משנה ברורה :

1. אם מדובר שהביצה נתערבה במזיד- התבשיל אסור, כיון שאין לביצה שום ביטול
2. ביצה בקליפתה- התבשיל מותר אף שאין 60 כנגד הביצה, כיון שהביצה אינה נותנת טעם מחמת קליפתה
3. ביצה שנתבשלה עם עוד ביצים אחרות-
 - (1) משמע מהשו"ע: שכל הביצים אסורות, מדין תערובת מין במינו
 - (2) הרמ"א ביו"ד: שאר הביצים מותרות
 - (3) למעשה: יש להקל כרמ"א במקום מניעת שמחת יו"ט

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיג:

ואבי העזרי אסר אפילו התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה ביו"ט, וכ"כ הר"ם מרוטנבורק. ולפי מה שפי' ר"ת, דהא דאמרין: דבר שיש לו מתירין- לא בטיל, דוקא כשהוא בעין, אבל טעמו- בטל בס', היה נראה שהתבשיל מותר, כיון שלא נתכוין לבטלה.

בית יוסף שם ג:

ואבי העזרי (סי' תשטו) אסר אפילו התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה ביו"ט. כך כתב המרדכי בריש ביצה (סי' תרמ) וכן פסק בשערי דורא (סי' עד) דאם ליבנו מאכל בספק ביצה שנולדה ביום טוב או מילאו ממנו תרנגול- אסור.

ולפי מה שפירש רבינו תם (בספר הישר חידושים סי' תש) דהא דאמרין דבר שיש לו מתירין דוקא כשהוא בעין וכו', היה נראה שהתבשיל מותר כיון שלא נתכוין לבטלה. נראה דאין זה מוכרח, דאיכא למימר דלר"ת נמי אסור משום דלחזותא וטעמא עבד, וכל מידי שנעשה לתת טעם- לא בטיל, וכן כתב המרדכי דמטעם זה גם כן היה אומר אבי העזרי דלא בטיל.

...כתב הכל בו (סי' נח יט.) ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג בו ביום עם בשר ותבשיל- הכל מותר חוץ מן הביצה שמניח עד למחר, דהא קיימא לן (חולין סד:) גיעולי ביצים מותרות, דמיא דביעי הוא, שאין נותנין טעם כלל, וכתב שזה היה מעשה בלונל בביצים שנולדו ביום טוב והושמו בטפילה שקורין פנאד"ה והתירו הכל חוץ מן הביצים ע"כ. ולפי מה שכתב רבינו בשם רבינו תם בלאו האי טעמא נמי שרי, דטעמו בטל בששים.

שולחן ערוך שם:

ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל:

- אם יש ס' כנגדו- הכל מותר חוץ מן הביצה;
- אבל אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עבד- לא בטיל.

משנה ברורה:

1. ביצה בקליפתה- התבשיל מותר אף שאין 60 כנגד הביצה, כיון שהביצה אינה נותנת טעם
2. ביצה שנתבשלה עם עוד ביצים אחרות-
 - א. משמע מהשו"ע: שכל הביצים אסורות, מדין מין במינו
 - ב. הרמ"א ביו"ד: שאר הביצים מותרות, כי הטעם בטל
 - ג. למעשה: יש להקל במקום מניעת שמחת יו"ט
3. אין טעם הביצה בטל כשהיא עשויה לשם:
 - (1) מג"א: חזותא + טעמא
 - (2) ש"ך, הגר"א: חזותא וטעמא

(ו) בשוגג - דאם היה במזיד- לא היה מהני ליה הבטול, אף דהוא איסור דרבנן, כמבואר ביו"ד סי' צ"ט סי' 91: (ז) הכל מותר - בין שהיתה הביצה שלמה וקלופה [דאם לא היתה קלופה היה מותר אפילו בדליכא ס' כנגדה בין שנתבשל עם בשר ותבשיל ובין שנתבשלה עם ביצים אחרות, דלא יהיבא טעמא כשהיא בקליפתה כמבואר ביו"ד סי' פ"י⁹²] ובין שנטרפה ונתערבה עם התבשיל דהא דק"ל דבשר שיש לו מתירין לא בטיל הוא דוקא כשהוא מין במינו אבל לא זה שהוא מין בשאינו מינו: (ח) חוץ מן הביצה - משמע שהביצה עדיין שלמה ואפ"ה דוקא כשנתבשלה עם בשר- שרי, אבל עם ביצים אחרים אף שהוא מכיר אותה ביצה, מ"מ אסורים כל הביצים, דמין במינו הוא ולא בטיל בדבר שיש לו מתירין אבל דעת רמ"א ביו"ד

⁹¹ שו"ע יו"ד הלכות תערובות סימן צט סעיף ו: איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור...

⁹² שו"ע יו"ד פו, ה: ביצת עוף טמא שנתבשלה עם אחרות, אם היא בקליפתה, אינה אוסרת. ואם היא קלופה, אוסרת

סימן ק"ב ס"ד⁹³ בהג"ה דכיון שהוא רק טעמו בלבד ולא ממשו של איסור בטיל, אפילו בדבר שיש לו מתירין, ובמקום מניעת שמחת יום טוב יש לסמוך ע"ז: (ט) מידי דלחזותא וטעמא וכו' - המ"א מפרש דבעינן דוקא תרוייהו: 1. חזותא 2. וטעמא אבל בש"ך ביו"ד סי' ק"ב סק"ה⁹⁴ וכן בביאור הגר"א שם⁹⁵ מפרשים דהכונה לחזותא או לטעמא: (י) לא בטיל - דנחשב עי"ז כמין במינו לא בטיל בדבר שיש לו מתירין.

עירוב תבשילין

21. במה מערבין לכתחילה ובדיעבד?

תשובה לעיל

22. המתענה ביו"ט הסמוך לשבת, האם מותר לו לבשל לאחרים?

לצורך היום, או לצורך השבת?

למסקנה:

א. **בישול ביו"ט: מהרי"ו, רמ"א:** אסור לבשל לאחרים לצורך היום, כי לא שייך לומר "הואיל" כשאסור לו לאכול

ב. **בישול ביו"ט הסמוך לשבת:**

1. **מג"א:** אסור לו לכתחילה לבשל לצורך השבת, כיון שאינו צריך לבישול זה עתה, וממילא אין זה בכלל אוכל נפש. אולם שאר בני ביתו מותרים לבשל בעבורו

2. **האחרונים:** מפקפקים על עיקר דינו של הרמ"א, ולכן הם סוברים שעכ"פ מותר לבשל ביו"ט הסמוך לשבת, כיון שהוא הניח בעצמו עירוב תבשילין, ועל כן דינו כמי שאכל כבר כדי שביעה, שאסור לו לבשל עבור עצמו, אך בכל זאת מותר לו לבשל עבור אנשים אחרים שרוצים לאכול, ועל כן יש להתיר

חידושי דינין והלכות למהר"י ווייל סימן נה: הר"ר שמעון ז"ק שאל אותי מי שמתענה בר"ה אם יכול לאפות ולבשל לאחרים, והשבתי לו דאסור כיון דאינו יכול לאפות ולבשל לעצמו אינו יכול לבשל לאחרים ואין להתיר מטעם הואיל ויכול לשאל על נדרו דלא אשכחנ' דמותר מטע' הואיל אלא היכא דמותר לבשל לעצמו בלא הואיל כגון לאפות חלה היכא דאיכא כהן קטן בעיר, וכן האופה מיי"ט לחול.

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תקנז (ו) כתב מהר"י ווייל (דינין והלכות אות נה) מי שמתענה ביום טוב- אסור לו לבשל לאחרים, דכיון שאינו יכול לבשל לעצמו- אסור לבשל לאחרים, כמי שלא הניח עירוב, דאסור לבשל לאחרים.

הרמ"א שם סעיף כ: ...ומי שמתענה ביו"ט- אסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום, דהוי כמי שלא הניח עירוב, שאינו מבשל לאחרים (מהרי"ו).

משנה ברורה סימן תקנז: (סה) דהוי כמי שלא הניח עירוב וכו' - ר"ל כמו דקיי"ל דאותו איש שלא עירב- אסור לבשל מיי"ט לשבת, אפילו בשביל אחרים, כיון שאסור לבשל בשביל עצמו, כן ה"ה ביום טוב גופא, מי שמתענה, דאסור לבשל בשביל עצמו, כיון שא"צ לה, ממילא לא הותר לו לבשל גם בשביל אחרים. וכתב המ"א דממילא אם איקלע זה ביום טוב הסמוך לשבת- אסור לבשל בעצמו לכתחלה על שבת, אף שהניח עירוב, אבל בני ביתו או אחרים- אופין ומבשילין לו משלו, דאין קמחו נאסר, הואיל והניח עירוב תבשילין.

ועיין באחרונים (שער הציון (צו) הבית מאיר והמאמר מרדכי ונהר שלום, [וגם האליה רבה בסימן תקצ"ז הביא בשם הגהות מימוני שחולקים על מהרי"ו], וכתבו דאינו דומה למי שלא עירב מערב יום טוב, דהתם כיון שלא עירב- איסור יום טוב חייל עליה, מה שאין כן בזה שהאיסור לא בא עליו רק משום שאינו יכול לאכול, ודומה זה למי שכבר אכל כדי שביעה והוא סמוך לערב, שבדאי לא יצטרך עוד לאכול יותר, וממילא אסור אז בודאי לבשל בחנם, ואפילו הכי אי מקלעי אז אנשים אחרים לביתו- מותר לו לבשל בשבילן, והכי נמי דכוותיה, עיין שם שהאריכו בזה) שמפקפקים

⁹³ הרמ"א ביורה דעה הלכות תערובות קב, ד: הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו- בטל (טור א"ח סי' תקי"ג ובארן והג"א סוף עבודת כוכבים ומהר"א בשם מהרי"ח). וכן אם אין איסורו מחמת עצמו, בטל

⁹⁴ ש"ך יורה דעה סימן קב ס"ק ה: מיהו אם לבנו כו' - כיון דלחזותא עביד- לא בטיל, כדאיתא בא"ח סי' תקי"ג ס"ג וע"ש.

⁹⁵ ביאור הגר"א על שו"ע יו"ד קב, א: ...כל שבא לתקן בין לחזותא או לטעמא הוי כמין במינו...

על עיקר דינו דרמ"א, וע"כ ביום טוב הסמוך לשבת, אם אין לו אחרים שיבשלו בעבורו- מותר לו לבשל בעצמו, וכן אשה משרתת שמתענה ביום טוב, ג"כ יכולה לבשל לצורך בעה"ב.

אליה רבה סימן תקצז: כתב מג"א סי' תקכ"ז [ס"ק כב] המתענה ביום טוב שחל להיות ערב שבת אסור לבשל מיו"ט לשבת, דעיי' עירוב לא מהני אלא מטעם הואיל ואי מיקלעי אורחים, והכא כיון שהוא אסור לבשל לאחרים לא שייך האי טעמא. ומ"מ אחרים אופין ומבשלין לו ע"כ. **ולענ"ד להתייר**, דהא כתבתי לעיל דמדינא מותר גם לאחרים, א"כ קרינן ביה הואיל, כיון דאין איסורו לאחרים אלא משום מראית עין.

שנת תשע"ג אב

פסח

בדיקת וביעור חמץ

1. האם יכול למנות שליח שיבדוק את חמצו, ומי יברך על בדיקת החמץ?

למסקנה: יכול למנות שליח לבדוק חמצו, והשליח גם יברך, אף שהמצווה מוטלת על בעל הבית, כי עכ"פ גם הוא עושה מצווה בבדיקה ובעל הבית אינו בודק כלל

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלב סעיף ב:

בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים. ואם בעל הבית רוצה, יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך ברכה שבירך בע"ה.

משנה ברורה (י) על סמך ברכה וכו' - ואם הבעה"ב אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדוק, אותו אחר מברך, דהוי כשלוחו גם לענין הברכה

מגן אברהם ס"ק ו על סמך ברכה - משמע דאם בע"ה אינו בודק רק מצוה לאחי לבדוק, אותו אחר מברך. וצ"ע, דהיאך יברך? הא אין המצוה מוטלת עליו לבדוק! ול"ד למ"ש סי' תקפ"ה גבי שופר שהתוקע מברך, דשאני התם שהשומ' שומע הברכ' ויוצא בברכתו, אבל הכא למה יברך הבודק כיון שאין המצוה עליו?

וְצ"ל דמ"מ מצוה קעביד, דומיא דמילי שהמצו' על אבי הבן, ומ"מ אם אחר מל, אותו אחר מברך, וע' בטור י"ד סי' רס"ה.

מחצית השקל שם: משמע כו'. מדכתב: יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שמברך כו' על סמך ברכה שבירך בעל הבית, משמע שגם הם חייבים לברך, אלא שיוצאים בברכת בעל הבית, וא"כ אם אין בעל הבית בודק ואינו מברך- צריך האחר הבודק לברך.

2. האם אדם יכול למנות שליח שיבטל את חמצו, ומהו נוסח הביטול? באר

הדין כיצד תנהג אשה שבעלה אינו בבית לעניין ביטול חמץ

למסקנה:

א. ב"י:

- (1) העיטור, הר"ן: שליח יכול לבטל חמצו
- (2) יש אומרים: שליח אינו יכול לבטל חמצו של בעה"ב, כיון שביטול פועל מדין הפקר, ושליח אינו יכול להפקיר את נכסיו של בעה"ב
- (3) ב"י: שליח יכול לבטל חמצו:

1. **גילוי דעת- די בגילוי דעת של בעה"ב, כיון שמדין תורה החמץ אינו ברשותו של אדם בפסח, וכל מה שהוא ברשותו זה דין מיוחד, ולכן די בגילוי דעת שאינו חפץ בו כדי שכבר לא יהיה ברשותו**

2. **ביטול אינו בכלל הפקדונדר** - אף שהפקד לא מועיל בשליחות, כיון שהפקד פועל מדין נדר (רמב"ם), ואדם לא יכול לנדור נדר בשליחות, אך כאן שיש צורך רק בביטול, שאינו קשור לנדר, מועילה בו שליחות

ב. שו"ע: בעל הבית יכול למנות שליח שיבטל את חמצו

ג. משנה ברורה: עם זאת, ראוי שיחזור ויבטל גם בעצמו, לחוש לדעת האומרים שלא ניתן למנות שליח לבטל

ד. נוסח הביטול ע"י שליח: הרמ"א ע"פ מה"ר ישראל ברין: חמצו של פלוני יהא בטל וכו' משנ"ב:

1. ביום יאמר: "כל חמירא דאיכא ברשותיה דפלוני, ידיע ביה ודלא ידיע ביה וכו'".

2. בלילה יאמר: "דלא ידיע ביה"

ה. **אישה שבעלה אינו בבית:**

1. **רמ"א:** טוב שתבטל היא, כשידוע לה שבעלה לא רגיל לבטל, וזה מועיל, כי הדבר נחשב כמו שבעלה נתן לה במפורש רשות לבטל. **בה"ל:** יש שמפקקים על זה שהיא תוכל לבטל בלא רשות מפורשת מבעלה, אך יש ללמד זכות מצד שאשתו כגופו

2. **משנ"ב:** אם האישה בעצמה מינתה שליח לבטל, בכל זאת טוב שהיא תאמר את נוסח הביטול בעצמה, כיון שאף בבעלה עצמו שממנה שליח, יש מחלוקת אם מועיל מינוי שליח לבטל החמץ, כל שכן שיש ספק אם מועיל שליח שהתמנה ע"י האישה

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תלד (ה) וכתב מהרי"ל (שם) כשמבטל ע"י שליח יעמוד אצלו. ובתשובות מה"ר ישראל ברין דהשליח צריך לומר בהדיא: "חמצו של פלוני יהא בטל".

בית יוסף שם אות ד:

(1) העיטור, הר"ן: שליח יכול לבטל חמצו

(2) יש אומרים: שליח אינו יכול לבטל, כיון שביטול פועל מדין הפקד, ושליח אינו יכול להפקיד את נכסיו של בעה"ב

(3) ב"י: שליח יכול לבטל חמצו:

1. **גילוי דעת** - די בגילוי דעת של בעה"ב, כיון שמדין תורה החמץ אינו ברשותו של אדם בפסח, וכל מה שהוא ברשותו זה דין מיוחד, ולכן די בגילוי דעת שאינו חפץ בו, כדי שלא יהיה ברשותו

2. **ביטול אינו בכלל הפקדונדר** - אף שהפקד לא מועיל בשליחות, כיון שהפקד פועל מדין נדר (רמב"ם), ואדם לא יכול לנדור נדר בשליחות, אך כאן שיש צורך רק בביטול, שאינו קשור לנדר, מועילה בו שליחות

ושלוחו יכול לבטל. כן כתב הרב המגיד בפרק ב' (ה"ב) בשם **בעל העיטור** (ח"ב הל' ביעור חמץ קכ:) וכן כתב גם כן הר"ן בפרק קמא דפסחים (ג: סוף דבור ראשון) ו**שיש אומרים** דכיון דביטול מתורת הפקד נגעו בה, שליח לא מצי מבטל, שהרי אם אמר אדם לחבירו: "הפקד אתה נכסי" - אין בכך כלום, עד כאן.

ולי נראה דאף על גב דביטול מדין הפקד נגעו בו, שפיר **יכול לבטל על ידי שליח**, משום דכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם, אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, **בגילוי דעתא** דלא ניחא ליה דלהוי ליה זכותא בגויה כלל - סגי.

אי נמי, דטעמא דבהפקד לא מהני שליחות, היינו משום דהפקד יש לו דין נדר, כדמוכח בפרק קמא דנדרי (ז.), וכדכתב הרמב"ם בהלכות נדרי (פ"ב הי"ד⁹⁶) וכיון דדין נדר יש לו, משום הכי לא מהני ביה שליחות, שהאומר לחבירו: "קבל עליך נדר זה בשליחותי, שאהא אסור בו" - אינו כלום. אבל **ביטול שאינו ענין לנדר**, שפיר **מהני ביה שליחות**.

כתב **הכל בו** (שם ע"ד): **אם אין האיש בביתו**, יבטל במקום שהוא בו, ואם אינו עושה כן, **מוטב שתבטל אשתו**, וראוי להזכירה בזה, כדי לצאת ידי ספק.

שו"ע תלד, ד: שלוחו יכול לבטל. (וכשמבטל שליח צריך שיאמר: חמצו של פלוני יהא בטל וכו') (תשו' מהרי"י ברי"ן). אם אין האיש בביתו, יבטל במקום שהוא; ואם אינו עושה כן, טוב שתבטל אשתו.

משנה ברורה: (יד) שלוחו - היינו כשצוה לשליח **לבטל חמצו**, אבל אם צוה לו **לבדוק** - לכו"ע אינו יכול לבטלו [מ"א ושי"א]: (טו) יכול לבטל - **דאע"ג דבטול הוא מטעם הפקד**, והאומר לחבירו: "לך והפקד נכסי" - אין בכך כלום עד שיפקירם הוא בעצמו, הכא **לענין חמץ** - יש להקל, שהרי החמץ בשעה שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא אינו שלו, שהרי אסור בהנאה, אלא שהתורה העמידו ברשותו לענין שיעבור עליו, לפיכך **בגילוי דעת בלבד** שהוא מגלה דעתו דלא ניחא ליה דליהוי ליה זכותא כלל בגויה - **סגי. ויש מחמירין** בזה,

⁹⁶ רמב"ם הלכות נדרי פרק ב הלכה יד: ההפקד אף על פי שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו

ובשעת הדחק יש להקל, דרוב הפוסקים הסכימו לדעת המחבר (ששליח יכול לבטל חמצו). ומ"מ כ"ז דוקא כשעשה שליח ע"ז, ובלא שליחות אין יכול לבטל חמצו של חברו, אף היכא דזכות הוא לו, כגון שהוא בדרך ושכח לבטל [פמ"ג בפתיחה]: (טז) חמצו של פלוני - דהיינו **שלא יאמר: "דאיכא בביתא הדין"**, דלמא יש לו במקום אחר. וכתבו האחרונים שיאמר:

א. ביום: "כל חמירא דאיכא ברשותיה דפלוני דידע ביה ודלא ידע ביה וכו'".

ב. ובליילה יאמר: "דלא ידע ביה".

אפוטרופוס של יתומים חייב לבדוק ולבער ולבטל, ובמקום שנותנין שכר על הבדיקה נותן שכר. ואם עבר ולא ביער ולא ביטל ועבר עליו הפסח - אין לחייבו, כיון שאינו חייב אלא בפשיעה. ויתום קטן שאין לו אפוטרופוס ועבר עליו הפסח, אפשר שאין לאסור החמץ שלו, דלמאן נקנסיה [פמ"ג וע"ש עוד מה שכי בזה]: (יז) אם אין האיש בביתו - ולא מינה שליח לבטלו. ולפי מה שכתבנו מקודם דיש מחמירין דלא מהני שליח לבטל, נכון שיבטל שם במקום שהוא בעצמו ג"כ, אפילו אם עשה שליח לבדיקה ובטל.

(יח) ואם אינו עושה כן - לכאורה מנא ידעה האשה שאין הבעל מבטל במקומו? אלא הכונה שאין הבעל רגיל לעשות כן, וא"כ חיישינן שמא ישכח. לכן, טוב שתבטל אשתו אף שלא צוה לה לבטל, דמסתמא כמו שנתן לה רשות דמי, וראוי להזהירה ע"ז, ומ"מ אין כדאי לכתחלה לסמוך לגמרי על בטול אשתו, כיון שמ"מ אינו שלה, ויבטל במקום שהוא: (יט) שתבטל אשתו - ותאמר: "כל חמירא דאיכא ברשות בעלי דידע ביה וכו'". ואם אינה מבינה לה"ק, תאמר בלשון שמבינה וכנ"ל. ואפילו אם אינה יודעת בעצמה לבדוק, ומינתה שליח לבדוק חדריה מחמץ, מ"מ הבטול טוב יותר שתעשה בעצמה בלשון שמבינה, שאף להבעל בעצמו יש מפקפקים על מינוי השליחות על הבטול, וכ"ש לאשתו שהחמץ בעצם אינו שלה. ואלמנה - כיון שהחמץ שלה, תוכל לבטל בעצמה, או לעשות שליח וכנ"ל לגבי איש.

ביאור הלכה סימן תלד סעיף ד:

* שתבטל אשתו - עיין מ"ב והוא מהמ"א. ודע דעיקר הדין של בטול אשתו במקום שלא צוה אותה ע"ז, מפקפקים האחרונים בזה, ומ"מ במקום הדחק יש לסמוך ע"ז, דאשתו כגופו לענין זה. ומסתמא כמו שנתן לה רשות דמי. כן משמע מביאור הגר"א, וכ"כ בבגדי ישע ומור וקציעה ודה"ח, ולפי דבריהם לכאורה תוכל לעשות ג"כ שליח, וכ"כ בשע"ת בשם הרמ"ע וכ"כ בדה"ח. מ"מ לכתחלה טוב יותר שתבטל בעצמה כמו שכתבתי במ"ב, ובפרט שיש מחמירין בזה עיין עט"ז ומקו"ח.

3. בתי כנסיות ובתי מדרשות, האם חייבים בבדיקת וביטול חמץ, והאם

מברכים על בדיקה זו?

תשובה לעיל

הכשר כלים לפסח

4. איך מכשירים שיש ושולחן אכילה לפסח?

למסקנה:

א. טור, ב"י, הגהמ"י, שו"ע: לערות רותחים

ב. משנ"ב:

1. כוונת השו"ע: עירוני רותחים מכלי ראשון

2. מהרי"ו: יניח אבן מלובנת ויגלגלה על השולחן וישפוך במקביל מים רותחים במקום שהאבן נוגעת,

ואז די שהרותחין באו מכלי שני

■ אמנם בדיעבד - מועיל רק ע"י עירוני רותחים

3. יש שכתבו שבנוסף לכך יש להניח מפה על השולחן לחציצה, ויש להחמיר בכך בשולחנות שיש בהם

חריצים

ג. "שיש": פסקי תשובות: יש לערות עליו רותחים מכלי ראשון ולכסותו במפה, ואין צורך ללבן באבן

מלובנת. כמו כן, בשולחן שחושש לקלקול, די בכיסוי מפה. אמנם בשעת הדחק, די בכל אלו בעירוני רותחים

בלבד.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: השלחנות והתיבות שמצניעין בהן אוכלין כל השנה, רגילין לערות עליהן רותחין, לפי שלפעמים נשפך המרק מן הקדירה לתוכן.

בית יוסף שם, כ: השולחנות והתיבות שמצניעין בהם אוכלים כל השנה וכו'. זה לשון הגהות מיימון בפרק ה' (ה' הגעלה) שולחנות ותיבות- נהגו לשפוך עליהם מים רותחים, כי פעמים נופל עליהם, ובהם חמץ רותח, כגון פשטידא ומרק עכ"ל. ומשמע מדבריו, שאף על פי שאין מצניעין בהם אוכלים, צריך לשפוך עליהם מים רותחים, משום דחיישינן שמא שום פעם נשפך עליהם מרק חם.

שו"ע שם: השלחנות והתיבות שמצניעים בהם אוכלין כל השנה, רגילים לערות עליהם רותחין, לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה לתוכן.

משנה ברורה (קיג) שמצניעים בהם אוכלים – חמין, אבל סתם תיבות- א"צ הגעלה: (קיד) לערות עליהם וכו' - מכלי ראשון. **ומהרי"ו** סימן קצ"ג פסק דלא מהני עירוי, מפני שלפעמים משים עליו פשטיד"א חם, והוא כאלו נשתמש בכלי ראשון. אלא יכשירם ע"י אבן מלובן, וישפוך עליו רותחין, ויגלגל למקום אחר, וישפוך עליו, כדי שילכו הרותחין בכולו. [ובזה די אפילו אם הרותחין הוא מכלי שני, דהא נרתחין על הדף והוא ככלי ראשון] ואז מותר להניח עליהם אפילו מצה חמה, ובדיעבד מותר ע"י עירוי לבד, ועיין לעיל בס"ו בהג"ה ובמ"ב שם: (קטו) רותחין - **ויש שכתבו** שצריך להניח עליהם עוד מפה או ד"א החוצץ שמא נדבק בו עדיין עוד חמץ בעין ועיין בא"ר שמסיק דכן ראוי לנהוג בתיבות ומגדלים, דכמעט א"א לטהרן שלא ישאר מאומה בין הדבקים. אבל בשלחנות פשוטין- אין להחמיר, ועיין לקמן בסימן תנ"ב ס"א וב' במ"ב שם.

פסקי תשובות:

ובכלל דין זה, השיש שבמטבח, ואף כי המנהג לכסות את השיש, מכל מקום יש לערות עליו מים רותחים מכלי ראשון, ואח"כ לכסותו, ואין צריך אבן מלובנת (כי כיון שמכסים השיש בכיסוי, העירוי אינו אלא חומרא, ואף בלא כיסוי השיש, מקילים בדיעבד דדי בעירוי בלא אבן מלובן, כמב' במ"ב ס"ק קי"ד ועי"ע ס' שאלו ציון ח"ב ס' כ"ג שמקיל בשלחנות שיש חשש שיתקלקלו ע"י אבן מלובן שדי בעירוי רותחין, אף שנאסרו ע"י דבר גוש רותח שהונחו עליהם, דיש לסמוך על השיטות דדבר גוש ל"ה ככ"ר, והיינו אפילו בלא כיסוי- קובץ מבית לוי שם מ"ב) (וכן את החרסינה שעל קיר המטבח מעל השיש יש לשפוך עליו מים רותחים מכלי ראשון ולכסות עד גובה הקדירות) ויהיה השיש נקי ומנוגב בשעה שמערה עליו המים רותחים.⁹⁷

והשלחנות שאוכלים עליהם, לכתחילה טוב לערות גם עליהם מים רותחים מכלי ראשון ולכסותם באיזה כיסוי כנהוג, ובשלחנות שחושש שמא יתקלקלו ע"י עירוי מים רותחים עליהם, די בכיסוי (ס' תנ"ב סק"כ עי"ש דרכ"ת יו"ד ס' קכ"א סקס"ח ערוה"ש שם סעי' ד' ובשו"ת אז נדברו ח"ו ס' נ"ט שבזמננו אין נוהגין להגעיל את השלחנות שאוכלים עליהם, משום שאין הדרך להניח עליהם חמץ חם, ואף אם קורה שמניחים, הוי מיעוט דמיעוט, ואף לרמ"א דאזלי בתר מיעוט תשמישו, הכא עדיף טפי. שלחנות שאין אוכלין עליהם אלא באמצעות מפה וכדו', אין צריכים הכשר, אלא ניקוי היטב ומפה לפסח) חוץ משלחנות אלו שלשים עליהם דרך קבע עיסות חמץ, שיש מדינא לערות עליהם רותחין ולכסותם בכיסוי,

וכשמערה המים רותחים על השיש והשלחנות וכדו', הדרך המובחרת שיערה מקומקום או מיחס מים שאינו בחזקת חמץ, דהיינו שלא בישלו בו חמץ, ואף שיש לחשוש שנפל איזה פירורי חמץ לתוכם במשך ימות השנה- כבר נתבטל בס', אבל לא יערה מכלי שמבשלים בו חמץ, ואף אם הוא אינו בן יומו, כי לענין פסח יש לחשוש לכל החומרות כמב' בס' תנ"ב מ"ב סק"ג⁹⁸, ואם ירצה, יוכל לערות על השיש מכלי של פסח, (דכשהשיש אינו בן יומו, מותר לערות עליו מכלי פסח לכתחילה. אבל, אם הוא בן יומו, יש לחשוש לשיטות הסוברים שניצוק- חיבור, והמים מחברים את הכלי לשיש של חמץ, ונאסר הכלי ויש להכשירו) אבל בתנאי שלא השתמשו בשיש בדברים חמים, כ"ד שעות קודם ההכשר.

⁹⁷ משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף ו ס"ק נ': וינגב השלחן תחלה כדי שלא יצטנן המים הרותחין ששופך [ח"י].

⁹⁸ משנה ברורה סימן תנב ס"ק יג: נהגו לכתחלה להחמיר בכל החומרות

5. כלי חרס שהיה בו חמץ כבוש או מלוח, האם ובאילו תנאים ניתן

להכשירו לפסח?

תשובה לעיל

6. האם אפשר להכשיר כלים לפסח, במים שהוחמו באמצעות דוד שמש?

למסקנה: לא מועיל

שו"ע תנב, ה: אין מגעילין בחמי טבריה, אפילו כלים שדינם ככלי שני, מפני שאינה תולדות האור, וכבולעו כך פולטו, מה בולעו ע"י תולדות האור, אף פולטו ע"י תולדות האור

ע"פ זה כתב הרב שלמה זלמן הבלין (כתב עת צוהר שנת תשנ"ט קיט-קכ) שדין דומה הוא להגעלה במים שחוממו בדוד שמש. והטעם הוא, שאינה דומה בליעה ע"י חמי האור כמו ע"י מים שחוממו בכוח השמש. וכמו שמצינו במסכת שבת (לט, א) שבישול בחמה- מותר בשבת. בספר אגלי טל הוא מביא ראיות לכך שיש שינוי מהותי בין בישול בחמי האור ובין בישול בחמה. אולם האגרות משה מסביר שהעניין המהותי בבישול חמה, הוא בכך שאין דרך בני אדם לבשל בדרך זו.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן נב: "הנה בדבר בשול בחמה דליכא איסור בשבת שפרש"י בשבת דף ל"ט וכן הר"ן מטעם דאין דרך בשול בכך".

ממילא, לפי האגרות משה אין כאן שינוי מהותי בבישול. אמנם ייתכן שגם האגרות משה יודה שיש עכ"פ שינוי מהותי בדבר לעניין הפליטה של הבלוע בכלי, ולפי זה לא יועיל להגעיל במים שחוממו בדוד שמש.

מצינו עוד פוסקים שסברו שאין להשתמש להגעלה, במים שיצאו מדוד שמש: הרב ישראל פיישר בשו"ת **אבן ישראל** (חלק ט עמוד קב), וכן הביא משמו בהערות, הרב יעקב אהרון, והוסיף שם שעכ"פ **הגרי"ש אלישיב** אמר שמועיל לקחת מים מדוד שמש ולהרתיחם, ודינם כחמי האור, כיון שהרתיחה היא ע"י האש.

הרב משה פריזיס⁹⁹: דיני הגעלה: יד. מי ההגעלה הרתחים הכשרים להגעיל בהם היינו דוקא שנתחממו על ידי האש, אבל אם נתחממו על ידי השמש או על ידי מעינות טבעיים כגון חמי טבריה וכיוצא בזה- אינם כשרים להגעלה אפילו אם הם רותחים ומעלים בועות, ואפילו כלים שדינם ככלי שני אין להגעיל בתוכם מפני שאינה תולדות האור, והלכה רווחת בידינו כבולעו כך פולטו, מה בולעו על ידי תולדות האור, אף פולטו על ידי תולדות האור.

⁹⁹ http://www.ateret4u.com/online/f_01897.html?dyn

הכנת המצות

7. טל, מי רגלים, דם, חלב, האם מחמיצים?

למסקנה:

- א. **חלב**: טור ע"פ הרא"ש, וכן פסק הרמ"א: אינו מחמיץ
- משנה ברורה: דין חלב כמי פירות, ולכן עם מים הוא ממהר להחמיץ
- ב. **מי רגליים**:
1. מרדכי בשם רבינו מאיר: אינו מחמיץ, ועל כן אין לאסור את החיטים שנפלו מי רגליים לתוכם, אא"כ יראו ביקוע בחיטים
2. רבינו ירוחם וארחות חיים, וכן פסק השו"ע: מחמיץ
3. משנ"ב: השו"ע פסק שמי רגליים מחמיצים בשל אדם, אך בשל בהמה וחיה - ישנה מחלוקת. בה"ל: יש להקל כשיש ספק, אם מדובר שחתול הטיל מי רגליים
ג. **דם**: רבינו ירוחם וארחות חיים, וכן פסק הרמ"א: אינו מחמיץ
- משנה ברורה: דין דם כמי פירות ולכן עם מים הוא ממהר להחמיץ
ד. **טל**: ירושלמי וכן פסק השו"ע: מחמיץ

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תסו: חלב שנשפך ע"ג חטין - אינו מחמיץ דחשיב מי פירות, ע"כ מה שדימה זיעת החומה לרוק, לומר שמחמיץ, היה מסתבר **לא"א ז"ל** לדמותו לזעת אדם, שאינו מחמיץ.

בית יוסף שם ה' (ב): כתב המרדכי בפרק כל שעה (סי' תקסט) **רבינו מאיר** (מהד' כהנא פסקים תלד) כתב על העכברים שהטילו **מי רגלים בחטים**, דאפילו למר עוקבא דאמר (מ.) לא נתבקעו ממש, הכא **אין לחוש**, דקרוב הדבר לודאי **דמי רגלים אין מחמיצין**, דאם היו מחמיצין, היו כל החטים מבוקעים, ואף על גב דפרק קמא דבכורות (ז.) גבי מי רגלים קאמר: **מיא עייל מיא נפיק (ומשמע שמי רגליים מחמיצים כדין מים)**, מכל מקום **אין לאסור, אלא אם כן יראה ביקוע עכ"ל**.

ורבינו ירוחם (נ"ה ח"ה מו ע"ג) כתב **דמי רגלים מחמיצין**.

ודם כתב **דאינו מחמיץ** וכ"כ **בארחות חיים** (הל' חו"מ סי' נח).

כתוב עוד שם (בא"ח) דכל תולדות המים, כגון מי הפה והחוטם והעין והאוזן ומי רגלים - מחמיצין.

ירושלמי (פ"ג ה"א): **הטל - מחמיץ**.

שולחן ערוך שם: הטל, מחמיץ. וכן מי רגלים ומי הפה והחוטם והעין והאוזן; (אבל דם) (רבי ירוחם) וחלב וזיעת אדם (אינו מחמיץ) (טור).

משנה ברורה: (כב) הטל וכו' - כל הני דמחמיצין, היינו אם שהה בלא עסק, שיעור חימוץ, דלא גרע ממים, דע"י התעסקות אינו בא לידי חימוץ: (כג) וכן מי רגלים - היינו דאדם, בין שהוא גדול בין שהוא קטן, אבל דבהמה ושאר בע"ח, יש דעות בין הפוסקים אם מחמיץ: (כד) ומי הפה והחוטם וכו' - בין של אדם בין של שאר בע"ח, והטעם בכ"ז דכל אלו הם תולדות המים, והיו כמים: (כה) אבל דם - וה"ה דמי המרה ג"כ אין מחמיצין, דהו כדם וליחה סרוחה, וא"כ מותר לעשות ממנו עיסה לרפואה: (כו) וחלב - בקמ"ץ וה"ה חלב בציר"י, [וכן שומן] אפי' רותח וצלול וכ"ש נקדש, והטעם בכ"ז דאינו אלא כמי פירות ואין מחמיצין, ואף על גב דחלב ודם בלא"ה אסורין, מ"מ בטל בששים, משא"כ חמץ בפסח - שהוא במשהו... (כח) אינו מחמיץ - הנה הם שוים כולם לזה שאינו מחמיץ כשהוא לבדו, אבל מ"מ יש חילוק ביניהן **דחלב [וכן חלב ושומן ודם] דינו כמי פירות לכו"ע, ועם מים ממהר להחמיץ**, ודינו כדלעיל בסימן תס"ב ס"ב¹⁰⁰ ע"ש, אבל זיעת אדם וכן צואה של כל בע"ח כמה אחרונים סוברים דאינו מחמיץ כלל ויש שמחמירין גם בזה.

ביאור הלכה סימן תסו סעיף ה:

* וזיעת אדם - עיין מ"ב מש"כ לענין צואה של תרנגולים וכתב בספר מאמר מרדכי סק"ד **שהורה לאחד שקנה שק של חטים ונמצא בהם צואת חתולים יבשה - דשרי לפסח**, ואף דאין ללמוד היתר לזה מדין

¹⁰⁰ שו"ע תסב, ב: מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך אין ללוש בהם; ואם לש בהם, יאפה מיד.

צואת תרנגולים שברוקח די"ל שאני עופות שאין לחוש למי רגלים שהרי אינם משתינים, דכל מי שאינו יונק אין לו מקום השתן, כמו שכתב בספר שערי שמים מאמר ד', אבל בחתולים יש לחוש שהשתינו כמו שהטילו שם רעי, ובאו לידי חימוץ, מ"מ לא מחזקין איסורא, ושמא לא הטילו מי רגלים כלל או שהטילו רחוק מהחטים או שמא לא נתחמצו החטים ואף אם נתחמצו קצת אינו אלא מיעוטא דמיעוטא, ועוד עיקר דין מי רגלים שנוי במחלוקת כמבואר בב"י ונוסף ע"ז דעת הפר"ח וח"י, דדוקא מי רגלי אדם מחמיץ, ולכן כל שאין רואין שום ריעותא בחטים- אין להחמיר כלל, דאל"כ אין לך מגורה שלא תפול בה ספק זה, וכן עיקר עכ"ל.

8. שק קמח שנרטב ע"י מים, האם יש תקנה לקמח, באר הדין:

א. כשהקמח רטוב

ב. אחר שנתייבש הקמח

ג. וכיצד ינהג במקרה שהקמח נרטב ביום טוב?

למסקנה:

א. כשהקמח רטוב:

1. ר' יצחק מווינא, שו"ע: יסדר הקמח כך שהלחלוות תהיה למעלה, ויזרוק חלק זה, והשאר מותר (משנ"ב: טוב לרקד את מה שנשאר ע"י גוי)
- שו"ע: אם הוא לא יכול לסדר את הקמח כיאות- ירקד את הקמח, והשאר מותר
2. משנ"ב: יש פוסקים:
- 2.1. אם הקמח נרטב בתחתית השק- שייך מה שנאמר לעיל בשו"ע, כיון שהמים לא מתפשטים בשאר השק.
- 2.2. אם הקמח נרטב בחלק העליון-
- 2.2.1. התקנה- אין זה מועיל לאחוז בחלק הרטוב כדי להתיר את השאר, כי יש חשש שחלחלו מים גם לתחתית השק, ולכן חייבים אח"כ לרקד את שאר הקמח מדינא והרי זה מעכב אף בדיעבד (הריקוד במקרה שהקמח נרטב בתחתיתו- אינו מעכב בדיעבד)
- 2.2.2. אם לא עשה כן- בדיעבד יש להקל בשאר הקמח, אם לא ריקד, כשמדובר שהקמח נרטב לפני הפסח
3. עכברים שנשכו הקמח- ירקד הקמח וישהה (לאחר הפסח) או ימכור לגוי את השאר, והאחרונים כתבו שגם בזה מועיל לאחוז במקום הלח ויאכל את השאר ע"י ריקוד תחילה

ב. אחר שנתייבש הקמח:

1. ר' יצחק מווינא: לא מועיל לסדר הקמח, כיון שהקמח מתערב (לח ביבש)
2. שו"ע: כשנרטב קודם הפסח והתייבש - ירקדנו וישמור לאחר הפסח
3. משנ"ב: אולם התיקון של ריקוד בלבד- לא מועיל, אך התיקון הראשון של השו"ע לאחוז המקום המלוכלח- מועיל, ואת השאר ירקד- ומותר באכילה
4. פר"ח: מועיל לאפות את הקמח קודם הפסח, ואין אומרים שהקמח שהחמיץ חוזר וניעור
- מגן אלף: יעשה כנ"ל, ויאכל קצת קודם פסח- ונתלה לומר שאכל את חלק המחומוץ
- משנה ברורה: יש לסמוך על המגן אלף רק בשעת הדחק
5. בה"ל: אם נתייבש בפסח ואף הריקוד היה בפסח עצמו:
- א. מלשון השו"ע: משמע שמותר להשהות אותו
- ב. מגן אלף: פקפק, כי משמע ממקור הדין, שהריקוד מועיל דווקא קודם הפסח, אך בפסח עצמו יזרוק הכל אם לא ניהלו אותו קודם הפסח
- ג. פמ"ג: אין לו שוב תקנה בהרקדה, ואסור להשהות

ג. כשנרטב ביום טוב:

1. ר' יצחק מווינא: כיון שאיסורו במשהו- יזרוק את הכל
2. שו"ע: כשנרטב בפסח עצמו והתייבש בפסח- אסור להשהות אותו
3. משנ"ב: אם מדובר שנרטב ביו"ט, אך עדיין לא שהה כדי שיעור חימוץ- יכול לתת לגוי במתנה
4. משנ"ב: עכברים שנשכו את הקמח ביום טוב- כולו אסור, כי הם נושכים בהרבה מקומות. אך לדעת האחרונים מועיל לתפוס מקום הלח- והשאר יאכל ע"י ריקוד

בית יוסף אורח חיים סימן תסו ז (ב): כתב המרדכי בפרק כל שעה (סי' תקסט): מעשה בא לפני רבינו יצחק מווינא על שק קמח שנפל לטיט בפסח, וצוה להריק השק, ואמר שיש לנהל הקמח כדי שישאר הלחלוח למעלה, וזה יזרוק, והשאר מותר בכך, ודוקא כל זמן שהוא מלוחלח, אבל אם עמד השק עד שנתבש הלחלוחית- לא מהני ניהול, דמיפרך ונכנס עם השאר, ולא ישאר למעלה כלום, וחמץ בפסח במשהו (פסחים ל.), וצריך ליקח קמח אחר לצורך הפסח, וזה ינהלנו. אם ימצא כמו עיסה, זה- יזרוק, והשאר- ישמרנו עד אחר הפסח, ודוקא אם נתיבש קודם הפסח, אזי יכול לשמרו אחר הפסח, דחמץ שלא בזמנו- בנותן טעם, וכאן אינו נותן טעם בכל, כיון שמנהל אותו, אבל פסח, דאיסורו במשהו- יזרקו הכל עכ"ל.

שו"ע תסו, ד: נפלו מים על קמח, או נתלחלח השק, יאחזו בידו כל המקום המלוחלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק; ואם אי אפשר לעשות כן, ירקד הקמח והשאר מותר. ודוקא כל זמן שהוא מלוחלח, אבל אם נתיבש הלחלוחית- לא מהני ריקוד, דמיפרך ומתערב עם השאר, ואסור לאכלו בפסח, אלא ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח; ואם נתיבש בפסח- אסור להשהותו.

משנה ברורה: (ט) נפלו מים - אפילו בפסח גופא: (י) או נתלחלח השק - ממים... (יא) המקום המלוחלח - עם הקמח שבמקום זה וצריך לאחזו מן הקמח עם השק סביב הלחלוח כפי אומד הדעת עד היכן שהגיע הלחלוח ומעט יותר: (יב) כל הקמח שבשק - ונכון לכתחלה לרקד אח"כ גם לכל הקמח הנשאר,

ויש מי שכתב דכ"ז אם הלחלוח היה לצד מטה של השק, דבזה מהני תקנה זו שיאחזו ממקום המלוחלח עד קצה השק, אבל בנפלו המים על השק מלמעלה, מאי מהני במה שיאחזו מלמעלה במקום המלוחלח? אולי הגיעו המים בעומק השק, כדרך מים שנכנסים בעומק למטה, ואפשר נתיבשו שם ג"כ, ואי אפשר להכיר עד היכן מקום המלוחלח! וע"כ באופן זה אין להקל בלי ריקוד מדינא אף בדיעבד, ומ"מ אפשר דבקודם פסח אין להחמיר בזה בדיעבד אם לא ריקד: (יג) ואם א"א לעשות כן - כגון שנתלחלח מצדו בהרבה מקומות, או שחלק גדול משק נתלחלח, או שזרקו השק ממקום למקום ומסתמא נתערב הקמח בתוכו: (יד) והשאר מותר - דבמקום שנתלחלח- יתדבק הקמח, ויהיה כמו עיסה, וישאר למעלה בנפה, והקמח שעובר דרך נקבי הנפה, בודאי לא נגעו בהן המים.

ואם הוא ביום טוב שאסור לרקד קמח יותר מכפי הצורך לו- ירקדנו ע"י עכו"ם כדי לבער החמץ, ואם נפלו המים ביום טוב, ולא שהו המים בקמח עדיין שיעור מיל, יכול ליתן לנכרי במתנה ויצא בזה, כיון שלא נתחמץ עדיין

(טו) לא מהני ריקוד - ואפילו קודם פסח. וכתבו האחרונים דדוקא ריקוד לא מהני בנתיבש, אבל תיקון הראשון שהזכיר המחבר לאחזו במקום המלוחלח [ובאופן שלא טלטלו השק ממקום למקום, ויש להכיר מקום המלוחלח היטב וכנ"ל]- שפיר מהני, ואפילו בנתיבש בפסח, ויאחזו בידו מקום המלוחלח עם הקמח סביב הלחלוח, והשאר- מותר באכילה, ומ"מ ראוי לרקד הנשאר וכנ"ל. (טז) דמיפרך וכו' - ר"ל לפירורים דקים, וירד דרך נקבי הנפה, ויתערב עם הקמח. ואף על גב דבודאי יש ס' כנגדו ומתבטלים קודם הפסח, מ"מ כשיגיעו ימי הפסח שאסורין במשהו, יהיה "חוזר וניעור", ואף על גב דבלח בלח- לא אמרינן חוזר וניעור, וכדלעיל סימן תמ"ז ס"ד¹⁰¹, וקמח בקמח הוא לח בלח, י"ל דפירורים אינם מתבטלים היטב בקמח ובאפי נפשיהו קיימין, ואפשר דאפילו בשעה שלש העיסה ג"כ לא נימוחו ונתערבו, וכשמגיעים ימי הפסח חוזרים ואוסרים.

(יז) ואסור לאכלו וכו' - ואפילו אם אפו קודם הפסח, שאף שהפירור נאפה, הרי הוא חמץ ולא נתבטל, וכנ"ל. ועיין בפר"ח שדעתו דמקרי לח בלח ואינו חוזר וניעור, ועכ"פ מותר לאפות קודם פסח, וכן הסכימו הרבה אחרונים, דאחר שנאפה- נעשה גוש אחד, ונתבטל ואינו חוזר וניעור, ועיין במגן אלה שכתב עוד סניף לזה, שיקח קצת מן הקמח ויאכלנו קודם פסח, ונתלה החמץ במה שאכל, ויש לסמוך ע"ז במקום הפסד. ומ"מ יקח מצות אחרות ללילות ראשונות, דעכ"פ אין זה שמור כהוגן, והי"ה בכל היכי דמכשרינן מטעם ס"ס וכדומה: (יח) בפסח -

ועכברים שנשכו השקים: אם ניכר שאכלו מן הקמח ונתיבש הלחלוחית, יש אומרים שאם הוא תוך הפסח- כולו אסור, דתלינן שהלכו בכמה מקומות בשק, [ורוק שבפי העכבר מחמיץ, כמו רוק של שאר בהמה וחיה]

¹⁰¹ שו"ע תמז, ד: אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בס', אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו, ויש חולקים. הגה: ונוהגין כסברא הראשונה בכל תערובות שהוא לח בלח

וע"כ לא מהני אחיזת אותו מקום¹⁰², ואם הוא לפני הפסח - ירקד הקמח וישהנו עד אחר הפסח או ימכרנו וכדין נתלחלח במים הנ"ל.

אבל הרבה אחרונים תופסים לדינא דגם בזה מהני לאחוז סביב מקום הנשוד עם הקמח שאצלו היטב, והשאר ירקדנו ויאכל בפסח, ומהני עצה זו אפי' אם הוא תוך הפסח.

ומ"מ ראוי להחמיר כה"א שלא במקום הדחק או הפסד, וכ"ז כשהשק מונח במקומו בלא נענוע ולא נתערב הקמח, אבל אם טלטל השק ממקום למקום, או שנשכו בכמה מקומות בשק וא"א לתפוס ולנהל - לא מהני עצה זו אף לדעת המקילין, ודינו כדין נתלחלח במים וכנ"ל. אמנם לפי מה שכתבנו בסוף ס"ק הקודם דגם בנתלחלח השק במים מהני הרקידה במקום הפסד לאפות קודם פסח, פשוט דה"ה גם בזה, ועיין בשע"ת מה שכתב בענין זה.

(יט) אלא ירקדנו - כדי לבער החמץ שימצא בו: (כ) ואם נתייבש בפסח וכו' - והטעם, דק"ל: חמץ שנתערב בפסח - במשהו, ואם נתערב שלא בזמנו - בנותן טעם. וע"כ אם נתייבש בפסח, אף שהלחלו היה מקודם, מ"מ כל זמן שהוא מלוחלח - לא היה מתערב, ומתי התחיל להתערב? כשנתייבש, ונפרך פירורים לתוך הקמח, א"כ נעשה התערבות בפסח שהוא במשהו, ואסור להשהותו, [ואף דירקדנו, הרי חיישינן שירדו פירורים קטנים דרך נקבי הנפה וכנ"ל], משא"כ אם נתייבש קודם פסח, הרי ק"ל דהוא בכדי נתינת טעם בכל הקמח, וכאן אין בו שיעור זה.

כתבו האחרונים דכל הסעיף הזה מייירי דידעינן שנתלחלח השק ממים, אבל אם ספק שמא לחלו הוא ממי פירות - יש להקל לאכלו בפסח ע"י ריקוד, אף אם נתייבש בתוך הפסח, דהוי ס"ס:

- א. שמא נתלחלח ממי פירות,
- ב. ואת"ל מדברים המחמיצין, שמא לא נתערב כלום בהקמח מלחלוחית שנתייבש,

ומ"מ אם אפשר לו בקל למצוא קמח אחר לפסח - אין כדאי לכתחלה לסמוך על ס"ס לאכלו בפסח, אלא יצניענו לאחר הפסח, וה"ה אם נתלחלח באיזה דבר שיש דעות בין הפוסקים אם הוא בכלל מי פירות או מים - ג"כ מותר ע"י ריקוד (כא) אסור להשהותו - ולא כתב שיזרקנו לחוץ, דהוא אזיל לשיטתו לקמן בסימן תס"ז ס"י ע"ש¹⁰³, ולדידה יכול למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו, אבל לדעת הרמ"א שם דנוהגין לשרוף הכל¹⁰⁴ ה"ה בזה. ודע דלפי מה שהסכימו האחרונים דבמקום הפסד גדול יוכל לסמוך על דעת המחבר בס"י, וכמו שכתבנו לעיל בסימן תמ"ז במ"ב סק"ג¹⁰⁵, יכול למכור כל השק לעכו"ם חוץ ממעט הקמח המחומץ שבו. ופשוט דהוא ביש עכו"ם לפניו.

ביאור הלכה סימן תסו סעיף ד:

אם נתייבש בפסח ואף הריקוד היה בפסח:

- א. מלשון השו"ע: משמע שמוותר להשהות אותו
- ב. מגן אלף: פקפק, כי משמע ממקור הדין, שהריקוד מועיל דווקא קודם הפסח, אך בפסח עצמו יזרוק הכל אם לא ניהלו אותו קודם הפסח
- ג. פמ"ג: אין לו תקנה בהרקדה, ואסור להשהותו

* ואם נתייבש בפסח וכו' - עיין מ"ב והנה משמע מלשון השו"ע דאפילו אם הריקוד היה בפסח - ג"כ מותר לשהותו, והמגן אלף מפקפק בזה, כיון דעכ"פ צריך לרקד, הרי ג"כ נעשה בזה עתה התערבות בקמח דרך נקבי הנפה ואמאי מותר לשהותו, וגם המעיין היטב במקור זה הדין שהובא בב"י משמע שם ג"כ דבעינן דוקא שירקדו קודם פסח, [ומש"כ שם: אבל בפסח יזרקו הכל, ר"ל היינו כשלא ניהלו אותו קודם פסח, אבל אין חילוק בין נתייבש קודם פסח לנתייבש בפסח, רק דקודם פסח אפשר ליתן עצה בהרקדה, אבל אם לא ירקדו אז - אין לו תקנה, דא"א שלא יתערב פירור משהו] ועיין בפמ"ג שגם הוא נדחק מאד בסברת

¹⁰² כלומר, אותה תקנה שהוזכרה לעיל, שיש לאחוז את המקום המלוחלח, ואז השאר מותר, ואמרו שטוב לרקד השאר

¹⁰³ שו"ע תסז, י: תרגולת מבושלת שנמצא בה בפסח חטה מבוקעת, מותר למוכרה לאינו יהודי, שאינה נמכרת יותר ביוקר בשביל החטה שנמצאת בתוכה

¹⁰⁴ שם: הגה: ובמדינות אלו נוהגין לשרוף הכל

¹⁰⁵ משנה ברורה סימן תמז ס"ק ג: ...ודע דהאחרונים כתבו דבמקום הפסד גדול מאוד א"צ לשרוף הכל אלא ימכור כולו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו דכיון שאינו לוקח דמים בעד האיסור המעורב בו א"כ אין נהנה ממנו והוא כדעת המחבר בסימן תס"ז סעיף יו"ד ועי"ש בס"ט במ"ב לענין אם נתערב מעט מאותה קדירה שנאסר במשהו לתוך קדירה אחרת.

המחבר וע"כ הסכים המגן אלף לפרש שגם כונת המחבר הוא כן, דבנתיבש קודם פסח- יש לו תקנה בהרקדה, ואם נתייבש בפסח- אין לו תקנה בהרקדה ואסור לשהותו, ורק אורחא דמלתא נקט, דבנתייבש קודם פסח- נזהרין לרקדו ג"כ קודם פסח.

דיני ערב פסח

ד. האם כהנים, לויים, אישה בכורה, מי שנולד אחר נפל, וקטן, חייבים בתענית בכורים?

למסקנה:

- א. כהנים- חייב בתענית (אף אם הוא בכור רק מאם)- אולם הדעת תורה בשם יוסף דעת פטרס
- ב. לויים- חייב בתענית (אף אם הוא בכור רק מאם) אולם הדעת תורה בשם יוסף דעת פטרס
- ג. אישה בכורה-
 1. מהרי"ל: אינה מתענה
 2. אגודה: מתענה
 3. מהר"מ נויאמרק: מתענה, ובכלל זה אישה גרושה
 4. שו"ע בשם יש מי שאומר: חייבת
 5. רמ"א בשם מהרי"ל: פטורה
- הרב עובדיה: היא פטורה מצד הדין, אולם אם זה קל בעבורה יש לחייבה, ועם זאת יש להקל שמועיל לפטורה ע"י סעודת מצווה אף לדעת המחמירים ואף מועיל להביא לה שיריים מהסיום לביתה
- ד. מי שנולד אחר נפל- חייב. אולם אם הוא נולד לאחר בן תשעה, אף שלא חי שלושים יום- פטור
- ה. קטן-
 1. עד שלא הגיע לגיל 30 יום- אין צריך להתענות כלל
 2. מהרי"ש: המנהג שהאב או האם מתענים עבור הקטן, אף שהאימא פטורה מצד הדין להתענות עבור בנה
 3. אם האב בעצמו בכור- האימא תתענה עבור הבן. אך יש פוסקים שכתבו שתענית האב עולה גם עבור עצמו וגם עבור בנו הקטן
 4. אם האב אינו בכור- הוא מתענה עבור בנו עד שיגדל
 5. יש להקל לאם מעוברת מיניקה ובתוך שלושים יום ללידה שלא להתענות בעבור הבן אף אם אין לה בעל שיתענה עבור בנה

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תע: גרסינן במסכת סופרים הבכורות מתענין בערב פסח והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות וכתב אבי העזרי שגם בכור לאב יש לו להתענות כמו שהיתה המכה גם בהם

דרכי משה הקצר שם (א) שאמרין במדרש (שמות רבה יח ג) שניצולה בזכות משה¹⁰⁶ **ובמהרי"ל** (עמ' נ סי' ד) כתב **דלא נהגו שהנקבות מתענות** אף על גב שגם בהן היתה המכה כמו שלא נהגו שגדול הבית מתענה אף על גב שגם בהם היתה המכה ועיין תשובת מהרי"ל סימן י"ד¹⁰⁷

...נשאל **למהר"ש** (סי' קסח אות ב) על אחד שהיה בכור ובנו בכור אם אשתו צריכה להתענות בשביל הבן ואמר שאינה צריכה אבל **המנהג שהאב או האם מתענים בשביל בניהם הקטנים**

¹⁰⁶ **שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה יח סימן ג:** ד"א ויהי בחצי הלילה, הה"ד (משלי לא) טעמה כי טוב סחרה לא יכבה וגו', אתה מוצא שאמר הכתוב כי אין בית אשר אין שם מות, היאך אתה מונה כל טיפה וטיפה שהיה מוציא מצרי לכל אשה ואשה או שהטיפה הראשונה הוא בכור ונמצאו כל בנים מתים, שנאמר (תהלים עח) ויד כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם טיפה ראשונה, **הנקבות הבכורות אף הן מתות חוץ מבתיה בת פרעה שנמצא לה פרקליט טוב זה משה** שנאמר (שמות ב) ותרא אותו כי טוב הוא, לפיכך אמר שלמה טעמה כי טוב סחרה (משלי לא) ותקם בעוד לילה, באיזה לילה ויהי בחצי הלילה.

¹⁰⁷ **שו"ת מהרי"ל סימן יד:** ועל תענית שמתענין הבכורות בערב פסח, מה דינו בבכור בן לוי, אי נמי בבכור פטר רחם ולא בכור מאב, ונקיבה שהיא בכורה, וגדול הבית [מה דינן, עכ"ל] הכהנים והלויים פטרו בני ישראל במדבר מפדיונם, וילין בגמרא ק"ו שבעצמם לא יתנו. ומי נפיש קדושתיהו שבחטא העגל נלקחה קדושת הבכורות ונתנה לבני לוי שלא חטאו, משום הכי לא יתענו כל שכן דצריך טפי בכוריהם להתענות שלא נוכו עם המצרים ועדיין לא הוקדשו אז. אבל גדול הבית כתב ראבי"ה דכולי האי לא החמירו. אבל **בכורות נקיבה כתב בספר אגודה דצריכי'**, וראייה מבתיה בת פרעה וכן הנהיג מו' חמי' מהר"מ נויאמרק את **בתו גרושה**

שולחן ערוך שם סעיף א:

הבכורות מתעניין בערב פסח, בין בכור מאב בין בכור מאם. ויש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה מתענה, ואין המנהג כן (מהרי"ל).

משנה ברורה:

(א) הבכורות מתעניין - זכר לנס שניצולו ממכת בכורות: (ב) בין בכור וכו' - שמכת בכורות היתה בכולם כדאיתא במדרש ומ"מ לגדול הבית לא הצריכו להתענות אף על פי שגם בהם היתה המכה. והבא אחר נפלים צריך להתענות דהוי בכור לנחלה וכו' דוקא בנפל ודאי אבל במי שנולד אחר בן ט' אף על פי שמת תוך ל' - אין צריך להתענות¹⁰⁸ ובכורים כהנים ולוים צריכים ג"כ להתענות (שער הציון ס"ק ד: ומטעם דבכורים מקרי, רק רחמנא פטרינהו מפדיון) ואפילו אם היו רק בכורים מאם ונמצא דאינם בכורים לנחלה ולא לפדיון אפ"ה בכור מיקרי. (ג) שאפילו נקבה בכורה - שמכת בכורות היתה גם עליהן כדאיתא במדרש: (ד) ואין המנהג כן - שהתורה לא נתנה קדושת בכורות לנקבה לשום דבר:

הרמ"א על השולחן ערוך שם סעיף ב: ונוהגין:

- א. כשהאב בכור: האם מתענה תחת בנה הבכור כשעדיין קטן;
- ב. ואם אין האב בכור: הוא מתענה בעד בנו עד שיגדל.

משנה ברורה (ח) כשהאב בכור - ותעניתו עולה לעצמו: (ט) האם מתענה - ויש מהפוסקים שכתבו דא"צ להתענות דתענית האב עולה גם בשביל בנו. ובמקום שמצטערת יש להקל וכו"ש אם היא מעוברת או מניקה ומצטערת מן התענית יש להקל אף אם אין לה בעל שיתענה בשביל בנה וכן יולדת כל ל' יום אין לה להתענות עבורו בכל גווני [אחרונים] אכן אם התחילה פ"א להתענות עבורו הוי נדר וצריך התרה: (י) עד שיגדל - ובעוד שלא נתמלאו לבנו ל' יום אין צריך להתענות בשבילו.

פסקי תשובות:

דעת תורה בשם יוסף דעת הקל לבכורים כהנים ולוים שלא להתענות. כמו כן הביא מהרב עובדיה (שו"ת יחיה דעת חלק ג סימן כה): אין לזוז מדברי מרן החיד"א, שאין הבכורות נקבות מתענות. ובפרט כיום שלא נהגו אף הבכורים להתענות בפועל, אלא פוטרים עצמם על ידי סעודת מצוה. ומכל מקום אם נקל לבכורה להשתתף בסעודת מצוה בערב פסח בלא טירחה יתירה, נכון וראוי לעשות כן.

אולם הרב עובדיה כתב במקום אחר שמועיל להביא לביתן מהסיום של המצווה וזה יועיל לפטור מהתענית: (שו"ת יביע אומר חלק ד - אורח חיים סימן מב): ליקח משם מיני מאכל ומשקה לבכורות שלא באו בכלל למקום הסיום אין להתיר. וזולת לבכורות נקבות, שעיקר הדבר תלוי במנהג, ואף על פי שמדברי מרן בש"ע (סי' תע) נראה דס"ל דהנקבה בכורה מתענה. מ"מ כ' החיד"א במחזיק ברכה (סי' תע סק"ב) שהמנהג כהרמ"א שאין הנקבות מתענות. ושכן עיקר. ומנהג ישראל תורה הוא. ע"ש. וכ"כ בבן איש חי (פרי צו) שמנהגם שהנקבה אינה מתענה. וא"כ אין לקחת המאכל ומשקה לביתן אלא דרך חיבוב מצוה בעלמא. הואיל ושיירי מצוה נינהו שמעכבין את הפורענות (סוכה לו:).

ה. האם מותר לשתות יין, לאכול מצה שנתפוררה ונילושה ביין, מצה עשירה - אפויה\מבושלת, חזרת בערב פסח?

למסקנה - בעניין ערב פסח:

א. יין -

1. רמב"ם: מותר, כי הוא גורר תאוות המאכל

2. ב"י, שו"ע ע"פ התוס':

2.1 מעט - אסור. משנ"ב: שיעור זה הוא בין רוב רביעית אחת - לשתי רוב רביעית (פחות מרביעית אינו אפילו מעט, ויותר משתי רוב רביעית זה כבר בכלל "הרבה")

2.2 הרבה - מותר. משנ"ב: מכל מקום לא ישתה יותר מידי שלא יגיע לידי שכרות או כדי שלא יהרוס את התאבון

¹⁰⁸ דגול מרבבה בסימן ת"ע: "היינו בבא אחר ודאי נפל, אבל אם בא אחר ולד שמת תוך ל' יום, שהוא ספק נפל, כיון שמן התורה אמרינן: רוב ולדות של קיימא הם, כמבואר באבן העזר סי' קס"ד, אף שלענין חליצה - מצריכין ליה חליצה, מ"מ לענין תענית בכורים - יש להקל"

ב. מצה שנתפוררה ונילושה ביין-

1. מהר"י וויל בשם הפרנס: אין לפורר או לשבור המצות קודם הפסח- שמא יבוא לאכול מהן
2. מהר"ב, דרכי משה, רמ"א: מצה שנתפוררה ונילושה ביין- אסורה באכילה בערב פסח
- ג. מצה עשירה-
 1. טור, שו"ע: מותרת עד שעה עשירית
 2. משנ"ב: אם הוא יודע שיימשך באכילתה, אסור אף קודם שעה עשירית
- ד. מצה אפוייה: כלבו, דרכי משה, רמ"א: נהגו למעט באכילת מצה בפסח ראשון כדי שיאכל לתאבון בליל יו"ט שני
- ה. מצה מבושלת: מותרת קודם שעה עשירית
- ו. חזרת-
 1. רבינו ירוחם והרשב"א: נהגו שלא לאכול בערב פסח, אין איסור בדבר אלא רק לא לשנות מנהג הקדמונים
 - בי"י: אין טעם למנהג זה
 2. דרכי משה, רמ"א: רבים נהגו שלא לאכול חזרת בערב פסח

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעא:

כל אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי והרמב"ם ז"ל כתב אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות אבל לא ימלא כרסו מהם **ויין מותר לשתות הן רב או מעט כי הוא גורר תאוות המאכל** אבל קודם שעה עשירית יכול לאכול פת ומהו הפת שיאכל חמץ אסור מתחלת שעה חמישית ולמעלה מצה נמי לא דאיתא **בירושלמי האוכל מצה בע"פ כבועל ארוסתו בבית חמיו** הלכך לא משכחת פת שיוכל לאכול אלא מצה עשירה פי' שנילושה במי פירות דבירושל' לא אסר אלא מצה שיוצאין בה בלילה אבל מצה שאין יוצאין בה בלילה מותר לאוכלה עד תחלת שעה י'...

בית יוסף:

אות א: ומה שכתב יין מותר לשתות הן רב או מעט וכו'. **דברי רבינו מתמיהין** דהא איתא בריש פרק כיצד מברכין (ברכות לה:): וחמרא מי סעיד והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפיסחא כי היכי דנגררה לליביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד וכתבו **התוספות** (ד"ה טובא) מכאן משמע שאסור לשתות יין בערב פסח מן המנחה ולמעלה **ואם רוצה לשתות יין צריך לשתות הרבה דטובא מיגריר גריר אלמא דפורתא לא ואם כן היאך כתב רבינו דבין רב או מעט מותר**

...י"ל דשאני התם שהוא שותה בין הכוסות ותיכף אוכל מצה דכיון דסעיד אפילו פורתא כשאוכל המצה בסמוך אינו אוכלה לתיאבון אבל כששותה קודם שתחשך מה שהיין סועד הלב כבר עבר בשעה שהוא בא לאכול מצה אלא שמכל מקום יש לתמוה למה לא חשש רבינו לכתוב סברת התוספות

אות ב: כתב רבינו ירוחם (נ"ה ח"ד מד:): יש נהגו שלא לאכול חזרת קודם פסח וכן היה נוהג הרשב"א לא שהיה אסור אלא שלא לשנות מנהג הקדמונים עכ"ל ואין טעם למנהג ההוא ואנו לא נהגנו כן

דרכי משה הקצר שם:

(א) וכתב **הכל בו** (סי' מט יא א) דנהגו למעט באכילה ביום טוב ראשון של פסח כדי שיאכלו מצה לתיאבון בליל שני עכ"ל:

(ה) ואני ראיתי רבים שחוששים למנהג זה שלא לאכול חזרת ביום טוב ראשון של פסח מהאי טעמא ויש נוהגים שלא לאכול אפילו פירות שעושין מהם חרוסת וזהו שיבוש כי אין החרוסת באה לאכילה שנאמר שנצרך לאכלה לתיאבון (הגה"ה). ולי נראה דהמנהג יש לו טעם ממ"ש הב"י בסימן תע"ג (עמ' קל דבור ראשון) בשם הגהות מיימוניות על מ"ש הטור בשם ר"ת דטיבול ראשון לא יהא בחרוסת וז"ל ופסקו ר"י ור"ת שאסור לעשות טיבול ראשון בחרוסת דעיקר מצוה הוא בטיבול שני למרור וקודם המצוה אין למלא כריסו מחרוסת אלא יאכל לתיאבון כמו מצה עכ"ל ספר התרומה וכו' א"כ משמע בהדיא דהחרוסת נמי צריך לאכלה לתיאבון כמו מצה וא"כ כיון שאסור לאכול החרוסת אף בטיבול ראשון בפסח כל שכן דאסור לאכול קודם לכן וק"ל כן נראה לי)

כתב מהר"י ווייל (סי' קצג) בשם ספר הפרנס דאין לפרר המצות על הרי"ב אייזי"ן קודם פסח וכן אין לשבור מצות קודם פסח ונראה לי טעמא דחיישינן כשעוסק בהן פן יבוא לאכלן. וכתב מהרי"ב דלאחר

שאפאה אף אם טחן אותה דק דק ועירבה בשמן או דבש אסור לאכלה דלאחר אפייה לא מהני לעשותה מצה עשירה.

שולחן ערוך שם סעיף א:

אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות, אבל לא ימלא כריסו מהם, (ואם הוא איסטניס שאפילו אוכל מעט מזיק באכילתו הכל אסור) (רבינו ירוחם). **ויין מעט לא ישתה**, משום דמיסעד סעיד, אבל אם רצה לשתות **יין הרבה, שותה**, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל.

משנה ברורה: (א) לאכול פת - היינו **אפילו מצה עשירה** וכדלקמיה בס"ב... (ו) משום דמיסעד סעיד - **ומסתברא דבפחות מכוס או עכ"פ מרוב כוס לא סעידי ושרי:** (ז) יין הרבה וכו' - ושתי כוסות של רביעית או רובן יש לחשוב להרבה ושרי: (ח) גורר וכו' - ומ"מ לא ישתה כ"כ עד שיהא שבע כי ודאי יקלקל תאות המאכל וגם יוכל להשתכר ויתבטל מצות הלילה

שולחן ערוך שם סעיף ב:

וקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה. הגה: ...**ויש נוהגין שלא לאכול חזרת בערב פסח, כדי לאכול מרור לתיאבון** (תא"י נ"ה ח"ג), וכן ביום ראשון של פסח, כדי לאכל בליל שני לתיאבון... וכן נוהגין **קצת למעט באכילת מצה** ביום ראשון מהאי טעמא (כל בו) **ויש מחמירין שלא לפרר או לשבור המצות בערב פסח, שלא לבא לאכול מהם (מהרי"ו), ואין לחוש גם לזה. מצה שנאפה כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בערב פסח (מהרי"ב).**

משנה ברורה: (ט) וקודם שעה עשירית וכו' - **אכן אם יודע שימשך סעודתו** בתוך שעה עשירית **לא יתחיל לאכול אפילו קודם ט'** (טו) מרור לתיאבון - **ואין למנהג זה טעם** [אחרונים] (יז) ואין לחוש גם לזה - כיון שאינו רגיל באכילת מצה כל השנה: (יח) ונילושה וכו' - דבלא נילושה פשיטא דאסור שיוצאין בפרורין בלילה ידי חובת מצה וכמו שכתבנו בסימן תס"א ס"ד במ"ב: (יט) ביין ושמן וכו' - בין שנאפית אח"כ שנית בין שלא נאפית ורוצה לאכול כמו שהיא: (כ) אינה נקראת וכו' - דלא נתבטלה ממנה שם מצה ע"י זה ומ"מ **לצאת בה ידי מצה בלילה אין כדאי** לפי מה שנתבאר לעיל בסימן קס"ח במ"ב ס"ק נ"ט עיין שם וגם לחוש ליש מי שאומר דגם זה בכלל מצה עשירה וכ"ז בשלא בשלה **אבל אם בשלה** וכמו שנוהגין במדינותינו לעשות כדורים ממצה שקורין (קניידלעך) **או מצה מבושלת בכלי ראשון מותר לאוכלה קודם שעה עשירית** דזה בודאי לא מיקרי מצה וכדמבואר בסימן תס"א

ערוך השולחן אורח חיים סימן תעא סעיף ה:

...ויש נוהגין שלא לאכול חזרת בערב פסח כדי שיאכל המרור לתיאבון וכן ביום ראשון של פסח כדי לאכול בליל שני לתיאבון ואין עיקר לזה דאטו המרור אכילה טובה היא שתהא לתיאבון אדרבא הרי הוא זכר לעינוי וכן יש נוהגין למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכול בליל שני לתיאבון וכן למעט בשתיית יין אם לא שישתה הרבה ויגרור תאוות האכילה כמ"ש ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות בערב פסח כדי לאכול החרוסת לתיאבון ואין לחוש למנהג זה ויש מחמירין שלא לפרר או לשבור מצות בערב פסח כדי שלא יבא לאכול מהם ואין לחוש גם לזה דאין זה רק באיסור דאורייתא ודע דמצה שנאפית כתקונה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן ודבש ולא נתבטלה אינה קרויה מצה עשירה ואסור לאוכלה בערב פסח דמצה עשירה אינה אלא כשהעיסה נלושה במי פירות אבל נתבטלה מותר לאכול ולא באפייה בלא משקה ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית ונמשכה סעודתו עד הלילה דינו כמו בכל השבתות וי"ט

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קיז שאלה א': האם מותר לאכול עוגות הנאפות עם קמח מצה בע"פ, האם דומה לקניידלך המבואר במ"ב (תע"א ס"ק כ') שמוותר. ומשום שאיסור אכילת מצה ע"פ שיש בו תואר לחם, ושמא בעוגות ובסקויטים אין בהם תואר לחם, או דילמא היות שאם קובעים בהם סעודה חייב לברך בהמ"ז שפיר נחשב לתואר לחם. **תשובה:** היות דאם קובעים סעודה מברכים ברכת המזון יראה להחמיר, דלא דמי לקניידלך שנקראים מעשה תבשיל.

הנאה מחמץ בפסח

ו. חמץ שנפסל מאכילת כלב- האם מותר בהנאה (כגון שימוש במוצרי סבון ותמרוקים) ובאכילה (כגון לצורך תרופה לחולה שאין בו סכנה)?

למסקנה:

- א. חמץ שנפסל מאכילת כלב:
 1. יש אומרים בטור: מותר אף באכילה
 2. ה"ר יהודה אברצלוני והרא"ש: 2.1. בהנאה- מותר 2.2. באכילה- אסור
- ב. שאור שנתעפש מאכילת כלב:
 1. ראב"ד: חייב לבערו, כיון שראוי לחמץ בו שאר עיסות
 2. רמב"ם: פטור מלבערו
 3. בה"ל: היכן שהתעפש כ"כ עד שלא ראוי לאכילת כלב אף אם לא היה מחמץ- דינו כעפר, ואינו חייב על אכילתו או הנאתו
- ג. משנ"ב: חמץ שנתעפש- אסור באכילה מדרבנן, כיון דאחשביה באכילתו
- ד. **מוצרי סבון וקוסמטיקה**: פסקי תשובות: אם זה לשימוש חיצוני כמו משחת שיניים- יש להתיר, אך יש להקפיד לייצר אותם קודם הפסח, שאז הם כבר התעפשו, קודם כניסת זמן האיסור. בעניין **מוצרי בושם** וכדומה שמניחים על הגוף, יש מתירים- כי נפסל מאכילת כלב, ויש אוסרים- כי האלכוהול גורם לריח שידוף. וכן נתפשט המנהג אצל המדקדקים למכור אותם לגוי, ולקנות רק עם כשרות לפסח. אולם כאמור יש מתירים להשתמש בהם, כמו הילקוט יוסף, ועוד.
- ה. **תרופות**: פסקי תשובות: אם מדובר בתרופה שכזו כמו שמוזכר בשו"ע שעצם החמץ משמש לרפואה- יש לאסור לחולה שאין בו סכנה, מדין חמץ נוקשה שצריך לבער מדרבנן. אולם בזמן הזה שבדרי"כ הרכב החמץ בתרופה, אינו נצרך לעצם הרפואה - הרוב המכריע של האחרונים מתירים, אולם יש שהחמירו כמו הרב עובדיה יוסף זצ"ל שהתיר רק כשנחלה כל גוף, ולא במיחוש בעלמא, אבל ישראל קדושים וקונים עם הכשר. אם מדובר בתרופה שמעורב בתוכה תערובת חמץ, וחלק החמץ אינו נצרך לרפואה- הגר"י קנייבסקי מתיר להחזיק בביתו והצי"א מתיר אף להשתמש בהן, ואם מדובר בתרופה שאסורה רק משום קטניות, בוודאי יש להתיר לחולה שאין בו סכנה. תרופה הומפאטית דינה כדין תרופה רגילה כשהוכח שהיא מועילה.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תמב: חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו או ששרפו באש ונחרך עד שאינו ראוי לכלב או שייחדו לשיבה וטח אותו בטיט בטלו ומותר לקיימו בפסח וי"א שמותר אפי' באכילה וה"ר יהודה אברצלוני כתב שאסור באכילה ומותר בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל

בית יוסף אורח חיים סימן תמב ט:

חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו וכו'. בפרק אלו עוברין (מה): תנו רבנן הפת שעטיפה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלים בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח וכתב הרי"ף (יג): הא אם **נפסלה מלאכול לכלב אינה צריכה שריפה** ותנן נמי (טהרות פ"ח מ"ו) כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב הא אם נפסל מלאכול לכלב נפיק ליה מתורת אוכל והוה ליה **עפרא בעלמא** (עי' פסחים טו): וכתב הר"ן (ד"ה ת"ר) וכי תימא אמאי **צריכה ביעור** והא נבלה שאינה ראויה לגר לא שמה נבלה (עי' סז): ונותן טעם לפגם שרי אפילו בחמץ בפסח יש לומר דהכא שאני **מפני שראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות** והכי איתא בגמרא (שם סח.) דהא שאור לא חזי לאכילה ואפילו הכי אסריה רחמנא (עי' ביצה ז): מהאי טעמא והכי איתא במכילתא (בא פרשה י פ"ב פס' יט):

ומה שכתב או ששרפו באש ונחרך. בריש פרק כל שעה (כא): חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אפילו לאחר זמנו וכתבו **התוספות** (ד"ה חרכו) וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבענין אחר לא הוה שרי דומיא דפת שעטיפה (טו, מה): וכן כתב הרא"ש (פ"ב סי' א) והר"ן ז"ל (ה: ד"ה גמ'). וכתב עוד הר"ן (שם) ודוקא שחרכו קודם זמנו אבל לאחר זמנו לא פקע איסוריה עד דשריף ליה לגמרי:

...והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא... ופסק רבינו כדבר יצחק בר אשי...וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' (הט"ו):

ומה שכתב ויש אומרים שמותר באכילה וכו'. בריש פרק כל שעה (כא): אהא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו כתב הר"ן (שם) ודאמרין מותר בהנאה בדין הוא דאפילו באכילה נמי כיון

שיצא מתורת פת קודם שיחול בו איסור חמץ אלא לפי שאין דרך אכילה בלחם חרוך נקט לישנא דמותר בהנאתו דאפילו אכיל ליה לאו אכילה היא אלא דמתהני מיניה :

והרא"ש (שם) כתב דלא מיסתבר שאף על פי שבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מכל מקום **כיון דאיהו קא אכיל ליה אסור** וכן כתב הרב הברצלוני...

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמב סעיף ב: הפת עצמה שעפשה ונפסלה מלאכול הכלב, ומלוגמא שנסרחה - אינו חייב לבער.

משנה ברורה (ט) שעפשה וכו' - ודוקא **שעפשה קודם זמן איסורו** דאם עפשה אחר זמן איסורו אף שעפשה כ"כ עד שאינו ראוי לכלב מ"מ חייב לבער (שער הציון סימן תמב ס"ק (יט) ועיין בפרי מגדים שכתב שיש לומר שהוא רק **מדרבנן**, (וכדמות ראייה לעניות דעתי, דהא הגמרא מדמה טומאת אוכלין לענין ביעור חמץ, דאמר שם, ונשרפת עם הטמאה וכו', וכן מוכח ברי"ף, עיין שם. ולענין טומאת אוכלין פסק הרמב"ם בהדיא בפרק ב מטומאת אוכלין הלכה י"ח דאפילו אם נטמאה מקודם, **כיון שנפסל מאכילת כלב פקע הטומאה מיניה**, ולפי זה היה אפשר לומר דאף מדרבנן ליכא חיובא לענין ביעור, וזה אפשר טעם הרמב"ם שהשמיט דברי הירושלמי, דסבר דסוגיא דכריתות דף כ"א שממנו הוציא הרמב"ם דינו לענין טומאה, כמו שכתב הכסף משנה שם פליגא אהא דירושלמי, ועיין בחידושי הריטב"א על פסחים שכתב שכן הוא דעת הרא"ה, אכן **לדינא בודאי נקטינן כדברי שארי הראשונים הר"ן והמגיד והתוספות והרא"ש, דאפילו אם חרנו עד שנפסל מאכילת כלב, אם הוא לאחר זמן איסורו, כיון שנתחייב כבר בביעור אסור בהנאה וחייב לבער**, וכן סתם השולחן ערוך בסעיף ט, אלא שאינו מבואר בדבריהם בהדיא אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ודעת הגר"ז דהוא מן התורה, עיין שם) **כיון שנתחייב בה קודם שנתעפשה: (י) מלאכול הכלב - דאז אינו חייב בביעור דהוי כעפרא בעלמא אבל אם לא נפסל מאכילת כלב אף שלאדם נתקלקל ואינו ראוי מ"מ עדיין חייב לבער** כחמץ גמור מפני שראוי לחמץ בה עיסות אחרות: (יא) ומלוגמא - היינו **תחבושת** עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן ע"ג המכה: (יב) שנסרחה - והיינו נמי **דוקא שנסרחה מאכילת כלב** כמו בפת הנ"ל. **ואם החמיצה ולבסוף נסרחה אינו מותר לקיימה אלא כשנסרחה קודם פסח** כנ"ל גבי פת ואם נסרחה קודם שהחמיצה אפילו בפסח שרי דכיון שנפסדה קודם שנתחמצה הו"ל כפת שנתעפש קודם זמן איסור

שם סעיף ט: חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת הכלב, או ששרפו באש (קודם זמנו) (ר"ן) ונחרד עד שאינו ראוי לכלב, או שייחדו לשיבה וטח אותו בטיט, מותר לקיימו בפסח.

משנה ברורה (לט) קודם זמן איסורו ונפסל וכו' - ר"ל שנפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו דאם קודם פסח לא נתקלקל רק מאכילת אדם ובתוך הפסח נתקלקל ביותר עד שאינו ראוי לאכילת כלב היה חייב לבער כיון שבשעה שהגיע זמן חיוב הביעור היה ראוי עדיין לאכילת כלב: (מ) קודם זמנו - לאפוקי לאחר זמנו לא נפקע איסורו עד דשריף ליה לגמרי: (מא) או שייחדו לשיבה וכו' - שהיה לו גוש עבה של חמץ בין עיסה קשה ובין פת וייחדו לשיבה קודם פסח ואף בדדעתיה סילקו מתורת אוכל ובטלו רק לזה אפ"ה כ"ז שלא טח בטיט לא מהני ביטולו. וטח בטיט לחודיה לא מהני כ"ז שלא ייחדו לשיבה: (מב) וטח אותו בטיט - **ובזה מהני אפילו לא נפסל החמץ מאכילה** והטעם משום **דבטליה עי"ז משם אוכל**. והנה מלשון המחבר משמע דצריך לטוח אותו מכל צד אבל בגמרא איתא וטח פניה בטיט ואולי דמפרש פניה היינו פני הפיכת שאור מכל צד: (מג) מותר לקיימו בפסח - וה"ה **דמותר בהנאה אבל באכילה אסור מדרבנן** עד אחר הפסח ואף על גב דאכילה שאינה ראויה היא דהא נפסל לכל מ"מ **כיון שהוא רוצה לאכול אסור דהא אחשביה** ודוקא בזה דאחשביה **אבל אם נפל ממילא חמץ זה שנפסל מאכילת כלב לתוך המאכל אפילו רק ברובו אין לאסור** לאכול אותו המאכל דהא חמץ זה הוא כעפרא בעלמא. ואלמוד"י שעושיין משומן דגים עם לחם קלוי קודם הפסח אם ידוע לו שהלחם היה קלוי כ"כ עד שאינו ראוי לאכילת כלב מותר לקיימו בפסח ולמכור לעכו"ם אבל אסור לאכלה ואם אינו ידוע לו אסור אף לקיימו וליהנות ממנו:

ביאור הלכה שם:

* חמץ שנתעפש וכו' ונפסל מאכילת כלב - דע דדעת הראב"ד **דבשאור חייב לבער אפילו אם נתעפש עד שנפסל מאכילת כלב** ולדעת הרמב"ם **אין לחלק** בזה ועיין במ"מ וכ"מ **שהכריעו להלכה כדעת הרמב"ם** וכן העתיק המ"א ועיין בפר"ח והגר"א שהביאו סעד לדברי הראב"ד מתוספתא דביצה פ"א דאיתא שם דשאור נקרא משיפסל לאכילת כלב והפר"ח הכריע מכח זה דהלכה כהראב"ד והנה לכאורה הוא תמיה גדולה על הרמב"ם מתוספתא זו אכן לענ"ד י"ל דס"ל להרמב"ם וכל העומדים בשיטתו כמו שכתב הכ"מ שם דאף דחייבה התורה לשאור אף שנפסל מאכילת כלב היינו כשנפסל מחמת חימוצו שנתחמץ כ"כ עד שאינו ראוי לאכילה אף לכלב דמשום זה לא נחשב כעפר [דהוי כדבר חמץ ששפכו בתוכו דבר חריף ביותר ואינו יכול לאכול מחמת חריפותו דעבור זה לא יבטל ממנו שם אוכל] אבל **אם השאור נתקלקל כ"כ עד שאינו ראוי לכלב מחמת עיפושו שאף אם לא היה נחמץ כ"כ ג"כ לא היה ראוי לכלב מחמת שנתעפש ונפסד שפיר י"ל דזהו נחשב כעפר** וכמו שכתב הרי"ף דלכך אם נתעפש עד שנפסל מאכילת כלב אינו חייב

בביעורו משום דהוי כעפר וע"כ מה לי אם החמץ נעשה עפר או השאור נעשה עפר וביותר מזה מצאתי בכ"מ שם בפ"א מחו"מ שכתב דאף לדעת הראב"ד אם נפסל השאור מאכילת כלב פטור על אכילתו ואינו חייב רק בביעורו משום דראוי לחמץ בה עיסות אחרות. והנה הפמ"ג נשאר בצ"ע על דבריו מתוספתא הנ"ל ולפי דברינו הנ"ל נחא **דהיכא דאינו ראוי לכלב מחמת עפושו לא חייבתו התורה** וכנ"ל ורק לענין ביעור ס"ל להראב"ד דחייב. ואפילו אם נאמר דלא ככ"מ אלא דלדברי הראב"ד אין חילוק בין אכילה ובין ביעור לדברי הרמב"ם וסייעתו שפיר י"ל סברא הנ"ל **דהיכא דמחמת עיפושו אינו ראוי השאור לכלב אינו חייב בין באכילה ובין בביעור**

* עד שאינו ראוי לכלב - ואף על גב דבשאר איסורים כל שאינו ראוי לאכילת אדם מותר **שאני חמץ שאפילו אינו ראוי לאכילת אדם ראוי לחמץ בו עיסות אחרות** [מ"א בשם הר"ן]:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמב סעיף א: תערובת חמץ עוברים עליו משום בל יראה (שמות יג, ז) ובל ימצא (שמות יב, יט) כגון המוריס וכותח הבבלי ושכר המדי וכל כיוצא באלו מדברים הנאכלים... וכן הקילור והרטיה והאספלנית והתריאק"ה שנתן לתוכו חמץ, מותר לקיימן בפסח שהרי נפסד צורת החמץ.

משנה ברורה (ב) עוברים עליו וכו' - **אבל חמץ נוקשה** אינו עובר עליו משום בל יראה ובל ימצא ורק **מדברבן צריך לבערו** ונוקשה מקרי דבר שאינו חמץ גמור כמו אותן שהסופרים מדבקין בו ניירותיהם שעושין מקמח ומים או עיסה שלא נמצא בה עדיין שום סדק רק שהכסיפו פניה (שער הציון ס"ק יב) מגן אברהם בשם רש"י ור"ן, ועיי' שם ברש"י **דתכשיטי נשים מקרי נוקשה**, מטעם שאינו ראוי לאכילה) או שאינו ראוי לאכילה רק קצת [ודוקא שמעולם לא היה ראוי לאכילה אבל אם נתקלקל בעיניו עד שיפסל מלאכול לכלב וכדלקמן בס"ב] ואם עבר עליו ולא ביערו עיין לקמן. בסוף סימן תמ"ז:

פסקי תשובות שם:

ובשו"ע הרב ס' כ"ד: "כל דבר שמותר לקיימו- מותר להנות ממנו בפסח בכל מיני הנאות", ומכאן נלמד לענין משחות לסוגיהן זריקות טיפות עינים אף ואזניים וכיוצא באלו שאין משתמשים בהם ע"י אכילה אלא **שימוש חיזוני שמותר לחולה להשתמש בהם** אף אם מעורב בהם אלכוהול של חמץ וכדו' ואין להם הכשר לפסח כיון שהחמץ המעורב בהם נפסל מאכילה ונפסד צורת החמץ ממנו אבל יש **להקפיד להשתמש רק באלו שיצורם נעשה קודם הפסח**¹⁰⁹ דאילו אם נעשה בפסח הרי מבואר במ"ב סק"ט בשם פוסקים שאם בשעת תחילת זמן איסור חמץ היה החמץ בעין אף שנתעפש אח"כ עד שאינו ראוי לכלב מ"מ חייב לבערו. **אלכוהול נקי** (ספירט) לחיטוי או ניקוי פצעים אם **נעשה מדגנים- אסור להשתמש בו בפסח** שהרי הוא חמץ בעין ויש לבערו מן הבית או למכרו לגוי במכירת חמץ

בשעה"צ סק"ב כתב: תכשיטי נשים מיקרי נוקשה מטעם שאינו ראוי לאכילה. תכשיטי נשים היינו מוצרי **קוסמטיקה ובשמים** שהיה **בזמניהם** שיש והיו עשויים מחמץ והיה **דינם כחמץ נוקשה** דהיינו שאין עוברים בבל יראה ובל ימצא אבל **חייבים מדברבן לבערו** כיון שראוי קצת לאכילה

ומוצרי קוסמטיקה סבונים ובשמים המצויים בזמננו שיש ומעריבים בהם אלכוהול חמץ או שאר דברים מחומצים: **יש מתירים להשתמש בהם כיון שנפגם עד שאינו ראוי כלל לאכילה** ואף לא לאכילת כלב¹¹⁰

ויש שכתבו לאסור להשתמש בהם בפסח כיון שהאלכוהול המעורב בהם הוא הגורם לריח שינדוף

¹⁰⁹ שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן סב: בדבר לסוך על חטטין בגופו כשאין בו סכנה רק **צער בעלמא משיחה שנתן לו הרופא שמעורב שם אלקאהאל/אלכוהול/ של חמץ בפסח שכתר"ה הורה להיתר, יפה הורה**... ואף להסוברים דסיכה כשתיה הוא בכל איסורין ובכל מינים, יפה כתב כתר"ה ממחנה אפרים שהוא דוקא סיכה של תענוג. ומצד איסור הנאה כיון שאינו מאכל אדם מותר בהנאה. אבל פשוט שהוא רק **כשנעשה המשיחה קודם הפסח**, דבפסח גופיה כיון שכבר נאסר בהנאה כשלא נתערב בהמשיחה אסור אף אחר שערבוהו בהמשיחה ונפסל מאכילה, כמו בפת שעופשה ומלוגמא שנשרחה שאינו חייב לבער שהוא דוקא בנשרחו קודם הפסח. ואלקאהאל עצמו כשהוא בעין לא נחשב נפסל מאכילה שיש מנכרים ששותין אותו ע"י תערובות ותיקון קצת

¹¹⁰ **לקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן תמז - דין נותן טעם לפגם ב.** תמרוקים ודברי קוסמטיקה לנשים, מותרים בפסח, מכיון שנפסלו מאכילת כלב קודם הפסח. וכן טבק הרחה כשר, שאפילו אם נעשה בכוהל חמץ, דינו כחרכו קודם זמנו, ומכל שכן שבארץ ישראל רוב הספירט מופק מדברים שאינם חמץ, וכל דפריש מרובא פריש. [חזון עובדיה על פסח מהדורא קמא שם]

הרב נחום וידנפלד - חזון נחום חלק א סימן מו: ולכן בני"ד נראה שמצד הדין אין על הפערפומען חיוב ביעור, רק שמנהג למוכרם קוה"פ וכן העידו הרבנים הנ"ל אודות הלאקין שהמנהג למוכרם ובכ"ז אם כבר הורה כ"ת להיתר אין מזניחין אותן מאחר שיש היתר מצד הדין

וכן נתפשט המנהג בין החרדים שמוכרים את המוצרים הנ"ל עם שאר החמץ לנכרי אא"כ ידוע שאינם מכילים תרכובות העשויים מחמץ

שולחן ערוך שם סעיף ד:

דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם, כגון התריאק"ה וכיוצא בו, אף על פי שמותר לקיימו אסור לאכלו עד אחר הפסח, ואף ע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא, הרי זה אסור לאכלו. הגה: ולקמן סימן תמ"ז סעיף ד' בהגה יתבאר דיש חולקים ומתירים אם נתבטל קודם הפסח, והכי קיימא לן.

משנה ברורה (יח) שנתערב בו - ר"ל קודם הפסח ואפ"ה אסור לאכלו דחוזר וניעור בפסח: (ט) חמץ - היינו חמץ מעליא ורק ע"י שנתערב אינו ראוי למאכל דאי היה חמץ נוקשה קודם שנתעפש מותר להרבה אחרונים לאכול ואפילו כשנתערב תוך הפסח: (כ) כל אדם - רק לחולים: (כא) אף על פי שמותר לקיימו אסור לאכלו - ואף שאינו ראוי לאכילה מ"מ כיון שהוא אכלו **אחשביה**: (כב) הרי זה אסור לאכלו - ומ"מ בהנאה מותר כשנעשה התערבות קודם פסח וכמו בפת שעפשה לעיל בס"ב. ולענין רפואה עיין בסימן תס"ו שם באחרונים: (כג) דיש חולקים ומתירים וכו' - ס"ל דכיון שכבר נתבטל קודם פסח לא אמרינן דחוזר וניעור אך מה שסיים והכי קיי"ל הוא פלא דהרי הוא כתב שם דהמנהג להקל בזה ולומר שכבר נתבטל הוא רק דוקא כשנתערב לח בלח ולא כשנתערב יבש ביבש אח"כ מצאתי שכבר התעורר בזה החמד משה

פסקי תשובות שם:

התריאק"ה הוא מין ממני התרופות שהיה בזמניהם והיה מכיל חמץ ואנשים בריאים לא היו אוכלים אותו מחמת טעמו הנפסד ואיסור אכילתו הוא משום אחשביה דהיינו כיון שהתריאק"ה הנ"ל גם החמץ שבו יש בו כח המרפא האדם מחשיבו לאוכל ואין החמץ שבו מתבטל¹¹¹ ואותן תרופות בזמננו שיש ומעורב בהם חמץ מכל מקום כיון שמעורב עם סמי מרפא ואינו ראוי לאכילת אדם מותרים באכילה¹¹² ואין לאסור משום אחשביה משום שדעתו על הסמים המרפאים ובפרט אם החמץ הניתן בתרופה הוא בשביל לדבק בעלמא ואף אם המתקו את התרופה ע"י ציפוי סוכר¹¹³ מלמעלה נראה דאין זה חשיב דרך אכילתו¹¹⁴ כיון שעצם התרופה והחמץ המעורב בה מר ואינו ראוי למאכל

¹¹¹ שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תמב סעיף כב: וכל זה בחמץ שהוא עומד בעינו שאינו מעורב בדבר אחר אבל חמץ גמור שהיה ראוי לאכילה שעירב אותו בדבר שאינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם כגון התריאק"ה שאינו מאכל אלא לחולים מותר לקיימו בפסח ואפילו יש בתערובת הזה חמץ הרבה יותר מכזית בכדי אכילת פרס מכל מקום כיון שאינו ראוי לאכילה הרי נפסדה צורת החמץ שבתוכו ואין עליו תורת חמץ כלל אבל אסור לאכול מזה התערובת בפסח ואפילו אין בו אלא חמץ כל שהוא אם דרך עשייתו הוא על ידי תערובת חמץ כגון התריאק"ה וכיוצא בו אינו בטל בתוכו

¹¹² שו"ת כת"ס חאו"ח סי' קי"א דרכ"ת י"ד סי' קנ"ה סק"ח חזו"א סי' קט"ז סק"ח שו"ת אג"מ ח"ב סי' צ"ב וח"ג סי' ס"ב שו"ת יחו"ד ח"ב סי' ס' ועוד הרבה פוסקים ועיין בחזו"א שם שמקיל עוד שאם כשהחמץ היה בעין היה חמץ נוקשה דהיינו שמתחילת חימוצו כבר אינו ראוי לאכילה לרובא דאינשי או שאינו חמץ גמור ואח"כ נתערב אף כי עדיין ראוי לאכילת כלב כיון שנפסל מלאכילת אדם מותרת הנאתו ובתרופות אכילתו ולי"א דצריך שיהיה נפסל מלאכילת כלב אא"כ היה חמץ גמור לפני תערובתו וע"ע בס' אורחות רבנו פסח אות כ"ד דאף שמהחזו"א שם נשמע לכאוי שמסתפק דאולי יש לחשוש לאחשביה גם בתרופות אמר הגרי"י קניבסקי זצ"ל שלמעשה היה החזו"א מתיר שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צב: ובדבר הרפואה שאתה צריך ליקח גם בפסח ואתה חושש אולי יש שם איזה חשש חמץ הנה מכיון שהוא לרפאות הניתוח שעשו באבר פנימי פשוט שצריך ליקח אף אם היה ודאי חמץ ובעצם אף בלא סכנה אין חשש דכבר נבטל קודם הפסח משם אוכל, ואחשביה לא שייך בדבר שלוקח לרפואה דאף דברים מרים ומאוסים נוטלין לרפואה. ולכן אין לך מה לחשוש ותקח הרפואה כפי שאמר לך הרופא והשי"ת יתן שיהיה זה לרפואה

שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן ס: בסיכום: מותר לחולה שאין בו סכנה להשתמש בטבילות וגלולות, אף על פי שיש לחשוש בהן לתערובת חמץ. ובלבד שלא יהיה בהן הנאה לחיך. וכל זה בחולה שחלה כל גופו, אבל אם הוא מיחוש בעלמא, אין להתיר. (וכן כתב במגן האלף סימן תסו סוף סק"א).

¹¹³ דווקא כמוסות שעומדות לבליעה אבל כמוסות וכדורים העומדים למציצה לעיסה וכדו' או סירופים ממותקים אם מעורב בהם חמץ אפילו משהו אסור לבולעם או לאוכלם ואסור להחזיקם ברשותו בפסח

¹¹⁴ שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יז: נראה דדוקא באוכל גמור שרגילים ללעוס ולאכול רק אז אמרינן שגם בליעה חשיב כדרך אכילה, משא"כ בדבר דלא חזי כלל לאכילה ועומד רק לבלוע וגם רק לחולים כמו גלולות דנד"ד, שפיר חשיב לכו"ע שלא כדרך אכילה ושרי לחולה שאב"ס, שהרי גם מלוגמא ורטיה על מכתו לאחר שכבר נעשו הרי הם עומדים לכך ואפ"ה שרי... וגם השתא הם עומדים רק לחולים וכדאמרן דמוכח הכי ממלוגמא ורטיה וכדומה, וכ"ש כשעומדים רק לבלוע ולא לאכול.

אבל ישראל קדושים הם¹¹⁵ ומחזירים בכל האמצעים להשיג תרופות שלא יהיה בהם תערובות חמץ כלל וגם במקום שחייבים לקחת תרופות כאלו שמעורב בהם חמץ מעטפים התרופה בנייר דק או בקפסולה מיוחדת הנקיה מחשש חמץ ומפררים התרופה לתוך הקפסולה וכך בולעים אותה

ותרופות בקפסולות שהתרופה עצמה אין בה חשש חמץ כלל ורק הקפסולה מכילה תערובת חמץ מותר¹¹⁶ להחזיק התרופה בביתו בפסח עם הקפסולות ולפני לקיחת התרופה יוציא את האבקה ויבלענה והקפסולה יזרוק ואין לחשוש שמא ישכח ויבלע את התרופה עם הקפסולה וכל זה לחולה שאין בו סכנה אבל לחולה שיש בו סכנה הצריך לתרופות מסוימות ויש בהם תרכובת של חמץ מותר לו לקחתן. ותרופות העשויות מקטניות ודאי אין כל מקום להחמיר לחולה אף שאין בו סכנה לקחתם אם צריך להן רק יש לדקדק שיהיו עשויות מערב פסח.

ז. האם מותר ליהנות מריח הפת ושאר מיני מאפה השייכים לנכרי?

למסקנה: ישנה מחלוקת בדבר, שכן שיירי כנה"ג התיר בשם הגיליון איסור והיתר, אך למעשה יש לאסור שכן פסקו רוב הפוסקים ובכללם המשנה ברורה, כיון שאין הבדל בין הנאה מחמץ של היהודי ובין חמץ של גוי לענין הנאה, וגם יש חשש שיבוא לאכול מן החמץ אם יהנה ממנו

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנ: חמצו של עכו"ם אסור ליהנות ממנו בפסח

שו"ת הריב"ש סימן ת: שאלה ראשונה: אם חמץ של אינו יהודי, מותר לישראל בהנאה, בזמן אסורו, אם לאו? תשובה: חמץ של אינו יהודי, אסור הוא בהנאה, בתוך הפסח, מן התורה! דחמץ האסור בפסח: בין באכילה, בין בהנאה. אין חלוק: בין של ישראל, לשל א"י. דהא באורייתא, לא כתיב: חמצך; אלא: חמץ; סתמא. בין דישראל, בין דא"י. ודוקא לענין לעבור עליו: בבל יראה, ובל ימצא; הוא, דאיכא הפרישא בין חמץ של א"י, לשל ישראל; משום דכתיב ביה: לא יראה לך. ודרשינן (בפסחים ה'): שלך; אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים. אבל אסור אכילה והנאה, לא.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמג סעיף א: חמץ מו' שעות ולמעלה ביום י"ד, אסור בהנאה, (אפי' חמצו של א"י אסור ליהנות ממנו) (טור סימן ת"ן וריב"ש סימן י"ח ת"י)....

משנה ברורה (א) אסור בהנאה - מדאורייתא ויליף בגמרא מדכתיב לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח וקבלו חז"ל דר"ל לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח דהיינו מחצות היום ואילך שהוא בין הערבים ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה... (ב) ואפילו חמצו של עכו"ם - דהא באורייתא לא כתיב חמצך אלא חמץ סתמא בין דישראל ובין דעכו"ם והאי דינא עקרו הובא בפוסקים לענין פסח והרמ"א העתיקו הכא להשמיענו דה"ה דאסור גם משש שעות ולמעלה

ביאור הלכה סימן תמג: * אפי' חמצו של נכרי אסור ליהנות ממנו - כתבו האחרונים בסי' תמ"ח דלפ"ז **אסור להריח גם פת חמה של עכו"ם**. ובח"מ מפקפק בעיקר דינא דריח פת חמץ ואפילו בישראל לפי מה דקי"ל ביו"ד סימן ק"יח דדבר שאינו עומד לריח מותר להריח בו וכמו כן לענין פת עיין בדבריו אכן באמת לא ברירא עיקר דבר זה אם פת אינו עומד לריח עיין לעיל סי' רט"ז בהג"ה ב' דעות בזה¹¹⁷ ועיי"ש בביאור הגר"א¹¹⁸ גם ביו"ד סי' ק"ח גופא איתא לחד מ"ד דבחמץ בפסח דאיסורא במשהו אמרי' ריחא מילתא עיין

¹¹⁵ צי"א חיי' סי' כ"ה פ"כ שו"ת קנין תורה שם ואפשר דאף דהרוב המכריע של גדולי האחרונים מתירים מ"מ משום חומרת הפסח חיישינן למחמירים דאמרי' אחשביה אף בתרופות הלא המה שו"ת שאגת אריה סי' ע"ד ועי"ה שו"ת ערוגה"ב סי' צ"ט ואחיעזר ח"ג סי' ל"ד אות ד' וכ"מ בשו"ע הרב סעי' כ"ב ובקונט"א שם ועיין שו"ת יחו"ד ח"ב סי' ס' שמי שאינו בגדר חולה שאין בו סכנה ואין לו אלא מיחושים בעלמא בודאי יש להחמיר ונראה דכ"ש בויטאמינים שניתנים לחיזוק דיש להקפיד שלא יהיה בהם שום חשש דתערובת חמץ ובענין תרופות הומופטיות עמש"כ בפסקי תשובות הל' שבת סי' שכ"ח אות ד' שאם הוחזקו שמרפאים דינם כדין תרופות רגילות ואם לאו אין להקל בהם ויש לנהוג בהם כדין ויטאמינים הנ"ל

שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן כה פרק כ: ובהיות כן בתרופות וכמוסות כאלה שמעורבין בדברים שאין ראויין לאכילת אדם כנ"ל בחזו"א יש שפיר להתיר לבולען בפסח לרפואה וכנ"ל, ורק משום ישראל קדושים הם יש לחזר לכתחילה אחרי כל הדרכים שלא יהא בהם כל תערובות חמץ שהן

¹¹⁶ בשם הגר"י קניבסקי זצ"ל משום דהקפסולות דינם כחמץ ע"י תערובת שאין ראוי למאכל כל אדם ומותר לקיימו בפסח וא"צ לבערו או למכרו לנכרי קודם הפסח וע"ע שו"ת צי"א שם שמצדד מעיקר הדין להתיר לבולען כמוסות אלו כי הם מעורבים בדברים שאינם ראויים לאכילת אדם

¹¹⁷ **שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רטז:** הגה: י"א דהמריח בפת חם יש לו לברך שנתן ריח טוב בפת (אבודרהם ובי"י סימן רצ"ו בשם א"ח), וי"א דאין לברך עליו (בי"י), לכך אין להריח בו.

¹¹⁸ **ביאור הגר"א אורח חיים סימן רטז סעיף יד:** וי"א כו'. דלא לריחא עבידא וכמ"ש בסי' רי"ז ס"ב וס' הראשונה ס"ל כיון שמותר להריח בו כמ"ש בפ"ג דסוכה דלא אקציה מריחו מברך עליו ונראה עיקר כסברא שניה כיון שאין עיקרו עומד להריח וכמ"ש בחנותו של בשם בגמ' אף על פי שמתכוין להריח ועמ"א בר"ס רי"ז ס"ק א': י"א כו'. נ"ל

שם¹¹⁹ ובר מן דין יש לאסור מטעם אחר **דשמה יבא לאכלו** עיין במנ"י כלל ל"ו ס"ק ל"ח שהאריך בפרטים אלו והביא שם בשם הרוקח כעין זה ולעיל סי' רט"ז ס"ב בביאור הלכה ד"ה המוסק כתבנו בכגון זה לאיסור ובפרט בחמץ דלא בדילא מיניה כולא שתא.

ביאור הלכה סימן רטז סעיף ב: ... בדבר שעיקרו עומד לאכילה ומחמת טוב טעמו מריח בזה מסתברא דלכתחלה אין להריח כיון דגם ריחו הוא רק טעם התבשיל שמריח מחמת טובו ושמו וכדומה בודאי יש לחוש שמא יבוא לאוכלו

פרי חדש אורח חיים סימן תמח: כתב בספר שיירי כנסת הגדולה [הגה"ט אות א] בשם גיליון האיסור והיתר [כלל לט אות לג] **להריח חמצו של גוי חם תוך הפסח מותר מדינא** מאחר דלא נאסר בהנאה כו', ע"כ. **וליתא, דהא פשיטא דאפילו חמצו של גוי אסור בהנאה דהא קרא סתמא קאמר [שמות יג, ג] לא יאכל חמץ**, וכן מבואר בפרק כל שעה [שם כח, ב] דקאמר מני מתניתין אי רבי יהודה חמץ סתמא קאמר אפילו דגוי ומדרבי יהודה נשמע לרבי שמעון לתוך זמנו, ורב אחא [שם כט, א] דיליף שאור דאכילה משאור דראיה הא הדר ביה, **וכן מבואר בתשובת הריב"ש בסימן ת', יע"ש**. וכן בדברי הטור בסימן ת"נ והביאו ההגה בריש סימן תמ"ג, ועיין בסוף סימן רי"ו וכמו שכתבו התוספות בפרק (ד') [ה] דעבודה זרה [סו, ב ד"ה אביי] גבי בת תיהא, וכמו שכתבו בפרק קמא דעבודה זרה [יב, ב ד"ה אלא] אמתניתין דעיר שהיו בה חנויות מעוטרות כו', ע"ש.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תמח ס"ק א: אסור להריח בלחם עכו"ם

יום טוב

איסור צידה ביו"ט

ה. האם איסור צידת דגים ביו"ט הוא מהתורה או מדרבנן?

למסקנה:

- א. **הסוברים שאיסור הצידה הינו מדאורייתא:** רש"י, פשט הירושלמי, הסוגיה במסכת שבת, ועוד פוסקים
ב. **הסוברים שאיסור הצידה הינו מדרבנן:** ר"י, הרא"ש, הטור, הירושלמי (ע"פ הר"ן), הר"ן, הרמב"ם (ע"פ הב"י), וכן פסק השו"ע - מטעם עובדין דחול

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצה: ... וחשו חכמים ... וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה ובירושלמי מסמיך להו כולהו אקראי

בית יוסף אורח חיים סימן תצה אות ב:

ומ"ש וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אף על פי שהן אוכל נפש אסרום חכמים ופירש ר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו וכו' עד **ובירושלמי** מסמיך להו אקראי. הכל דברי הרא"ש בריש פרק אין צדין (סי' א) שבא לאפוקי ממאי דמשמע מדברי רש"י (כג' ד"ה אין צדין) דצידה אסורה מדאורייתא¹²⁰.

ומ"ש וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה. כלומר צידה אף על גב דלא שייך בה טעמא דיהבין בקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אסרוה מטעם אחר שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה **ודמי לעובדין דחול**.

ומ"ש ובירושלמי (ביצה פ"א ה"י) מסמיך להו אקראי. היינו לומר דאע"ג ד**בירושלמי** מיייתי מקראי שלא יקצור ולא יברור ולא ירקד ולא יטחון ביום טוב **אסמכתא בעלמא נינהו** ואינן אסורין אלא **מדרבנן**. ודעת הר"ן גם כן בריש פרק אין צדין (יב' ד"ה אין) דהק' מלאכות אינן אסורות אלא **מדבריהם** לפום גמרא דידן

דתליא ג"כ בפלוגתא הנ"ל דס' אחרונה ס"ל דוקא שעומד להריח וס' ראשונה ס"ל כיון דנתכוין להריח בנטילתו והוי כמו נטלו לאכלו ולהריח וס' האחרונה עיקר כיון שאין עיקרו עומד להריח וכמש"ל:

¹¹⁹ **שולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן קח סעיף א:** י"א דאיסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח, ריחא מלתא ואוסר אפילו בדיעבד

¹²⁰ **רש"י מסכת ביצה דף כג עמוד ב:** אין צדין דגים - אף על גב דסחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב - טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דסחיטה - חייש למכמר בשרא, פן יתחמם ויסריח, אבל צידה - אפשר לצודו מבעוד יום, ויניחנו במצודתו במים, ולא ימות ולמחר יטלהו.

ונתן טעם לדבר שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה... ואף צידת דגים נמי אסרו לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחבירו היא ולפיכך **אסרו מדבריהם** וכן מטין דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות יום טוב (ה"ה) שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביום טוב אינה אלא מדבריהם ועדיין אין כל זה מחוור לפי שהסוגיא הירושלמית מוכחת שהן מן התורה ואף ברייתא שבפרק המצניע (שבת צה). כפשטא הכי מוכחא עכ"ל הר"ן.

שולחן ערוך סעיף ב: קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש **אסרום חכמים**.

משנה ברורה (יג) אסרום חכמים - **דמן התורה כל מלאכה שהוא באוכל נפש מותר אלא חכמים אסרו דברים שהם עבודה רבה** כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו כאחד ולטחון הרבה בפ"א וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יום טוב ולכן אסרו חכמים ואפילו ע"י שינוי אסור והניחו בהיתרן רק דברים שמסתמא הן רק לצורך אכילת יום טוב והרבה פוסקים חולקין וסוברין דמלאכת עבודה הנ"ל אסור מן התורה אפילו באוכל נפש ולא התירה התורה באוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה כגון מלישה ואפיה ואילך וכה"ג מלאכות שהם לצורך אכילה ביום טוב ופרטי דינים אלו יתבארו בסימנים הבאים כאו"א במקומו:

ט. האם מותר לצוד דגים במצודה/ביד מתוך בריכת דגים, או מתוך כלי ביו"ט [התייחס לדין צידה וגם לדין הכנה]? למסקנה:

- א. מתוך בריכת דגים גדולה כביבר-אסור, שאין הם ניצודים ועומדים, כיון שהם תמיד נכסים מהעין
- ב. מג"א: ביבר שבו המים צלולים- מותר, אחרונים: עדיין יש לאסור מצד שהרי הם מוקצה ואין בהם הכנה
- ג. אמת המים שסכר אותה, ובכך הדגים אינם מוקצים- מותר לצוד הדגים, ב"ח: אם היא לא רחבה מ' טפחים, ובאורכה- אין לחוש אף אם הוא ארוך מאוד
- ד. משנ"ב: אין לצוד במצודה, שלא לעשות כדרך חול
- ה. משנ"ב: בבריכת דגים- שייכים גם כל הנ"ל
- ו. יש מי שאומר: שאם הדגים נמצאים בתיבה- אין בהם צידה כלל, ואף מותר לצוד במצודה, ועכ"פ יש להתיר לצוד ביד
- ז. אם הדגים בבאר- אסור לצוד אותם ע"י כלי, אך אם הם בבור עמוק- מותר להוציאם ע"י כלי
- ח. ממילא יש להתיר למסקנה: בבריכת דגים שעשויה בתיבה אף לצוד במצודה ועכ"פ אין להחמיר ביד, ובבור עמוק- ע"י כלי ביו"ט
- ט. בענין הכנה יש להקפיד להזמין מערב החג את הדגים שרוצה, ואם הוא רוצה את כולם, יש לחשוב על כך מערב החג שהוא רוצה להזמין את כולם וכמו שמבואר במשנה ברורה

טור או"ח סימן תצז: אין צדין דגים מן הביברים ביו"ט ואין נותנין לפניה מזונות ואם סתם אמת המים בכניסה וביציאה מעיי"ט מותר ליקח ממנה דגים ביו"ט דהוי להו ניצודין ועומדין

בית יוסף א – ב: אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות. משנה בריש פרק ג' דביצה (כג): אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות אבל צדין חיה ועוף מן הביברים ביום טוב ונותנין לפניהם מזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברים שוין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר, ופירש רש"י אין נותנין לפני הדגים מזונות משום דאפשר להם בלא מזונות שהן אוכלין שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן:

שולחן ערוך שם סעיף א:

אין צדין דגים מן הביברים. הגה: אפילו במקום שאינם מחוסרים צידה, לפי שהביבר רחב הרבה והדגים נשמטים אילך ואילך (המגיד פ"ב).

משנה ברורה (א) מן הביברים - **היינו בריכות של מים מוקפים מד' רוחות**. ובמין הנהר לא איצטריך ליה לאשמועינן דבדאי אסור דכולהו איתנהו ביה צידה גמורה דאסור כקצירה וטחינה ושאר מלאכות וכדלעיל סימן תצ"ה ס"ב וגם מוקצה: (ב) אפילו במקום שאינם מחוסרים צידה - ר"ל **שהיה הביבר קטן** שא"צ לומר הבא מצודה ונצודנו ובחיה ועוף כה"ג חשיב אין מחוסר צידה כדלקמן בס"ז גבי דגים **הואיל והם מכוסים מן העין והביבר רחב לעולם הם נשמטים לחורין ולסדקין** ולכן לא חשיבי כניצודים הואיל

ויש עכ"פ טורח לתפסם וכתב המ"א דאם המים צלולים ורואה הדגים - מותר אם אין מחוסר צידה שהביבר קטן ויש מאחרונים שסוברין דעכ"פ מטעם מוקצה אסור לצודן: (ג) והדגים נשמטים וכו' - ולענין אם נתנם מבע"י בתוך התיבה יבואר לקמיה בס"ה:

ביאור הלכה שם:

* אין צדין וכו' - ואיסור צידה ביום טוב אם הוא דאורייתא או דרבנן עיין לעיל בסי' תצ"ה ס"ב ובמ"ב שם ועיין בתוספות שבת ק"ו ובחי' רשב"א ר"פ אין צדין ובשבת ק"ו גבי אין נותנין לפנייהם מזונות משמע שם **דאיסור צידת דגים אפילו מביבר קטן הוא דאורייתא** משום דמשתמיט לחורין ולסדקין ומשו"ה גזרו שלא ליתן לפנייהם מזונות שמא יבוא לצודם ע"ש.

שולחן ערוך שם סעיף ה:

אם סכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב - מותר ליקח ממנה דגים ביום טוב דהוה ליה ניצודין ועומדין, (מאחר שאמת המים היא צרה ואינן יכולים להשמט) (המגיד פ"א).

משנה ברורה (יב) בכניסה וביציאה - כדי שלא יכנסו חדשים ושלא יצאו הישנים: (יג) מותר ליקח וכו' - ומוקצה אין כאן דמעשה הסכירה חשוב כמו שהזמין דגים ידועים. ואם מותר לו לברור כפי מה שצריך ולהחזיר השאר למים תלוי בזה:

א. **אם בשעה שסכר חשב שאפשר שיצטרך ביום טוב לכל הדגים שימצא בהאמה א"כ הרי הוכנו כל הדגים ושפיר יכול להעלות כמו שירצה ולברור הגדולים המשובחים ולהחזיר השאר למים אבל**

ב. אם בשעה שסתם אמת המים היה יודע בודאי שלא יצטרך ביום טוב רק איזה דגים א"כ הרי לא הוכנו כלום וכשבורר ומניח הקטן אגלאי מלתא דהאי לא הוכן א"כ טלטלם שלא לצורך כדלקמן סעיף יו"ד ולכן לא יברור ויניח השאר אלא צריך ליקח ולאכול כל מה שיעלה בידו בין טוב ובין רע ולא יחזיר מה שלא ייטב לו:

(יד) היא צרה - עיין בב"ח וש"א שכתבו דאם היא רחבה יותר מן ו' טפחים אסור ולענין ארכה מקילין הרבה אחרונים אפילו אם ארוכה כמה כיון שאינה רחבה בקל יש לתפוס הדגים. ואפילו באופן המותר ג"כ יש מחמירין שלא לצודן במצודה כדרך שעושין בחול אלא ביד ויש לחוש לסברא זו לכתחלה ולאו דוקא אמת המים אלא ה"ה אם הכניס דגים לתיבה מלאה נקבים והעמידה במים נמי שייכי כל הני דיני

ויש מי שאומר דדוקא בביבר ובאמת המים שעכ"פ הדגים הם בקרקע מקום חיותם מה שא"כ כשהם מונחים בכלי לא שייך בהו כלל צידה ואפילו צריך להביא מצודה שרי וע"כ נראה שאין להחמיר בתיבה ליטול ביד אפילו אם רחבה התיבה יותר מן ו' טפחים הרבה. כתבו האחרונים דאם הכניס דגים מבע"י:

א. לבאר וצריך לצוד אותם ע"י כלי דוקא אסור לצודם ביום טוב ומ"מ אם הם
ב. בבור עמוק א"צ לירד למטה כדי לתופסן בידו אלא עומד למעלה ותופסן על ידי כלי

בעניין הכנה בדגים:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצז (יג) מותר ליקח וכו' - ומוקצה אין כאן דמעשה הסכירה חשוב כמו שהזמין דגים ידועים. ואם מותר לו לברור כפי מה שצריך ולהחזיר השאר למים תלוי בזה:

א. אם בשעה שסכר חשב שאפשר שיצטרך ביום טוב לכל הדגים שימצא בהאמה א"כ הרי הוכנו כל הדגים ושפיר יכול להעלות כמו שירצה ולברור הגדולים המשובחים ולהחזיר השאר למים אבל

ב. אם בשעה שסתם אמת המים היה יודע בודאי שלא יצטרך ביום טוב רק איזה דגים א"כ הרי לא הוכנו כלום וכשבורר ומניח הקטן אגלאי מלתא דהאי לא הוכן א"כ טלטלם שלא לצורך כדלקמן סעיף יו"ד ולכן לא יברור ויניח השאר אלא צריך ליקח ולאכול כל מה שיעלה בידו בין טוב ובין רע ולא יחזיר מה שלא ייטב לו

י. פרש מצודה מערב יו"ט, וביו"ט ראה בעלי חיים שניצודו בהם, האם

יותר לשחטם ביו"ט?

למסקנה: אסור, משום איסור מוקצה, ואין זה מוכן. אולם הן מותרות מיד בצאת היו"ט, ואין צריך לחכות בכדי שיעשו כיון שהוא לא צד אותן בידיים אלא הן נכנסו מעצמן למצודה

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצז: אין צדין דגים מן הביברים ביו"ט ואין נותנין לפניה מזונות ואם סתם אמת המים בכניסה וביציאה מעיי"ט מותר ליקח ממנה דגים ביו"ט דהוי להו ניצודין ועומדין ואפילו ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב י"ט ולמחר מוצא בהן אסורין אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום

בית יוסף שם ג (א) ואפילו ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב וכו'. משנה שם (כד.) מצודות חיה ועופות ודגים שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהם ביום טוב אלא אם כן ידוע שניצודו מערב יום טוב ופירש הר"ן (יג. ד"ה מתני') לא יטול מהם ביום טוב משום דהוה להו ספק מוכן. ובגמרא איפליגו תנאי בספק מוכן ואיפסיקא הלכתא כמאן דאסור וכתב הרב המגיד בפרק ב' (ה"ו) דע שכל דין מוקצה ונולד בכלל זה והטעם מפני שהוא דבר שיש לו מתירין (ביצה ג: וש"נ) או שרצו חכמים להחמיר בדבר זה. והרשב"א (שם ריש ש"ה) חילק ואמר שכיון שהמוקצה והנולד מדבריהם הולכין בספיקן להקל ולא אמרו אסור אלא בדבר שקרוב ליגע בשל תורה כגון ספק נצוד ביום טוב ספק נצוד מערב יום טוב אבל שאר ספיקות מותרין זו היא סברתו בספרו ואני תמה מזה שאם כן ספק ביצה אם נולדה ביום טוב או מערב יום טוב למה היא אסורה ועוד דברייתא דספק מוכן סתמא מיתניא וכולה סוגיא דפרק קמא (שם ד.) מוכחא דספק נולד להחמיר ודבריו צ"ע ונראין דברי רבינו שלא חילק עכ"ל:

שם אות ד: וכתב הר"ן (שם ד"ה גמ') שהרא"ש דלונל (מובא בתמים דעים בריש סימן קכ) התיר ספק מוכן ביום טוב שני ואמר שאין היתרו מכוון אבל אצלי יפה הורה משום דה"ל ספק ספיקא דאית לן למישרייה אפילו בדבר שיש לו מתירין דכיון דאנן לא עבדינן יום טוב שני אלא משום מנהג אבהתן (ביצה ד:) לא מחמירין ביה טפי מינייהו וכי היכי דלדידהו ספק לדידן נמי דינו כספק דכיון דחומרא מדרבנן היא הבו דלא לוסף עליה והא דאית תרי ספיקי נינהו שאי אפשר שיבוא לפניך ספק מוכן ביום טוב שני אלא בשני ספיקות:

ג (ב) כתב הרב המגיד בפרק ב' מהלכות יום טוב (ה"ח) מבואר בגמרא (כד:) שאם מצא המצודות מקולקלות מערב יום טוב בידוע שמערב יום טוב נצודו ולא נזכר בהלכות וגם לא הזכיר רבינו לפי שדבר הכרחי הוא ופשוט ולא נזכר בגמרא אלא בגררא דאם אין ידוע שהוא אסור עכ"ל:

שולחן ערוך שם תצז סעיף ג: אפילו ספק צידה אסור; כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוציא בהם, אסורים אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום. ואם מצא המצודות מקולקלות מבערב יום טוב, בידוע שמערב יום טוב ניצודו.

משנה ברורה (ז) ספק צידה - ואף על גב דלכמה פוסקים עיקר צידה ביום טוב אינה מן התורה וכמו שסתם ג"כ המחבר בסימן תצ"ה ס"ב מ"מ החמירו כאן אפילו בספיקא משום דהוה דבר שיש לו מתירין שהרי אפשר לו לאוכלם אחר יום טוב ובדבר שיש לו מתירין החמירו חכמים אפילו בספק דרבנן: (ח) אסורים - ואפילו בטלטול מיהו לערב מותר באכילה ואפילו בודאי ניצוד היום ולא בעינן בכדי שעושה כיון דלא ניצוד ביו"ט רק ממילא והסכימו הפוסקים דלאו דוקא ספק צידה אלא ה"ה כל ספק מוקצה וכ"ש ספק נולד דמחמירין בהו כשל תורה ובספק אם בא מחוץ לתחום יש דעות בפוסקים ויתבאר לקמן בסי' תצ"ח ס"ג וד': (ט) ואם מצא המצודות מקולקלות - כלומר שהמצודות פרושות באורך רב וכשחיה נופלת בראשו או מתוך שמתפרקת ומתנתקת לצאת מתקלקלות כולן וראשן השני ג"כ ניתק ממקום שנתקע וע"כ אף שבמקום זה לא ראה שום דבר ניצוד מ"מ סימן הוא שניצוד חיה או עוף בראש השני:

מוקצה

יא. במה שונה דין מוקצה ביו"ט משבת?

למסקנה:

א. רי"ף, שאילתות ורמב"ם: במוקצה אנו פוסקים:

1. בשבת - כר' שמעון

2. ביו"ט - כר' יהודה

- ב. בה"ג, רש"י, ר"ת: במוקצה אנו פוסקים כר' שמעון בין בשבת ובין ביו"ט
בה"ג: בנולד הלכה כר' יהודה. ב"י: הטור לא כתב כן בשמו כיון שזה נדחה מההלכה
ג. ר"ת, ר"ח:

1. במוקצה-הלכה כר' שמעון
2. בנולד-הלכה כר"י (לר"ח: כמו"כ במוקצה מחמת איסור)
- ד. גאונים (וכן כתב הראב"ד משמם): אין הבדל בין מוקצה בשבת וביו"ט
- ה. רז"ה: יש לחלק בין מוקצה מחמת מלאכה אסורה בשבת-שאסור ביו"ט, ובין סתם מוקצה-שמותר ביו"ט
- ו. ב"י: למעשה הלכה כר"י וקרמב"ם
- ז. שו"ע: החמירו במוקצה, ואסרו אותו ביו"ט
- ח. רמ"א בשם פוסקים: יש מתירים מוקצה ביו"ט, וכן דעת רש"ל והפ"ח, אך נולד אסור לדעתם (משנ"ב: אף שיש מתירים נולד, הרמ"א בחר להחמיר בדבר, על כן יש להחמיר ביו"ט במוקצה של נולד)

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצה:

ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה לרב אלפס דאף על גב דקיימא לן בשבת כר' שמעון **ביו"ט פסק כר"י** לפי שהוא קל והחמירו בו כדי שלא יבואו לזלזל בו וכ"כ בשאלתות וכ"פ הרמב"ם ז"ל אבל **בעל ה"ג ורש"י ור"ת פוסקים כר"ש** בין בשבת בין ביו"ט אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכה כר"ש אלא במוקצה אבל בנולד הלכה כר"י וכן ר"ח פסק כר"ש אף ביו"ט אלא במוקצה מחמת איסור ונולד פסק כר"י ביו"ט.

בית יוסף אורח חיים סימן תצה ד:

ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה להרי"ף דאע"ג דקיי"ל כרבי שמעון וכו'. בריש מסכת יום טוב (ב). תנן ביצה שנולדה ביום טוב בית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל ואוקמה רב נחמן בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד בית שמאי כרבי שמעון ובית הלל כרבי יהודה ואקשינן ומי אמר רב נחמן הכי והא תנן בית שמאי אומרים מגביהין מעל השולחן קליפין ועצמות ובית הלל אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה ואמר רב נחמן אנו אין לנו אלא בית שמאי כרבי יהודה ובית הלל כרבי שמעון כלומר אין לנו כשיטת משנה זו לפי שמוחלפת שיטתה אלא כך שמעתי מרבותינו דבית שמאי כרבי יהודה ומחמירין ובית הלל כרבי שמעון ומשני אמר לך רב נחמן גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון מוקי לבית הלל כרבי שמעון אבל גבי יום טוב דסתם לן תנא כרבי יהודה מוקי לבית הלל כרבי יהודה **ופסק כן הרי"ף בסוף מסכת ביצה (כב). דבשבת נקטינן כרבי שמעון וביו"ט נקטינן כרבי יהודה** והביא עוד ראיות לדבריו.

והרא"ש כתב שם (פ"ה סי' יד) **שרש"י** (לג. ד"ה והלכתא) **ור"ת ור"י חולקין** ואמרי **דהלכה כרבי שמעון אף ביום טוב** והביאו ראיות לדבריהם וכתב דלא אשכחן מאן דמפליג בין שבת לביו"ט אלא רב נחמן נדחק לחלק להעמיד אוקימתא דידיה אבל לשאר אמוראי אין צריך לחלק.

ובה"ג (הל' יום טוב לה ע"ג) פסק:

כרבי שמעון במוקצה ביום טוב אבל

בנולד פסק כרבי יהודה

והביא ראיה מדדרש רבא (ביצה לג.) אשה לא תכנס לבית העצים ליטול אוד וכו' ואינה ראויה דרבא לטעמיה (שבת קמב סו"ע"ב) דאפילו בשאר מוקצה דלאו נולד סבירא ליה כרבי יהודה אבל אף דקיי"ל כרבי שמעון במוקצה ה"ה בנולד

ומיהו **ר"ת** (שם קמג תוד"ה שמואל) דייק משמואל דבשילחי שבת (קנו:) סבר כרבי שמעון ואפ"ה קאמר בסוף פרק נוטל (קמג.) דלא הוה מטלטל גרעיני תמרי אלא אגב ריפתא ואין ראויה משמואל דמחמיר על עצמו היה **ועוד דקדק ר"ת דנולד אסור מסתמא דתלמודא** דפרק נוטל דאסר לטלטולי גרעיני דתמרי פרסייתא משום דהוי נולד והא דפריך בסוף פרק כירה (מה:) אמילתא דרבי יוחנן מדרב נחמן דמאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד לא קיי"ל הכי והוה מצי לשנויי דלא קיי"ל הכי ולא חשש

ורבינו חננאל (בגליון מ:) כתב הכא מהא שמעינן דכל מידי דחזי ליה לאינש דעתיה עילויה והא דאמר רב נחמן (שבת יט:) עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא באנו למחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון הא בהדיא קיי"ל כרבי שמעון **ואף על גב דביו"ט קיי"ל כרבי יהודה הני מילי כגון נולד ומוקצה מחמת איסור** וכיוצא בו אבל הני כולו שרי ביום טוב וכן כתב בעל העיטור (ח"ב הל' יום טוב

קלז ע"ג) עכ"ל הרא"ש ז"ל. ואף על פי שבה"ג ג"כ סובר דבנולד הלכה כרבי יהודה מפני שנדחת ראייתו לא כתב רבינו כן בשמו. וחילוק סברות אלו כתב המרדכי בריש ביצה (סי' תרמב) וגם סמ"ג (שם כה.) אלא שהמרדכי כתב שהשאלות (שלח סו"ס ככח) סוברים דהלכה כרבי שמעון במוקצה בין ביום טוב בין בשבת ורבינו כתב שהן סוברים דהלכה כרבי יהודה ביום טוב :

והרמב"ם בפרק א' (ה"ז) פסק **כדברי הר"ף** וכתב הרב המגיד **יש מן הגאונים חולקים** ואומרים שאין מוקצה ביום טוב יותר מבשבת ולזה כתב בהשגות א"א לא הכל שוין וכבר הכריע בעל המאור (א. ויח.) : והרמב"ן (במלחמות שם) והרשב"א (חי' ב : ד"ה ונפלגי ובעבה"ק בית מועד שער ב ס"ט) כדברי ההלכות ורבינו והביאו ראיות לזה ועיקר עכ"ל :

וכתב הר"ן בסוף ביצה (כב. ד"ה אשכחן) **שהר"ז** סובר דכי סתם לן תנא ביום טוב כרבי יהודה הני מילי במידי דמיתסר בשבת כגון ביקוע עצים מן הקורות דאע"ג דלית לן מוקצה בשבת מ"מ הביקוע מצד עצמו אסור בו ולפיכך אף על פי שביקוע עצים [מוכנים] מותר ביום טוב אנו אוסרין לבקוע מן הקורות מדין מוקצה וכן הדין בתורי דרידיא שאסורין לשחטן ביום טוב משום מוקצה כיון שהשחיטה אסורה בשבת מצד עצמה

אבל תמרי דעיסקא וכיוצא בהם כיון דבשבת שרי דלית לן מוקצה אף ביום טוב שרי דליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור

ואין זה דעת הר"ף שהרי כתב כאן דתמרי דעיסקא אסורין ביום טוב.

ולקושייתו של בעל המאור יש לומר דכי אמרין (שבת קיא.) ליכא מידי דבשבת שרי וביום הכיפורים אסור הני מילי בשבת ויום הכיפורים שדינם שוה וקדושה אחת להם ולא אתי לזלזולי ביום הכיפורים אבל ביום טוב משום דאתי לזלזולי ביה לא ראו להשוותו לשבת והרי מצינו שמחלקין ביניהן שהרי אמרו שבת (מה.) מניחין נר על גבי דקל בשבת ואין מניחין נר על גבי דקל ביום טוב ולפיכך כל מוקצה אף על פי שהוא מותר בשבת אסור ביום טוב עכ"ל :

ולענין הלכה כיון שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת וגם הכריעו כדבריהם האחרונים הכי נקטינן.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצה סעיף ד :

מוקצה, אעפ"י שמותר בשבת **החמירו בו ביום טוב** ואסרוהו. הגה : ויש מתירין מוקצה אפילו ביו"ט (טור בשם פוסקים) ; אבל נולד אסור, לדבריהם, אפילו בשבת. וכל מוקצה שאינו בעלי חיים, כגון אוצר של פירות ועצים, סגי כשיאמר : מכאן אני נוטל, ואין צריך שירשום (רבינו ירוחם נ"ד ח"ג). ומותר להכין מיום טוב ראשון לשני בב' ימים טובים של גלויות (כל בו). ועיין לעיל סימן ש"י כל דיני מוקצה.

משנה ברורה (טו) מוקצה אף על פי שהוא מותר וכו' - פי' דלעיל בסימן ש"י מתבאר דיש כמה מיני מוקצה המותרין בשבת כמו מוקצה מחמת שעומד לסחורה או בשהכניסו לאוצר ואין דעתו להסתפק ממנו עד אחר זמן או מוקצה מחמת מיאוס ועוד כמה גווני אך כ"ז הקילו דוקא בשבת דחמיר לאינשי ולא חיישינן אם נקל לו לטלטל דבר מוקצה יבוא להקל בשאר איסורי שבת אבל ביום טוב **דקילי ליה שהרי הרבה מלאכות מותרים לו לצורך אוכל נפש ואם נקל לו במוקצה יבוא להקל גם בשאר איסורי יום טוב ולפיכך אסרו לו חכמים לטלטל ולאכלו ולפי סברא זו בהמה העומדת לחלבה ותרנגולת לביצתה ושור של חרישה אסור לשחטן ביום טוב עד שיכין אותם לכך מעי"ט וכן כל כה"ג צריך הכנה מבע"י **ודבר שהוא מוקצה מחמת נולד פשיטא דאסור לדעת המחבר ביום טוב** : (טז) ויש מתירין וכו' - דלא חמיר משבת, וכתב מ"א דכן הוא ג"כ דעת הרש"ל וכן פסק גם הפר"ח : (יז) לדבריהם וכו' - ואף דיש פוסקים שמתירין אף במוקצה דנולד, הרמ"א לא רצה לתפוס כדעתם בזה אלא כאותן פוסקים דמחמירין עכ"פ במוקצה דנולד וכתבו **האחרונים** דאף שבשבת נקטינן לעיקר להתיר אפילו במוקצה דנולד דלא כבעלי סברא זו מ"מ **ביום טוב אין להתיר עכ"פ במוקצה דנולד** ולפי"ז אין לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר ביום טוב אף על פי שהן ראויין לכלבים מפני שאתמול כשהיו מחוברין לבשר היו ראויין גם לאדם והיו נולד.**

פסקי תשובות :

מוקצה אע"פ שמותר בשבת החמירו בו ביו"ט ואסרוהו, ובמ"ב סקט"ו כתב שהכוונה לסוגי מוקצה שלא אסרו בשבת כמוקצה מחמת שעומד לסחורה ומוקצה מחמת מיאוס אסרו ביו"ט משום שכיון שהרבה מלאכות מותרים לצורך או"נ אם נקיל גם במוקצה יבוא להקל גם בשאר איסורי יו"ט.

יב. בהמה שמוכנה לשחיטה ביו"ט, ונמצאת טריפה או שנשחטה, האם מותר לטלטלה, והאם מותר למוכרה לנוכרי ביו"ט כדי שלא תסריח ותיפסד?

למסקנה:

- א. הב"י בסימן תצ"ז: בדעת ר"ש: 1. אם סתם כך הבהמה הייתה בריאה לגמרי ומתה עתה ביו"ט- אסור לטלטלה כיון שלא הייתה דעתו עליה 2. אם הבהמה הייתה בריאה אך היה בדעתו לשחטה ומתה עתה ביו"ט- מותר לטלטלה, כי מי שבדעתו לשחוט בהמה, יודע שיכול להיות שהיא תימצא טריפה כיון שלמעשה הלכה כר"י- אף בריאה שנמצאת טריפה- אסורה בטלטול, וכן פסק השו"ע 3. משנה ברורה:
1. יש שכתבו להתיר לטלטל בזמן הזה בהמה שנמצאת טריפה, כיון שרבו טריפות הריאה, ואם לא יתירו לטלטל, יבואו להימנע מלשחוט וימנעו משמחת היו"ט (כן כתב בבה"ל ויישב כך בדעת הרשב"א בדעת הראשונים שנראה שסברו שאין מוקצה בטלטול בהמה) 2. תלוי במחלוקת שו"ע-רמ"א:
- 2.1. שו"ע: יש לאסור לטלטל את הבהמה שמתה מדין מוקצה 2.2. רמ"א ביש אומרים: יש להתיר לטלטלה, לשיטתו שאין מוקצה 2.3. יש סוברים: אף לדעת הרמ"א ברמ"א: יש לאסור, כיון שזה נולד מעיקרא כשבהמה מתה 3. בעניין מכירתה לגוי:
1. שו"ע: מותר 2. משנה ברורה: מותר רק אם שחטה בו ביום וחושש שתסריח או ששחט קודם לכן ולא הייתה לו שהות למכור, אך אם יש לו אפשרות לשמור אותה- אסור למכור

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח: בהמה שהיתה:

- א. מסוכנת מערב יום טוב ומתה ביום טוב- מותר לטלטלה אפי' לר"י. היתה ב. בריאה ומתה- אפי' לר"ש אסורה. היתה ג. חולה קצת- פלוגתא דר"י ור"ש.

האם מותר לטלטלה לאחר שמתה ביו"ט	ר"י	ר"ש
מסוכנת מערב יום טוב ומתה ביום טוב	מותר	מותר
בריאה ומתה	אסור	אסור
הייתה חולה קצת	אסור	מותר

בית יוסף שם ו:

כתוב בהגהות אשיר"י בפרק אין צדין (סי' ח) בשם אור זרוע (ח"ב הל' יום טוב סי' שנו) אם היתה בריאה בין השמשות ונטרפה ביום טוב אסור לטלטלה ולכך רואין את הטרפה אצל האשפה שאם נטרף יניחנה שם ולא יטלטלנה עד כאן. וזה שכתב רואין את הטרפה אצל האשפה הכי אמרינן בסוף מסכת שבת (קנו): לוי כי הו' מיתנו טרפה לקמיה ביומא טבא לא הו' חזי לה אלא הו' יתיב אקילקליתא דאמר דילמא לא מתכשרה ואפילו לכלבים לא חזיא מיהו התם מפרש טעמא דלוי דסבר לה כרבי יהודה דאית ליה מוקצה אבל לרבי שמעון שרי ולפי מ"ש רבינו צריך לומר דמייירי בהיתה חולה קצת מערב יום טוב שאם היתה בריאה אפילו לרבי שמעון אסור ואם היתה מסוכנת אפילו לרבי יהודה שרי. ואם יש חילוק בין בהמה שמתה לבהמה שנטרפה לענין טלטול הבהמה כתבתי בסוף סימן תצ"ז (רכט: ד"ה ומ"ש בענין).

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצז: השוחט בהמה ב"ט צריך שלא יבדוק עד שיפשיט שאם ימצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה ובענין טלטול הבהמה:

- א. לרב אלפס שפוסק במוקצה כר"י ב"ט- אסור ב. ולר"ת שפוסק כר"ש- שרי

בית יוסף אורח חיים סימן תצז, יז:

לסיכום:

- א. אם סתם כך הבהמה הייתה בריאה לגמרי ומתה עתה ביו"ט - אסור לטלטלה כיון שלא הייתה דעתו על כך
 ב. אם הבהמה הייתה בריאה מתחילה, אך היה בדעתו לשחטה, והיא מתה עתה ביו"ט - מותר לטלטלה, כי מי
 שבדעתו לשחוט בהמה, יודע שיכול להיות שהיא תימצא טריפה

ומ"ש ובענין טלטול הבשר לרב אלפס (כב.) שפוסק במוקצה כרבי יהודה ביום טוב אסור ולרבינו תם שפוסק כרבי שמעון שרי. מחלוקת הפוסקים במוקצה ביום טוב נתבאר בסימן תצ"ה (רכז: ד"ה ויו"ט). ודע דבסימן תקי"ח (רנג.) כתב רבינו בהמה שהיתה מסוכנת מערב יום טוב ומתה ביום טוב מותר לטלטלה אפילו לרבי יהודה היתה בריאה ומתה אפילו לרבי שמעון אסורה היתה חולה קצת פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון (ביצה כז: עכ"ל ולפי זה מה שכתב כאן שטלטול בשר הטרפה ביום טוב הוא פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון צ"ל דבהיתה חולה קצת מיידי דאילו היתה בריאה אפילו לרבי שמעון אסור וזה דוחק שהרי אין דרך לשחוט לאכילה בהמות חולות קצת ואמאי סתם הכא רבינו מילתא בדבר שאין דרכו בכך

ושמא י"ל דהכא בבריאה ממש עסקינן ואפ"ה שרי לרבי שמעון ולא דמי למתה דכיון דהיתה בריאה מערב יום טוב לא היתה דעתו עליה שתמות ומש"ה אסור לטלטלה אבל [הכא] דעתו היתה לשחטה ולפיכך מותר לטלטלה אם נמצאת טרפה שהרי עשויה היא להמצא טרפה.

האם מותר לטלטלה	ר"י	ר"ש
מסוכנת מערב יום טוב ומתה ביום טוב	מותר	מותר
בריאה ומתה	אסור	מותר

שולחן ערוך שם: אם נמצאת טריפה - אסור לטלטלה; אבל מותר למכרה לא"י כדרך שהתירו מכירה לישראל, שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים. ואם אינו מאמינו, יקח ממנו משכון.

משנה ברורה (נא) אסור לטלטלה - ואפילו עומדת בחמה ותסרח אסור להניחה במקום צל ולא התירו זה משום שמא מימנע ולא שחיט כיון שיוכל לשחטה במקום צל או להעמידה שם עכ"פ קודם הבדיקה ויש שכתבו דלהכי לא חששו לשמא מימנע ולא שחיט דמשום שמא ימצא טריפה לא מימנע דלא שכיחא טריפות ומשום זה יש שכתבו דהאידנא דמחמירין בטרופות הריאה בכמה חומרות שכיחי טריפות ושפיר איכא למיחש שמא ימנע ולא שחיט כשלא נתיר לו עכ"פ להצניע הטרפה במקום מוצנע שלא יתקלקל וע"כ יש להתיר בזה"ל להצניע רק באווזין ותרנגולין דליכא בהו טריפות הריאה מוקמינן אדינא ואסורים בטלטול.

וכל זה הוא לשיטת המחבר דמוקצה אסור ביום טוב וכדלעיל בסימן תצ"ה אבל ל"א שהביא הרמ"א שם **דמוקצה שרי גם בענינו שרי** כן כתבו כמה פוסקים ויש מהן שסוברין דבהמה שנטרפה הוי נולד דמעיקרא הויא חזיא לאכילת אדם והשתא עומדת היא לאכילת כלבים וא"כ גם ל"א אסור שהרי כתב שם בהג"ה דמחמירין בנולד: (נב) אבל מותר וכו' - וכתבו האחרונים דה"ה בבהמה כשרה מקום שאין מנקה לנקר האחוריים מותר למוכרו לנכרי בדרך המבואר כאן וכ"ז אם חושש שמא יסרח ויתקלקל עד אחר יום טוב אבל אם אפשר לו לשמרו לא שרינן מכירה ביום טוב בין בטרפה ובין באחוריים ואפילו בחושש שישירח לא שרינן אלא א"כ שחטה ביום טוב או בעיו"ט סמוך לערב שלא היה לו שהות למכור קודם יום טוב הא אם היה לו שהות אסור בכל גווני.

ביאור הלכה: * אסור לטלטלה - כתב הגר"ז הבודק בהמה ביום טוב יבדקנה במקום שיהא אפשר להניחה שם אם תהיה טרפה לפי שאסור לטלטלה כשתמצא טרפה ממקום זה למקום אחר וכן חכם המורה הוראה בדבר שיהא אסור לטלטלו אם יאסור לא יורה עד שיניחוהו מקודם במקום המיוחד לו כי אחר שיאסור יהא אסור לטלטלו עכ"ל והוא מסוגיא דשבת קנ"ו בעובדא דלוי עיי"ש וגם הרשב"א בעבוה"ק העתיק זה וז"ל יראה שאין רואין הטרפה אלא במקום שאם תמצא טרפה לא יהא צריך להזיזה ממקומה אלא שלא ראיתי לאחד מהראשונים שחששו לדבר זה עכ"ל ומצאתי בא"ר שהביא דברי הרשב"א וכתב דאפשר היה ס"ל להנהו ראשונים דמוקצה מותר ביום טוב ודבריו מוקשים דהלא כתב שלא ראה לאחד מהראשונים והלא יש כמה ראשונים שס"ל דמוקצה ביום טוב אסור ולעני"ד אפשר לומר דראו שנתרבו כמה ספיקות בדיני טרפות ומחמירין מספק ועי"ז שכיחי טרפות ואי נאסור לטלטל אח"כ ימנע מלשחוט וכסברת רש"ל.

הדלקת אש ביו"ט

יג. האם איסור הולדת אש מעצים וכדו' ביו"ט, הוא מן התורה או מדרבנן?
תשובה לעיל

יד. האם מותר לבשל באש שהולידו אותה ביו"ט מעצים וכדו'?
תשובה לעיל

טו. האם מותר להוליד אש מן העצים וכדו' במקרה שלא היה באפשרותו להכין אש לפני יו"ט?
למסקנה:

- א. שו"ע: אסור להוליד אש חדשה
- ב. אם בדיעבד הוציא אש ביו"ט עצמו, האם מותר להשתמש באש:
 1. ב"ח: מותר
 2. ט"ז: אסור
- ג. כף החיים: יש מקום להתיר להצית אש חדשה, אם הוא מוציא את האש מגפרורים, כיון שכבר יש מחלוקת אם הדבר מותר אף לכתחילה (שיש שרצו להתיר) ולכן יש להתיר בדחק שכזה
- ד. פני יהושע: משמע מהרמב"ם שיש להתיר
- ה. סתימת כל הפוסקים: יש לאסור
- ו. ילקוט יוסף: יש להקל ע"י גוי
- ז. באר משה: יש להקל ע"י קטן (עדיף שלא הגיע לחיטוך)

טז. טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקב: אין מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים

הב"ח שם אות א' כתב שאם כבר הוציאו אש - מותר להשתמש בה בדיעבד:

אין מוציאין האש לא מן העצים וכו'. משנה בפרק המביא ומפרש טעמא בגמרא משום דקא מוליד ביום טוב ומדברי הרמב"ם בפרק ד' מבואר דסבירא ליה דלאו נולד [ממש] קאמר לאסור לרבי יהודה כביצה שנולדה דלפי זה אף אם כבר הוציא האש אסור להשתמש בו אלא הכי קאמר דאסור להוליד ולהמציא האש ביום טוב כיון שאפשר להמציא אותו מבערב ואף לרבי שמעון אסור ואם **הוציא - אין איסור להשתמש** בו וכן כתב הסמ"ג (לאוין עה כו א) והסמ"ק (סי' קצד עמ' קסט) כלשון הרמב"ם וכן כתב ב"י וכך נראה מדברי רבינו שכתב בסתם דאין מוציאין ולא כתב דאסור לרבי יהודה

שו"ע שם סעיף א: אין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים

הט"ז (שם ס"ק א') חלק על חמיו (הב"ח) ואסור אף בדיעבד, אש חדשה שהמציאו ביו"ט עצמו:

משמע דהוה כשבת כיון שלא הותר ומשמע מן התורה קאמר ואי מלי' אין מוציאין ותרצה ללמוד היתר אם הוא דיעבד כמ"ש מורי חמי ז"ל אין מזה הוכחה דהרי אמרי' אין אופין מי"ט לשבת ואפ"ה מבעיא לן בפ"ב דביצה שם עבר ואפה מאי ע"כ נלע"ד דלא מבעי' לכתחלי אסור לבשל באותו אש אלא אפי' אם עבר ובישל דהתבטל **אסור** כל שהישראל הוציא אש באיסור ודינו כמבשל בשבת.

משנה ברורה (א) אין מוציאין וכו' - מפני שבכל אלו הוא מוליד אש ביום טוב והואיל ואפשר להמציא אש מעיו"ט שיהיה מוכן לו ביום טוב לא הותר להוליד ביום טוב דלא עדיף משארי מכשירין שאפשר לעשותן מבע"י דאסור

פסקי תשובות:

ויש שדקדקו שלפ"י אם לא היה יכול להמציא אש מעיו"ט כגון שהיה אנוס ולא נזדמן לו להכין אש מעיו"ט או שהכין אש מעיו"ט וכבה ביו"ט יהיה מותר לו להמציא אש ביו"ט.

(כן כתב **כף החיים** (תקב, סעיף א, סעיף קטן ב'): "ויש מי שדקדק מזה, שאם לא היה יכול להמציא אש מערב יום טוב, כגון שהיה במאסר או במדבר, ולא נזדמן לו במה שיוציא עד יום טוב- **מותר להוציא ביום טוב**. וכן נראה דעת הרב בעל תוספות. ספר בית מועד. הביאו הרב מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהות כ"י. ברכי יוסף אות א'. ומיהו מסתימת הפוסקים לא משמע הכי, אלא להוליד דבר נראה כמלאכה, ולא התירו ביום טוב. ואפשר שבכה"ג דאיכא פלוגתא ולא אפשר להמציא אש מאחרים ביו"ט- יש להקל להוציא אש מעצים קטנים שיש בראשם גפרית"

פני יהושע מסכת ביצה דף לג עמוד א: "שם אין מוציאין את האור לא מן העצים וכו'. ופירש"י משום דמוליד הכי איתא בגמרא. **והרמב"ם** ז"ל [פ"ד מהל' יום טוב ה"א] הוסיף בדברים דאסור משום דאפשר להוציא מערב יום טוב, וכוונתו מבואר **דאל"כ הוי שרי** דסתם אור לצורך מכשירי אוכל נפש הוא וכן נראה מלשון הרב המגיד (ועיין בט"ז (ריש סי' תק"ב), אלא דלפי"ז נראה דהאי דאין מוציאין מדברי חכמים דלעיל הוא דאי לר"א ודאי שרי דהא שמעינן לר"א בר"פ תולין [שבת קל"ז ע"ב] דאפילו מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב מתיר כדאיתא התם בגמרא".

אמנם **למעשה סתימת כל הפוסקים לאסור** זאת אף לשיטת הרמב"ם כי לא כל מכשירי או"י שא"א לעשותם מעיו"ט התירו ביו"ט והוצאת אש שהוא מלאכה גמורה שממציא דבר יש מאין והוא כתיקון כלי גמור שאסרו אף לצורך אוכל נפש

אמנם בשעת הדחק שאין לו מהיכן להשיג אש דלוקה והוא לצורך שמחת יו"ט אפשר **להקל ע"י נכרי**¹²¹ ואם אינו משיג נכרי יש המתירים להמציא אש **ע"י קטן** (באר משה ח"ח קס"ו- עדיף שלא הגיע לחינוך) ויש המתירים לצורך תינוק (או חולה אף שאין בו סכנה) אף ע"י גדול (כשא"א להשיג נכרי וקטן).

מדידה ביו"ט

טז. האם מותר למדוד ביו"ט כמות של תבלין לתבשיל, כמות של קמח לצורך לישת עיסה, כמות קמח- כדי לדעת האם העיסה חייבת בחלה, והאם לדעתך מותר למדוד כזית מצה או רביעית יין לצורך קיום מצוה בליל פסח?

למסקנה:

א. מדידה של כמות תבלין לתבשיל:

1. טור:

1.1. סתם אדם- אסור

1.2. נחתום- מותר (כדי שלא יתקלקל התבשיל)

2. המגיד משנה בדעת הגאונים, שו"ע- מותר לכל אדם (כדי שלא יתקלקל התבשיל)

3. משנה ברורה: אם אף ביום חול דרכו לקחת באומד בלי מדידה- אסור למדוד ביו"ט

ב. מדידה של כמות קמח ביו"ט לצורך לישת עיסה:

1) בה"ג בשם ישיבת סורא כרב: מותר

2) ישיבת פומבדיתא כשמואל, הרי"ף, הרמב"ם והעיטור: אסור

ג. מדידה של כמות קמח לצורך לישת עיסה בפסח:

1. הר"ן: יש להתיר אף לדעת האוסרים, מפני חשש חימוץ

2. המגיד משנה: לדעת הרי"ף והרמב"ם יש להחמיר בכל אופן במדידה ביו"ט ולכן יש לאסור

3. ראב"ן: מותר, כיון שהלכה כרב

4. מרדכי בשם אבי עזרי: אסור, כיון שהלכה כשמואל

¹²¹ **ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן תקב** - דיני האש ביום טוב: יא. יש אומרים שמי ששכח להכין אש מערב יום טוב, גם אם יכל לעשות כן, **מותר לו לומר לגוי** להדליק עבורו אש ביום טוב. ויש חולקים. והעיקר כסברא ראשונה. [יביע אומר חלק ב' חלק אורח חיים סי' כו סק"ג. חזון עובדיה על הלכות יום טוב עמוד נג, דהוי שבות דשבות במקום שמחת יום טוב].

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קכא: יקרתו קבלתי, ואני איש עני לרוב עבודת הק' אוכל להשיב רק בקיצור כדרכי, האותיות שאלוני אודות מי שנתקלקל לו הכירה החשמלית ביום טוב סמוך לשבת האם מותר לומר לנכרי לחבר כירת אלקטרי אחרת כדי שיכול להכין מאכלי יום טוב ושבת... ועכ"פ ע"י **אמירה לגוי לצורך מצוה** כנ"ל מאן דמורה כן לא משתבש

- ד. מדידה של כמות קמח לצורך חיוב חלה:
1. הגמ"י ותוס': אסור, כיון שבימינו אין מפרישים אלא "משהו" לחיוב חלה, ולכן יעשה עיסות קטנות מחיוב חלה באומד דעתו
 2. שו"ע: יש מתירים ויש אוסרים, והמנהג לאסור
 - ה. מדידת כזית מצת מצווה:
 1. שו"ע: מותרת מדידה למצווה
 2. פתח הדביר: מותר
 3. כף החיים: נראה שיש לאסור מכמה טעמים, ולכן ישקול מצה מערב יו"ט, ויאמוד בדעתו בליל הסדר כנגדה
 4. קניין תורה: יש לאסור
 5. שמירת שבת כהלכתה בשם הגרש"ז: מותר - ו. מדידת רביעית יין לפסח: שו"ע, שמירת שבת כהלכתה בשם הגרש"ז: מותר
 - ז. כוס עם שנתות למדידה לצורך מצווה: פסקי תשובות ע"פ קניין תורה: יש לאסור, כיון שהותרה רק מדידה בדבר עצמו שבו עושה המצווה, כמו מדידת כמות קמח שאת הקמח עצמו לש לעיסה, אך כיון שבכוס עצמה שמועד בה יש שיעור רביעית וממנה הוא מעביר ולא משתמש בה, אין זה בגדר "מדידה של מצווה"

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקד: אסור למדוד תבלין כדי ליתנם בקדירה ולנחתום מותר כדי שלא יקדיח תבשילו

בית יוסף שם אות ד': אסור למדוד תבלין כדי ליתנם בקדירה ולנחתום מותר וכו'. בפרק אין צדין (כט.) הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדירה כדי שלא יקדיח תבשילו ומשמע לכאורה שלא התירו אלא לנחתום דוקא ולא לשאר כל אדם וכדברי רבינו אבל **הרב המגיד** כתב בפרק ד' (הכ"ב) דלאו דוקא נחתום אלא ה"ה לכל אדם אלא שדיברו חכמים בהווה וכתב שכן נראה מדברי קצת גאונים

שולחן ערוך שם סעיף ד': מותר אדם למדוד תבלין ליתן בקדירה, בשביל שלא יקדיח תבשילו (פ"י שלא ישרפנו ויקלקלנו מחמת רבוי תבלין).

משנה ברורה (כא) למדוד תבלין וכו' - אף על גב דקמח אסור למדוד וכדלקמן ר"ס תק"ו הכא שיקדיח תבשילו התירו וכדמסיים: (כב) בשביל שלא יקדיח - דיפסיד כשיתן תבלין יותר מדאי ואם דרכו גם בחול ליקח בלי מדידה אלא באומד הדעת אסור לו למדוד ביום טוב:

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקו: אין מודדין קמח ביי"ט כדי ללוש אלא יפחות או יוסיף מעט על המדה ויש מתירין בפסח מפני שצריך לדקדק במדידה שלא יפחות משיעור חלה ושלא יוסיף משום חשש חימוץ ורב אלפס אוסר וכ"כ הרמב"ם ז"ל

בית יוסף אות א: אין מודדין קמח ביום טוב כדי ללוש וכו'. בפרק אין צדין (כט.) אמר רב ירמיה בר אבא אמר **רב מודדת** אשה קמח לעיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה **ושמואל** אמר **אסור** והא תנא דבי שמואל מותר אמר אביי כיון דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן

ופירש **רש"י** הבא לשאול הלכה למעשה מורין לו אסור ואי חזינן איניש דעביד לא מחינן בדידה דהלכה דמותר אבל אין מורין כן וכתב **הרא"ש** (סי' טו) ולפי זה מצינו לפרושי דרב דשרי לאו הלכה למעשה קאמר ולא פליגי ויותר נראה דרב ושמאל בהלכה למעשה פליגי והלכה **כרב** באיסורי (בכורות מט:) וכן פסק **בה"ג** (אספמ"א עמ' 176) בשם **ישיבת סוריא** אבל **מתיבתא דפומבדיתא** שדרו לאיסורא **כשמואל** וטעמייהו משום דיכול למדוד מאתמול דלאו צורך קדירה הוא דנימא שלא יפגום טעמא או שלא יקדיח התבשיל וכן פסק **הרי"ף** (טז.) **והרמב"ם** בפרק ד' (הכ"ב) **ובעל העיטור** (ח"ב הל' יום טוב מחלוקת ג' קמב.) וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדות בה בחול אלא או פוחתות או מוסיפות ואף למתירין היינו דוקא בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון וגם אין לפחות משיעור חלה **אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין עכ"ל:**

והר"ן (ד"ה מודדת) כתב ופסק **הרי"ף** **כשמואל** דלמעשה אסור ומיהו מסתברא **דלצורך הפסח** שהאשה צריכה למדוד **שרי** אפילו למעשה דלא גרע מתבלין לנחתום. **והרב המגיד** כתב בפרק ד' **דלהרי"ף** (שם) **והרמב"ם** **איסור גמור** הוא למדוד קמח ביום טוב ומימחי נמי מחינן בידא דמאן דעביד הכי ושכן נראה עיקר:

והמודכי (סי' תרפו) כתב בשם **אבי העזרי** (סי' תשעא) מנהג כשר למדוד מערב פסח לצורך ליל שני של פסח כשאופין מצות ואף על גב דהלכה כרב בהא קיי"ל כשמואל דהלכה למעשה קאמר **וראב"ן** (מס' ביצה קעד ע"ד) פסק כרב עכ"ל: **והגהות מימוניות** כתבו בפרק ד' (דפו' קושטא הכ"ב) עתה שאין מפרישין חלה כי אם משהו, אסור למדוד ביום טוב ובליל יום טוב שצריך לעשות שלש מצות של מצוה וצריך לעשות שיעור חלה-לא ימדוד אותם אלא **ילוש אותם בשתי פעמים** ובכל פעם ישים יותר מן חצי מדה וכן כתבו **התוספות** בסוף פרק אין צדין (כט: ד"ה שמואל) דעכשיו שאין מפרישין חלה כי אם משהו **אסור למדוד ביום טוב** ובפסח נמי יש לזהר מלמדוד ביום טוב למצות **וצריך לעשות פחות מכשיעור** ולא ימדוד במדה שעשו למדוד בחול בצמצום שלא יפחות או יוסיף אם המדה קטנה.

ומ"ש רבינו והרי"ף אוסר וכן הרמב"ם. איני יודע לו טעם דאי אמדידת קמח בפסח קאי לא מצאתי להם שאסרו בפסח בהדיא ואי משום דאסרו ביום טוב סתם ולא כתבו דבפסח שרי זו אינה ראייה שהם תפסו לשון הגמרא ולדעת המפרשים על לשון הגמרא דהיינו בשאר ימים טובים אבל בפסח שרי גם על דבריהם יפרשו כן ואי קאי אמדידת קמח בשאר ימים טובים לא הוה ליה לכתוב ורי"ף אוסר וכן הרמב"ם דמשמע שקודם לכן כתב דמותר אבל מאחר שקודם לכן כתב דאין מודדין כך הוה ליה לכתוב וכן דעת הרי"ף והרמב"ם. וצריך לומר דבשיטת הרא"ש כתב כן שהוא כתב דבפסח אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין משמע דלדברי הפוסקים דאסור כדשמואל בפסח נמי אסור שהרי אפילו בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה אסר שמואל ולהרא"ש לא עדיף פסח מנטילת חלה בעין יפה בימיהם וכיון **שהרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דאסר** ממילא משמע דאפילו בפסח אסור למדוד לדידהו. **והכי נקטינן.**

שולחן ערוך שם סעיף א:

אין מודדין קמח ביי"ט כדי ללוש, אלא יקח באומד הדעת. הגה: ומותר ליקח הקמח מן הכלי אף על פי שעושה גומא בקמח (רי"ן פ"ק דביצה ופרק כירה).

משנה ברורה (א) אין מודדין קמח וכו' - דכיון דלא צורך פת הוא (שער הציון ס"ק (א) כמו לענין תבלין בשלהי סימן תק"ד) ולא יתקלקל אם לא ימדוד לא התירו חכמים דנראה כמודד למכור: (ב) כדי ללוש - ואם לוקח קמח לליפתו וכדומה שצריך לזה מדה י"ל דשרי [פמ"ג]: (ג) אלא יקח באומד הדעת - ואם נוטל במדה שמודד בחול צריך לפחות מעט או להוסיף מעט: (ד) ומותר ליקח וכו' - ר"ל שאינו צריך להעלות מן כלי הקמח לתוך עריבתו אלא יכול לתחוב ידו לתוך השק של קמח אף ע"ג שנעשה גומא שם דדוקא גבי עפר חיישינן לגומא [לעיל בסימן תצ"ח סט"ז] ולא בפירות ובדבר מאכל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנו סעיף ג

אעפ"י שאין מודדין קמח ביי"ט ללוש, ביי"ט של פסח שאין לשין עיסה גדולה מעשרון, מותר למדוד; ויש אוסרים, אלא יקח באומד הדעת ולא ירבה על עשרון (והכי נהוג).

משנה ברורה (ח) אף על פי שאין מודדים - כדמבואר לקמן סימן תק"ו ס"א: (ט) גדולה מעשרון - ובפחות מעשרון אין כדאי למדוד כדי שיוכל להפריש חלה בברכה: (י) ולא ירבה וכו' - ולענין ברכה יקרב עיסה זו לעיסה אחרת וכדלקמן ר"ס תנ"ז דשמא אין בה עשרון:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ז: מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה, כגון: למדוד אם יש במקוה מ' סאה, ולמדוד אזור מי שהוא חולה וללחוש עליו כמו שנוהגים הנשים, מותר דהוי מדידה של מצוה.

משנה ברורה (לד) מדידה של מצוה - ואף על גב דלא הותר שבות אפילו במקום מצוה וכמ"ש לעיל בס"ק כ"ח שאני מדידה דלא הוי איסור כ"כ אלא משום דהוי **כעובדא דחול ולהכי שרי במקום מצוה**

פסקי תשובות סימן שו, ז:

יש אוסרים (קנין תורה (ה כב), כף החיים¹²²) שקילה בשבת אף לצורך מצוה כגון לשקול כמות המצה (עפ"י דברי המג"א סי' ת"ק סק"ב) ויש מתירים (שמירת שבת כהלכתה בשם הגרש"א) לצורך מצוה דלמה תיגרע שקילה של מצוה ממדידה של מצוה

¹²² כף החיים (סימן ש"ו אות ס"ג): "ענין פתח הדביר אות ט"ו שכתב דהוא הדין דמותר לשקול לצורך מצוה כגון שאירע יום א' של פסח בשבת, ואם יאכל מאומד שיעור גדול עד שיצא הספק מלבו, שמא לא יאכל לאכול להשלים הסדר על נכון, או כגון שלא יש לו מצה הרבה שיספיק לשיעור גדול ועל כן התיר לשקול כנגד דבר שאין בו מוקצה, כגון מזלג וכדומה או פירות ששקל אותם מערב יום טוב שיש בהם כזית שהם ט' דרהם לשקול כנגדם כזית בלילה.

ומה שיש כהיום כוס מיוחדת עם ציוני מדות של מצוה אין להתיר למדוד בו בשבת אף לצורך מצוה כגון שיעור רביעית לצורך מצוות קידוש וכדו' שלא התירו מדידה של מצוה אלא כשהמצוה נעשית בכלי שבו מודד כגון במקוה שבתוכה עושה המדידה ושם נשארים המים או כאזור מדידה לחולה שעצם האזור והמדידה מרפא את החולה משא"כ בכוס זה שאין מקדשין בו אלא מודדין בו ומעבירין את המשקה לכוס אחר (כיון שהכוס עצמו יש בו נפח הרבה יותר מרביעית) ובאופן כזה לא התירו אף מדידה של מצוה (ע"פ שו"ת קניין תורה כ"ל).

אמנם **לבי מהסס** בזה מכמה טעמים, וראיתי שנוהגין לעשות האצטניסיס או חולים שאינם יכולין להרבות באכילת מצה לשקול כזית מצה בערב יו"ט ובלילה יניח אותה בעל הבית המחלק אצלו ויתן להן כמדתה מאומד הדעת בלבד, ובהוספה מעט אם יוסיף על השיעור השקול, ומונח אצלו כדי לצאת ידי ספק- אינו מזיק וזוהי דרך הישר".

הנאה ממלאכת נוכרי ביו"ט

יז. באר הדין, האם מותר לישראל ליהנות\לאכול ממעשה איסור של נוכרי שעשה עבור עצמו, או שעשה עבור ישראל במקרים הבאים:

א. כשהנוכרי עבר על איסור מלאכה

למסקנה:

- (1) עבור עצמו: מותר מיד בצאת החג
- (2) עבור ישראל: מותר בצאת החג בכדי שיעשו

שו"ע תקטו, א: אינו יהודי שהביא דורון לישראל ביו"ט, אם יש ממנו במחבר או שמחוסר צידה, אסור אף למי שלא הובא בשבילו לאכלו בו ביום, (ואפי' עבר ונתן לפיו ולעסו אסור לבלעו), (רי"ש בפירוש המשנה פ"ח מ"ב דתרומות); ואפילו לטלטל, אסור. ולערב, מותרים בכדי שיעשו.

משנה ברורה: (ג) אסור וכו' - כדין כל מלאכה האסורה שעשה הנכרי בשביל ישראל דאסור לכל ישראל עד לערב בכדי שיעשו ובו ביום בלא"ה אסור בזה דבמחבר ומחוסר צידה יש בו משום מוקצה לכו"ע מדלא לקטן מאתמול מסתמא אקצינהו מדעתיה כגרוגרות וצמוקין שלא נתייבשו לגמרי [וגם בפירות שקלין לתלוש ואדם מתאוה להן יש בו משום גזירה שמא יעלה ויתלוש כמו פירות הנושרין] ואפילו לקטן וצדן העכו"ם לעצמו שייך טעם זה אלא דמטעם זה אינו אסור אלא ביומו אבל לערב היה מותר מיד כמבואר בס"ב

שו"ע תקטו, ו: בעיר שרובה אינם יהודים, מן הסתם כל המביא לצורך הרוב מביא. הגה: מחצה על מחצה, או שידוע שלוקט לצורך שניהם, אסור (ב"י וסמ"ג).

משנה ברורה שם: וא"כ אם הוא דבר שאין במינו במחבר - שרי לאלתר לאכול... ואם הוא דבר שיש במינו במחבר או מחוסר צידה אסור באותו יום משום מוקצה ולערב מותר באכילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו

ב. כשהנוכרי עבר על איסור מוקצה

למסקנה:

- (1) עבור עצמו - אסור ליהנות בו ביום, אך מותר ליהנות מיד בצאת החג:

שו"ע שם סעיף ו: בעיר שרובה אינם יהודים, מן הסתם כל המביא לצורך הרוב מביא. הגה: מחצה על מחצה, או שידוע שלוקט לצורך שניהם - אסור (ב"י וסמ"ג).

משנה ברורה: וא"כ אם הוא דבר שאין במינו במחבר שרי לאלתר לאכול... ואם הוא דבר שיש במינו במחבר או מחוסר צידה אסור באותו יום משום מוקצה, ולערב מותר באכילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו

- (2) עבור ישראל - אסור ליהנות עד בכדי שיעשו במוצאי החג

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקטו סעיף א:

אינו יהודי שהביא דורון לישראל ביו"ט, אם יש ממנו במחבר או שמחוסר צידה, אסור אף למי שלא הובא בשבילו לאכלו בו ביום, (ואפי' עבר ונתן לפיו ולעסו אסור לבלעו), (רי"ש בפירוש המשנה פ"ח מ"ב דתרומות); ואפילו לטלטל, אסור. ולערב, מותרים בכדי שיעשו. ובשני ימים טובים של גליות, אם הובא ביום ראשון מותר מיד בליל יום טוב שני בכדי שיעשו

ג. ספק אם הנוכרי עשה איסור ביו"ט, וכן ספק אם הנוכרי עשה בשביל

ישראל

למסקנה:

1) עבור עצמו - אסור ליהנות בו ביום, אך מותר מיד בצאת החג:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקטו סעיף ג: אפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום, אסורים

משנה ברורה (כז) אפילו אם הוא ספק - זה נמי קאי בעכו"ם שליקט לעצמו דאין בו אלא איסור מוקצה מ"מ גם בספק אסור דספק מוכן אסור כמבואר בסימן תצ"ז ס"ג ולהכי לא הזכיר כאן המחבר לענין כדי שיעשו דכשלקטן לעצמו א"צ כדי שיעשו כנ"ל בסעיף הקודם

2) עבור ישראל-

1.2) אם הגוי בוודאי עשה את המלאכה ביו"ט עצמו ורק יש ספק אם עשה בעבור הישראל- אסור בו ביום, אך למוצאי יו"ט - ישנה מחלוקת אם צריך להמתין בכדי שיעשו, ויש להקל לצורך מצוה

2.2) אם יש שתי ספקות: ספק עשה ביו"ט, וספק עשה עבור ישראל - אסור, אך מותר מיד בצאת החג

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקטו סעיף ג: אפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום, אסורים

משנה ברורה: ...אכן אם **ודאי לקטן או צדן היום ורק ספק אם לקטן וצדן בשביל ישראל** אם צריך להמתין בכדי שיעשו תלוי במחלוקת המבואר בסימן שכ"ה ס"ז ומתבאר בדברי האחרונים שם דיש **להקל לצורך מצוה**

...דאם היו **שני הספיקות יחד** אם נלקטו היום ואם נלקטו בשביל ישראל ביומן אסורים דאפילו ודאי לא בשביל ישראל לקטן אסור משום ספק מוכן כנ"ל אלא **דבערב מותרין מיד** משום ס"ס ואפילו היה יום טוב בערב כגון שני יום טוב של גלויות אכן בנכרי שהביא דורון לישראל [או הביא למכור בעיר שרובה ישראל] אסור בכדי שיעשו כמבואר בס"א דחשבינן להו כודאי נלקטו היום ובשביל ישראל

עירוב תבשילין

ית. האם יכול לסמוך על עירוב בשביל הרבה ימים טובים?

תשובה לעיל

יט. אבד עירובו, האם מותר לו לבשל או לאפות ביו"ט?

למסקנה:

א. שו"ע: אסור לבשל או לאפות

ב. משנה ברורה, ערוה"ש: אם אבדה ונאכלה הפת, והתבשיל נשאר - מותר לבשל ולאפות

ג. אם נאכל התבשיל ונשארה הפת:

1. שערי תשובה:

1) שו"ת פ"י: מי שמקיל וסומך עליו - לא הפסיד

2) מהרא"ק בשם מהרי"ל: יש לאסור לבשל

3) הרמ"א השמיט דין זה, והסמ"ק כתב שיש להתיר ולסמוך אם נשאר האפוי

2. ערוך השולחן: אין זה מועיל

ד. בתשובה לעיל התבאר שהוא יכול להקנות את הקמח שלו לאחרים והם יבשלו לו, ויש אומרים שאם אין מי שיבשל לו, מותר לו לבשל קדירה אחת ולאפות כיכר אחד

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז: נאכל או נאבד קודם שבשל לשבת- אינו יכול לבשל עליו אפילו באותו י"ט. נשאר ממנו כל שהוא (ס"א כזית)- סומך עליו.

בית יוסף שם טו: נאכל או נאבד קודם שבישל לשבת אינו יכול לבשל עליו וכו'. משנה בפרק ב' דביצה (טו): אכלו או שאבד- **לא יבשל עליו בתחלה**, ואם שייר ממנו כל שהוא- סומך עליו לשבת. וכבר כתבתי דמפרש בגמרא דשייר ממנו כל שהוא- לאו דווקא, דלעולם בעינן שישתייר ממנו כזית, וכל שנשתייר ממנו פחות מכזית- אינו סומך עליו.

שולחן ערוך שם: נאכל העירוב או שאבד קודם שבישל לשבת- **אינו יכול לבשל** אא"כ נשתייר ממנו כזית.

משנה ברורה (מו) נאכל העירוב - **היינו התבשיל**, אבל נאכל הפת- אין בכך כלום, ואפילו אם חל יום טוב ביום ה' ויום וי"ו, ונזכר בראשון שאבד הפת, א"צ לערב על תנאי, אלא סומך על התבשיל לחוד שהוא עיקר העירוב, כדלעיל בס"ב: (מז) כזית - דזהו שיעור עירוב כדלעיל בס"ג:

שערי תשובה שם [יג] העירוב - וכתב בשו"ת פ"י (כת"י) חלק א"ח סי' ט"ו נאבד התבשיל והפת נשאר- שהמחמיר הע"ב והמיקל לא הפסיד, אף שמהר"א"ק בשם מהרי"ל מחמיר, מ"מ הא הרמ"א השמיט, וגם כי בסמ"ק איתא להדיא שאם נאבד כמבושל- סומכין על האפוי ע"ש.

ערוך השולחן תקכז, כו: ושנינו במשנה דאם נאכל העירוב או שנאבד קודם שהכינו לשבת- אינו יכול לאפות ולבשל, אא"כ נשתייר ממנו כזית, ואף על גב דלפי הטעמים של רבא ורב אשי הא מכיון שהניח את הערובי תבשילין הוה זכרון לשבת וזכרון ליו"ט, מ"מ עיקרא דערובי תבשילין הוא שזה הוא התחלה לשבת ואידך הוה גמר כמ"ש בסעיף ה' וזהו לשון עירוב לרבינו הרמ"א כמ"ש שם, וא"כ **אם נאכל או נאבד- הרי אין התחלה של כלום**, ופשוט הוא דזהו **כשנאכל ונאבד התבשיל, ולכן אף שהפת קיים- אינו עירוב, אבל אם הפת נאכל ונאבד והתבשיל קיים- לית לן בה**, ואפילו יש עדיין שהות בעיו"ט להניח פת אחר אולי, דלא חיישינן ליה, כיון דהעיקר הוא התבשיל כמ"ש בסעיף ז' [וממג"א סק"ד לא משמע כן ע"ש]...

כ. מהי תקנתו של מי שלא עירב עירוב תבשילין?

תשובה לעיל

כא. נזכר ביו"ט ראשון שלא עירב, מהי תקנתו בשני יו"ט של גלויות ובראש השנה?

למסקנה:

א. טור:

1. בשני יו"ט של גלויות- יערב על תנאי

2. בראש השנה- אין תקנה (כיום ארוך)

ב. ה"ר אפרים: מועיל לערב על תנאי, רק אם יש לו תבשיל כלשהו מאתמול

ג. ב"י: רש"י: לא מועילה התקנה בראש השנה, כי זה כיום אחד ארוך

ד. שו"ע:

(1) סתם:

1. בראש השנה- אין תקנה

2. ביו"ט של גלויות- יערב על תנאי

(2) יש אומרים: אם אין לו דבר שהתבשל מאתמול- אין זה מועיל

משנה ברורה, ב"ח: הלכה כ"סתם" בשו"ע ודלא כה"ר אפרים, ועל כן מועיל התנאי אף אם אין לו שום אוכל מבושל

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז: ואם נזכר ביום ראשון של י"ט- **יכול לערב בתנאי** שיתנה ויאמר: אם היום קודש- איני צריך לערב, ואם היום חול ולמחר קודש- בעירוב זה יהא שרי לן לאפוי ולבשולי וכו'. למחר אצ"ל כלום, שאם קודש הוא- הרי כבר עירב מאתמול, ואם הוא חול- א"צ לעירוב.

וכתב ה"ר אפרים¹²³ דדוקא דאית ליה מידי תבשיל מאתמול, אבל לית ליה מידי דבשיל מאתמול - לא מהני תנאה, ונראה שא"צ, וכ"כ בעל העיטור, ודוקא בב' י"ט של גליות יכול להניחו על תנאי, אבל י"ט של ר"ה - לא.

בית יוסף שם כב: ואם נזכר ביום הראשון של יום טוב יכול לערב בתנאי שיתנה ויאמר אם היום קודש וכו'. פשוט בפרק ב' דביצה (יז.) ואם יש חילוק בין הזמן הזה לזמן שהיו מקדשין על פי הראייה כתב רבינו בסימן שאחר זה: ומ"ש בשם ה"ר אפרים דוקא דאית ליה מידי דבשיל מאתמול וכו'. כ"כ הר"ן (ט ריש ע"ב) בשמו וכתב שכן נראה מן הירושלמי (פ"ב ה"א): ומ"ש אבל ימים טובים של ראש השנה לא. פשוט בפרק קמא דיום טוב (ו.) ופירש רש"י טעמא מפני שהוא **כיום ארוך** ושניהם קודש.

שולחן ערוך שם: אם נזכר ביי"ט ראשון שלא עירב, אם הוא ביי"ט של ר"ה אינו יכול לערב על תנאי; אבל אם הוא ביי"ט של גליות יכול לערב בתנאי, אם היום קודש אינו צריך לערב, ואם היום חול, בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו', ולמחר אין צריך לומר כלום. וי"א דאי לית ליה מידי דבשיל מאתמול, לא מהני תנאו.

משנה ברורה (עב) אינו יכול לערב ע"ת - לפי ששני ימים של ר"ה הם כיום אחד ארוך, ולא משום ספיקא כשאר ב' יום טוב של גליות: (עג) אינו צריך לערב - דהא למחר יהיה יום חול, וממילא יהא מותר לבשל: (עד) בעירוב זה יהא שרא וכו' - ומברך בתחלה [מ"א בשם ש"ג] ובח"י רע"א הביא בשם ס' לחם סתרים דאין לברך, וכ"כ בשמק"ו: (עה) וי"א דאי לית ליה וכו' - ונקטינן כסברא הראשונה.

¹²³ **ב"ח אורח חיים סימן תקכז יג:** וכתב ה"ר אפרים וכו' ונראה שאין צריך וכ"כ בעל העיטור. פירוש דעת ה"ר אפרים היא לפרש הך עובדא דרבי חייא רבה בירושלמי דעלה לביתו אמרין ליה אנשינן ערובי אמר לון אית הכא טלופחין מאתמול אמרין ליה אין. **דקשיא ליה** לה"ר אפרים דלאיזה צורך שאל אית הכא טלופחין מן אתמול הוה ליה להניח עירובי תבשילין ביום טוב ראשון ולהתנות דמשמע ליה דכשנכנס רבי חייא לביתו כבר נכנס יום טוב כמ"ש במרדכי הארוך הבאתי לשונו בתחלת סימן זה (עמ' רנד סע"א ד"ה ועירוב) **אלא בעל כרחך דאין להניח עירובי תבשילין ע"י תנאי אלא בדאית ליה מידי דבשיל מאתמול** וכן נראה ממ"ש הר"ן בפרק ב' שזאת היא דעת ה"ר אפרים עיי' שם **אבל דעת רבינו היא** דהך ירושלמי מייירי דרבי חייא ודאי (לא) נכנס לביתו קודם שנכנס יום טוב ולא הכינו תבשיל כדי לעשות עירובי תבשילין ונסמך רבי חייא על כזית טלופחין שנשאר בשולי קדרה כמו שכתב רבינו בסעיף ב' ולא היה מקום לעשות עירובי תבשילין ע"י תנאי כיון דעדיין לא נכנס יום טוב אבל **אם לא נזכר דשכח לעשות עירובי תבשילין עד שנכנס יום טוב פשיטא דמניח עירובי תבשילין ע"י תנאי אפילו לית ליה מידי דבשיל מאתמול** דבהא מילתא לא איירי הירושלמי - **והכי נקטינן דלא כה"ר אפרים** דיחיד הוא בדין זה כנגד כל הגדולים

שנת תשע"ד טבת

פסח

בדיקת חמץ

1. כיצד ינהג גבאי בית כנסת בנושאים הבאים:

א. בדיקת חמץ

ב. ברכה על הבדיקה

ג. ביטול החמץ הנמצא בשטח בית כנסת

תשובה לעיל לשלושת החלקים

הנאה מחמץ

2. מכר חמץ לגוי, האם דמיו נאסרים בהנאה במקרים הבאים:

א. למי שבעצמו מכר את החמץ לאחרים - שלא מכרו את החמץ

מסקנה: מכר כדין - מותר לכולם

שו"ע תמג, א: כל שעה חמישית מותר בהנאה ורשאי למוכרו לא"י, אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלנו קודם פסח.

ב. מכר את החמץ בתחילת השעה השישית בערב פסח

מסקנה: אסור למכור לגוי, ובדיעבד אם מכר - מועיל, והחמץ מותר לאחר הפסח

שו"ע תמג, א: ומתחלת שעה ששית ולמעלה - אסרוהו גם בהנאה.

ביאור הלכה שם * אסרוהו גם בהנאה - ופשוט דאז אסור למכור לנכרי, דהמכירה גופא נחשב הנאה. אכן בדיעבד אם מכר, מצדד הפמ"ג בסימן תמ"ח במשב"ז סק"ו דמהני עכ"פ דלאחר הפסח לא יהא נקרא חמץ שעבר עליו הפסח, וכן פסק בספר בנין עולם, ובתשובת שואל ומשיב ח"ב סימן מ"124...

ג. מכר את החמץ אחר השעה השישית

מסקנה: אסור למכור לגוי, ויש אומרים שזה מוגדר כחמץ שעבר עליו הפסח, אך יש אומרים שבדיעבד מועילה המכירה והחמץ מותר (כי עדיין לא הגיע הלילה)

שו"ע תמג, א: ומתחלת שעה ששית ולמעלה - אסרוהו גם בהנאה

¹²⁴ שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא חלק ב סימן מ: מבואר בני"ד דאם נימא דיכול לבטל מכ"ש דיכול למכור אמנם גם אם נימא דא"י לבטל עדיין יכול למכור ואף לאחר חצות מבואר בשו"ת מהר"ם מיןץ החדשות דמועיל המכירה ועיין בגו"ב מהד"ת חאו"ח סי' ס"ג שוב מצאתי בפרמ"ג בפתחה להלכות פסח פ"ב אות ד' שכתב ג"כ דמותר לאחר הפסח יעו"ש שהאריך בירושלמי הלו ולפמ"ש א"ש

ביאור הלכה שם * אסרוהו גם בהנאה - ופשוט דאז **אסור למכור לנכרי** דהמכירה גופא נחשב הנאה, אכן **בדיעבד אם מכר מצדד הפמ"ג** בסימן תמ"ח במשב"ז סק"ו **דמהני** עכ"פ דלאחר הפסח לא יהא נקרא חמץ שעבר עליו הפסח וכן פסק בספר בנין עולם ובתשובת שואל ומשיב ח"ב סימן מ'.

ויש מאחרונים שמצדדין דאפילו אחר שש, נמי בדיעבד אם מכר - לא נקרא אח"כ חמץ שעבר עליו הפסח, מאחר דלכמה פוסקים לא עבר על כל יראה עד הלילה. עיין בנו"ב תנינא סימן ס"ג ובשאגת אריה סי' ע"ט ועיין בשע"ת סימן תמ"ח סקט"ו ובנשמת אדם בהלכות מכירת חמץ שאלה א'. והיכא שהשליך אחר חצות את חמצו לר"ה אם מותר אחר הפסח לחזור ולזכות בו, עיין לקמן בסימן תמ"ח בשע"ת ובנ"א הנ"ל ובשדי חמד.

ד. מכר את החמץ אחר הפסח

מסקנה: החמץ עצמו - אסור, אך הדמים - מותרים

שו"ע תמג, ג: אם קנו שום דבר בחמץ אחר שש שעות - מותר, מפני שחמץ אינו תופס דמיו.

משנה ברורה שם (יז) אינו תופס דמיו - והחמץ עצמו לעולם עומד באיסורו בכל מקום שהוא, ואסור לכל אדם ליקח אותו מהעכו"ם, אפילו חזר העכו"ם והחליפו באחר, ואפילו מכר הישראל להעכו"ם, אחר הפסח, דכיון דחכמים הטילו איסור עליו, הרי הוא כ"חתיכה דאיסורא".

ה. זרע דגן שהחמיץ, האם גידוליו מותרים בהנאה?

מסקנה:

א. ח"י: מותר

ב. מקור חיים, חת"ס: אסור

שו"ע תמג, ג: אם קנו שום דבר בחמץ אחר שש שעות - מותר, מפני שחמץ אינו תופס דמיו.

משנה ברורה שם (יז) ...כתב ח"י דגן שנתחמץ ועבר עליו הפסח ונזרע - גדוליו מותרין, דגדולין הוי כחליפין, ובספר מקור חיים חולק עליו, ודעתו דגדולין גרע מחליפין, ולכו"ע אסור, ועיין בתשובת ח"ס או"ח סימן קי"ד¹²⁵.

ו. האם מותר בפסח לקנות חמץ עבור גוי במעותיו של הגוי?

מסקנה: אסור (שמא יבוא לאכול, וגם עובר על כל יראה, שאין שליח לעכו"ם), ואף בדיעבד אם קנה - חייב מלקות. בדיעבד אם קנה לו וכבר עבר הפסח - מותר לתת לו את החמץ

שו"ת הריב"ש סימן תא:

ולקנות חמץ לצורך הכותי, במעותיו של כותי, בחול המועד: אסור גמור הוא; שהרי לכל הפחות איכא למיחש: דלמא אתי למיכל מיניה. ולא עוד, אלא שהוא עובר עליו: בבל יראה. לפי שכשהוא קונה אותה בשביל הכותי, אין הכותי בעל המעות קונה אותה. שהרי אין ישראל זה נעשה שליח לכותי, ולא זוכה בשבילו. דהא קי"ל: דאין שליחות לכותי, ולא זכיה, כלל. לא אינהו לדידן, ולא אגן לדידהו; כדאיתא בבבא מציעא פ"ק איזהו נשך (ע"א:). וא"כ הרי הוא חמצו של ישראל זה, ועובר עליו ומלקות נמי איכא: שהרי עשה משעה כשקנה אותו. ואף אם נאמר: שהישראל אין דעתו לזכות בו לעצמו, כיון שיש אסור

¹²⁵ שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קד: גי"ה ונפשו היפה בשאלתו ע"ד חטים הזרועים בקרקע יום או יומים קודם פסח שנוהגים למכרו לגוים בפסח משום חשש חימוץ ושכח אחד ולא מכר וגדלה תבואתו ונסתפק עתה אי גידוליו מותרים או לא.

הנה תבואה שצמחה כתב ב"י סי' תנ"ג בשם הגהות מיימוני [ה' חו"מ] פ"א בשם סמ"ק שהוא חמץ גמור ע"ש, ועדותו נאמנה מאוד. וא"כ אם עבר אחד זרע [בפסח] חטים שצמחו, הו"ל ככל איסורי הנאה, שאעפ"י שזרעו כלה, מ"מ הראשונים אסורים, משום דה"ל כמחליף איסורי הנאה דדמיו אסורים, ה"נ גידולים הראשונים, ויעיין בר"ן נדרים נ"ז ע"א, אף על גב דבחמץ י"ל נהי שהגידול התחיל בפסח בזמן איסורו, מ"מ אחר הפסח חמץ מותר מן התורה, ורבו גידולים של היתר, מה שגדל אחר הפסח הרבה על עיקור, מכל מקום כיון דתחלת זריעתו היה באיסור, הוה ליה כמחליף איסורי הנאה שדמיו אסורים, ודוקא בשביעית שרבו גידולי שמינית על עיקר של שביעית - מותרים, ומטעם שכתב רמב"ם פ"ד משמיטה ויובל הלכה כ"א ("בצל שעקר בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו העלו גידוליו את עיקרו והותר הכל הואיל ושביעית אסורה ע"י קרקע כך נטילתה ע"י קרקע") ובראב"ד שם, אבל לא בשארי איסורי הנאה, אעפ"י שזרעו כלה מ"מ החליף איסורי הנאה בפסח עצמו, ודמיו אסורים, ה"ה גידוליו.

בדבר ; מ"מ גם הכותי לא קנה אותו, והרי הוא עדיין ברשות הכותי הראשון : וה"ל כחמצו של כותי ברשות ישראל, בשקבל עליו אחריות. שהרי אם נאבד או נאנס, בידו של ישראל, אין אחריותו על הכותי הראשון, שהרי כבר קבל מעותיו. אלא אחריותו על ישראל זה, ועובר עליו.

הרמ"א על שו"ע תנ, ו: הגה: ואסור לקנות חמץ לאינו יהודי בפסח, אפילו במעותיו של אינו יהודי (ריב"ש סימן ת"א).

משנה ברורה (כא) ואסור לקנות וכו' –

1. דאיכא למיחש שמא יאכל ממנו
 2. ועוד דהוא רוצה בקיומו של החמץ
 3. ועוד דהא אין שליחות לעכו"ם ונמצא דהישראל קונה אותם ועובר בבל יראה
- ואפילו אינו מושך החמץ מרשות המוכר אלא נותן לו דמים בלבד בפסח- ג"כ אסור, לפי שייא שישאל קונה מטלטלין מעכו"ם בכסף בלבד: (כב) אפילו במעותיו וכו' - ומ"מ אם לא כוון לקנותו לעצמו וגם לא קיבל עליו אחריות כלל, יש לצדד להקל באכילה ובהנאה לאחר הפסח, כ"כ הפמ"ג ועיין בשע"ת.
- שערי תשובה** [יב] של עכו"ם - עבה"ט ועמ"ש בשו"ת בית אפרים סי' כ"ט מדברי הריב"ש סי' ת"א ובמ"ש עליו המשנה למלך ושם מבואר:

1. דאם עבר הישראל וקנה החמץ לעכו"ם בפסח והוא רוצה ליתנו לו בפסח- פשיטא דאסור, משא"כ
2. אם כבר עבר הפסח ורוצה ליתנו לו אחר הפסח- יש לצדד להתיר ע"ש.

הכשר כלים

3. כלי חרס שהשתמשו בהם רק בתור כלי שני, האם מותר להשתמש בהם בפסח, לכתחילה ובדיעבד

למסקנה:

רמ"א:

- א. לכתחילה: אסור, כיון שהם בולעים, ואינם פולטים אלא ע"י היסק בכבשן
- ב. בדיעבד: אם השתמש בכלי חרס ששימש ככלי שני, כשהוא אינו בן יומו- יש להקל בהפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט

בית יוסף אורח חיים סימן תנא: ומה שכתב רבינו ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהם בחמין אפילו שלא על ידי האור אלא שעירה לתוכן רותחין. פירוש אפילו לא נשתמש בכלי חרס רותחין אלא בכלי שני לא מהני בהו היסק וכן הרמב"ם בפרק ה' (הכ"ה) השהו כלי חרס שנשתמשו בו חמץ בכלי שני לנשתמש בו בכלי ראשון

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה כה: כל כלי חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין בין בכלי ראשון כגון קדרות, בין בכלי שני כגון קערות, בין שהיו משוחין ושועין באבר שעושין אותן כעין זכוכית, בין שהיו חרס כמה שהן, אין משתמשין בהן במצה אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהן.

מגיד משנה הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה כג: ודאשתמש בהו בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהן כי שדי עליהו רותחין בכלי שני ומשהי להו בגוייהו עד דפלטין שפיר דמי דגמרי מגיעולי עכו"ם וכו' ע"כ.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף א: קדירות של חרס שנשתמש בהם חמץ כל השנה... היסק שיסיקם באש אינו מועיל להם ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהם חמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכה רותחין. הגה: ויש אוסרים אפילו בכלי שני (המגיד פ"ה). ואפילו אם ימלאו גחלים, דחיישינן דלמא חיים עליהו שמא פקעי (פי' שמא יתבקעו) ולא עביד להו הסקה מעליא. ומיהו אם החזירן לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים, מותר דכיון שמכניסין להסק גדול כזה ודאי לא חיים עליהו דילמא פקעי, אבל לתנורים שלנו לא.

משנה ברורה : (יא) אפי' בכלי שני - פי' אפילו לא עירה מהקדרה לתוכה רק לכלי אחר ואח"כ הניח כלי זה בתוכה. ולדינא הסכימו האחרונים **דלכתחלה בודאי יש להחמיר** כדעת הרמ"א דאין להתיר אף כשידוע שלא נשתמש בו חמץ רק בכלי שני ולכן בכלי מתכות צריך הגעלה וכמבואר לקמן בס"ה **ובכלי חרס דלא מהני הגעלה והיסק א"א להשתמש בו בפסח**

אמנם בדיעבד אם נשתמש בלא הגעלה בכלי שאין משתמשים בו רק בכלי שני (כגון טעלער וכפות) **יש להקל** אף בכלי חרס **במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב** אם הוא אינו בן יומו שהוא נותן טעם לפגם שכמה פוסקים מקילין בו גבי חמץ.

4. הבא שתי פתרונות, איך מכשירים כלי גדול שאי אפשר להגעילו כולו בתוך כלי אחר, והאם הפתרונות מועילים לכלי חמץ שבישלו בו ע"ג

האש

למסקנה :

- א. ממלא את הכלי במים רותחים מבעבעים, ועושה לו שפה מטיט סביב לפיו או שזורק אבן רותחת כך שהמים יגלוש לחוץ - מועיל לכלי שמשתמשים בו על גבי האש מבחוץ
- ב. עירוני מים מכלי ראשון עם גלגול עליו של אבן מלובנת - א"ר : אין זה מועיל לכלי שהשתמשו בו ע"ג האש ממש, אלא רק לכלי שרוב תשמישו ע"י עירוני מכלי ראשון
- ג. להגעיל בשתי פעמים כך שכל פעם יגעיל חצי - מועיל לכלי שהיה על גבי האש

אפשרות ראשונה :

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנב : וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה : ממלאו מים ומרתיחו ועושה שפה לפיו סביב מטיט כדי שיתמלאו היטב ויגעו המים בשפתו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו

בית יוסף אורח חיים סימן תנב ו : וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים וכו'. שם יורה גדולה מאי תא שמע דההוא דודא דהוה בי רב עקביה אהדר לה גדנפא דלישה אפומא ומליוה מיא וארתחא אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא אי לאו רב עקביה דגברא רבה הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות.

ופירש רש"י כבולעו. כענין שבולעו שפת הדוד את האיסור יפלטוהו : מה בולעו בניצוצות. לאו בולעו אלא על ידי ניצוצות שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור : כך בשעת פליטה. אף על פי שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפתה ופולט ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דילמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה בהא זימנא אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת עכ"ל. וכתבו הר"י (ח) : והרא"ש (סי' ז) בפרק כל שעה והני מילי בשאר ימות השנה אבל בפסח דאיסור למעבד לישא עבד לה גדנפא דטינא ומרתח לה :

ומה שכתב רבינו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש. כן כתב הרא"ש (שם) והמרדכי (סי' תקפד) בפרק כל שעה ורבינו ירוחם (נ"ה ח"ב מ:) כתב שיש מי שכתב שאינו די באבן אלא דוקא בשפה של טיט אבל העולם נהגו להכשיר באבן רותח :

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנב סעיף ו : כלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוך כלי אחר מחמת גודלו, עושה שפה לפיו בטיט כדי שיתמלא היטב ויגעו המים בשפתו, וממלאו מים ומרתיחו ; או יקח אבן רותחת או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו.

משנה ברורה (כט) כלי גדול וכו' - פי' שרוצה להכשירו וחושש שמא יש על שפתו בליעת חמץ במקום שאין המים עולים שם וכן הדין ביורה אחר שהכשירו בו כלים ורוצה להשתמש בו בפסח צריך לעשות לו שפה או אבן רותח אבל בתחלה קודם שמכשיר הכלים ומכשיר היורה תחלה מן האיסור שבו אין צריך לעשות לו שפה : (ל) עושה שפה לפיו - ר"ל סביב לפיו ולא עליו ממש כי צריך שיהיה פי הכלי מגולה כדי שיגיעו שם מי הרתיחה : (לא) בטיט - ובשאר כל ימות השנה כשרוצה להכשירו מאיסור עושה שפה מבצק. וטעם של עשיית השפה משום שאי אפשר שלא יתזו פעם אחת ניצוצות מחמץ שנתבשל בו על השפה מלמעלה ושמא בשעת הגעלה לא יתזו עליו כ"כ מי הרתיחה להפליט החמץ שנבלע בו ומשום הכי עושה השפה כדי שיגיעו

שם המים. וכ"ז בכלי שאין דרך להכניסו לתוך כלי ראשון של חמץ רק שמשמשין בתוכו ברותחין ולכן סגי בתקנה זו

אבל כלי שתשמישו מבחוץ כגון קערה שכופין לפעמים על הקדרה או כלי ששואבין בה מהקדרה אין לה תקנה באופן זה דצד חיצון לא נגעל לכן צריך להכניס כולה ליורה. וכלי שפיו צר שא"א לשפשו בפנים או שיש לה קנים [שקורין רעריין] אסור בהגעלה: (לב) או יקח - פי' שימלאנו בתחלה היטב: (לג) אבן רותחת - דצוננת מצנן המים.

אפשרות שניה:

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תנא (ז*) ובמרדכי פרק כל שעה (דף רנו ע"ב) (סי' תקפ"א) וקערות גדולות או לוח שנושאין עליו מולייתות של בשר או של גבינה צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן או בקערה גדולה שלא יוכל להכניס תוך היורה עושה כן כי לפעמים נשפך מן המולייתות רותחות על כן צריך כלי ראשון. וכן הוא בהגהות מיימוניות פרק ה' (דפו' קושטא הכ"ג קל א) ובאגור (סי' תשמ"ב) ויעביר האבן על כל הכלי עד שהמים יעברו כל הכלי. וכן הוא באיסור והיתר [הארוך] כלל נ"ח (דין ע) ובמהרי"ל (הלי' הגעלה עמ' כ סי' י) דעירו בלא אבן לא מהני וכתב מהרי"ל ווייל (סי' קצג) ולא מהני קליפה אם קלף השולחן או כדומה לזה בכלי אומנות. וכתב מהרי"ל (שם עמ' יט - כ) דשלחנות וכדומה סגי להו בעירו דהא אין משתמשין בהן אלא בעירו ויזהר שהעירו יהא מכלי ראשון דהיינו שבשלו המים באותו הכלי. וכן אם שאב מים מן היורה ובשלו המים ביורה בעוד זה הכלי בתוכו ויזהר שלא יעמוד מרחוק ויערה ע"י זריקה שיפסיק הקלוח מן הכלי בשעת עירו שזה לא מחשיב כלי ראשון. וינגב השלחנות קודם שיגעילם שלא יהא עליהם לחלוות צוננים וימנע המים מלהרתיח. ושם (עמ' כא סי' יב) דמגדלים של עץ אין טוב להגעילן דיש בהן סדקים אלא יניח דפין אחרים על דפין ישנים ולקמן (ב"י עמ' סח ד"ה השולחנות) משמע דסגי להו בהגעלה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף ו: וקערות גדולות שלא יוכל להכניס תוך כלי ראשון, יתן עליהם אבן מלובן ויערה עליהם רותחין מכלי ראשון, והוי ככלי ראשון. וכן כל כיוצא בזה. ויעביר האבן על כל הכלי, שאז מגעיל כולו (מרדכי פ' כל שעה והגהות מיימוני פ"ה ואגור ואיסור והיתר הארוך כלל נ"ח).

משנה ברורה (נ) יתן עליהם אבן מלובן - וכן נוהגין לענין הכשר השלחנות והספסלין וינגב השלחן תחלה כדי שלא יצטנן המים הרותחין ששופך [ח"י]: (נא) והוי ככלי ראשון - ר"ל אף על גב דאין זה אלא עירו מ"מ כיון שהוא ע"י אבן מלובן אין מניח המים להצטנן והוי כאלו נתנן מתוך כלי ראשון ועיין בא"ר **שהכריע לדינא דעכ"פ אינו מועיל הגעלה ע"י אבנים אלא בקערה וכיו"ב שרוב תשמישן הוא רק ע"י עירו מכלי ראשון** משא"כ בדבר שרוב תשמישן הוא בכלי ראשון אינו מועיל להגעיל באופן זה דלא הוי ככלי ראשון ממש. ולענ"ד נראה דאפילו בקערה וכיו"ב אין להקל לכתחלה להגעיל ע"י אבנים אלא בידוע שהוא אינו בן יומו מתשמיש כלי ראשון: (נב) וכן כל כיו"ב - כגון דפי מולייתות של בשר או גבינה דלפעמים נותנין עליהם חמין [א"ר]: (נג) על כל הכלי - ואף על גב דבאיזה מקום אינו נוגע האבן מי הרתיחה העולים מן האבן נוגעים שם ושרי ומ"מ בקערות שיש להם **אוגנים ובליטות** כעין כפתורים ופרחים שאז א"א להעביר האבן ע"פ כולו ואפשר שגם מי הרתיחה לא יגיעו תיכף שם **נכון להחמיר** שלא להגעיל ע"י אבנים כ"א יכניסם ליורה:

אפשרות שלישית:

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תנא (ז*): וכתבו הגהות מיימוניות פרק ה' (דפו' קושטא הכ"ג קל א) כתב ראבי"ה (סי' תסד עמ' 89) דיש ליזהר כשמגעילין כלים גדולים שלא יגלגלם סביב במים אלא יכניס חציו ואח"כ חציו השני ויצמצם כפי יכלתו עכ"ל

5. האם כלי זכוכית טעונים הגעלה, ומה דין כלי דורלקס, פיירקס וכלי

אדמה

למסקנה:

א. כלי זכוכית:

1. שו"ע: בשטיפה- ע"פ רוב התשמיש
2. רמ"א: יש מחמירים שאפילו הגעלה לא מועילה, וכן המנהג באשכנז
3. משנ"ב בשם ח"א: במקום שאין בנמצא כלי זכוכית- עירו במשך ג' ימים

ב. דורלקס ופיירקס:

1) יש אומרים: כיון שרגילים להשתמש בהם בכלי ראשון,

- 1(1). לשו"ע- יצטרכו הגעלה ולא די בשטיפה
- 2(1). לרמ"א- תועיל להם הגעלה (וטוב להגליל שלוש פעמים)
- 2(2). יש אומרים: אף בזה לשו"ע די בשטיפה
- 3(2). יש אומרים: לשיטת הפוסקים כרמ"א, אין הבדל בין כלים אלו לכלי זכוכית ואין תקנה אף בהגעלה לענין פסח, אך תועיל הגעלה לענין שאר איסורים
- ג. כלי אדמה:
1. משנ"ב, רוב הפוסקים (כגר"ש אלישיב, אבן ישראל, וישב משה): הגעלה
2. חזון איש: אין תקנה, כמו שאין תקנה לכלי חרס

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא: וכל כלי השתייה שרי בשטיפה לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית.

בית יוסף אורח חיים סימן תנא כו: ולענין כלי זכוכית כתוב בהגהות מיימון פרק ה' (דפו' קושטא הכ"ה) אומר רבינו יחיאל דהני כוסות של זכוכית שנשתמשו בהם כל השנה **אסור להשתמש בהם בפסח על ידי עירוי ולא על ידי שכשוך משום דהוי ככלי חרס** שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ואף על גב דאין משתמשין בהם כי אם על ידי צונן מכל מקום יש לאסור משום **דלפעמים שורין פתיתין של פת בתוכו ביין והוי כבוש** והרי הוא כמבושל וכן כתב המרדכי בפרק כל שעה (שם) בשם רבינו יחיאל גם כן ונתן טעם משום דהוי ככלי חרס הואיל ותחלת ברייתו מן החול והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא וכו' ואף על גב דתשמישן בצונן מכל מקום שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש דהוי כמבושל וראבי"ה (סי' תסד עמ' 91) כתב דכלי זכוכית שיע ולא בלע כדאמרין גבי לב (פסחים עד:) וראה מאבות דרבי נתן (פמ"א ה"ו) שלשה דברים נאמרו בכלי חרס ושלשה בכלי זכוכית כלי חרס בולע ומפליט ומשמר מה שבתוכו מה שאין כן בכלי זכוכית עכ"ל:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף כו: כלי זכוכית אפילו מכניסין לקיום ואפילו משתמש בהם בחמין, אין צריכים שום הכשר שאינם בולעים, **ובשטיפה** בעלמא סגי להו. הגה: ויש מחמירין ואומרים דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו; וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו (סמ"ק ואגור).

משנה ברורה (קנא) מכניסין לקיום - היינו שהכניס חמץ לתוכן שיתקיים שם: (קנב) ואפילו משתמש בהם בחמים - היינו שבקביעות משתמש בהם בחמין: (קנב) שאינם בולעים - לפי שחלקים וקשים הם: (קנד) ויש מחמירין - הטעם דס"ל דכלי זכוכית הואיל ותחלת ברייתו מן החול הרי הוא ככלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ואפילו ע"י הגעלה ואף על גב דתשמישו בצונן מ"מ לפעמים משתמשין בהן בחמין וכמ"ש בסכ"ה בהג"ה דחוששין אף לתשמיש שאינו קבוע: (קנה) וכן המנהג - ובדיעבד אם היה רוב תשמיש חמץ שלו בצונן ועתה נשתמש בו מצה בחמין בלא שום הכשר מותר. ואם היה רוב תשמישו בחמין או אפילו בצונן אלא שרוב הפעמים דרך להשהות משקה חמץ בתוכו מעל"ע אז אף בדיעבד אסור החמין שנשתמשו בו אא"כ הכשירו מתחלה ע"י הגעלה או ע"י מילוי ועירוי וכנ"ל בסעיף כ"א. ובהפסד מרובה יש לצדד להקל אף בזה אם היה אחר מעל"ע שהוא נותן טעם לפגם: (קנו) ובמדינות אלו - ומ"מ **במקום שאין בנמצא כלי זכוכית ואין לו כוסות ושאר כלים כתב הח"א דיכול לסמוך להקל לנקותן יפה יפה ולהכשירו ע"י עירוי ג' ימים** וזהו דוקא בכלי שפיהן שלהן רחב מלמעלה אבל בוטעלקע"ש שפיהן שלהן צר מלמעלה והשמרים נדבק בתחתיתן ואין יכול להכניס ידיו לתוכן לנקותן יפה וכן כל כלי שא"א להכניס ידו לתוכו אין להם תקנה להכשירן. ואפילו בכוסות במקום שנמצא לקנות חדשים אין לשנות המנהג שנהגו שלא להשתמש בהן:

פסקי תשובות:

ויש קהילות של בני ספרד שקיבלו חומרת הרמ"א בזה שלא להגליל לכתחילה כלי זכוכית ויש מקומות שנהגו שלא להשתמש בכלי זכוכית של כל השנה לפסח אף אם מעולם לא השתמשו בהם בחמין או בכבוש

ובענין כלי **דורלקס פיירקס**¹²⁶ (כלי זכוכית החסין נגד אש שאפשר לבשל בו ע"ג האש ואינו מתבקע) יש שכתבו שבאלו כיון שמשתמשים בהם בחמין בכ"ר, אף לשיטת המחבר יצטרכו הגעלה הן לפסח והן אם נבלע בהם שאר איסורים, וכן לשיטת הרמ"א אף שסתם כלי זכוכית אין מועיל הגעלה באלו יועיל הגעלה¹²⁷, וטוב להגעילם שלש פעמים (יביע אומר) ויש שכתבו (יביע אומר) שלשיטת המחבר יוכלו

¹²⁶ עיין שו"ת צי"א ח"ט סי' כ"ו ובסידור פסח כהלכתו פ"ט הע' 27 שחומר הגלם של דורלקס ופיירקס הוא כמו שאר כלי זכוכית אלא דרך עיבודו מיותרת דלא כאלו שחשבו שמערבים בהם חומרים מתכתיים דאדרבה בכל זכוכית יש אחוז מסוים של מתכות ובלאו מוציאין את המתכות שהמתכות מתפשטים מהחום וגורמים לזכוכית להתפוצץ

¹²⁷ שו"ת צי"א שם בשם הגרצ"פ פרנק זצ"ל שו"ת יחו"ד ח"א סי' ו' שערם המצוינים בהלכה סי' קט"ז סק"א סידור פסח כהלכתו שם בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל ועיקר סברתם כי רוב ראשונים ס"ל כשיטת המחבר ואף לראשונים

להשתמש בהם בשטיפה והדחה בלבד ולנוהגים כהרמ"א הסכימו רבים מהפוסקים¹²⁸ שלענין פסח אין דינם שונה משאר כלי זכוכית ואין להתירם בהגעלה אלא בשעת הדחק אבל אפשר להכשירם משאר איסורים

משנה ברורה סימן תנא ס"ק יח: לבנים שנתיבשו רק בחמה יש להם דין כלי אדמה ומהני להם הגעלה

פסקי תשובות שם:

החזו"א (סי' ק"כ סק"ב) משיג ע"ז וכתב שהדבר תמוה מאוד, שהרי כלי אדמה גרועים מכלי חרס, ואין סברא כלל שתועיל להם הגעלה כמו שאין הגעלה באוכלין, וסיים **שלא להקל בזה כלל וכלל**

אמנם **רוב הפוסקים הסכימו להתיר הגעלה לכלי אדמה** וכן מורים למעשה וכלי אדמה הוא כלי חרס לפני שנשרף בתנור, ויש אומרים שהוא כלי העשוי מסוג טיט שאין הדרך לעשות מזה כלי חרס, וטיט כזה אף ששורפים אותו בכבשן דינו ככלי אדמה, וכלי אזבסט דינם ככלי אדמה.

חזון איש אורח חיים, מועד הלכות פסח - סימן קכ אות ב ד"ה מ"א סי' תנ"א: מ"א סי' תנ"א סק"ד, מדברי הגאון ז"ל נראה שפירש גללים צפיעי בקר, ומוזה למד דגם כלי אדמה מהני הגעלה, וכן תפשו אחרונים ז"ל, אבל הדבר תמוה מאד, דכלי אדמה גריעי מכלי חרס ואין סברא כלל שתועיל להן הגעלה, ובורמי דגללי שכתב הרי"ף, פי' הר"ן של שיש וכ"ה במפרש שם, וכ"ה בלי' הש"יג שם בשם ריא"ז, וזה גם כונת הטור, תדע שהרי כתב בשם ר"י סימפוני דסגי בהדחה וכי כלי גללים אינם בולעים אף בחמין, אלא ע"כ בשל שיש קאמר, וכ"ה במרדכי פי' כ"ש ובר"י וזה דכ' הר"מ פי"ח ממע"ק ה"ט"ו כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה כו' אלא הדחה בלבד, האי הדחה אינה להכשיר את הכלי אלא בשביל ביעור נותר [לבער את הבעין], תדע שהרי דעת הר"מ פי"ה מה' חו"מ הכ"ג דכלי אבנים טעונין הגעלה, אמנם המרדכי פי' כל שעה פי' הדחה דתניא בתוספ' היינו בתוספ' שם דקתני בדברי ר"ש דקק"ל טעונין הדחה משום נוי"ט, אבל נראה דהמרדכי לא גרס כלי אדמה.

הפרשת חלה מהמצות

6. ממתי מפרישים חלה מהמצות, ואם שכח להפריש חלה ונכנס יו"ט,

כיצד ינהג?

למסקנה:

א. מפרישים חלה מהמצות:

1) לכתחילה: בשעת עריכת העיסה, שזה עיקר מצוותה לכתחילה

2) בדיעבד: מיד לאחר שעת האפייה (ומועיל אף בחלת חו"ל)

ב. אם שכח להפריש ונכנס החג:

1. לא היה שיעור חלה קודם היו"ט ועתה ביו"ט הצטרפו לשיעור חיוב חלה ע"י כלי- י"א שמותר להפריש חלה ביו"ט

2. אם כבר הצטרפו קודם יו"ט או שהיה בהן שיעור חלה- אם ניכר מצותיה של כל עיסה, יפריש חלק קטן ממצה אחת שיוכל להפריש עליה חלה בחול המועד עבור כל המצות וישרוף אותה, ואז הוא יוכל לאכול את המצות ביו"ט על סמך זה

3. אם המצות התערבו- הוא צריך להשאיר חלק מכל מצה בפני עצמה, ולאחר היו"ט יצרף כולן ויפרש חלה אחת על הכל. או שיאפה שיעור עיסה פחות מכשיעור ויצרף עם המצות וכיון שהתחייב עתה ביו"ט בחלה, מותר לו להפריש על הכל

האוסרים יש מהם שנתנו טעם לאיסור ההגעלה לא משום דדמי לכ"ח אלא משום דחייס דילמא פקעי עיין שעה"צ ס"ק קצ"ו ובזה לא שייך חשש זה ולכן אף לרמ"א שחשש למנהג שלא להגעילם באלו שמוצרים חדשים הם ולא היה בימיו מנהג יש להתיר אף לכתחילה

¹²⁸ שו"ת ירושת הפליטה שם שו"ת מנח"י ח"א סי' פ"ו שו"ת בית אבי ח"א סי' קט"ו יסודי ישרון ח"ו עמ' ק"ע שו"ת שרגא המאיר ח"ז סי' קמ"ג ובשו"ת שבה"ל ח"ב סי' מ"ג משה שאר איסורים לפסח ואין להכשירם אלא בדיעבד כדן שאר כלי זכוכית וע"ע בשו"ת מנח"י שם בשם מהר"ם בריסק דמחבת מפירקס דיה בהגעלה אף שבמחבת ממתכות פסקי' דבעינן ליבון עיין שו"ע לעיל סעי' י"א בפירקס יש להקל עי"ש נימוקיו וע"ע שו"ת שרגא המאיר שם בענין מה שנתחדש לאחרונה משטח מזכוכית מיוחדת שעליה מניחים הקדירות והיא מתחממת ומבשלת הקדירות אם אפשר להחליפו לפסח יעשו כן ואם לאו יש להתיר ללבן את משטח הזכוכית כדרך שימוש

שולחן ערוך שם : מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ, ומוטב שימנעט בה, לכן טוב לקרב העיסות יחד בשעת הפרשת חלה שישקו זו בזו, דשמה יש בהם שלא היה בה כשיעור. **ואם אי אפשר להפריש חלה בעודה עיסה מפני המהירות, יפרישנה אחר אפייה מיד,** שיתן כל המצות בסל והסל מצרפם לחלה; וזהו הדרך היותר נכון. הגה: **ואם היה בו שיעור חלה ושכח להפריש, יפריש אחר כך ואפילו צירוף סל לא צריך.** ואם לקח ממקצת העיסות, וממקצת לא לקח, ונתערבו, צריך ליקח חלה מכל אחד ואחד או ילוש עיסה אחרת ויקח ממנו ג"כ על אותן שנתערבו. ואם מכיר מצה אחת שחייבת בחלה, נוטל ממנה על האחרות (הגהות מיימוני פ"ג ומרדכי ר"פ אלו עוברין וב"י בשם תוספות פ"ק דביצה).

משנה ברורה (ה) ואם אי אפשר וכו' - דאם אפשר טוב יותר להפריש מן העיסה כדכתיב ראשית עריסותיכם הרי דעיקר מצותה לכתחלה הוא בשעה שהיא עיסה עדיין : (ו) אחר אפייה מיד שיתן וכו' - **ואף בחלת חו"ל כן** ואף על גב דבחלת חו"ל דאוכל והולך ומשייר קצת לחלה היינו בעיסה אחת גדולה אף על גב שנתחלקה אח"כ לכמה ככרות כיון שתחלתן היו מחוברין מעיסה אחת הקילו בחו"ל דלא בעינן מוקף ומחובר בשעת הפרשה משא"כ כאן שהם מעיסות מחולקות אף שהיו מונחים פ"א בסל מ"מ לא הוי כחיבור גמור להקל לאכול קודם הפרשה...

■ **אם שכח להפריש חלה בעיו"ט ונזכר ביום טוב:**

1. אם לא היה שיעור חלה בכל עיסה ונצטרפו בכלי ביחד ביום טוב דאז בא חיוב החלה ביום טוב - דעת כמה אחרונים דמותר להפריש חלה ביום טוב אבל
2. אם נצטרפו בכלי קודם יום טוב או שהיה בכל עיסה שיעור חלה שאז בא החיוב חלה קודם יום טוב - **אסור להפריש חלה ביום טוב אלא אם מינכר מצותיה של כל עיסה ועיסה בפני עצמה מותר לאכול כל מצותיה של העיסה ולשייר מאחת ממצותיה מעט על סמך שיפריש ממנה בחוה"מ מעט לשם חלה וישרפנה אבל**
3. **אם נתערבו המצות**

- **צריך לשייר מכל מצה ומצה מעט** ואחר יום טוב יצרף כל החתיכות בכלי אחד ויקח חלה מן חתיכה אחת (דהיינו שיפריש ממנה מעט) על כולן או שיעשה באופן זה שילוש ויאפה עיסה קטנה פחות מכשיעור ביום טוב ויצרפם עם המצות בסל אחד כדי שיתחייב בחלה ואח"כ יכול להפריש מעיסה זו על כולם כיון דחיוב של עיסה זו בא עתה ביום טוב רשאי להפריש ממנה ביום טוב ואפי' לא היה בכל עיסה כשיעור ונצטרפו כל המצות בכלי אחד קודם יום טוב ג"כ נכון לעשות תקנה זו.

ולכתחלה כל שהוזכר קודם לילה יפריש תיכף חלה ולא יניח להפריש ביום טוב: (יא) מכל אחת ואחת - דאם יקח מאחת יש לחוש שמא זו מאותה שכבר נפטרה וא"כ הוי ליה מן הפטור על החיוב: (יב) ויקח ממנה וכו' - ר"ל שיכוין בהפרשתו לפטור את כל העיסות החייבות וצריך שיהיו כולן מונחין לפניו בבית אחד וכנ"ל בסק"ז: (יג) ואם מכיר וכו' - ר"ל שהיא מעיסה שלא הופרש עדיין חלתה ממנה:

שתיית ארבע כוסות

7. **ארבע כוסות או הדלקת הנר - מה עדיף?**

למסקנה: הדלקת הנר, משום שלום בית

שו"ע תעב, יג: אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לדי' כוסות.

משנה ברורה (מא) אפילו עני וכו' - ומי שאין לו אלא ד' כוסות אחר המזיגה יקחם הכל ללילה ראשונה. ונר ביתו עדיף מארבע כוסות משום שלום בית.

מגן אברהם סימן תעב ס"ק יד: ונ"ל דנר ביתו עדיף מד' כוסות משום שלום בית כמ"ש סימן רס"ג ס"ג

מחצית השקל: ונראה לי דנר ביתו עדיף כו'. דהא מהאי טעמא נר ביתו עדיף מנר חנוכה, כדאיתא סימן רס"ג [סעיף ג] וסימן תרע"ח:

שו"ע הלכות שבת רסג, ג: אם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ולקידוש היום, נר שבת קודם. וכן אם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ונר לחנוכה, **נר שבת קודם משום שלום הבית**, דאין שלום בבית בלא נר

8. מי שהיין גורם לו שאינו יכול לתפקד. האם חייב בשתיית ארבע כוסות?
תשובה לעיל

9. מי שיש לו רק כוס אחת, שתי כוסות או שלוש כוסות יין, כיצד ינהג
בליל הסדר?

למסקנה:

1. כוס ראשונה: קידוש
2. כוס שנייה: קידוש + ברכת המזון
3. כוס שלישית: קידוש + הגדה + ברכת המזון

מגן אברהם סימן תפג: נ"ל דמי שאין לו אלא:

- א. כוס א' - יקח אותו לקידוש, דהא י"א דברכת המזון אינה טעונה כוס
- ב. ואם יש לו שנים - יקח לקידוש ולברכת המזון
- ג. ואם יש לו ג' - יקח לקידוש, ועל כוס שני יאמר ההגדה עד גאל ישראל, ועל השלישי יברך ברכת המזון ואחר כך יאמר חצי הלל בלא כוס

יום טוב

תיקוני מאכל ובורר

10. באר הדין, האם מותר לברור ביו"ט ובשבת, במקרים הבאים:

א. למלול מלילות ביד, באמצעות כלי, ובאיזה כלי

למסקנה:

- א. מלילות ביד:
1. בשבת - ע"י שינוי במלילה, כלומר בראשי אצבעותיו
2. ביו"ט -
- 2.1. שו"ע: מולל בידו כדרכו, בלא צורך בשינוי
- 2.2. יש מחמירים: למלול בשינוי
- ב. ע"י כלי:

סוג הכלי	קנון ותמחוי	נפה וכברה
בשבת	אסור מדרבנן ¹²⁹	אסור מדאורייתא
ביום טוב	מותר	אסור מדרבנן

טור סי' תקי: מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביי"ט ומנפה מעט מעט ואוכל אפילו בקנון ותמחוי אבל לא בנפה וכברה

שו"ע שם סעיף א: מוללין מלילות ומפרכין קטניות כדרכן, ביי"ט; ומנפח מעט מעט ואוכל, ואפילו בקנון ותמחוי, אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה.

משנה ברורה (א) מוללין מלילות - פי' שבידו ימלול החטים כשהם רכים דהוי דש כלאחר יד ובשבת צריך שינוי במלילה דהיינו בראשי אצבעותיו כמ"ש סי' שיי"ט וביו"ט כשהוא רוצה לאכלן לא גזרו וזהו שכתב כדרכן ביום טוב: (ב) ומפרכין קטניות - היינו השרביטין ומוציא הזרע מהן: (ג) כדרכן ביום טוב - ויש

¹²⁹ ביאור הלכה ש"ט, א הלכות שבת: * בקנון ותמחוי וכו' - ואפילו בירר בהן רק חצי שיעור גרוגרת ג"כ אסור גזירה אטו חצי שיעור דנפה וכברה דיש בזה איסור תורה דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה [פמ"ג].

מחמירין דוקא בשינוי בראשי אצבעותיו: (ד) ואפילו בקנון ותמחוי - מבואר לעיל בסימן שי"ט ס"ו ע"ש וביו"ט הקילו: (ה) אבל לא בטבלא וכו' - דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה:

שו"ע הלכות שבת שיט, ו: אין מוללין מלילות, אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו.

משנה ברורה (כ) אין מוללין וכו' - מלילה הוא שמולל השבלים כדי לפרק הדגן מתוכן ואסור מפני שנראה כדש: (כא) בשינוי מעט וכו' - בגמרא איתא שם ומולל בראשי אצבעותיו וזהו השינוי שאינו מולל בידו ומה דקאמר מעט היינו שלא ימלול בהם רק מעט [כן מוכח בגמרא שם. עולת שבת] וה"ה בשרביטין של קטניות שאין להוציא מהן הקטניות רק מעט וע"י שינוי וצ"ע דכל העולם נוהגין היתר וצ"ל כיון שעודן לחין ואף השרביט אוכלין אותו לא הוי מפרק רק כמפריד אוכל מאוכל אבל יבשין או שאר מיני קטניות שאין השרביטין ראויין לאכילה כגון פולין שלנו וכן השומשמן מקליפתן אסור לכו"ע בלי שנוי אף שדעתו לאכול מיד ועיין בבה"ל:

שולחן ערוך הלכות שבת שם סעיף א:

הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלים ובורר מין ממין אחר, בנפה ובכברה חייב; בקנון ובתמחוי, פטור אבל אסור. ואם ביררם בידו כדי לאכול לאלתר, מותר.

משנה ברורה (א) בנפה ובכברה חייב - שזהו דרך ברירתו ואפילו היה בדעתו לאכול לאלתר: (ב) בקנון ובתמחוי - פירש"י קנון הוא כלי עץ שעושין כעין צנור רחב מצד אחד וקצר מצד אחד והבורר קטניות נותן אותם בצד הרחב ומנענע אותם והם מתגלגלים ויורדים דרך פיו הקצר והפסולת שאינם עגולים נשארים בכלי ותמחוי היא קערה גדולה ופטור אבל אסור **זהו בורר כלאחר יד** דעיקר ברירה אינו אלא בנפה וכברה:

ב. לברור פסולת מאוכל

תשובה לעיל

ג. לנפות קמח

תשובה לעיל

ד. להסיר זבוב שנפל למשקה

תשובה לעיל

מכשירי אוכל נפש

11. האם מותר לעשות כלי, או לתקן כלי ביו"ט לצורך אוכל נפש?

תשובה לעיל

12. האם מותר לכבות שריפה, כדי שיהיה לו היכן לאכול ביו"ט?

תשובה לעיל

13. האם לדעתך מותר לשבור מנעול של דלת וכיו"ב [מלאכת סותר] לצורך אוכל נפש?

למסקנה: אסור

משנה ברורה סימן תקט: הנה קודם שנתחיל לבאר זה הסימן אקדים הקדמה קצרה. והוא דבמכשירי אוכל נפש פליגי בגמרא ר' יהודה ורבנן:

א. דרבנן סברי מדכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", הוא- ולא מכשירין

ב. ור"י סבר דזה קאי רק על מכשירין שאפשר לעשותן מבעוד יום, אבל אם א"א- שרי, כמו אוכל נפש עצמו

ופסקו רוב הפוסקים כר' יהודה ואעפ"כ לעשות כלי לצורך אוכל נפש גם ר"י מודה דאסור ולא פליגי כ"א בתקוני הכלי שהוא לצורך אוכל נפש דלר"י שרי אם א"א לעשותו מבעוד יום כגון שנתקלקל ביום טוב או שלא היה לו שהות לתקנו מבעוד יום וכ"ש אם לא ידע כלל מבע"י שנתקלקל אבל אם היה לו שהות לתקנו מבעוד יום אף ששכח אח"כ לכו"ע אסור מן התורה דע"ז קאי המיעוט הוא ולא מכשיריו.

פסקי תשובות:

אסור לתקן מכשירים שאינם באים לתקן את האוכל עצמו, כגון אוכל הנסגר בחדר נעול, אסור לעשות מלאכות האסורות כדי לפתוח הדלת ולהוציא המאכל שהרי עצם האוכל ראוי ומתוקן לאכילה (מקור דבריו: שש"כ במבוא להל' שבת פ"ג הערה מ"ה. ומיהו צ"ע עפ"י הרמ"א סי' תקי"ד סעי' א' שהתיר כיבוי שריפה בבית כדי שיהיה לו היכן לאכול, ואפשר לומר דכיבוי שאני שהותר כמו שהותר בישול ואפיה, וכדברי המ"ב שם סק"ז, ולרמ"א אין זה בגדר מכשירים, משא"כ בנידו"ד הוי בגדר מכשירין).

האכלת גויים ביו"ט

14. גוי מכובד, שנקלע למקום ישוב יהודים ביו"ט. האם מותר לתת לו מהתבשיל שכבר מוכן, והאם מותר לבשל ולהרבות גם עבורו?

למסקנה: לכו"ע אסור לבשל ולהרבות בשבילו, ועם זאת מותר להזמינו אם מדובר באדם חשוב שהגיע מאליו:

- א. **יש אומרים** (כרמב"ם שעצם הזימון מעכב): מותר רק אם הגוי הגיע לאחר שכבר הכין את הסעודה, ונותן לו מתבשיל מוכן
- ב. **יש אומרים** (כרשב"א והטור שאף האמירה מעכבת): מותר רק אם יאמר לו שהוא לא יכין לו עוד אוכל חדש
- ג. **הט"ז:** מותר רק אם הוא נותן לו לאכול בלי הפצרה, כי עם הפצרה יש חשש שהוא יכין לו אוכל חדש

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיב: אין מבשלין לצורך א"י ב"ט הלכך אפילו להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו ודוקא להזמינו דכיון שרוצה לכבדו חיישינן שמא ירבה בשבילו אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו מותר להאכילם עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילם כתב הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו אוכל עמו שכבר הכינוהו,

ואינו נראה, דאע"פ שכבר הכינוהו, אכתי איכא למיחש שמא ירבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי לכך, אלא צריך שיאמר לו: אם יספיק לך במה שהכננו לעצמינו, בוא ואכול.

בית יוסף שם:

מה מעכב?

- א. **הרמב"ם - זימון הגוי**
- ב. **הרשב"א, טור - עצם האמירה**

כתב הרמב"ם אבל אם בא הגוי מאליו אוכל עמו וכו'. בפרק א' מהלכות יום טוב (ה"ג) וכתב כן מדגרסינן בפרק ב' דביצה (שם): מרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלע להו גוי ביום טוב אמרינן ליה אי ניחא לך במאי דטריח לן מוטב ואי לא טרחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן **וסובר ז"ל** שאין אמירה זו מעלה ולא מוריד בהיתר הדבר וכתב הרב המגיד שדקדק כן ממה שאמרו אין מזמנין את הגוי ולא אמרו אין מאכילין את הגוי משמע שלא אסרו אלא במזמנין אותו אבל בבא מאליו אין לחוש.

אבל **הרשב"א** (עבה"ק דין בית מועד ש"ב סי' ב) כתב **שהאמירה מעכבת** עכ"ל. **ורבינו** סובר כדעת הרשב"א ולפיכך כתב ואינו נראה דאף על פי שכבר הכינוהו וכו' אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכנונו לעצמינו בוא ואכול.

שו"ע שם סעיף א: אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו; ודוקא להזמינו, הגה: לביתו... וכן כותי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו.

משנה ברורה שם ס"ק (י) שבא מאליו וכו' –

אם מדובר באדם חשוב שהגיע מאליו :

- א. **יש אומרים:** מותר רק אם הוא הגיע לאחר שכבר הכין את הסעודה
- ב. **יש אומרים:** מותר רק אם יאמר לו שהוא לא יכין לו עוד אוכל חדש
- ג. **הט"ז:** מותר רק אם הוא נותן לו לאכול בלי הפצרה, כי עם הפצרה יש חשש שהוא יכין לו אוכל חדש

אף אם הוא אדם חשוב כיון שלא הזמינו לבוא ודוקא שבא אחר שכבר הכין סעודתו **ויש חולקין** דאכתי אם הוא אדם חשוב וראוי לכבוד חוששין שמא ירבה בשבילו אלא צריך שיאמר לו הישראל קודם שמאכילו: אם יספיק לך במה שהכינו לעצמנו בא ואכול. **והט"ז** מכריע להלכה דאם בא מאליו והישראל נותן לו לאכול בלי הזמנה והפצרה שיאכל אצלו- מותר (שער הציון ס"ק יח: אפילו כשאוכל עמו על שלחנו) דבזה אין חשש שמא ירבה, אבל אם מפציר בו שיאכל אצלו, אף על פי שבא מאליו, מ"מ כיון שחביב לו שיאכל אצלו, חיישינן שמא יבשל לו קדרה אחרת עוד, דמה לי שמזמינו דרך שליחות לביתו או שמזמינו אחר שבא אליו.

15. האם מותר לבשל ביו"ט עבור עובד זר שזר בביתו?

כלול בתשובה לעיל

16. מי שאסור לו לאכול איזה מאכל מחמת חולי, כגון חולה סכרת

שאסור לו לאכול מתוק, האם מותר לו לבשל ביום טוב מאכל

מתוק לצורך אחרים?

כלול בתשובה לעיל לגבי מי שמתענה ביו"ט

מוקצה

17. האם מותר לטלטל סולם ביו"ט? פרט באיזה סוג סולם

למסקנה:

א. מחלוקת הראשונים:

רבינו תם	סולם בשבת- מותר	סולם ביום טוב
ה"ר אברהם מבורגין"ל	אין דרך להוציאו דרך רשות הרבים, ולכן יש להתיר שאין חשש מראית עין בדבר	אסור להוציא את הסולם לרשות הרבים, כי יש מראית עין שהרואה יאמר שהוא מוציא את הסולם להטיח גגו

ב. **שו"ע:** טלטול ביו"ט:

1. סולם של שובך- מותר, אף ברה"ר

2. סולם של עלייה- אסור

ג. **משנה ברורה:** סולמות שמיוחדים לתשמיש שבתוך הבית:

1. **יש אומרים:** מותר, כיון שדווקא בסולם של עלייה אסור, כי ניתן לתקן את הגג באמצעותו

2. **יש אומרים:** אסור, כיון שהתירו רק סולם של שובך, שניכר בצורתו שעשוי למלאכת היתר, ובסולם של בית עדיין ניתן להשתמש לצורך עלייה לגג

1. **ברשות היחיד** - יש להקל לטלטל סולם של בית
2. **ברה"ד** - יש להחמיר לכתחילה שלא לטלטל סולם של בית, מפני שיש מחמירים בדבר

טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח:

- א. מותר לטלטל הסולם משובך לשובך אפילו ברה"ה, וה"נ סולם קטן כגון של שובך
- ב. אבל גדול כגון של עלייה - אסור לטלטלו ואפי' בבית

בית יוסף שם ד':

מותר לטלטל הסולם משובך לשובך וכו'. בפרק קמא דביצה (ט.) תנן בית שמאי אומרים אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון ובית הלל מתירין ואיכא תרי לישני בגמרא (שם) לחד לישנא מודו בית הלל דברשות הרבים אסור ולחד לישנא שרו בית הלל אפילו ברשות הרבים.

וכתב הרא"ש (סי' יד) שפסקו הגאונים **דלקולא עבדינן** ולכך לא הביא הרי"ף אלא המשנה כצורתה משום דס"ל דבית הלל מתירין בכל מקום.

והר"ן (ד' ד"ה מתני') כתב שהטעם שלא הביא הרי"ף שום אחד מהלשונות הוא מפני שפסק בפרק חבית (שבת סב.) כדאמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור הילכך **על כרחך בית הלל אפילו ברשות הרבים שרו** דאי הוו אסרי ברשות הרבים היחיד נמי הוו אסרי אלא **ודאי בכל ענין שרו**.

ומ"ש רבינו אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו ואפילו בבית. גם זה שם (ביצה ט.) תניא אמר רבי יהודה במה דברים אמורים בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה דברי הכל אסור משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך. וכתב הרא"ש (שם) דלפרושי דברי תנא קמא אתא והכי הלכתא וכן נראה שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכתב הר"ן (ה' ד"ה אבל) דמוכח בגמרא דאפילו הטוי מחלון לחלון אסור.

והקשה הרא"ש מדאמרין בפרק חלון (עח.) שמותר לטלטל סולם בשבת

ותירץ **רבינו תם** (תוס' שם עז' ד"ה אי) דהתם איירי **בסולמות של בית** שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמי לסולמות של עלייה שהיו גדולים וחזו להטיח בהם גגו

וה"ר אברהם מבורגיי"ל תירץ דהכא ביום טוב שמותר להוציא הסולם לרשות הרבים והרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור ברשות הרבים גם בחדרי חדרים אסור אבל **בשבת דאין דרך להוציא דרך** רשות הרבים הילכך בבית מותר ולהאי שינויא אסור לטלטל סולם שלנו ביום טוב עכ"ל.

ורבינו נראה מדבריו כאן שהוא פוסק **כשינויא דרבינו תם**

שהרי כתב אבל גדול כגון של עלייה אסור והיינו כדמפרש רבינו תם דסולמות של עלייה טעמא דאסורים מפני שהם גדולים.

וקשה שבסימן ש"ח (סה.) נראה שסובר **כשינויא דה"ר אברהם מבורגיי"ל** שהרי כתב סולם אפילו של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והיינו כה"ר אברהם דאילו לרבינו תם בין בשבת בין ביום טוב אסור.

האם מותר לטלטל סולם של עלייה בשבת	כמי פסק	סתירה בדעת הטור
אסור	כרבינו תם - יש לאסור לטלטל סולם של עלייה מפני שהוא גדול	סימן תקי"ח
מותר	כה"ר אברהם מבורגיי"ל - מותר לטלטל סולם של עלייה בשבת	סימן ש"ח

ונראה לי דכה"ר אברהם הוא פוסק כדמשמע מדבריו בסימן ש"ח ומה שכתב כאן אבל גדול כגון של עלייה אסור כה"ר אברהם נמי אתי דסתם סולם של עלייה גדול הוא לדברי הכל אלא **שר"ת** מפרש דסולם של עלייה בין בשבת בין ביום טוב אסור והא דשרי התם מיירי בסולם של בית שאינו גדול כ"כ ובין בשבת ובין ביום טוב שרי **וה"ר אברהם** מפרש דסולם של עלייה שהוא גדול אסור ביום טוב ומותר בשבת אבל סולם של בית בכלל סולם של שובך הוא ומותר בין בשבת בין ביום טוב.

הטור פסק כה"ר אברהם:		סולם של עלייה		סולם של בית	
ר"ת	מותר	אסור	שבת	שבת	יום טוב
ה"ר אברהם	מותר	אסור	אסור	מותר	יום טוב

...והרמב"ם כתב בפרק ה' (ה"ד) אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך ברשות הרבים שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו אף על פי שבכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור כאן התירו מפני שמחת יום טוב ופירש הרב המגיד סוגיית הגמרא לדעתו. ואח"כ כתב וזה לשונו וכתב רבינו סולם של שובך לפי שסולם של עלייה אסור אפילו להטותו מחלון לחלון וכן מוכח בגמרא ולא הוצרך רבינו לבאר זה בביאור לפי שכבר כתב בפרק כ"ו מהלכות שבת (ה"ז) שסולם של עלייה אסור בטלטול ונתבאר בפרק א' מהלכות אלו (ה"ז) שכל מה שאסור בשבת אסור ביום טוב חוץ ממה שנזכר בהלכות אלו.

שולחן ערוך שם סעיף ד: מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך, אפילו ברשות הרבים; אבל סולם של עליה, אסור בטלטול.

משנה ברורה (כה) מותר לטלטל - כדי ליטול גזלות לצורך יום טוב ואפילו היה אפשר לו מאתמול: (כו) משובך לשובך - וה"ה אם עומד במקום אחר שמותר להעמידו לשובך: (כז) אפילו בר"ה - ר"ל שהשובכין היו בר"ה או שמעביר הסולם דרך ר"ה ולא חיישינן שמא יאמרו שמטלטל הסולם לצורך עשיית מלאכה דסולמות של שובכין נכרין ומיוחדין וידעי דלשובכו הוא מוליכו ומיירי שהכין היונים מבע"י וביונים דמהני הכנה ע"פ האופנים המבוארין לעיל סימן תצ"ז ס"ט: (כח) אבל סולם של עליה אסור וכו' - דהרואה יאמר דלחטיח גגו הוא מטלטל סולם זה וכדרכו תמיד בחול ואפילו לטלטלו רק ברה"י נמי אסור דכל מקום שאסור משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור

וכתבו הפוסקים דאפילו בלא טלטול לשובך אחר רק להטותו מקן זה לקן אחר באותו שובך גופא ג"כ אסור וסולמות שמיוחדות לתשמיש שבפנים הבית ומטלטלים אותם תמיד מזוית זו לזוית שכנגדו אם מוליכין אותם יש דעות בין הפוסקים (שער הציון (מא) הוא דעת רבנו תם. והנה ה"ז האריך וקוטב דבריו, דלא בקטן ובגדול תליא מילתא, אלא אפילו בגדולים כיון שמיחדים תמיד לתשמיש הבית שהוא מותר לא חיישינן שיאמרו להטיח גגו הוא צריך, אלא אדרבה מטלטל אותם לתשמישין התדירין, אבל באמת ברא"ש פרק חלון מבואר להדיא דשריותן מפני שהם קטנים ולא חזו לעלות עליהן לגג [וכבר תפסו בזה בספר נהר שלום], וכן מבואר בהדיא בחידושי הרשב"א שם ובחידושי הריטב"א, אמנם בחידושי לביצה כתב שם בפנים אחרים קצת, עיין שם שהביא ב' סברות וסברא ראשונה היא כעין סברת ה"ז, וצריך עיון)

י"א דשרי דדוקא סולם של עליה שהוא גדול וחזי לעלות עליו לגג לתקנו חיישינן שיאמרו להטיח גגו הוא צריך משא"כ סולם שבבית שאינם ראויים לעלות עליהם לגג דינו כסולם של שובך

ויש מחמירים בזה ודעתם דלא הקילו אלא בסולם של שובך שניכרים הם בצורתם וכו"ע ידעי דלשובך ממטי להו אבל לא בסתם סולם דאפילו כשהם קטנים זימנין דמסמיך להו לזיזים היוצאים מן הכתלים ועולה לגג. ולענין הלכה ברה"י יש לסמוך להקל לטלטל סולם שבבית ובר"ה נכון לכתחלה להחמיר (כט) בטלטול - אבל בלי טלטול שרי לעלות עליו לעלייתו או לשובכו. ודע דמלשון המחבר משמע לכאורה (שער הציון ס"ק (מז) וכן משמע ביותר לעיל סימן ש"ח סעיף י"ט שדבריו נובעים מדברי הרמב"ם, והוא כתב שם להדיא הטעם מפני שאינו כלי, ודברי הרמב"ם נובעים ממה שכתב בחידושי הרשב"א ערובין דף ע"ז ובביצה דף ט' בשם הרבנו חננאל והראב"ד, ועיין בפרק כ"ו מהלכות שבת הלכה א ובמגיד שם) דסולם של עליה דין מוקצה יש לו אבל הגר"א בביאורו מצדד דאינו מוקצה ולא אסור בסתם טלטול והזזה ממקומו אלא טלטול של הולכה לאיזה תשמיש או אפילו הטיה לתכלית זה

18. האם מותר לטלטל אבנים כדי להשתמש במקומם לצורך הכנת אוכל

ביו"ט?

למסקנה:

- א. שו"ע: אסור לטלטל אבנים שלא לצורך
- ב. משנה ברורה:
1. סתם אבנים - אסור לטלטל (אף בלא שימוש)
2. אבנים מיוחדות לתשמיש - מותר, שהן ככלי
- ג. למעשה: משנה ברורה: טלטול אבנים לצורך הכנת אוכל נפש: מותר

שו"ע תקיח, א: מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך... אבל אבנים וכיוצא בהן- אסור

משנה ברורה (ז) אבל אבנים וכו' - ר"ל סתם אבנים שאינם מיוחדים להשתמש **דאם מיוחדים הו"ל כמו כלים** (ח) **אסור - אפילו בטלטול**, וכ"ש להוציא דלית בהו צורך היום כלל, ולכמה **פוסקים** חייב מלקות על הוצאתו לר"ה, ואף לכרמלית יש עכ"פ איסור דרבנן.

מגן אברהם סימן תקיח ס"ק ג וכיוצא בהן אסור - ולוקה עליהם. **מחצית השקל:** (ג) וכיוצא כו'. ולוקה עליהן. כיון דלית בהו צורך היום כלל, וכדעת התו', דלא כרש"י וכמ"ש מ"א ר"ס זה דמן התורה בעי צורך היום קצת לדעת התוס'.

בית יוסף אורח חיים סימן תקט: ואומר הר"י דמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש ושמחת יום טוב וראיה מלקמן פרק אין צדין (כח: ד"ה גריפת) ע"כ וכ"כ המרדכי בפרק בכל מערבין (עירובין ס"י תפט):

תוספות מסכת ביצה דף כח עמוד ב: ומכאן אומר ריצב"א דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש

מרדכי מסכת עירובין פרק בכל מערבין רמז תפט: **מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש - מותר לטלטלו כדי לקחת האוכל** וראיה ממנהגנו שאנו מסיקין על גב אפר שהוסק ביום טוב שהוא מוקצה ומטלטלין אותו לצורך אוכל נפש לכסות הפשטידא.

הרמ"א שם סעיף ז: ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב, (מרדכי פ' בכל מערבין וב"י בשם התוספות פ"ק דביצה).

משנה ברורה (לא) לצורך אוכל נפש - כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו **או לטלטל האבנים המונחים על הפירות כדי לאכול הפירות** אבל לאכול או ליהנות מדבר המוקצה גופא כגון להסיק במוקצה וכה"ג אסור

מגן אברהם שם ס"ק טו: לכן נ"ל שמותר לטלטל המוקצה בשביל אוכל נפש אבל אסור לאכלו ולהשתמש בו וכ"מ בתוס' סוף דף ל"ח שכתבו דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש

19. האם מותר לפצח אגוזים באמצעות אבן ביו"ט?

למסקנה: משנה ברורה ע"פ המג"א: אסור (אולם מועיל לייחד)

שו"ע תקי"ח סעיף א: מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך... אבל אבנים וכיוצא בהן- אסור

משנה ברורה (ז) אבל אבנים וכו' - ר"ל סתם אבנים שאינם מיוחדים להשתמש, דאם מיוחדים הו"ל כמו כלים.

הרמ"א שם סעיף ז: ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב, (מרדכי פ' בכל מערבין וב"י בשם התוספות פ"ק דביצה).

משנה ברורה (לא) לצורך אוכל נפש - כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו או לטלטל האבנים המונחים על הפירות כדי לאכול הפירות **אבל לאכול או ליהנות מדבר המוקצה גופא כגון להסיק במוקצה וכה"ג אסור**

מגן אברהם שם ס"ק טו: לכן נ"ל שמותר לטלטל המוקצה בשביל אוכל נפש, אבל **אסור** לאכלו **ולהשתמש בו**, וכ"מ בתוס' סוף דף ל"ח שכתבו דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש

כן הביא בסימן זה, **הכף החיים** בס"ק נ"ה את דברי המגן אברהם

דיני מת ביו"ט

20. מת בבוקרו של יום טוב ראשון, האם יתעסקו בו עממין? והאם בזמנינו שיש חדר קירור אל יתעסקו בו עממין?
תשובה לעיל

21. מת ביו"ט ראשון, האם רשאים להלינו ליו"ט שני על מנת שיתעסקו בו ישראל לכתחילה ובדיעבד?
תשובה לעיל

עירוב תבשילין

22. במה מערבין לכתחילה ובדיעבד?
תשובה לעיל

23. מהי תקנתו של מי שלא עירב עירוב תבשילין, והאם מותר לו להדליק נר של שבת?
תשובה לעיל

נספח:

האם אורח צריך לקנות את המצות מבעל הבית לצורך מצוות ליל הסדר

הצגת השאלה

ליל הסדר בחג הפסח, הינו מועד שבו רבים מעם ישראל מתקבצים יחדו וחוגגים בצוותא את החג. ברוב קהילות ישראל, נהגו להתאסף ביחד זה עם זה, כך שמצוי הדבר אצל רבים, שמתארחים בבתיהם של אנשים אחרים במהלך ליל הסדר.

כפועל יוצא מן הדבר, האורחים אוכלים את מצות המצווה בליל הסדר, מהמצות של בעל הבית, השייכות לו. ממילא עולה השאלה, האם ישנו חשש כל שהוא בכך שהמצה שהאורח אוכל, איננה שלו, אלא של בעל הבית, ושמא נאמר שכיון שכך הוא הדבר, ייתכן שאין האורח יוצא ידי חובת המצווה, כיון שהוא לא קנאה לגמרי. על פי דברינו ייתכן שנפל פיתא בבירא, ורוב מניין מעם ישראל אינם יוצאים ידי חובה, דבר שלא יעלה על הדעת. על כן, עלינו לחקור אחר שורש ההלכה, בעניין זה, האם ניתן לצאת ידי חובת מצוות אכילת המצה, בליל הסדר, במצה השייכת לאדם אחר שנותן לו אותה לצורך אכילתו.

מצה של מעשר שני ומצה גזולה

הגמרא במסכת פסחים (לח, א) מביאה מחלוקת האם ניתן לצאת ידי חובת אכילת מצת מצווה בפסח, במצות שנעשו מקמח של מעשר שני. לדעת רבי מאיר, אין אדם יוצא ידי חובה במצה זו, כיון שמעשר שני הינו ממון גבוה של השמיים, אולם לדעת חכמים, אדם יוצא ידי חובה, כיון שלדעתם מעשר שני הינו ממון האדם. למסקנה, הגמרא לומדת גזירה שווה "לחם", וכמו שבהפרשת תרומה גדולה, נאמר "מלחם הארץ", שעיסת הבצק צריכה להיות של האדם המפריש כדי שהוא יתחייב בהפרשת התרומה, כך גם מצת המצווה שנאמר בה "לחם עוני", צריכה להיות מממונו של האדם, כדי שהוא יוכל לצאת בה ידי חובה:

"מצות של מעשר שני, לדברי רבי מאיר - אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, לדברי חכמים - יוצא בה ידי חובתו בפסח. אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר - אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב, לדברי חכמים - אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב. מתקיף לה רב פפא: בשלמא עיסה - דכתיב עריסתיכם - משלכם. אתרוג נמי - דכתיב ולקחתם לכם, לכם - משלכם יהא. אלא מצה, מי כתיב מצתכם? - אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא: אתיא לחם לחם, כתיב הכא לחם עני וכתיב התם והיה באכלכם מלחם הארץ. מה להלן משלכם - אף כאן משלכם".

הרא"ש (פסחים ב, יח) דקדק מן הגמרא הנ"ל, שלא ניתן לצאת ידי חובה במצה גזולה, כיון שהיא אינה בכלל "לחם". כן פסק הרמב"ם.

אמנם הירושלמי (מסכת חלה פרק א הלכה ה):

תני מצה גזולה אסור לברך עליה. א"ר הושעיא על שם [תהילים י ג] ובוצע ברך ניאץ ה'. א"ר יונה הדא דתימא בתחילה, אבל בסוף - לא, דמים הוא חייב לו.

דייק מדבריו הבית יוסף (או"ח תנ"ד), שלכתחילה יש איסור לברך על מצה גזולה, אך אין זה אומר שהאדם לא יוצא ידי חובת המצווה בדיעבד. המגיד משנה (ו,ז) הביא שיש אומרים כן, שניתן לצאת ידי חובה בדיעבד במצה גזולה, אך דחאם וכתב שמסוף הגמרא, משמע שאף הירושלמי מודה שאין לצאת ידי חובה במצה גזולה, שכן כתב שם הירושלמי:

"רבי יונה אמר אין עבירה מצוה. רבי יוסי אמר אין מצוה עבירה. א"ר הילא [ויקרא כז לד] אלה המצות אם עשיתן כמצותן הן מצות ואם לאו אינן מצות".

ע"פ דברים אלו, פסק השו"ע (תנ"ד, ד) שאין לצאת ידי חובה במצה גזולה. המשנה ברורה (שם ס"ק ט"ו) העיר שדווקא במצה גזולה יש לפסול, אך ניתן לצאת ידי חובה במצה שאולה. זאת משום שהוא השאיל אותה על דעת שהוא יאכל אותה, ולא כדי להחזירה כמות שהיא, ועל כן, בשעה שהוא נוטל אותה ואוכלה היא נחשבת כרכוש שלו ממש, ולכן הוא יכול לצאת בה ידי חובה.

בנוסף לירושלמי הנ"ל, ע"פ דבריו של בעל הקרבן עדה מצינו עוד מקור האומר שישנה חובה של "לכם" במצות המצוה.

הירושלמי במסכת שקלים ג, ב) שאל: "מהו לצאת ביין של שביעית תני רב אושעיא יוצאין ביין של שביעית", והסביר שם קרבן העדה: "מהו לצאת ביין של שביעית. כיון דלא קרינן ביה לכם וקס"ד דארבע כוסות בעינן לכם כמו מצה וכי היכא דאין יוצאין במצה כן אין יוצאין בארבע כוסות או לא". אם כן, מוכח מדברי הירושלמי ע"פ קרבן העדה, שישנה חובה להקפיד שהמצה תהיה של האוכל אותה. אמנם בשו"ת שרגא המאיר (ד, סב) נשאר בצריך עיון על הקרבן עדה, מניין מוכח לו שיש דין של "לכם" במצה, אם הבבלי במסכת פסחים (לח, א) אמר במפורש: "מצה, מי כתיב מצתכם", שמשמע שאין המצה צריכה להיות של האוכל אותה.

השפת אמת - מועיל כדין שאלה בקידושין

הגמרא במסכת סוכה (לה, א) מביאה סוגיה מקבילה לסוגיה שהובאה לעיל ממסכת פסחים. השפת אמת שם דייק מן הסוגיה, שע"פ מה שמוכח שדין מצה שווה לדין אתרוג, בכך שצריך להתקיים בו דין "לכם", שהמצה תהיה שלו, משמע שאורח שבא להתארח אצל בעל הבית, צריך להקפיד לקנות את המצה שהוא יוצא בה ידי חובה:

"...ולפ"ז צריכין ליזהר במצה של מצוה שיהי' המצה שלו [שיהי' לו בו דין ממון] דוקא ולאורח על שלחן הבעה"ב צריך ליתן לו הבעה"ב המצה במתנה ולא סגי מה שהרשהו לאכול דצריך להיות שלו ממש [שיוכל למכרו ולהקדישו, דמתנה שאינו יכול להקדישה, לא שמה מתנה, כדאי' בנדרים (מ"ח) ע"ש] והעולם אין נזהרין בזה".

השפת אמת העיר ע"פ המשנה במסכת נדרים, שכדי שאדם יוכל להקנות במתנה חפץ, עליו להיות בר יכולת להקדישו, ואם החפץ לא באמת שלו, ואין הוא יכול להקדישו, ממילא גם המתנה אינה נחשבת כמתנה גמורה, שכן אמרה המשנה שם בנדרים: "אמרו חכמים: כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת - אינה מתנה".

השפת אמת, ע"פ דברים אלו תמה מדוע רוב העולם אינו נזהר להקנות את מצות המצה קודם כניסת החג, ואין הם חוששים לדין הגמרא הפשוט שהמצות צריכות להיות שלהם.

בהמשך דבריו שם, תירץ השפת אמת שכנראה רוב העולם סומכים על שיטת הרא"ש.

"על כי ראיתי באשכנז שרגילין לקדש בטבעת שאולה נתתי את לבי לדרוש ולתור מאין הרגילם דלכאורה אינה מקודשת כיון שקבלה הטבעת אדעתא שהיא שלה ואינה שלה כי היא צריכה להחזירתה לבעלים נמצא שקדשה בגזל דאחרים ואינה מקודשת...

*ובספר הדינין שיסד רבינו משה הכהן ז"ל כתוב בתשובה אחת המקדש בטבעת שאולה מקודשת וכן נמצא בתשובה לר' שמשון ז"ל שהיא מקודשת... אמנם נראה לי אם יאמר לו השאילני טבעת כדי לקדש בו את האשה דהויא מקודשת דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו את האשה אכן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קידושין שתהא האשה מקודשת בו כי אדעתא דהכי מסר לידו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאלה יהיה בלשון מתנה לכל הפחות תהיה מתנה על מנת להחזיר והויא מקודשת ויקנהו מן האשה ויחזירנה לו או יחזיר לו דמיו וחזרת דמים הויא חזרה

...וכן בנדון זה המשאיל טבעת לאוהבו לקדש בו את האשה אכן סהדי שדעתו ליתנו לו בכל יפוי לשון וכח שיועיל ויהיה לו בו כח וזכות לקדש בו את האשה אדעתא דהכי מסרו לידו ואם לא יועיל לשון שאלה יתפס בו לשון אחר שיועיל לענין קידושין דכולי עלמא לאו דינא גמירי והיו סבורין שיועיל לשון שאלה ולעולם אמדינן דעתיה דכיון דמסרו לידו לקדש בו את האשה שדעתו שאם לא יועיל לשון שאלה שיתנהו לו בלשון אחר המועיל קידושין ולכל הפחות הויא מתנה על מנת להחזיר

אם כן מצינו מפורש בדברי הרא"ש שאדם שהשאיל טבעת מחבירו על דעת לקדש אישה, הרי זה מועיל והאישה מקודשת, כיון שהטבעת נחשבת כממון שלו. הרא"ש מביא סברה ש"אנן סהדי" שמשאיל הטבעת התכוון להקנות את הטבעת לשואל בכל דרך שהיא, העיקר שהוא יוכל לקדש בה את האישה.

ע"פ זה כתב השפת אמת שהוא הדין במצה, ניתן לומר שאנן סהדי לכך שבעל הבית מתכוון להקנות את מצות המצה לאורח בכל דרך שהיא, העיקר שיצא ידי חובת המצווה: "אפשר דהעולם סומכין ע"ד הרא"ש שהתיר לקדש בטבעת שאולה דאדעתא דהכא יהיב ל"י שיוכל לצאת בו".

יד המלך - די בהיתר אכילה

באותו עניין, הרב אלעזר סג"ל לנדא, בנו של בעל הנודע ביהודה, דן בספרו "יד המלך" על הרמב"ם (חמץ ומצה ו,ז) על כך שבמצת המצווה היא צריכה להיות ממש של האדם שאוכל אותה, ולא מספיק שיש לו בה היתר אכילה. זאת משום שאם הגמרא לומדת את דין המצה מדין אתרוג, משמע שהיא צריכה להיות בבעלותו לגמרי:

"והערני חכם משכיל אחד על ראיה נכונה לדברי אלה, דאם נאמר דג"ש דלחם לחם קאי גם למעט מצה גזולה דאינו יוצא בו ומשום דלאו לכה הוא, א"כ ממילא גם שאולה אימעות דאינו יוצא בה ידי חובת מצה דגם שאולה לאו ידיה ולא לכה מיקרי, וכמו באתרוג ביום טוב ראשון דאינו יוצא לא בגזול ולא בשאול ומשום דכתיב בו לכה. ואף דבמצה לא משכחת שאולה, דשאולה הדרא בעינא ובמצה אם שאל לו מצה לצאת בו ידי חובת אכילה שוב אין בידו להחזיר לו, מ"מ אם נאמר דבעינן במצה שיהיה שלו מג"ש דלחם לחם א"כ בעינן שיהיה שלו לגמרי ולא סגי' בו היתר אכילה לחוד, ואנו בעינן שיהיה לו להאוכל המצה דין ממון בהמצה, אבל אם לא היה בו דין ממון אינו יוצא בו אף דמותר לאכלה. וכמו דיליף בגמרא מג"ש דלחם לחם דאינו יוצא במצה של מע"ש ואף שיש לו בה היתר אכילה, ומשום דאין לו בה דין ממון, וממילא דכמו דעיסת מע"ש פטורה מן

החלה למ"ד דממון גבוה הוא ואף שיש לו בה היתר אכילה, ומשום שאין לו בה דין ממון ולא קרינן ביה עריסותיכם, כמו כן אינו יוצא ידי חובת מצה במע"ש משום דאין לו בה דין ממון".

על סמך דברים אלו, הקשה "יד המלך", כיצד כל אישה יוצאת ידי חובה במצת מצווה בליל הסדר, והרי "כל מה שקנתה אישה קנה בעלה", וכיון שכך נמצא שהיא לא אוכלת מצה השייכת לה. אף אם נאמר שיש לה היתר אכילה אך עדיין אין זה ממון שלה.

"וא"כ היכי משכחת באשה שיש לה בעל שתצא ידי חובת מצה המוטל עליה מלימוד דכל שישנו בבל תאכל חמץ, והלא כל מה שקנתה האשה קנה בעלה וכל אשר לה שייך הגוף לבעלה. ואף אם נתן לה בעלה המצה לאכלה, מ"מ אין עדיין להאשה ע"י נתינה זו דין ממון במצה, דהא אם נתנה האשה המצה זו לאחר במתנה או הקדישה מדעת עצמה שלא מדעת בעלה אין מתנתה והקדשה שוים מאומה, ואם המקבל מתנה כזו מאשה שיש לה בעל קידש בה אשה אין האשה מקודשת, ומשום דלא נתן הבעל המצה רק אדעתא לאכלה אבל לא ליתנה או למכרה לאחר, ואין לך אין לה דין ממון גדול מזה דאין בידה למכור אם לא מדעת בעלה, ואם מכרה או נתנה מדעת בעלה הרי שליחותא דבעל קעבדה ואין זה דין ממון שלה.

בסוף דבריו, הרב סגל כתב שלא ייתכן לומר שאישה שקיבלה מצה בסתם מבעלה, לא תצא ידי חובה, מחמת שאין זה ממון שלה:

"וא"כ האם נאמר דכל אשה שיש לה בעל אינה יכולה לצאת ידי חובת מצה, אם לא בדרך רחוק וזר דהיינו שיתן לה הבעל הכזית מצה בתורת מתנה גמורה דאז רשותו מסתלק, אבל בנתן לאשתו בליל ערבי פסחים מצה על שולחנו סתם אף שרשות בידה לאכול, מ"מ כיון דאינה יכולה למכור וליתנה במתנה לאחרים ואין לה בזה דין ממון לא תהיה האשה יוצאת בו ידי חובת מצה, וזה הוא דבר שאי אפשר לאומרו כלל".

על כן, הוא הסיק שם, שאף שהגמרא השוותה את דין המצה לדין עיסת תרומה, אך זה רק לעניין מצה של מעשר שני, ועל כן אין היא בכלל עיסה החייבת בחלה, ואין זה בכלל "עריסותיכם". אולם, בסתם מצה של חולין, שאין בה פטור חיוב מחלה, לא שייך בה כלל דין של ממון. ממילא, ברור הדבר למסקנה, שבסתם מצת מצווה, אין צורך שהמצה עצמה תהיה שייכת לאוכל אותה, אלא די בהיתר האכילה שבה, ועל כן האישה יוצאת במצה של בעלה¹³⁰:

"אלא ודאי דגם לענין דין ממון במצה לא ילפינן מחלה רק במע"ש לבד, ומשום דפטור זה דעיסת מע"ש שייך גם בחלה, דגוף העיסה פטורה מחלה דלא הוי עריסותיכם, משא"כ בעיסת הדיוט דאין בה שום מקום לפטור מחלה ע"י דרשה דעריסותיכם וכמו שביארתי בעיסת גזל, ממילא לא עדיף מצה דלא ידעינן בו קפידא זו דשלכם רק מג"ש דלחם לחם מחלה (ולפיכך) יותר מן חלה עצמה. ולפיכך כמו דאין מקום בחיוב חלה למעט מעריסותיכם עיסה [גזולה] וכמו שביארתי, וממילא אין מקום בחלה להכרח דין ממון כלל, כמו כן גם במצה יוצאין ג"כ בכל מצת הדיוט, ואף שאין לו להאוכל דין ממון במצה הנאכלת. ואף במצת גזל גמור היה יוצא בו ידי חובת מצה אי לאו דבגזל גמור אינו יוצא משום מצוה הבאה בעבירה וכמו שכתב רבינו, אבל בכל שאר מניעת דין ממון היכי דלא שייך בו פסול של מצוה הבאה בעבירה לא איכפת לך כלל מה שאין לו דין ממון במצה".

¹³⁰ אמנם יש להעיר שמובא משמו של הגרש"ז אורבך בהליכות שלמה ניסן-אב פרק ט עמוד ר"ז בהערה 29 שמהדין של אישתו אין זה קשה, כי אישתו שאני, דכיון דחייב במזונותיה הו"ל כדידה, ואין צריך קנין מיוחד על כך

אמרי בינה- די בזכות האכילה

הרב מאיר אורבאך בספרו אמרי בינה (דיני פסח סימן כ"ג השני ד"ה ולכאורה) העלה שדי בכך שיש לאורח זכות אכילה, ואין צורך בכך שהמצה תהיה ממש שלו:

"ולכאורה יש להעיר, הא דמעשים בכל מקום שבא אורחים לאכול על שולחן בעל הבית בליל חג הפסח ויוצאין במצה שנותן לו הבעל הבית שהזמינו לאכול ידי חובת אכילת מצה, ולהמתבאר דמצה בעינן שיהיה שלו, אם כן צריך שיכוין לזכות בו, דבמה שמזמינו ונותן לפניו לאכול, אינו שלו עדיין... דזכות לאכול סגי, וגם כיון שבא לתוך פיו קונה ממילא, וכיון דלא כתיב מצתכם להדיא, רק מגזירה שוה דלחם מחלה, יש לומר בכחאי גוונא כשאוכל בלי שום מוחה, ובדעת בעל הבית, אף דלא נתכוין לקנות ממש, מכל מקום יוצא בו ידי חובת מצה".

האמרי בינה התבסס במה שכתב שמועיל לקנות את המצה ע"י עצם הכנסתה לפיו, על הגמרא במסכת כתובות (ל, ב), אשר אומרת "כיון דלעסיה קנייה", וממילא, ברגע שהאורח מכניס את המצה לפיו, ולועס אותה, הרי הוא קונה אותה להיות שלו, ודי בכך לעניין חיוב מצות המצווה.

כמו כן, גם הרב ניסים קרליץ (חוט שני הלכות פסח פרק י"ג, ס"ק א עמוד קס"ה) הזכיר את דברי האמרי בינה, וכתב משמו של החזון איש שאין לחוש להקנות את המצות: "ולמעשה כיון דסתימת הפוסקים שלא הזכירו כלל שצריך לזכות במצת מצוה והוא דבר מעשי בכל בית בליל הסדר משמע שלא חששו כלל לדעה זו אלא נקטו כדעת הפוסקים דבסתמא קונה וכ"כ באמרי בינה וכן מבואר בחזון איש... וכן עובדא ידענא ממרן החזו"א שלא הקנה את המצות להמסובין לפניו בליל הסדר" (וכן פסק בחוט שני הלכות שבת כרך ב עמוד שכ"ג סעיף כ"ב). כמו כן מובא בפניני רבינו הקהילות יעקב (חלק א עמוד צט) שאין לחוש להקנות לאורח את המצות.

שו"ת בצל החכמה- אף המדקדקים לא נהגו להקנות

באותו סגנון של האמרי בינה, הרב בצלאל שטרן בשו"ת בצל החכמה (ד, קעב), פסק שאין צורך להקנות את המצות לאורחים, וזאת ע"פ המהרי"ט (א, ק"נ) אשר כתב שהאורח זוכה בלחם שאוכל, משעה שהוא מכניסו לפיו. כמו כן, כתב שבוודאי יש כאן גמירות דעת של בעל הבית להקנות את החפץ, מכיוון שהוא נתן לו את המצה על דעת לקיים מצווה. בנוסף הוא כתב כמו האמרי בינה, שמהרגע שהוא לעס את המצה הוא קנה אותה בהיתר.

הרב שטרן הסביר מדוע אף המדקדקים במצוות אינם חשים להקנות את המצות לאורחים:

- א. ע"פ דברי המגן אברהם (שו, ס"ק ט"ו) בשם המרדכי, שאסור לתת מתנה בשבת ויו"ט, אא"כ היא לצורך מצווה, וכיון שהאורח יוצא ידי חובה אף בלא הקניית המצות, אין זה חשוב כצורך מצווה, וקניית המצות בליל הסדר הינה קולא ולא חומרא, ולכן נמנעו מלעשות כן.
- ב. כיון שלרוב אין לאנשים מספיק מצות מצווה כדי להקנות לכל אורח, ואם הוא יקנה לאורח מבעוד יום, רק כזית מצה, יש בעיה בכך שהוא תלוי בדין ברירה למפרע אם מועילה, וכיון שאכילת המצה הינה מצווה מדאורייתא, וקיי"ל שבדאורייתא אין ברירה, ממילא לא מועילה עצה זו וחוששים לומר שלא הועיל הקנין.

ציץ אליעזר בשם הרב פראנק- אומדים את דעת בעל הבית שנותן במתנה

הציץ אליעזר (ב, כ, ח) גם כן נדרש לקושיה זו, כיצד אורח יוצא במצה של בעל הבית, והביא ראייה מדברי הריטב"א במסכת סוכה (דף ל"ה), אשר כתב שדי לנו במצה בהיתר אכילה:

"תדע דבמעשר שני דפליגי אי הוי לכם או לא היינו לר"מ אבל לרבנן דאמרי ממון הדיוט הוא לכם קרינא ביה ואף על פי שאין בו דין ממון, דאפי"ה מיקרי לכם, משום דכל מידי דהוי ידיה וברשותיה דלית ביה זכות לאחרים לכם קרינא ביה".

בסימן אחר הציץ אליעזר (יג טו) הביא את דבריו של הרב צבי פסח פראנק אשר הקשה על דבריו של האמרי בינה, שכתב שהדבר מועיל מדין היתר זכיה, וזה מכוח דברי המאירי שכתב שאם אחד הדיר את חברו מנכסיו, והוא הזמין את המודר לאכול עמו, אסור למודר לאכול, כיון שעצם הכיכר היא של בעל הבית, ולא מועילה זכות היתר האכילה להחשיב את הכיכר כשל המודר. משמע שזכות היתר אכילה אינה מספיקה כדי להחשיב את המצה כשל האורח:

"ולענ"ד קשה מסוגית הגמ' בנדרים ל"ד ע"ב ככרי עליך ונתנה לו במתנה וכו' לאפוקי דאי אומניה עלה, ופירש הר"ן בזה"ל כלומר לעולם אימא לך דאי יהיב ליה במתנה שריא ליה, וכי קאמר ליה עליך לאפוקי דאומניה עלה תתסר ליה דההיא שעתא נמי ככרו הוא עכ"ל, והמאירי שם כתב בזה"ל שהמזומן משל מדיר הוא בא לאכול ויכול לאסור עכ"ל, חזינן שאע"פ שהזמין ויש היתר אכילה בכ"ז עדיין ככר בעה"ב הוא, וא"א לצאת בזה יד"ח מצה, והאמרי בינה מציין להגמ' נדרים הנ"ז אבל עדיין אינו מיושב".

על כן, הציץ אליעזר נזקק לתרץ שמועיל לצאת במצה של בעל הבית, מדין אומדן הדעת, שע"י זה שבעל הבית גילה בדעתו שהוא נותן לאורח מצה שהוא יודע שהוא לא יקבל אותה בחזרה, מוכח הדבר שהוא התכוון להקנות לו אותה במתנה גמורה:

...בנידון דידן שבעל המצה גילה דעתו שאינו מקפיד על אכילתם דהא הזמינם לאכול מצה, לכן אמדינן דעתו של בע"ב שמקנה את המצה בתורת מתנה שיוכלו לקיים מצות מצוה...

...בנ"ד שיש להאורחים או לב"ב היתר אכילה בהמצה וסו"ס הרי יאכלו את המצה ולא יהיו בעולם ולא יוחזרו לבעל המצה... אמדינן דעתו של בעה"ב שנותן את המצה בתורת מתנה על מנת שהמסובין יצאו יד"ח מצה.

הרב פראנק העיר שמפורש בדבריו של הר"י קורקוס שדי במצוות המצה, רק היתר אכילה ואין היא צריכה להיות ממון שלו ממש כדי שהוא יוכל לצאת בה ידי חובה (הלכות ביכורים ו, ד: "לענין עיסה נקטינן דכיון שיש בה היתר אכילה עריסותיכם קרינן ביה כי היכי דגבי לולב קרינן ביה לכם"). ממילא, הוא העיר על השפת אמת ועל דברי היד המלך, שתמוה הוא בעיניו מדוע הם לא התייחסו לדבריו של הר"י קורקוס.

בדומה לדברי הרב צבי פראנק, כתב הרב מנשה קליין בשו"ת משנה הלכות (ח, קצא), ע"פ דברי התוספות במסכת סוכה בענין אתרוג של שותפים, שכל הקהל יוצא בו ידי חובה, אף שלא מתנים במפורש שכל אחד נוטל לו ב"מתנה על מנת להחזיר" כדי שהוא יהיה בכלל "לכם" לכל הציבור:

"דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו ואף על גב שלא פירשו סתמא דמלתא כאילו פרשו דמי כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו".

ממילא, הוא הדין במצת מצווה, שכיון שבעל הבית נתן לאורח את המצה לשם מצווה, ואם האורח לא יקנה אותה, אין לו דרך לצאת ידי חובת המצווה, מוכח הדבר שבעל הבית התכוון להקנות לו את המצווה כדי שהוא יוכל לצאת בה ידי חובה.

הגרש"ז אוירבך - ראוי למדקדקים לקנות המצות

הגרש"ז אוירבך (הליכות שלמה ניסן-אב פרק ט הלכה ד) כתב שאף שמנהג העולם הוא שאין בעל הבית מקנה את המצה לאורחים, "אך ראוי למדקדקים להדר בכך". הגרש"ז (שם בדבר הלכה אות ט) דחה את השיטה שאומרת שהאורח קנה ע"י עצם הלעיסה (וכמו שכתב הרב שטרן בשו"ת בצל החכמה), כיון שלעיסה מועיל מדין שינוי מעשה רק בקניין גזילה, "מה שאין כן בבן האוכל משל שולחן אביו אם אינו מתכוין לקנות, איך יוכל לקנות, נהי דלא עשה שום עבירה, אבל הרי אין לו קנייני גזילה, ושפיר יתכן דחשיב כל הזמן כאוכל מצה של בעל הבית". בהמשך דבריו הוא כתב כשיטת הרב פראנק, שקניין המצה לאורח מועיל מדין גמירות דעת של בעל הבית להקנות את המצה לאורח אף שלא מדעתו. עם זאת, בסוף דבריו הוא כתב: "ומ"מ הנכון הוא שיכוון בעה"ב לזכות להם המצה והם יכוונו לזכות".

קניית המצות ע"פ הקבלה

הרב משה לינדר בספרו "מצת מצוה" (יא, ו) הביא את דברי הכף החיים (תנ"ד, ס"ק טל) אשר הביא מהזהר (כרך ב פרשת תרומה קכח, א), שאף אם נאמר שאין צורך להקנות לאורחים את המצות, בכל זאת טוב הדבר שהאורח יקנה את מצת המצווה, כדי שהוא יעשה מצווה בממונו, שכך המצווה שלימה יותר, ורוח הטומאה לא תוכל לשלוט בו:

"אשתדלותא דקודשא בריך הוא דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא ובריקנייא בגין דלא זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עליה רוחא דקודשא אלא באגר שלים. בספרא דחרשי דאוליף אשמדאי לשלמה מלכא כל מאן דבעי לאשתדלא לאעברא מניה רוח מסאבא ולאכפייא רוחא אחרא, ההוא עובדא דבעי לאשתדלא ביה בעי למקני ליה באגר שלים בכל מה דיבעון מניה בין זעיר בין רב בגין דרוח מסאבא איהו אזדמן תדיר במגנא ובריקנייא ואזדבן בלא אגרא ואניס לבני נשא למשרי עלייהו ומפתי לון לדיירא עמהון בכמה פתויין"

סיכום

הפוסקים דנו בעניין אורח שסמוך על שולחנו של בעל הבית בליל הסדר, האם יש בעיה בכך שהם אוכלים ממצה שאינה שייכת להם ממונית. על כן:

- יש פוסקים שכתבו לכתחילה יש להקפיד שבעל הבית יקנה לאורחים את המצות במתנה גמורה, ויש שכתבו שטוב שהאורח יתן לבעל הבית שווה פרוטה קודם החג, כדי שהוא יקנה את המצות שבהן הוא יצא ידי חובה.
- עם זאת, פוסקים רבים לא חששו לדבר, והעלו שדי בכך שיש לו היתר וזכות אכילה במצה כדי שהוא יוכל לצאת ידי חובת המצוה. כמו כן, עצם הקניית המצות בליל הסדר, פוגעת באיסור להקנות מתנה ביו"ט.
- אמנם, כיון שעל דרך הסוד טוב לקנות את המצות, כדי שלא לעשות מצווה בחינם, ויש פוסקים שחששו לכך, טוב לכתחילה שבעל הבית יכוון לזכות לאורח והאורח יכון לזכות לעצמו. אך מי שלא חש לכך, יש לו על מי לסמוך.

